

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı

YAKUTÇA ve DOLGANCADAKİ TUNGUZCA KOPYALAR

Hasan HAYIRSEVER

Doktora Tezi

Ankara, 2024

YAKUTÇA ve DOLGANCADAKİ TUNGUZCA KOPYALAR

Hasan HAYIRSEVER

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Hasan HAYIRSEVER tarafından hazırlanan “Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca Kopyalar” adlı bu çalışma, 16/01/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Adı SOYADI (Başkan)

Prof. Dr. Adı SOYADI (Danışman)

Prof. Dr. Adı SOYADI

Prof. Dr. Adı SOYADI

Prof. Dr. Adı SOYADI

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Yunus KOÇ

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

06/02/2024

Hasan HAYIRSEVER

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokollü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Emine YILMAZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

06/02/2024

Hasan HAYIRSEVER

TEŞEKKÜR

Tezin ortaya çıkışında ve yazım sürecinde Türkiye’deki ve dünyanın çeşitli yerlerindeki uzmanlardan yardım aldım. Öncelikle tezin her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Emine Yılmaz’a teşekkür ederim. Değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Nurettin Demir’e, Prof. Dr. Ahmet Aydemir’e, Prof. Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ’a ve Prof. Dr. Bülent GÜL’e teşekkürü bir borç bilirim. Macaristan’daki araştırmam sırasında daima yardımlarını ve desteklerini gördüğüm Bayarma Khabtagaeva, Éva Kincses-Nagy ve Béla Kempf’e minnettarım. Karşılaştığım her türlü güçlüğün çözümünde Yakutsk’taki M. K. Ammosov Kuzeydoğu Federal Üniversitesi’nin değerli hocalarının ve yardımsever Yakut halkının rolü çok büyüktür. Ayrıca Evenkice derslerini takip ettiğim Margarita Kirillova ve Nadejda Nikolayeva’ya teşekkür ederim.

Tezin yazımında farklı kurum ve kuruluşlardan destek aldım. Tezde “Yakutça, Dolganca ve Tunguzca İçin Genel Amaçlı Kaynak Derleme ve Mülakat Projesi” kapsamında elde edilen kaynaklardan ve görüşmelerden yararlanılmıştır. Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’ne teşekkür ederim. 2017-2020 yılları arasında aldığım Türk Dil Kurumu lisansüstü bursu olmadan Yakutistan’a seyahat etmem güçtü. Türk Dil Kurumu’na teşekkür ederim. TÜBİTAK tarafından verilen doktora sırası araştırma bursuyla bir yıl boyunca Macaristan’da Szeged Üniversitesi’nde araştırma yapma olanağı buldum. TÜBİTAK’a, 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programıyla sağladığı destekten dolayı teşekkür ederim.

Son olarak tezin ortaya çıkış sürecinde beni daima destekleyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Onların desteği olmadan bu çalışma yapılamazdı.

ÖZET

HAYIRSEVER, Hasan. *Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca Kopyalar*, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Tunguz dillerinin Yakutça ve Dolgancayla ilişkileri, Altayistik ve Türkolojinin ortak inceleme alanlarından biridir. Bu çalışmada, Yakutça ve Dolgancayı en çok etkileyen Tunguz dili olan Evenkicenin bu etkiyi hangi alanlarda gerçekleştirdiği bütüncül olarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Gerektiğinde diğer Tunguz dillerinden, özellikle de Evencenin verilerinden yararlanılmıştır. İnceleme sonucunda, etkileşimin ağırlıklı olarak söz varlığında gerçekleştiği, ancak sesbilgisi ve biçimsel sözdizimi alanlarında da dil ilişkisine bağlı değişimlerin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmayla Yakutçada 120, Dolgancada ise 54 Tunguzca kopya ilk kez ortaya konulmuştur. Bu rakamlara, daha önceki çalışmalarda belirlenmiş olan veriler de dahil edildiğinde Yakutçadaki Tunguzca kopya sayısı 1200'e, Dolgancadaki kopya sayısı ise 440'a ulaşır.

Bu sözvarlığı, elinizdeki çalışmada, Lars Johanson'un Türk dilleri üzerinden modellemiş olduğu kod kopyalama kuramı ilkelerince değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Yakutça, Dolganca, Evenkice, Tunguz dilleri, sözvarlığı, dil ilişkileri, sesbilgisi, biçimbilgisi, sözdizimi.

ABSTRACT

HAYIRSEVER, Hasan. *Tungusic Copies in Yakut and Dolgan*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2024.

The language contact of Tungusic languages with Yakut and Dolgan is one of the common areas of examination of Altaic studies and Turcology. In this study, it has been tried to reveal holistically in which areas Evenki, the Tungus language that has the most influence on Yakut and Dolgan, has this influence. When necessary, data from other Tungusic languages, especially Even, were also used. As a result of the analysis, it was determined that the interaction took place mainly in the field of vocabulary, but there were also contact-induced changes in the fields of phonology and morphosyntax. With this study, 120 copies in Yakut and 54 copies in Dolgan were detected for the first time. When the data determined in previous studies are included in these figures, the number of Tungus copies in Yakut reaches 1200 and the number of copies in Dolgan reaches 440.

In this study, this vocabulary has been evaluated by the principles of Code-Copying theory, modeled by Lars Johanson on Turkic languages.

Key Words

Yakut, Dolgan, Evenki, Tungusic languages, vocabulary, language contact, phonetics, morphology, syntax.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xv
ÖN SÖZ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN KONUSU.....	1
1.2. YAKUTLAR ve YAKUTÇA	1
1.3. DOLGANLAR ve DOLGANCA.....	3
1.4. TUNGUZ DİLLERİ.....	4
1.4.1. Evenkice.....	5
1.4.2. Evence.....	6
1.4.3. Negidalce	6
1.4.4. Oroçça.....	7
1.4.5. Udihece	7
1.4.6. Nanayca	7
1.4.7. Ulçaca	8
1.4.8. Ultaca	8
1.4.9. Cürçence	8
1.4.10 Mançuca.....	9

1.5. Yöntem	9
1.6. Veri Tabanı	10
2. YAKUTÇA - TUNGUZCA DİL İLİŞKİLERİ	13
2.1. Tarihçe	13
2.2. Yakutçadaki Tunguzca Söz Varlığı Üzerine Çalışmalar	15
2.2.1. Yakutçanın Genel Söz Varlığı	15
2.2.2. Yakutçadaki Tunguzca Söz Varlığı.....	16
3. YAKUTÇA ve DOLGANCADAKİ TUNGUZCA SÖZ VARLIĞI.....	19
3.1. Yakutçadaki Tunguzca Genel Kopyalar	19
3.2. Dolgancadaki Tunguzca Genel Kopyalar	266
4. YAKUTÇADAKİ TUNGUZCA KOPYALARIN TÜR ve TEMA BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI	333
4.1. İsimler	333
4.1.1. Yeryüzü Şekilleri.....	333
4.1.2. Bitki ve Hayvan Adları	334
4.1.3. Geyikçilik.....	335
4.1.4. Giysi Adları.....	336
4.1.5. Yiyecek Adları	336
4.1.6. Eşya Adları.....	337
4.1.7. Mesken Adları ve Konut Bölümleri	338
4.1.8. Organ Adları ve Vücut Bölümleri	339
4.1.9. Dinî Terimler ve Şamanizm	340
4.1.10. Akrabalık Adları.....	341
4.1.11. Avcılık	342
4.2. Fiiller	342

4.3. Seçilmiş Kopyalar	345
5. KOPYALARIN DİLBİLGİSEL ÖZELLİKLERİ	351
5.1. Sesbilgisi.....	351
5.1.1. Ünlüler	352
5.1.2. İkiz Ünlüler	370
5.1.3. Ünsüzler	375
5.2 Biçimbilimsel Sözdizimi	426
5.2.1. İlgi Durum Ekinin Düşmesi	426
5.2.2. -sIz Ekinin Düşmesi.....	427
5.3. Bağımlı Biçimbirim Kopyaları	429
5.3.1. Yapım Ekleri	429
5.3.1.1. Yakutçadaki Evenkice Yapım Eki Kopyaları	429
5.3.1.2. Dolgancadaki Evenkice Yapım Eki Kopyaları	431
5.3.1.3. Yakutçaya Kopyalanan Sözcüklerdeki Evenkice Yapım Ekleri	433
5.4. Çekim Ekleri	442
5.4.1. Yakutça Çekim Eki -Lĭn	442
5.4.2. Yakutça Kopyalardaki Evenkice Çekim Ekleri	443
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	445
7. KAYNAKÇA	449
8. RESİMLER	464
9. EKLER	466
Ek 1: Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	466
Ek 2: Orijinallik Raporu	467
Ek 3: Turnitin Benzerlik İndeksi	468

KISALTMALAR

Yakut Diyalektlerinin Kısaltmaları

Ab.	Abıy
Ald.	Aldan
All.	Allaixovsk
Am.	Amur
Amg.	Amga
An.	Anabar
Ay.	Ayan
Bod.	Bodaybinsk
Bul.	Bulun
Çur.	Çurapçı
Ey.	Eyik
EVil.	Eski Vilyuysk Okruğu
Gorn.	Gornıy
Jig.	Jigansk
Kan.	Kangalas
Kol.	Kolıma
Kob.	Kobyaysk
Len.	Lensk
Meg.	Meginsk
MKan.	Megino-Kangalas
Mom.	Momsk
Nam	Nam

Nim.	Niman (Habarovsk)
NKol.	Nijnekolımsk
NVil.	Nehir ötesi Vilyuysk ağzı
Nyur.	Nyurbinsk
Ox.	Oxotsk
Olen.	Olenyok
Olyok.	Olyokminsk
Oym.	Oymyakon
Sad.	Sadınsk
Sakk.	Sakkırır
Sunt.	Suntar
SKol.	Srednekolımsk
T.	Tattinsk
Tok.	Tokinsk
Tur.	Turuxansk
Ud.	Udsk
UsAld.	Ust' Aldan
UsM.	Ust' Maya
UsY.	Ust'-Yansk
ÜXaya	Ürüñ Xaya
Verx.	Verxoyansk
Vil.	Vilyuysk
VKol.	Verxnekolımsk
VVil.	Verxnevilyuysk
Yes.	Yessey

Satır Arası Analizde Kullanılan Kısaltmalar

ABE	aitlik bildiren ek
AG	alışkanlık görünüşü
AGEÇ	alışkanlık bildiren geçmiş zaman
AMÇ	amaç
ARÇ	araç eki
AYR	ayrılma
BAĞ	bağlaç
BEL	belirtme
BG	bitmemişlik görünüşü
BUL	bulunma
BÜY	büyütme eki
BYDE	belirsiz yükleme durumu eki
ÇK	çoğul
DÖN.İYE	dönüslü iyelik
EDT	edat
EMR	emir
GEÇ	geçmiş zaman
GEL	gelecek zaman
GEN	geniş zaman
GÜÇ	güçlendirme eki
İD	ismin ile durumu
İF	isim fiil
İLG	ilgi
İYE	iyelik
KÜÇ	küçültme
OLZ	olumsuzluk
ORD	ortaklık durumu eki
ORT	ortaç
SF	sıfat fiil
SOR	soru

ŞRT	şart
ŞZH	şimdiki zamanın hikâyesi
TK	tekil
ÜST	üstünlük
VAS	vasıta
YGEL	yakın gelecek zaman
YÖN	yönelme
ZF	zarf fiil

Genel Kısaltmalar

ay.	aynı
bk.	bakınız
Bur.	Buryatça
Cür.	Cürçence
Çin.	Çince
diyal.	diyalekt
Dolg.	Dolganca
etim.	etimoloji
etnogr.	etnografik
Evk.	Evenkice
Evn.	Evence
hrf.	harfiyen
Fars.	Farsça
Kalm.	Kalmukça
krş.	karşılaştırınız
Man.	Mançuca
Nan.	Nanayca

Neg.	Negidalce
Ngan.	Nganasanca
Ong.	Ongkorca
Oroç.	Oroçça
Orok.	Orokça
örn.	örneğın
örtm.	örtmece
Rus.	Rusça
Sol.	Solonca
SY.	Standart Yakutça
Ud.	Udihece
Ulç.	Ulçaca
Yak.	Yakutça (genel anlamda)
Yuk.	Yukagirce

TABLolar DİZİNİ

Tablo Numarası	Tablo Adı	Sayfa Numarası
Tablo 1	Yakutça ve Dolganca Ünlüler Tablosu	351
Tablo 2	Evenkice Ünlüler Tablosu	351
Tablo 3	Yakutça Ünsüzler Tablosu	376
Tablo 4	Dolganca Ünsüzler Tablosu	376
Tablo 5	Evenkice Ünsüzler Tablosu	377

ÖN SÖZ

Cungar Tuvacasındaki Solonca kopyalar ve Uygurcanın Tarançı diyalektindeki kısıtlı Mançuca ve Sibece söz varlığı hariç tutulursa Türk dillerinin Tunguz dilleriyle ilişkisi oldukça sınırlıdır. Yakutça ve Dolganca, Evenkice ve Evenceyle ilişkileri açısından Türk dilleri arasında özel bir konumda bulunmaktadır. Yakutça - Tunguzca dil ilişkileri, standart Yakutçanın ağızlardan sözcük kopyalaması nedeniyle dolaylı olarak devam etmektedir. Dolganca - Evenkice dil ilişkileri ise sona ermiş durumdadır.

Türk dillerinin Tunguz dilleriyle ilişkisi daima Altay dilleri kuramı bağlamında tartışılmıştır. Pek çok dilbilimsel çalışmada olduğu gibi bu alanda da öncü isim M. A. Castrén'dir. Ancak Castrén'in eserinin (1856) sözlük bölümünde yer alan Evk. *hawal-* 'kımıldamak, çalışmak', Yak. *xamnā-* 'hareket etmek' gibi karşılaştırmaların günümüzde çoğunlukla yalnızca tarihsel değeri bulunmaktadır. Gerçek anlamda dilbilimsel Tunguzoloji çalışmaları 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde başlamıştır. Ağırlıklı olarak Rus, kısmen de Alman ekolü tarafından üretilen konuyla ilgili çalışmalar bugün de bilimsel değerlerini korumaktadır. Bu tür çalışmalara V. İ. Tsintsius editörlüğünde hazırlanan *Sravnitel'nyy slovar' tunguso-man'çjurskix yazıkov 1-2* (Mançu - Tunguz Dillerinin Karşılaştırmalı Sözlüğü) = *SSTMya*, Benzing tarafından kaleme alınan *Die tungusischen Sprachen: Versuch einer vergleichenden Grammatik* (Tunguz Dilleri: Karşılaştırmalı Gramer Denemesi) gibi eserler örnek gösterilebilir. Ayrıca, Novgorodov'un *Yakutizmi evenkiyskogo yazıka* (Evenkicedeki Yakutça Alıntılar) adlı kitabı ve Malchukov'un *Yakut interference in North-Tungusic languages* adlı makalesi, Yakutçanın Tunguzca üzerindeki etkisinin incelenmesi açısından önemlidir.

Betimleyici ve tanıtıcı yazılar, Altay dilleri kuramı kapsamındaki karşılaştırmalar ve Tunguz dilleriyle ilgili gibi az sayıda çalışma (Teziç, 2014; Yıldırım, 2018; Peler, 2020; Özalan, 2021 vb.) hariç tutulursa Türkiye'deki Tunguz dilleri araştırmaları arzu edilen seviyede değildir. Tunguz dillerinin Çin'den başlayıp Kuzey Kutup Dairesine uzanan çok geniş bir alanda konuşulması, bölgenin Türkiye'den ortalama 10 bin kilometre uzakta bulunması ve ülkemizde Tunguzcayla ilgili bir araştırma geleneğinin bulunmaması bu durumun nedenleri arasındadır.

Bu çalışma, Tunguz dilleriyle en çok etkileşime giren Türk dilleri Yakutça ve Dolgancanın Tunguzcadan ne kadar ve hangi alanlarda etkilendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular, etkileşimin daha çok söz varlığı alanında gerçekleştiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, bir kısmı kesin olarak sonuca bağlanmamakla birlikte sesbilgisi, biçimsel sözdizimi ve yapıbilgisi alanlarında da Tunguzcanın etkisi görülmektedir. Eldeki tarihsel malzemenin kısıtlı olması ve ihtiyaç duyulan diyalektoloji çalışmalarının yetersizliği sorunun çözümlenmesinde engel oluşturmaktadır. Bazı durumlarda Moğolcanın Türkçe ve Tunguzcayla ortak özellikler göstermesi de net çıkarımlarda bulunmayı güçleştirmektedir.

Sekiz ana başlıktan oluşan bu çalışmanın giriş bölümünde Yakutça, Dolganca ve Tunguzcayla ilgili temel bilgiler, yöntem ve veri tabanı ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. İkinci bölümde Yakutça-Tunguzca dil ilişkilerinin tarihi ve araştırma süreçleri ele alınmıştır. Üçüncü bölüm Yakutça ve Dolgancadaki söz varlığına ayrılmıştır. Bu bölümde Tunguzca kopyalar alfabetik sırada verilmiş ve sözcükler ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Dördüncü bölümde Yakutçadaki Tunguzca söz varlığı tür ve tema bakımından incelenmiş ve kopyalar çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Beşinci bölüm kopyaların dilbilimsel özelliklerine ayrılmıştır. Bu bölümde Yakutça ve Dolgancanın Tunguzcadan kaynaklandığı düşünülen ayrık yönlere, Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca ekler ve biçimsel sözdizimindeki Tunguzca etkisi tartışılmıştır. Sonuç ve değerlendirmeler bölümünde tartışmanın ana hatlarıyla bir portresi çizilmiştir. Ekler bölümünde söz varlığıyla ilgili çizimler yer almaktadır.

Ortaya konulan veriler doğrultusunda bu çalışma, Türkçe - Tunguzca dil ilişkilerine giriş niteliği taşımaktadır. Türkiye Türkolojisinde Tunguzcayla ilgili araştırmaların artması, üç yüz yıldır tartışılan; Türkçe, Moğolca, Tunguzca, Korece ve Japoncanın ortak kökene dayandığını öne süren Altay dilleri kuramıyla ilgili verimli dilbilimsel sonuçların ortaya konmasına olanak sağlayacaktır. İster genetik dilbilim, isterse dil ilişkileri bağlamında olsun Tunguzca çalışmalarının Türkoloji araştırmalarına ve Türkçenin tarihsel dönemlerine ışık tutacağından kuşku duyulmamaktadır.

YAKUTÇA ve DOLGANCADAKİ TUNGUZCA KOPYALAR

1. GİRİŞ

1.1. ÇALIŞMANIN KONUSU

Eskicil özellikler gösteren bir Türk dili olan Yakutça, Moğolca ve Tunguz dilleriyle ilişkisi nedeniyle karşılaştırmalı tarihsel Türk dilbilimi ve Altayistik açısından özel bir konumdadır. Bu çalışmada Yakutçadaki ve aynı zamanda kimi görüşlere göre Yakutçanın bir diyalekti, kimilerine göre ise ayrı bir Türk dili olan Dolgancadaki Tunguzca öğelerin incelenmesi ve Tunguz dillerinin bu iki Türk dili üzerindeki etkisinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Yakutça ve Dolgancadaki bu öğelerin belirlenmesi, bu iki dili en çok etkileyen Tunguz dili Evenkice üzerinden gerçekleştirilecektir. Ancak çalışmamızda yeri geldikçe Evence, Mançuca gibi diğer Mançu-Tunguz dillerinden veriler de karşılaştırma amacıyla kullanılacaklardır.

Yakutça, Dolganca ve Tunguzca dil ilişkileri, yapısı gereği Altay dilleri kuramını yakından ilgilendirmektedir. Ancak bu çalışmanın amacı, iki yüz elli yılı aşkın süredir varlığı tartışılan Altay dil ailesinin akrabalığını kanıtlamak ya da reddetmek değildir. Bu çalışmada Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca öğelerin bütüncül olarak ortaya konması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, adı geçen iki Türk dilinde daha önce tespit edilmemiş yeni Tunguzca sözcükler de belirlenmişlerdir. Bulguların Altayistik çalışmalarına katkıda bulunması beklenmektedir.

1.2. YAKUTLAR ve YAKUTÇA

Yakutça, kuzeydoğu Sibirya'da, ağırlıklı olarak Rusya Federasyonuna bağlı Yakutistan Cumhuriyetinde konuşulan bir Türk dilidir. Birincil uzun ünlüleri koruması, eskicil özellikler taşıyan söz varlığı, Tunguzca ve Moğolca dil ilişkileri nedeniyle Yakutça; Altayistik, Türkoloji, Mongolistik ve Tunguzoloji araştırmaları açısından son derece önemlidir.

2020 yılı sayımına göre Yakutların nüfusu 478.409 kişidir ve günümüzde Yakutistan'daki en kalabalık etnik grup Yakutlardır (*Rosstat*, 2020). Yakutlardan sonra en kalabalık halklar sırasıyla Ruslar (% 32.6), Evenkiler (% 2.9) ve Evenlerdir (% 1.6). Ayrıca Evenkilerin %72'si ve Evenlerin %60'ı ana dillerinin Yakutça olduğunu belirtmişlerdir.

Yakutların, bugünkü Yakutistan arazisine daha güneydeki bölgelerden kademeli olarak göç ettikleri bilinmektedir. Ancak elde yazılı belgeler bulunmadığından bu göçün tarihi net değildir. Tahminler 12. yüzyıl öncesinden 13-14. yüzyıllara kadar değişmektedir (Hayit, 2000, s. 34; Pakendorf, 2007, s. 8).

Yakutların günümüz Yakutistan arazisine göçlerinden sonra bölgedeki yerel halklarla olan ilişkilerinin nasıl seyrettiği üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Konstantinov, Moğolların ve Tunguzların Yakutların halk olarak oluşumunda ve kültürlerinin ortaya çıkışında önemli rol oynadıklarını kabul eder. Ancak bu durum ana hatlarıyla Yakutların günümüzdeki yurtlarının dışında gerçekleşir (1975, s. 171). Alekseyev ise Yakut kültürünün ve etnik kimliğinin oluşumunda en önemli rolü yerel grupların oynadığını öne sürer (1996, s. 45). Gogolev'e göre bu yerel gruplardan en fazla Tunguzlarla karışma gerçekleşmiştir (1993, s. 126). Alekseyev ise Tunguz halklarıyla gerçekleşmiş dikkate değer bir teması reddeder. Ona göre, o güne kadar diğer halklar tarafından asimile edilmemiş ve asimilasyona dayanıklı Tunguzların neden bir anda Türkler tarafından asimile edildiğine dair yeterince kanıt bulunmamaktadır. Zira asimilasyon gerçekleşecek ise bunun Türk halkları tarafından çevrili Baykal bölgesinde gerçekleşmiş olması gerekirdi. Ona göre baskın etkileşim Paleoasya grupları, ağırlıklı olarak da Yukagirlerle yaşanmıştır (1996, s. 48; Pakendorf, 2007, s. 8). Bütün bu sonuçlanmamış tartışmalara karşın, kesin olan şudur ki Ruslar 17. yüzyılda Yakutistan arazisine ayak bastıklarında Yakutlar millet olarak oluşumlarını tamamlamış durumdaydılar.

1.3. DOLGANLAR ve DOLGANCA

Dolganlar, Taymır yarımadasında ve Yakutistan'ın kuzeyinde yaşamlarını sürdüren Türk dilli bir halktır. Dolganca, Avrasya'nın en kuzeyinde konuşulan Türk dilidir. Dolganca dilbilimsel açıdan bir Yakut diyalekti olarak kabul edilebilir; ancak günümüzde sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı ayrı bir dil sayılmaktadır (Johanson, 2009, ss. 49-50). 2021 yılı verilerine göre Dolgan nüfusu 8157 kişidir. Dolganlar, esasen bir Yakutça varyantı benimsemiş olan bir Tunguz halkıdır. Dolganlar, Taymır yarımadasında farklı bir etnik-dilsel kimlik kazanmış en genç halktır. Bu halk, Tunguzların (Evenki), Türklerin (Yakut), Rusların (tundra köylüleri) ve kısmen Samoyetlerin (Enets, Nenets) etnik olarak karışması ve ana dil olarak Yakutçayı benimsemesiyle ortaya çıkmıştır (Dolgix, 1963, s. 93; Ubryatova, 1985a, s. 5; Forsyth, 1992, s. 56; Slezkine, 1994, s. 102; Anderson, 2000, s. 9, 85; Stapert, 2013, s. 26; Killi Yılmaz, 2010, s. 165). Bununla birlikte Dolganların ulus olarak ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Tahminler 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar değişmektedir (Ubryatova, 1985a, s. 8; Stachowski, 1996, s. 129; Dolgix, 1963, s. 137; Däbritz, 2022, ss. 9-16).

Rus arşiv kayıtlarına göre Dolganlar, Taymır yarımadasına Yakutistan'dan göç etmişlerdir. Dolganların, Yakutistan'da Lena nehrinin kıyılarında, Vilyuysk'ta, Olenyok Nehri civarında dağınık şekillerde yaşamış olduklarına dair kayıtlar vardır. Dolgan ismine ilişkin ilk kayıtlar 17. yüzyıldan kalmadır. 6 Ağustos 1638 tarihli bir belgede Petr Golovin ve Efim Filatov adlı iki kişiye, Lena nehri kıyısında 'etrafi tomruk duvarlarla çevrili bir kasaba kurmaları ve Sibiryalı yabancıları Rus vatandaşına dönüştürmeleri' emredilmektedir. Bu belgede Dolganlar, Tunguz boyları arasında gösterilmekte ve bu boyların kimsenin egemenliği altında yaşamadığından bahsedilmektedir (Ubryatova, 1985a, s. 8; Stapert, 2013, s. 36).

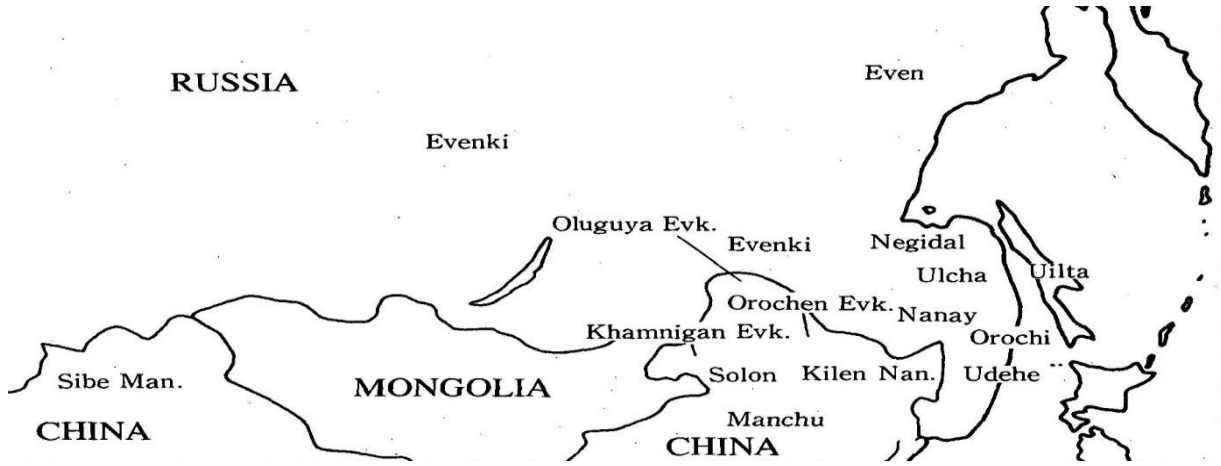
Günümüzde Dolganca, geçmişteki *lingua franca* olma özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir ve artık yok olma tehlikesi altındadır. Bugün, her biri ortalama 400-600 kişilik ve çoğunluğunu Dolganların oluşturduğu on köyde yaşamlarını sürdüren Dolganlar; Xantayskoye Ozero köyünde Evenklerle birlikte; Ust' Avam, Voloçanka ve Novaya'da ise Nnganasanlarla birlikte yaşamaktadırlar. Novaya köyünde yaşayan Nnganasanlar da Dolgancayı benimsemişlerdir. Diğer iki köyde Dolganca ve Nnganasanca

ayrı ayrı yaşamaya devam etmektedir (Stapert, 2013, s. 30; Hayırsever, 2023a, s. 228). Bu köylerde yaşayan Rusların sayısı oldukça azdır. Ancak Dolgancanın baskın dil Rusça karşısındaki kırılğan konumu bu Türk dilini yok olma tehlikesiyle karşı karşıya getirmektedir. Dolgancanın Tunguz dilleriyle olan ilişkisi ise tarihçe bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1.4. TUNGUZ DİLLERİ

Rusya Federasyonu, Çin ve Moğolistan sınırları içerisinde yaklaşık 5 milyon kilometre karelik geniş bir coğrafyada 80 binden daha az sayıda kişi tarafından konuşulan Tunguz dilleri ailesi Evenkice (Evenkçe, Tunguzca), Evence (Lamutça), Negidalce, Nanayca (Goldice), Ulçaca, Orokça, Oroçça, Udegeyce, Solonca ve Mançucadan (Sibe diyalektiyle birlikte) oluşmaktadır. 17. yüzyıla kadar Çin'in kuzeydoğusunda konuşulan ve sonra yok olan Cürçence de Tunguz dilleri ailesindedir.

Harita 1: Tunguz Dillerinin Dağılımı

(Tsumagari, 1997, s. 176).

21. yüzyılın başına kadar Mançuca ve Cürçence haricindeki hiçbir Tunguz dili yazı dili değildi. Tunguz dilleriyle ilgili araştırmalar, 20. yüzyıldan itibaren hız kazanmıştır. Özellikle Rus bilim insanlarının, değerini bugün de koruyan çalışmaları önemlidir. Ancak Tunguz dilleriyle ilgili çalışmalar henüz istendik düzeyde değildir. Nitekim dünya ölçeğinde de Tunguzca, Altay dilleri içinde, Türk ve Moğol dil ailelerine göre en az araştırılmış olanı, dolayısıyla da en az bilinenidir (Tekin, 2013, s. 65).

Tunguz dillerinin sınıflandırılmasıyla ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır: Tsintsius (1949), Benzing (1956), Sunik (1959), Menges (1968), Ikegami (1974), Doerfer (1978) ve Janhunen (2012) bu çalışmalara örnek verilebilir. Tunguz dillerinin sınıflandırılmasıyla ilgili tartışmalar henüz sona ermiş değildir. Sınıflandırmalardaki farklılıklar ve tartışmalar; dil-diyalekt ayrımı, sosyopolitik ve sosyolinguistik adlandırmalar, söz varlığı, ses değişimleri ve yalnızca coğrafyanın temel alınması gibi nedenlere dayanmaktadır. Tunguz dillerini kuzey, merkez ve güney olarak üçe ayıran Doerfer'in Tunguz dil ailesi sınıflandırması özetle şu şekildedir (1978, s. 5):

Kuzey	Merkez	Güney
Evence	Oroçça	Cürçence †
Evenkice	Udihece	Mançuca
Negidalce	Nanayca	
	Ulçaca	
	Ultaca	

1.4.1. Evenkice

Evenkiler, günümüzde Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Moğolstanda yaşamlarını sürdüren bir Tunguz halkıdır. Sibirya'da en geniş alanda konuşulan yerel dil olan Evenkice, Rusya Federasyonunda Sibirya'nın neredeyse bütün kesimlerinde, batıda Yenisey nehrinden doğuda Sahalin adasına, kuzeyde Taymır yarımadasından güneyde Amur ırmağına kadar geniş bir bölgede konuşulmaktadır. Dünyadaki toplam Evenki nüfusu 74 bin kişi civarındadır (Joshua, 2023). Sibirya'da Evenkicenin beş binden daha az konuşurunun kaldığı düşünülmektedir, Çin'de konuşulan Solon Evenkicesi ise on bin civarında konuşura sahiptir (Janhunen, 2010, s. 51, 54). Evenkicenin on altı bin civarında konuşura sahip olduğu söylenebilir.

1930'lardan önce Tunguzca adıyla bilinen Evenkice, farklı araştırmacılar tarafından farklı alfabelerle belgelenmiştir. Evenkice ilk kez 1666-1677 yıllarında Rusya'da bulunan N. Witsen'in 1705 yılında yayımlanan *Noord en Oost Tartarye* (Kuzey ve Doğu Tataristan) adlı eserinde Latin harfleriyle yer alan Tunguzca (Evenkice) ve Lamuçca (Evence) sözcük listesiyle belgelenmiştir. Bir diğer küçük sözcük listesi 1719

yılındaki keşif gezisi sırasında Daniel Gottlieb Messerschmidt tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca Philip Johan von Strahlenberg, Peter Simon Pallas, Daniel Gottlieb Messerschmidt gibi araştırmacılar tarafından derlenen Evenkice sözcükler ve ifadeler de bulunmaktadır (Khabtagaeva, 2017, s. 21).

Evenkice ve diğer Tunguz dilleriyle ilgili çalışmalar 1930'lu yıllardan itibaren büyük bir ivme kazanmıştır. Leningrad'daki Kuzey Halkları Enstitüsünün (İnstitut Narodov Severa) araştırmacıları olan G. M. Vasilyeviç ve V. İ. Tsintsius, Tunguz halklarına keşif gezileri düzenlemişler ve dil malzemesi derlemişlerdir. Tsintsius ağırlıklı olarak Evence, Vasilyeviç ise Evenkiceyle ilgilenmiştir. Vasilyeviç ve Tsintsius tarafından hazırlanan eserler bugün dahi bilimsel kıymetlerini korumaktadır. Talat Tekin'e göre Tunguz dilleri araştırmaları, eski SSCB'deki Altay dilbilimi araştırmalarının en büyük başarılarından biridir (2013, s. 65).

1.4.2. Evence

Evenler (daha eski bir adlandırmayla Lamutlar), Evenkilerle yakından bağlantılı bir halktır. 1930'lara kadar Evenler için farklı bir isimlendirme bulunmamakta ve Evenler Evenkilerin bir alt grubu olarak görüldüklerinden Tunguz olarak tanımlanmaktaydılar. Evenler günümüzde geniş bir bölgede, Habarovsk Kırayında, Magadan Oblastında, Çukotka Özerk Okruğunda ve Yakutistanda yaşamlarını sürdürmektedirler. 2010 yılı sayımlarına göre toplam Even nüfusu 21800'dür ve 5700 Even, Evenceyi konuşabilmektedir. Evenlerde; Ruslar, Yakutlar, Koryaklar ve Çukçalarla karışık evlilikler yaygın olarak görülmektedir. Bu durumda eğer büyükanne Even ise Evence çocuğun ana dili olmaktadır. Evence günlük yaşamda, özellikle de Evenlerin çoğunlukta olduğu geyikçilikle uğraşan gruplar arasında iletişim dili olarak kullanılmaya devam etmektedir (Robbek, 1990, s. 103).

1.4.3. Negidalce

Negidalce Rusyanın uzak doğusunda çoğunlukla Habarovsk Kırayında ve Amur nehrinin aşağı kısımlarında konuşulan, dilbilimsel açıdan Evenkiceye yakın bir Tunguz dilidir. 2010 yılı sayımına göre Negidallerin toplam nüfusu 513'tü ve bunlardan 19'u

Negidal dilini konuşabilmekteydi. Daha yakın bir dönemde düzenlenen alan araştırmasında Negidalceyi günümüzde yalnızca altı kişinin etkin biçimde konuşabildiği, bu dilin bir ya da iki kuşak sonra yok olacağı tespit edilmiştir (Pakendorf ve Aralova, 2018, s. 12).

1.4.4. Oroçça

Oroçlar Rusyanın Habarovsk Kırayında yaşamaktadırlar. Oroçça, Tunguz dillerinden Nanayca ve Udiheceye yakındır. 2010 yılı sayımında 596 Oroç'tan 8'i Oroççayı konuşabildiğini beyan etmiştir. Ancak birkaç cümle ve sözcük hariç tutulursa günümüzde Oroççayı konuşabilen kimse kalmamıştır ve Oroçça artık ölü bir dil olarak değerlendirilmektedir (Mixal'çenko, 2016, s. 11, 342).

1.4.5. Udihece

Udihece, Rusyanın uzak doğusunun güneyinde konuşulmaktadır. Udiheler; Habarovsk ve Primorski Kırayında ve Yahudi Özerk Oblastı'nda yaşamlarını sürdürmektedirler. 2010 yılı sayımına göre toplam Udihe nüfusu 1500 kişidir ve bunlardan 100'ü ana dillerini konuşabilmektedir. Rusya Bilimler Akademisine bağlı Etnografi ve Antropoloji Enstitüsü tarafından hazırlanan *Endangered Languages of Indigenous Peoples of Siberia* (Sibirya'nın Yerli Halklarının Tehlikedeki Dilleri) adlı bilgi portalına göre günümüzde Udihelerin Rusya'daki nüfusu 800'ü aşmaz ve Udihece konuşabilenlerin sayısı 40'tan azdır (*Lingsib*, 2023a). Udihece, günümüzde yok olmakta olan bir dil olarak değerlendirilmektedir.

1.4.6. Nanayca

Nanaylar, Rusya Federasyonunda ağırlıklı olarak Habarovsk Kırayında yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra Rusya'da Primorski ve Sahalin Kıraylarında ve Çin'in Heilongjiang eyaletinde hayatlarını sürdürürler. 2010 yılı sayımına göre Nanayların nüfusu 17000 kişidir, Nanaycanın (eski adıyla Goldicenin) konuşur sayısı ise 1400'den daha azdır. Bazı yeni değerlendirmelere göre Nanayca'yı akıcı konuşabilenlerin sayısı 200'ü

geçmemektedir (Mixal'çenko, 2016, s. 295). Nanayca, Tunguz dillerinden Ulçaca ve Oroqçaya yakındır. Nanayların günümüzdeki toplumdilbilimsel durumları değerlendirildiğinde Nanay dili ve kültürünün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu açıkça görülür (Demir, 2012, s. 138).

1.4.7. Ulçaca

Ulçalar Habarovsk Kırayında kendi adlarını taşıyan Ulçsk bölgesinde yaşarlar. Ulçaca, dilbilimsel açıdan Nanayca ve Oroqçaya yakındır. 2010 yılı sayımlarına göre Ulçaların nüfusu 2800'dür. 150 kişi Ulçacayı konuşabildiğini beyan etmiştir. Günümüzde Ulçacanın tam olarak kaç kişi tarafından konuşulduğu bilinmemektedir. Ancak Ulçaca bazı ailelerde hâlen günlük iletişim dili olma işlevini yerine getirmeye devam etmektedir (Mixal'çenko, 2016, s. 514).

1.4.8. Ultaca

Ultalar, bir diğer adlandırmayla Oroklar sayıca en küçük Tunguz halklarından biridir. Ultalar Rusya Federasyonunda Sahalin oblastında yaşamlarını sürdürürler. 2010 yılı sayımlarına göre Ulta nüfusu 300 kişiden oluşmaktadır. Günümüzde Ultacaya hâkim konuşur sayısı 10 kişiyi geçmez (*Lingsib*, 2023b). (Öğretmenin öğrencilerle konuşması, alan sırasında sorulan sorulara verilen yanıtlar gibi) istisnai durumlar haricinde Ultaca artık iletişim dili olma özelliğini kaybetmiş durumdadır ve ölü bir dil olarak kabul edilebilir (Mixal'çenko, 2016, s. 338).

1.4.9. Cürçence

Mançucaya çok yakın bir Tunguz dilidir. Cürçenceyi, Mançucanın eski biçimi ya da Mançucaya çok yakın bir diyalekt olarak değerlendirmek mümkündür (Poppe, 1979, s. 30). Kuzey Çin'deki Cin hanedanlığının (1115-1234) kurucuları olan Cürçenler tarafından konuşulan Cürçencenin günümüze kadar ulaşabilmiş az sayıda yazılı kaynağı bulunmaktadır.

1.4.10 Mançuca

21. yüzyılın başına kadar Mançuca ve Cürçence haricindeki Tunguz dillerinden hiçbiri yazı dili değildi. Mançuca, üç asır boyunca Çin’de resmî dil olarak kullanılmış olması ve özellikle Çince’den geniş bir literatür çevirisinin bulunması gibi nedenlerden dolayı en iyi belgelenmiş Tunguz dilidir. Janhunen, Mançucanın konuşur sayısının tam olarak bilinmediğini ve bu dilin bugün yalnızca bir avuç yaşlı birey tarafından konuşulduğunu belirtir (Janhunen, 2005, s. 45; Özalan, 2021, s. 5). Son bilgilere göre Mançucayı yalnızca yirmi kişi konuşmaktadır (*Ethnologue*, 2023).

1.5. Yöntem

Karşı karşıya gelen dillerin birbirlerini ne şekilde etkiledikleri uzun süredir dilbilimin gündeminde olan bir konudur. Lars Johanson tarafından Türkçeden hareketle geliştirilen Kod kopyalama modeli dil ilişkilerini yöntemsel olarak açıklamasıyla bilim çevrelerinde dikkati çekmiş ve pek çok çalışmaya temel oluşturmuştur. Kod kopyalama modeli, sosyal açıdan baskın dildeki kodun sosyal açıdan zayıf dildeki koda kopyalanmasına dayanır. Bu noktada ‘yabancı bir dilden alınan kelime’ anlamına gelecek şekilde kullanılan ödünçleme terimi Johanson’a göre hatalıdır. Çünkü ona göre, kod kopyalama sürecinde ‘verici dil’in hiçbir şeyi elinden alınmadığı gibi, ‘alıcı dil’, ‘verici dil’dekiyle aynı olabilecek hiçbir şeyi almaz (Johanson, 2014, ss. 28-29). Johanson’a göre bu nedenle ödünçleme yerine kopyalama terimi tercih edilmelidir. Kurama göre kod kopyalama; genel kopyalar, seçilmiş kopyalar ve karışık kopyalar olmak üzere üç şekilde gerçekleşir:

a) Genel Kopyalar

Genel kopyalarda baskın dildeki (B) bir örnek, zayıf dile (A) ses, bitişme, anlam ve sıklık olarak bütün yapı özellikleriyle kopyalanır. Örneğin *süper market* iki sözcükten oluşan bir genel kopyadır (Demir, 2003, s. 4). Genel kopyalar bağımsız bir sözcük kopyalaması olabileceği gibi bir ek de olabilir. Örneğin *gidişat* sözcüğündeki *-at* eki Arapçadan kopyalanmıştır (Johanson, 2014, s. 11).

b) Seçilmiş Kopyalar

Seçilmiş kopyalarda ise B diline ait bir örneğin bütün yapı özellikleri kopyalanmaz; yalnızca ses, bitişme, anlam ve sıklık gibi özelliklerinden biri ya da birkaçı kopyalanır. Örneğin, Türkçedeki *yıldız* sözcüğü ‘eğlence yıldızı’ anlamını İngilizce *star* sözcüğünden kopyalamıştır (Demir, 2003, s. 5).

c) Karışık Kopyalar

Karışık kopyalar, seçilmiş kopyaların ve genel kopyaların bir araya gelmesiyle oluşmaktadırlar. Bir diğer deyişle karışık kopyalar, içlerinde seçilmiş kopyaları barındıran genel kopyalardır. Özbekçe *yarimavtomat* ‘yarı otomatik’ ← Rus. *poluavtomat* ay. gibi sözlüksel karışık kopyalar buna örnek gösterilebilir (Johanson, 2014, s. 36).

Bu çalışmada, Lars Johanson tarafından Türkçeden hareketle geliştirilen Kod kopyalama modeli temel alınarak Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca öğeler incelenmişlerdir. Veriler Yakutça, Dolganca ve Tunguzca eserler taranarak elde edilmiştir. Alan, yeni bulgulara açık durumdadır. Yeni tespit ettiğimiz kopyalar bunun kanıtıdır.

1.6. Veri Tabanı

Yakutçadaki Evenkice kopyalar, Yakutçanın söz varlığını içeren sözlüklerden tespit edilmiştir. En çok kopya, ağız sözlükleri olan *Dialektologičeskiy slovar’ yakutskogo yazıka* (Yakut Dilinin Diyalektoloji Sözlüğü) = *DSYY* ve *Dialektologičeskiy slovar’ yazıka saxa* (Saha Dilinin Diyalektoloji Sözlüğü) = *DSYS* tarafından sağlanmıştır. Bu durum, Evenkicenin ağırlıklı olarak Yakut diyalektlerini etkilediğinin bir göstergesidir. Daha önceki standart Yakutça sözlüklerde yer almayı son ve en kapsamlı sözlük olan *Saxa tılın bihārīlāx ulaxan tılcıta* = *STBUT*’de yer alan sözcükler ise Yakutça - Tunguzca dil ilişkilerinin devam ettiğinin bir kanıtıdır.

Yakutça - Tunguzca dil ilişkileri, Dolgancanın Yakutçanın ağız sayıldığı dönemlerde başlamıştır. Bu nedenle *DSYY* bünyesinde Dolganca sözcükler de bulunur. Yakutça - Tunguzca dil ilişkilerinin dinamiğini anlama açısından Dolganca önemli veriler sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmaya Dolganca da dahil edilmiştir. Dolgancadaki

Evenkice sözcükler, ağırlıklı olarak 2018 yılında *Yakutça, Dolganca ve Tunguzca İçin Genel Amaçlı Kaynak Derleme ve Mülakat Projesi*¹ kapsamında elde edilen metinler üzerinden tespit edilmişlerdir. Bu metinlerde Evenkice kökenli olup hiçbir Dolganca sözlükte yer almayan sözcükler de tanıklanmışlar ve ilgili madde başlarında ayrıntılı olarak ele alınmışlardır.

Yakut diyalektlerine ait sözcüklerin bütün varyantları madde başı olarak alınmış ancak tümü tek ana madde başına gönderilmiştir. Bu ana madde başı tercihinde önceki çalışmalara sadık kalınmıştır. Örneğin *xoyobul*, *xoyomū*, *xoyomul* vb. maddeler, *xoyobun* madde başına atıf yapmaktadır. Ana madde başında sözcüğün Yakutçadaki bütün varyantlarını görmek mümkündür. Bu kısımda eğer varsa sözcüğün Dolganca varyantı da yer almaktadır.

Çalışmanın bazı bölümlerinde Yakutça, Dolganca ve Evenkice cümleler örnek olarak verilmiş ve satır altı analiz (glossing) yöntemiyle incelenmişlerdir. Yakutça ve Evenkice cümleler ağırlıklı olarak sözlüklerden, Dolganca cümleler ise çoğunlukla ilgili sözcüklerin tanıkladıkları metinlerden alınmışlardır. Örnek cümlelerle bu üç dilin benzer ve farklı dilsel özelliklerinin gösterilmesi ve sözcüklerin cümle içerisindeki kullanımlarının gösterilmesi amaçlanmıştır.

Yakutistan'da Tunguz dillerinden yalnızca Evenkice ve Evence konuşulmaktadır. Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca sözcükler ağırlıklı olarak bu dillerden kopyalanmışlardır. Nadiren sözcüğün Mançuca gibi farklı bir Tunguz diliyle açıklanabildiği de görülmektedir. Bu sözcüğün ya çok eskicil olmasıyla ya da tanıklanmadan yok olmuş Evenkice ya da Evence bir varyanttan kopyalanmasıyla ilgilidir. Sözcük hangi Tunguz dilinden kopyalanmış olursa olsun madde başının altında, varsa sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları verilmiştir. Bu dillerin transkripsiyonunda *Etymological Dictionary of the Altaic Languages = EDAL*'da da uygulandığı üzere *SSTMya*'daki transkripsiyon sistemine sadık kalınmıştır. Ayrıca

---

¹ Hacettepe Üniversitesi BAP tarafından desteklenen, Prof. Dr. Emine Yılmaz yürütücülüğünde gerçekleştirilen, Hasan Hayırsever'in araştırmacı olarak görev aldığı bu projede St. Petersburg, Yakutsk gibi şehirlerde bulunan Yakutça, Dolganca ve Tunguzca dilbilimsel ve edebî kaynaklar elde edilmiş ve alanın uzmanlarıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

transkripsiyon işaretlerinin gösteriminde İsa Sarı'nın çalışmasından yararlanılmıştır (Sarı).

Bu çalışma, Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca söz varlığını bütüncül olarak ele almayı amaçlamaktadır. Bu nedenle Yakutistan'daki diğer dillerden kopyalandığı düşünülen sözcükler bu çalışmanın kapsamına alınmamışlardır. Örneğin etimolojisi üzerinde üç farklı görüş bulunan aşağıdaki sözcük ve varyantları, Yukagirce kökenli olduğu düşünüldüğünden bu çalışmaya dâhil edilmemiştir:

Yak. *pirāxil* 'deniz martısı (korsan martı)' (UsY.), *brākıl* 'deniz martısı (korsan martı)' (UsY.), *kurakıl* 'deniz martısı (korsan martı ?)' (O. Xal.), *kuraxıl* 'deniz martısı (korsan martı ?)', *kurākī* 'deniz martısı (korsan martı ?)' (An.), *kūrākī* 'deniz martısı (korsan martı ?)' (An., Olen.), *xara kurākī* 'bir tür martı (kara sumru ?)', *xara kūrākī* 'bir tür martı (kara sumru ?)', *mañan kurākī* 'deniz martısı (korsan martı ?)'; *muora kurākīta* 'deniz martısı (korsan martı ?)', *muora kūrākīta* 'deniz martısı (korsan martı ?)' ← Yuk. *puraxil* 'deniz kırlangıcı'; Rus. *kraçka* 'deniz kırlangıcı'; Evk. *krākī* ~ *karākī* 'siyah findık tavuğu' (DSYY, s. 69, 126, 127, 198; DSYS, s. 94, 96, 120, 128, 217).

2. YAKUTÇA - TUNGUZCA DİL İLİŞKİLERİ

2.1. Tarihçe

Yakutça - Tunguzca dil ilişkilerinin ne zaman başladığı tartışmalı bir konudur. Bilim insanlarının görüşleri, Altay Dilleri Kuramını desteklemelerine veya kurama karşı çıkmalarına göre şekillenmektedir. Altay dilleri teorisini savunanlara göre iki dil arasındaki kimi benzer sözcükler ortak kökene dayanmaktadır. G. M. Vasilyeviç ‘çağdaş Yakut ve Evenki dillerinde izlenebilen en eski katmanın Altay dil birliği döneminden itibaren korunduğunu’ belirterek bu tür sözcüklere Evk. *kadar*, Yak. *xadār* ‘yalıyar’, Evk. *daban*, Yak. *dabān* ‘sırt, geçit, dağ geçidi’ gibi örnekler verir (VEYaYa, 1975, s. 4). Yakut ve Evenki dillerine ait bir sonraki en eski ortak sözcük katmanı, Yakut ve Evenki dillerinde ve aynı şekilde diğer Tunguz, Moğol ve Türk dillerinde bulunan sözcüklerdir. Vasilyeviç Türk, Moğol ve Tunguz dillerinde ortak olarak bulunan kimi sözcüklerin Yakutçanın oluşumu esnasında dile girmiş olabileceklerini belirtir (VEYaYa, 1975, s. 6).

İki yüz yılı aşkın süredir tartışılan ve henüz bir sonuca bağlanmamış olan ortak köken tartışmaları bir tarafa bırakılacak olursa Yakutça ve Evenkice arasında geçmişte başlayıp günümüze kadar süregelen ve henüz kapsamı tam olarak tespit edilememiş bir dil ilişkisinin bulunduğu kuşku götürmezdir. Ye. İ. Ubryatova, ‘Vzaimodeystviye yazıkov na materiale vzaimootnoşeniy yakutskogo i évenkiyskogo yazıkov’ (Yakut ve Evenki Dillerinin Karşılıklı İlişkisine Ait Malzeme Üzerinde Dillerin Etkileşimi) adlı yazısında Tunguzcanın Yakutça üzerindeki kimi dilbilgisel ve sesbilgisel etkilerini örneklendirir ve Türk dilleri için yaygın olmayan kimi fonetik değişmelerin yalnızca Evenkiceyle ilişkilendirilebileceğini belirtir (2011, ss. 26-28). Ubryatova ‘Das Jakutische in seinem Verhältnis zu den anderen türkischen sowie den mongolischen und tunguso-mandschurischen Sprachen’ (Moğol ve Tunguz-Mançu Dillerinin Yanı Sıra Diğer Türk Dilleriyle İlişkisi Bakımından Yakutça) adlı bir diğer yazısında ise Yakutçadaki Evenkice söz varlığının sınırlı olduğunu, Yakutça ve Evenkice arasındaki

çağdaş ilişkinin Evenkice öğelerin Yakutçanın yapısına nasıl nüfuz edebildiği konusunda hüküm vermeye izin vermediğini ve iki dil arasındaki bu ilişkinin muhtemelen Yakut halkının oluşumunun ilk aşamalarında gerçekleştiğini belirterek bu etkileşimi alt-katman (substratum) etkisine bağlar. Ubryatova'ya göre başlangıçta azınlıkta olan Türk dilli Yakutlar Evenkiceyi öğrenmişler ve daha sonra Yakutçayı benimseyen ilk nesil Evenkiler kendi dilbilgisel düşünme tarzlarını Yakutçaya aktarmışlardır (1960a, s. 15).

Ubryatova, Yakut-Tunguz dil ilişkilerini, temasların zamanına ve yerine göre üç döneme ayırır. İlk aşamada Orhon Türkçesine yakın bir dil konuşan kadim Yakutlar, Moğol ve Evenki gruplarıyla ortak yaşam sürerler. İkinci aşamada Moğollar ve Evenkiler Yakutçaya geçerler, bu aşamanın sonunda Lena ve Aldan nehirlerinin arasındaki bölgede *o ~ a* nöbetleşmesi gösteren diyalektler ortaya çıkar. Son aşamada ise Yakutça, Lena ve Aldan nehirleri arasındaki bölgenin dışında yaşayan Evenkiler ve Evenler arasında yayılır (1960b, ss. 11-12). Bilindiği üzere Yakut diyalektlerinin ayırt edici özelliklerinden biri de *o ~ a* nöbetleşmesidir (Yılmaz, 2021, s. 262).

Yakutçada, dil ilişkileri sonucu oluşan Evenkice etkinin sınırlı olması ve Moğolca kopyaların aksine Evenkice seçilmiş kopyaların çok az sayıda bulunması, Evenkice alt-katman etkisi savını zayıflatmaktadır. Yakutça genç bir yazı dili olduğundan Yakut - Evenki ilişkilerini Yakutça yazılı kaynaklarda aramak sonuç vermemektedir. Yakut - Moğol ilişkisini ve birlikte yaşamayı kanıtlayan bir halk edebiyatı ürünü olan *Omoğoy Bāy - Āllāy Bōtur* benzeri bir anlatıya Yakutlar ve Evenki ortak yaşarlığı açısından ulaşmak da mümkün değildir (Vasilyev ve diğerleri, 1996, s. 25). Aksine halk edebiyatı ürünleri daima Yakutlar ve Evenkiler arasında yaşanan savaşıardan söz etmektedir (Bolo, 1994, ss. 41-42). Her şeye rağmen bilinmeyen bir dönemde gerçekleşmiş bir alt-katman etkisi söz konusuysa bu durum Yakutça - Evenkice dil ilişkilerinin başlangıç çağına ait olmalıdır. Bu aşama sonrasında dil ilişkilerinde baskın taraf daima Yakutça olmuştur. Yoğun dil ilişkilerini gerektiren kopyalamaların standart Yakutçada, Yakutça - Evenkice dil ilişkilerinin başlangıç döneminden sonra gerçekleşmiş olma ihtimali bulunmamaktadır.

2.2. Yakutçadaki Tunguzca Söz Varlığı Üzerine Çalışmalar

2.2.1. Yakutçanın Genel Söz Varlığı

Evenkice (Eski adlandırmayla Tunguzca), dilbilimsel olarak ilk kez 1845-1849 yılları arasındaki 4 yıllık keşif gezisi esnasında Mankovo (Mankovsk) ve Urulga Evenkilerinden topladığı dilbilimsel malzemeyle Matthias Alexander Castrén tarafından incelenmiştir (Castrén, 1856). Castrén'in eseri, ölümünden Prof. Anton Schiefner tarafından işlenmiş ve yayımlanmıştır. Bu eser Altayistik açısından olduğu kadar Yakutça - Evenkice dil ilişkilerinin incelenmesi açısından da öncüdür. Eserin sözlük bölümünde 1500 Evenkice öge Almancaya tercüme edilmiş ve bunlar Mançuca, Moğolca, Buryatça, Tatarca ve Yakutçayla karşılaştırılmıştır (Atkine, 1997, s. 112; Khabtagaeva, 2017, s. 21). Bahsi geçen Yakutça sözcüklerden bir kısmı Moğolca kökenlidir. Dolayısıyla Castrén'in ele aldığı sözcükler etimolojiyi belirlemekten çok karşılaştırma amacıyla verilmişlerdir: Evk. *kerou* ~ *kerof* 'kıyı' = Yak. *kıria* ay.; Evk. *kilarin* 'çarpık gözlü' = Yak. *kılar* ay. (Castrén, 1856, s. 80).

V.V. Radloff 'Die jakutische Sprache in ihrem Verhältnisse zu den Türksprachen' (Türk Dilleriyle İlişkilerinde Yakut Dili) adlı çalışmasında Yakutçanın söz varlığını oluşturan dilleri %32.5 Türkçe, %25.9 Moğolca ve %41.6 kökeni bilinmeyen ögeler şeklinde açıklar. Radloff son gruptaki ögelerin belki de yabancı sözcüklerden oluştuğunu ve bunların Tunguzca, Samoyetçe, Ketçe ya da Yukagirce olabileceğini, ancak bu ögelerin çoğunda Moğolca yapım ekleri açıkça görüldüğünden bunların büyük bir kısmının Moğolca kökenli olabileceğini belirtir (1908, s. 2). Yakutçanın başlangıçta bir Moğol diliyken daha sonra Türkçeleştiğini öne süren Radloff'un bu görüşü tartışmaları da beraberinde getirir. Onu destekleyenler olduğu gibi bu görüşe karşı çıkanlar da olur. Yakutçadaki Evenkice alt-katman etkisinin savunucularından olan Ubryatova bu durumu 'Türkologlar Radloff'un görüşlerine katılmadılar, ama aynı zamanda onu çürütemediler' cümlesiyle ifade eder (1985a, s. 50).

2.2.2. Yakutçadaki Tunguzca Söz Varlığı

Yakutçadaki Tunguzca söz varlığı ilk kez E. K. Pekarskiy tarafından hazırlanan *Slovar' yakutskogo yazıka* (Yakut Dilinin Sözlüğü) adlı eserde bir araya getirilmiştir. Bu eserde Tunguzca olarak işaretlenen yüz civarında sözcük bulunmaktadır. Verilen bu sayıya çok sınırlı bir bölgede kullanılan ağız sözcükleri, Dolganca sözcükler, coğrafi adlar ve 'karşılaştırınız' ibaresi bulunan sözcükler de dâhildir.

N. K. Antonov, *Materialı po istoričeskoj leksike yakutskogo yazıka* (Yakut Dilinin Tarihsel Kelime Dağarcığı Üzerine Materyaller) adlı eserinde on bir Evenkice sözcüğü ele alır; bunların kuzey ve taygayla ilgili sözcükler olduğunu belirtir (1971, s. 27). Antonov incelediği sözcüklerin a) dağlık alan adları b) kuzeyin ormanlık doğası olmak üzere ikiye ayrıldığını belirtir ve bu durumun nedenini Yakutların güneyden göç ederek bugünkü Yakutistan arazisine sonradan yerleşmeleriyle açıklar (1971, s. 28). Antonov, eserindeki *geyikçilik terimleri* adlı bölümde Yakutların geyikle ilişkisini tartışır. Antonov, Yakutçadaki geyikçilikle ilgili Evenkice kökenli sözcüklerin Yakutistan'ın özellikle kuzey ve doğusundaki ağızlarında yaygın olduğunu belirtmiş ve en bilindik on bir sözcüğü üç grup hâlinde listelemiştir. a) yaşlarına göre geyik adları b) geyik hastalıkları ve c) geyik kullanımıyla ilgili sözcükler. Antonov, bu söz varlığı üzerine şu değerlendirmelerde bulunmuştur: 1. Yakutçadaki Evenki kökenli geyikçilik terimleri anlam bakımından Evenkice denklemlerinden farklı değildir. 2) Bu terimler fonetik açılarından belirgin bir değişiklik ve kayma göstermemektedirler. Antonov bu iki çıkarımından hareketle haklı olarak Yakutçadaki geyikçilikle ilgili söz varlığının uzak geçmişte değil, Yakutların kuzeye gelişiyile ortaya çıktığı sonucuna ulaşır (1971, s. 64).

Pek çok kaynakta Yakutçadaki Evenkice söz varlığının oldukça sınırlı olduğu belirtilse de bu sayı Yakutçanın ağızları göz önünde bulundurulduğunda artmaktadır. A. V. Romanova, A. N. Mireyeva ve P. P. Baraşkov tarafından hazırlanan *Vzaimovliyanie évenkiyskogo i yakutskogo yazıkov* (Evenki ve Yakut Dillerinin Etkileşimi) adlı eserde Yakut edebî dilinde Evenkiceden kopyalanan otuz beş sözcük bulunmaktadır (1975, ss. 163-166). Yakutçanın kuzey-batı ve güney bölgeleri ağızları için verilen listede ise doksan yedi sözcük yer alır (VEYaYa, 1975, ss. 166-178). Günümüzde bu sözcüklerden bazılarının artık standart Yakutçada da kullanılmakta olduğu tespit edilmiştir.

Hazırlanan Yakutça diyalekt sözlükleri, Yakutçanın ağızlarındaki Evenkice sözcük sayısının bununla sınırlı olmadığını göstermektedir. *DSYY*'de dört yüzden fazla sözcük Tunguz dillerine ait olarak gösterilmiştir. Bunlar ağırlıklı olarak Evenkice kökenlidir. 1995 yılında yayımlanan ilk sözlüğün devamı niteliğindeki *DSYS*'de ise bu rakam iki yüzden fazladır.

G. V. Popov, 'o slovax tunguso-man'çjurskogo proisxojdeniya v yakutskom yazıke' (Yakutçadaki Tunguzca-Mançuca Kökenli Sözcükler Hakkında) adlı yazısında Yakutçada, diyalektler de dâhil olmak üzere 250 civarında sözcük bulunduğunu belirtir (1980, s. 115). Veri tabanı olarak E. K. Pekarskiy'nin *Slovar' yakutskogo yazıka* (Yakut Dili Sözlüğü) adlı eserini kullanan Popov, tespit ettiği sözcüklerin kök hâlinde ve ayrıştırılamaz sözcükler olduğunu belirtir. Bunlardan 163'ünün Tunguzca-Mançuca denklere daha önceki araştırmacılar E. K. Pekarskiy, N. K. Antonov, P. P. Baraşkov vd. tarafından tespit edilmişlerdir. Diğer sözcükler ise Popov tarafından bulunmuştur. Yazar, izlediği ilkeler nedeniyle 250 sözcük arasında şunların bulunmadığını belirtir: 1) Tunguzca-Mançuca paraleli olmakla birlikte Altay dillerinin genelinde; Türk ve Moğol dillerinde de bulunan sözcükler: Ör. *altan* 'bakır', *mönjün* 'gümüş', *oñoço* 'kayık', *bäyä* 'kendi'; *örümä*, *ürümä* 'süt kaymağı' vb. 2) Bu sayıya çok sınırlı bir bölgede kullanılan sözcükler ve ayrı bir anlama sahip olmayan Evenkice kopyaların farklı fonetik varyantları dâhil edilmemiştir. Ör. *lämbä* (krş. Tung. *lamba*) 'Ayan yakınlarında bir tür balık adı' (Pek., 1959, s. 1488); *mukälkan* (krş. Tung. *muħalkán* 'bacak derisinden yapılmış elbise') 'Dolgan-Yakutlarında: yazın evde veya avluda giyilen geyiğin bacak derisinden yapılmış, boncuklarla süslenmiş erkek elbisesi' (Pek., 1959, s. 1618). Bu tür sözcüklerin sayısı birkaç düzineye ulaşmaktadır (Popov, 1980, ss. 115-116).

Stanisław Kałużyński, Yakutçadaki Evenkice kopyalar üzerine çalışmalar yapan bir diğer araştırmacıdır. Kałużyński, 1982 yılında yazdığı 'Einige tungusische Lehnwörter im Jakutischen' (Yakutçadaki Bazı Tunguzca Alıntı Sözcükler) adlı makalesinde, kendisinden önceki kaynaklarda etimolojisi verilmemiş altmış beş Yakutça sözcüğün etimolojisini Tunguzcayla açıklar. Kałużyński, veri tabanı olarak Pekarskiy'nin sözlüğünü ve *DSYY*'yi kullanır.

Yevdokiya İnnokent'yevna Korkina, *Severo-vostochnaya dialektnaya zona yakutskogo yazıka* (Yakut Dilinin Kuzeydoğu Diyalekt Bölgesi) adlı eserinde Yakutçanın Kolıma, İndigir, Oymyakon, Ust'-Yana ağızlarında toplamda seksen sekiz Evence ve Evenkice sözcüğün bulunduğunu belirtir. Bunlardan elli üçü Yakutçanın kuzeydoğu diyalekt bölgesinin genelinde bulunurken otuz beş sözcük ise bölgeye dâhil olan ağızlara aittir (1992, s. 259).

Yakutça - Tunguzca dil ilişkilerini inceleyen son çalışma İnnokentiy Novgorodov'a aittir (2009). Novgorodov, *Yakutsko - Evenkiyskiye yazıkoviye kontaktı* (Yakutça - Evenkice Dil İlişkileri) adlı eserinde 983 madde başı bulunmaktadır. Novgorodov, aynı sözcüğün farklı varyantlarını madde başı olarak verdiği için dolayı sayı yüksektir. Bu rakama Dolganca sözcükler ve Evenceden kopyalanan sözcükler de dâhildir.

Yakutçanın son ve en büyük sözlüğü olan 15 ciltlik *STBUT*'de daha önce ağız sözcüğü olarak işaretlenen kimi kelimelerin madde başı olarak yer alması Yakut diyalektlerin standart dili beslemeye devam ettiğini ve Yakut - Tunguz dil ilişkilerinin bu şekilde sürdüğünü göstermektedir: Yak. *cūktä* 'pınar, kaynak' ← Evk. *yūktə* ay. < Evk. *yu-* 'çıkmaq'. Standart Yakutçadaki Evenkice kökenli sözcük sayısı artmıştır ve artmaya devam etmektedir.

(1) Yakutça

<i>Min</i>	<i>biär-är</i>	<i>ū-m</i>	<i>kiniäxä</i>	<i>kīr-än</i>	<i>baram-mat</i>
ben	vermek-SF	su-İYE.1TK	ona	girmek-ZF	tükenmek-OLZ
<i>olox-xo</i>	<i>sūrügür-ä</i>	<i>ust-ar</i>	<i>cūktü</i>	<i>ū-ta</i>	<i>buol-uoğa</i>
hayat-YÖN	akmak-ZF	akmak-SF	pınar	su-İYE.3TK	olmak-GEL

'Benim verdiğim su ona girerek sonsuz yaşama akan pınar suyu olacak' (Sivtsev, 2008, s. 298).

(2) Evenkice

<i>Mosadı-l</i>	<i>yūktə-l</i>	<i>kətə-rə-tın</i>	<i>olgo-ço-tın</i>
ormansal-ÇK	pınar-ÇK	çoğunluk-İYE.3ÇK	kurumak-GEÇ-3ÇK

'Orman pınarlarının çoğu kurudu' (Bol., 2000, II, s. 421).

3. YAKUTÇA ve DOLGANCADAKİ TUNGUZCA SÖZ VARLIĞI

Bu bölümde sırasıyla Dolganca ve Yakutçadaki Tunguzca genel kopyalar alfabetik sıralamadaki madde başlarında ele alınacaklardır. Söz varlığıyla ilgili karşılaştırmalar ve etimolojik açıklamalar ana madde başlarında verilmiştir. Gerekli durumlarda sözcüğün varyantlarıyla ilgili ek bilgiler de ilgili maddenin altında yer almaktadır. Bütün varyantlar tek bir maddeye gönderildiklerinden aynı sözcüğün farklı varyantlarını toplu olarak ana madde başında görmek mümkündür. Yakutça ve Dolganca arasında göndermeler bulunmaktadır. Bu göndermelerin yönü daima Dolgancadan Yakutçaya'dır. Sözcük standart Yakutçada bulunuyorsa ana madde başı olarak seçilmiş ve bu tür maddeler (SY.) 'Standart Yakutça' olarak işaretlenmişlerdir. Bunun yanı sıra aynı maddede varsa sözcüğün diyalektlerdeki anlamları da bulunmaktadır. Sözcüğün hangi diyalekte ait olduğu kaynaklarda belirtilmemiş ise sözcük bu çalışmaya dâhil edilmiş ancak diyalekt adı verilmemiştir. Bu tür sözcükler çok az sayıdadır. Yalnızca diyalektlere ait sözcüklerin ana madde başı olarak alınmasında ise daha önceki çalışmalardaki tercihler göz önünde bulundurulmuştur.

3.1. Yakutçadaki Tunguzca Genel Kopyalar

abalakān 1. 'iki yaşında erkek geyik' 2. 'iki yaşında dişi geyik' (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 39).

Etim.: bk. *abilaxān*.

abga 'erken doğmuş, eksik doğmuş geyik' (Jig.) (DSYS, 1995, s. 35).

Etim.: bk. *abgi*.

abgi 'erken, eksik doğan, cılız, zayıf (geyik yavrusu hk.)' (SY.) (STBUT, 2004-2018, I, s. 234); bk. *abga*, *amḡa*; krş. *imaḡa*.

Etim.: Evk. *amḡarikta* 'büyük ağızlı'; Evn. *amḡa* 'büyük ağızlı, geniş ağızlı' (DSYS, 1995, s. 38). Sözcüğün etimolojisi ilk olarak Evenkice *abga*- 'düzelmek, iyileşmek' fiili ve Evence 'büyüz ağızlı' anlamına gelen *amḡarikta* ve *amḡa*

sözcükleriyle açıklanmıştır (DSYS, 1995, s. 35, 38). *Amḡā* etimolojisi Novgorodov tarafından da kabul edilmiştir (Novgorodov, 2009, s. 194). Bizce sözcük, anlambilimsel ve sesbilgisel açıdan Evenkice *imagan* ile ilgilidir: Evk. *imagan* 1. ‘keçi’ 2. ‘(alt çenesi kısa) sakat geyik yavrusu’ 3. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ 4. ‘albino geyik yavrusu’, *imagan-* 1. ‘vaktinden önce yavrulamak’ 2. ‘albino yavru dünyaya getirmek’; Sol. *imagā* ‘keçi’; Neg. *imaya* ‘keçi’; Oroç. *ima(n-)* ‘yabani keçi’; Ud. *ima* ‘keçi’; Ulç. *ima(n-)* ‘keçi’; Nan. *ima* ‘keçi’; Man. *imahu* ~ *niman* ‘keçi’ ← Klasik Moğolca *nimagan* ~ *imagan* ‘keçi’ (SSTMYa, 1975, s. 312).

abilaxān 1. ‘bir yaşını doldurmuş, iki yaşındaki erkek geyik’ (SY.) 2. ‘iki yaşının içerisindeki erkek geyik’ (An., Yes.) 3. ‘iki yaşındaki erkek geyik’ (Bul.), (Kul.) 4. ‘sonbahara ulaşmış erkek geyik yavrusu (ilk kışındaki erkek geyik yavrusu)’ (Sakk.) 5. ‘bir yaşındaki tosun’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 39; STBUT, 2004-2018, I, s. 237); bk. Yak. *abilakān*, *abalakān*; Dolg. *abilakān*.

Etim.: Evk. *āvlākān*; Evn. *abilakān* ‘bir yaşına kadar erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 39). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *avalākān* ‘evcil geyik (tosun bir - iki yaşında), *havalakāçān* ‘yabani geyik (2 yaşında)’; Orok. *apala* ‘evcil geyik (tosun 1-3 yaşında)’ (SSTMYa, 1975, s. 8). Sözcük Evenkicede diğer Tunguz dilleriyle uyumlu olarak 1-3 yaş arası erkek geyiği ve iki yaşındaki dişi geyiği nitelemektedir. Sözcüğün standart Evenkice ve diyalektlerdeki varyantları şunlardır: Evk. *āvlākān* (*āvālākān*) ‘bir yaşına kadar geyik’ (Vas., 1958, s. 14); *āvalakān* (*ābalakān* ~ *āvlakān* ~ *ālakān*) ‘bir yaşına kadar geyik’ (Mır., 2004, s. 20); *avalākān* ‘evcil geyik (bir yaşından üç yaşına kadar tosun)’, *avalakāçān* ‘geyik (iki yaşında düve)’ (Bol., 2000, I, s. 14). Sözcüğün diyalektlerin yanı sıra günümüzde standart Yakutçada da kullanılmaya başlandığı görülmektedir: *abilaxān* ‘bir yaşını doldurmuş iki yaşının içerisindeki erkek geyik’ (STBUT, 2004-2018, I, s. 237).

abilakān ‘iki yaşında erkek geyik’ (Vil., Jig.) (DSYY, 1976, s. 39).

Etim.: bk. Yak. *abilaxān*.

abıy (*abıy bırāta*) ‘(örm.) kutup porsuğu (hrf. ayının (?) erkek kardeşi)’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 35).

Etim.: krş. *ābıy*, *abıy*.

abıy ‘ay’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 35); bk. *ābıy*; krş. *abıy*, *amākā*.

Etim.: Evk. *abāy* ‘ay’ (Mır., 2004, s. 750); *abāy* ay. (Vas., 1958, s. 542; Bol., 2000, II, s. 348); *abāçı* ay. (Vas., 1958, s. 542; Bol., 2000, II, s. 348). *SSTMYa*’da sözcüğün Tunguz dillerindeki karşılıkları için *abākā* ‘nine’ başlığı altında şu sözcükleri verir: Evk. *abāy* ~ *abāçı* ~ *habāy* ~ *apāçı* ‘ay’, *abākā* (*abārā* ~ *avā* ~ *avākā* ~ *avālāy*) 1. ‘nine (babanın ve annenin annesi)’ 2. ‘teyze, hala’ 3. ‘kaynana’ 4. ‘yenge (ağabeyin eşi)’ 5. ‘ay’, *abākāḡahā* (*avākāḡahā*) 1. ‘vefat etmiş büyükanne’ 2. ‘vefat etmiş teyze, hala’; Neg. *avāhā* ‘kaynana (hanımın annesi)’; Oroç. *aukā* ‘yenge (ağabeyin hanımı)’; Ulç. *avkā* ~ *avvkā* ~ *aukā* 1. ‘yenge (ağabeyin eşi)’ 2. ‘teyze, hala’ 3. ‘üvey anne’; Orok. *abuski* ‘ay’, *avā(n-)* ‘yenge (ağabeyin eşi)’; Nan. *abāçakā* ‘ay’, *aukā* 1. ‘yenge (ağabeyin eşi)’ 2. ‘teyze, hala’ 3. ‘üvey anne’; Man. *oke* ‘yenge (babanın küçük erkek kardeşinin hanımı)’; krş. Klasik Moğolca *ebei* ‘anne, valide’; Yak. *ābā* 1. ‘nine’ 2. ‘ay’, *ābākkā* ‘nynecik, nyneciğim’ (*SSTMYa*, 1977, s. 433). Evenkice uzun ünlünün Yakutçada korunması sözcüğün Evenkiceden kopyalandığına kanıt oluşturmaktadır. Sözcük, ayının tabu hayvan olması nedeniyle örtmece yoluyla oluşmuş olmalıdır. Nitekim *STBUT*’de, sözcüğün *xarıs* ‘örtmece’ olduğu belirtilmiştir (2004-2018, I, s. 116). Yakutçada ayıyla ilgili bol miktarda örtmece sözcük bulunmaktadır ve bunun nedeni ayıya ilişkin inanışlar ve tabulardır (Killi Yılmaz, 2017, s. 31).

aça 1. ‘geyiğin bağırsak yağı’ (An., Bul., Vil., Yes., UsY., VVil.) 2. geyiğin, sığının bağırsak yağı’ (DSYY, 1976, s. 54; *STBUT*, 2004-2018, I, s. 673); bk. Dolğ. *aça*.

Etim.: Evk. *haça* ‘bağırsak çevresi yağı, yağla kaplı bağırsaklar’ (DSYY, 1976, s. 54). *SSTMYa*’da sözcüğün Evenkice ve Orokça varyantları şu şekilde verilir: Evk. *haça* 1. ‘iç yağı’ 2. ‘(yağla kaplı) bağırsaklar’ 3. ‘ayının bağırsakları’; *haçalī-*, *haçī-* (*haçarī-*, *haçarīkit-/ç-*, *haşī-*) ‘bağırsaklardan yağ çıkarmak’, *haçikān* ‘yağ’; Orok. *patta* ‘içyağı’ (*SSTMYa*, 1977, s. 319). *SSTMYa*’da sözcük Yakutça *xaha* ~ *xahā* ‘karın zarının iç ve dış tarafında bulunan yağ’ ile de karşılaştırılmıştır. Ancak Pekarskiy’de de bulunduğu üzere bu sözcüğü Genel Türkçe *kazı* ile

karşılaştırmak daha doğrudur (Pek., 1959, s. 3383). Sözcük Yakutçaya ve Dolgancaya tanıklanmamış *aça varyantından kopyalanmış olmalıdır.

açarūn ‘deri çadır örtüsünün üst kısmı’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 45).

Etim.: bk. *açurum*.

açaxta I ‘üvez ağacı’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 54).

Etim.: Evk. *açakta* ‘akçaağaç, üvez ağacı’ (DSYY, 1976, s. 54). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *açakta* ‘akçaağaç’; Nan. *açiaqta* (*açaqta*) ‘findık’; *açiaqta mōni* ‘findık (çalı)’; *açiaņqora* (*açaņqora* ~ *açiaņqora*) ‘findıklık’; *vaçiaņqora* ‘(küçük) sepetçi söğüdü’; Man. *vaşakta burga* ‘(küçük) sepetçi söğüdü’ (SSTMYa, 1975, s. 59).

açaxta II ‘yara kabuğu’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 54).

Etim.: Evk. *igakta* ~ *ihāktə* ay. (DSYY, 1976, s. 54). Sözcük Evenkice haricinde iki Tunguz dilinde daha bulunmaktadır: Evn. *iyāt* (<*iyākta) ‘yara, yara kabuğu, tuzlu balgam’; Neg. *iyākta* ‘yara, yara kabuğu’ (SSTMYa, 1975, s. 296).

açurum ‘soba bacası’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 45); bk. *açarūn*.

Etim.: Evn. *açurun* ~ *açurin* ‘çadır örtüsünün duman deliğinin yakınındaki kısmı’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 49). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede bulunmaktadır: *açürün* 1. ‘iskeletli Even meskeninde, duman deliğinin yakınında) örtü’ 2. ‘eski, tütsülenmiş geyik derisi’ (SSTMYa, 1975, s. 60). Sözcüğün etimolojisi ilkin Evenkice *açurun* ‘Evenki çadır iskeletinde duman deliğine yakın örtülen örtü’ olarak açıklanmıştır (DSYS, 1995, s. 45). Ancak verilen etimolojinin aksine bu sözcüğe Evenkice sözlüklerde rastlanamamıştır, bahsi geçen sözcük Evence *açurun* olmalıdır.

adāki ‘örümcek’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 41).

Etim.: bk. *atākī*.

ağarān ‘üvey baba’ (An., Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 40).

Etim.: Evk. *amīrān* ‘üvey baba’ (DSYY, 1976, s. 40). Etimoloji hatalıdır, burada Evenkice ek kopyalanarak Yakutça sözcüğe eklenmiştir; Evenkice +*rĀn* eki, eklendiği sözcüğe ‘üveylik’ anlamını katar: Evk. *amirān* 1. ‘üvey baba’ 2. ‘kayın

peder' < Evk. *ami* 'baba', *əmirən* 1. 'üvey anne' 2. 'sütanne' 3. 'kaynana' < Evk. *əni* 'anne' (Mır., 2004, s. 42, 774).

ağān 1. 'bileği, bileme taşı; tırpan bileğisi' (SY.) 2. 'bileği taşı' (All.), (Pek.) 3. 'tırpan bilemede kullanılan bileği taşı' (Sunt., T., VVil.) (DSYY, 1976, s. 40; STBUT, 2004-2018, I, s. 253).

Etim.: Evk. *āgān* 'bileği taşı, bileme taşı' (VEYaYa, 1975, s. 163). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *āgān* 'bileği taşı, el bileğisi (bileme taşı)'; Neg. *agan* 'bileği taşı, el bileğisi (bileme taşı)'; Oroç. *ava* 'bileği taşı, el bileğisi (bileme taşı)'; Nan. *aḡā* 'bileği taşı, el bileğisi (bileme taşı)' (SSTMYa, 1975, s. 13).

ahay- 'kovalamak' (Novgorodov, 2009, s. 195).

Etim.: Evk. *asa-* 'kovalamak' (Novgorodov, 2009, s. 195). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *asa-* 'takip etmek'; Neg. *asa-* 'kovalamak, izlemek'; Oroç. *asa-* 'yetişmek'; Ud. *a^ha-* 'kovalamak, izlemek'; Ulç. *hasa-* 'kovalamak, izlemek'; Orok. *hasa-* 'kovalamak, izlemek'; Nan. *hasasi-* 1. 'kovalamak, izlemek' 2. '(hayvanı) izlemek, gözetlemek'; Man. *asaha fasaha* 'hızlı hızlı, telaşla' (SSTMYa, 1975, s. 54). Sözcük Yakutçaya Evenkice *aha-* 1. 'kovmak, defetmek, yol vermek' 2. 'yetişmek, kovalamak, gitmek, arkasından koşmak' varyantından kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 58). Söz sonundaki -y türemesinin nedeni Yakutçada -y ile biten çok sayıda fiile (*ıarıy-* 'hasta olmak', *xaltarıy-* 'kaymak' vb.) örneksemedir.

ahām (*ahām bıata*) 'geyikte göğüs kayışı' (An.) (DSYY, 1976, s. 52); bk. Dolg. *ahān*.

Etim.: Evk. *ahān* 'sığının boynu ve göğsü arasında bulunan, bezler içeren yağlı et' (Mır., 2004, s. 59). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 59).

ahı kuḡā 'kız' (Bul.) (DSYY, 1976, s. 52).

Etim.: Evk. *kuḡa-ahi* 'genç kadın'; Evn. *asi kuḡa* 'kız' (DSYY, 1976, s. 52). Evenkicede temel anlam olarak *ahi* 'kadın', *kuḡa* 'çocuk' anlamlarına gelir. *Kuna* sözcüğü sıfat olarak kullanıldığında bazı durumlarda nitelediği sözcüğe 'genç'

anlamını verir: Evk. *kuṅā-bəyā* ‘genç adam’ (Vas., 1958, s. 220). Yakutça sözcük ‘genç kadın’ anlamından gelişmiş olmalıdır.

ahılgalā- ‘hayvanın izini sürmek ve bulunduğu yeri işaretlemek’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 52); bk. Dolg. *ahılgalā-*.

Etim.: Evk. *ahilga-* ‘hayvanın izini işaretlemek’ (DSYY, 1976, s. 52). Sözcüğün varyantları ve diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evk. *asilga* ~ *aşilga* ‘(sığınım) izi’, *asilga-* (*ahilga-* ~ *aşilga-*) ‘(vahşi hayvanın izini, yerini) görmek, fark etmek’ 2. ‘(vahşi hayvanın izine) işaret bırakmak’ 3. ‘vahşi hayvanın taze izini yakalamak’; Evn. *asby-* ‘izlemek, gözetlemek’, *asblygᵇ-* (*asalga-* ~ *ahblygᵇ-* ~ *aholga-*) 1. ‘bir şeyiyle zengin bir yeri bulmak’ 2. ‘hayvanın izini bulmak’ 3. ‘keşif yapmak, yolu işaretlemek’; Neg. *aşilga* ‘(fark edilen hayvanın) izi’, *aşilgi-* ‘(hayvanı) fark etmek’ (SSTMYa, 1975, s. 56). Sözcüğün etimolojisi Evenkice *ahilga-* fiiliyle açıklanmıştır. Ancak Yakutça sözcüğün yapısını Evenkice *asilga* ~ *aşilga* adı ve Yakutça *-LĀ* addan eylem yapım ekiyle açıklamak daha doğrudur.

ahılgar ‘hayvanın izini sürmek ve bulunduğu yeri işaretlemek’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 52); bk. Dolg. *ahılgar*.

Etim.: bk. Yak. *ahılgalā*.

axta ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 54); bk. *axtamī*.

Etim.: Evk. *akta* ‘iğdiş edilmiş geyik’ (DSYY, 1976, s. 54).

axtamı ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 54).

Etim.: bk. *axtamī*.

axtamın ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 54).

Etim.: bk. *axtamī*.

axtamī ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 54); bk. Yak. *axta*, *axtamı*, *axtamın*, *akta*; bk. Dolg. *axtamī*.

Etim.: Evk. *akta-mī* ‘iğdiş etmek’ (DSYY, 1976, s. 54). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *akta-* (*atta-*) ‘geyiği iğdiş etmek’, *akta* ‘iğdiş edilmiş geyik’, *aktakī* (*ahta* ~ *aktavkī* ~ *aktapkī* ~ *aktavçā* ~ *aktapçā* ~ *oktay*) 1. ‘iğdiş edilmiş geyik’ 2. ‘(iğdiş edilmiş) binek geyiği’ 3.

‘geyiği iğdiş etmeyi beceren kimse’, *aktalān* ‘geyiği iğdiş etme konusunda yetenekli kimse’, *aktamñī* (*aktarī* ~ *aktaçin*) ‘geyikleri iğdiş etmekle ilgilenen kimse’; Sol. *akta* 1. ‘iğdiş’ 2. ‘iğdiş edilmiş boğa’, *attamal* ‘testis’; Evn. *āt-* (<*akta-) ‘iğdiş etmek’, *ata* (*ataka* ~ *atāñi*) ‘iğdiş edilmiş geyik’, *ātāb-/p-* (*ātob-/p-*) ‘iğdiş edilmeye maruz kalmak’, *ātācak* ‘iğdiş etme’, *atamat* ‘yakın zamanda iğdiş edilmiş’, *ātāpça* ~ *atopça* ‘iğdiş edilmiş’, *ātqiçan* (*ākkiçan* ~ *ātkiçan*) ‘(iğdiş edilmiş) binek geyiği’; Neg. *aktavçā* 1. ‘iğdiş edilmiş geyik’ 2. (iğdiş edilmiş) binek geyiği’; Orok. *haqta* ‘iğdiş edilmiş geyik’, *haqta-* ‘iğdiş etmek’, *haqtapūla* ‘iğdiş edilmiş’; Nan. *aqta mori(n-)* ‘iğdiş’, *haqta-* ‘iğdiş etmek’, *haqtaqto/ü* ‘at’; Man. *akta* (*akta morin*) ‘iğdiş’; Klasik Moğolca *ayta* 1. ‘iğdiş’ 2. ‘iğdiş edilmiş’ (SSTMYa, 1975, s. 26; Mır., 2004, s. 32). Sözcüğün kökeniyle 1. İrani köken (←*axta) 2. Moğolca köken (←*aqta ~ axta) 3. q’lı biçimler ← Moğolca, ç’lı biçimler ← İrani köken olmak üzere üç farklı görüş bulunmaktadır (Kincses-Nagy, 2018, ss. 43-44). Sözcük, geyikçilikle ilgili olduğu için Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Evenkicede hayvan adlarının sonuna getirilen *-mī* eki nedeniyle sözcüğün Evenkice tanıklanmamış **aktamī* sözcüğünden kopyalanmış olması mümkündür.

akāri ‘aptal, anlayışsız, bön’ (SY.) (Pek., 1959, s. 60; STBUT, 2004-2018, I, s. 372); bk. Dolg. *akāri*.

Etim.: Evk. *akāri* (Kałuzyński, 1982, s. 262; Novgorodov, 2009, s. 194). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *akāri* 1. ‘aptal, çılgın’ 2. ‘budala’ 3. ‘bir masal kahramanı’; Neg. *akari* 1. ‘aptal’ 2. ‘budala’; Orok *aqāri* 1. ‘aptal’ 2. ‘budala’ (SSTMYa, 1975, s. 25). SSTMYa’da bütün Tunguzca varyantların kökeni Yakutça olarak gösterilmiştir. Ancak Kałuzyński haklı olarak bu sözcüklerin Evenkiceden Yakutçaya kopyalandığını belirtir (Kałuzyński, 1982, s. 262). Dolganca *akārimi* arkaik bir varyant olarak Kałuzyński’nin görüşünü doğrulamaktadır.

akta (*akta taba*) ‘enenmiş erkek geyik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 38); bk. *axtamī*.

Etim.: Evk. *akta* ‘enenmiş geyik’ (DSYS, 1995, s. 38).

ala 1. ‘kızağa koşarken geyiğin boyun ve koltuk altından geçirilen geniş, yassı kayış’ (SY.) 2. ‘geyik kemeri, geyik kızağında kemer’ (Bul., Olen.) 3. ‘kayış, geyik kayışı,

geyik kızağındaki kayış’ (Bul., Gorn., Nyur., VVil., Jig.) 3. ‘geyik koşumu’ (Yes.) (DSYY, 1976, ss. 42-43; STBUT, 2004-2018, I, s. 387); bk. Dolg. *ala*.

Etim.: bk. Yak. *ālhk*.

alaki ‘arkası açık çocuk pantolonu’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 43); bk. *ālık*; krş. *alaxī*.

Etim.: Evk. *alaki* ‘çocuk pantolonunun askıları’, Evk. *alaki* ‘(omuz) silah kayışı’ (SSTMYa, 1975, s. 28; DSYY, 1976, s. 43)

alaḡā 1. ‘yay’ (SY.), (An., Bul., Vil., Yes., Olen.) 2. ‘Tatar yayı’ (VVil.) 3. ‘imza yerine kullanılan yay şeklinde işaret’ (DSYY, 1976, s. 43; STBUT, 2004-2018, I, ss. 398-399); bk. Yak. *alūḡā*; Dolg. *alaḡā*.

Etim.: Evk. *alaḡā* ‘yay, Tatar yayı’ (DSYY, 1976, s. 43). Sözcük Oroçça ve Udihecede de bulunmaktadır: Oroç. *alaḡa* ‘yayın kavisli ahşap kısmı’; Ud. *alaḡa* ‘yayın kavisli ahşap kısmı’ (SSTMYa, 1975, s. 29).

alas ‘geyikte üstkol, pazu kemiği ya da incik’ (An.) (DSYY, 1976, s. 43).

Etim.: Evk. *alas* ‘geyiğin arka bacağının inciği, uyluk, kaval kemiği’ (DSYY, 1976, s. 43). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır; sözcüğün Evenkiceye Moğolcadan kopyalanmış olması mümkündür: krş. Klasik Moğolca *ala* ‘(iç kısmıyla) but’ (SSTMYa, 1975, s. 29). Geyikçilik terimi olması nedeniyle sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır.

alaxī ‘kürk çizmeye dikilmiş kapalı çocuk pantolonu’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 43).

Etim.: krş. *alaki*.

alduoki ‘kelebek’ (Ud.); *ispīskā alduoki* ‘bir tür benekli sarı kelebek’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 38, 80); bk. *alduokī*, *alduokiä*, *oldōkiä*.

Etim.: Evk. *oldokē* ~ *oldoki* ‘kelebek’ (DSYS, 1995, s. 38). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 13).

alduokiä ‘kelebek’ (DSYS, 1995, s. 38).

Etim.: bk. *alduoki*.

alduokī ‘kelebek’ (DSYS, 1995, s. 38).

Etim.: bk. *alduoki*.

alḡā ‘yay’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 44).

Etim.: bk. *alaḡā*.

alxa ‘çekiç’ (An.) (DSYY, 1976, s. 44).

Etim.: bk. Yak. *halxa*.

amākā ‘ayı’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 38); krş. *abīy*.

Etim.: Evk. *amākā* ‘ayı’ (DSYS, 1995, s. 38); Sözcüğün Evenkicenin diyalektlerindeki ve diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evk. *amā* ‘baba’, *amāy* ‘(örtm.) ayı’; Evn. *amikan* ‘(örtm.) dede (ayı)’; Neg. *amāhā* ‘ayı’; Orok. *amaqa* 1. ‘dede’ 2. ‘(örtm.) ayı’ (SSTMYa, 1975, ss. 34-35). Sözcük ayının Tunguzlarda tabu hayvanı olarak görülmesi ve gerçek adının söylenmemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Sözcüğün aile üyeleriyle ilişkili olmasının nedeni ayıya duyulan saygı ve korkudur.

amana (*amana taḡax*) ‘erkek sığın’ (Nyur.) (DSYS, 1995, s. 38); bk. *anamı*; krş. *ānīn*.

Etim.: Evk. *amīnan* ‘altı yaşında erkek geyik’ (DSYS, 1995, s. 38). Novgorodov *amana* sözcüğünü madde başı olarak da incelediğimiz *anabi* ‘erkek dağ koyunu’ sözcüğüyle birleştirir (2009, s. 194). Maddede bahsi geçen *amana taḡax* sözcüğünde *taḡax* standart Yakutçadaki *tayax* ‘sığın’ sözcüğüdür. Dolayısıyla buradaki *amana* sözcüğü ‘erkek hayvan’ anlamını vermektedir. Sözcüğün Evenkice ve diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evk. *amnan* 1. ‘erkek çalı horozu’ 2. ‘erkek keta balığı’; Evn. *amnan* ‘erkek balık’; Neg. *amiḡhān* ‘(yetişkin) erkek samur’; Oroç. *amina* ‘erkek (balık, kuş)’; Ud. *amina* ‘erkek (balık, kuş)’; Ulaş. *amna* ‘erkek’; Orok. *amiḡnā(n-)* ‘balık, deniz hayvanı, kuş’, *amiḡna ḡasa* ‘suna’, *amiḡna dava* ‘erkek keta balığı’, *amiḡna naḡū(n-)* ‘horoz’; Nan. *am* ‘erkek’, *am piktə* ‘oğulcuk, evladım’, *am çoqo* ‘horoz’, *amiḡnā* ‘erkek (kuş, balık)’, *amiḡna ḡasa tarimi* ‘suna’ (SSTMYa, 1975, ss. 34-35). Tunguzca varyantlar kökenini ‘baba’ anlamına gelen *amā* ~ *amay* ~ *amin* vb. sözcüklerden almaktadır.

amaxxana 1. ‘beş yaşındaki erkek geyik’ 2. ‘dört yaşındaki erkek geyik’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amaraxana ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Nyur., Jig.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amarakan ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amarakān ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amarğana ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amarxan ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amarxana ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Yes., Len.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 45); bk. Yak. *amarakan*, *amarakān*, *amaraxana*, *amarğana*, *amarkan*, *amarkan*, *amarkana*, *amarxan*, *amaxxana*, *amırxana*; Dolg. *amarkana*.

Etim.: Evk. *amarkān* ‘beş yaşında ya da daha büyük erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 45). Sözcüğün Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evk. *amarkān* (*amarkāna*) 1. ‘(beş yaşında ve daha büyük, erkek) geyik’ 2. ‘(beş yaşında ve daha büyük, erkek) ayı’; Evn. *am̄ırq̄ñ* (*amarkan* ~ *am̄ırk̄ñ* ~ *amarkon*) 1. ‘(4-5 yaşında, erkek) evcil geyik’ 2. ‘(4-5 yaşında) aygır’, *am̄ırk̄ña* (*amarkana* ~ *am̄ırk̄ña*) 1. ‘(4-5 yaşında, erkek) yabani geyik’ 2. ‘(4-5 yaşında, erkek) yaban domuzu’; Neg. *amarkān* ‘(3-4 yaşında, erkek) evcil geyik’; Orok. *hamatana* ‘(5-6 yaşında, erkek) geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 36). Sözcüğün Yakutça varyantları farklı Tunguz ağızlarından kopyalanmıştır.

amarkan 1. ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Bul.) 2. ‘beş-altı yaşında erkek geyik’ (Ud.) (DSYY, 1976, s. 45; DSYS, 1995, s. 38).

Etim.: bk. *amarxana*.

amarkana ‘dört yaşındaki erkek geyik’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 45).

Etim.: bk. *amarxana*.

amņa ‘erken doğmuş, eksik doğmuş geyik’ (An., Bul., Olen., Jig.) (DSYS, 1995, s. 38).

Etim.: bk. *abgi*.

amsīr ‘sibirya vizonu’ (Vil., Olyok., Tok.) (DSYY, 1976, s. 46; STBUT, 2004-2018, I, s. 455); krş. *amçıkā*.

Etim.: Evk. *amsir* ‘kakım’ (DSYY, 1976, s. 46). Sözcüğün etimolojisi *amçıkā* maddesinde daha detaylı biçimde tartışılmıştır. Burikin, sözcüğü Çukotça *emçaçokalgın* ‘kakım’ sözcüğüyle karşılaştırır ve sözcüğün Evenkice ve Yakutçaya Çukotçadan ya da Eski Türkçe *ās* ‘kakım’ sözcüğünden kopyalanmış olabileceğini belirtir (2017, s. 18).

anabı ‘erkek dağ koyunu’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 47; DSYS, 1995, s. 39).

Etim.: bk. *anamı*.

anamı 1. ‘büyük geyik ya da sığın’ (Pek.) 2. ‘kızgınlık dönemindeki erkek sığın’ (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 47; STBUT, 2004-2018, I, s. 465); bk. *amana*, *anabı*, *anaņ*, *anıga*, *anıgi*.

Etim.: Evk. *anam* ‘çiftleşmeden önce sığın’; Evn. *anana* ‘erkek dağ koyunu’ (DSYY, 1976, s. 47; DSYS, 1995, s. 39). Sözcüğün *SSTMYa*’da bulunan diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *anam* ‘(yazın, çiftleşmeden önce, yağlı) erkek sığın’; Man. *anami* ‘(kocaman boynuzlu) sığın’ (1975, s. 42). Mançuca ve Evence varyantlar, Yakutça kopyadaki söz sonu *-ı* ile ilgili izler taşımaktadır. Ancak sözcüğün hangi Tunguzca varyanttan kopyalandığı net değildir.

anaņ ‘erkek dağ koyunu’ (DSYS, 1995, s. 39).

Etim.: bk. *anamı*.

ançıkā ‘Sibirya vizonu’ (Sunt.) (DSYS, 1995, s. 39).

Etim.: bk. *amçıkā*.

anıga ‘erkek dağ koyunu’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 39).

Etim.: bk. *anamı*.

anıgı ‘erkek dağ koyunu’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 47; Kałużyński, 1982, s. 262).

Etim.: bk. *anamı*.

apsa ‘dikiş malzemeleri için deri kese’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 40).

Etim.: bk. *avsa*.

apsaxā ‘tepesi kutuya benzeyen dağ’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 48).

Etim.: bk. *avsa*.

altın (*altīnnā-*) ‘yerini almak, birbirinin yerine geçmek, değişmek’ (Ey.) (DSYS, 1995, s. 38); bk. Dolg. *artīn*.

Etim.: Evk. *artin* ‘sıra, nöbet’ (DSYY, 1976, s. 51) < ? Evk. *amarultā* ay. (Vas., 1958, s. 36; Mir., 2004, s. 56). Sözcüğün Dolganca varyantının etimolojisi DSYY’de Evenkice *artin* ‘sıra’ olarak belirtilmiştir (1976, s. 51). Dolganca sözcüğün etimolojisi yalnızca bu eserde bulunmaktadır. Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 52). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

amçıkā ‘sibirya vizonu’ (Vil., Olyok., Sunt., VVil.) (DSYY, 1976, s. 46); bk. *amçıkān*, *ançıkā*; krş. *amsīr*.

Etim.: Evk. *amçıkā* ‘kokarca’ (DSYY, 1976, s. 46). Etimolojik açıklama tatmin edici olarak bulunmadığından olsa gerek sözcüğün etimolojisi diğer kaynaklarda yer almaz. Sözcük, Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 39). Burıkin, diğer Türk dillerinde bulunmaması nedeniyle sözcüğün Evenkiceden Yakutçaya kopyalanmış olabileceğini ancak Tunguzcanın söz varlığının sınırlı alanlarda ve yetersiz şekilde derlenmesinden dolayı bu konuda kesin söz söylemenin mümkün olmadığını belirtir ve sözcüğü Çukçaca *emçaçokalgın* ‘kakım’ ile karşılaştırmakla yetinir (2013, s. 33).

amçıkān ‘sibirya vizonu’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 46).

Etim.: bk. *amçıkā*.

amdunğa ‘buzun üstüne çıkan su ve bu suyun üzerindeki ince buz tabakası’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 45); bk. Dolg. *amdunda*.

Etim.: Evk. *amnunda* ~ *amnunna* ay. (DSYY, 1976, s. 45); Sözcük Tunguz dillerinden Evence de bulunmaktadır: Evn. *amṁṁṁṁṁ* (*amṁṁṁṁṁ* ~ *ammandra* ~ *amṁṁṁṁṁ* ~ *ammannakan*) 1. ‘(yazın erimeyen) ırmaktaki buz’ 2. ‘buzun üstüne çıkan su ve bu suyun üzerindeki ince buz tabakası’ 3. ‘yüzeye çıkan nehir veya yeraltı suyunun donması sonucu oluşan buz tabakası (pınardaki buz tümsekleri)’ 4. ‘pınar, kaynak’ 5. ‘ırmak vadisi’ 6. ‘ırmak civarındaki bataklık’ (SSTMYa, 1975, s. 38).

amırxana ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 46).

Etim.: bk. *amarxana*.

aramın ‘geyiğin burun boşluğunda oluşan at sineği larvası’ (An.) (DSYY, 1976, s. 49).

Etim.: Evk. *aravgī* ~ *aravgū* ‘at sineği larvası’ (DSYY, 1976, s. 49). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *arṁbgṁṁ* ‘burun boşluğundaki at sineği larvası’; Neg. *ayıbgın* ‘burun boşluğundaki at sineği larvası’ (SSTMYa, 1975, s. 52). Evence ve Negidalce varyantlardan anlaşıldığı üzere sözcük Yakutçaya söz sonu *-n* ile biten bir Tunguzca varyanttan kopyalanmıştır. Evenkice varyant Yakutçadaki uzun ünlünün tanıklanması açısından önemlidir.

arān 1. ‘çadırın durduğu yer’ (Yes., Olen.) 2. ‘çadırın içinde ocak yeri’ (Vil., Yes.) 3. ‘çadırın durduğu yer, kamp yeri, konaklama yeri’; *arān tāha* ‘ateşin etrafına dizilen taşlar’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 49; DSYS, 1995, s. 40; STBUT, 2004-2018, I, s. 512); bk. Dolg. *haran*.

Etim.: Evk. *aran* ‘çadır alanı; ocak alanı’; Evn. *haran* ‘çadır alanı, yurt için yer’ (DSYY, 1976, s. 49; DSYS, 1995, s. 40). Sözcüğün Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *harān* (*arān*) 1. ‘(çadır için) yer’ 2. ‘yatak, yatağı örten perde, (çadırda) uyuma yeri, yatak’ 3. ‘ocak yeri’ 4. ‘yer’ 5. ‘zemin’; Neg. *hayān* 1. ‘mesken tarafından kaplanan yer’ 2. ‘ocak yeri, ocak’, *harandi* ‘zeminlik, toprak dam’; Oroç. *hā(n-)* (<*hayan < *haran) ‘meskenin yerleştiği yer, ocak’;

eskiden ocağın bulunduğu, meskenin olduğu yer’ (SSTMYa, 1977, s. 317). *SSTMYa*’da Tunguzca sözcükleri Klasik Moğolca *haran* ‘millet’ ve Eski Türkçe *aran* ‘ahır, tavra’ sözcükleriyle karşılaştırılmıştır. Sözcük Yakutçaya Evenkice *arān* sözcüğünden kopyalanmıştır, bu biçim yalnızca Mireyeva’nın Evenkice sözlüğünde tanıklanmıştır (2004, s. 52)

arbin 1. ‘sepetçi söğütlü nehir kıyısı’ (All.) 2. ‘göl kıyısındaki cılız, hastalıklı söğüt’ (SKol.) 3. ‘nehir taşkınlarının bastığı alçakta bulunan bataklık yer’ (NKol.) (DSYY, 1976, s. 50); bk. *arbiŋ*, *ārbıtıla*; krş. *argulāt*.

Etim.: Evk. *arbūn* ‘iki kurumuş nehir kolu arasındaki arazi’ (DSYY, 1976, s. 50). Sözcük Tunguz dillerinden Evence, Oroçça ve Nanaycada da bulunmaktadır: Evn. *ārbūn* 1. ‘(dağ) yamacı’ 2. ‘çalılıklarla kaplı yamaç bölümü’ 3. ‘çukur, oyuntu’, *ārbūsay* ‘dağ yamaçları’; Oroç. *abu(n-)* (<*arbun) ‘dar ve uzun yarımada (nehir kolları arasındaki arazi)’; Nan. *arbū* (*arbū(n-)*) ‘dar ve uzun yarımada (nehir kolları arasındaki arazi)’ (SSTMYa, 1975, s. 49). *SSTMYa*’da, sözcük Evenkice *arba* ‘sığ’ ve bu sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantlarıyla karşılaştırılır. Mireyeva’nın Evenkice sözlüğünde, *ārbun* maddesi daha detaylı anlamlandırılmıştır: 1. ‘nehir ağzındaki sağ kıyı’ 2. ‘iki nehir kolu arasındaki arazi’ 3. ‘oturmuş toprak’ 4. ‘alüvyon yelpazesini, delta’ (2004, s. 53). Yakutça ve Evence sözcük arasındaki semantik paralellik ve Yakutça sözcüğün derlendiği bölgelerin Evenlerin yaşam alanı olduğu düşünülürse sözcük Yakutçaya muhtemelen Evenceden kopyalanmıştır.

arbiŋ ‘göl kıyısındaki cılız, hastalıklı söğüt’ (NKol.) (DSYY, 1976, s. 50).

Etim.: bk. *arbin*.

argulāt ‘geyiklerin beslendiği, kurak, kuru ve yüksek yer’ (Ud.) (DSYS, 1995, ss. 41-42).

Etim.: bk. *arbin*; krş. *ārbıtıla*.

ata 1. ‘geyiğin topuk derisi, tüyü’ (An., Bul., Vil., Yes., Olen., VVil., UsY., Jig.) 2. ‘köpeğin topuğu, köpeğin ayağının altındaki yere basan siyah yumuşak kısımlar’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 52); bk. *hata*, *hatakı*, *hatıkı*, *sadıkı*, *satakı*.

Etim.: Evk. *sata* ~ *hata* ‘geyiğin toynağının altındaki kaba tüyler; köpeğin ayağının altındaki yere basan siyah yumuşak kısımlar’ (DSYY, 1976, s. 52). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hatiqa* 1. ‘geyiğin toynağının altındaki kaba kıllar’ 2. (erkek için, tüylü kısmı dışarıya bakan) kürk çizme’; Neg. *hata* 1. ‘geyiğin, sığının toynağının altındaki kaba kıllar’ 2. ‘köpeğin, tilkinin, tavşanın topuğu, ayaklarının altındaki yere basan siyah yumuşak kısımlar’; Oroç. *haptamuka* ‘zar, (kuşun ayağındaki) perde’; Ud. *pataga* ~ *patahe* ‘(su kuşları için, perdeli) ayak’; Nan. *fatqa* 1. ‘ayak tabanı’ 2. (ayının) ayağı’; Man. *fatha* 1. ‘(kuşlarda ve vahşi hayvanlarda) ayak’ 2. ‘toynak’; Orta Moğolca *hadqu-* ‘elde sıkamak’, Klasik Moğolca *adqu* ‘avuç’; Moğ. *atga* ‘avuç’ (SSTMYa, 1977, s. 318). Madde başı olan *ata* Evenkiceden kopyalanmıştır. Yakutçadaki sözcüğün diğer varyantı olan *sataki* ise açık şekilde Evenceden kopyalanmıştır.

atāxi ‘örümcek’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 43).

Etim.: bk. *atāki*.

ataki (*nūçça atakīta*) ‘bir tür büyük örümcek’ (An.) (DSYS, 1995, s. 139).

Etim.: bk. *atāki*.

atāki ‘örümcek’ (DSYY, 1976, s. 52).

Etim.: bk. *atāki*.

atāki ‘örümcek’ (An., Bul., Yes.) (DSYY, 1976, s. 52); bk. *adāki*, *atāxi*, *atāki*, *ataki*; *Dolg.* *atāki*.

Etim.: Evk. *ataki* ‘örümcek’ (DSYY, 1976, s. 52). Sözcük diğer Tunguz dillerinde de yaygın olarak görülmektedir: Evk. *ataki* (*atāki*) 1. ‘örümcek’ 2. ‘(geyiğin, sığının) üçüncü omuru’, *atanakān* ‘örümcek (ağı)’; Sol. *atāhi* ‘örümcek’; Evn. *ataqi* (*ataki* ~ *atāki*) ‘örümcek’; Neg. *atahi* (*ataki*) ‘örümcek’; Oroç. *ataki* ‘örümcek’; Ud. *ataki* ‘örümcek’; Ulç. *atan’qa* ‘örümcek’; Nan. *ataqa mama*, *ataqayā* ~ *atqayā* (*atqa mama*) ‘örümcek’ (SSTMYa, 1975, s. 57). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Evenki diyalektlerindeki *atāki* değişkesi Yakutçadaki ünlü uzunluklarını açıklamaktadır.

avsa ‘dikiş malzemeleri için deri kese’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 35); bk. *apsa*, *apsaxā*, *cabsa*.

Etim.: Evk. *avsa* ‘kutu’ (DSYS, 1995, s. 35). Sözcüğün Evenkicedeki farklı anlamları ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *avsa* 1. ‘(geyik güderisinden), tabanı sert, güderiyle kaplı kadınlar için iğne işi kutusu’ 2. ‘yumuşak kadın çantası’ 3. ‘kutu, sandık’ 4. ‘kutu şeklindeki dağlara verilen ad’ 5. ‘tabut’ (Vas., 1958, ss. 14-15); Evn. *avsā* 1. ‘(küçük şeyler için) çanta’ 2. ‘(iğne işleri için kadın) çantası’ 3. (avcılık alet ve gereçleri için erkek) çantası 4. (balığı ve eti saklamak için) çanta’; Neg. *avfsak* ‘(kadın iğne işleri için) çanta’; Oroç. *absa* ‘borda’, *apsanča* ‘(avcılık gereçleri için uzun ve dar) çanta’; Ulç. *apsa(n-)* ‘(kaftanın eteğinde) kenar’; Orok. *qapsav* ~ *qapsai* ‘(kadın iğne işleri için) çanta, kutu’; Nan. *apsā* ‘(kaftanın eteğinde) kenar’; Man. *absa* 1. ‘(huş ağacı kabuğundan) kapaklı yuvarlak kap’ 2. ‘(tahtadan ya da huş ağacı kabuğundan oyma) kayık’; krş. Klasik Moğolca *absa* ‘tabut’ (SSTMYa, 1975, s. 9). Doerfer Klasik Moğolca *absa* ‘tabut sözcüğünü soru işaretli şekilde *ab-* ‘almak’ fiiliyle ilişkilendirir ve *-sa* ekinin Moğolca için alışılmamış bir ek olduğunu ve bu nedenle sözcüğün Tunguzca kökenli olabileceğini belirtir (1985, s. 19). Dikiş kutusu, Evenki kültürü açısından yakın dönemlere kadar önemini korumuştur. Evenkice uzmanı N. N. görüşmemiz esnasında eskiden Evenki kadınlarının dikiş kutularını daima yanlarında taşıdıklarını ve başkasının dokunmasına izin vermediklerini belirtmiştir (2021, kişisel görüşme). Sözcüğün kökeni tartışmalı olsa da anlambilimsel ve kültürel açıdan sözcüğün Yakutçaya Tunguzcadan kopyalanmış olma olasılığı daha yüksektir.

ayān 1. ‘çalı kümelerinin yetiştiği, taşkın sırasında nehirle birleşen eski nehir yatağı’ (SY.) 2. ‘nehir körfezi, koy; nehirle bağlantılı küçük göl’ (UsY., Kol.) (DSYS, 1995, s. 37).

Etim.: Evk. *ayan* ‘eski mecra, kuru nehir yatağı, koy, nehir körfezi’ (DSYS, 1995, s. 37). Yakutçadaki ikinci hecenin uzun ünlülü biçimi Mireyeva’nın Evenkice sözlüğünde tanımlanmıştır: Evk. *ayān* 1. ‘eski mecra, kuru nehir yatağı’ 2. ‘ırmak kolu, çay’ 3. ‘körfez’ 4. ‘kıyı oku’ (2004, s. 67). Sözcük Evencede de

bulunmaktadır: *ayān* (*ayōn*) 1. ‘ırmak kolu, çay’ 2. ‘körfez’ (SSTMYa, 1975, s. 21).

aydār ‘yaban domuzu’ (Nim.) (DSYY, 1976, s. 42).

Etim.: Evk. *aydar* ‘erkek yaban domuzu’ (DSYY, 1976, s. 42). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *aidā* ‘yaban domuzu, kısırlaştırılmış erkek domuz’; Nan. *aydara-* ‘domuzları çiftleştirmek’; Man. *aydagan ~ aydahan* ‘(4 yaşında, erkek) yaban domuzu’ (SSTMYa, 1975, s. 21). Yakutça sözcükteki ünlü uzunluğunun nedeni Yakutça *aydār-* ‘gürültü yapmak’ fiiline örneksime olmalıdır.

ayıktıra ‘kabuğu lifli bir tür çalı’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 42).

Etim.: Evk. *aīktamkura* ‘hanımeli (çalısı)’ (DSYY, 1976, s. 42). *SSTMYa*’da sözcüğün Evenkice anlamı ve diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şöyle verilir: Evk. *hayīktamkurā* (*ayīktamkurā*) ‘(ayak tabanlığı için kullanılan) çalılık hâlinde yetişen bir tür bitkinin adı’ 2. ‘hanımeli (bitkisi)’ 3. ‘(bataklıkta yetişen, ayak tabanlığı için kullanılan kuru) ot’; Evn. *hayt̄* 1. ‘(kuru) ot’ 2. ‘(kuru otlardan) ayak tabanlığı’; Neg. *hayta* ‘(kuru otlardan) ayak tabanlığı’; Oroç. *paikta* ‘(kuru otlardan) ayak tabanlığı’; Ud. *haikta* ‘(ayak tabanlığı için) ot’; Ulç. *payqta* 1. ‘ot’ 2. ‘kuru ot’; Orok. *paiqta ~ payiqta ~ payta* 1. ‘(atları beslemeye yarayan kuru) ot’ 2. ‘kuru ot’; Nan. *payaqta* 1. ‘(atları beslemeye yarayan) ot’ 2. ‘kuru ot’; Man. *foyō orho* 1. ‘(ayak tabanlığı için kullanılan) ot’ 2. ‘kurtboğan, düğünçiçeği’ 3. ‘(ottan, at kılından) ayak tabanlığı’ (1977, s. 309). Evenkice sözcük *aīkta* ‘hanımeli yemişi’ + orman meyvesi çalısı ya da meyve ağacı anlamı veren ad yapım eki *-mkura* ile türetilmiştir: Örneğin Evk. *ciktamkurē* ‘yaban mersini çalısı’ < *ciktā* ‘yaban mersini (meyvesi)’ (Vas., 1958, ss. 773-774).

ābı 1. ‘çalılık, sık çalı kümeleri; genç huş ormanı, çalı kümelerinin, genç huş ormanının yetiştiği nemli yer’ (SY.) 2. ‘çalılık, maki, sık çalılık’ (Bul., Sunt., VVil.), 3. ‘ormanın ortasındaki bataklık yer’ (Kob.); *xatıñ ābı* ‘huş çalılığı, genç huş ormanı’, *talax ābı* ‘söğüt çalılığı’ (DSYY, 1976, s. 37; STBUT, 2004-2018, I, s. 116).

Etim.: bk. *ābilān*.

ābılān 1. ‘çalılık, sık çalı kümeleri; genç huş ormanı, çalı kümelerinin, genç huş ormanının yetiştiği nemli yer’ 2. ‘çalı kümelerinin yetiştiği bataklık yumuşak meyilli yer, çukurluk’ 3. ‘ormanda geçit vermez sık yer’ (SY.) 4. ‘çalılık, maki, sık çalılık’ (UsM., Sunt.), (Pek.) 5. ‘ormanda çalılarla kaplı, meyilli, nemli yer’ (MKan.) (DSYY, 1976, s. 37; STBUT, 2004-2018, I, s. 116); bk. *ābi*, *āmūlax*, *āmūlān*, *tāmūlān*.

Etim.: Evk. *avlān* ‘ormandaki açıklık, küçük orman’; Evn. *avlan* ‘orman açıklığı, tundra’ (DSYY, 1976, s. 37). *SSTMYa*’da sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları olarak şunlar verilir: Sol. *áula* ‘dağ’; Evn. *avlān* 1. ‘orman açıklığı; düzlük’ 2. ‘kuru ormansız tundra’ 3. ‘ağaçsız boş alan; düz, dümdüz, boş (arazi hk.)’; Neg. *avlan* (avdan) ‘orman açıklığı, düzlük’; Oroç. *auda* ~ *aula* ‘(ormanda) açıklık’; Ulç. *avda(n-)* ~ *auda(-n)* ‘çayırılık’, *avdaqsa* ~ *aūdaqsa* ‘çimenlik’; Orok. *avla(n-)* ~ *aūla(n-)* 1. ‘çayırılık, orman açıklığı, düzlük’ 2. ‘ağaçsız boş alan’; Nan. *aodā* ‘çayırılık, orman açıklığı, düzlük’, *aodaqā* ‘çimenlik, orman açıklığı’, *aodaqa* ‘(öksürük tedavisinde kullanılan) şifalı bitkinin adı’; krş. Klasik Moğolca *aylay* 1. ‘bakir (orman)’ 2. ‘kuytu’ (*SSTMYa*, 1975, s. 9). Şçerbak bahsi geçen Moğolca sözcüğü, Eski Türkçe *aylaq* < *ayla-* ‘boş kalmak, boş durmak, ıssız olmak’ sözcüğüyle ilişkilendirir (1997, s. 95).

ābıy ‘(örtm.) ayı’ (SY.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 54; STBUT, 2004-2018, I, s. 116).

Etim.: bk. *abīy*.

ābıya ‘çirkin, gudubet, hilkat garibesi, ucube’; *ābıyalā-* ‘(çocuk hk.) doğuştan hasta, cılız olmak’ (SY.) (DSYY, 1976, s. 37; STBUT, 2004-2018, I, s. 116).

Etim.: bk. *āmıya*.

ācı 1. ‘dayı’ 2. ‘amca’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 34).

Etim.: Evk. *açı* ‘ata; erkek kuzen’ (DSYS, 1995, s. 34); Sözcük Soloncada da bulunmaktadır: *açá* ‘baba’ (*SSTMYa*, 1975, s. 59). *SSTMYa*’da Tunguzca sözcükler Moğolca ve Eski Türkçeyle karşılaştırılır: Klasik Moğolca *açı* 1. ‘torun’ 2. ‘yeğen’; Eski Türkçe *atı* 1. ‘torun’ 2. ‘yeğen’ (1975, s. 59).

ākō ‘insanın elinden yem yiyen yumuşak başlı geyik’ (An.) (DSYS, 1995, s. 34); bk. Dolg. *āku*.

Etim.: Evk. *aku* ~ *aki* (Ubryatova, 1985a, s. 41, 61). Ubryatova’nın anlamını vermeden kaynak olarak gösterdiği Evenkice *aku* ~ *aki* sözcüklerinde sözlüklerde ulaşılamamıştır.

ālık 1. ‘geyiği koşarken geyiğin omuzuna, köpeği koşarken köpeğin boynuna geçirilen kayış’ (SY.) 2. ‘köpek koşum takımının kayışı’ (Ab., All., NKol., Bul., SKol., UsY.), (Pek.) 3. ‘geyik koşum takımının kayışı’ (Verx., T., UsM.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 38; STBUT, 2004-2018, I, s. 141); bk. *ala, alakī*.

Etim.: Evk. *alig* ~ *alik* ‘geyik koşum takımının kayışı’ (DSYY, 1976, s. 38). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *al* 1. ‘(geyik koşumunda) kayış’ 2. ‘köpek koşum takımı’; Neg. *ala* ~ *alan* ‘(köpek koşumunda) kayış’; Oroç. *ala* ‘(köpek koşumunda) kayış’; Ud. *ala* ‘(köpek koşumunda) kayış’; Ulç. *hala* 1. ‘(köpek koşumunda) kayış’ 2. ‘(tüfekte) kayış’; Orok. *halī* ‘(koşum) kayışı’, *hara* ‘(tüfekte) kayış’; Nan. *hala* ‘(köpek koşumunda) kayış’; Man. *alami-* ‘atmak, omza almak, omuzda taşımak’ (SSTMYa, 1975, s. 29).

āmılx ‘huş ağaçlarının iyi yetiştiği sulak yer’ (Vil.) (DSYS, 1995, s. 34).

Etim.: bk. *ābilān*.

āmılān ‘çalılık, maki, sık çalılık’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 38).

Etim.: bk. *ābilān*.

āmıya 1. ‘hastalıklı ve kusurlu; sakat, biçimsiz (çocuk hk.)’ (SY.) 2. ‘çirkin, gudubet, hilkat garibesi, ucube’ (VVil.) 3. ‘yaşlılıktan ya da hastalıktan dolayı bunamış kimse’ (Gorn.); *āmıya oğō* ‘çirkin, biçimsiz, sakat, hilkat garibesi çocuk’, *āmıyalā-* ‘(çocuk hk.) doğuştan hasta, cılız olmak’ (DSYY, 1976, s. 38; DSYS, 1995, s. 34; STBUT, 2004-2018, I, s. 148); bk. *ābıya*.

Etim.: ? Evk. diyal. *āmıya* ‘aklı zayıf’ (DSYY, 1976, s. 38; DSYS, 1995, s. 34). Evenkice *āmıya* ‘aklı zayıf’ sözcüğüne standart Evenkicede ve diğer Tunguz dillerinde ulaşılamamıştır. Sözcüğün etimolojisi net değildir.

āra ‘arkadaki açık kısmın dikilen bir deri parçasıyla örtüldüğü kışlık çocuk pantolonu’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 38).

Etim.: Evn. *āra* ‘çocuk pantolonundaki arkadaki açık kısmı örten deri parçası’ (DSYY, 1976, s. 38). Sözcük yalnızca Evencede bulunmaktadır, diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları tespit edilememiştir.

ārbıtıla ‘kurumuş gölün bulunduğu yerde orta çıkan, içinden bir derenin aktığı derin ve dar girinti’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 38); krş. *arbin*.

Etim.: Evk. *arbaptılā* ‘sudan boşalan yer’ (DSYY, 1976, s. 38). Kaynaklarda Evenkice *arbaptılā* sözcüğüne ulaşılamamıştır. Ancak sözcüğün Evenkice *arba-* ‘(nehirdeki su hk.) düşmek, inmek, azalmak’ ve *arba* ‘sıgılık, sıgı yer’ sözcükleriyle ilişkili olduğuna kuşku yoktur. Evencede sözcüğün başka bir varyantı bulunmaktadır: Evn. *arbutla* ‘kurumuş ırmak, göl yatağı’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 45).

babılıkta ‘bodur çam’ (Kol.) (DSYS, 1995, s. 46).

Etim.: bk. *bolbukta*.

bayba 1. ‘Aldan ırmağının diğer tarafındaki bir tür göl balığı’ (Pek.) 2. ‘bir tür göl balığı’ (Pek., 1959, s. 338; DSYY, 1976, s. 58).

Etim.: bk. *mayba*.

bayıma ‘bir tür balık’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 58).

Etim.: bk. *mayba*.

bān (*bān taba*) ‘tembel geyik’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 45).

Etim.: Evn. *bān* ‘tembel’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 53). Sözcüğün kökeni DSYS’de Evenkice *bānī* ‘tembel’ olarak gösterilmiştir (1995, s. 45). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *bān* 1. ‘tembel, savsak’ 2. ‘kalın kafalı’ 3. ‘haylaz, aylak, tembel’; Oroç. *bāki* 1. ‘haylaz’ 2. ‘tembel’; Orok. *baya* ~ *bāyü* 1. ‘tembel’ 2. ‘haylaz, tembel, aylak’; Nan. *bāqi* 1. ‘tembel’ 2. ‘tembellik’ 3. ‘haylaz’, aylak’; Man. *banuku* ~ *banukun* 1. ‘tembel, kaygısız, savsak’ 2. ‘aylak’ (SSTMYa, 1975, s. 61). *Bān taba* ‘tembel geyik’ sözcüğündeki

taba Yakutçada ‘geyik’ anlamına gelir, *bān* ‘tembel’ sözcüğü ise Evenceden kopyalanmıştır.

bātılı ‘kazıklar üzerindeki çit’ (Pek., 1959, s. 410); bk. *bōtulu*.

Etim.: Evk. *vōta* ~ *gōta* ~ *ηōta* ‘çit, tahta perde; ren geyikleri için çitle çevrili yer; nehirde blokaj, kaz avı için yığılmış ağaçlardan engel’ ← Klasik Moğ. *qota* ‘koyun ağılı; şehir’; Kalm. *χot^o* ‘tahta perde, çit’ (Kałuźyński, 1982, s. 262). Sözcüğün etimolojisi iki nedenden dolayı kuşkuludur: Yakut diyalektlerinin ortaya çıkmasındaki en önemli neden olan *a*’laşma ve *o*’laşma *bātılı* ve *bōtulu* sözcüklerinde gözlemlenmektedir. Öte yandan sözcük Evenceden kopyalansaydı *ō*’nun Yakutçada *ā*’ya değil ikiz ünlüleşerek *uo*’ya dönüşmesi beklenirdi. Nitekim sözcüğün Dolganca varyantı *buota* bu durumu doğrular niteliktedir. Evence sözcük belirtildiği üzere büyük olasılıkla Moğolca kökenlidir. Tunguz dillerinde Evence sözcüğün varyantlarına ulaşamamıştır.

bäyāgdä ‘yalnız, bekar’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 80).

Etim.: Sözcüğün etimolojisi *DSYS*’de Evence *bäyāgdä* ‘hamile olmayan kadın’ olarak gösterilmiştir. (DSYY, 1976, s. 80). Evence sözlüklerde böyle bir sözcüğün izine rastlayamadık. Novgorodov yukarıdaki hatalı etimolojiyi aynen kullanarak sözcüğün kökenini Evence *bäyā* ‘nesil, yüzyıl’ sözcüğüne bağlamış, ancak sözcükteki ekin Evence *-gdä* olduğunu doğru biçimde tahmin etmiştir (2009, s. 198). Evence *-gda* ~ *-gdä* ~ *-gdo* eki isimlere gelerek kısıtlama ve müstesnalık anlamları katar: *umūkāgdä* ‘sadece bir’ < *umūkān* ‘bir’, *bigdä* ‘yalnızca ben’ < *bi* ‘ben’ vb. (Vas., 1958, s. 750). *Bäyā* sözcüğü Yakutçada da bulunan bir sözcüktür. Ancak sözcük Yak. *bäyā* + Evk. addan ad yapım ekiyle oluşmamış, Tunguz dillerinin birinden Yakutçaya genel kopya olarak kopyalanmıştır. Oroçça biçim düşüncemize kanıt oluşturmaktadır. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Oroç. *bäyāgdä* ‘yalnızca bir, eşyasız’; Orok. *bäyāgdä narī* ‘bekar, yalnız’ (SSTMYa, 1975, s. 123). Bu ek diğer Yakutça sözcüklerde tespit edilememiştir.

bäyāün ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 60).

Etim.: bk. *guyavun*.

bāki ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 61).

Etim.: bk. *māxin*.

bārikān ‘topaç’ (SY.) (Afanas’ yev ve Xaritonov, 1968, s. 75); bk. *mārikān*.

Etim.: Evk. *pārīkān* ‘topaç’ (Mır., 2004, s. 484). Sözcük mevcut şekliyle Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır. Sözcük Evenkice *pārī-* ‘dönmek’ fiilinden türetilmiştir. Evenkice sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki ilişkili olduğu varyantlar şunlardır: Oroç. *pōrpu* ~ *pōrfu* ‘iğ’; Ulç. *porfu* 1. ‘eksen, şaft’ 2. ‘iğ’; Nan. *pursə* ‘kayığın altındaki direk yuvası’; Man. *forko* ~ *forku* 1. ‘çıkırık’ 2. ‘(üzerine iplik sarılan) dantelacı iği’ 3. ‘silindir’ (SSTMYa, 1977, s. 47). Yakutça sözcüğün Evenkice kökenli olduğu ilk kez tespit edilmiştir.

biaka ‘(örtm.) ay’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 75; STBUT, 2004-2018, II, s. 662).

Etim.: Evk. *bēga* ‘ay’ (DSYY, 1976, s. 75). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *bēya* ~ *b’eya* 1. ‘ay’ 2. ‘ay (30 gün)’; Evn. *bāy* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’ 3. ‘aylı gece’; Neg. *bēya* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’; Oroç. *bā* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’; Ud. *bea* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’; Ulç. *bē* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’; Orok. *bē* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’; Nan. *biā* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’; Man. *b’a* 1. ‘ay’ 2. ‘(zaman birimi) ay’ (SSTMYa, 1975, s. 78). Sözcük, saygıdan dolayı Yakutlarda tabiat varlıklarının isimlerinin doğrudan söylenmemesi nedeniyle ortaya çıkmıştır: krş. Yak. *ähä* ‘ay (hrf. dede)’, *oyūr uola* ‘kurt (hrf. ormanın oğlu)’. Evenkice sözcükteki uzun ünlü Yakutçada ikiz ünlüleşmiştir.

bira ‘derede derin yer’ (Kob.) (DSYY, 1976, s. 77); *Bırincā* ‘hidronim’ (Voronkin, 1984, s. 167; Novgorodov, 2009, s. 198; STBUT, 2004-2018, II, s. 717).

Etim.: Evk. *bira* ‘ırmak’ (DSYY, 1976, s. 77); Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *bira* 1. ‘küçük nehir’ 2. ‘çay’ 3. ‘nehir’; Evn. *biā* ‘nehir’; Neg. *biya* 1. ‘dere’ 2. ‘pınar’; Oroç. *biaka* ‘çay, pınar’; Ud. *b’eäsa* ‘nehir, dere’; Ulç. *biā* ~ *biā(n-)* 1. ‘ırmak kolu’ 2. ‘çay’ 3. ‘körfez’; Nan. *biā* ‘çay, küçük nehir’; Man. *bira* 1. ‘nehir’ 2. ‘Sarı Irmak’ (SSTMYa, 1975, s. 84). Yakutça kopyada, Evenkice sözcükteki ikince hecede bulunan artdamaksı *-a-*

nedeniyle gerileyici ses benzeşmesi meydana gelmiştir. Sözcükteki anlam Evenkice aslına yakın olsa da değişmiştir.

biçāl ‘idiler (?)’ (DSYS, 1995, s. 50).

Etim. bk. *biçā̄*.

biçā̄ ‘idi’ (DSYS, 1995, s. 50); bk. *biçāl*, *biçāl̄*.

Etim.: Evk. *biçā̄* ‘idi’. Sözcüğün etimolojisi ilk olarak Evenkice *bi-* ‘olmak’ fiiliyle açıklanmıştır (DSYS, 1995, s. 51). Evenkice sözcük *bi-* ‘olmak’ fiilinin 3. tekil şahıs geçmiş zamandaki çekimi olan *biçā̄* ‘idi’dir. Ancak burada kopyalanan Evenkice fiil değil doğrudan sözcüğün kendisidir. Kelimenin etimolojisi doğru şekilde Novgorodov tarafından tespit edilmiştir (2009, s. 197). Yakutça sözcüğün varyantları olan *biçāl* ve *biçāl̄* hakkında açıklama bulunmamaktadır. Bunlar aynı Evenkice sözcüğün I. ve III. çoğul şahıslar için olan çekimidir, *-l* çoğul eki olarak görev yapmaktadır. Dolayısıyla *biçāl* ve *biçāl̄* ‘idiler’ anlamına geliyor olmalıdır. Yakutça *ätä* ‘idi’nin bağımsız bir yapı olması kopyalamayı kolaylaştırmıştır.

biçāl̄ ‘idiler (?)’ (DSYS, 1995, s. 51).

Etim.: bk. *biçā̄*.

bobukuy ‘tavşan’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 63; STBUT, 2004-2018, II, s. 360).

Etim.: Evk. *mombokī* ‘beyaz tavşan’ (Mir., 2004, s. 365). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır: *mombokī* ‘(beyaz) tavşan’, *momboko-* ‘kuyruğunu kısmak’ (SSTMYa, 1975, s. 544). Sözcüğün etimolojisi tarafımızdan önerilmiştir.

boxxot ‘fıstık, çam fıstığı’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 67).

Etim.: ← Tung. (Kałużyński, 1982, s. 262). Sözcüğün Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evk. *bokoto* ‘(bodur çam, çam) kozalağı’ 2. ‘tomurcuk’ 3. ‘(huş ağacında, kızılğaçta) küçük çiçeklerden oluşan salkım şeklinde çiçekler’ 4. ‘akçam’ 5. ‘bodur çam’ 6. ‘aşırı büyüme, (huş ağacında) ur’; Evn. *boq̄t̄* (*bokat*, *bok̄t̄* ~ *bokot*) 1. ‘kozalak’ 2. ‘çam fıstığı’ 3. ‘tomurcuk’; Neg. *bohoto* 1. ‘(diken yapraklı ağaçlarda) kozalak’ 2. ‘çam fıstığı’; Oroç. *bokto* ‘çam fıstığı’, *bōto* ‘kozalak’; Ud. *b’oto* ‘kav mantarı’; Ulç. *bōqto* ‘çam fıstığı’; Orok. *bōqto* 1.

‘kozalak’ 2. ‘çam fıstığı’ 3. ‘tane, tohum’; Nan. *bōqto* 1. ‘çam fıstığı’ 2. ‘çam tohumu’; Man. *bahya* ‘(sedir) kozalağı’ (SSTMYa, 1975, ss. 90-91). Yakutça sözcük, Yakutistan’da Evenlerin yoğun olarak yaşadıkları Even-Bitantay Vilayeti’nde bulunan Sakkırır’dan derlenmiştir. Sözcük kaynağını Evence *bokot* varyantından almaktadır.

bolbīkta ‘bodur çam’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 51).

Etim.: bk. *bolbukta*.

bolbukta 1. ‘bodur çam’ (SY.) 2. ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Vil., VVil.) (DSYY, 1976, s. 64; STBUT, 2004-2018, II, s. 374); bk. Yak. *babılıkta*, *bolbīkta*; Dolg. *bolgikta*.

Etim.: Evk. *bolgikta* ‘bodur çam, cüce çam (pinus pumila)’ (DSYY, 1976, s. 64). Mireyeva, Evenkice sözcüğü şu şekilde anlamlandırır: 1. ‘bodur çam’ 2. ‘çam fıstığı’ 3. ‘sepetçi söğüdü’ (2004, s. 92). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *bolgiqāy* ‘sedirlik, bodur çam çalılığı’; Neg. *bolgikta* ‘bodur çam’; Oroç. *boggikta* ‘bodur çam’; Ulç. *bolciqta* ‘bodur çam’; Orok. *boyi* ~ *bōyi* ‘sedirlik, bodur çam çalılığı’, *boyita* ~ *boyita* ~ *bōyta* ‘bodur çam’; Nan. *bolgoqto* ‘bodur çam’ (SSTMYa, 1975, s. 92). Yakutça sözcükte, Evenki ağızlarında da görülen *b* ~ *g* nöbetleşmesi görülmektedir. Ancak Tunguz dillerinde *b*’li varyant tanıklanamamıştır. Yakutça varyant tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olabileceği gibi örneksenemle de ortaya çıkmış olabilir.

borōngo ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 65).

Etim.: bk. *boroṅgō*.

borōnkō ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 65).

Etim.: bk. *boroṅgō*.

boroṅgō ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (An.) (DSYY, 1976, s. 65); bk. *borōngo*, *borōnkō*.

Etim.: Evk. *boroṅo* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Mir., 2004, s. 97). Sözcüğün Evenkicede *boroṅo* ve *moroṅo* olmak üzere iki varyantı

bulunmaktadır. Sözcüğün etimolojisi *DSYY*'de Evenkice *morono* 'turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni' ile açıklanmıştır (1976, s. 65). Ancak sözcük Yakutçaya söz başı *b-*'den anlaşıldığı üzere *borono* varyantından kopyalanmıştır. Evenkice sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanamamıştır. *SSTMYa*'da Evenkice sözcük, Nenetsçe *maranga* 'turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni' ile karşılaştırılır (1975, s. 547).

bosxo 'kayalık zirve, çıplak yer' (Jig.) (*DSYS*, 1995, s. 52).

Etim.: Evk. *bosogo* 'kuzey yamacı' (*DSYS*, 1995, s. 52). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *bosog* 'orman'; Evn. *borosaγ* ~ *bosaγ* 'dağın (kuzey) yamacı'; Neg. *bosoγında* ~ *bosoγoyıda* ~ *bosoγi* ~ *bosoγıda* 'dağın (kuzey) yamacı' (*SSTMYa*, 1975, s. 97). Sözcük Yakutça *bosxo* 'serbest' sözcüğünden kaynaklanan örneksime nedeniyle mevcut şeklini almış olmalıdır.

bötulu 1. 'yonga' (Jig.) 2. 'kazıklar üzerindeki çit' (Pek.) (*DSYY*, 1976, s. 65; Pek., 1959, s. 410).

Etim.: bk. *bātılı*.

bökçögör 'sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)' (*DSYY*, 1976, s. 68).

Etim.: bk. *böksögör*.

bökçögör 'Yessey gölünde Coregonus muksun balığının küçük bir türü' (Pek.) (*DSYY*, 1976, s. 68).

Etim.: bk. *böksögör*.

böksögör 'sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)' (Yes.) (*DSYY*, 1976, s. 67); bk. Yak. *bökçögör*, *bökçögör*, *mökçögör*, *mökçögör*; Dolg. *böksögör*.

Etim.: Klasik Moğolca *bögçögör* 'sırtı hafifçe kambur, kambur'; Evk. *mokçaka* 'sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)' (*DSYY*, 1976, s. 67). Sözcük Orokçada da bulunmaktadır: Orok. *mokkiri* '(küçük, sık dokunmuş balık ağıyla avlanan bir tür) balığın adı' (*SSTMYa*, 1975, s. 544). Yakutça sözcüğün etimolojisi yalnızca *DSYY*'de bulunmaktadır. Konuyla ilgili diğer çalışmalarda bilgi bulunmamaktadır. Buradan etimolojinin kabul görmediği sonucunu çıkarabiliriz. Bizim düşüncemize göre sözcük Evenkice *mokçaka*'dan

kopyalanmıştır. Sözcüğün ait olduğu Yessey ağzı, günümüz Yakutistanının dışında konuşulan ve Evenkiceden en çok etkilenen ağızlardandır. Dolgancadaki Tunguzca etki ise Yakutçaya göre daha fazladır. Bizce sözcük Evenkiceden kopyalanmış ve Yakutçaya Moğolcadan kopyalanan *bökçöğör ~ böxçöğör* ‘kambur’ sözcüğüne örneksemeyle mevcut hâlini almıştır. Yakutça sözcüğün derlenen diğer varyantları olan *çerbigor ~ çorbogor* bu değişimle ilgili ipuçları sunmaktadır (Lindberg ve Gerd, 1972, s. 90).

bugdī ‘alacalı, alaca, alaca don’ (An., Bul., Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 70); bk. Dolg. *bugdī*.

Etim.: Evk. *bugdı* ‘alacalı, alaca, çil’ (DSYY, 1976, s. 70). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *bugdi* (*buyudi ~ budi*) ‘alacalı, alaca’; Evn. *būdī* (*büvdī ~ büydī ~ bud*) 1. ‘alacalı, çil, alaca (hayvan donu hk.)’ 2. ‘mısır akbabası’ 3. ‘alaca geyik’; Orok. *büğci* ‘alacalı (beyaz yüzlü geyik donu hk.)’ (SSTMYa, 1975, s. 101). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı net değildir.

buğar ‘ormanda yangın yerinde yeniden büyüyen genç orman’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 70).

Etim.: Evk. *bugar* ‘ormanda yangın yerindeki genç orman’ (DSYY, 1976, s. 70). Sözcüğün Evenkicedeki ve Evencedeki varyantları şunlardır: Evk. *buyar* 1. ‘ormanda yanmış yer, yangın görmüş orman’ 2. ‘nehir adı’, *buyarilikta* ‘ormanda (fasılasız) yanmış yer’, *buyarmi* ‘ormanda (eski) yanmış yer’; Evn. *bōrin* ‘ormanda yanmış yer’ (SSTMYa, 1975, s. 101). Yakutçada çekim sonucu oluşan -g- haricinde genellikle iki ünlü arasında -g- bulunmaz. Bu nedenle Evenkiceden kopyalanan sözcükte -g- > -ğ- değişimi meydana gelmiştir.

bul’l’ukān ‘mamut yavrusu’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 53).

Etim.: Sözcüğün kökeni DSYS’de ? Evn. *buldukan* olarak gösterilmiştir. Evence sözlüklerde *buldukan* sözcüğüne rastlayamadık. Yakutça - Tunguzca dil ilişkilerini inceleyen eserlerde de bu sözcük, tatmin edici olmayan etimolojisi nedeniyle konu edilmemiştir. Yakutça sözcük, Mançuca *buldu ~ buldun* † ‘(erkek, genç, iğdiş edilmemiş) erkek domuz’ sözcüğüyle ilgili olmalıdır (SSTMYa, 1975, s. 107). Yakutça sözcükte ses benzeşmesi ve anlam değişmesi

meydana gelmiştir, Yakutça sözcük şu şekilde tasarlanabilir: < *buldu ‘mamut’ + küçültme eki *-kān*. Zira Yakutçada mamutla ilgili söz varlığı ya Tunguzcadan kopyalanmıştır ya da benzetme yoluyla isimlendirilmiştir: bk. Yak. *sālī* ← Evk. *sālī*, Yak. *ū oġuha* ‘mamut (hrf. su öküzü)’. Diğer Tunguz dillerinde de bu tür anlamsal değişmeler gözlemlenmektedir: krş. *muoykā*.

buokan 1. ‘fakir’ 2. ‘uşak’ (Popov, 1986, s. 65).

Etim.: bk. *muokan*.

buolkarık ‘içerisine kurşun konulan deri kese’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 71).

Etim.: Evk. *puləruk* ~ *pulkəruk* ‘kurşun için kese’ (Kałuzyński, 1982, s. 262; Novgorodov, 2009, s. 197); Evn. *pūleruk* ‘fişeklik’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 235). Evenkice sözcük *pulə* ‘kurşun’ + *-ruk* ‘depo, yerleştirme, kılıf, kutu anlamı veren ek’ ile oluşturulmuştur. Kopyalanan sözcükteki ikiz ünlü nedeniyle Yakutçaya kopyalandığını tahmin ettiğimiz varyant olan *pūlkəruk Evenkice sözlüklerde yer almaz: Sözcüğün tanımlanan diğer Evenkice varyantları şunlardır: *pulkiruk* ‘kurşun için kese, fişeklik’, *pūləruk* ‘kurşun için kese’ (Bol., 2000, I, s. 497); *pūlkəruk* ‘kurşun için kese’, *pūləruk* ‘kurşun için çanta’ (Mir., 2004, s. 482). Kopyalama sırasında Evenkice ilk hecedeki ünlü uzunluğu Yakutçada ikiz ünlüye dönüşmüş ve ikinci hecedeki *-ə* ünlüsü artdamaksılaşmıştır. Evenkice *pūlə* ve Evence *pūle* sözcükleri Rusça *pulya* ‘kurşun, mermi’ sözcüğünden kopyalanmışlardır.

buorakīrar ‘öndeki geyiğe ayak uydurmayan geyik’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 71); bk. Dolg. *buorakī*.

Etim.: Evk. *bōrakī* ‘yoldan kaçan, koşuma iyi koşulmayan geyik’ (DSYY, 1976, s. 71). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır. *SSTMYa*’da Evenkice sözcüğün kökeni *bōra-* ‘çabalamak, (ileriye) can atmak’ fiiliyle açıklanır ve karşılaştırma amacıyla bundan türeyen başka bir Evenkice varyant olan *bōram* ‘ileriye gitmeye çabalayan, can atan’ sözcüğü verilir. Evenkice fiil Buryatça *boro-* ‘havlayarak saldırmak’ ve Yak. *boroy-* ~ *moroy-* ‘havlayarak üstüne atılmak’ fiilleriyle karşılaştırılır (1975, s. 95). Yakutça sözcük Evenkiceden kopyalanan *buorakī sözcüğüne eklenen addan eylem yapım eki *-r*

+ eylemden ad yapım eki *-ar* ile türetilmiştir. Yakutçanın aksine Dolganca biçim, sözlüklerde yalın ad olarak yer almaktadır.

buruna ‘gri, koyu gri (geyik donu hk.)’ (An., ÜXaya) (DSYS, 1995, s. 55).

Etim.: Evn. *burna* 1. ‘kır’ 2. ‘gri, açık renk (hayvan donu hk.)’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 65), *bürnakan* ‘siyah-kahverengi don’, *burkunya* ~ *burkur* ‘gri, mavimsi kır, açık renk’, *burnuli* ‘kır’ (Petrov, 2017, ss. 44-45). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *burul* 1. ‘kır’ 2. ‘dolaşık saçlı’ Sol. *bōral* ‘kır (at hk.)’; Orok. *bol’o* ‘kır’; Man. *burtu qara* ‘koyu kahverengi at’; *burulu morin* ‘demir kır donlu at’; Klasik Moğolca *buyural* ~ *buyurul* ‘gri, kır, demir kır’ (SSTMYa, 1975, s. 114). Sözcük Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır. Sözcüğün bulunduğu DSYS’de köken olarak verilen Evk. *burna* ~ *burno* ‘gri, açık renk, geyik rengi hk.’ sözcüklerine Evenkice sözlüklerde rastlanmamıştır (1995, s. 55). Bunlar SSTMYa’da tanıklanan Evence *bürna* ~ *bürnə* ~ *bürno* 1. ‘kır (saç hk.)’ 2. ‘gri, açık renk (geyik donu hk.)’ sözcükleri olmalıdır (SSTMYa, 1975, s. 114).

butuka ‘geyiklerde ve ineklerde görülen toynak hastalığı’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 73); bk. *butuku*.

Etim.: Evn. *butukə* ‘toynak hastalığı’, *butukə-* ‘toynak hastalığına yakalanmak’; Evk. *butun* ‘toynak hastalığı’, *butu-* ‘toynak hastalığına yakalanmak’ (Kałuzyński, 1982, s. 263). Sözcük yalnızca Evence ve Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 116). Sözcükte anlam genişlemesi meydana gelmiştir. Evence *-ə* ünlüsü artdamaksılaşarak *-a*’ya dönüşmüştür.

butuku ‘geyikte toynak hastalığı’ (Oym.) (Korkina, 1992, s. 194).

Etim.: bk. *butuka*.

bū 1. ‘çökkün ve bakımsız’ 2. ‘çok zayıflamış, güçsüz, hastalıklı’ (Bul., UsY., VKol.) 3. ‘yoksul düşmüş, büsbütün fakir, düşkün’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 73; STBUT, 2004-2018, II, s. 592).

Etim.: Sözcüğün tam olarak hangi varyanttan Yakutçaya kopyalandığı belirsizdir. DSYY’de sözcüğün etimolojisi şöyledir: Evk. *bu-* ‘ölmek’; *bun* 1. ‘ölüm’ 2. ‘ölü’, *bunī* ay. (DSYY, 1976, s. 73). Sözcüğün ilişkili olduğu Tunguzca varyantlar

şunlardır: Evk. *buvun* ‘geyikte toynak hastalığı’, *buglā-* ‘hasta olmak, rahatsız olmak’, *buyləkəy* ‘hastalıklı, hasta’, *buyləmək* ‘hastalık’, *buyləsin ~ buyləhin* ‘rahatsızlanmak’; *buldi, buldikə* ‘hastalık’; *bultək* ‘hastalıklı, cılız’, *bumu* ‘hastalık’, *butək* ‘hastalıklı’; Evn. *butəkn’e* ‘hastalıklı, illetli, cılız, zayıf’, *butən* 1. ‘hastalık, hastalanma, illet, rahatsızlık’ 2. ‘hasta, rahatsız, illetli’, *butən-* ‘hasta olmak, hastalanmak’; Neg. *busiku* ‘ağır hasta’, *butpət* ‘epilepsi hastası olmak, nöbetten muzdarip olmak’, *butun* ‘cüzam’; Ulç. *budəçi* ‘bitmek, bitkin bir hâle gelmek, hâlsiz düşmek’; Orok. *bulkinçə* ‘hastalıklı’; *buçəlu* ‘bitmek, bitkin bir hâle gelmek, hâlsiz düşmek’; Man. *busubu-* ~ *buşubu-* ‘tekrar hastalanmak’ (SSTMYa, 1975, ss. 98-99). Sözcük Yakutçaya kesin olarak tespit edilemeyen bir varyanttan ‘çok zayıflamış, güçsüz, hastalıklı’ anlamıyla kopyalanmış ve ‘yoksul, fakir’ anlamını daha sonra ilk anlam üzerinden kazanmış olmalıdır. Yakutça sözcükteki uzun ünlüyü Tunguzcayla açıklamak mümkün değildir. Zira Tunguz dillerinde ünlü uzunluğu anlam ayırmaktadır: bk. Evk. *bu-* ‘ölmek’; *bū-* ‘vermek’.

būgana ‘ayının in kazarken çıkardığı yığın hâlinde toprak’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 56).

Etim.: Evk. *bugan* ‘in kazarken ayının dışarıya attığı toprak’ (DSYS, 1995, s. 56). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *büyülqan* ‘tepesi çok olan, tepelerle kaplı, tepelerle örtülü’, *büyün* 1. ‘küçük tepe, tepe’ 2. ‘(inden, yuvadan, delikten kazılmış) toprak yığını’, *büyüna* ‘küçük tepe, sırt’; Ulç. *bo(n-)* ‘küçük tepe, (ayının in kazarken çıkardığı) toprak yığını’; Nan. *buən* 1. ‘küçük tepe, (vahşi hayvanın in kazarken çıkardığı) toprak yığını’ 2. ‘vahşi hayvanın yattığı yer’ (SSTMYa, 1975, s. 101). Tanıklanmış bütün Tunguzca varyantlar kısa ünlülü olduğundan Yakutçadaki ünlü uzunluğunun nedeni belirsizdir.

būlā- ‘işlenen bir suçtan, gūnahtan dolayı peşine düşmek, öç almak (erk hayvanı, kötü ruh, iye hk.)’ (ST.) (STBUT, 2004-2018, II, s. 595); bk. *būlanāŋ*.

Etim.: Evk. *bulən-* (*bulən-*) 1. ‘birbirine düşman olmak’ 2. ‘arası açılmak’ 3. ‘savaşmak’ (SSTMYa, 1975, ss. 109-110; Novgorodov, 2009, s. 197). Aynı fiil Evencede de tanıklanmıştır: *bulən-* (*bulən-*) 1. ‘birbirine düşman olmak’ 2. savaşmak’ (SSTMYa, 1975, ss. 109-110). Fiil Yakutçaya Evenkiceden uzun ünlülü olarak kopyalanmıştır.

būlanān ‘peşine düşüp takip eden, el çekmeyen (örn. düşman hk.)’ (ST.) (STBUT, 2004-2018, II, s. 597).

Etim.: bk. *būlā-*.

bürkāptīn ‘geyik kürkünden çizmenin üst kısmında bulunan dar şerit’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 75; STBUT, 2004-2018, II, s. 640); bk. *mürkāptīn*.

Etim.: Evk. *murākāptin* ‘ayakkabının üst kısmındaki şerit, sıkma’ (DSYY, 1976, s. 75). Evenkice sözcük *murākā-* ‘bir şeyin etrafında dolaşmak’ + eylemden ad yapım eki *-ptin* ile türetilmiştir. Bu ek fiillerden işlevleriyle ilgili nesnelere türetir: *avuptin* ‘havlu’ < *av-* ‘yıkılmak, kurulanmak’ vb. (Vas., 1958, s. 784). Sözcük bu anlamıyla yalnızca Evenkicede bulunmaktadır, diğer Tunguz dillerinde sözcüğün ‘daire, çevre vb.’ anlamlara gelen farklı türdeşleri bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 559).

būčān 1. ‘Sibirya misk geyiği (Moschus moschiferus)’ 2. ‘Sibirya misk derisinden dikilmiş’ (SY.) (Sleptsov, 1972, s. 90); bk. *gipčān*, *kipčān*, *ūčān*.

Etim.: Evk. *givčān* 1. ‘karaca, dağ keçisi’ 2. ‘Sibirya misk geyiği’ (Bol., 2000, I, s. 108). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *gīsā* ‘karaca’; Neg. *givčān* ‘karaca’; Oroç. *gāuça* ~ *giuça* ‘karaca’; Ud. *gilongüö* ‘karaca, (iki yaşında, erkek) kızıl geyik’, *giusə* ‘karaca’; Ulç. *giu(n-)* ‘karaca’; Orok. *giu* ‘karaca’; Nan. *giu* ‘karaca’; Man. *g’o* ‘dağ keçisi, sayga’; krş. Klasik Moğolca *cür* ‘karaca, dağ keçisi, sayga’, Moğ. *zur* ‘karaca, dağ keçisi’ (SSTMYa, 1975, s. 148). Yakutça *būčān* sözcüğünün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir. Pekarskiy’in sözlüğündeki Klasik Moğolça *beçin*, *biçin* ve *STBUT*’teki Moğolca *meçin* ‘maymun’ karşılaştırmaları fonetik ve semantik açılarından kabul edilemezler (Pek., 1959, s. 481; STBUT, 2004-2018, II, s. 659). Yakutça *b* < Evenkice *g* değişimi aşına olduğumuz ancak yaygın görülmeyen bir ses olayıdır ve Evenki diyalektlerinin etkisiyle ortaya çıkmaktadır: krş. Dolg. *buota*. Nitekim Evenkice sözlüklerde *b*-li varyant olan *bīčān* ‘karaca’ sözcüğüne tesadüf edilmektedir (Mır., 2004, s. 88). Yakutça sözcüğün ikinci hecesindeki birincil ünlü uzunluğu korunmuştur; ilk hecedeki uzunluk ikincildir, *-v-* ünsüzünün erimesi sonucu oluşmuştur. Diş dudak ünsüzü *-v-* erirken önündeki *-ī-* ünlüsünü yuvarlaklaştırmıştır. Sözcüğün, XIX. yüzyıl Yakutçasına ait *bīčān* varyantı

yuvarlaklaşmanın daha sonraki dönemde gerçekleştiğini göstermektedir (Ersöz, 2023, s. 182).

būçār ‘altı yaşında erkek geyik’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 75; STBUT, 2004-2018, II, s. 660).

Etim.: bk. *mūçārä*.

cabacı (*xara cabacı*) ‘tundra kekliği’ (Ab., Verx., NKol., SKol., VKol.) (DSYY, 1976, s. 281).

Etim.: bk. *xabiyaxān*.

cabsa ‘marangozluk aletleri kutusu?’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 68); bk. *avsa*.

Etim.: ← ? Yak. *cāhık* ‘kutu’ + Evk. *avsa* ‘kutu’.

calıkta ‘akdiken’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 94); bk. *nalıkta*.

Etim.: Evk. *calıkta* ‘akdiken’ (DSYY, 1976, s. 94).

camkan ‘sivrisineklerden ya da yağmurdan korunup altında uyumak için yatağa ya da yere çadır şeklinde gerilen küçük ince örtü’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 68); bk. *capkan*; krş. *cimmān*, *hımgān*.

Etim.: Evk. *camkan* 1. ‘örtü’ 2. ‘cibinlik’ 3. ‘(eskiden) kadın çadırı’ (Mır., 2004, s. 219). Sözcüğün Evenkice ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *campan* (*camkan*) 1. ‘örtü, cibinlik (sivrisineklerden, böceklerden korunmak için bir tür çadır)’ 2. ‘(eskiden) (kadın için) çadır’; Neg. *campan* 1. ‘örtü, cibinlik’ 2. ‘(bir-iki kişilik; avda, balıkta kurulan) çadır’; Oroç. *yampa(n-)* ‘örtü, cibinlik’; Ud. *campa(n-)* ‘örtü, cibinlik’; Ulç. *campa(n-)* ‘örtü, cibinlik’; Orok. *dappa(n-)* ~ *cappa(n-)* ‘örtü, cibinlik’; Nan. *campā* (*camfa(n-)*) ‘örtü, cibinlik’; Man. *campan* ~ *campin* ‘örtü, (yatağın çevresine sivrisineklerden korunmak için gerilen) perde’ ← ? Çin. *zhang ping* ‘perde’ (SSTMYa, 1975, s. 247). Sözcüğün etimolojisi DSYS’de Evenkice *campan* ‘örtü’ olarak gösterilmiştir (DSYS, 1995, s. 69). Ancak sözcük Yakutçaya *campan* değil *camkan* varyantından kopyalanmıştır.

candār (*candārdā-*) ‘ayinde şamana yardımcılık yapmak’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 95).

Etim.: Evk. *yandı-* ‘kamlamak’, *yandrapkā* ‘kamlama’ (DSYY, 1976, s. 95). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Sözcük Tunguz

dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. *SSTMYa*'da Yakutça kopyayla ilgili olan Evenkice sözcükler şu şekilde anlamlandırılır: *yandra* (*yanda*) '(dinî, eskiden) (şaman ayini esnasında yakılan) kamp ateşi' başlığı altında altında şöyle anlamlandırılır: *yandramat-/ç-* (*yandi-*) '(dinî, eskiden) kamlamak, (ateşin yanında) şaman ayini düzenlemek', *yandrapkâ* '(dinî, eskiden) (ateşin yanında) kamlama' (1975, s. 341). İncelediğimiz sözcük Yakutçaya *candār şeklinde ad olarak kopyalanmış ve addan eylem yapım eki almıştır.

caṅta 'bodur çam' (Jig.) (DSYY, 1976, s. 95; STBUT, 2004-2018, II, s. 640).

Etim.: bk. *caṅta*.

cantakī 'kutup porsuğu' (Ud.) (DSYS, 1995, s. 68).

Etim.: Evk. *cantakī* 'kutup porsuğu' (DSYS, 1995, s. 68). Evenkice *cantakī*, Sol. *cā ~ cã* 'fil'; Klasik Moğolca *cayan* 'fil'; Moğ. *zaan* 'fil'; Bur. *zaan* 1. 'fil' 2. 'kutup porsuğu' ile karşılaştırılmıştır (*SSTMYa*, 1975, s. 249). Sözcük Evenkiceden Yakutçaya herhangi bir ses ve anlam değişimi olmadan kopyalanmıştır.

caṅta 'bodur çam' (Jig.) (DSYS, 1995, s. 69); bk. *canta*.

Etim.: Evk. *n'aṅta* 'sedir kozası; çam fıstığı' (DSYY, 1976, s. 95). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *n'aṅt̄* (*n'aṅta ~ n'aṅto ~ ṅ'anta*) 1. 'çam fıstığı' 2. 'çekirdek, iç' 3. 'çekirdek' 4. 'tohum, tane'; Oroç. *n'an'ikta* 'findık, çam fıstığı vb'; Ud. *n'aṅta* 1. 'çam fıstığı' 2. 'sedir kozası' 3. 'kabuk'; Orok. *naṅi-* 1. '(findığı) kırmak' 2. '(tanenin, tohumun) kabuğunu çıkarmak'; Man. *n'an'un* 'Hindistan cevizi'; krş. Eski Türkçe *yayaq* 'findık' (*SSTMYa*, 1975, ss. 634-635). Tunguz dillerinde sözcüğün yalnızca 'kozalak, çam fıstığı' gibi anlamları bulunmaktadır. Sözcük Yakutçaya ağaç adı olarak kopyalanmıştır.

capkan 'sivrisineklerden ya da yağmurdan korunup altında uyumak için yatağa ya da yere çadır şeklinde gerilen küçük ince örtü' (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 69).

Etim.: bk. *camkan*.

cappara ‘sık tayga boyunca akan dere’ (DSYS, 1995, s. 69); bk. *coboro*, *copporo*.

Etim.: Evk. *capkarā*- ‘kıyı, dağın eteği, ormanın ya da bir şeyin kenarı boyunca yürümek, gitmek’ (Bol., 2000, I, s. 215), *capkar* ‘boğaz, dağ boğazı, dar boğaz, dağ çukuru’ (Vas., 1958, s. 150); *capka* 1. ‘kıyı, kıyı şeridi, (kara ve su arasında) sınıır’ 2. ‘dağın eteği’ 3. ‘bir şeyin kenarı, ucu’ 4. ‘kenar bölge’ 5. ‘orman kenarı’ (Bol., 2000, I, s. 215). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *cakka* ‘kıyı’, *cikka* ‘aralık’; Evn. *capq̄b̄* (*d’ápka* ~ *capqa* ~ *capk̄b̄* ~ *capko*) 1. ‘aralık’ 2. ‘yarık, çatlak’ 3. ‘mafsal’ 4. ‘ek yeri’ 5. ‘bağlantı yeri, bir şeyin parçalarının bağlantıları’ 6. ‘sınıır, hudut’ 7. ‘sıra, dizi’ 8. ‘omur’, *capkanñan* ‘(dik) nehir kıyısı’; Neg. *capka* ‘aralık, açıklık, (yan yana bulunan iki nesne arasındaki) aralık’; Oroç. *cappa* 1. ‘(cepte, çantada) kapak’ 2. ‘(edat) yakında, yakınında, yanında’, *cappama* ‘kıyıda (nehir, deniz)’, *cappasi* ‘kıyıya yakın’; Ud. *cakpa*- ‘koymak; üst üste, birbirinin üstüne yığmak’; Ulç. *caqpa* 1. ‘çatallanma, çatal’ 2. ‘kasık’ 3. ‘bir nesnenin yakınındaki boşluk’ 4. ‘(edat) yakında, yakınında, yanında’, *caqpaş* ‘sahile daha yakın’; Orok. *daqpa* ~ *dapqa* ~ *capqa* 1. ‘bir nesnenin yakınındaki boşluk’ 2. ‘yarık, çatlak’ 3. ‘(edat) yakın, yakınında, yanında’; Nan. *caqpa* (*capqa* ~ *capqar* ~ *cafqa*) 1. ‘bir nesnenin yakınındaki boşluk’ 2. ‘(edat) yakın, yakınında, yanında’, *caqpia* ‘kıyıya yakın su alanı’, *camor* ‘aralık, yarık’; Man. *caqcahun* ~ *caqcahun* 1. ‘çatlak, yarık, parçalanma’ 2. ‘çatlak, parçalanmış’ 3. ‘yarı açık (ağız hk.)’; Klasik Moğolca *cabsar* 1. ‘yarık, aralık’ 2. ‘ara, duraklama’ (SSTMYa, 1975, s. 251). Sözcük Yakutçaya Evenkice *capkarā*- fiilinden isim olarak kopyalanmıştır. Kopyalama esnasında Evenkice söz sonu *-ā* ünlüsü Yakutçada kısalmış ve *-k-* ünsüzüyle benzeşme nedeniyle *-p-*‘ye dönüşmüştür. Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

captān ‘balıkta kuyruk yüzgeci’ (SKol.) (DSYS, 1995, s. 69; Korkina, 1992, ss. 106-107).

Etim.: bk. *lapçān*.

cayba ‘Aldan ırmağının sol tarafında bulunan, 26-30 cm. uzunluğunda kırmızı etli bir tür balık’ (Pek., 1959, s. 773).

Etim.: bk. *ñayba*.

cāhımda ‘katran, reçine, sakız’ (An., Bul., Olen., Jig.) (DSYY, 1976, s. 93); bk. *nāhımda*.

Etim.: Evk. *n’ahamna* ‘genç melez ağacı sürgünü (genellikle reçineli olur)’ (DSYY, 1976, s. 93); Sözcüğün *SSTMYa*’da yer alan Evenkice varyantları şunlardır: *n’ahamna* (<**n’asamna*) ~ *n’ahamda* ~ *n’aşamda* ~ *çahamna* 1. ‘(genç) melez ağacı’ 2. ‘(kutup) huş ağacı’ 3. ‘tomurcuk, tomurcuklar’, *n’ahamnakīy* (*n’ahamdakīy* ~ *n’ahamdakīk* ~ *n’ahamrakīy*) ‘(genç, melez ağacı) sürgünü, (ormanda eskiden yanmış yerdeki genç melez ağaçlarından) koru’ (1975, s. 636). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Yakutça kopyalarda, ikinci hecedeki *-ı-* ünlüsü yukarıda verilen Evenkice varyantlardan daha eskicil bir varyanta ait olmalıdır. Evenkice varyantlarda **-ı-* sesi iki *-a-* arasında *-a-*’ya değişmiştir. Sözcük Yakutçaya Evenkice *n’āhimda* ‘genç melez ağacı’ varyantından kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 442).

cāx 1. ‘toynak hastalığı, kuzey geyiklerinde toynak hastalığı, toynak kanseri’ (Pek.) 2. ‘geyikte toynak hastalığı’ (Bul.) (Pek., 1959, s. 802; DSYY, 1976, s. 93); *cāxsıt* ‘halk düşüncesine göre geyikte toynak hastalığını çağıran ateş böceği’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 93).

Etim.: Evk. *n’aksə* ~ *n’aha* ‘irin’ (DSYY, 1976, s. 93). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *n’ās* 1. ‘irin’ 2. ‘çürük, bozuk şey’; Neg. *n’āksa* ~ *n’āksə* ~ *n’ahsa* 1. ‘irin’ 2. ‘(etnogr., eskiden) (ayının) kanı’; Oroç. *n’āksa* ‘irin’; Ud. *n’añæ* ‘irin’; Ulç. *n’āqsa* ~ *n’ēqsa* ~ *n’īqsa* ‘irin’; Orok. *n’āqa* ~ *n’aqtı* 1. ‘çürümüş, çürük’ 2. ‘kokuşuk, ekşimiş’; Nan. *n’āqsa* ~ *n’iaqsa* ‘irin’; Man. *n’akinan* ‘(çiçek hastalığından kaynaklanan) irin’ (SSTMYa, 1975, ss. 628-629). Geyikçilik terimi olarak Yakutçaya kopyalanan sözcükte hece düşmesi meydana gelmiştir.

cākı 1. ‘kurutulmuş büyük golyan balığı’ (Kob., VVil.) 2. ‘daha sonra haşlanıp yenilmesi için içi alınıp kurutulmuş balık’ (UsY.) 3. ‘çubuğa dizilip kurutulduktan sonra dövülerek ufalanan balık’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 92).

Etim.: ← Tung. (Kałużyński, 1982, s. 264). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *n’ak* ‘yukola (kurutulmuş balık)’; Evn. *n’āka* ‘(kuru) balık; Neg. *yāhi* (*yāku*) ‘kurutulmuş balık türü’; Oroç. *yaku* ‘(kurutulmuş ya da

kuru) sığın eti' (SSTMYa, 1975, s. 628). Sözcüğün başka bir varyantı Tunguz dillerinde şu şekilde görülmektedir: Evk. *yak* (*n'ak*) 'yukola, kurutulmuş balık'; Evn. *n'āka* 'kuru balık'; Neg. *yahu* (*yaku*) 'yukola'; Oroç. *yaku* 'yukola'; Orok. *yāvü* ~ *yāü* 'yukola' (SSTMYa, 1975, s. 338). Sözcük Yakutçaya ünlüyle biten bir Tunguzca varyanttan kopyalanmıştır. Tunguzca varyantların kökeni yüksek ihtimalle Rusçada ve Sibiryada dillerinde bulunan *yukola* 'uzunlamasına ikiye ayrıldıktan sonra güneşte kurutulan bazen de tütsülen balık' sözcüğüdür. Tunguz dillerinde *+la* bulunma durumu eki olarak görev yaptığından hece Tunguz dillerinde yanlış ek bölünmesi nedeniyle düşmüş olmalıdır.

cāṅi 1. 'tundra' (An., Olen.) 2. 'tundradaki sırt, tepe' (Bul.) (DSYY, 1976, s. 92); *cāṅi böçügürähä* 'bayağı ipekkuyruk kuşu', *cāṅi çīçāx* 'büyük örümcek kuşu' (Kul.), *cāṅi kuoğaha* 'kara gerdanlı dalgıç kuşu' (Yes.), *cāṅi kūrākita* 'bir tür martı', *cāṅi külämänä* 'küçük, sinek boyutundaki büvelek', *cāṅi turāğa* 'köknar kargası' (Sakk.) (Kul., Pek.) (DSYY, 1976, ss. 92-93; DSYS, 1995, s. 67); bk. *cāṅi*.

Etim.: Evk. *yāṅi* 'dağ zirvesi' (Mir., 2004, s. 795). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *yaṅ* 'tepe, (dorucu erimeyen karlı) dağ zirvesi, (ormansız) dağ'; Orok. *yaṅ* 1. 'dağ' 2. '(dağ) sırtı'; Nan. *yaṅi* '(dorucu erimeyen karlı) dağ'; krş. Klasik Moğolca *yanggir* 'kel, çıplak, bitkiden yoksun (dağlar hk.)' (SSTMYa, 1975, s. 341). Sözcüğün kökeni DSYY'de Evenkice *yaṅ* 'tepe, dağ zirvesi' olarak gösterilmiş ve bu etimoloji diğer çalışmalarda da kabul görmüştür (DSYY, 1976, s. 92). Sözcüğün kökeni Evenkicedir ancak kopyalama bu varyanttan değil aynı sözcüğün Evenkice *yāṅi* varyantından yapılmıştır. Zira köken olarak gösterilen Evenkice *yaṅ* ile Yakutça kopyadaki birincil uzun ünlüyü ve söz sonu *-i* sesini açıklamak mümkün değildir.

cāṅi 'tundra' (Olen.) (DSYS, 1995, s. 67).

Etim.: bk. *cāṅi*.

cāptān 'balığın yüzgeci' (İnd., Kol.) (DSYS, 1995, ss. 67-68).

Etim.: bk. *lapçān*.

cälkän 1. ‘yük çadırı’ (Bod.) 2. ‘ayaklı platform, ambar’ (Jig.) 3. ‘su, buz konulan ambar’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 103; DSYS, 1995, s. 74).

Etim.: bk. *dälkän*.

cäpti ‘yiyeceği, kumaşı, bütün her şeyi yemeye alışmış geyik’ (Yes., Len.) (DSYY, 1976, s. 103).

Etim.: Evk. *cäpti* ‘insan yiyen, yamyam’ (Mır., 2004, s. 198). Evenkice sözcük *cäp-* ‘yemek’ + *-ti* ekinin birleşimiyle oluşur. Bu ek, sonuna geldiği sözcüğe ‘bir şeyi yemek; yiyen, yiyici’ anlamlarını katar (Vas., 1958, s. 793). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantlarına ulaşılamamıştır. Sözcüğün etimolojisi DSYY’de Evenkice *cäp-* ‘yemek’ olarak gösterilmiştir (DSYY, 1976, s. 103). Bu etimoloji fiilin tespit edilmesi açısından doğru fakat eksiktir.

cılıhn 1. ‘yüksek, ince genç melez ağacı’ 2. ‘nehir vadisinde yetişen uzun ve düz melez ağacı’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 102; STBUT, 2004-2018, III, s. 499).

Etim.: Evk. *çinəhun* ‘melez ağacı’ (Mır., 2004, s. 721). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır ve Moğolca kökenlidir: Klasik Moğolca *sinesün* ‘melez ağacı’; Moğ. *şines* ay.; Bur. *şenehe(n)* ay. (SSTMYa, 1977, s. 397). Bu ağacın standart Evenkice adı *irəktə*’dir. *Çinəhun* sözcüğü yalnızca Barguzin Evenkileri tarafından kullanılmaktadır (Pikunova ve Pikunova, 2004, s. 29). Sözcük Moğolcadan Tunguzcaya ve oradan da Yakutçaya kopyalanmıştır.

cılık 1. ‘üç yaşında koşuma koşulmamış, binilmemiş semiz geyik’ (SY.) 2. ‘iğdiş edilmiş geyik’ (Oym.) 3. ‘üç yaşında, otlayıp tavlanan geyik’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 102; STBUT, 2004-2018, III, s. 495).

Etim.: Evn. *gilrak* ‘iş geyiği’ (DSYY, 1976, s. 102). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *gilduka* ‘(beş yaşından büyük, erkek) evcil geyik’; Neg. *gilduka* ‘(yaşlı, erkek) evcil geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 150). Sözcük Evenkiceye, Evenceden kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 135).

cımmān ‘eşya konulan küçük çadır, ambar’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 73).

Etim.: bk. *ñumgān*; krş. *camkan*.

ciktämi ‘golyan ya da Çin sazanının sırt etini kurutarak dövüp yaban mersini suyuyla karıştırarak hazırlanan yemek’ (STBUT, 2004-2018, III, s. 345); bk. *ciktämin*.

Etim.: Evk. *ciktə* ‘yaban mersini’, *ciktəmə* ‘mavi, çivit mavisi (yaban mersini rengi)’ (DSYY, 1976, ss. 96-97). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *gīt* (*gīta* ~ *gītə*) ‘yaban mersini’; Neg. *ciktə* ‘yaban mersini’; Oroç. *ciktə* ‘yaban mersini’; Ud. *ciktə* ‘yaban mersini’ (SSTMYa, 1975, s. 256). Sözcüğün Evenkice ‘yaban mersini’ ile ilgili olduğu kuşkusuzdur. Ancak sözcük doğrudan Evenkice *ciktə*’den değil yemek adı olan *ciktämin ~ *ciktämi* sözcüğünden kopyalanmış olmalıdır. Tunguzca sözlüklerde bu varyanta ulaşılamamıştır. Bu sözcük henüz tanımlanmamış ya da Yakutçaya kopyalandıktan sonra yok olmuş sözcüklerden olmalıdır.

ciktämin ‘yaban mersini suyuna batırılmış golyan balığı tozu yemeği’ (Jig.) (DSYY, 1976, ss. 96-97).

Etim.: bk. *ciktämi*.

cimdä ‘hayvanın karnı’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 69).

Etim.: bk. *cimdä*.

cirbi ‘çadırın üst direği’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 97).

Etim.: Evk. *cirbi* ‘omurga’ (DSYY, 1976, s. 97). Sözcük diğer Tunguz dillerinde tanımlanamamıştır.

cimdä ‘geyiğin karnı’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 96); bk. *cimdä*, *nīmdä*, *nīmḡä*.

Etim.: Evk. *nimdə* ‘hayvanın karnı’ (DSYY, 1976, s. 96). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *nimnə* ~ *nīmnə* ~ *n’īmnə* (*nimdə* ~ *n’imdə* ~ *nimrə* ~ *n’īmdə*) 1. ‘(hayvanın) karnı’ 2. ‘(geyiğin) bağırsağının içindekiler’ 3. ‘dalak’ 4. ‘karınzarı’; Evn. *nimnə* ‘(bağırsak) yağı’; Orok. *numis’ə* ~ *nuḡis’ə* 1. ‘karın’ 2. ‘hayvanın (geyiğin, ineğin) içiriği’ (SSTMYa, 1975, s. 594). Sözcük, fonetik değişime bakılırsa Evenkice *n’īmdə* varyantından Yakutçaya kopyalanmış olabilir.

coboro ‘boğaz, dağ boğazı, dar boğaz’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 97).

Etim.: bk. *cappara*.

coko ‘Yakut’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 98).

Etim.: bk. *noko*.

colo ‘dağ koyunu, argali’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 98); bk. Dolg. *colo*; krş. Yak. *colobūn*.

Etim.: Evk. *colog* ‘dağ koyunu, argali’ (DSYY, 1976, s. 98). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. *SSTMYa*’da sözcük *colo* ‘taş’ maddesinin altında Evenkice *colog* ‘taşlı toprak’ sözcüğüyle birleştirilir (*SSTMYa*, 1975, s. 263). Altay dilleri teorisine göre Evenkice *colo* ‘taş’, Klasik Moğolca *çilayun*, Korece *tol* ve Türkçe *taş* ortak kökenli sözcüklerdir (EDAL, 2003, s. 1373). Sözcük Evenkiceden Yakutçaya kopyalanırken söz sonu -g düşmüştür.

colobūn ‘dere taşı, büyük yuvarlak taş’ (Olen.) (DSYS, 1995, s. 71); krş. Yak. *colo*.

Etim.: Evk. *colovug* ‘taş yığını’ (DSYS, 1995, s. 71). Bizce Yakutça kopyaya fonetik açıdan en yakın Evenkice biçim *colovun* ‘dağlardaki kayalar’dır (Mır., 2004, s. 201). Yakutçadaki uzun ünlü ve anlamsal farklılık göz önünde bulundurulursa sözcük uzun ünlülü başka bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olabilir. Ancak böyle bir varyant bugüne kadar tanıklanmamıştır.

comku ‘kızıl geyiğin severek yediği şifalı ot, zigadenus’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 288).

Etim.: Evk. *cəmku* ‘geyiklerin ve sığınların severek yedikleri bir tür bataklık bitkisi’ (DSYS, 1995, s. 288). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *cəŋku* 1. ‘küçük koy, ırmak kolu (geyiklerin, kızıl geyiklerin, sığınların bataklık bitkileriyle beslenmek ve su içmek için geldikleri yer)’ 2. ‘bitki adı (geyiklerin ve sığınların sevdiği bataklık bitkisi)’ 3. ‘otlak’; Orok. *cəmpu* ‘küçük koy’; Ud. *cəmpu* ‘küçük koy, ırmak kolu (kızıl geyiklerin, sığınların vb. bataklık bitkileriyle beslenmek ve su içmek için geldikleri yer)’; Nan. *cəŋku* ‘(tuzlu) bataklık’, *cəŋkultu* ‘bataklık bitkisinin adı’ (*SSTMYa*, 1975, s. 285). Yakutça kopyada Evenkice sözcükteki *c-* ve *-u* sesi nedeniyle yuvarlaklaşma ve artdamaksılaşma meydana gelmiştir.

coŋgu ‘uzağa gitmemesi için geyiğin boynuna bağlanan büyük tahtadan gövde’ (Ey.) (DSYS, 1995, s. 71).

Etim.: bk. *çāṅkāyi*.

copporo ‘tayga ormanı boyunca akan dere’ (Gorn.) (DSYS, 1995, s. 71).

Etim.: bk. *cappara*.

cugdām ‘bir tür ağaç’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 72); bk. *çugdān, cugdān*.

Etim.: Evk. *cugda* ‘ıhlamur’ (DSYS, 1995, s. 72). *SSTMYa*’ya göre sözcüğün Tunguz dillerindeki olası varyantları şunlardır: Evk. *cugdān* ‘kızılağaç’; Evn. *cödān* ‘kızılağaç’; Neg. *cugdān* ‘kızılağaç’; Oroç. *cugdā(n-)* ‘kızılağaç’; Ud. *cugdā(n-)* ‘kızılağaç’; Orok. *cuvəgdə ~ cuəgdə* ‘kızılağaç’; Man. *cuqden* (?) ‘Brezilya ağacı (kırmızı ağaç)’ (1975, s. 269). Sözcük Tunguz dillerinin genelinde ‘kızılağaç’ anlamına gelmektedir; görüldüğü üzere Evenkicede ise ‘kızılağaç’ anlamıyla birlikte ‘ıhlamur’ anlamına gelen benzer bir sözcük daha vardır: *cugda ~ cugdān*. Yakutça sözcük /m/ < /n/ ses değişimi yaygın olarak görüldüğünden dolayı *cugdān* ‘kızılağaç’ varyantından kopyalanmış olmalıdır.

cugdān ‘bir tür ağaç’ (DSYS, 1995, s. 72).

Etim.: bk. *cugdām*.

cuxxa 1. ‘buzsuz, buzdan temizlenmiş (ırmak, göl hk.) 2. ‘(nehirin akışı gibi) hızlı, pek hızlı, kararlı’ (SY.) 3. ‘gemilerin işlemesine elverişli (buzsuz) su durumu; buzdan temizlenme, buzun erimesi’ (Pek.) (Pek., 1959, s. 861; STBUT, 2004-2018, III, s. 456); bk. *culxa, çuxxa; krş. cūktä*.

Etim.: Evk. *yūlku ~ culku* ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ < Evk. *yu-* ‘doğmak, çıkmak’ (Popov, 1986, s. 59, 61; Novgorodov, 2009, s. 206). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (*SSTMYa*, 1975, s. 350).

cukā 1. ‘iki yanı örtülü, çatısı dik alaçık’ 2. ‘tundrada karla kaplanmaması için yakılacak odunların koni şeklinde istif edilmesi’ (An.) (DSYS, 1995, s. 72).

Etim.: bk. *cukāxān*.

cukāx 1. ‘biriyle aynı evde, dairede, odada kalan kişi’ 2. ‘insana daima eşlik eden şey’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, III, s. 433); *cukāx-sibākki* ‘çiçek durumu’; bk. Yak. *cukāk*, *cukkāk*, *cukāki*, *cukkāx*; Dolg. *culkak*.

Etim.: Evk. *culgāk* ‘dairede, çadırda komşu’ (Mır., 2004, s. 209). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: *cūlgāq* (*cūlgak*) 1. ‘odaşık (birisiyle aynı odada yaşayan kişi ya da aile)’ 2. ‘komşu’ (SSTMYa, 1975, s. 267). Evenkice sözcük *culgā-* ‘komşu olarak yaşamak’ + yapıcı adları türeten ad yapım eki *-k* ile türetilmiştir (Vas., 1958, s. 757).

cukāxān 1. ‘kadının doğum yaptığı samanı koymas ve tuvalet olarak kullanması için evin yanına yapılan küçük alaçık’ (Ks.) 2. ‘küçük çadır, ambar’ (An.) 3. ‘bu iş için özel olarak yapılmış küçük bir çadırın içine beze sarılıp asılmış doğum yapan kadın sonu’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 72); bk. Yak. *cukā*, *cukkāxxān*; bk. Dolg. *cukākān*.

Etim.: Evk. *cūkākān ‘küçük alaçık’. Tanıklanmamış Evenkice sözcük *cūkān* ‘küçük alaçık’ + küçültme eki *-kān* ile oluşturulmuştur. Evenkicede küçültme eki *-kān*, *-n* ile biten sözcüklere eklendiğinde söz sonu *-n* düşer: Evk. *kalakān* ‘tencere, küçük kazan’ < *kalan* ‘kazan’ + küçültme eki *-kān* (Bol., 2000, I, s. 274). Tunguzca deşikelerde Yakutça varyantların söz köklerinde görülen *cukā* sözcüğüne rastlanmadığından Yakutçaya ilk kopyalanan varyant *cukāxān* olmalıdır. Yakutça *cukā*, *cukkāxxān* sözcükleri *cukāxān*’dan *-kān* küçültme ekinin düşmesi sonucu ortaya çıkmışlardır. DSYS’de sözcüğün etimolojisi olarak Evenkice *cūkça* ve Evence *cukça* ‘eski, terkedilmiş çadır iskeleti’ sözcükleri önerilmiştir (1995, s. 72). Bu sözcükler her ne kadar Yakutça madde başıyla aynı kökten geliyorlarsa da morfolojik açıdan köken olarak kabul edilemezler.

cukāk ‘kiracı’ (Novgorodov, 2009, s. 205).

Etim.: bk. *cukāx*.

cukākki ‘kiracı’ (Novgorodov, 2009, s. 205).

Etim.: bk. *cukāx*.

cukāñıl ‘geyikte binek eyeri’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 99).

Etim.: bk. *cūkāñdi*.

cukkāx ‘kiracı’ (Novgorodov, 2009, s. 205).

Etim.: bk. *cukāx*.

cukkāxxān ‘çocuğun doğduğu yerde bırakılmış çadır iskeleti’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 99).

Etim.: bk. Yak. *cukāxān*.

cukkāk ‘kiracı’ (Novgorodov, 2009, s. 205).

Etim.: bk. *cukāx*.

culagir 1. ‘düz, düzgün, pürüzsüz’ (SY.) 2. ‘çıplak, düz, cavlak’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 99; STBUT, 2004-2018, III, s. 436).

Etim.: bk. *culākır*.

culākır 1. ‘hiçbir şeyi olmayan 2. ‘düz, düzgün, pürüzsüz’ (SY.) 3. ‘bitkisiz, çıplak, cavlak’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 72; STBUT, 2004-2018, III, s. 435); bk. *culagir*.

Etim.: Evk. *culakin* ‘bitkisiz, çıplak’ (DSYS, 1995, s. 72). Sözcüğün varyantları Soloncada ve Evencede de bulunmaktadır: Sol. *cülāhī* 1. ‘çıplak’ 2. ‘yalınayak’; Evn. *cūlaqqan (d’ulakán)* 1. ‘çıplak, cavlak’ 2. ‘yalınayak’ (SSTMYa, 1975, s. 272). Sözcük Yakutçaya Evenkice çoğul biçim olan *culākır* ‘çıplaklar, yalınayaklar’ sözcüğünden (< *culakin* 1. ‘çıplak, cavlak’ 2. ‘yalınayak’) kopyalanmış olmalıdır. Evenkice *-kin* eki eklendiği sözcüğe fiilin anlamına göre ‘işaret, belirti’ anlamlarını katar: bk. *cemū-kin* ‘aç’, *olgō-kin* ‘kuru’ (Bulatova ve Grenoble, 1999, s. 19).

culxa ‘gemilerin işlemesine elverişli (buzsuz) su durumu; buzdan temizlenme, buzun erimesi’ (Pek.) (Pek., 1959, s. 861).

Etim.: bk. *cuxxa*.

cūgun ‘su samuru’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 73).

Etim.: bk. *cūkun*.

cūkta ‘kaynak, pınar, memba, çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ (Pek., 1959, s. 857).

Etim.: bk. *cūktä*.

cūkun ‘su samuru’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 100); bk. Yak. *cūgun, cūkūn*; Dolg. *cukun*.

Etim.: Evk. *cukin ~ cukun* ‘su samuru’ (DSYY, 1976, s. 100; DSYS, 1995, s. 73). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *cuhū* ‘su samuru’; Evn. *cōkḗn (cōknə ~ cōkən ~ cukən)* ‘su samuru’; Neg. *cuhin (cukin)* ‘su samuru’; Oroç. *cūku(n-)* ‘su samuru’; Ud. *cugu (<*cukun)* ‘su samuru’; Orok. *dōkso* ‘su samuru’; Nan. *cuku(n-)* ‘su samuru’ (SSTMYa, 1975, s. 271). Yakutça sözcüğün her üç varyantı da Tunguzca birincil uzun ünlüyü korumaktadır. Sözcük, Yakutçaya Evenkice *cūkun* ‘su samuru’ sözcüğünden kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 208).

cükāmdī ‘geyikte binek eyeri’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 100).

Etim.: bk. *cükāṅdi*.

cükāmci ‘geyikte binek eyeri’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 100).

Etim.: bk. *cükāṅdi*.

cükāmcī ‘geyikte binek eyeri’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 100).

Etim.: bk. *cükāṅdi*.

cükāmdi ‘geyikte binek eyeri’ (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 100).

Etim.: bk. *cükāṅdi*.

cükāṅdi ‘geyikte binek eyeri’ (Jig., Len., Olen.) (DSYY, 1976, s. 100); bk. Yak. *cükāṅdī, cükāmdä, cukāṅl, cükāmcī, cükāmci, cükāmdī, cükāmdi, dükāmdi, nükāmdi*; Dolg. *cükāṅdi*.

Etim.: Evk. *yukəṅ* ‘kadın binek eyeri’ (DSYY, 1976, s. 100). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *yūkəṅ (yūkəṅki)* ‘(kadın) eyeri’ (SSTMYa, 1975, s. 350).

cükāṅdī 1. ‘geyikte binek eyeri’ (Jig.) 2. ‘erkek geyik eyeri’ (Ks.) (DSYY, 1976, s. 101; DSYS, 1995, s. 73).

Etim.: bk. *cükāṅdi*.

cülbā ‘köreşe üzerine yağan yumuşak kar’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 101).

Etim.: Evk. *culbā* ‘yumuşak’ (DSYY, 1976, s. 101). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *cölbär* (*cölbör* ~ *cölböhri* ~ *culbur* ~ *culbār*) 1. ‘yumuşak’ 2. ‘sevecen’ 3. ‘pürüzsüz’ 4. ‘temiz (buz hk.)’; Neg. *cəlbə* ‘yumuşak’, *cəlbə boa* ‘yumuşak ayazlı hava’; krş. Klasik Moğolca *cögelen* ~ *cügelen* ‘yumuşak, sevecen’ (SSTMYa, 1975, s. 272). Sözcükteki ünlü uzunluğunun nedeni belirsizdir. Sözcük, semantik açıdan Negidalce biçime benzer bir varyanttan Yakutçaya kopyalanmıştır.

cülbāŋki ‘gıcırdamayı ortadan kaldırması için kayağa geçirilen köpek derisinden kılıf’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 101); bk. Dolg. *cülbiŋki*.

Etim.: Evk. *culbaŋki* ‘köpek derisinden ayakkabı kılıfı’ (DSYY, 1976, s. 101). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 272). Sözcüğün Vasilyeviç tarafından tespit edilen başka bir varyantı daha bulunmaktadır: *culbaŋki* ‘(avda giyilen) köpek derisinden ayakkabı kılıfı’ (Vas., 1958, s. 140). Mireyeva tarafından tanıklanan Evenkice *culbāŋki* ‘(avda giyilen) köpek derisinden ayakkabı kılıfı’, *culbōŋki* ‘av kayaklarına geçici olarak geçirilen işlenmiş geyik derisinden tertibat’ varyantları Yakutça kopyadaki ünlü uzunluğunun nedenini açıklamaktadırlar (2004, s. 209). Yakutça kopyada Evenkice söz sonu *-i* nedeniyle öndamaksılaşma meydana gelmiştir.

cülükān ‘tavşan’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 101).

Etim.: bk. *cüölākān*.

cüölākān ‘tavşan’ (Bul., Verx., T.), (Kul., Pek.) (DSYY, 1976, s. 101); bk. *cülükān*, *cüölākkān*, *cüörākān*; krş. *çägärākān*.

Etim.: Evk. *cələkī* ‘kakım’, *çindakān* ‘tavşan’ (DSYY, 1976, s. 101). Evenkice *cələkī* sözcüğünün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *ciliki* ‘kakım’; Neg. *cələhi* (*cələki*) ‘kakım’; Oroç. *cələkī* ‘kakım’; Ud. *cələhi* ‘kakım’; Ulç. *ciəli(n-)* ~ *cəli* ~ *cəliki* ‘kakım’; Orok. *cəl’an* ‘kakım’; Nan. *cəli* ~ *cəlikā* ‘kakım’; Man. *celken* ‘küçük bir memeli vahşi hayvan (? çizgili sincap, Sibirya vizonu)’ (SSTMYa, 1975, s. 284). Evenkice *çindakān* sözcüğünün varyantı ise Tunguz dillerinden Mançucada da bulunmaktadır: *çindahan* † ~ *çindahun*

‘(Hingan dağlarında ve diğer soğuk bölgelerde bulunan büyük, beyaz) tavşan’ ← Klasik Moğolca *çindaya* ‘kutup tavşanı’; Moğ. *çandaga* ‘kara tavşanı (lepus timidus)’ (SSTMYa, 1977, s. 396). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı net değildir.

cüölakkān ‘tavşan’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 101).

Etim.: bk. *cüölākān*.

cüörä ‘benzer, benzeyen; aynı’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, III, s. 468); *cüörälä-* ‘çiftleştirmek; çift, eş hayvanları bir araya getirmek’ (Pekarskiy, 1945, s. 187).

Etim.: Evk. *cūrā* ‘(her) ikisi de, iki (kişi)’ (Bol., 2000, I, s. 203; Vas., 1958, s. 144), *cūri* 1. ‘iki (kişi), (her) ikisi de, iki kişi’ 2. ‘çift’ (Bol., 2000, I, s. 203). Sol. *cūrī* ‘iki (kişi)’; Evn. *cōricur* (*cūricūr*) 1. ‘iki (kişi), (her) ikisi de’; Neg. *cūyī* (<*cūrī) ‘iki (kişi), (her) ikisi de’; Oroç. *cūn’ā* ~ *cūn’ī*, *cūnāsə* ‘iki (kişi), (her) ikisi de’; Ud. *cūg’ə* ‘iki (kişi)’, *cūḡə’ə* ‘iki, iki (kişi), (her) ikisi de’; Ulç. *cuəlciri* ~ *cuəni* ~ *cuətuḡə sərciri* ‘iki (kişi), (her) ikisi de’; Orok. *dūnnī* ~ *dūnnā* ~ *dūtunḡu* ~ *dūtunḡusəl* ~ *dūtunḡəsə* ~ *dūtunḡəsəcəri* ‘iki (kişi)’; Nan. *cuəciri* ~ *cuərcəri* ~ *cuəni* ~ *cuətu* ~ *cuətuçəri* ~ *cuətuḡə* ~ *cuətuḡəsə* ‘iki (kişi), (her) ikisi de’; Man. *curu* 1. ‘çift’ 2. ‘ikiz(ler)’ 3. ‘iki’ 4. ‘çift rakam, çift sayılar’ 5. ‘eşli nesnelere ilgili sayı sözcüğü’ (SSTMYa, 1975, ss. 276-277). Tunguzca varyantlar kaynağını Ana Tunguzca **cube-* ‘iki’ sözcüğünden alırlar (EDAL, 2003, s. 1374). Yakutça kopyada Evenkice sözcükteki birincil uzun ünlülü ilk hecenin öndamaksızlaşarak ikizleştiği, ikinci hecedeki uzunluğun ise kısaldığı görülmektedir. Sözcüğün etimolojisi ilk kez önerilmiştir.

cüöräkān ‘tavşan’ (DSYY, 1976, s. 101).

Etim.: bk. *cüölākān*.

cükāmdä ‘geyikte binek eyeri’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 101).

Etim.: bk. *cükāndi*.

cūktä 1. ‘kışın donmayan dere’ (Ald., Oym., Olyok.) 2. ‘toprağın donması sırasında yer altı sularının yüzeye çıktığı bataklık yer, buzun üstüne çıkan suyun üzerindeki ince buz tabakası’ (Meg., Sunt.) 3. ‘güneş ışınlarının nüfuz etmediği, buzu çözülmeyen veya az çözülen yer’ (Nyr.) (DSYS, 1995, s. 73); bk. *cūkta*; krş. *cuxxa*.

Etim.: Evk. *yūktu* ‘pınar, kaynak, dere’ (DSYS, 1995, s. 73). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: *yūktukān* (*coktakān*) ‘pınar; (küçük) derecik’, *yūktā* (*cūktā ~ yūktu ~ n’ūktā*) 1. ‘pınar, kaynak, memba’ 2. ‘dere’ 3. ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ 4. ‘doğma, doğuş’ 5. ‘doğu’, *yūktulān* ‘çok pınarlı kıyı’; Evn. *n’ūt* (*n’ōt*) 1. ‘(donmayan) pınar’ 2. ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ 3. ‘kaynak’; Neg. *duktā ~ mūni yūktā ~ yūktā mūni* ‘kaynak, memba’ (SSTMYa, 1975, ss. 348-350). Evenkice sözcüğün kökeni *yu-* ‘çıkma’ fiilidir. Diğer Tunguzca varyantların kökenleri de aynı fiile dayanmaktadır. Sözcük Yakutçaya Evenkice *yūktā* varyantından kopyalanmıştır.

cūkūn ‘su samuru’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 73).

Etim.: bk. *cūkun*.

çaçan ‘(sığırlarda, geyiklerde ve diğer hayvanlarda) kör parmak, yan parmak, bakanak’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 297).

Etim.: bk. *çāçān*.

çaçarba ‘iki yaşında dişi geyik’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 297).

Etim.: bk. *saçarī*.

çaçarı ‘iki yaşında dişi geyik’ (Verx.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 297).

Etim.: bk. *saçarī*.

çalamī ‘hayvan bağırsağı’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 296); bk. *çalıkı, çalım, çalımı*.

Etim.: ← Tung. (Kałużyński, 1982, s. 263). Sözcüğün SSTMYa’da tespit edilen Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *çālmī* ‘bağırsaklar’; Neg. *çalamī* ‘(ayının) bağırsakları’ (SSTMYa, 1977, s. 382). Evenkicede Yakutça sözcükle ilgili şu fiil bulunmaktadır: Evk. *çalamī-* ‘çalı horozunu bağırsaklarından vurmak (bağırsağın acı sıvısı dökülür ve bütün et acılaştır)’ (Mır., 2004, s. 711; Novgorodov, 2009, s. 240). Sözcük Yakutçaya Evence isimden kopyalanmış olmalıdır, sözcüğün çalım varyantında söz sonu *-ı* belirtme durum ekinden kaynaklanan yanlış ek bölünmesi nedeniyle düşmüştür.

çalāx 1. ‘kızakta kolanın geçirildiği delikli tahta ya da boynuz’ (Yes., Jig.) 2. ‘tuzaktaki ince yatay çubuk’ (VKol.) 3. ‘kapandaki ince yatay çubuk’ (An.) (DSYY, 1976, s. 296); bk. Yak. *čilāx*; Dolg. *çalāk*.

Etim.: Evk. *çalak* ‘geyik koşumundaki blok’ (DSYY, 1976, s. 304). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *çalay* ‘kayış, kolan’, *çalak* (*çalaka* ~ *çalkan*) ‘geyik koşumundaki blok’ (SSTMYa, 1977, s. 380). Yakutça *čilāx* varyantında ilk hecede ortaya çıkan *-l-* sesinde başka bir Evenkice varyant etkili olmuş olmalıdır. Bu varyant Mıreyeva tarafından tanıklanan *çelak* ‘çekiş kayışında tahta blok’ sözcüğü olabilir (2004, s. 715). Evenkicede tanıklanan mevcut varyantlar, Yakutça kopyada ortaya çıkan uzun ünlüyü açıklamak için yeterli bilgi sunmamaktadır.

çalām 1. ‘binilmemiş, eyere ya da koşuma alışmamış (geyik hk.) 2. ‘binilmemiş, terbiye edilmemiş (geyik hk.)’ (Bul., Verx.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 296; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 92).

Etim.: Evn. *çalām* ‘terbiye edilmemiş evcil geyik’ (DSYY, 1976, s. 296). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanıklanmıştır: Evn. *çalām* (*çalām*) ‘(iğdiş edilmiş, et için kesilmeye ayrılmış) geyik’, *çalām-* ‘tepmek’ (SSTMYa, 1977, s. 380). Yakutça kopyadaki uzun ünlünün kökeni açık değildir. Sözcük tanıklanmamış bir Evence varyanttan kopyalanmış olabileceği gibi, ünlü uzunluğu kopyalamadan sonra meydana gelmiş de olabilir.

çalıki ‘hayvan bağırsağı’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 296).

Etim.: bk. *çalāmī*.

çalım ‘geyiğin ya da vahşi hayvanın ince bağırsağı’ (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 102).

Etim.: bk. *çalāmī*.

çalımı ‘hayvan bağırsağı’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 296).

Etim.: bk. *çalāmī*.

çartan- (*çartammıt üt*) ‘kurutulmuş et’ (Nyr.) (DSYS, 1995, s. 232).

Etim.: Evk. *çarda* ‘ateşte et kurutmak için kullanılan altlık üzerindeki kap’ (DSYS, 1995, s. 232). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede

bulunmaktadır (SSTMYa, 1977, s. 385). Yakutça kopya *çartalammit* < *çartalanmit* < *çarta* ← Evk. *çarda* sözcüğünden gelişmiş olmalıdır. Yakutçadan kopyalandığını düşündüğüm sözcük, kökenbilgisel açıklaması zayıf olarak görüldüğünden konuyla ilgili diğer çalışmalarda yer almaz. Yakutçada kurutulmuş etle ilgili Tunguzca kökenli çok sayıda sözcük bulunduğundan Yakutların et ve balık kurutmayı Tunguzlardan öğrendikleri çıkarımı yapılabilir: krş. *horçō, ilāṅki, ollorī, sāpça* vb.

çāmık ‘dağ sıçanı’ (Mom., VKol.), (Kul., Pek.) (DSYY, 1976, s. 295).

Etim.: Evn. *çāmık* ‘dağ sıçanı’ (DSYY, 1976, s. 295). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkicede ve Evencede tanıklanmıştır: Evk. *çamukçān* (*çamutkān*) ‘fare’; Evn. *çāmṁq* (*çāmak* ~ *çāmṁk* ~ *çāmok* ~ *çāmook*) ‘dağ sıçanı’ (SSTMYa, 1977, s. 383). Sözcük, Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır.

çäçā 1. ‘kenar, parça, bez parçası, toprak parçası’ (Bul., Nyur.) 2. ‘uç, kenar’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 239)

Etim.: Evk. *çəçə* ‘geyik derisinin kenarından kesilmiş sıırım’, *çəçə-* ‘geyik derisinin kenarını kesmek’ (Mır., 2004, s. 743). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *çəçə* ‘parça, bez parçası, kesilmiş parça (kumaş, deri)’; Neg. *çəçə* ‘bez parçası, kesilmiş parça (işleme sırasında deri)’ (SSTMYa, 1977, s. 422). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

çägäräkān ‘fare’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 307); krş. *cüöläkān*.

Etim.: bk. *çıyırıkān*.

çäkçäkān ‘tümsek, küçük toprak tümseği’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 307).

Etim.: bk. *çäkçäkā*.

çäkçäkā ‘tümsek, küçük toprak tümseği’ (An., Bul., Olen.) (DSYY, 1976, s. 307); bk. Yak. *çäkçäkān*; Dolg. *çäkçäkā*.

Etim.: Evk. *çəkçəkān* ‘tümsek, küçük toprak tümseği’ (DSYY, 1976, s. 307). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *çəkurāku* ‘tümsekli’, *çəkçəkān* (*çokço*) 1. ‘küçük toprak tümseği’ 2. ‘tümsek’ 3. ‘tepe’

(SSTMYa, 1977, s. 419). Sözcüğün Yakutçada bulunan *çäkçäkä* ve *çäkçäkän* varyantları iki farklı varyantından Yakutçaya kopyalanmışlardır. Evenkice bu biçimler Mireyeva'nın sözlüğünde tanıklanmışlardır: *çäkçäkän* ~ *çäkçäkä* 1. 'tümsek' 2. 'tepe' (2004, ss. 739-740).

çäkäräkän 'fare' (Kan.) (DSYY, 1976, s. 307).

Etim.: bk. *çıñırıkän*.

çäñärä 'fare' (Amg., Tok., VVil., Çur.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 308).

Etim.: bk. *çıñırıkän*.

çäñärikän 'fare' (Gorn., Olyok., Sakk., T., Tok., UsAld.) (DSYY, 1976, s. 308).

Etim.: bk. *çıñırıkän*.

çäñkäyi 1. 'sığırların (bazen köpeklerin) çitlerden geçmemeleri ya da kaçmamaları için boyunlarına bağlanan tahta' 2. 'zahmetli yük' (SY.) 3. 'bir ucu serbest bir sopaya bağlı tavşan tuzağı için metal ilmik' (Vil., Nyur.); *çäñkäyilä*- 'geyiğin ya da köpeğin boynuna tahta bağlamak', *çäñkäyilän*- 'kendisine *çäñkäyi* bağlar gibi bağlamak'; *kiriäs çäñkäyi* 'geyiklerin koşmasını önleyen serbestçe dönen yatay çubuklu bir tür geyik boyunduruğu' (İnd.) (STBUT, 2004-2018, XIV, ss. 293-294; DSYS, 1995, s. 85, 239); bk. *coñgu*, *çäñkäyiptin*, *çäkäyiptin*, *çäkäptin*, *çämkiptin*.

Etim.: Evk. *çəḡəy* 'kaçmasını önlemek için geyiğin boynuna bağlanan sopa' (DSYS, 1995, s. 239). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çəḡəy* (*çəḡəy*) 1. 'tahta, tahta gövde, (uzağa gitmemesi için geyiğin boynuna bağlanan) sopa' 2. 'yük', *çəḡəyiptin* (*çəḡəyiptin* ~ *çəḡəyiptün*) 1. '(geyiğin boynuna tahtanın bağlanması için, ağaçtan) halka' 2. '(geyikte, boyun için) kayış', *çəḡəyün* 1. 'engel' 2. 'yük'; Sol. *çōya* 'boyunduruk'; Evn. *çəḡəy* (*çəḡəyin*) 'tahta, tahta gövde (uzağa koşmaması için geyiğin boynuna bağlanan sopa)', *çəḡəyin* (*çəḡəyin* ~ *çəḡəyinməy* ~ *çəḡəyinməyi*) '(geyiğin boynuna) tahta bağlama' 2. 'geyiği köstekleme' 3. 'bağlama, sarıp bağlama', *çəḡəyitiḡ* (*çəḡəyitiḡ*) 'bukağı, köstek'; Neg. *çəḡəy* 'tahta, tahta gövde (geyiğin boynuna bağlanan sopa)' (SSTMYa, 1977, s. 407). Sözcük Yakutçaya farklı Tunguzca varyantlardan kopyalanmıştır. Yakutça *çäñkäyiptin*, *çäkäyiptin* varyantları 'sarma, kuşatma' anlamı taşıyan sözcükleri

türeten Evenkice *-ptun* ekini bulundurmaktadırlar. Standart dildeki *çāṅkāyi* varyantının oluşumu net değildir; bu varyant Yakutça sözcüklerdeki *-ptīn* ekinin düşürülmesiyle oluşmuş olabilir. Öte yandan sözcüğün *çəṅgəy* olarak kopyalanmış olması ve *-i* sesinin sonradan türemiş olması da mümkündür.

çāṅkāyiptīn ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 307).

Etim.: bk. *çāṅkāyi*.

çārī ‘çay olarak içilen huş ağacı mantarı’ (Vil., EVil., VVil.) (DSYY, 1976, s. 308).

Etim.: Evk. *çārī* ‘huş ağacı kabuğundaki ur’ (DSYY, 1976, s. 308). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1977, s. 421). Yakutça kopyada Evenkice uzun ünlü korunmuştur.

çāççān 1. ‘çatal tırnaklı hayvanlarda (örn. geyiklerde), toynakların üstünde bulunan, yeterince gelişmemiş parmak, küçük ikinci toynak’ (SY.) 2. ‘(sığırlarda, geyiklerde ve diğer hayvanlarda) kör parmak, yan parmak, bakanak’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 309; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 306); bk. *çaçan*, *çimçān*, *çimçān*, *çimçānā*, *çimçikān*, *çumçōno*, *çümçān*, *çümçānā*.

Etim.: Evk. *çimçinā* ‘üst asılı toynakçık’, *çimçān* ‘üst asılı toynak, serçe parmak’ (VEYaYa, 1975, s. 177; Novgorodov, 2009, s. 241). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *suihā* ‘serçe parmak’; Evn. *çimçikā* (*çimçākān*) 1. ‘serçe parmak’ 2. ‘üst, asılı toynakçık’, *çimçān* ‘serçe parmak’; Neg. *çīmkan* ~ *çīmkanān* 1. ‘serçe parmak’ 2. ‘(geyikte, sığında, inekte üst, asılı) toynakçık’; Oroç. *çomoçko* (*çimça*) 1. ‘parmak’ 2. ‘serçe parmak’; Ud. *çimç* ‘a’ ‘serçe parmak’; Ulç. *çomoço(n-)* ~ *çumuçu(n-)* ‘parmak’; Nan. *çumuā* ~ *çuçākā* ‘parmak’; Man. *sīmhun* ~ *şumhun* ‘parmak’ (SSTMYa, 1977, s. 395). Yakutçaya sözcüğün hem ‘toynak, kör parmak’ hem de ‘serçe parmak’ anlamları kopyalanmıştır. Yakutça varyantlardan yalnızca *çimçikān* bu anlamı taşımaktadır. Diğer ‘toynak, kör parmak’ anlamlarına gelen varyantlar geyikçilik terimi olarak kopyalanmış olmalıdırlar.

çākāpt̄in ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 308).

Etim.: bk. *çāṅkāyi*.

çākāipt̄in ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 308).

Etim.: bk. *çāṅkāyi*.

çālkā ‘beyaz’ (An., Bul., Olen., Sakk.) (DSYY, 1976, s. 308); *çālkā āhā* ‘kutup ayısı’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 239); bk. Dolg. *çālkā*.

Etim.: Evk. *çalkā* ‘ak, beyaz (geyik donu hk.)’ (DSYY, 1976, s. 308). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çolko* (*çalkā ~ çālkā*) 1. ‘ak, kır’ 2. ‘sarı saçlı’ 3. ‘beyaz (geyik donu hk.)’; Neg. *çolko ~ çolkoço* ‘ak, kır’ (SSTMYa, 1977, s. 405). Sözcük Yakutçaya Evenkice *çālkā* varyantından geyikçilik terimi olarak kopyalanmıştır.

çāmkiṅt̄in ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ (DSYY, 1976, s. 308).

Etim.: bk. *çāṅkāyi*.

çārā ‘(örtm.) çam’ (Vil.) (DSYS, 1995, s. 239).

Etim.: Evk. *çārā* 1. ‘çam ağacında kabuk altı katmanı’ 2. ‘ağaç kabuğu’ (Mır., 2004, s. 742). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Sözcük doğaya duyulan saygı nedeniyle çam ağacının Yakutça adının (*bās*) doğrudan söylenmemesi için Evenkiceden kopyalanmış olmalıdır. Yakutça kopyada Evenkice uzun ünlü korunmuştur.

çıçıpkān ‘avcının, avda başarısını güvence altına almak için tüm teçhizatlarıyla içinden geçtiği at bağlama direği’ (Sunt.) (Yakovlev, 1992, s. 33).

Etim.: bk. *çıçıpkān*.

çıçıpkā ‘(eskiden) avcılarının ava çıkarken yanlarına aldıkları ahşap insan tasviri’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 306); Dolg. *çıçıpkā*.

Etim.: bk. Yak. *çıçıpkān*.

çıçırpkān ‘uzunlamasına yarılmış değnek şeklinde şamanlık alametidir, hastayı şifa bulması için bu yarığın arasından geçirirler’ (Pek.) (Popov, 1980, s. 118); *çıçırpkānannar* ‘üzerinde özel işaretler bulunan yabani geyiği avladığında, avcının uzunlamasına geyiğin bacaklarının arasına girerek gerçekleştirdiği bir tür özel ayin’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 238); bk. *çıçırçıkān*, *çıçırpka*.

Etim.: Evk. *hiçupkān* ~ *siçupken* ‘delik’ < *siçu-* ‘dar delikten sokulmak’ (Popov, 1980, s. 118; Vasilyeviç, 1969, s. 239), Evk. *çiçəvā-* ‘ruhlara saçı saçmak, serpmek’ (DSYY, 1976, s. 306). Sözcük Yakutçaya Evenkice *çiçipkān* ‘sonuna kadar yarılmadan ikiye ayrılmış direk ya da kökü aynı üst kısmı birleştirilmiş iki melez ağacından ritüel aygıtı’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 724). Sözcüğün başka bir varyantı daha bulunmaktadır: Evk. *hiçupkān* ‘bacakları aralık ahşap insan tasviri’ (Mir., 2004, s. 559). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 329). DSYY ve Popov tarafından önerilen etimolojiler tatmin edici değildir.

çıçırīçān ‘bir - iki yaş arası dişi geyik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 238).

Etim.: bk. *saçarī*.

çıkā (çikālā-) ‘çiş yapmak (çocuk hk.)’ (Pek.) (Novgorodov, 2009, s. 242).

Etim.: bk. *çikān*.

çıkān (çikānnā-) ‘çiş yapmak (çocuk hk.)’ (Pek.) (Novgorodov, 2009, s. 242); bk. *çikā*.

Etim.: Evk. *çikān* ‘sidik, idrar’ (Novgorodov, 2009, s. 242). Yakutça kopya *çikān* ‘çiş’ + addan eylem yapım eki *-nā* ile türetilmiştir. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ş’ihā* ‘sidik, idrar’; Evn. *çikān* ‘sidik, idrar’; Neg. *çihān* ‘sidik, idrar’; Oroç. *çiəptu* ‘(beşikte, yorgan altında, huş ağacından bebeğin yorgana çiş yapmaması için kullanılan) örtü’; Ulç. *çigə(n-)* ‘sidik, idrar’; Orok. *çid(n-)* ‘sidik, idrar’; Nan. *çiā* ~ *çikā* ‘sidik, idrar’; Man. *sikā* ‘sidik, idrar’. Tunguzca sözcükler, Klasik Moğ. *sigesü(n)* ‘sidik, idrar’ ve Eski Türkçe *sidük* ‘sidik, idrar’ sözcüğüyle ilişkilidir (SSTMYa, 1977, ss. 392-393).

çılāx 1. ‘kızakta kolanın geçirildiği delikli tahta ya da boynuz’ (Vil., Olen., VVil.) 2. ‘tuzaktaki ince yatay çubuk’ (Kob., UsAld.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 304).

Etim.: bk. *çalāx*.

çilkān ‘haşlanmış balığın yaban mersiniyle karıştırılmasıyla yapılan bir tür yemek’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: Evk. *çilkān* ‘yaban mersinli balık lapası’ < Evk. *çilka-* ~ *çilki-* ‘(orman meyvesini) ezmek’ (Mır., 2004, s. 719). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *çilkan* 1. ‘parçalama, ezme, un ufak etme’ 2. ‘öğütme, çekme’ 3. ‘harman, harman dövme’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 330); Neg. *çilkapla* ‘püre (balıklı patates püresi yemeği)’ (SSTMYa, 1977, s. 393). Evenkice *çilkān* sözcüğü, Evenkice ve Evence sözlüklerde bulunmamaktadır, Evenkice ana dili konuşurundan ilk kez derlenmiştir (M. V., 2021, kişisel görüşme).

çilkı ‘kas, adale, pazu’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 305); bk. Dolg. *çilki*.

Etim.: Evk. *çilki* ‘kas, adale, pazu’ (DSYY, 1976, s. 305). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *çilqa* (*çilka* ~ *çilqi* ~ *çiko* ~ *çilko* ~ *çilkova*) ‘kas, adale (pazu), biceps’; Neg. *çilkī* ‘bacak (ayının ön bacağı, üst kısmı)’ (SSTMYa, 1977, s. 394). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken artdamaksılaşmıştır.

çimçān ‘(örtm.) toynak’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 305); bk. *çāçān*.

Etim.: Evk. *çimçikā* 1. ‘diz kapağı’ 2. ‘ayakta serçe parmak’ 3. ‘geyiğin üst eklenti toynağı, mahmuzu’, *çimçikān* ~ *çimçəkān* ~ *çimçān* 1. ‘geyiğin üst toynakları’ 2. ‘serçe parmak’ (Mır., 2004, s. 720). Sözcüğün etimolojisi sözcüğün alındığı yer olan DSYY’de Evence *çimçān* ‘serçe parmak’ olarak gösterilmiştir (DSYY, 1976, s. 305). Ancak bu etimoloji kabul görmediğinden diğer araştırmacılar tarafından kullanılmamış ve kendinden sonraki kaynaklarda yer almamıştır. Her ne kadar sözcük Yakutçaya Evenceden kopyalanmasa da verilen etimoloji yanlış değildir. Sözcük Yakutçaya Evenkice *çimçān* varyantından kopyalanmıştır.

çımka ‘çadırda ateş ve giriş arasında bulunan iki dikey direk’ (An., Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 305); bk. Yak. *çimpa*; Dolg. *çımka*.

Etim.: Evk. *çīmka* ‘(giriş ve ocak arasındaki) çadırın orta direği’ (DSYY, 1976, s. 305). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 394). Yakutça sözcükte Evenkice uzun ünlü kısalmıştır.

çımpa ‘çadırda ateş ve giriş arasında bulunan iki dikey direk’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. *çımka*.

çıñıççı ‘olta’ (Mom.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. *çıñıt*.

çıñır ‘fare’ (Gorn.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. *çıñırıkān*.

çıñırıkān 1. ‘tarla faresi’ 2. ‘fare’ (Ab., Bul., Verx., SKol., Sakk., UsAld., VKol.), (Pek.); *tās çıñırıkāna* ‘kuzey pikası, bir tür ıslıklı tavşan (*Ochotona hyperborea*)’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 232, 305; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 265); bk. *çägäräkān*, *çäkäräkān*, *çähärä*, *çähärikān*, *çıñır*, *çıñırıkānñık*, *çıñırıkān*, *çıñırkān*.

Etim.: Evk. *çıñırıkān* ~ *çıñıräkān* ‘fare’ (DSYY, 1976, s. 305). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *siñäräkān* (*siñiräkān* ~ *hiñäräkān* ~ *çıñırıkān* ~ *çıñäräkān* ~ *çıñırıkān* ~ *siñäräkān*) 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’, *siñärī-* (*çıñärī-*) ‘cıvıldamak (fare ve diğer küçük canlılar hk.)’; Evn. *hiñörkān* (*hiñörkān* ~ *çıñörkān*) ‘fare’; Neg. *siñäyā* (<*siñärä) 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’; Oroç. *siñä* (<*siñäyā < *siñärä*) 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’ 3. ‘(tüfekte) arpacık’; Ud. *siñä* (*siñäyā* < *siñärä) 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’; Ulç. *siñgərə* 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’; Orok. *siñgərə* 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’; Nan. *siñgərə* (*siñəri* ~ *siñar* ~ *siñarä*) 1. ‘fare’ 2. ‘sıçan’; Man. *siñgehun* ~ *siñgeri* ‘fare’ (SSTMYa, 1977, s. 92). Sözcük Yakutçaya Evenkicenin farklı varyantlarından kopyalanmıştır. Yakutça bazı kopyalarda sözcükteki *-kān* küçültme ekinin düştüğü görülmektedir. Bu ek Tunguzca da da aynı işlevde kullanılmaktadır. Yakutçadaki artdamaksılaşma, Evenkice /ə/ sesinin etkisiyle ortaya çıkmış olmalıdır.

çıñırıkānñık ‘gök doğan’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. *çıñırıkān*.

çıñırıkān ‘fare’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. *çıñırıkān*.

çıyrırkān ‘fare’ (All., Kob., UsY., VKol.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. *çıyrırkān*.

çıyıt ‘olta’ (Mom., Oym., VKol.); *çıyittā-* ~ *çıyittā-* ‘oltayla balık tutmak’ (Pek.), (Mom., Oym., VKol.) (DSYY, 1976, s. 305; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 266); bk. *çıyıççı, tuııçça, tuııççı*.

Etim.: Evn. *çəhəç* ‘olta’ (DSYY, 1976, s. 305). Sözcüğün başka bir varyantı Evenkicede fiil olarak bulunmaktadır: Evk. *çıyərçü-* ‘kamuş oltayla balık tutmak’ (SSTMYa, 1977, s. 397). Sözcük Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır. Yakutça kopyanın ikinci hecesinde ünlü uzunluğu *çıyittā-* ‘oltayla balık tutmak’ fiilindeki *tā-* addan eylem yapım ekindeki uzun ünlü nedeniyle ortaya çıkmış olmalıdır.

çıpçixān ‘baştankara’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 306).

Etim.: Evk. *çipiçākān* ‘küçük kuş’ (Mir., 2004, s. 722). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çivkān* ~ *çipkān* ‘küçük kuş, serçe’, *çivkānçikān* ~ *çipkānçikān* (*çivkāçān* ~ *çipkāçān*) 1. ‘baştankara’ 2. ‘küçük kuş’ 3. ‘ördek’, *çipiçā* 1. ‘küçük kuş’ 2. ‘baştankara’, *çipiçākān* 1. ‘samur’ 2. ‘küçük kuş’; Sol. ş. *’ēkhā* ~ *’ikhā* ‘toygat’, *’ikkā* ‘küçük kuş’; *çııqaçan* (<*çivqaçān) 1. ‘küçük kuş’ 2. ‘kırlangıç’; Neg. *çivitkān* ‘küçük bir kuşun adı’, *çivkākān* ~ *çivkān* ‘küçük kuş’; Oroç. *çikçi* 1. ‘küçük kuş’ 2. ‘serçe’; Ud. *çivyau* ‘serçe’; Nan. *çioqō* ‘kuş’, *çipiaqo/u* ‘kırlangıç’; Man. *sibirgan* ~ *çibirgan* ‘(alaca) kırlangıç’ (SSTMYa, 1977, s. 398). Sözcük Yakutçaya Evenkice varyanttan kopyalanmıştır. Kopyalanan sözcükte vurgusuz orta hece düşmesi *-i-* ve artdamaksılama *-i-* > *-ı-* meydana gelmiştir, ilk hecede ortaya çıkan *-ı-* nedeniyle Evenkice *-ā-* > *-ī-*’ya değişmiştir.

çırāp ‘iki yaşından büyük erkek sığın’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 237).

Etim.: Evk. *çirak* ‘dört yaşında sığın’ (DSYS, 1995, s. 237). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çirak* (*çirāp*) 1. ‘(4 yaşında) sığın’ 2. ‘(3 yaşında) erkek sığın’, *çurup* ‘(2-3 yaşında yabani) geyik’; Neg. *çipanaçān* ‘erkek sığın’, *çirap loküçon* ‘(3-4 yaşında) erkek sığın’ (SSTMYa, 1977, s. 399). Sözcük Yakutçaya Evenkice *çirāp* varyantından kopyalanmış ve artdamaksılamaştır. Kopyalanan sözcükte Evenkice uzun ünlünün korunduğu görülmektedir.

çimçān ‘hayvanın bileğinin arkasında bulunan küçük, ikinci toynak’ (Sad.) (VEYaYa, 1975, s. 177).

Etim.: bk. *çāççān*.

çimçānā ‘hayvanın bileğinin arkasında bulunan küçük, ikinci toynak’ (Sad.) (VEYaYa, 1975, s. 177).

Etim.: bk. *çāççān*.

çimçikān ‘serçe parmak’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 232); bk. *çāççān*.

Etim.: Evk. *çimçikān* ‘serçe parmak’ (DSYS, 1995, s. 232). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çimki* (*çimitkī* ~ *çimkəçēn* ~ *çimçikē* ~ *çimçikān* ~ *çimçēn*) 1. ‘serçe parmak’ 2. ‘diz kapağı’ 3. ‘(küçük geyikte, üst, asılı) toynakçık’ 4. ‘kayağın arka ucu’; Sol. *suihā* ‘serçe parmak’; Evn. *çimçikə* (*çimçēkēn*) 1. ‘serçe parmak’ 2. ‘üst, asılı toynakçık’, *çimçēn* ‘serçe parmak’; Neg. *çīmkan* ~ *çīmkanān* 1. ‘serçe parmak’ 2. ‘(geyikte, sığında, inekte; üst, asılı) toynakçık’; Oroç. *çomoçko* (*çimça*) 1. ‘parmak’ 2. ‘serçe parmak’; Ud. *çimç’a* ‘serçe parmak’; Ulç. *çomoço(n-)* ~ *çumuçu(n-)* ‘parmak’; Nan. *çumuā* ~ *çuçəkē* ‘parmak’; Man. *sīmhun* ~ *şumhun* ‘parmak’ (SSTMYa, 1977, s. 395). Sözcük Yakutçaya Evenkice *çimçikān* varyantından kopyalanmış olmalıdır. Evenkice *ā* sesinin etkisiyle Yakutça kopyada artdamaksılaşma meydana gelmiştir.

çimpiki ‘sadak’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 298).

Etim.: bk. *nimsiki*.

çīgdilān ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ (MKan.) (DSYY, 1976, s. 298).

Etim.: bk. *digdilān*.

çiyä ‘yere dökülmüş çam iğnesi’ (DSYY, 1976, s. 298).

Etim.: Evk. *çiyə* ‘yere dökülmüş çam iğnesi’ (DSYY, 1976, s. 298). Sözcüğün Evenkicedeki ve Negidalcedeki varyantları şunlardır: Evk. *çiyə* 1. ‘yere düşen) iğne yaprak’ 2. ‘melez ağacı iğnesi’ 3. ‘(dökülen) saç, kıl’ 4. ‘kürk’ 5. ‘(örtm.)

(kürk hayvanı için) av’ 6. ‘(örtl.) (ayı avında) köpek’; Neg. *çiya* ‘(köpeğin dökülen) tüyü’ (SSTMYa, 1977, s. 390). Sözcüğün etimolojisiyle ilgili açıklama yalnızca *DSYY*’de bulunmaktadır. Bu etimoloji sağlam görülmediğinden olsa gerek diğer kaynaklarda kendisine yer bulamamıştır. Etimoloji doğrudur, ancak sözcük Yakutçaya Evenkice *çiyə* varyantından değil, uzun ünlülü *çiyə* varyantından kopyalanmıştır.

çoçu ‘deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir’ (Mom.) (*DSYY*, 1976, s. 301).

Etim.: bk. *çüçün*.

çoçunā ‘folklor eserlerinde adı geçen vahşi insan’ (*DSYY*, 1976, s. 301)

Etim.: bk. *çuçunā*.

çoxçoно (*çoxçoно kıl*) ‘ova çulluğu’ (Pek.) (*DSYY*, 1976, s. 301).

Etim.: bk. *çökçöhö*.

çonoxo ‘iki yaşında sığın’ (Olyok.) (*DSYY*, 1976, s. 299); bk. *çoноku*.

Etim.: Evk. *çonoko* ‘iki yaşındaki erkek geyik’ (Mır., 2004, s. 728). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *çənakū* (*çonoku* ~ *çənak*) 1. ‘(bir yaşına kadar, yabancı erkek) geyik’ 2. ‘(iki yaşında, evcil erkek) geyik’ (SSTMYa, 1977, s. 421).

çoңku ‘(kuzeyde) çiğ olarak yenilen ve leziz yemek sayılan; geyiğin, sığınım incik kemiğinin iliği’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 176); bk. Dolg. *çoңku*.

Etim.: Evk. *çəna* ‘ilik’ (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 176). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 387).

çoноku ‘iğdiş edilmiş iki yaşında geyik’ (Gorn.) (*DSYY*, 1976, s. 299).

Etim.: bk. *çonoxo*.

çopxo ‘sel yarığı, geniş ve uzun yar, hafif eğimli alçak vadi’ (An.) (*DSYS*, 1995, s. 133).

Etim.: bk. *çopko*.

çopko ‘sel yarığı, geniş ve uzun yar, hafif eğimli alçak vadi’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 233); bk. *çopxo*.

Etim.: Evk. *çopko* ‘çukur, girinti’ (DSYS, 1995, s. 233). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *çopkī* (*çopkokī* ~ *çapkakī* ~ *çopko* ~ *çapki* ~ *çapkə*) 1. ‘(sıradağlar arasındaki) çukur, girinti, derin vadi’ 2. ‘hafif eğimli alçak vadi’ 3. ‘(çukurda, hafif eğimli alçak vadide) bataklık’ 4. ‘(dar) boğaz’ (SSTMYa, 1977, s. 408).

çökçöğö ‘uzun boylu su çulluğu’ (Pek., 1959, s. 3663).

Etim.: bk. *çökçöhö*.

çökçöhö ‘su çulluğu’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 207); bk. *çoxçono*, *çökçöhö*.

Etim.: ← Evk. (Novgorodov, 2009, s. 241). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çukçəñə* (*çəkçəñə*) ‘su çulluğu, yağmur kuşu’; Evn. *çökçəñə* (*çökçöhö* ~ *çökçöhə* ~ *çukçiña* ~ *çukçiñə*) ‘su çulluğu’, *çöçəñə* (*çöçiñə*) ‘yağmur kuşu (bir tür su çulluğu)’; Neg. *çokçohovkī* ~ *çokçonō* ‘(büyük) su çulluğu’; Oroç. *çokço* ‘su çulluğu’; Ulç. *çoqçono* ‘su çulluğu’; Orok. *toqtoño* ~ *tiqtiño* (< *çoqçono*) ‘su çulluğu’, *çəkəli* ‘su çulluğu (küçük)’; Man. *çongay* ~ *çoçali* ~ *çuyken* ~ *çōgan* ‘(bataklık) kuşunun adı’; krş. Klasik Moğolca *çuuçali* ‘su çulluğu’ (SSTMYa, 1977, s. 412). Yakutça kopyanın Evence diyalektlerinde tamamen aynı bulunmasına bakılırsa sözcük Yakutçaya Evenceden kopyalanmış olmalıdır.

çölökö ‘boynuzlarından biri ortasından kesilmiş geyik’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 234).

Etim.: Evk. *çulukə* ‘boynuzları kesilmiş geyik’ (Mır., 2004, s. 733), *çuluku* ‘uzunluklarına göre farklı geyik boynuzları’ (Bol., 2000, II, s. 338); Evn. *çuluk* ‘tek boynuzu kesilmiş geyik’ (Petrov, 2017, s. 57). Sözcüğün Tunguz dillerindeki diğer varyantları şunlardır: Evn. *çöləkə* 1. ‘tek ayaklı’ 2. ‘yalın ayak (ayakkabısız tek ayak)’; Neg. *çulorō* ‘tek ayaklı’; krş. Eski Türkçe *çolak* ‘tek kollu, kolsuz, sakat’ (SSTMYa, 1977, s. 413). Sözcük Yakutçaya Evenkice *çulukə* varyantından kopyalanmış olmalıdır. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

çömpülä 1. ‘büyük deri çanta, torba’ 2. ‘deri çanta’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 234; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 212); bk. *çömpülü*.

Etim.: Evk. *çompuli* ‘balık derisinden çanta’ (DSYS, 1995, s. 234). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: *çompuli* (*çomtuli* ~ *çəmtuli* ~ *çəmpuli*) 1. ‘(balık derisinden) çanta’ 2. ‘(tarbagan derisinden) çanta’ 3. ‘tulum (geyiğin, sığınımın bacak derisinden uyku tulumu)’ 4. ‘çanta’, *çəmpu* (*çəmtu*) ‘(yük için, yumuşak) çanta’ (SSTMYa, 1977, s. 420). Her iki Yakutça kopyanın orta hecesinde uzun ünlü bulunmaktadır. Sözcük tanıklanmamış uzun ünlülü bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

çömpülü ‘deri çanta’ (DSYS, 1995, s. 234).

Etim.: bk. *çömpülä*.

çörkökü ‘çakırkanat’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 301).

Etim.: bk. *çörkökü*.

çörkökü ‘çakırkanat’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 301); bk. Yak. *çörkökü*; Dolg. *çörkökü*.

Etim.: Evk. *çirkukī* ~ *çirkāki* ‘çakırkanat’ (DSYY, 1976, s. 301). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çirikiçan* ~ *çirkakiçan* ~ *çirkukī* ~ *çirkumay* ~ *çirkəki* ~ *çurkoki* ‘çakırkanat (küçük ördek cinsi)’; Evn. *çərbəlçivqi* (*çirkiçimay*) ‘çakırkanat’; Neg. *çirkuvki* ~ *çirkəvki* (*çitkukī* (<*çirkukī)) ‘çakırkanat’; Oroç. *çiuçə* ~ *çəuçə* (~ *çiuça*) ‘çakırkanat’; Ud. *çugusə* ‘çakırkanat’; Ulç. *çirəki* ‘çakırkanat’; Nan. *çürki* ‘çakırkanat’; Man. *çungur n’ehe* ‘çakırkanat’ (SSTMYa, 1977, s. 400); bk. Bur. *şurkui* ~ *çurxui* ‘çakırkanat (Anas querquedula)’, Klasik Moğ. *çörökö* ‘çakırkanat’ (Pek., 1959, s. 3673). Sözcüğün Yakutçada *çörkökü*, *çörkökü*, *çörköy*, *çirkumay* gibi varyantları bulunmaktadır. Bu varyantlardan *çörkökü*’nün Evenkiceden kopyalandığı açıktır; diğer varyantların kökenleri açık değildir. Sözcük Türk dillerinden Tatarca ve Altaycada *çürekey* ‘çakırkanat’ olarak bulunmaktadır (Anikin, 2000, s. 665).

çubuku ‘dağ koyunu’; *çubukulā*- ‘dağ koyunu avlamak’, *çubukuhut* 1. ‘dağ koyunu avcısı’ 2. ‘dağ koyunu avlamada tecrübeli (köpek hk.)’ (SY.); *çubuku buorata* ‘tuzlu toprak, tuzlak arazi (hrf. dağ koyununun toprağı)’ (İnd.), *çubuku oloğo* ‘dağ kümesi

(hrf. dağ koyununun yaşadığı yer)' (İnd., Oym.) (Pek., 1959, s. 3676; Sleptsov, 1972, s. 513; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 223); (DSYS, 1995, s. 235).

Etim.: Evk. *çubukī* (*çēvakūn*) 'dağ koyunu' (SSTMYa, 1977, s. 410). Sözcük, Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Yakutçada görülen sözcük sonundaki ses benzeşmesi ve $v > b$ değişimleri nedeniyle Evenkice varyant daha eskicidir. Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmış olduğundan sözcüğün Evenkiceye bilinmeyen bir dilden kopyalanmış olması mümkündür.

çuçna 'folklor eserlerinde adı geçen vahşi insan' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 304).

Etim.: bk. *çuçunā*.

çuçu 'deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir' (VVil.) (DSYY, 1976, s. 304).

Etim.: bk. *çüçün*.

çuçun 'deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir' (All.) (DSYY, 1976, s. 304).

Etim.: bk. *çüçün*.

çuçunā 'efsanelere göre çoğunlukla dağlarda yalnız yaşayan, insanlardan kaçınan vahşi insan (insanlara zararı dokunmaz, çoğunlukla yabani geyik etiyle beslenir, geyiğin derisini bütün olarak yüzerek giyinir)' (SY.), (Vil.), (Pek.) (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 251); bk. *çoçunā*, *çuçna*, *çuçunā*, *suçanā*.

Etim.: Evk. diyal. *suçanā* ~ *huçanā* ~ *çuçanā* 'kaçak, firari' (DSYY, 1976, s. 301). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *çaçaçá bəyé* 'kaçak, firari'; Evn. *hüçinñə* 'kaçak, firari'; Neg. *soçavçā* ~ *soçaçā* 'savuşan; kaçan (örn.: yaralı hayvan hk.)'; *soçaha* 'kaçak, serseri, haydut'; Oroç. *çogdonu* 'kaçak, firari'; Nan. *çoçaqto(ü)* ~ *çoçañgo* ~ *çoçatō/ü* 'kaçak, firari' (SSTMYa, 1977, s. 132). Sözcüğün Yakutçaya hangi Tunguzca varyanttan kopyalandığı belirgin değildir. Tunguzca birincil uzun ünlüyü koruyan Yakutça kopya, Tunguz mitolojisinin Yakut halk inancı üzerindeki etkisini göstermektedir.

çuğdān 'bir tür ağaç' (DSYS, 1995, s. 235).

Etim.: bk. *cugdām*.

çuxxa ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 304); bk. *cuxxa*.

Etim.: Evk. *dukçā* 1. ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ 2. ‘buzda açılmış delik’ (Mir., 2004, s. 172).

çukakta ‘kuru yerde yetişen şifalı bitki’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 291).

Etim.: Evk. *çūka* ‘ot, yeşillik’ (DSYS, 1995, s. 291). Yakutça sözcük Evenkice *çūka* ile doğrudan ilişkilidir ancak Yakutçaya Evenkice *çuka*’dan değil **çukakta* sözcüğünden kopyalanmıştır. Sözcükte bulunan Evenkice *-kta* eki adlara gelerek çok anlamlı sözcüğün anlamlarından birini vurgular: Evk. *arbakta* ‘sığ yer’ < *arba* ‘sıgılık, sığ (nehir hk.)’ (Vas., 1958, s. 764). Ancak bahsi geçen sözcük kaynaklarda yer almaz.

çumçōno ‘hayvanın bileğinin arkasında bulunan küçük, ikinci toynak’ (Olen.) (VEYaYa, 1975, s. 177).

Etim.: bk. *çāççān*.

çunda ‘dolama, tırnak etrafındaki ağırlı şiş’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 302); bk. Yak. *çuңda*, Dolg. *çunda*.

Etim.: Evk. *çundaça* ‘apse, irinli yer’ (DSYY, 1976, s. 302). Sözcük, Evenkice sözlüklerde tanıklanamamıştır. Sözcüğe kaynaklık eden *DSYY*’de yer yer Evenkice, Evence, Yukagirce gibi dillerin uzmanlarına başvurulduğu belirtilmiştir (1976, s. 7). Bu da o sözcüklerden biri olmalıdır. Tanıklandığı bölge itibariyle sözcük büyük olasılıkla Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Evenkice sözcük, **çunda-* ‘apse yapmak’ + geçmiş zaman ya da sıfat fiil eki *-ça* yapısıyla oluşturulmuştur.

çuңda ‘dolama, tırnak etrafındaki ağırlı şiş’ (An.) (DSYY, 1976, s. 302).

Etim.: bk. *çunda*.

çuorā ‘çadır iskeletinin alt sııkları’ (Mom.) (DSYY, 1976, s. 303); *çuorā balağan* ‘bir tür çadır’ (All., NKol., SKol.) (DSYY, 1976, s. 303).

Etim.: Evn. *çōra* ‘çadır iskeletinin alt sııkları’ (DSYY, 1976, s. 303). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *çōrama* ‘(folklor eserlerinde)

sekizgen, çıkışı baca deliğinde olan mesken’, *çōrama cū* ‘iskeleti dikey olarak yerleştirilmiş desteklerden oluşan konik biçimli Even tipi çadır’; Evn. *çōra* (*çōr ~ çuora*) 1. ‘konik çadırın alt kısmının üç ayaklı iskeleti’ 2. ‘çadır’ 3. ‘sopa’ 4. ‘(göç sırasında üç ayağı taşıyan) dişi geyik’; Neg. *çōrami* ‘(eski tip) çadır’; Ud. *çōlo* (<*çōro) ‘konik biçimli alaçık’; Nan. *çōro* ‘(avda) alaçık’; Man. *çoron tatan* ‘daire şeklindeki direklerden yapılmış alaçık’ (SSTMYa, 1977, s. 408). Sözcük Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır. Yakutça sözcüğün ikinci hecesindeki ünlü uzunluğu birinci hecedeki asli uzunluk nedeniyle ortaya çıkmıştır.

çuos 1. ‘avcı patikası’ 2. ‘yol, patika’ (Vil.), (Pek.) 3. ‘büyük yol’ (Yes.) 4. ‘yerleşim noktası’ (DSYY, 1976, s. 303; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 239); bk. Dolg. *çuos*.

Etim.: Evk. *çōs* ‘büyük gelip geçişe elverişli yol’; Evn. *çōs* ay. ‘yol’ (DSYY, 1976, s. 303). Sözcükler Evenkice ve Evence sözlüklerde yer almazlar. *STBUT*’de köken denemesi olarak verilen Çağdaş Moğ. *tsuvst* ‘patika’ sözcüğü, Klasik Moğ. *çubça* ‘dar patika’ sözcüğünden geldiğinden Yakutça ve Çağdaş Moğolca iki sözcük arasındaki benzerlik yüzeyseldir ve sözcüğün kökeninin Moğolcayla açıklanması doğru değildir (Kara, 1998, s. 666).

çurbuka ‘tepecik, tepe’ (Bul., Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 303); bk. *çurpuyā*.

Etim.: Evk. *çurbukā* ‘tepecik, tepe, bir şeyin yığını’ (DSYY, 1976, s. 303). Sözcüğün başka bir varyantı Evencede bulunmaktadır: Evn. *çurubā* 1. ‘(çöp) yığını’ 2. ‘kırıntılar’ (SSTMYa, 1977, s. 416). Yakutça kopyada, Evenkice sözcükteki *-u-* ve *-ā* sesleri nedeniyle artdamaksılaşma meydana gelmiştir.

çurpuyā ‘sivri tepeli kayalar’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 236).

Etim.: bk. *çurbuka*.

çūkin ‘tam pişmemiş, az pişmiş et’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 236).

Etim.: Evk. *çukin* ‘(et hakkında) az kızarmış, az pişmiş’ (DSYS, 1995, s. 236). Sözcük Yakutçaya, Evenkice uzun ünlülü *çūkin* ‘(et hakkında) az pişmiş’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 731). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

çüçülän ‘deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 304).

Etim.: bk. *çüçün*.

çüçün ‘deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir’ (Len.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 304); bk. *çoçu, çuçu, çuçun, çüçülän, tütün*.

Etim.: Evk. *çuçun* ‘deri altı doku tabakasını kazımak için kullanılan kazağı’ (DSYY, 1976, s. 304); Evn. *çöçun (çuçun)* ‘(deri altı doku tabakasını kazımak için) yuvarlak, dişli kazağı’; Neg. *çoçon (çoçun)* ‘(deri altı doku tabakasını kazımak için) yuvarlak, dişli kazağı’; Oroç. *çoço(n-)* ‘(deri sepilemek için) kazağı’; Orok. *totto ~ tuttu* ‘(deri sepilemek için) kazağı’; Nan. *tuçū* ‘(deri sepilemek için) kazağı’ (SSTMYa, 1977, s. 428). Yakutça varyantlarda farklı Tunguz dillerinin etkileri görülmektedir. Bütün Yakutça varyantlar ‘deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir’ anlamına gelmektedir.

çümçän ‘(sığırlarda, geyiklerde ve diğer hayvanlarda) kör parmak, yan parmak, bakanak’ (An.) (DSYY, 1976, s. 304).

Etim.: bk. *çāçān*.

çümçänä ‘hayvanın bileğinin arkasında bulunan küçük, ikinci toynak’ (Olen., An.) (VEYaYa, 1975, s. 177).

Etim.: bk. *çāçān*.

dağañña ‘geyiğin uyluk kısmı’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 84); bk. *dağañnax*.

Etim.: Evk. *dagan’a* ‘uyluk kemiği; kol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 84). Sözcük, Tunguz dillerinden Negidalce ve Oroççada da görülür: Neg. *dayan’a* ‘kemik adı (uyluk kemiği)’; Orok. *dayapti* (?) ‘baldırlar’, *dāna* 1. ‘kemik adı (uyluk kemiği, kol kemiği)’ 2. ‘uyluk’ 3. ‘üst kol (kolun dirseğe kadar olan üst kısmı)’ (SSTMYa, 1975, s. 188). Sözcüğün *dağañña* varyantı Yakutçaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmıştır.

dağañnax ‘kol ya da uyluk kemiği’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 84).

Etim.: bk. *dağañña*.

dahına 1. ‘yükün üzerine örtülen geyik derisinden örtü, denk örtüsü’ (An.) 2. ‘tüyleri kırılmış geyik derisi’ (Bul., Olen.) (DSYY, 1976, s. 86); bk. Dolg. *dahına*.

Etim.: Evk. *dasin* ‘örtü, kapak’, *dahin* ‘eyer örtüsü’ (DSYY, 1976, s. 86). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *dasəñqa* (*dasəñkə* ~ *dahañka*), *dası* (*dahı* ~ *dahın*), *dahütñj* (*dastñj* ~ *dasütanj* ~ *dahütñj*) 1. ‘kapak’ 2. ‘örtü’ 3. ‘yatak örtüsü’ 4. ‘sofra örtüsü’ 5. ‘fırın kapağı’; Oroç. *dasipti* 1. ‘kapak’ 2. ‘örtü’ 3. ‘yatak örtüsü’; Ulç. *dasıqu* ~ *dasqu* ~ *dasqan* ‘perde’; Nan. *dasıqo/ü* 1. ‘kapak’ 2. ‘yatak örtüsü’; Man. *dasiku* 1. ‘örtü’ 2. ‘yatak örtüsü’ 3. ‘(samandan) çatı’ 4. ‘kılıf, kapak’ (SSTMYa, 1975, s. 201). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı açık değildir. Yakutçada sözcüğün sonundaki *-a* farklı bir Tunguzca varyanta işaret ediyor olabileceği gibi ... *dahın-a* ‘...’nın örtüsü’ yapısından kalıplaşan 3. tekil şahıs iyelik eki de olabilir. Sözcük, Yakutçaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmıştır.

dalān ‘suda oluşan halka, daire’ (Pek., 1959, s. 669).

Etim.: bk. *talān*.

dalba I ‘çadırın dış duvarı’ (Bul., Olen.) (DSYY, 1976, s. 84); bk. Dolg. *dalba*.

Etim.: Evk. *dalba* ‘çadırda ev sahibesinin yeri’ (DSYY, 1976, s. 84). Evenkice sözcük farklı anlamlarda da kullanılmaktadır: 1. ‘(kap kaçak vb. için) raf’ 2. ‘evin gereçleri için çadırda girişin yanındaki yer’ (Bol., 2000, I, s. 142), ‘(girişte) çadırın ön kısmı’ (Mır., 2004, s. 159). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. *SSTMYa*’da Evenkice *dalba* sözcüğü Klasik Moğolca *talbiyur* ‘raf’ ile karşılaştırılır (1975, s. 193). Yakutça kopyada Evenkice ‘çadırın ön kısmı’ anlamı ‘çadırın dış duvarı’na evrilmiştir.

dalba II 1. ‘yakın, yakında’ 2. ‘yakınlarda, geçen gün’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 84).

Etim.: Evn. *dalba* ~ *dalbala* ‘yakın; geçenlerde’ (DSYY, 1976, s. 84). Sözcüğün başka bir varyantı Mançucada bulunmaktadır: Man. *dalba* 1. ‘yan, taraf’ 2. ‘yan bina - kanat, müstemilattan bina’ 3. ‘yanından, yanında’ (SSTMYa, 1975, s. 193). *DSYY*’de sözcük yanlışlıkla Evenkice olarak gösterilmiştir (DSYY, 1976, s. 84). Evenkicede böyle bir sözcük yoktur, sözcük Evenceden kopyalanmıştır.

dalbaxsa ‘(eskiden) pahalı kumaştan ya da kürkten pelerin; değerli kürk giysi’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 85).

Etim.: Evk. *dalbaksa ‘değerli kürk giysi (?)’. Evenkice sözlüklerde yer almayan sözcük, yüksek ihtimalle Yakutçaya kopyalandıktan sonra tanıklanmadan yok olan Evenkice eskicil sözcüklerdendir. Sözcüğün derlendiği bölge olan Vilyuysk eski bir Evenki yerleşim bölgesidir ve bu bölgenin Evenkileri zamanla Yakutlaşmışlardır. Sözcük *dalba* ‘?’ + *-ksa* kürk adları yapan ek şeklinde oluşmuş olmalıdır. Bu ek Evenkicede oldukça işlektir ve hayvan adlarının sonuna gelerek kürk adları oluşturur: *mōtīksa* ‘sığın kürkü’ < *mōtī* ‘sığın’ vb. (Vas., 1958, s. 763). Sözcükte meydana gelen /k/ > /x/ değişimi ise yaygın görülen bir ses olayıdır: Yak. *xara* ‘kara’ = ET *kara* ay.

dalbayīk ‘kurt’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 64).

Etim.: bk. *dolbohik*.

dalda 1. ‘avı (örn. yabani geyiği) bekleyip vurmaya yarayan, kayakların üzerine yapılan tahta siper’ (SY.), (Pek.) 2. ‘alaçık (An.)’ (DSYY, 1976, s. 85; STBUT, 2004-2018, III, ss. 99-100); bk. *dalla*, *dallā*.

Etim.: Klasik Moğolca *daldu* (*dalda* yerine yanlışlıkla?) ‘kapalı’; Evk. *daldā*- ‘örtmek’ (DSYY, 1976, s. 85). Sözcüğün etimolojisi Evenkice *dalga* ‘yük çantalarını örtmek için kullanılan küçük halı’ sözcüğüyle açıklanmıştır (VEYaYa, 1975, s. 168). Bu etimolojiye Hasan Eren karşı çıkmış ve Kałuzyński’ye dayanarak sözcüğün Moğolca kökenli olduğu belirtmiştir (1981, s. 258). Nitekim Evenkice *dalga* etimolojisi hatalıdır, Yakutça *dalda* sözcüğü Evenkice *dalga*’dan kopyalanmamıştır. Öte yandan sözcüğün Yakutçaya Moğolcadan kopyalandığı yaklaşımı da tam olarak kabul edilebilir değildir. Moğolca *dalda*’nın ‘alaçık’ anlamı bulunmamaktadır. Oysaki Tunguz dillerinden Evencede bu anlam mevcuttur: Evn. *dalda* ‘(geçici olarak bodur çam dalları ya da samanla örtülmüş) alaçık’ (SSTMYa, 1975, s. 194). Yakutça sözcüğün ilk anlamının doğrudan Moğolcadan mı yoksa Tunguzcadan mı kopyalandığı açık değildir, sözcüğün ikinci anlamı açık şekilde Tunguzcadan kopyalanmıştır. Bu anlam Tunguz dillerindeki ‘sığınak, gizli barınak’ anlamından gelişmiş olmalıdır. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *daldā*- ‘örtmek’; Sol. *dalda*

‘gizli barınak, gizli yer’; Nan. *dalda* ‘döşek (çocuğun beşiğinin altına konulan huş ağacı kabuğu parçası)’; Man. *dalda* 1. ‘sundurma’ 2. ‘gizli barınak, sığınak’ 3. ‘tahta perde, bölme’; bk. Klasik Moğolca *dalda* 1. ‘gizlice, gizli olarak’ 2. ‘gizli’ 3. ‘sır’ (SSTMYa, 1975, s. 194).

dalgıra ‘sessizlik, sükûnet’ (SY.), (Ab.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 85; STBUT, 2004-2018, III, s. 99).

Etim.: bk. *dolgura*.

dalis 1. ‘ava sinerek yaklaşmak için giyilen deri göğüs giysisi, göğüslük’ (An., Bul.) 2. ‘önlük, göğüslük’ (Bul., Yes., Olen., Sakk.) 3. ‘paltonun kenarları arasındaki boşluğu kapatan bir tür önlük’ (SY.) (Pek.) (DSYY, 1976, s. 85; STBUT, 2004-2018, III, s. 105).

Etim.: Evk. *dalis* 1. ‘kaftanın eteği’ 2. ‘kaftan, palto’ (DSYY, 1976, s. 85; SSTMYa, 1975, s. 192). Sözcük türemiş şekliyle Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır. Sözcüğün kökeni Evenkice *dal-* ‘örtmek’ fiiliyle açıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 192). Altayistik bakımından sözcük Eski Türkçe *yaş-ur-* ‘gizlemek’ ve Klasik Moğ. *dal-da* ‘gizli’ ile karşılaştırılabilir (Ramstedt, 1957, s. 51).

dalla ‘pusu’ (Olyok., Tok.) (DSYY, 1976, s. 85).

Etim.: bk. *dalda*.

dallā ‘pusu’ (Tok.) (DSYY, 1976, s. 85).

Etim.: bk. *dalda*.

dapkı ‘ayı derisi’ (DSYS, 1995, s. 64).

Etim.: bk. *darpi*.

dappı ‘kürk döşek’ (STBUT, 2004-2018, III, s. 106).

Etim.: bk. *darpi*.

darama ‘kuyruk sokumu kemiği, bel; fileto’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 85); krş. Yak. *darana*; bk. Dolg. *darama*.

Etim.: Evk. *darama* ‘bel; fileto’ (DSYY, 1976, s. 85). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *darama* 1. ‘bel’ 2. ‘fileto’ 3. ‘sırt’ 4. ‘bel kemiği’ 5. ‘böbrekler’ 6. ‘(avcıların konukları için) pek saygıdeğer yemek’; Sol. *darama* ‘sırt’; Evn. *darım* (*dāram* ~ *darom*) 1. ‘bel’ 2. ‘bel omurları’; Neg. *dayama* (<*darama) 1. ‘bel’ 2. ‘sırt’; Oroç. *dāma* (<*dayama < *darama) ‘bel’; Ud. *dāma* (<*dayama < *darama) 1. ‘bel’ 2. ‘bel omurları’; Ulç. *darama* 1. ‘bel’ 2. ‘sırt’; Orok. *darama* 1. ‘bel’ 2. ‘bel omurları’ 3. ‘sırt’ 4. ‘bel kemiği’; Nan. *darama* (*darma*) ‘sırt’; Man. *dara* (*darama* ~ *darma*) 1. ‘bel’ 2. ‘kuyruk sokumu kemiği’ 3. ‘bel’ 4. ‘sırt’ 5. ‘(balığın sırtı)’ (SSTMYa, 1975, s. 198). Sözcük, Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Yakutça kopyada bulunan ‘kuyruk sokumu kemiği’ anlamı, kopyalamada farklı varyantların da etkili olduğunu göstermektedir.

darana ‘geyikte ense’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 85).

Etim.: krş. *darama*.

darkın ‘sonbahar ve bahar köreşesi’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 64).

Etim.: Evk. *darkin* ‘köreşe’ (DSYS, 1995, s. 64). Sözcüğün başka bir varyantı Nanaycada bulunmaktadır: *darhol* ‘(ilkbaharda) suyun donmamış kısımlarını çevreleyen buz şerit’ (SSTMYa, 1975, s. 198). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. İlk hecedeki arka sıradan *-a-* ünlüsü nedeniyle Yakutça kopyada ikinci hecede artdamaksılama meydana gelmiştir.

darpi ‘ayı derisi’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 64); bk. *dapki*, *dappi*.

Etim.: Evk. *darpi* ~ *darpe* 1. ‘(şaman ayini sırasında on sekiz melez ağacından ya da akçamdan inşa edilen) iki taraflı, dik çatılı alaçık’ 2. ‘kurbanlık hayvanın derisinin asıldığı payanda’ (Vas., 1958, s. 109; SSTMYa, 1975, s. 200). Sözcüğe ilişkin diğer Tunguz dillerindeki varyantlar şunlardır: Evn. *darpi-* 1. ‘(yolu) kapatmak’ 2. ‘(nehri) bölmeye ayırmak’ 3. ‘işaret kazığı dikmek’, *darpi-* 1. ‘çit’ 2. ‘(balık avlamak için) blokaj’ 3. ‘(kışın, yolu, çökmeye karşı) güçlendirme’; Ud.

dakpi ~ dakpisa- 1. ‘(yolu) kapatmak’ 2. ‘etrafını çitle çevirmek’ (SSTMYa, 1975, s. 200). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden dinî terim olarak kopyalanmıştır.

dāksa ‘tuzlu toprak, tuzlak arazi’ (All.) (DSYY, 1976, s. 84).

Etim.: bk. *tāksa*.

dāndi ‘geyik eyerinin ahşap tabanı, tahtaları’ (An.) (DSYY, 1976, s. 84).

Etim.: Evk. *dandı* ‘eyerin tahtaları’ (DSYY, 1976, s. 84). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *dānnə* (*dandı ~ dandə ~ danni*) ‘eyerin tahtaları’; Evn. *dānrə* ‘(kızağın oturulan kısmının ve ayaklarının arasında yer alan) küçük tahta, çita’; Orok. *danda* ‘oturak (kızağın arka kısmı)’ (SSTMYa, 1975, s. 196). Uzun ünlünün korunması, ünlü uyumunun bulunmaması gibi seslik özellikler göz önünde bulundurulursa sözcük Yakutçaya Evenkice tanıklanmamış **dāndi* varyantından kopyalanmıştır.

dābgā 1. ‘turbalık’ 2. ‘batak, bataklık yer’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 91); bk. Dolg. *dābgā*.

Etim.: Evk. *dəvgā* ‘batak yer, bataklı yer’ (DSYY, 1976, s. 91). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 227). Sözcük Yakutçaya Evenkice *dəbgā* varyantından kopyalanmış olmalıdır: *dəbgā ~ dəvgā* 1. ‘turba bataklığı, bataklık yer’ 2. ‘ıssız yer’ 3. ‘bataklık’ (Mır., 2004, s. 183). Kopyalanan sözcükte ünlü kısalması meydana gelmiştir.

dābigdā ‘kabuğu kâğıt gibi ince olan huş ağacı’ (Am.) (DSYY, 1976, s. 91); bk. *dāvāgdā*.

Etim.: ← Tung. (Kałuzyński, 1982, s. 263). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *dīvəktə* ‘(bodur) huş ağacı’; Evn. *divud* (**divəgdə*) (*dīvdə ~ divəd ~ divəd*) ‘(bodur) huş ağacı’; Neg. *divəgdə* ‘(bodur) huş ağacı’; Oroç. *duoktə* ‘(siyah) huş ağacı’; Ulç. *divəgdə* (*duoktə*) ‘(siyah) huş ağacı’; Orok. *divətə ~ cukəgdə* ‘(siyah) huş ağacı’; Nan. *divəgdə* ‘(siyah) huş ağacı’ (SSTMYa, 1975, s. 203). Sözcüğün tam olarak hangi Tunguz dilinden Yakutçaya kopyalandığı net değildir. Yakutça sözcükte *-v-* > *-b-* değişimi meydana gelmiş, Tunguzca varyantlardaki ilk iki hecede bulunan *-i-* ve *-ə-* sesleri Yakutçada göçmüşdür: Yak. *dābigdā* < **dibəgdā* < *divəgdə*.

dägdilän ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 91).

Etim.: bk. *digdilän*.

dägilmäktä ‘mantar’ (ÜXaya) (DSYS, 1995, s. 66); bk. Dolg. *däginmäktä*.

Etim.: Evk. *dägilmäktä* ‘mantar’ (DSYS, 1995, s. 66). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *dəvunñit* ‘mantar’; Neg. *dəvun’ñəktə* ‘mantar’; Oroç. *dəuñəktə* ‘mantar’; Orok. *dəvñəktə ~ dəuñəktə* ‘mantar’ (SSTMYa, 1975, s. 230). Evenkice orta hece *-i-* ünlüsü Yakutça kopyada *-ä-*‘ye değişmiştir.

dälgämiçä ‘göç eden geyik sürüsüne verilen ad’ (An.) (DSYY, 1976, s. 91); bk. Dolg. *dälämiçä*.

Etim.: Evk. *dälä-* ‘bir yerden başka bir yere gitmek’, *dälämiçä-* ‘kaçışmak, dağılmak (geyik hk.)’ (DSYY, 1976, s. 91). Sözcüğün Evenkicedeki varyantları şunlardır: Evk. *dälämiçä* ‘vahşileşmiş dişi geyik’ (Vasilyeviç, 2005, I, s. 41), *dälämiçä-* 1. ‘kaçışmak, dağılmak (geyikler hakkında)’ 2. ‘vahşileşmek (geyikler hakkında)’ (Vas., 1958, s. 135), *dälämīnde ~ dälämīçä* 1. ‘vahşi geyik’ 2. ‘başıboş köpek’ (Bol., 2000, I, s. 192), *dälämīn ~ dälämīçän* 1. ‘sürünün yan tarafından giden geyik’ 2. ‘başıboş köpek’, *dälämīn ~ dälämīndä* ‘yabanileşmiş geyik’ (Mır., 2004, s. 189). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *dälmin* 1. ‘serbestlik, özgürlük’ 2. ‘serbest, özgür’ 3. ‘vahşi (henüz koşuma ya da eyere alıştırmamış hayvan hk.)’, *dälmin’ ~ dälminikən (dälminikän)* ‘özgürce, serbestçe (hayvan hk.)’, *dälmiçä (dölmiçä ~ dälmiçä)* 1. ‘serbest (geyik hk.)’ 2. ‘evcilleşmemiş (henüz koşumda ya da eyer altında gitmeye alışmamış geyik)’ 3. ‘evcil geyik sürüsü’ 4. ‘sürü’; Neg. *dälämi* ‘evcilleşmemiş (geyik hk.)’ (SSTMYa, 1975, s. 233). Tunguzca varyantlarda herhangi bir seslik ize rastlanmadığından Yakutça kopyada görülen orta hece türemesinin nedeni belirsizdir.

dälkän ‘saygı göstergesi olarak, eski geleneklere göre avlanan sığın ya da geyiğin kafatasının ve borumsu kemiklerinin konulduğu ayaklı yapı’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 91); bk. Yak. *cälkän, dälkän, därkän*; Dolg. *dälkän*.

Etim.: Evk. *dalkān* 1. ‘kazıklar üzerinde kurulmuş ambar’ 2. ‘kazıklar üzerindeki tahta döşeme’ (Mir., 2004, s. 188). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *dalkāhān* ‘raf’, *dalkān* ‘ambar’; Oroç. *dakā(n-)* ‘ambar’; Ud. *dakā(n-)* 1. ‘(ufak, yazlık) küçük ambar’ 2. ‘(yiyecekleri ağacın üzerinde geçici süreyle saklamak için) iskele’; Ulç. *dasu* ‘ambar’; Orok. *dalkā(n-)* ‘ambar’; Nan. *dakā* ~ *dasihu* ‘(evde yiyecekler için) raf’, *dələŋku* ‘(yiyecekler için) ambar’ (SSTMYa, 1975, s. 233). Sözcüğün etimolojisi *DSYY*’de Evenkice *dalkān* ‘ayaklı platform, depolama kulübesi’ olarak gösterilmiştir (1976, s. 91). Etimoloji doğrudur ancak Yakutça biçim uzun ünlülü değil kısa ünlülü varyanttan kopyalanmıştır.

dālkān 1. ‘dışarıda çadırın yanında giysi asmak için kullanılan ayaklı yapı’ 2. ‘saygı göstergesi olarak, eski geleneklere göre avlanan sığın ya da geyiğin kafatasının ve borumsu kemiklerinin konulduğu ayaklı yapı’ (Olen.) (*DSYY*, 1976, s. 91).

Etim.: bk. *dālkān*.

dārkan ‘eski geleneklere göre avlanmış hayvanın kemiklerini ağaca asma’ (UsM.) (*DSYY*, 1976, s. 92).

Etim.: bk. *dālkān*.

dāvāgdā ‘söğüde benzeyen yapışkan yapraklı ağaç’ (Ud.) (*DSYS*, 1995, s. 66).

Etim.: bk. *dābigdā*.

digdilān ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ (Olen.) (*DSYY*, 1976, s. 86); bk. Yak. *čīgdilān*, *dāgdilān*, *diŋdilān*, *tigdilān*, *tigdilān*, *tākilān*; Dolg. *diŋdilān*.

Etim.: Evk. *tıgdālān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük’ (*DSYY*, 1976, s. 86). Sözcük, Yakutça bütün varyantlarda bulunan *-i-*, *-ı-* sesleri nedeniyle Yakutçaya Evenkice *tıgdilān* ‘tahta geçit, tahta köprü’ varyantından kopyalanmıştır (Bol., 1994, s. 200). Görüldüğü üzere sözcüğün Evenkicede doğrudan doğruya ‘köprü’ anlamı da bulunmaktadır. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *tildraun* ‘köprü’, *tīlān* ‘(odun keserken üstüne başka bir kütüğün konduğu) kütük’; Orok. *tıgdulā* 1. ‘(karşıdan karşıya geçmek için derede bir taraftan diğer tarafa bırakılan) kütük’ (SSTMYa, 1977, s. 175).

diḡdilān ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 86).

Etim.: bk. *digdilān*.

dirä ‘kemikleri kıran ve ufalayan düz, yuvarlak taş’ (Bul., Yes., Olen., Jig.) (DSYY, 1976, s. 86).

Etim.: Evk. *dira* ‘örs’ (DSYY, 1976, s. 86). Sözcük Yakutçadaki anlamı ve biçimiyle Evenkicede tanıklanamamıştır. Evenkice sözcükle ilişkili varyantlar şunlardır: Evk. *dirəgā* ‘(yüzeğe çıkan) taşlı kaya’, *dirəgāldivun* ‘(taşlı çarşaklarda yetişen) bitki yumrusu’, *dirəkāçan* ‘(boyayı toz hâline getirmek için kullanılan) taş’ (SSTMYa, 1975, s. 208; Novgorodov, 2009, s. 201). Yakutça sözcük, Evenkice *dirəgā varyantından kopyalanmış ve Yakutça yönelme-bulunma durum ekinden kaynaklanan yanlış ek bölünmesi nedeniyle *-gā* hecesini düşürmüş olabilir. Öte yandan sözcüğün Evenkice *dira* varyantından kopyalanmış olması ve Yakutçada öndamaksılaşması da mümkündür.

dogdo ‘ağaçta kabuk altı katmanının altında bulunan sert tabaka’ (Bul., Olen.) (DSYY, 1976, ss. 86-87).

Etim.: Evk. *dōgdadō* ‘iç, içeri’ (DSYY, 1976, ss. 86-87). Tunguz dillerinde sözcükle ilgili veriler şunlardır: Evk. *dōyidā* (*dōyidā*) ‘bir şeyin iç tarafı’; Sol. *dōgū* ~ *dōyū* ‘iç, içsel’; Evn. *dōyida* (*dōyda*) ‘bir şeyin iç tarafı’; Neg. *dōyidā* ~ *dōyidāgda* ~ *dōyidān* ‘iç taraf’; Oroç. *dōlō* 1. ‘içinde, içeri’ 2. ‘ortasında, arasında’; Ud. *dōco* 1. ‘iç taraf, iç boşluk’ 2. ‘içeri’; Ulç. *dōqila* ‘içeride’; Orok. *dōqēni* ~ *dōqqē* 1. ‘içinden’ 2. ‘iç taraf’; Nan. *dōqia* ~ *dōqiacia* (*doqini*) ‘iç taraf’; Man. *dobtoku* 1. ‘kılıf’ 2. ‘(küçük şeyler için) torba’ 3. ‘(mektup için) zarf’; Klasik Moğolca *dotuyadu* ‘iç, içsel’, *dotuyşi* ‘içeri, içeriye’ (SSTMYa, 1975, ss. 209-210). Sözcük, bilinmeyen ve tanıklanamamış bir Tunguzca varyanttan Yakutçaya kopyalanmış olabilir. Öte yandan sözcüğün Evenkice *dōyidā* varyantından gelişmiş olması da mümkündür.

dolbohik ‘kurt’ (DSYS, 1995, s. 64); bk. *dalbayik*.

Etim.: Evk. *dolbosik* ‘kurt’ (DSYS, 1995, s. 64). Yakutçaya Evenkice *dolbohik* ‘kurt’ varyantından kopyalanan sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede

bulunmaktadır. Evenkice sözcük *dolbo-* ‘akşam olmak’ + hayvan adları yapan ad yapım eki *-hik* ile türetilmiştir (Vas., 1958, s. 795). Sözcüğün kopyalanma nedeni korkulan ve saygı duyulan bir hayvan olan kurdun adının doğrudan anılmak istenmemesidir.

dolgura ‘sessizlik, sükunet’ (SY.) (Pek.) (DSYY, 1976, s. 87; STBUT, 2004-2018, III, s. 157); bk. *dalgıra*.

Etim.: Evk. *tālgurən (tālgurā)* ‘sessizlik, rüzgarsızlık (gün, hava hk.)’, *tālgu-* ‘(rüzgâr) kesilmek, dinmek’; Evn. *talğırın (talgaran)* ‘(hava hk.) sessizlik, rüzgârsızlık’, *talargın* ‘(deniz, göl, ırmak hk.) sakinleşmek, dalgalanmayı kesmek, (deniz) tamamen sakinleşmeye başlamak’; Moğ. *tal-* ‘gevşemek’; Klasik Moğolca *talbi-* ‘bırakmak, serbest bırakmak, koymak’, *talbira-* ‘uzanmak, yorgun olmak’ (Kałuzyński, 1982, s. 263; Novgorodov, 2009, s. 200; SSTMYa, 1977, s. 157). Orta hecede görülen *-ı-* ve uzun ünlülerin kısalması göz önünde bulundurulursa sözcüğün *dalgıra* varyantı Yakutçaya Evenceden, *dolgura* ise Evenkiceden kopyalanmış olmalıdır. Öte yandan iki varyantta görülen *o ~ a* nöbetleşmesi nedeniyle bu ses değişimleri sözcük Yakutçaya kopyalandıktan sonra da gerçekleşmiş olabilir.

dolloku 1. ‘küçük, ufak, hafif (heyik kızağı)’ 2. ‘küçük, hafif kızak’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 87; STBUT, 2004-2018, III, s. 160).

Etim.: Evk. *tolgokī* ‘kızak’ (DSYY, 1976, s. 87). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *tolgohī (tolgokī)* ‘(köpek) kızağı’; Nan. *tolki* ‘(köpek) kızağı’ (SSTMYa, 1977, s. 194). Yakutça kopyada birincil uzun ünlü kısalması; ötümlüleşme, yuvarlaklaşma ve ilerileyici ses benzeşmesi meydana gelmiştir.

dolūr ‘insanda ve hayvanlarda kürek kemiği’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 88).

Etim.: Evk. *dalū* ‘geyiğin, sığınım fal için kullanılan kürek kemiği’ ← Klasik Moğolca *dalū* ‘kol, pazı kemiği’ (DSYY, 1976, s. 88). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.² Yakutça kopyada ilk hecede ortaya çıkan *a-*

² Novgorodov tarafından verilen Mançuca sözcüğe sözlüklerde tesadüf edilmemiştir: *dālū* ‘omuz’ (2009, s. 202).

> *o-* Yakut ağızlarında yaygın görülen bir ses değişimidir. Yakutça kopyadaki *-r*'nin kökeni belirsizdir; *-r* ile oluşturulan sıfat fiilli yapılardan örneksemeyeyle ortaya çıkmış olabilir: krş. *tuoxtūr* 'fiil' < *tuoxtā-* 'bir şey yapmak' vb. Türk dillerinde görülen *dalı* 1. 'kürek kemiği; omuz' 2. 'sırt' 3. 'arka' 4. 'dağ sırtı' sözcüğü Moğolca kökenlidir (Sevortyan, 1974-1989, III, s. 132).

dō 'yakın arkadaş'a hitap edilirken kullanılan söz' (Yes.) (DSYY, 1976, s. 88); bk. Dolg. *dā*.

Etim.: Evk. *cē* 1. 'kan akrabası' 2. 'görümce' 3. '(hitap) karı, koca' 4. 'yakın arkadaş, yoldaş' 5. 'yeğen' (Mir., 2004, s. 193). Vasilyeviç, Evenkice sözcüğü şu Tunguzca sözcüklerle karşılaştırır: Solon *dede* 'abla'; Oroç. *de* 'yoldaş'; Ulç. *de* 'yoldaş'; Nan. *de* 'yoldaş'; Nan. *dealaxi* 'akraba, hısım' (Vas., 1958, s. 109). *SSTMYa*'ya göre sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *cā* 1. '(kan) akrabası' 2. 'arkadaş, yoldaş, yol arkadaşı' 3. '(hitap) küçük, yavrum, evlat'; Oroç. *cā* 1. 'akraba' 2. 'arkadaş, yoldaş'; Ud. *cā* (<*cāl) 1. '(kan) akrabası, akrabalar; yakınlar' 2. 'yoldaşlar'; Man. *caci* '(hitap) tatlı, yakışıklı'; Oroç. *cē* 1. 'yoldaş' 2. 'yol arkadaşı'; Ulç. *cē* 'arkadaş, yoldaş, ortak'; Orok. *cē* 1. 'arkadaş, yoldaş, ortak' 2. 'yoldaş, yol arkadaşı' 3. 'muhatap, sohbet arkadaşı' 4. '(eskiden, dinî) gövdesi delik bir tür put'; Nan. *cia* 1. 'arkadaş, yoldaş, ortak' 2. 'yoldaş, yol arkadaşı' 3. 'koca' 4. 'akraba, hısım' (1975, s. 239, 254). Yakutçaya, Evenkice sözcüğün 'yakın arkadaş' anlamı kopyalanmıştır. Sözcük, Dolganca varyanttan da anlaşıldığı üzere kopyalanırken şu seslik değişimleri geçirmiştir: Yak. *dō* < Yak. *dā < Evk. *cē*.

döndür 'kızakta arkalık' (Korkina, 1992, s. 247).

Etim.: bk. *dündürä*.

dulağı 'kısır dişi geyik' (An.) (DSYY, 1976, s. 89); bk. Dolg. *dulağı*.

Etim.: Evk. *dūlak* ~ *dulan* 'kısır dişi geyik' (DSYY, 1976, s. 89). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır. *SSTMYa*'ya göre Evenkice sözcüğün varyantları şunlardır: *dūlayi* (*dūlak* ~ *dūlik*) 'kısır (dişi geyik hk.)' (1975, s. 221). *DSYY* tarafından verilen etimoloji, kabul görmediğinden diğer kaynaklar tarafından kullanılmamıştır. Yakutça sözcüğün Evenkice *dūlagi*

varyantından kopyalandığı açıktır. Yakutça sözcükte ünlü kısalması, -g- > -ŋ- değişimi ve artdamaksılaşma meydana gelmiştir.

duluspā ‘geyiğin burun kemiği’ (Ey.) (DSYS, 1995, s. 65).

Etim.: bk. *luhumā*.

duoptūn ‘geyik eyerinin altına serilen deri döşek’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 89).

Etim.: Evk. *dōptun* ‘dengin altına serilen döşek’ (DSYY, 1976, s. 89). Sözcüğün başka bir varyantı Orokçada bulunmaktadır: *dōpti(n-)* ‘(eyerin altına serilen) döşek’ (SSTMYa, 1975, s. 210). Her iki varyant da Ana Tunguzca *dō* ‘iç, içeri’ sözcüğünden türemiştir. Yakutça kopyada ilk hecedeki ünlü uzunluğu diftonga değişmiştir. İkinci hecedeki ünlü uzunluğu, ilk hecedeki uzunluk nedeniyle örneksime olarak ortaya çıkmıştır.

dūnda 1. ‘nehirin yukarı kısmındaki düzlük’ 2. ‘Lena nehrinin doğusundaki bölgenin genel adı’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 65); bk. *düöndä*.

Etim.: ← Evk. (Novgorodov, 2009, s. 203). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *dunnä* (*dundrə ~ dundə ~ dunrə*) 1. ‘dünya’ 2. ‘ülke’ 3. ‘yöre’ 4. ‘mezar’; Evn. *dōmŋə* (*dōmŋö ~ dōmŋə ~ dōmŋə*), *dōnr̄* (*dōndə ~ dūndə ~ dōnd̄ ~ dōnnə ~ dōnrə ~ dūnrə*) 1. ‘kara, anakara’ 2. ‘kıyı, sahil’ 3. ‘tayga, orman’ 4. ‘dağlar’; Oroç. *duəntə* ‘(örtm.) ayı’; Ud. *dŷ^ho* ‘kara’; Ulç. *duəni* ‘(örtm.) ayının başı’, *duəntə* ‘tayga, orman’; Nan. *duəntə* ‘tayga, orman’ (SSTMYa, 1975, s. 224). Sözcüğün Evenkicede Yakutça kopyaya en yakın başka bir varyantı daha bulunmaktadır: Evk. *dūndə* 1. ‘dünya, toprak’ 2. ‘mezar’ (Mır., 2004, s. 175). Sözcük Yakutçaya, Evenkice ya da Evence *dūndə* varyantından kopyalanmıştır.

düндүр 1. ‘binek kızağının önünde ve arkasında bulunan enlemesine çeperler’ (Yes.) 2. ‘binek kızağının arkalığı’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 90).

Etim.: bk. *düндүрä*.

düндүрä 1. ‘binek kızağının önünde ve arkasında bulunan enlemesine çeperler’ (Yes.) 2. ‘binek kızağının arkalığı’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 90); bk. Yak. *döndür*, *düндүр*, *nöndür*, *nöndürä*, *nönnürä*; Dolg. *düндүрä*.

Etim.: Evk. *dundurin* ‘binek kızağındaki enlemesine ön çeper’ (DSYY, 1976, s. 90). Sözcük, mevcut anlamı ve biçimiyle yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 222).

düöndä ‘nehirin yukarı kısmındaki düzlük’ (DSYS, 1995, s. 66).

Etim.: bk. *dūnda*.

dükāmdi ‘geyikte binek eyeri’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 90).

Etim.: bk. *cükāḡdi*.

äbäcähin (*äbäcähin tial*) ‘zayıf rüzgâr’ (Vil.) (DSYS, 1995, s. 246).

Etim.: Evk. *äväcekin* ‘güç bela, zar zor’ (DSYS, 1995, s. 246). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Oroç. *äbälä* ‘zayıf (insan hk.)’; Ulç. *äbälä* 1. ‘hantal, ağırkanlı’ 2. ‘aptal’; Orok. *äbälä* 1. ‘gevşek, uyuşuk, ağır, çaresiz’ 2. ‘pasaklı’ 3. ‘talihsiz’ 4. ‘yararsız’; Nan. *äbäri-* ‘teslim olmak, boyun eğmek’; Man. *eberi* ‘zayıf, güçsüz, akli zayıf’, *ebere-* 1. ‘(yaşlılıktan) güçten düşmek’ 2. ‘yorgun düşmek’ 3. ‘(öfke) yumuşamak’ 4. ‘(fiyat) düşmek’ (SSTMYa, 1977, s. 436). Sözcük diğer Tunguz dillerinin aksine Evenkicede yalnızca ‘güç bela, zar zor’ anlamına gelmektedir (Mır., 2004, s. 754; Vas., 1958, s. 544). Yakutçaya, tanıklanmamış bir Evenki diyalektinden ve Oroççadaki gibi ‘zayıf’ anlamına gelen bir sözcükten kopyalandığını tahmin ettiğimiz sözcükte anlam daralması meydana gelmiş ve kopya Yakutçada *tial* ‘rüzgâr’ sözcüğünü niteleyen bir sığata dönüşmüştür.

äbärä ‘geyiğin bacak derisinden uzun çizme’ (An.) (DSYY, 1976, s. 318).

Etim.: bk. *äbirä*.

äbgärä ‘kayak sopasındaki halka’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 317).

Etim.: bk. *ämpärä*.

äbirä ‘geyiğin bacak derisinden uzun çizme’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 317); bk. *äbärä*.

Etim.: Evk. *ävərī* ~ *hävərī* ‘uzun kürk çizme’ (DSYY, 1976, s. 317). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hävərī* 1. ‘(uzun, kürkten - geyiğin bacağından) çizme’ 2. ‘dizlik’; Evn. *hävri* (*ävri*) ‘(kadınlar için, kürkten, uzun)

çorap' (SSTMYa, 1977, s. 359). Sözcük standart Evenkicede yalnızca 'uzun kürk çizme' anlamına gelmektedir: *avərī* ~ *həvərī* 'uzun kürk çizme' (Vas., 1958, s. 545; Mir., 2004, s. 755; Bol., 2000, II, s. 298). Yakut diyalektlerine kopyalanan anlam standart Evenkiceyle paraleldir.

äcigān 1. 'Yana nehrinin su bölümü çizgisinden Lena ırmağına doğru eğimli bölge' 2. 'nehirlerin ve akarsuların alt kısmında bulunan yer ve orada oturan insanlar' (Ks.) (DSYS, 1995, s. 246).

Etim.: Evk. *äcīgān* 'nehirin aşağı kesiminde oturan sakinler' (DSYS, 1995, s. 246). Sözcük, standart Evenkicede şu şekilde bulunur: Evk. *äcīgān* 'nehirin aşağı kesiminde oturan sakinler' (Mir., 2004, s. 757; Vas., 1958, s. 547; Bol., 2000, II, s. 358). Evenkice sözcük *äcīg* 'alt, aşağı (nehirin akış yönüne doğru)' + *-gAn* 'oturma, yaşama anlamı katan ek' birleşimiyle oluşmuştur. Sözcüğün tespit edebildiğimiz diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *äcgidälä* 'nehirin aşağı kesimlerinde'; Neg. *hacən* 'aşağıya ait, Amur'un alt kesimlerinde yaşayan, Ulça' (SSTMYa, 1977, s. 441).

älä 'son, tek kalan' (An., Bul., Vil., Yes., Kob., Olen., Sakk., UsY.) (DSYY, 1976, s. 319; STBUT, 2004-2018, XV, s. 186); bk. Dolg. *älä*.

Etim.: Evk. *älä* 'sadece', *älä* 'son çaba', *älätun* 'hepsi' (DSYY, 1976, s. 319). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *al'ets'äu* ~ *el'lets'äu* 'ben tokum, teşekkürler'; Evn. *äläkän* ~ *ölökkän* ~ *ölökön* ~ *älkän* ~ *äläkän* ~ *älökän* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'tam, tıpkı, tıpatıp'; Neg. *älä* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'tamam, hazır' 3. 'çoktan, artık' 4. 'neredeysel, az kaldı'; Oroç. *älä* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'çoktan, artık' 3. 'neredeysel, az kaldı'; Ud. *älä* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'neredeysel, az kaldı' 3. 'diğer, başka'; Ulç. *älä* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'neredeysel, hemen hemen, yakında'; Orok. *älä* ~ *älä* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'dolmak', *älävut* ~ *älävutä* 'çok, son derece', *älädälä* ~ *äläpulä* 'doyuncaya kadar', *älähä* 'tok'; Nan. *älä* 1. 'yeteri kadar, yeterince, yeter' 2. 'neredeysel, az kaldı' 3. 'bıkmak', *älä-dä* 'artık', *älädälä* ~ *äläyçäriä* (*älätälä*) 1. 'doyuncaya kadar' 2. 'bol bol', *äläçī* 'tok', *älä-älä* 'neredeysel, hemen hemen'; Man. *älhun* ~ *älähun* 1. 'hoşnut' 2. 'sabırlı', *äläy* ~ *äläy*, *äläy* ~ *äläkäy* 'zor, belli belirsiz, güçbela,

birazcık' (SSTMYa, 1977, s. 449). Sözcük Yakutçaya Evenkice *əla* varyantından kopyalanmıştır.

äläkäs 'önce, ilkin' (Olen.) (DSYY, 1976, s. 319).

Etim.: Evk. *əlakās* 'önce, ilkin, ilk defa olarak' (DSYY, 1976, s. 319). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *əlbkəs* (*äläkäs* ~ *ölökös* ~ *alkis* ~ *əlakəs* ~ *əlbkəh* ~ *əlbkəs*) 1. 'önce, ilkin, önceleri' 2. 'ilk, yeni' 3. 'henüz'; Neg. *əlahəs* (*əlakəs*) 1. 'önce, ilkin, önceleri' 2. 'ilk, yeni' 3. 'henüz' (SSTMYa, 1977, s. 449). Ünlü kısalmasının meydana geldiği sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır.

älbälän 'yalnızca bir tarafı huş ağacı kabuğu ya da güderiyle kaplı koni biçimindeki alaçık' (EVil.) (DSYY, 1976, s. 318); bk. *älbälän*.

Etim.: Evk. *əbälə* ~ *əbälənə* 'geceyi geçirmek için tek tarafa eğimli alaçık' (DSYY, 1976, s. 318). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *əlbə* - '(örtüyle çadırı) örtmek'; Neg. *əlbə* - 'çadırı örtüyle örtmek'; Oroç. *əbbə*- (<*əlbə-) 'çatıyı örtmek', *əbbənə* 1. 'çadır örtüsü' 2. 'tente, sundurma' 3. '(bir şeyi örtmek için) branda bezi'; Ud. *əgbə*- (<*əlbə-) 'çatıyı örtmek'; Man. *elbe*- 'çatıyı örtmek' (SSTMYa, 1977, s. 445). Evenkice sözcük Evenkice *əlbə*- '(örtüyle çadırı) örtmek' fiilinden türemiştir.

älbälän 1. 'yalnızca bir tarafı huş ağacı kabuğu ya da güderiyle kaplı koni biçimindeki alaçık' 2. 'kışlık alaçık' (Vil.) (DSYY, 1976, s. 318; STBUT, 2004-2018, XV, s. 178).

Etim.: bk. *älbälän*.

älbäräk 'kayak sopasındaki halka' (Len.) (DSYS, 1995, s. 247).

Etim.: bk. *ämpärä*.

älgäbän 'geyik kervanı' (Yes.) (DSYY, 1976, s. 319); krş. Yak. *ölbökün*; Dolg. *ölgöbün*.

Etim.: Evk. *əlgävün* 'kervandaki geyiklerden biri' (Vas., 1958, s. 553), *əlgävün* 1. '(yük geyikleri) kervanı' 2. '(yük için, kervandaki) geyik' (Bol., 2000, II, s. 371), *əlgävün* 1. 'kervandaki geyiklerden biri' 2. (*əlgäbun*) 'eyerin arka tarafındaki geyikleri kervana bağlamaya yarayan ilmek' (Mır., 2004, s. 765). Evenkice

sözcüğün uzun ve kısa ünlülü iki varyantı bulunmaktadır. Sözcük Yakutçaya uzun ünlülü, Dolgancaya ise kısa ünlülü varyanttan kopyalanmıştır. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *algun* (<*algəvun) ‘kervan, birbiri ardında koşulmuş hayvanlar (geyik hk., birbirine bağlı katarlar şeklinde)’; Orok. *al’dā* (<*alcā < *algə) ‘kervan, birbiri ardına koşulmuş geyik katarı’ < Ana Tunguzca *algə-* ‘getirmek, götürmek’ (SSTMYa, 1977, s. 446). Sözcüğün etimolojisi *DSYY*’de Evk. *algəvūr* ‘geyik kervanı’ sözcüğüyle açıklanmıştır (1976, s. 193). Ancak Evenkice sözcük ‘kervandaki geyiklerden biri’ anlamına gelen *algəvūn* + çoğul eki *-r* ile türetilmiş olduğundan sözcüğün etimolojisini bu sözcükle açıklamak doğru değildir.

älgī ‘zıpkın’ (İnd., Kol.) (DSYS, 1995, s. 247); bk. resim 1.

Etim.: Evk. *algu* ‘fırlayan uçlu zıpkın; zıpkın’ (Korkina, 1992, s. 107; Novgorodov, 2009, s. 244). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *algv* ‘zıpkın’; Neg. *algu* ~ *algə* 1. ‘kanca’ 2. ‘(alegori) (aymın) çenesi, köpekdişi’; Oroç. *aggu* (<*algu) 1. ‘kanca’ 2. ‘balığı ağdan çekip çıkarmak için kanca’; Ulç. *alcu* (<*algu) ‘(balığı voli ağından çekip çıkarmak için) kanca’; Orok. *aldu* (<*alcu < *algu) ‘(balığı voli ağından çekip çıkarmak için) kanca’; Nan. *algu* ‘(balığı voli ağından çekip çıkarmak için) kanca’; krş. Klasik Moğolca *elgü-* ~ *ölgü-* ‘asmak’; Moğ. *ölgüür* ‘askı’; Eski Türkçe *il-* ‘asmak’ (SSTMYa, 1977, s. 446). Sözcük Evenkicede fırlayan uçlu özel bir tür zıpkını ifade eder. Bunun yanı sıra sözcüğün ‘misk geyiği avında kullanılan ok ucu’ anlamı da bulunmaktadır (Mir., 2004, s. 765; Vas., 1958, s. 553; Bol., 2000, II, s. 371). Yakutçaya yalnızca ‘zıpkın’ anlamı kopyalanmıştır.

ällärä ‘kayak sopasındaki halka’ (Olyok.) (DSYY, 1976, s. 319).

Etim.: bk. *ämpärä*.

ämäkčän ‘geyik eyeri ekipmanlarının yığılması’ (An.) (DSYS, 1995, s. 248).

Etim.: Evk. *aməgən* ‘eyer, yük eyeri’ (DSYS, 1995, s. 248). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *aməğäl* ‘eyer’; Orok. *amā(n-)* ~ *aməyə(n-)* ‘(yük için) eyer’; Man. *enğemu* ‘eyer’; Cür. *’ēn-kōh-mài* ‘eyer’; bk. Klasik Moğolca *emegel* ‘eyer’ (SSTMYa, 1977, s. 452). Sözcük *ämäkän ‘eyer’ + küçültme eki *-čän* ile oluşturulmuştur. Doerfer, Tunguz dillerindeki söz sonu *-n*

oluşumunu ve *-l* düşmesini Tunguzca çoğul eki nedeniyle gerçekleşen yanlış ek bölünmesine bağlar (1985, s. 21). Sözcük Moğolcadan Tunguz dillerine, oradan da Yakutçaya geçmiştir.

ämçirä 1. ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (Pek.) 2. ‘güderiden kısa yazlık çizme’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 320).

Etim.: bk. *ämçirä*.

ämçirä 1. ‘inek, boğa ya da geyik derisinden tüylü kısmı dışa bakacak şekilde dikilmiş, kürk dizlikle giyilen kısa konçlu çizme’ (SY.) 2. ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (Nyr., Olen., Sunt., VVil.) (DSYY, 1976, s. 320; STBUT, 2004-2018, XV, s. 223); bk. Yak. *ämçirä*, *hämçirä*, *ömçürä*, *ömçürä*, *ömürçä*, *sämçirä*; Dolg. *ömçürä*.

Etim.: Evk. *ämçirä* ‘geyiğin bacak derisinden ya da güderiden kısa erkek ayakkabısı’ (Mır., 2004, s. 771). Sözcüğün etimolojisi ilk kez DSYY’de Evenkice *hämçurä* ‘kısa kürk çizme’ sözcüğüyle açıklanmıştır (1976, s. 320). Her ne kadar Evenkice sözcük anlambilimsel açıdan Yakutça kopyayla paralellik taşıyor ise de bu varyant fonolojik açıdan Yakutça kopyayla karşılaştırma yapmaya uygun değildir. Sözcüğün söz başı *h-* ve *Ø-* ile başlayan iki varyantı bulunmaktadır. Yakutça varyantta söz başı *h-* bulunmazken, karşılaştırma için verilen Evenkice varyant *h-* ile başlamaktadır. Ayrıca karşılaştırma için verilen Evenkice sözcükte vurgu farklı hecede bulunmaktadır. Evenkice varyantlar uzun ünlülü hecenin yeri açısından farklılık gösterebilmektedir: *hämçürä* ~ *ämçirä* ~ *ämçürä* ay. (Mır., 2004, s. 588). Bu nedenle sözcük Yakutçaya *ämçirä* varyantından kopyalanmıştır. Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hämçurä* (*kämçurä* ~ *omçural* ~ *homçuro*, *ämturä* ~ *ämçirä* ~ *ämçuril*) ‘(dize kadar) kürk çizme’; Sol. *goçoro* ~ *ğoçoro* ~ *koçoro* ~ *hoçoro* ‘çizme’; Neg. *hämçira* ‘(geyik derisinden) ayakkabı’; Oroç. *həbbirä* ‘(yazlık, sığın derisinden) ayakkabı’; Man. *foci* ‘(kürk) çorap’, *fomon*, *fomoçi* ~ *fomuçi* ~ *fomçi* ‘(yün keçeden) çorap’; Cür. *füh-ç’i* ‘çorap’ (SSTMYa, 1977, sS. 365-366).

ämillä ‘bir ördek türü’ (Novgorodov, 2009, s. 244).

Etim.: bk. *äbillä*.

ämpärä ‘(kara batmaması için sopanın ucuna takılan) kayak sopasındaki halka ’ (Vil., Olyok., UsM., VVil.) (DSYY, 1976, s. 320; STBUT, 2004-2018, XV, s. 223); bk. *äbgärä, älbäräk, ällärä*.

Etim.: Evk. *äbgurä* ‘kayak batonu’ (Vas., 1958, s. 542). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *həbguyə* ‘(kayak sopasındaki) halka’; Oroç. *həbbirəukə* ‘(kayak sopasındaki) halka’, *həbbiru* ‘(erkek yürüyüş sopasındaki) çengel’; Ud. *pəgulə* ‘(kayak sopasındaki) halka’; Ulç. *pəgbərə(n-)* ‘(kayak için) sopa’; Orok. *pəbgirə ~ pəgbirə* ‘(kayak için) sopa’; Nan. *səgu* ‘(kayak için) sopa’, *fubguru* ‘(kayak sopasındaki) halka’ (SSTMYa, 1977, s. 358). Sözcüğün etimolojisi ilk kez DSYY’de Evenkice olarak tespit edilmiştir: *həbgurä* ‘kayak sopası, kayak sopasındaki halka’, *äbgurä* ‘kayak batonu’ (DSYY, 1976, s. 320). Evenkice sözcüğün sözbaşı *h-* ile başlayan ve başlamayan iki varyantı bulunmaktadır. Sözcük Yakutçaya Evenkice *äbgurä* ‘kayak batonu’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 750).

änägär ‘geyik eyerindeki ilave yük’ (Olen., Jig.) (DSYS, 1995, s. 249).

Etim.: Evk. *ənəğər* ‘yüke ek olarak bağlanan eşya’ < *ənə-* (*ənəğər-*) ‘yükün üstüne bağlamak’ (Mır., 2004, s. 776). Sözcük, Evenkice *ini* (*inā ~ inī*) ‘yük’ sözcüğüyle bağlantılıdır. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *in* ‘yük, hamule’, *in-* 1. ‘taşımak, götürmek’ 2. ‘(geyiğe) yük vurmak, yüklemek’, *inu-* (<**iniv-*) ‘(geyiğe, ata) yük vurmak’, *inəlkən* (*inölkən ~ inəlkən*) ‘yük vurulmuş, yüklenmiş’; Neg. *iniv-* ~ *inivgi-* ‘yük vurmak, yüklemek’; Man. *unu-* 1. ‘(belde, omuzda) yük taşımak’ 2. ‘(kendi sırtına) yüklenmek’ 3. ‘kendi sorumluluğuna almak, sorumluluğunu üstlenmek’ 4. ‘başkasının suçunu yüklenmek’ (SSTMYa, 1975, s. 315,316). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir. Evenkice sözcük mevcut hâliyle yalnızca Mıreyeva’nın *Evenkiyso-russkiy slovar*’ (Evenkice-Rusça Sözlük) eserinde tanıklanmıştır (2004, s. 776).

änin ‘dişi sığın’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 249); krş. *amana*.

Etim.: Evk. *ənin* ‘dişi sığın’ (DSYS, 1995, s. 249). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şöyledir: Evn. *ənikçən* (*ənin*) ‘dişi sığın’, *ənəkçən* (*ənəkçən*) 1. ‘dişi balık’ 2. ‘dişi’; Neg. *ənən* ‘dişi balık’; *ən’ihən* ‘dişi samur’,

ən'in 1. 'anne' 2. 'dişi sığın'; Oroç. *ənə* 1. 'dişi' 2. 'dişi balık', *ənə naku* 'tavuk', *ən'i* 1. 'anne' 2. 'dişi', *ən'i anda* 'dişi Sibiryaya misk geyiği'; Ud. *ən'əsə* 'dişi (balık, kuş)', *ən'i(n-)* 1. 'anne' 2. 'yetişkin dişi (sığın, kızıl geyik, Sibiryaya misk geyiği, karaca)'; Ulç. *ənnə* 'dişi (balık, hayvan, kuş)'; Orok. *əninə* 'dişi (balık, vahşi hayvan, kuş)', *əninə ğasa* 'dişi kuş', *əninə pəttə* 'dişi fok', *əninə sundatta* 'dişi balık'; Nan. *ən'inə* 'dişi balık', *ən'irə* 'dişi (vahşi hayvan)'; Man. *en'an* ~ *en'en* 'dişi sığın', *enihen* ~ *en'ehun* ~ *en'ehe* ~ *en'ehe indahun* 'dişi köpek', *en'en buhu* 'dişi geyik, alageyik' (SSTMYa, 1977, s. 456). Bütün Tunguzca varyantlar kaynağını 'anne' ve 'dişi' anlamına gelen sözcüklerden alırlar. SSTMYa'da, Tunguz dillerine ait sözcükler Eski Türkçe *ana* 'anne' sözcüğüyle karşılaştırılmıştır (1977, s. 456).

äñkã 'nehir, göl ya da denizin buzlu yüzeyinde donmamış ya da erimiş yer' (Oym., Kol.) (DSYS, 1995, s. 250).

Etim.: Evk. *əñkə* 1. 'buzda açılmış (geniş) delik' 2. 'nehir, göl ya da denizin buzlu yüzeyinde donmamış ya da erimiş yer', *həñkə* 'nehirde donmayan su, nehir, göl ya da denizin buzlu yüzeyinde donmamış ya da erimiş yer' (Mır., 2004, s. 590, 777), Evk. *həñkə* 1. 'nehir, göl ya da denizin buzlu yüzeyinde donmamış ya da erimiş yer' 2. 'buzları veya karları erimiş yer' (Bol., 2000, II, s. 307; Vas., 1958, s. 508). Sözcüğün etimolojisi ilk kez Yevdokiya İnnokent'yevna Korkina tarafından kaleme alınan *Severo-vostoçnaya dialektnaya zona yakutskogo yazıka* (Yakut Dilinin Kuzeydoğu Dialekt Bölgesi) adlı eserde tartışılmıştır. Korkina, sözcüğün kökenini Evence *kəni* 'içi boş buz, buz altındaki çukur' olarak gösterir (1992, s. 254). Sözcüğün etimolojisi DSYS'de Evence *demñə* 'derin' olarak verilmiştir (DSYS, 1995, s. 250). Novgorodov ise sözcüğü Evenkice *əñn'ə* 'dere' sözcüğüyle ilişkilendirir (Novgorodov, 2009, s. 245). Üç etimoloji de hatalıdır ve verilen sözcüklerin Yak. *äñkã* ile kökensel olarak ilişkisi yoktur. Sözcüğün etimolojisi doğru biçimde ilk kez tespit edilmiştir. Sözcüğün başka bir varyantı Tunguz dillerinden Evencede bulunmaktadır: Evn. *həñkə* (*həp'kə* ~ *əñkə*) 1. 'nehirde donmayan su, nehir, göl ya da denizin buzlu yüzeyinde donmamış ya da erimiş yer' 2. 'buzları veya karları erimiş yer', *həñkəyə* (*həñkəkən*) 1. 'yumuşak, gevrek' 2. 'yumuşak kar' (SSTMYa, 1977, s. 367).

äññī ‘iki yaşında doğum yapmış dişi geyik’ (Olen.), *äññilā-* ‘iki yaşında yavrulamak’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 321); bk. Dolg. *äññī*.

Etim.: Evk. *äññī* ‘ikinci yılında yavrulamış dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 321). Evenkice sözcüğün farklı değişikleri Tunguz dillerinden Evence ve Negidalcede bulunmaktadır: Evn. *āni* ‘(yavrulamış) bir yaşında dişi geyik’; Neg. *äññahān* ‘yavru (geyik, sığın), tay’ (SSTMYa, 1977, s. 457). Evenkice sözcükteki uzun ünlü, vurgunun değişmesi nedeniyle ortaya çıkmış olmalıdır. Aynı sözcüğün hayvanın farklı yaşlarda yavruları için ve başka hayvanların yavruları için kullanılması Tunguz dillerinde ve Yakutça - Evenkice dil ilişkilerinde yaygın olarak görülmektedir: krş. *muoykā*, *amarxana* vb.

äñtār- ‘sonbaharda kızgınlık zamanı dişiler için gür çağrı sesi çıkarmak, gürültülü şekilde böğürmek, bağırarak’ (STBUT, 2004-2018, XV, s. 254).

Etim.: bk. *äñtār-*.

äñtār- ‘kızgınlık zamanı ses çıkarmak (erkek geyik hk.)’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 250); bk. *äñtār-*.

Etim.: Evk. *äñti* ‘erkek geyiğin sonbaharda ses çıkarması’ (DSYS, 1995, s. 250). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *äñti-* 1. ‘ses çıkarmak (geyikler hk., çiftleşme zamanı)’, *äñtin* 1. ‘ses çıkarma’ 2. ‘böğürtü, uluma, böğürme’ 3. ‘(kuş) bağirtisi’; Neg. *äñtī* ‘ses çıkarmak (çiftleşme döneminde erkek geyik, sığın hk.)’; Orok. *həñuçi-* ‘ses çıkarmak (geyik hk.)’ (SSTMYa, 1977, s. 458). Sözcük Yakutçaya Evenkice *äñti* ‘erkek geyiklerin ses çıkarması’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 778). Öndamaksılaşan Yakutça sözcük *äñtī + addan eylem yapım eki -*r* ile türetilmiştir.

äräpçi ‘bir tür rende’ (Çur.); *äräpçilā-* ‘(eskiden, hızlı giden kütükten kayığı yapmak için) kalın kütüğü kazıp rendeleyip yontarak ağacın özünü çıkarmak’ (SY.) (DSYY, 1976, s. 323; STBUT, 2004-2018, XV, s. 355); bk. *äräpçin*, *äräpçinā*.

Etim.: Evk. *iräpçinā* ‘rende, iki saplı ağaç bıçağı’ (DSYY, 1976, s. 323). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *äräpçin* ‘rende’; Neg. *iräpçivun* ~ *äräpçivun* ‘(ağaç için) rende’; Oroç. *iräpçu* ‘(yüzeyi işlemek için) planya’; Orok. *irepçinā* ~ *äräpçinā* (*ireptikā* ~ *reptikā*) ‘rende’ (SSTMYa,

1975, s. 329). Yakutçaya kaynaklık eden Evenkice sözcük kökenini *irepçī-* ‘yontmak, rendelemek’ fiilinden alır (SSTMYa, 1975, s. 329; Vas., 1958, s. 179). Yakutçada *äräpçīn* ve *äräpçīnā* varyantlarında Evenkice ünlü uzunluğu korunmuş ve bütün varyantlarda gerileyici ses benzeşmesi meydana gelmiştir.

äräpçīn ‘ağaçları kabuklarından ayırmak için kullanılan iki saplı kavisli ağaç bıçağı, rende’ (Olen., Jig.), (Ks.) (DSYS, 1995, s. 251).

Etim.: bk. *äräpçi*.

äräpçīnā ‘bir tür rende’ (An.) (DSYY, 1976, s. 323); bk. *äräpçi*, *äräpçīn*.

Etim.: bk. *äräpçi*.

ätirkān (*ätirkān xara*) ‘(örtm.) yaşlı avcı’ (DSYY, 1976, s. 324)

Etim: Evk. *ätirkān* ‘ihtiyar adam’ (DSYY, 1976, s. 324). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ätikkā* ~ *athā* ‘ihtiyar adam’; Evn. *ätikān* 1. ‘ihtiyar adam’ 2. ‘koca’ 3. ‘(alegori) ayı’; Neg. *ätiyākkān* ~ *ätihākkān*, *ätihān* ~ *ätuhān* ‘ihtiyar adam’; Ud. *əkçə* (<*əçikə) ‘üçüncü kuşaktan kuzen’; Nan. *əksā* ‘amca (babanın küçük erkek kardeşi)’; Man. *eshen* ‘amca (babanın küçük erkek kardeşi)’; krş. Klasik Moğolca *eçige* ‘baba’ (SSTMYa, 1977, s. 469). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. *Ätirkān xara* birleşik sözcüğündeki *xara* ‘kara, siyah’ kelimesi, örtmece nedeniyle küçültme anlamı katmak için eklenmiştir. Kelime *kihi xara* ‘insan, insanoğlu’ deyimiyile ilgili de olabilir: krş. *äçā xara* ‘(örtm.) genç insan’ (DSYY, 1976, s. 324).

äyāpānā ‘geyik boynuzunun arka dalı’ (DSYS, 1995, s. 247).

Etim.: bk. *äyāppīn*.

äyāppīn ‘geyik boynuzunun arka budağı’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 247); bk. *äyāpānā*.

Etim.: Evk. *iyāptun* ‘(geyikte) boynuz uzantısı’ (Bol., 2000, I, s. 230). Sözcük, Evenkice *iyə* ‘boynuz’ sözcüğünden türemiştir. Evenkice *-ptun* eki adlara gelmekte ve ‘sarma, kuşatma, daire’ anlamları taşıyan sözcükler türetmektedir: Evk. *ñäləkāptun* ‘bileklik’ < *ñäləkān* ‘el’ vb. (Vasilyeviç, 1934, s. LX; Vas., 1958, s. 784). Sözcük Tunguz dillerinden Evencede de bulunmaktadır: Evn. *äyāpān*

‘geyiğin boynuzunun arka budağının uzantısı’ (Petrov, 2017, s. 58; Robbek, 1989, s. 30). Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

äyım 1. ‘nehirin, derenin derinleşen yeri, derin yeri’ (SY.) 2. ‘nehirin derin yeri’ (Sunt.) 3. ‘nehirde donmayan yer’ 4. ‘kışın nehirde buzdan açık kalan ve balığın daima bulunduğu yer’ (Pek.); *äyım çīçāğa* ‘bir tür kuş’ (Olyok.) (Pek., 1959, s. 236; DSY, 1976, s. 318; DSYS, 1995, s. 246; STBUT, 2004-2018, XV, s. 162); bk. *öyömö, öyümü, öyümä, öyümü, öyünü*.

Etim.: Evk. *həyım* ‘nehirde derin kaynak yeri’ (DSY, 1976, s. 318). *SSTMYa*’da Evenkice sözcük ve onun Evence varyantı şu şekilde verilmiştir: Evk. *həyım* 1. ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmadan kalan yer’ 2. ‘nehirde balığın kışladığı yer’; Evn. *həyimçən* ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmadan kalan yer’ (1977, s. 361). Sözcük Yakutçaya Evenkice **əyım* varyantından kopyalanmış olmalıdır.

äytäkä ‘kutup porsuğu’ (Olyok.) (DSY, 1976, s. 318); bk. *äyiktä, äytä*.

Etim.: Evk. *əytəkə* ‘kutup porsuğu’ (DSY, 1976, s. 318). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (*SSTMYa*, 1977, s. 440).

äbillä ‘telkuyruk ördeği’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, XV, s. 407); bk. Yak. *ämillä, ämillä, ämildä*; Dolg. *ämüldä*.

Etim.: Evn. *āvaldī* ‘telkuyruk ördeği’ (*SSTMYa*, 1975, s. 10). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Oroç. *aunə* ‘telkuyruk ördeği’; Ud. *aunə* ‘telkuyruk ördeği’; Orok. *avunə* ~ *ainə* ~ *ainə* ‘telkuyruk ördeği’ (*SSTMYa*, 1975, s. 10). Sözcüğün Dolganca varyantının etimolojisi bilinmemektedir (Stach., 1998, s. 43). Yakutça sözcüğün kökeni ilk kez tespit edilmiştir.

ähän ‘yazın ağaçsız tundrada ateş yakmak için deri çantalarda taşınan küçük kütükler’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 253).

Etim.: Evk. *həsin* ‘sap, mızrak sapı, balta sapı’ (DSYS, 1995, s. 253). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *həsin* (*həhin* ~ *əbin* ~ *əvin* ~ *əgin* ~ *əsin* ~ *əhin*) 1. ‘kabza, (bıçak) sapı, (kaşık) sapı’ 2. ‘(mızrak, pala) sapı’ 3. ‘balta sapı’ 4. ‘(iğ) çubuğu’; Evn. *həsən* 1. ‘(bıçak) kabzası, sapı’ 2. ‘(mızrak) sapı’ 3. ‘balta sapı’; Neg. *həsin* 1. ‘(bıçak) sapı’ 2. ‘balta sapı’; Oroç. *həsi(n-)* ‘kabza,

(bıçak) sapı, kulp'; Ud. *hə^hi* 'kabza, kulp, (bıçak) sapı'; Ulç. *pəsi(n-)* 'kabza, (bıçak) sapı'; Orok. *pəsi(n-)* 'kabza, (bıçak) sapı'; Nan. *pəsi* 'kabza, (bıçak) sapı'; Man. *fesin ~ fesen ~ feşen* 'kabza, kulp, sap (bıçak, kılıç)' 2. 'kamçı sapı' 3. 'manivela, alet' 4. 'olta (kamışı)' 5. '(düğmede) ilmik' 6. 'güç, iktidar, hükümet önlemleri'; krş. Orta Moğolca *heşi* 'kulp, kabza' (SSTMYa, 1977, s. 371).

āldä 'sığın ve yaban geyiğinin boynuzunun dibindeki kemik' (Yes.) (DSYY, 1976, s. 324); bk. Dolg. *āldä*.

Etim.: Evk. *əllə* 'kafatası' (DSYY, 1976, s. 324). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 448). Yakutça ve Dolganca varyantlar uzun ünlülüdür. Ayrıca Yakutça ve Dolganca varyantlar, *-l-* nedeniyle ses benzeşmesine uğramış Evenkice sözcüğe göre daha eskicil özellikler taşımaktadır. Bu nedenle sözcük tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

āmildä (*muora āmildätä*) 'ak başlı telkuyruk ördeği' (DSYS, 1995, s. 128).

Etim.: bk. *ābillä*.

āmillä (*muora āmillätä*) 'ak başlı telkuyruk ördeği' (DSYS, 1995, s. 128).

Etim.: bk. *ābillä*.

āyiktä 'kutup porsuğu' (Tok.) (DSYY, 1976, s. 324).

Etim.: bk. *äytäkä*.

āytä 'kutup porsuğu' (Olyok., Tok.) (DSYY, 1976, s. 324; STBUT, 2004-2018, XV, ss. 407-408).

Etim.: bk. *äytäkä*.

gādik 'yumurtlamış köpek som balığı' (Ud.); *gādiktä-* '(balık) yumurtlamak' (Ud.) (DSYS, 1995, s. 62); bk. *xādik*.

Etim.: Evk. *gēdik* 'nehirin kaynağında ölen balık' (Vas., 1958, s. 84), *gedik* 'nehirin kaynağında ölen balık (köpek som balığı hakkında, yumurtlamadan sonra)' (Mireyeva, 2001, s. 62). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *gadik* 'yumurtlama, yumurta dökme' 2. 'köpek som balığının yumurtlama alanı', *gēdik* '(yumurtlamadan sonra) nehrin kaynağında ölen balık'; Evn. *gādṽq (gādaq)*

1. ‘yumurtlama, yumurta dökme’ 2. ‘yumurtlama alanı’; Neg. *gaciḥ* (*gaciḥ*) ‘(yumurtlayan) köpek som balığı’; Oroç. *Gadua* ‘dere adı’; Ud. *gadi-* ‘yumurtlamak’, *gadila* ‘köpek som balığı, gorbuşa balığı’; Ulç. *goadu* ~ *giadi* 1. ‘(yumurtlayan) köpek som balığı’ 2. ‘köpek som balığının yumurtlama alanı’; Orok. *gōdū* ~ *gōdūqū* ~ *gōdūmalī* ‘(yumurtlayan) köpek som balığı, gorbuşa balığı’; Nan. *gadalī* ‘som balığı’, *goado/ū* 1. ‘(yumurtlayan) köpek som balığı’ 2. ‘köpek som balığının yumurtlama alanı’; Man. *gudu-* ‘(iç kısımda ve sığıklarda) yumurtlamak’ (SSTMYa, 1975, ss. 135-136). Yakutça kopyanın etimolojisinin Rusça *gadiṭ*- ‘pislemek’ fiiliyle açıklanması hatalıdır (DSYS, 1995, s. 62). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır.

gālim ‘balina’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 62).

Etim.: bk. *xālim*.

gāyāūn ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 63).

Etim.: bk. *guyavun*.

gāncā ‘büyük bıçak, kama’ (An.) (DSYY, 1976, s. 83); bk. Yak. *kāncā*, *kāññā*, *kāññilbā*; bk. Dolg. *gāncā*.

Etim.: ← Evk. (Yefremov, 1984, s. 77; Stach., 1993, s. 85). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *gandi* 1. ‘çakmak’ 2. ‘metal bileği’ 3. ‘silah’; Sol. *gā* ‘çelik’, *gandú* ‘çakmak’; Neg. *gan* ‘çelik’, *gandu* ‘erimiş çelik’; Oroç. *gā(n-)* ‘çelik’; Ud. *gaṇa* ‘çelik’; Ulç. *gā(n-)* ‘çelik’; Orok. *gā(n-)* ‘çelik’; Nan. *gā* (*ga(n-)*) ‘çelik’; Man. *g’an* ‘çelik’; krş. Klasik Moğolca *yang* ‘çelik’, Bur. *gan* ‘çelik’; Çin. *gān* 1. ‘çelik, çelikten’ 2. ‘sert’ (SSTMYa, 1975, s. 139). Görünüşe göre sözcük önce Çince Moğolcaya ve oradan Tunguz dillerine kopyalanmıştır. Yakutça ve Dolganca sözcükte Evenkice kökenli büyütme eki *-ncA* bulunmaktadır. Sözcük Yakutçaya ve Dolgancaya *gā olarak kopyalanmış ve Evenkice büyütme eki *-ncA* ile kalıplaşmıştır. Sözcük; semantik değişim açısından Yakutça ve Dolganca *bolot* ‘pala, kılıç’ ← Klasik Moğ. *bolud* ‘çelik’ ← Fars. *pūlād* ‘çelik’ ile karşılaştırılabilir.

gilñāmil ‘kervanda bir sonraki geyiği bağlamak için eyer kaşındaki ilmik’ (An.) (DSYY, 1976, s. 83).

Etim.: bk. *kilgābīn*.

gipçān ‘karaca’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 62).

Etim.: bk. *būçān*.

gībin ‘geyiğin bağırsaklarının içindeki pisliğin kurutulduğu çit’ (An.) (DSYY, 1976, s. 83); bk. *kībin*.

Etim.: Evk. *gīvūn* ‘tütsüleme ve kurutma amacıyla ateş yakılan yapı’ (DSYY, 1976, s. 83). Evenkice sözcük *gī-* ‘tütsülemek’ + eylemden ad yapım eki *-vūn* ile oluşturulmuştur. Sözcük mevcut hâliyle yalnızca Evenkicede bulunmaktadır. Evenkice fiilin varyantları diğer Tunguz dillerinde de görülür: Oroç. *gulugi-* ‘(dinî terim) ayının kafatası ve kemiklerini) tütsülemek, kurum sürmek’; Ulç. *gulup-* ‘tütsülemek, kurum sürmek’; Orok. *gulitçi* ‘(deriyi) tütsülemek’; Nan. *gulu-* ‘islemek’ (SSTMYa, 1975, s. 147). Sözcük Yakutçaya ikinci hecesi kısa olan *gīvun* varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 133).

golomo ‘alaçık’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 83).

Etim.: bk. *xolomo*.

goro ‘uzak’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 62).

Etim.: Evk. *goro* ‘uzak’ (DSYS, 1995, s. 62). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *goro* 1. ‘uzak’ 2. ‘uzakta’; Evn. *gor(ö)* 1. ‘uzak’ 2. ‘uzun, sürekli’ 3. ‘uzaklar’ 4. ‘uzun süre’ 5. ‘uzakta’ 6. ‘uzun zaman’; Neg. *goyo* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzun zaman’ 3. ‘uzak’ 4. ‘uzun’; Oroç. *gō* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzun zaman’, *gōlo* 1. ‘uzakta, uzaklarda’ 2. ‘uzun zaman’; Ud. *gō* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzun zaman’ 3. ‘uzak’ 4. ‘uzun’; Ulç. *goro* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzun zaman’ 3. ‘uzaklar’; Orok. *goro* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzun zaman’; Nan. *goro* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzun zaman’ 3. ‘uzak’ 4. ‘uzun’ 5. ‘uzaklar’ 6. ‘yol, istikamet’; Man. *goro* 1. ‘uzakta’ 2. ‘uzak’ (SSTMYa, 1975, ss. 161-162). Sözcük Evenkice etkinin yoğun olarak görüldüğü, Yakutçanın Udsk diyalektine aittir.

gugārka ‘dizginlerin yere düşmesini önleyen geyik koşumunun kemerindeki çengel’ (An.) (DSYY, 1976, s. 83); bk. Yak. *guzārka, kugārka, kukārka*; Dolg. *gugārka*.

Etim.: Evk. *gugarka* ‘kemerdeki halkalı demir parçası’ (DSYY, 1976, s. 119). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 166). Yakutça ve Dolganca bütün varyantların orta hecesinin uzun ünlülü olmasına bakılırsa bu sözcük Evenkice uzun ünlülü bir varyanttan kopyalanmış olmalıdır. Ancak bu biçim Evenkice sözlüklerde yer almaz.

guli (Ks.) ‘eti yenen yabani geyiğin kemiklerini bir yere yığarak taşla bastırmak’ (DSYS, 1995, s. 62); bk. *gulik*.

Etim.: Evk. *guli-* ‘ayının kemiklerini dallara asmak; sığın, geyiğin kemiklerini direkler üzerine yapılan ambara koymak’ (DSYS, 1995, s. 62).

gulik ‘ayının kemiklerini, kafatasını ağacın tepesine asmak, koymak’ (Ud.) (DSYS, 1995, ss. 62-63); *guliktā-* ‘ayının kemiklerini, kafatasını ağacın tepesine asmak, koymak’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 63); bk. *guli, kulirdāhin*.

Etim.: Evk. *gulik* 1. ‘(hayvanların kemiklerinin istif edildiği) direkler üzerine inşa edilen bir tür platform’ 2. ‘bu platformun yapıldığı yer’ (Vas., 1958, s. 96, Mır., 2004, s. 148). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguzca sözcükler şunlardır: Evn. *göli-* ‘hayvanın kemiklerini bir tür özel platforma koymak’, *gölik* ‘(etnografik, dinî terim) (ayı, yabani geyik, sığın gibi hayvanların kemiklerinin bulunduğu) direkler üzerine inşa edilen bir tür platform’; Neg. *gulī-* ‘(etnografik terim) hayvanın kemiklerini bir tür özel platforma koymak’; ayının kafatasını ağaca asmak’; Orok. *guli-* ~ *gulli-* ‘(etnografik terim) ayının kafatasını depoya koymak’ (SSTMYa, 1975, s. 170). Sözcük Evenkice etkinin yoğun olarak görüldüğü Yakutçanın Udsk diyalektine aittir. Sözcüğün kökeni ilk tez tespit edilmiştir.

guyavun ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 62); bk. Yak. *bäyāün, gäyāün, xoyōbul, kuoyabil, kuyabil, kuyābil, kuyābın, kuyabīn*.

Etim.: Evk. *guyavūn* ‘orman meyvesi toplamak için kullanılan koni şeklinde huş ağacı kabuğundan kap’ (DSYS, 1995, s. 90). Evenkice sözcük *guyā-* ‘huş ağacından kapla orman meyvesi toplamak’ + eylemden ad yapım eki *-vūn* ile türetilmiştir. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn.

guyūn ‘orman meyvesi toplamak için kullanılan koni şeklinde huş ağacı kabuğundan kap’; Ulç. *gupi-/u-* ‘huş ağacından kapla orman meyvesi toplamak’; Orok. *gupi-/ə-* ‘huş ağacından kapla orman meyvesi toplamak’; Nan. *gupi* ‘orman meyvesi toplamak için kullanılan koni şeklinde huş ağacı kabuğundan kap’ (SSTMYa, 1975, s. 168). Poppe, Evenkice *-vūn* ekini Moğolca *-yur* ile ilişkilendirerek bu ekin Türk dillerinde bulunmadığını belirtir (1969, s. 261). Yakutçadaki varyantların son hecelerindeki ses değişimleri örneksene nedeniyle ortaya çıkmıştır: krş. *toxtobul* ‘durak’ < *toxtō-* ‘durmak’ + eylemden ad yapım eki *-bul* vb.

guzārka ‘dizginlerin yere düşmesini önleyen geyik koşumunun kemerindeki çengel’ (An.) (DSYY, 1976, s. 83).

Etim.: bk. *gugārka*.

haçarī 1. ‘iki yaşında dişi geyik’ (Vil.) 2. ‘iki yaşının içerisindeki dişi geyik’ (Yes.) 3. ‘iki yaşında düve’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 226).

Etim.: bk. *saçarī*.

haxanān ‘büyük turna balığı’ (Yes.) (DSYS, 1995, ss. 174-175); bk. Yak. *saxinān*; Dolg. *hakanan*.

Etim.: Evk. *hakanān* ‘büyük turna balığı’ (DSYS, 1995, s. 174-175). Sözcük iki Tunguz dilinde daha tanıklanmıştır: Neg. *sahanan* ‘bir tür Sibiryasomunu (Hucho taimen)’; Ulç. *sakanu* ‘bir tür Sibiryasomunu (Hucho taimen)’ (SSTMYa, 1977, s. 56). Sözcük Evenkice etkinin yoğun olarak görüldüğü Yakutçanın Yessey diyalektine aittir.

halgımçā ‘çadırın iskeletini tutan dört direk’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 174).

Etim.: bk. *salgımça*.

halxa ‘çekiç’ (DSYY, 1976, s. 226); bk. Yak. *alxa*, Dolg. *halka*.

Etim.: ← Evk. (DSYY, 1976, s. 44). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *halka* (*alka* ~ *aluka*) 1. ‘çekiç, balyoz, varyos’ 2. ‘demirci’; Sol. *alxa* ‘çekiç’; Evn. *halqə* ‘çekiç, balyoz’; Neg. *halka* ‘çekiç, balyoz, varyos’; Oroç. *halua* ~ *haluva* ‘çekiç, balyoz, varyos’; Ud. *haluga* ‘çekiç’; Ulç. *palavü(n-)* ~

paloa(n-) ~ palai(n-) ‘çekiç’; Orok. *palo ~ paloa ~ paloya ~ paliya* ‘çekiç’; Nan. *paloa* 1. ‘çekiç’ 2. ‘(azı) dişi’; Man. *folqo* ‘çekiç’; krş. Orta Moğolca *haluxa* ‘çekiç’; Klasik Moğolca *aluxa* ‘çekiç’, *alx(an)* ‘çekiç, balyoz’ (SSTMYa, 1977, s. 313); krş. Eski Türkçe *balqa ~ balya* ‘çekiç’ (Doerfer, 1985, s. 22).

handukkūra ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 226).

Etim.: bk. *sämklärä*.

hata ‘geyiğin toynaklarının altındaki deri, tüy’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 174); bk. *ata*.

Etim.: Evk. *hata* ‘geyiğin toynağının altındaki kaba tüy’ (Bol., 2000, II, s. 255). Daha önce incelediğimiz *ata* sözcüğünün farklı bir varyantı olan *hata*’nın kökeni ilk kez tespit edilmiştir.

hataki ‘çizmenin altına giyilen yarı açık kısa kürk çorap’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 226).

Etim.: bk. *ata*.

hatıki ‘çizmenin altına giyilen yarı açık kısa kürk çorap’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 226).

Etim.: bk. *ata*.

hattı ‘iki yaşında dişi geyik’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 226); bk. *sartı, sattı*.

Etim.: bk. *saçarı*.

hábäräñ ‘ziyafet, şölen’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 178).

Etim.: bk. *säbärin*.

häktä 1. ‘dallardan yapılan döşek’ 2. ‘alaçık’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. *säksä*.

häli ‘mamut’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. *säli*.

hämäkäççi ‘(eskiden) avcılarının tapındıkları ahşap put’ (Vil.) (DSYS, 1995, s. 178); bk. Dolg. *hämäkän*.

Etim.: Evk. *hämäkän* ‘insan tasviri (put)’ (DSYS, 1995, s. 178). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkice bulunur ve Moğolca kökenlidir: Evk. *hämäkäy*

‘çadırın yanında putun (insan tasvirinin) dikildiği yer’, *həməkən* ‘muska, nazarlık, tılsım’ ← Moğ. *emegen* ‘tanrılardan birinin adı’³ (SSTMYa, 1977, s. 366). Sözcük Yakutçaya ya Evenkice *həməkən* varyantından fiil olarak kopyalanmıştır ya da isim olarak kopyalanmış ve örnekseme nedeniyle mevcut şeklini almıştır. Yakutça sözcükte Yakutça eylemden ad yapım eki *-ĀççX* bulunmaktadır.

hämçirä ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. *ämçirä*.

häm্নäkä ‘geyiğin bacak kemiği’ (An.) (DSYY, 1976, s. 230); krş. Dolg. *ännäräkän*.

Etim.: Evk. *hənñən’ə* (*həñəmə*) ‘(geyiğin ön bacaklarında) önkol kemiği’; Evn. *həññ’e* (*həññəçə ~ əññim*) ‘(geyiğin, koyunun, sığının; ön) bacağı’ (SSTMYa, 1977, s. 366). Sözcüğün ilişkili olduğu Tunguzca varyantlar şunlardır: Evk. *hənñən* (*hən’ñən ~ həñən ~ əññən*) 1. ‘diz’ 2. ‘dizkapağı kemiği’ 3. ‘taban’; Sol. *əññ ~ ’enge* ‘diz’; Evn. *həññin* (*həñgän ~ hıñgən ~ höññön ~ həññən ~ əññin*) ‘diz’; Neg. *hən’ñən* ‘diz’; Oroç. *həññə ~ həñən* ‘diz’; Ud. *həñə* ‘diz’; Ulç. *pən’ə(n-)* ‘diz’, *pən’ə gıramsani* ‘diz kapağı’; Orok. *pənə ~ pəñə(n-)* ‘diz’; Nan. *pəññə* ‘dizler’, *pəññə gımaqsani* ‘diz kapağı’ (SSTMYa, 1977, s. 366). Etimolojisi ilk kez tespit edilen sözcük tanıklanmamış Evenkice ya da Evence bir varyanttan Yakutçaya kopyalanmıştır.

händipkirä ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ (An.) (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. *sämklärä*.

hängärä ‘yabani biberiye (*Ledum decumbens*)’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. *sämklärä*.

härgi ‘kuyruk sokumu’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. *särgi*.

³ Klasik ve Çağdaş Moğolcada ‘tanrılardan birinin adı’ anlamına gelen *emegen* sözü tanıklanamamıştır.

hācāk ‘efsanevi vahşi insan, dağ ruhu’ (DSYS, 1995, s. 178).

Etim.: bk. *hāyāk*.

hāñā ‘balığın solungaçları’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 178).

Etim.: Evk. *həñəñ* ‘solungaçlar’ (DSYS, 1995, s. 178). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *səñəñ* (*həñəñ* ~ *şōñan* ~ *şəñəñ*) ‘solungaçlar’; Evn. *həñə* (*səñə* ~ *həñəñ* ~ *həñə*) ‘solungaçlar’; Neg. *sən’ə* ‘solungaçlar’; Oroç. *səñə* ‘solungaçlar’; Ud. *səñə* ‘solungaçlar’; Orok. *sənə* ‘solungaçlar’; Ulç. *sənə* ~ *sən’ə* ‘solungaçlar’; Nan. *səñə* (*səñələ*) ‘solungaçlar’; Man. *señgele* 1. ‘(horozda) ibik’ 2. ‘solungaçlar (balığın solungaçlarındaki kırmızı et)’ 3. ‘çentik, (oltada) çengel’ 4. ‘tuzak mekanizmasını harekete geçiren cihaz’ 5. ‘(flütte) kapakçık’ (SSTMYa, 1977, s. 143). Yakutça sözcükteki ünlü uzunluğu, sözcüğün fonetik özellikleri ve Tunguzca varyantlar göz önünde bulundurulursa sözcüğün Yakutçaya tanıklanmamış Evence bir varyanttan kopyalandığı anlaşılır.

hāyāk ‘efsanevi vahşi insan, dağ ruhu’ (Kol.) (DSYS, 1995, s. 178); bk. *sācāk*, *hācāk*.

Etim.: Evn. *hāyāk* ‘yerleşik Koryak, Kamçadal’ (DSYS, 1995, s. 173). SSTMYa’da sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları ve anlamları şu şekilde verilir: Evk. *həyə* ‘kötü ruh’; Evn. *hāyāk* 1. ‘kötü ruh, şeytan’ 2. ‘mızrağıyla dağlarda gezen masal yarattığı’ 3. ‘Koryak’ 4. ‘İtelmen, Kamçadal’ 5. ‘Çukça’ (1977, s. 361). Sözcük Yakutçaya Evence *hāyāk* varyantından kopyalanmıştır.

hianān (*kōppōx hianāna*) ‘kertenkele (hrf. yosun balığı, yosun tatlısu gelinciği)’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 118).

Etim.: bk. *sianān*.

hianān ‘tatlısu gelinciği, lota’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 229).

Etim.: bk. *sianān*.

hiçī ‘sonbaharda ve ilkbaharda giyilen baldır kısmı tüysüz, koncu uzun çizme’ (Olen.) (DSYS, 1995, s. 178).

Etim.: Evk. *hiçī* ‘yazlık kadın ayakkabısı’ (DSYS, 1995, s. 178). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 329).

hımaççı ‘şimdi, şu anda’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 229).

Etim.: bk. *himāxıy*.

himāxıy ‘şimdi, şu anda’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 229); bk. *hımaççı, sumaxay*.

Etim.: Evk. *himāt* ‘hızlıca, derhâl’ (DSYY, 1976, s. 229). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hınma* 1. ‘hızlı, süratli’ 2. ‘çevik’ 4. ‘çabukluk, hız’ 5. ‘kıvraklık’ 6. ‘nehirin hızlı akan yeri, ivinti yeri’, *hımmat* ~ *hınmat* 1. ‘çabuk, hızlı, büyük bir hızla’ 2. ‘çeviklikle, kıvrak şekilde’; Ud. *şaymu* ‘hızlı, süratli’, *şaymuci* ‘çabuk, hızlı’ (SSTMYa, 1977, s. 324). Novgorodov, sözcüğün Yakutçaya, Evenkice *himā* ‘hızlı’ sözcüğünden kopyalandığını belirtir (2009, s. 233). Her iki etimoloji de mümkündür. Sözcükteki *-xıy* eskicil bir addan ad yapım eki olmalıdır; muhtemelen bu sözcükte küçültme işlevinde kullanılmıştır. Standart Yakutçada bulunmayan bu ek ancak Yakut ağızlarında görülür: krş. *ataxıy* ‘tuzağa ayağından yakalanmış tavşan’ (İnd.), *bobukuy* ‘tavşan’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 63; DSYS, 1995, s. 44). Bu ek, Evenkice ve Evencede tanıklanamamıştır.

hıyaxa ‘az ağaçlı ya da tamamen ağaçsız yüksek yer’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 229).

Etim.: Evk. *siyaka* ‘bitkisiz dağ sırtı, dağın yamacındaki açık yer’; Evn. *həyekə* ‘dağın zirvesi’ (DSYY, 1976, s. 229). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları ve ilişkili olduğu sözcükler şunlardır: Evk. *suvərā* (*suvurā* ~ *suvərən* ~ *sugerā* ~ *suyərā* ~ *suoran* ~ *suərā* ~ *şuərān*) 1. ‘(ağacın) tepesi’ 2. ‘(sivri uçlu nesnenin) ucu’ 3. ‘uç, kenar’; Sol. *sugur* ‘uç’, *sügür* ‘(coğrafi) burun’; Evn. *huriḡə* 1. ‘iki ağızlı (bıçak, kılıç)’ 2. ‘koni biçimli (dağların zirvesi hk.)’, *hūrə* (<*suvərā) 1. ‘(ağacın, dağın) tepesi, zirvesi’ 2. ‘(sivri uçlu nesnenin) tepesi, uç, tepe’ 3. ‘uç’; Neg. *suvəyā* ~ *suyā* 1. ‘(ağacın) tepesi’ 2. ‘(bir nesnenin sivri) ucu’; Oroç. *suḡə* 1. ‘(ağacın) tepesi’ 2. ‘(dalın) ucu’; Ud. *suə* ‘(ağacın) tepesi’; Ulç. *suvə* ‘(ağacın) tepesi’; Orok. *suvə* 1. ‘(ağacın) tepesi’ 2. ‘uç (bir nesnenin sivri ucu)’; Nan. *suvə* ~ *suə* ‘(ağacın) tepesi’, *suəkə* ‘tepe, uç (bir nesnenin sivri ucu)’; Man. *subehe* 1. ‘uç, dalların tepesi’ 2. ‘filiz, dip sürgünü’ 3. ‘(bıyığın, sakalın) ucu’; krş. Klasik Moğolca *sibüge(n)* ‘biz’, *sobuyur* ‘koni biçimli, sivri uçlu’ (SSTMYa, 1977, s. 118).

himciġān ‘sivrisinek’ (DSYY, 1976, s. 227).

Etim.: bk. *süntüçġān*.

hīltī ‘deri sepilemede kullanılan çürük odun tozu bulamacı’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 175); bk. Yak. *siltī*; bk. Dolg. *sīltī*.

Etim.: Evk. *hiltu* ‘çürümüş ağaç parçası; ağacın çürümüş özü, kav’ (DSYS, 1995, s. 175). Sözcük Tunguz dillerinden Evencede ve Negidalcde de bulunmaktadır: Evn. *hīltb* ‘çürük bir parça, çürük mürük’; Neg. *siltuksə* ‘çürük bir parça, çürük mürük’ (Novgorodov, 2009, s. 232). Sözcük Yakutçaya Evenkice *hīltī* ‘çürümüş ağaç kırıntısı, kırmızı çürümüş ağaç parçası’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 554).

hīrāŋ ‘çiftleşme dönemindeki erkek geyik ve sığından yayılan nahoş koku’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 175); krş. *irki*, *īrālāx*.

Etim.: Evk. *sirūcan* ‘geyiğin çiftleşme dönemi’ (DSYS, 1995, s. 175), Evk. *sirū* ~ *hirū* ‘damızlık erkek geyik’ (Novgorodov, 2009, s. 232). Evenkice *sirū* ~ *hirū* ve aynı kökten türeyen *sirūcan* (*hirūcan* ~ *şirūcan*) sözcüğünün başka bir varyantı Negidalcde bulunmaktadır: *hīra* ‘erkek geyiğin, sığının derisi’ (SSTMYa, 1977, s. 96). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olmalıdır: krş. Evk. *īrān* ‘geyiğin çiftleşme mevsimi’, *hīrā* ‘kızgınlık döneminde sığın, yabani geyik’ (Mır., 2004, s. 257, 558). Evenkice *īrān* ~ *hīrā* sözcüğünün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *iyuksə* ‘(yabani geyiğin, sepilenmiş) derisi’; Oroç. *iyu* ‘(yabani) geyik’; Ulç. *suru(n-)* ‘geyik’; Nan. *sirū* ‘(yabani) geyik’; Man. *iren* ‘(yabani) geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 328).

hoxto ‘dallardan yapılan döşek’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: bk. *sāksä*.

hoksāki ‘Sibiryalaakargası’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 227).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

hoksōkiy ‘Sibiryalaakargası’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 227).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

homdurkurā ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ (An.) (DSYY, 1976, s. 227).

Etim.: bk. *sämkarä*.

homkımça ‘çadırın iskeletini tutan dört direk’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 176).

Etim.: bk. *salgımça*.

horçō ‘kurutulmuş et’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 176).

Etim.: bk. *sorça*.

horōn ‘eyerin ahşap kısmı, eyer kaşı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 228); bk. Dolg. *horon*.

Etim.: Evk. *oron* ‘eyer kaşı’ (DSYY, 1976, s. 228). Sözcük Yakutçaya, Evenkice *horōn* ay. varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 566). Sözcük, bu anlamıyla Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır. Evenkice sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerindeki sözcükler şunlardır: Sol. *orō* ‘(dağ) geçidi’; Neg. *hoyo* ~ *xoyon* 1. ‘tepe, bingıldak’ 2. ‘zirve’; Oroç. *hō(n-)* 1. ‘bingıldak’ 2. ‘(dağda) zirve’; Ud. *hō(n-)* ‘(bir şeyin üzerindeki) boşluk’; Ulç. *poğdo* ~ *poroğdo* ‘(köpek derisinden, av için) şapka’, *poro(n-)* 1. ‘bingıldak’ 2. ‘zirve, tepe’; Orok. *poro(n-)* 1. ‘(kafada) tepe, bingıldak’ 2. ‘tepe, zirve’; Nan. *porō* 1. ‘(kafanın) tepesi, bingıldak’ 2. ‘(dağda) zirve’ 3. ‘bir şeyin yüzeyi, yüzü’, *poroğdo* ‘(av) şapkası’; Man. *foron* ‘kalkık saç perçemi, kıvrıcıklık’; krş. Klasik Moğolca *oroī* 1. ‘zirve, tepe’ 2. ‘bingıldak’ (SSTMYa, 1977, s. 334).

höcügä (*höcügdä bugdī*) (An.) ‘benekli, alını noktalı (geyik donu hk.)’ (DSYS, 1995, s. 176); bk. *sücälä*.

Etim.: Evk. *həcugdä* (*oron*) ‘üst dudağı beyazlı (geyik)’ (Mır., 2004, s. 585), *həcürəgdä* 1. ‘üst dudağı beyazlı geyik’ 2. ‘iri sarkık dudaklı’, *əcürəgdä* ‘alt çenesi beyazlı geyik’ (Mireyeva, 2001, s. 17). Evenkice sözcük *həcun* ‘dudak’ + *-gdä* ‘sıfat yapan ek’ birleşimiyle oluşmuştur (Bol., 2007, s. 366). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evn. *hucin* (*ucin* ~ *hücön* ~ *hüçön* ~ *hucñn*) 1. ‘(geyiğin, atın) dudağı’ 2. ‘surat’, *hucəpu* (*ucəpu* ~ *hüd’apu*) ‘beyaz suratlı, beyaz burunlu (geyik)’; Neg. *həcun* ‘(geyiğin, sığının) dudağı’; Oroç. *hucə* ‘yanak (ağız boşluğunun dışındaki yanak ve dudak eti)’ (SSTMYa, 1977, s. 360). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

höksürgälāx ‘dövüşken kuş’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 228); bk. Yak. *öksökü*.

Etim.: Sözcük örnekseme yoluyla oluşan *höksürgä* (← ? *söksörgönö*) + addan ad yapım eki *-lāx* ile türetilmiştir.

höröbün ‘büyük aladoğan, çakır kuşu’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: Evk. *horomivün* 1. ‘çaylak’ 2. ‘doğan’ (Bol., 2000, II, s. 274), *horomivun* ay. (Mır., 2004, s. 565; Vas., 1958, s. 487). Evenkice sözcük *horomī-* ‘çalı horozu avlamak’ + eylemden ad yapım eki *-vün* ile türetilmiştir (Bol., 2000, II, s. 274; Vas., 1958, s. 748). Sözcük mevcut anlamıyla yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 333). Etimolojisi ilk kez tespit edilen Yakutça kopyada *-m-* > *-b-* değişimi meydana gelmiş ve Evenkice sözcüğün *-mivün* kısmı büzüşerek uzun ünlüye dönüşmüştür.

hulukta ‘geyik, hayvan bağırsağı’ (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: bk. *sulukta*.

huona ‘binanın iskeleti’ (An.) (DSYY, 1976, s. 228); bk. Yak. *huonā*, *huonān*, *suolā*, *suonā*; Dolg. *huona*.

Etim.: Evk. *sōna* ~ *hōna* ‘çadırın iskeleti (üç temel sırık)’ (DSYY, 1976, s. 228). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hōnan* (*hōnān*) 1. ‘(duman için, yukarıdaki) delik’ 2. ‘sırık (çadır iskeleti)’; Neg. *sōna* ‘kiriş, kalas’; Oroç. *sōno* ‘(duman için) delik’; Ulç. *sō(n-)* ‘çatı kirişi’; Orok. *sōno* 1. ‘(çadırda, duman için) delik’ 2. ‘kiriş, kalas (tavandaki, çatıdaki ana kiriş)’; Nan. *sō* 1. ‘çatı kirişi’ 2. ‘sırıklar’; Man. *son* 1. ‘sırık’ 2. ‘çatının altındaki çatı kaplaması için kullanılan sıırıklar’ (SSTMYa, 1977, s. 110). Sözcük Evenkiceden Yakutçaya kopyalanırken ilk hecedeki uzun ünlü ikiz ünlüye dönüşmüştür. Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantlarında uzun ünlüler daima ilk hecede yer aldıklarından Yakutça kopyalardaki ikinci hece uzunlukları örneksemeyle ortaya çıkmışlardır.

huonā ‘çadır gövdesinin temel sırıkları’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: bk. *huona*.

huonān ‘ekin demetlerini kurutmak için kullanılan askının ayakları’ (Len.) (DSYS, 1995, s. 176); bk. *huona*.

Etim.: Evk. *sōnān* ~ *hōnān* 1. ‘üç-dört bağlı sırıktan oluşan çadır iskeleti’ 2. ‘çadırın iskeletindeki uzun yatak direk’ 3. ‘çadırda tencerenin asıldığı sıruk’ 4. ‘(dışarıda) kazanın, çaydanlığın asıldığı çengelli sıriklar’ (Mır., 2004, s. 516, 563). Yakutçaya Evenkice sözcüğün 3. ve 4. anlamları kopyalanmıştır.

huoŋa 1. ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ 2. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ 3. ‘geyik cenini’ (Vil., Len.) (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: bk. *suoŋā*.

huoŋā 1. ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ 2. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ 3. ‘geyik cenini’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: bk. *suoŋā*.

hura ‘kasık atardamarı’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 228).

Etim.: Evk. *hura* ‘kasık’ (Mır., 2004, s. 578), *sura* ‘kan damarı, toplardamar’ (Bol., 2000, II, s. 72). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 129). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

hurkulān ‘kemendin bir ucuna bağlanmış, ilmiği sarmak için kemikten halka biçimindeki makara’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 177).

Etim.: Evk. *hurka* ‘ilmik, ilmikli tuzak’ (DSYS, 1995, s. 177). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evn. *hūrḡḡ* 1. ‘(kuş ve tavşan yakalamak için) ilmik, ilmikli tuzak’ 2. ‘(küçük hayvanlar için) tuzak’; Neg. *hoyka* (<*hurka) 1. ‘ilmik, ilmikli tuzak’ 2. ‘ekim ayı’ 3. ‘aralık ayı’; Oroç. *hukka* (<*huyka < *hurka) ‘(samur ve diğer küçük hayvanlar için) ilmik, ilmikli tuzak’; Ud. *huka* (<*hukka < *huyka < *hurka) ‘(vahşi hayvanlar için) ilmik, ilmikli tuzak’; Ulç. *puça* (<*purka) ‘(vahşi hayvanlar için) ilmik, ilmikli tuzak’; Orok. *pūta* ~ *pūtta* 1. ‘ilmik, (küçük hayvanları avlamak için) ilmikli tuzak’ 2. (samur için) ağ’; Nan. *poyqa* (<*purka) ‘(küçük hayvanları avlamak için) ilmik, ilmikli tuzak’; Man. *hurga* ~ *hurqa* ‘(at kılından, kuş için) ilmik, ilmikli tuzaklar’; krş. Klasik Moğolca *huraqa* ‘ilmikli tuzak, ilmik’ (SSTMYa, 1977, ss. 352-353).

Yakutça *hurkulān*'daki *-lān*'ın kökeni ve işlevi belirgin değildir. Sözcükteki bu ek, Evenkice *-lĀn* addan ad yapım ekiyle karşılaştırılabilir ve asli biçim Evk. *hurkalān 'ilmiğin içindeki' olarak tasarlanabilir: Evk. *sulān* 'paltonun içinde' < *sun* 'palto', Evk. *olotlōn* 'yumuşak kürk çizmede' < *oloçi* 'yumuşak kürk çizme' vb. (Vas., 1958, s. 766). Ancak bu tür bir sözcük hiçbir Tunguz dilinde tanıklanmamıştır. Sözcük, Yakutçaya kopyalandıktan sonra yok olmuş bir Evenkice varyanta ait olmalıdır.

hutukā 'omurilik' (An.) (DSYY, 1976, s. 228); bk. Yak. *sutuka*.

Etim.: Evk. *hutukā* 'omurilik' (DSYY, 1976, s. 216).

hūgār 'yoldan sapan yolcunun gecelediği yeri gösteren yol işareti' (Yes.) (DSYY, 1976, s. 229); bk. *sugar*.

Etim.: Evk. *sugar* 'yol işareti' (DSYY, 1976, s. 229). Yakutça sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Evn. *hūyār* 1. '(yol) işareti, işaret' 2. 'şamandıra, kanal şamandırası'; Oroç. *sū-* '(arkadakilere yol göstermek için) işaret yapmak' (SSTMYa, 1977, s. 115). Yakutça sözcük, Evenkice *hūgār* 'yol işareti (yığılmış ağaçlardan yapılan engelde bulunan sepetçi söğüdü dalı)' sözcüğünden kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 567).

hūmkā 'puhu kuşu' (Ud.) (DSYS, 1995, s. 177); bk. Yak. *ūmkā*; Dolg. *homka*.

Etim.: Evk. *humkə* 'büyük baykuş' (DSYS, 1995, s. 177). Sözcüğün SSTMYa'da tespit edilen Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *umul* (*umi* ~ *umil* ~ *umkə* ~ *uŋül* ~ *humkə* ~ *humukī* ~ *humə*) 'baykuş, puhu kuşu'; Sol. *umilə* 'puhu kuşu'; Evn. *umĭl* (*umil* ~ *umöl* ~ *umul* ~ *uməl* ~ *umtəvkie*) 'puhu kuşu'; Neg. *umulgin* 'baykuş'; Nan. *humilū* (*hums* 'ə) 'puhu kuşu' (1977, s. 269). Uzun ünlü ve ses değişimleri açısından sözcük Yakutçaya Evenkice *hūmkə* 'büyük baykuş, puhu kuşu' varyantından kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 574). Yakutça kopyada uzun ünlü korunurken Evenkice *-ə-* sesi artmadaksızlaşarak *-a-*'ya dönüşmüştür.

hūn 1. ‘açgözlü, doymaz’ (An.) 2. ‘açgözlülük, doymazlık (yırtıcı hayvan hk.)’ (Yes.) (DSYS, 1995, s. 177; DSYY, 1976, s. 229).

Etim.: Evk. *hugun* ‘aç’ (DSYS, 1995, s. 177; DSYY, 1976, s. 229). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *huy* ~ *hūy* (*huye* ~ *huyi* ~ *huyun* ~ *huh*) 1. ‘aç (hayvan hk.)’ 2. ‘kudurmuş, canavar kesilmiş’ 3. ‘kış uykusuna yatmayan ayı’; Evn. *hök’çən* ‘kış uykusuna yatmayan ayı ya da Sibiryaya marmotu’; Neg. *hūyāçān* ~ *hūhāçān* 1. ‘aç’ 2. ‘kudurmuş, canavar kesilmiş (kış uykusuna yatmayan ayı hakkında, kışın)’ 2. ‘kış uykusuna yatmayan ayı’ (SSTMYa, 1977, s. 337). Yakutça sözcükteki uzun ünlü, Evenkice *-ugu-* hecesinin büzüşmesi sonucunda oluşmuştur: Yak. *hūn* ← **hugun* ← Evk. *hugun*.

hūnakān ‘geyik kızağına yük bağlamak için kullanılan sicim’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 229); bk. Yak. *sūnaxān*; Dolg. *hūnakān*.

Etim.: Evk. *şunə* ‘ip’ (DSYY, 1976, s. 229). Köken olarak verilen sözcük (ş-nedeniyle) Evenkicenin güney diyalektlerine ait olduğundan Yakutçaya doğrudan bu varyanttan kopyalanmış olamaz. Sözcük Evenkice *hūna* ‘köpek dizgini’ varyantından kopyalanmıştır. Yakutça sözcük *hūna* ‘sicim’ + *-kān* küçültme ekinin birleşimiyle oluşmuştur.

hūrpükā ‘küçük karaçam çalılıkları’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 177).

Etim.: Evk. *hurpikā* ‘koru, ağaçlık’ (Bol., 2000, II, s. 292). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *huyān* ‘orman, tayga’; Oroç. *huən* ‘orman, dağlık tayga’; Ud. *huənçə-* ‘ava gitmek’; Orok. *purə(n-)* ‘tayga’; Nan. *purē* ‘ıssız yer, taygada ücra yer’ (SSTMYa, 1977, ss. 351-352). Sözcüğün kökeni ilk olarak DSYS’de Evk. *hurpikān* ‘köknar’ olarak verilmiştir (1995, s. 177). Anlambilimsel açıdan ve söz sonu *-n*’nin bulunmayışı nedeniyle sözcük Yakutçaya *hurpikā* varyantından kopyalanmış olmalıdır.

hūrū ‘bir tür alabalık (*Prosopium cylindraceum*)’ (T.) (DSYY, 1976, s. 229).

Etim.: bk. *sörū*.

xabata 1. ‘dazlak, kel’ (Bul., UsY.), (Pek.) 2. ‘geyik hastalığı’ (VKol.); *xabata taba* ‘boynuzsuz geyik, boynuzları çıkmayan geyik’ (Oym.), *imax xabatata* ‘papatya?’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 274; DSYS, 1995, s. 213, 291); bk. *xabatā*.

Etim.: Evn. *kabata* ‘dazlak’ (DSYY, 1976, s. 274). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kapala* ~ *kapata* ‘dazlak, kel’; Evn. *qabata* (*kabata* ~ *qabatal’ā*) 1. ‘dazlak, kel’ 2. ‘boynuzu olmayan, boynuzsuz’; Neg. *kapka* ‘(beyaz renkli, siyah kafalı) martı’ (SSTMYa, 1975, s. 376). Sözcük Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır.

xabatā ‘dazlak, kel’ (An., Verx., Sakk.) (DSYY, 1976, s. 274).

Etim.: bk. *xabata*.

xabayax ‘keklik’ (Olyok.) (DSYY, 1976, s. 274).

Etim.: bk. *xabıyaxān*.

xabayxān ‘keklik’ (Olyok.) (DSYY, 1976, s. 274).

Etim.: bk. *xabıyaxān*.

xabcı ‘beyaz keklik’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, XIII, s. 160); *mas xabcıta* (Kol.) ‘keklik’ (DSYS, 1995, s. 121); bk. *xabıyaxān*.

Etim.: Evn. *qabca* ‘keklik’ (Novgorodov, 2009, s. 238).

xabıy ‘beyaz keklik’ (NVil.) (DSYS, 1995, s. 213).

Etim.: bk. *xabıyaxān*.

xabıyaxān ‘keklik’ (Ab., Amg., Gorn., Kob., Nyur., Kan., Olyok., Sakk., Sunt.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 275; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 164); bk. Yak. *cabacı*, *xabayax*, *xabayxān*, *xabcı*, *xabıy*, *xamıyaxān*; Dolg. *kabıyakān*.

Etim.: Evk. *kavekān* ‘keklik’ (DSYY, 1976, s. 275). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *kabēv* ~ *qabcaqa* (*kabēv* ~ *kabēu* ~ *kab’æv* ~ *qabca* ~ *qabcıqa* ~ *kabıv*) ‘keklik’; Orok. *qabbēla* ~ *qabēla* ~ *qapbēla* ‘keklik’ (SSTMYa, 1975, s. 357). Sözcük Yakutçaya Evenkice **kavēkān* varyantından kopyalanmış olmalıdır. Evence varyantlar Evenkice orta hecedeki uzunluğa kanıt oluşturmaktadır.

xadağa ‘yüksek dağ, kaya, sarp kaya’ (Ud.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 275; DSYS, 1995, s. 213).

Etim.: bk. *xadār*.

xadar ‘kaya, sarp kaya’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 275).

Etim.: bk. *xadār*.

xadār 1. ‘farklı yönlerde doğru çıkıntı yapan iri taşlı dik kayalık, yüksek sarp kaya’ (SY.) 2. ‘kaya, sarp kaya’ (Sakk.), (Pek.); *xadār hir* ‘(açık alanda) çukur, oyuntu’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 275; DSYS, 1995, s. 213; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 178); bk. *xadağa, xadar, kadaga*.

Etim.: Evk. *kadar* ‘kaya, sarp kaya’ (DSYY, 1976, s. 275). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kadaya (hadayā)* 1. ‘(dik yamaçta) taşlı toprak’ 2. ‘kaya’ 3. ‘dağ’, *kadar (gadar ~ hadar ~ kada ~ kadā ~ kadār)* 1. ‘kaya, sarp kaya’ 2. ‘dağ’ 3. ‘sıradağ(lar)’ 4. ‘taş, iri parça’; Sol. *hadār* ‘kaya, dağ’; Evn. *qadaqū (kadakū)* 1. ‘kayalık’ 2. ‘sarp kaya’, *qadār (kadār)* 1. ‘kaya, sarp kaya’ 2. ‘kayalık sahil’ 3. ‘dik dağ’; Neg. *kadā ~ kadaya* ‘kaya, sarp kaya’; Oroç. *kada* ‘kaya, sarp kaya, dağ’; Ud. *kada* 1. ‘kaya, sarp kaya’ 2. ‘taş, iri parça’; Ulç. *qadalī* ‘kaya, sarp kaya’; Orok. *qada* ‘kaya’; Man. *hada* ‘kaya, tepe, zirve’; krş. Klasik Moğolca *qada(n)* ‘kaya, sarp kaya, dağ’ (SSTMYa, 1975, s. 360) ← Eski Türkçe *qaya* ‘kaya’. Sözcük Yakutçaya Evenkice *kadār* varyantından kopyalanmıştır.

xalaxaçān ‘küçük bakır kazan’ (An.) (DSYY, 1976, s. 277); bk. Dolg. *kalakaçān*.

Etim.: Evk. *kalakān* ‘küçük kazan’ (DSYY, 1976, s. 277). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *qalāvas ~ qalāvīs* ‘heybe’; Ud. *kalan* ‘kazan’; Ulç. *qala(n-)* ‘kazan, tencere’; Nan. *qalā* ‘kazan, tencere’ (SSTMYa, 1975, ss. 364-365). Sözcük Yakutçaya Evenkice *kalakāçān* ‘küçük kazan’ < Evk. *kalakān* ‘kazan’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Novgorodov, 2009, s. 238). Evenkice sözcük *kalakān* ‘kazan’ + küçültme eki *-çān*’ın birleşimiyle oluşmuştur.

xaldā ‘geyik boynuzunun üst çatalının genişleyen kısmı’ (Olen., Jig., Ey.) (DSYS, 1995, s. 215); bk. Dolg. *kaldā*.

Etim.: Evn. *kāldan* ‘önde dalları bulunan, yüze doğru sarkan geyik boynuzu’ (Petrov, 2017, s. 57), *kāldāçān* ‘geyik boynuzunun ön alt sürgünü’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 136). Sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanamamıştır. Evenceden Yakutçaya kopyalanan sözcük Moğolca kökenli olabilir: krş. *xaldağar*

‘geniş ve yassı’ (Yes.), (Dolg.) (DSYY, 1976, s. 277); Klasik Moğolca *xalbayar* ‘geniş, enli, sarkık’ (Lessing, 1960, s. 918; 2017, s. 1087). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

xaltama ‘yalnızca tek tarafı güderi ya da huş kabuğuyla kaplı koni biçimindeki bir tür alaçık’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 277).

Etim.: bk. *xaltāma*.

xaltāma 1. ‘bir tarafı açık alaçık’ 2. branda beziyle örtülmüş alaçık (SY.) 3. ‘yazın geyiklerin güneşten ve sivrisineklerden korunması amacıyla yapılan çardak’ (Vil., Kob., Olen.) 4. Yakutistan’ın kuzeyinde yiyeceği geçici olarak saklamak için kullanılan duvarsız sundurma’; *xaltāmalan-* ‘alaçık sahibi olmak, alaçık inşa etmek, yapmak’ (SY.) (DSYY, 1976, s. 277; STBUT, 2004-2018, XIII, ss. 243-244); bk. *xaltama*, *xaltāmi*, *xaltāna*, *xaptāma*.

Etim.: Evk. *kaltāma* ‘geyiklerin sıcaktan ve sineklerden korunması için yapılan gölgelik’ (DSYY, 1976, s. 277). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Sol. *haltaha* ‘çift nesnelere birisi’; Evn. *qaltāq* (*kaltak* ~ *qaltāq* ~ *qaltāqla* ~ *qaltāqlān* ~ *qaltāq* ~ *kaltāk*) ‘yarım’, *qaltū* (*kaltū*) 1. ‘(bir yarısı silindirik, diğer yarısı konik) alaçık’ 2. ‘alaçıkta köşe’ 3. ‘(geçici, yazlık) alaçık’; Neg. *kaltaha* (*kaltaka*) 1. ‘yarım’ 2. ‘çiftlerden biri’; Oroç. *kakta* (<*kalta) 1. ‘yarım’ 2. ‘yarık’ 3. ‘nehirin bir tarafı’; Ud. *kakt’a* (<*kaltaka) 1. ‘yarım’ 2. ‘uzunlamasına bölünmüş nesnenin yarısı’; Ulç. *qalta* 1. ‘yarım’ 2. ‘yarık’ 3. ‘taraf’ 4. ‘ülke’; Orok. *qalta* ~ *qaltā* 1. ‘yarım’ 2. ‘yarık’, *qaltami* 1. ‘yarım alaçık’ 2. ‘rüzgârdan korunmak için yapılan yarım alaçık’; Nan. *qaltā* (*kalta*) 1. ‘yarım’ 2. ‘yarık’ 3. ‘taraf’ 4. ‘ülke’; Man. *kaltara morin* ‘at (koyu doru, beyaz göğüslü, alnı dazlak noktalı, göz ve ağız çevresinde beyazımsı kıllı)’; krş. Klasik Moğolca *xaltas* ‘yarım’ (SSTMYa, 1975, s. 368). Evenkiceden Yakutçaya kopyalanan sözcükte *k-* > *x-* değişimi görülür.

xaltāmi ‘yelken beziyle kaplı alaçık’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 215); bk. *xaltāma*.

Etim.: Evk. *kaltami* ‘çatısı tek tarafa doğru eğik alaçık’ (DSYS, 1995, s. 215). Sözcük Evenkice *kaltāmi* varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 269).

xaltāna ‘yazın geyiklerin güneşten ve sivrisineklerden korunması amacıyla yapılan çardak’ (Vil., Gorn.) (DSYY, 1976, s. 277).

Etim.: bk. *xaltāma*.

xamaxa ‘kızıl geyik’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 278; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 268).

Etim.: bk. *kumakā*.

xamiçi ‘huş ağacı kabuğundan dört köşeli düz kap’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 215).

Etim.: Evk. *kamit* ‘et ve balık için huş ağacı kabuğundan sepet, kutu’ (DSYS, 1995, s. 216). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Oroç. *kamiçi* ‘(huş kabuğundan, orman meyvesi toplamak için insanın arkasına takılan) kutu, heybe’; Ud. *kamisi* (<*kamiçi) ‘(huş ağacı kabuğundan, büyük) sepet, (huş kabuğundan) çanta’; Uç. *qamçi* ‘(orman meyvesi toplamak için huş kabuğundan, yüksek, oval) kutu’; krş. Eski Türkçe *kamiç* ‘kepçe’ (SSTMYa, 1975, s. 370). Sözcük Yakutçaya Oroçça varyanta benzer bir Evenkice ya da Evence varyanttan kopyalanmış olmalıdır. Ancak bu varyant mevcut sözlüklerde yer almaz.

xamiyaxān ‘keklik’ (Olyok.) (DSYY, 1976, s. 278).

Etim.: bk. *xabi yaxān*.

xañalda ‘çan yerine geyiğin boynuzuna asılan ve ses çıkaran tahta parçası’ (Yes., Tur.) (DSYY, 1976, s. 279; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 304); bk. Yak. *xānılda*, *xañanda*; Dolg. *xañalda*.

Etim.: Evk. *kañaldra* ~ *kañaldə* ‘çan, zil’ (DSYY, 1976, s. 279). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *hañir* ‘çingirtı, çınlama (zil)’; Evn. *qañaldə* ‘çan’; Neg. *kañgi* ‘büyük tarakdiş ördeği, mergus (erkek)’; Oroç. *kañgor-kañgor* ‘çınlama (kadın elbisesi üzerindeki metal süsler hk.)’; Uç. *qañgüli* (*kāñguli*) 1. ‘sütlabi (bir tür su kuşu)’ 2. ‘dalgiç kuşu’; Orok. *qañgir* ‘çınlama’; Nan. *qāñgo/ü* ‘büyük tarakdiş ördeği’; Man. *kañgir kingir* ‘çınlama (metal ya da seramik kabın düşmesi hk.)’; krş. Klasik Moğ. *xanggina-* ‘çınlamak, şangırdatmak, gürültü etmek’, *xangginayur* ~ *xangginur* 1. ‘tınlayan, çınlayan’ 2. ‘zil’ 3. ‘dülger baltası’, *xanggis kinggis* ‘çınlama (zil hk.)’ (SSTMYa, 1975, ss. 373-374). Sözcük Yakutçaya kısa ünlülü Evenkice varyanttan kopyalanmıştır. Evenkiceden Yakutçaya kopyalanan sözcükte *k-* > *x-* değişimi görülür.

xaŋaŋda ‘geyiğin boynuzuna asılan ve ses çıkaran tahta parçası’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 279).

Etim.: bk. *xaŋalda*.

xaŋxa (*sūhū xaŋxata*) ‘hayvanın boğazı’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 168); bk. *xoŋxo*.

Etim.: Evk. *kavka* 1. ‘boğaz’ 2. ‘gırtlak, soluk borusu’ (Bol., 2000, I, s. 274). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *qapqɔ* (*qavaq ~ qavaqa ~ kapka ~ kapkɔ ~ kapko*) 1. ‘gırtlak’ 2. ‘soluk borusu’ 3. ‘gırtlak çıkıntısı’; Neg. *kavka* (*havka*) 1. ‘boğaz’ 2. ‘gırtlak çıkıntısı’ 3. ‘guşa, cedre’; Ulç. *qavqa ~ qaiıqa* 1. ‘gırtlak, boğaz’ 2. ‘soluk borusu’ 3. ‘yemek borusu’; Orok. *qavü-ni* ‘boyun (mızrağın ucu ve direği arasındaki sınır)’; Nan. *qavqā ~ qaoqā* ‘soluk borusu’ (SSTMYa, 1975, s. 358). Sözcük Yakutçaya hayvancılık terimi olarak kopyalanmıştır.

xaptāma ‘yazın geyiklerin güneşten ve sivrisineklerden korunması amacıyla yapılan çardak’ (Vil., Gorn., VVil.) (DSYY, 1976, s. 280).

Etim.: bk. *xaltāma*.

xaptırğana ‘içerisine azık konulan güderi çanta’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 280).

Etim.: Evk. *kapturga* ‘kese, tütün kesesi’ (DSYY, 1976, s. 280). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Sol. *haptürga ~ hattürga* (*habtergé ~ haptürğa ~ kapturğá*) ‘tütün kesesi’; Neg. *kaptüh* (*kapturga*) ‘kese, el çantası’; Oroç. *kaptira ~ kaptiraku ~ kaptirau ~ kaptura* ‘(sığın ya da balık derisinden av için) el çantası’, *kaptu* ‘(tuz için) kese’; Ulç. *qaptüräü(n-)* ‘(balık derisinden av için) el çantası, kav kesesi’; Man. *habtaha* 1. ‘(erkek için) karnı koruyan zırh’ 2. ‘fişeklik’; krş. Klasik Moğolca *xabtayan* ‘torba, para kesesi, tütün kesesi’ (SSTMYa, 1975, s. 377). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Tunguzca varyanttan kopyalanmıştır.

xarāki ‘siyah fındık tavuğu’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 217).

Etim.: bk. *karāki*.

xarbıkkı̄ ‘tundra kekliği’ (An.) (DSYY, 1976, s. 283); bk. Yak. *xarbittī*, *xargıptī*; Dolg. *karbakī*.

Etim.: Evk. *karbukī* ‘patka ördeği’ (DSYY, 1976, s. 282). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 379). Novgorodov’a göre Evenkice sözcük Evence *karāv* ‘kır, koyu gri’ + *-kī*’den kopyalanmış olabilir (2009, s. 239). Ancak bu ihtimal zayıftır.

xarbittī ‘tundra kekliği’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 282).

Etim.: bk. *xarbıkkı̄*.

xargıptī ‘tundra kekliği’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 283).

Etim.: bk. *xarbıkkı̄*.

xatki ‘üçra yer’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 285).

Etim.: Evn. *hakū* ‘her yönden kapalı, kapalı’ (DSYY, 1976, s. 285). Kökeni Evence olarak gösterilen sözcük Evenkicede de bulunmaktadır: *haku* ‘her yönden kapalı’ (Mır., 2004, s. 540). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki ilişkili olduğu sözcükler şunlardır: Sol. *ahū-* ‘kilitlemek’; Neg. *hahū* (*hakū*) ‘kapalı’; Oroç. *happikta* (<*happikta) ‘(buzlardan oluşan, nehirdeki) tıkanıklık’; Ud. *h’aulum* ‘kafasıyla (bürünmek, sarınmak)’; Man. *fakū* 1. ‘(köprü olarak kullanılan) giriş’ 2. ‘(balık avlamak için) bent’ 3. ‘(nehirde) seki’ (SSTMYa, 1977, s. 311). Köken olarak verilen *hakū* sözcüğü Yakutça sözcükteki *-t-* sesini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Tunguzca varyanttan kopyalanmış olmalıdır: krş. Evk. *hakūt* ‘sıkıca, sıkı sıkı (iki parçayı birleştirmek)’, Evn. *hakot* ‘sımsıkı (tıkanmış, her yönden kapalı)’ (SSTMYa, 1977, s. 311).

xādık ‘balığın yumurtladığı sığ yer’ (DSYS, 1995, s. 212); bk. *gādik*.

Etim.: Evk. *gadık* ‘köpek som balığının yumurtladığı yer’ (Mır., 2004, s. 126).

xāki ‘ekin kargası’ (DSYS, 1995, s. 212); bk. *kāki*.

Etim.: Evk. *gāki* ‘karga’ (Bol., 2000, I, s. 103). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *gāhī* (*gākī*) ‘karga’; Oroç. *gāki* ‘karga’; Ud. *g’ai* (*gayi*) ‘karga’; Ulç. *gāi* (*gayi* ~ *gāyi*) ‘karga’; Orok. *gāyi* ~ *gāi* ‘karga’; Nan. *gāqī* ‘karga’; Man. *gaha* ‘karga’ (SSTMYa, 1975, s. 137). Sözcükte Yak. *x-*

< Evenkice *g-* ses değişimi meydana gelmiştir: ses değişimi için krş. *xādık, xālım* vb. Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

xālım ‘balına’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 273; DSYS, 1995, s. 212; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 92); bk. *gālım*.

Etim.: Evk. *kalım* ‘balına’; Evn. *kalım* ay. (DSYY, 1976, s. 273). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kalım* 1. ‘balına’ 2. ‘mors’ 3. ‘kitleler hâlinde yer değiştiren balık’; Evn. *qalım (kalım)* ‘balına’; Neg. *kalım* ‘balına’; Oro. *kālīma ~ kālma* ‘balına’; Ud. *kalīma* ‘balına’; Ul. *qalma* ‘balına’; Orok. *qalīma* ‘balına’; Nan. *qālīma* ‘balına’; Man. *kalīmu* ‘balına’; krş. Klasik Moğolca *qalīmu* ‘balına’ (SSTMYa, 1975, ss. 366-367). Sözcük Yakutçaya ilk hecesi birincil uzun ünlülü Tunguzca bir varyanttan kopyalanmıştır. Bu sözcük tanıklanmadan yok olmuş Evenkice ya da Evence bir varyanta ait olmalıdır.

xānılda ‘geyiğin boynuzuna asılan ve ses çıkaran tahta parçası’ (An., Jig.) (DSYY, 1976, s. 273).

Etim.: bk. *xaňalda*.

xiltä ‘evin yanında bulunan odun kesilen yer’ (DSYY, 1976, s. 287).

Etim.: bk. *niptä*.

xiptä ‘evin yanında bulunan odun kesilen yer’ (DSYY, 1976, s. 287).

Etim.: bk. *niptä*.

xitä ‘evin yanında bulunan odun kesilen yer’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 287).

Etim.: bk. *niptä*.

xox ‘ayı’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 294).

Etim.: bk. *kōk*.

xoxtūla ‘(örtm.) ayı’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 294).

Etim.: bk. *kōk*.

xolomo 1. ‘(eskiden) kalın ağaçlardan yapılan, toprağın üst kısmıyla kaplanan, koni biçimli kışlık mesken’ (SY.) 2. ‘(eskiden) ağaç kabuğuyla kaplı, kışın toprakla, karla örtülen bir tür eski konut tipi’ (Vil., Yes., Kob., VKol.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 289;

STBUT, 2004-2018, XIII, s. 541); bk. Yak. *golomo*, *xolomokōn*, *xoluma*, *olomo*; Dolg. *golomo*.

Etim.: Evk. *golomo* ‘ikiye bölünmüş kütüklerden yapılan, ağaç kabuklarıyla kaplı, kışın toprakla ve karla örtülen çadır benzeri mesken’ (DSYY, 1976, s. 289). Sözcük mevcut hâliyle Evencede de bulunmaktadır: Evn. *goloma* 1. ‘(sırıklardan yapılan) çadır’ 2. ‘(sırıklardan yapılan) doğum alaçığı’ (SSTMYa, 1975, s. 159). Evenkice sözcük ve ilgili diğer Tunguzca varyantlar kökenlerini *golo* ‘tomruk’ sözcüğünden alırlar. Kökenini ilk kez tespit ettiğimiz *xolomokōn* ‘ot yığını’ varyantı, Ulçaca *goloŋqo* ‘(piramit şeklinde) odun, istif edilmiş odun’ varyantında olduğu gibi görünüşünden dolayı benzetme nedeniyle bu adı almış olmalıdır (SSTMYa, 1975, s. 159).

xolomokōn ‘ot yığını’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 289).

Etim.: bk. *xolomo*.

xoluma ‘ağaç kabuğuyla kaplı, kışın toprakla, karla örtülen bir tür eski konut tipi’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 289).

Etim.: bk. *xolomo*.

xomñüllā- ‘av hayvanını yaralamak’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 225).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xomoyūnnatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Tok.) (DSYY, 1976, s. 289).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoŋxo 1. ‘soluk borusu’ (Mom.), (Pek.) 2. ‘gırtlak’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 291).

Etim.: bk. *xaŋxa*.

xoŋxomūn ‘şişlere dizilip ateşte kızartıldıktan sonra kurutulmuş küçük Çin sazanı balıkları’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 291).

Etim.: Evk. *koŋkovun* 1. ‘(vurarak balığı sersemletmek için) tokmak’ 2. ‘bir tür ahşap vurmalı çalgı’ (Bol., 2000, I, s. 298), ‘balığa vurulan sopa’ (Mir., 2004, s. 301). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *koŋkovun* ‘(balığı sersemletmek için) tokmak’; Ulç. *kuŋku* ‘tokmak’; Nan. *kuŋkupũ* (*qoŋpō*) ‘(balığı sersemletmek için) tokmak’ (SSTMYa, 1975, s. 411). Sözcükteki anlam

değişmesinin nedeni kurutulmuş balıkların tokmakla dövülerek ufalanmasıdır: krş. *tüktäbil* ‘kurutulmuş balığı ufalamak için kullanılan bir tür küçük tokmak’ (DSYY, 1976, s. 251). Yakutça sözcükteki ünlü uzunluğunun nedenini Yakutçanın ses yasalarıyla açıklamak zordur; sözcük büyük olasılıkla tanıklanmamış uzun ünlülü bir varyanttan kopyalanmıştır. Nitekim Evenkice sözcükteki eşya adları türeten ad yapım eki *-vün* uzun ünlülü şekilde tanıklanmıştır (Vas., 1958, s. 748). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

xoñnomuoy ‘siyah’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 290); bk. Dolg. *koñnomo*.

Etim.: Evk. *koñnomo* ‘siyah’ (DSYY, 1976, s. 290). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *hoñnorī* (*konnorín* ~ *honnorín*) ‘siyah’; Evn. *kōnan*’a ‘siyah, koyu’; Neg. *koñniyīn* ~ *koñnōyīn* (<*koñnorin) ‘siyah’ (SSTMYa, 1975, s. 413). Sözcük, Dolgancadan da anlaşıldığı üzere Yakutçaya geyik rengi olarak kopyalanmış olmalıdır.

xopō ‘geyik kürkünden kısa palto’ (An., Bul., Vil.) (DSYY, 1976, s. 291; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 591); bk. *xoppō*, *kōbcō*, *köpō*; Dolg. *kopō*.

Etim.: Evk. *kupə* ‘erkek kürk paltosu’ (DSYY, 1976, s. 291). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kupə* (*kupa* ~ *kupo* ~ *kupomi*) 1. ‘(kürk) giysi, parka, kürk palto’ 2. ‘(çocuk için, kol kısmı kapalı, kürk) giysi’; Evn. *kōbcə* ~ *kəbcə* ‘(kapalı, geyiğin kışlık derisinden, tüylü tarafı dışta, kürk) giysi’; Orok. *qōpomī* ‘(çocuk için, kürk) tulum’ (SSTMYa, 1975, s. 434). Sözcük tanıklanmamış uzun ünlülü bir varyanttan Yakutçaya kopyalanmış olmalıdır.

xoppo ‘buzda açılan delikten buz almak için kullanılan büyük tahta kepçe, kürek’ (Vil., Bul., SKol., Jig.) (DSYY, 1976, s. 291).

Etim.: Evk. *komba* ‘kepçe, çemçe, çömçe’ (Bol., 2000, I, s. 294), 1. ‘kepçe’ 2. ‘çömçe’ (Mir., 2004, s. 298). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *kombo* (*komyan*) ‘kepçe, çemçe, kaşık’; Ulç. *qombo* ~ *qombū* 1. ‘kepçe’ 2. ‘Büyük Ayı takımyıldızı’; Orok. *qombo* ‘kepçe’; Nan. *qombo* ‘kepçe’ (SSTMYa, 1975, s. 408). Kopyalama sırasında Yakutça sözcükte yuvarlaklaşma ve ünsüz benzeşmesi meydana gelmiştir. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

xoppō ‘palto’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 291).

Etim.: bk. *xopō*.

xorçō ‘sırtından kesilerek güneşte kurutulmuş balık’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 293; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 612).

Etim.: bk. *sorça*.

xotoxōn 1. ‘kısa saplı, yaklaşık iki karış uzunluğunda, geniş pala görünümlü bıçak’ 2. ‘küçük bıçak’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 293; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 623); bk. *xotoyo*.

Etim.: bk. *kotokōn*.

xotoyo ‘büyük bıçak’ (Kan.) (DSYY, 1976, s. 293).

Etim.: bk. *kotokōn*.

xoyobinnā- ‘avı yaralamak’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 287).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyobul ‘yaralı (av hayvanları ve kuşları hk.)’ (UsAld., VVil.); *xoyobul gınī* ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Vil., VVil.) (DSYY, 1976, s. 287; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 509).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyobullatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Len., Olyok., VVil.) (DSYY, 1976, s. 287).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyobun ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ (Vil., Nyur., VVil.); *xoyobun gın-* ‘avı yaralamak’ (Kan., VVil.) (DSYY, 1976, ss. 287-288); bk. Yak. *xomñüllā-*, *xomoyūnnatī*, *xoyobinnā-*, *xoyobul*, *xoyobullatī*, *xoyobūn*, *xoyobunnā-*, *xoyobūnnā-*, *xoyobūnnatī*, *xoyomū*, *xoyomul*, *xoyomūnnatī*, *xoyubūnnatī*, *xoyumuollatī*, *xoyuobul*, *xoyuomullatī*, *koyobinnā-*; bk. Dolg. *goyobūn*.

Etim.: Evk. *goyovun* ‘yara, yaralı’ (DSYY, 1976, s. 287). Sözcüğün ilgili olduğu diğer Tunguz dillerindeki varyantlar şunlardır: Evn. *goyūn* ‘yara, yaralanma’; Oroç. *goyokto-* ‘yaralı hayvanı takip etmek’; Orok. *goyovū* ~ *goyovūpla* ‘yaralı’

(SSTMYa, 1975, s. 158). Sözcük, ‘yaralanma’nın taşıdığı olumsuz anlam nedeniyle örtmece olarak Yakutçaya kopyalanmıştır.

xoyobunnā- ‘avı yaralamak’ (Bul., Yes., VVil.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyobūn ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ (An.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyobūnnatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (UsAld.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyobūnnā- ‘avı yaralamak’ (Vil., Kan.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyomul ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyomū ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyomūnnatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Tok.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyōbul ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ (DSYS, 1995, s. 223).

Etim. bk. *guyavun*.

xoyubūnnatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Kob.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyumuollatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Kob.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyuobul ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ (Amg.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xoyuomullatī ‘hayvanı, av hayvanını yaralama’ (Vil., Len., Kan., Olyok., Tok.) (DSYY, 1976, s. 288).

Etim.: bk. *xoyobun*.

xōx ‘(örtm.) ayı’ (Kul.); *xōx otono* ‘ayının, kuzgunun yediği orman meyvesi (Arctous erythrocarpa Small)’ (DSYY, 1976, s. 291; DSYS, 1995, s. 223).

Etim.: bk. *kōk*.

xōxo ‘baş’ (Kol., Ust’-Yan.) (Voronkin, 1984, s. 155; Novgorodov, 2009, s. 239); bk. *kōkko, kōko*.

Etim.: Man. *koki* ‘iribaş’ (Novgorodov, 2009, s. 239). Sözcük yalnızca Mançucada tanıklanmıştır ve etimolojisi kuşkuludur (SSTMYa, 1975, s. 404).

xōŋku ‘nehirde, gölde altında su bulunmayan buz’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, XIII, s. 589); bk. *kāŋis, kāŋkirä, kāŋi, köŋüs*.

Etim.: Evk. *kəŋrə* ‘buzda açılmış geniş delik’, *kəŋguli* ‘boş, kof’ (DSYY, 1976, s. 147). Sözcüğün ilişkili olduğu Tunguzca varyantlar şunlardır: Evk. *kəŋrə* ‘buzda açılmış geniş delik’, *kəŋəkə* ‘(nehirde) çukur’; Evn. *kəŋgulə* 1. ‘çukur, oyuntu’ 2. ‘buzlar arasında donmamış kalan yer’, *kəŋdalkən* ‘düz olmayan, çukurlu’, *kəndəs* ‘çukura kadar, deliğe kadar (kemirerek delmek)’; *kəŋkə* (*kəŋkə*) ~ *kəŋrə* (*kəŋd’á* ~ *kəŋdə* ~ *kəŋnə*) 1. ‘çukur, oyuntu’ 2. ‘nehirde derin yer’ 3. ‘kovuk’; Nan. *kəŋsə* ‘çukur’ (SSTMYa, 1975, ss. 450-451). Sözcüğün standart Yakutçadaki varyantı ilk kez tespit edilmiştir. Sözcüğün, Yakutçaya hangi Tunguzca varyantlardan kopyalandığı net değildir.

ıalaki ‘keklik’ (Vil., Yes., Len., Nyur., Sunt.) (DSYY, 1976, s. 309); bk. *ıaliki, ıallaki, ıallıki*.

Etim.: Evk. *həlaki* ~ *əlaki* ‘keklik’ (DSYY, 1976, s. 310). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *həlaki* (*əlaki* ~ *həlakičän* ~ *hərakī*) 1. ‘keklik’ 2. ‘(beyaz) yaban tavuğu’; Evn. *həliki* (*h’əliki* ~ *həlaki* ~ *hıaliki*) ‘keklik (adlandırmalardan biri)’; Neg. *həlaylī* ‘(tundra) kazı’, *həlahī* (*həlahī* ~ *hirki*) 1. ‘keklik’ 2. ‘köpek adı’; Ulç. *pəla* (*pyala*) ‘keklik’; Man. *f’elenku* ~ *f’elengu* ‘fındık tavuğu (çil kekliğin dışisine benzer)’ (SSTMYa, 1977, s. 320). Sözcük Yakutçaya Evenkice *əlaki* varyantından kopyalanmıştır. Evenkice *ə-* sesi

Yakutçada *ia-* diftonguna değişmiş, söz sonu $\bar{i}$ - uzun ünlüsü de artdamaksılaşarak kısalmıştır.

ialıkı ‘keklik’ (Vil., Kob., Olen., Olyok., Sunt., VVil.) (DSYY, 1976, s. 310).

Etim.: bk. *ialakı*.

iallakı ‘keklik’ (Gorn.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 309).

Etim.: bk. *ialakı*.

iallıkı ‘keklik’ (Gorn.) (DSYY, 1976, s. 310).

Etim.: bk. *ialakı*.

ilax 1. ‘kızakta (söğütten yapılan) yatay bağlama kirişleri’ (SY.) 2. ‘bent, kiriş, kızak bağları, kızak payandalarını birbirine bağlayan kirişler, atkılar; araba dingili’ (Pek.) 3. ‘ağaç tepelerindeki askı, dört karaçam arasına enlemesine konulmuş olan ve tabutu tutan sırtıklar’ 4. ‘yerden yüksek yapılan ambarın ayağı’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 311; Novgorodov, 2009, s. 243; STBUT, 2004-2018, XIV, ss. 407-408); bk. *illık*.

Etim.: Evk. *ilak* ‘bağ, bağlama kirişi (söğütten yapılır, kızaktaki kayan kısım ve üst kısım arasındaki küçük dikey çubukları birbirine bağlar)’ ← Ana Tunguzca **il* → Evn. *il-* ‘(sak lifini, ağaç kabuğunu) soymak’ (Novgorodov, 2009, s. 243). Sözcükteki anlam değişiminin nedeni kızaktaki bağlama kirişinin söğütten yapılmasıdır.

ilgun ‘geyik eyeri’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 312); krş. *ämäkäçän*.

Etim.: Evn. *algun* ‘kervan, katar hâlinde dizili geyikler’ (DSYY, 1976, s. 312). Verilen Evence *algun* etimolojisi hatalıdır. Sözcük Yakutçaya, Evence *amgun* ‘eyer’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Robbek ve Robbek, 2005, s. 344). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *aməyan* ‘(binek ve yük) eyeri’; Sol. *aməğäl* ‘eyer’; Orok. *amā(n-) ~ aməyən(n-)* ‘(yük için) eyer’; Man. *enġemu* ‘eyer’; Cür. *’en-kôh-mài* ‘eyer’; krş. Klasik Moğolca *emegël* ‘eyer’ (SSTMYa, 1977, s. 452). Evence söz başı *ə-* daralarak Yakutçada *ı-*‘ya değişmiştir.

ıllık 1. ‘kızağın hareket etmesini kolaylaştıran ve yıpranmamasını sağlayan, kızak kayağının alt kısmı boyunca perçinlenen uzun ince demir’ (SY.) 2. ‘kızaktaki tahtaları birbirine bağlayan yatay tahtalar’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 312; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 419).

Etim.: bk. *ıllax*.

ımağā ‘albino geyik yavrusu’ (Kul., Pek.) (DSYY, 1976, s. 312; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 428); bk. Yak. *ımañā*; Dolg. *ıмага*; krş. Yak. *abgı*.

Etim.: Evk. *ımağan* ‘albino geyik yavrusu’ (SSTMYa, 1975, s. 312). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ımayā* ‘keçi’; Neg. *ımaya* ‘keçi’; Oroç. *ıma(n-)* ‘yabani keçi’; Ud. *ıma* ‘keçi’; Ulç. *ıma(n-)* ‘keçi’; Nan. *ıma* ‘keçi’; Man. *ımahu ~ nıman* ‘keçi’; bk. Klasik Moğolca *nımayan ~ ımayan* ‘keçi’ (SSTMYa, 1975, s. 312). Doerfer, sözcüğün Tunguz ve Moğol dillerindeki varyantlarıyla beraber Eski Türkçe karşılığı olan *ımya* ‘çengel boynuzlu dağ keçisi’ sözcüğünü verir ve bu sözcüğün Juan-Juanca **ımayo*’dan gelmiş olabileceğini belirtir (1985, s. 37). Clauson’a göre sözcük Türkçe kökenlidir ve Moğolcadaki erken ödünçlemelerden birisidir (1972, s. 158). Kincses-Nagy, sözcüğün Yakutça varyantının Evenkiceden geç bir ödünçleme olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir (2018, s. 232). Yakutça kopyada söz sonu *-n* düşmüştür.

ımañā ‘son derece beyaz, büsbütün beyaz’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 242); bk. *ımağā*.

Etim.: Evk. *ımağan* ‘albino geyik yavrusu’ (SSTMYa, 1975, s. 312). Sözcüğün etimolojisi ilk olarak yanlış bir biçimde Evenkice *ımanna* ‘kar’ ile açıklanmıştır (DSYS, 1995, s. 242; Novgorodov, 2009, s. 243). Oysaki sözcüğün tanıklandığı örnek cümle sözcüğün Evenkice *ımağan*’dan kopyalandığı konusunda kuşkuya yer bırakmaz: *ımañā taba utuya sılcar buolar* ‘Kar beyazı geyik sürekli uyur’ (DSYS, 1995, s. 242). Evenkice kopyanın ve dolayısıyla Yakutça kopyanın kökeni Moğolca *ımayan* ‘keçi’ sözcüğüne dayanmaktadır. Sözcükteki Yakutça ‘son derece beyaz, büsbütün beyaz (geyik)’; Evenkice ‘albino geyik yavrusu’ ← Klasik Moğ. *ımayan* ‘keçi’ anlam değişmelerinin nedeni keçinin ve albino geyiğin beyaz renkte olmalarıdır.

ımākı ‘uyluk, uyluk kemiği’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 312).

Etim.: bk. *ımākī*.

ımıñçān ‘orta parmak’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 242).

Etim.: Evk. *umukāçān* ‘işaret parmağı’ (DSYS, 1995, s. 242). Evenkice sözcük *umun* ‘bir’ + küçültme eki *-kāçān* (< *-kĀn* + *-çĀn*) ile türetilmiştir. Sözcüğün ilişkili olduğu başka bir sözcük Tunguz dillerinden Ulçacada bulunur: *omorgun* ~ *umurgun* ‘işaret parmağının son eklemının genişliği’ (SSTMYa, 1977, s. 271). Kopyalama sırasında Evenkice *-kā-* hecesi düşmüştür.

ımmar ‘geyik yularında artkafa kayışı’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 312); Yak. *ımmara*, *imğärä*.

Etim.: Evk. *ınmar* ‘geyik yularında ense kayışı’ (DSYY, 1976, s. 312). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *ınman* ~ *ınmar* (*ımmān* ~ *ımmār* ~ *itmar*) 1. ‘yular (artkafa kayışı, geyik yularındaki bağlar)’ 2. ‘alınlık (geyiğin gözlerinin üzerinden alınında yatay geçen yular kayışı)’; Evn. *ınmār* (*ınmar* ~ *ınmor*) ‘yular’; Orok. *şılma* ‘yular’ (SSTMYa, 1975, s. 316). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken Evenkice sözcüğün ikinci hecesindeki *-a-* ünlüsü nedeniyle ilk hecede *i-* > *ı-* değişimi yaşanmıştır; *-m-* komşuluğundaki diş ünsüzü *-n-* dudak ünsüzü *-m-*’ye değişmiştir.

ımmara ‘geyik yularında artkafa kayışı’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 312).

Etim.: bk. *ımmar*.

ındırıska ‘bir tür başörtüsü’ (ÜXaya) (DSYS, 1995, s. 243).

Etim.: Man. *inciri* ‘kadınlar tarafından yüz örtmek için kullanılan örtü, vualet’ (DSYS, 1995, s. 243). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Mançucada tanıklanmıştır ve etimolojisi kuşkuludur (SSTMYa, 1975, s. 315).

ıntaka ‘önünden ve arkasından kayışla sıkılan geyik derisinden şapka’ (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 445).

Etim.: bk. *ıntakā*.

ıntakā ‘önünden ve arkasından kayışla sıkılan geyik derisinden şapka’ (Bul.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 313).

Etim.: bk. *ıntukā*.

ıntıkā ‘önünden ve arkasından kayışla sıkılan geyik derisinden şapka’ (An.) (DSYY, 1976, s. 313); bk. Yak. *ıntakā*; Dolg. *ıntuka*.

Etim.: Evk. *ıntıkā* ‘geyiğin kafa derisinden şapka’ (DSYY, 1976, s. 313). Sözcük Evencede de tanıklanmıştır: *ıñtıka* ‘(kürk) şapka’ (SSTMYa, 1975, s. 318). Evenkice sözcükte orta ve son hecelerde bulunan artdamaksı ünlüler nedeniyle Yakutça kopyada söz başı *i*- ünlüsü artdamaksılaşarak *ı*-ya dönüşmüştür.

ıñnamıkta ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 243); *ńańatık, ńāgıtık, ńāğıtık, ńāñıtık*.

Etim.: Evk. *ıñnamukta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYS, 1995, s. 243). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *ıñnamukta* (*ıñnamukta*) ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’; Evn. *ıññımtı* 1. ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ 2. ‘kutup ahududusu (*Rubus arcticus*)’; Neg. *ın’namta ~ ın’ñamta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’; Oroç. *ın’amukta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’; Ud. *ıñnamukta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’; Ulç. *ın’amuqta* 1. ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ 2. ‘ahududu’ (SSTMYa, 1975, s. 317). Sözcük Yakutçaya Evenkice *ıñnamukta* varyantından kopyalanmıştır.

ırāki ‘yazlık kızak’ (Ks.); *tī ırākıta* ‘kayık taşımak için kullanılan kızak’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 200, 243); bk. Dolg. *ırāki*.

Etim.: bk. Yak. *ırāki*.

ırāki ‘kayık taşımaya özgü bir tür kızak’ (An.) (DSYY, 1976, s. 314); bk. *ırākı*; krş. *ırıkāt*.

Etim.: Evk. *ırākā* ‘yük kızağı’ (DSYY, 1976, s. 314). Evenkice *ır-* ‘sürüklemek, sürükleyerek götürmek’ filinden türetilen sözcük mevcut hâliyle yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 323).

irgaxta ‘geyik at sineği’ (Bul., Yes., Sakk., Jig.) (DSYY, 1976, s. 314); bk. Yak. *irgäxtä*; Dolg. *irgakta*.

Etim.: Evk. *irgakta* ‘at sineği, büve’ (DSYY, 1976, s. 314). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *iygakta* ‘at sineği, büve’; Ud. *iga* ‘at sineği, büve’; Ulç. *şıcaqta* ~ *şıcıqta* ‘at sineği, büve’; Orok. *şıcıqta* ~ *şıriqta* ‘at sineği, büve’; Nan. *şığaқта* ‘at sineği, büve’; Man. *ica* 1. ‘at sineği’ 2. ‘böcek’ (SSTMYa, 1975, s. 325). Evenkiceden kopyalanan Yakutça sözcükte ilk hece ünlüsü artdamaksılaş ve Evk. *-k-* > Yak. *-x-* değişimi meydana gelmiştir.

ırıkāt ‘geyiğin nereye gittiğini bulmak için bir ucu karda iz bırakan, geyiğin boynuna bağlanan sopa’ (Oym.) (DSYS, 1995, s. 243); krş. *ırāki*.

Etim.: Evk. *irikta-* ‘bir şeyi yerde ileri geri taşımak, sürüklemek’ (Mır., 2004, s. 254). Yakutça kopya, Evenkice ve Evence şu sözcüklerle karşılaştırılabilir: Evk. *irū-* ‘sürüklemek, sürükleyerek götürmek’ (Bol., 2000, I, s. 257), *irūcāk* ‘tekerlek izi, iz (at arabası, yük arabası vb.)’ (Bol., 2000, I, s. 258), *irūkā* ‘yük kızıağı’ (Vas., 1958, s. 178); Evn. *iruka* ‘göç esnasında taşınan çadırın üst sııkları, iskeleti’, *irukaruk* ‘çadırın iskeletinin sııklarını taşıyan geyik’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 129). Etimolojisi ilk kez belirlenen sözcük Yakutçaya Evenkice fiil üzerinden isim olarak kopyalanmıştır.

icirā ‘kurutulmuş köpek som balığının kızartılmış filetosu ve karnı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 76).

Etim.: Evk. *icirā* ‘sırt, arka’ (DSYS, 1995, s. 76). Evenkice sözcük ayrıca şu anlamlara gelmektedir: 1. ‘omurga, bel kemiği; omur’ 2. ‘sırt, arka’ 3. ‘balık kuyruğu’ (Mır., 2004, s. 232). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 298). Evenkice *-ā* sesi Yakutçada artdamaksılaşarak *-ā̄*’ya dönüşmüştür.

içān 1. ‘Eski Yakutların düşüncelerine göre sıradan insanların görüp duyamadıklarını gören, duyan (örn. şeytanın sesini, hayvanların konuşmasını vb.), bazen geleceği bilen kişi’ (SY.) 2. ‘geleceği gören, büyücü’; *içāmsiy-* ~ *itāmsiy-* ‘kendini kâhin olarak tasavvur etmek’ (SY.) (Pek., 1959, s. 980, 988; STBUT, 2004-2018, III, s. 810); bk. Dolg. *içān*.

Etim.: Evk. *içān* ‘büyücü, kâhin’ (Novgorodov, 2009, s. 208). Sözcük, diğer Tunguz dillerinde tespit edilememiştir. Evenkice sözcük kaynağını Evenkice *içə-* ‘görmek’ fiilinden almaktadır. Aynı durum Çağdaş Moğolca *üzmerç* ‘kâhin’ < *üzmer-* < Moğ. *üze-* ‘görmek’ ve Yakutça *körbüöççü* ‘kâhin’ < Yak. *kör-* ‘görmek’ sözcükleri için de geçerlidir. Büyük olasılıkla Evenkice ve Yakutça sözcükler, Moğolca etkisiyle seçilmiş kopya olarak ortaya çıkmışlardır. Öte yandan Eski Türkçedeki *körümçi* ‘kahin’ < *kör-* ‘görmek’ sözcüğünün varlığı da gözden kaçırılmamalıdır.

iäpçäxān ‘pişen balıkları kazandan balık çıkarmaya yarayan tahta kaşık’ (An.) (DSYS, 1995, s. 82).

Etim.: bk. *ipçäkän*.

iäpçäkän ‘tahta kaşık’ (Bul., Jig.) (DSYY, 1976, s. 110).

Etim.: bk. *ipçäkän*.

ihälä ‘kertenkele’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 81).

Etim.: Evk. *ihälä* ‘kertenkele’ (DSYS, 1995, s. 81). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *isäl* ‘kertenkele’; Evn. *isäl* ‘kertenkele’; Neg. *isälä* ‘kertenkele’; Oroç. *isälä* ‘kertenkele’; Ud. *yö* ~ *yälä* ‘kertenkele’; Ulaş. *isälä* ~ *asälä* ‘kertenkele’; Orok. *aslä* ‘kertenkele’; Nan. *isälä* ‘kertenkele’; Man. *iseleku umiyaha* ‘akrep’ (SSTMYa, 1975, s. 332). Mireyeva, sözcüğün Yakutçadan Evenkiceye kopyalandığını belirtmiştir (2004, s. 258). Ancak diğer Tunguz dillerindeki varyantlar, sözcüğün açık şekilde Evenkiceden Yakutçaya kopyalandığını göstermektedir.

ikāviyā ‘geyik derisinden ya da geyiğin bacak derisinden torba’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 77); bk. *ikābiyā, ikiyā*.

Etim.: Evk. *ikāv’ye* ‘yük taşımaya mahsus yumuşak çanta’ (DSYS, 1995, s. 77). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Sol. *ihā* ‘kazan’; Evn. *iekā* ‘kazan, tencere, çömlek, kova’, *iekāruk* 1. ‘(kazan, kap kacak taşımak için) geyik’ 2. ‘(kazan için) çuval, kılıf’; Neg. *ihā* ‘kazan, tencere’; Orok. *iko* ‘kazan’; Ud. *yoho* ‘kazan’; Nan. *ikā* ‘kazan’ (SSTMYa, 1975, s. 301). Sözcük

Yakutçaya Evenkice *ikāvyə* 1. ‘(kazan, kap kacak, yük için) çanta’ 2. ‘(kap kacak için) sandık’ varyantından kopyalanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 301).

ikābiyā ‘geyiklerde kap kacağın yüklendiği tahta kutu ya da çanta’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 77).

Etim.: bk. *ikāviyā*.

ikāpçān ‘tahta kaşık’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 105).

Etim.: bk. *īpçākān*.

iktānā 1. ‘iki, üç yaşında erkek geyik’ 2. ‘üç yaşında erkek geyik’ (An., Bul., Yes., Len., Olen., Sakk., Sunt., UsM., Jig.) 3. ‘doğumundan dördüncü yaşının baharına kadar erkek geyik’ (Pek.) 4. ‘üç yaşında boğa’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 105; STBUT, 2004-2018, III, s. 604); bk. Yak. *īktānā, ūktānā, ūktāni*; Dolg. *iktānā*.

Etim.: Evk. *iktānə* ‘iki-üç yaşında erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 105). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *iktānə* (*ektana ~ iktano ~ iktono ~ iktionə*) 1. ‘(iki-üç yaşında evcil) geyik’ 2. ‘(3 yaşında) sığın’; Sol. *itā* ‘(iki yaşında) buzağı’; Evn. *ītān* ‘(iki-üç yaşında evcil) geyik’, *ītānə* ‘(üç yaşında yabani) koyun’; Neg. *iktānə* ‘(iki-üç yaşında evcil) geyik’; Orok. *iktānə* ‘(iki-üç yaşında evcil) geyik’; Man. *iten* ‘(iki yaşında, uzun boynuzlu, kurbanlık) buzağı’ (SSTMYa, 1975, s. 301). Sözcük Tunguz dillerinin genelinde ‘iki-üç yaşında geyik’ anlamına gelmektedir. Farklı hayvanlarla ilgili adlandırmalar anlam genişlemesi sonucu ortaya çıkmış olmalıdır.

ilbākīt ‘balıkların yerleştirilen ağlara doğru sürüldüğü göl körfezi, küçük koy’ (Jig.) (Sülbä Uola, 2018, s. 47); bk. *ülbākī*.

Etim.: Evk. **ilbākīt* < Evk. *ilbā-* ‘(hayvanı) sürmek, kovmak, (sığırları) sevk etmek, balığı (ağa) sürmek’ + eylemin sürekli gerçekleştiği yer anlamını veren yapım eki *-kīt* (Sülbä Uola, 2018, s. 47). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Sol. *il’beré beiyé* ‘arabacı’; Evn. *ilbā-* ‘sürüp götürmek, kovmak, (bir yerden bir yere) sürmek’; Neg. *ilbā-* 1. ‘(hayvanı) sürmek, kovmak’ 2. ‘(sığırları) sevk etmek’ 3. ‘balığı (ağa) sürmek’; Oroç. *ibbā-* 1. ‘(hayvanı, kuşu) sürmek, kovmak’ 2. ‘balığı (ağa) sürmek’; Ud. *igbā-* ‘sürmek, kovmak, ürkütme’ (SSTMYa, 1975, s. 307). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Evenkice

varyanttan kopyalanmıştır. Kopyalama esnasında Evenkice sözcüğün ses özellikleri korunmuştur.

il'çiça 'dört kayışlı, dört kayıştan örülmüş kement' (UsY.) (DSYY, 1976, s. 106).

Etim.: Evn. *il'çaça* 'örülü; örme, örgü'; Evk. *ilçapçā* 'örülü' (DSYY, 1976, s. 106). Evence *il'ça-* 'örmek, bağlamak' + eylemden ad yapım eki *-ça* ile türetilen sözcük mevcut hâliyle yalnızca Evencede tanıklanmıştır. Sözcüğün kökeni olan *ilça-* 'bağlamak, örmek' fiili farklı varyantlarıyla Tunguz dillerinde bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 311).

iläçi 1. 'huş ağacı soymuğu' (Vil., Verx., Olyok.) 2. 'hayvan derisinin üst tabakası' (DSYY, 1976, s. 106; DSYS, 1995, s. 78; STBUT, 2004-2018, III, s. 663); krş. Dolg. *iläksä*.

Etim.: Evk. *iläksə ~ iläkə* 'huş kabuğu üzerindeki ince kabuk' (DSYY, 1976, s. 106). Sözcüğün farklı Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Neg. *ilə-* 'söğüt kabuğunu (uzunlamasına) ayırmak'; Man. *ildehe* '(ıhlamur) soymuğu, kabuğu' (SSTMYa, 1975, s. 311). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Tunguzca varyanttan kopyalanmıştır.

ilkän 'geyiğin kulağına çeşitli şekillerde kesikler, çentikler olarak yapılan sahiplik işareti' (Ks.) (DSYS, 1995, s. 78); bk. *ilkāni, ilkāññä, ilkāññi*.

Etim.: Evk. *ilkän* 'işaret, kertik' (DSYY, 1976, s. 106). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *ilkän* 1. 'işaret' 2. '(ağaçta, yolu gösteren) çentik, kertik, kerte'; Evn. *ilkän* 1. 'işaret, nişan, not, işaretleme' 2. 'çentik, kertik, kerte' 3. 'dağ, damga'; Neg. *ilkän* 'işaret' (SSTMYa, 1975, s. 309). Sözcüğün Yakutçadaki diğer varyantları sözcüğün Evenkice *ilkäyi* 'işaret, çentik, kertik' varyantıyla ilgili olmalıdır (Mir., 2004, s. 241).

ilkāni 'ağaçta yolun yönünü gösteren işaret (çentme, kertik)' (STBUT, 2004-2018, III, s. 663).

Etim.: bk. *ilkän*.

ilkāññä ‘ormanda ağaca çentik açarak yapılan ve yolu gösteren işaret’ (Vil., Yes.) (DSYY, 1976, s. 106).

Etim.: bk. *ilkän*.

ilkāññi ‘ormanda ağaca çentik açarak yapılan ve yolu gösteren işaret’ (Bul., Vil., Olen.) (DSYY, 1976, s. 106).

Etim.: bk. *ilkän*.

imäki ‘uyluk, uyluk kemiği’ (An.) (DSYY, 1976, s. 107); bk. Yak. *umakī, imākī; Dolg. imäki*.

Etim.: Evk. *umakī* ‘uyluk, but’ (DSYY, 1976, s. 107). Sözcüğün Mançucada başka bir varyantı daha bulunmaktadır: *umehe* † ~ *umehen giranġi* ‘(hayvanlarda, kürek kemiğiyle birleşen ön ayakların üst kısmındaki ilikli borumsu) kemik’ (SSTMYa, 1977, s. 272). Yakutça kopyada, Evenkice orta hece -ə- ve söz sonu -ī ünlüsü nedeniyle ilk hecede öndamaksılaşma meydana gelmiştir. Söz başı dar-yuvarlak *u-* ünlüsü *i-* düz ünlüsüne dönüşmüştür.

imġärä ‘geyik dizgininde boyun altı kayışı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 107); bk. *immar*.

Etim.: Evk. *immär* ~ *immän* ‘geyik yularında boyun kayışı’ (Mır., 2004, s. 245). Sözcüğün asıl biçimi **imġär* şeklindedir. 3. tekil kişi iyelik ekinin bulunduğu *imġär-ä*’nin bir yanlışlık sonucu mu madde başı olarak alındığı yoksa bu şekilde kalıplaşarak mı kopyalandığı net değildir. Aynı durum sözcüğün farklı bir varyantı olan *immara* için de geçerlidir.

innokä ‘olta kamışı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 78); bk. *innäkä, innökö*.

Etim.: Evk. *innəkä* ‘kamış olta, olta iğnesi’ (DSYS, 1995, s. 78). Sözcüğün Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evk. *innə* (*ilmə* ~ *immə* ~ *imġa* ~ *innəkən*) 1. ‘(dikiş için) iğne’ 2. ‘uç’ 3. ‘(iğne şeklinde) kıkırdak’; Sol. *immə* ‘iğne’; Evn. *innə* ‘(dikiş için) iğne’, *innəkət* ~ *innəġə* (*innəġə*) 1. ‘iğne, iğne yaprak’ 2. ‘sürgün’; Neg. *innə* ‘iğne yaprak’; Oroç. *innə* ‘(çelik) iğne’; Ud. *imġə* ‘iğne’; Ulç. *hulmə(n-)* ‘(huş ağacı kabuğundan, yuvarlak, ufak tefek eşyalar için) kutu’; Orok. *hulmə* ‘iğne’; Nan. *hurmə* ‘iğne’; Man. *ulme* ‘(dikiş için) iğne’; krş. Eski Türkçe *igne* ‘iğne’ (SSTMYa, 1975, s. 316). Yakutça sözcüğün bütün varyantlarının son ünlüsü uzundur. Sözcük tanıklanmamış bir Evenkice

varyanttan kopyalanmış olabileceği gibi ünlü uzunluğu Yakutçaya kopyalandıktan sonra da gerçekleşmiş olabilir.

innäkā ‘olta kamışı’ (DSYS, 1995, s. 79).

Etim.: bk. *innokā*.

innökō ‘olta kamışı’ (DSYS, 1995, s. 79).

Etim.: bk. *innokā*.

ipsän- ‘safra bastırmak, hafif yemek yemek’ (Novgorodov, 2009, s. 237).

Etim.: bk. *üssän-*.

irgä ‘beyin’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 107); bk. Dolg. *irgä*.

Etim.: Evk. *irgə* ‘beyin’ (DSYY, 1976, s. 107). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *iggə* ~ *irgə* ‘beyin’; Evn. *irgə* ‘beyin’; Neg. *iggə* ~ *iygə* ‘beyin’; Oroç. *iggə* ‘beyin’; Ud. *igi* ‘beyin’; Ulç. *icə* ‘beyin’; Orok. *īda* ‘beyin’; Nan. *īgə* ‘beyin’; Man. *ucu* 1. ‘kafa’ 2. ‘baş’ (SSTMYa, 1975, s. 326). Sözcük Yakutçaya bütün seslik özellikleri korunarak kopyalanmıştır.

irgäxtä ‘geyik at sineği’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 108).

Etim.: bk. *irgaxta*.

irki ‘kızgınlık zamanı erkek geyik ve sığın tarafından yayılan nahoş koku’ (İnd., Kol.) (DSYS, 1995, s. 80); krş. *hīrāṅ*, *īrālāx*.

Etim.: Evk. *irki* ‘geyik’ (Novgorodov, 2009, s. 208), *irki-* ‘erkek geyiklerde çiftleşme dönemi öncesi boynuzların soyulması’ (DSYS, 1995, s. 80). Sözcüğün ilişkili olduğu Tunguzca varyantlar şunlardır: Evk. *irki* (*irkin* ~ *irkinər*) ‘(yaz ve sonbahar adlandırması, yabancı) geyik’; Evn. *irkən* 1. ‘geyiğin boynuz derisinin soyulma dönemi’ 2. ‘geyiğin boynuz derisinin kavlaması’; Ud. *sigisa* ‘(bir yaşında) kızıl geyik’; Orok. *sitçə-* ‘boynuzlarıyla bir şeye sürtünmek (geyik hk.)’ (SSTMYa, 1975, s. 327). Yakutça ve Tunguzca varyantlar geyiğin çiftleşme, boynuz derisi değiştirme ve çiftleşme döneminde hoş olmayan koku salgılamasıyla ilgilidir. Sözcükteki semantik değişimin nedeni de bu üç durumun aynı zamanlarda meydana gelmesidir.

ĩ ‘geyiğin kör bağırsağı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: Evk. *ĩ* ‘hayvanın kör bağırsağı’ (DSYY, 1976, s. 104). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ĩ* 1. ‘kalın bağırsak’ 2. ‘kör bağırsak’ 3. ‘(geyiğin, geyik yağıyla doldurulmuş kalın bağırsağının başlangıcından yapılan) sucuk’; Oroç. *oiki* ‘kör bağırsak’; Ulaş. *in’iktə* ‘rektum’ (SSTMYa, 1975, s. 293). Sözcükte Yakutçaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmıştır.

ĩbāk ‘odun’ (An.) (DSYY, 1976, s. 104); bk. Dolg. *ĩbāk*.

Etim.: Evk. *ivāk* ‘odun’ (DSYY, 1976, s. 104). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Evn. *ivālrb* (*iváld’ä* ~ *ivāldö* ~ *ivāldb* ~ *ivāllə* ~ *ivāllə*) 1. ‘çıra’ 2. ‘yonga’ 3. ‘odun’ 4. ‘(küçük parçalar hâlinde) odun’; Neg. *ivā-* ‘(odunu) ince katmanlar hâlinde kesmek, yarmak, kırmak’; Oroç. *ivəltə* ‘çıra’; Ud. *ios’i-* ‘(odunu) ince katmanlar hâlinde kesmek, kırmak’; Ulaş. *ivəçi-* ‘(odunu) ince katmanlar hâlinde kesmek, kırmak’; Orok. *ivəltə* ‘yongalar’, *ivətçi-* ‘(odunu) kırmak’ (SSTMYa, 1975, ss. 295-296). Sözcüğün Evenkicede Mireyeva tarafından tanımlanan anlamları şunlardır: 1. ‘odun kırılan yer’ 2. ‘kışlık evin girişindeki eşik’ 3. ‘odun’ (2004, s. 230). Evenkice sözcük *ivā-* ‘odun kırmak’ + yer adı türeten ad yapım eki *-k* ile türetilmiştir (Vas., 1958, s. 757). Sözcük ‘odun’ anlamını daha sonradan ‘odun kırılan yer’ üzerinden kazanmış olmalıdır.

ĩçān ‘dirsek’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 77).

Etim.: Evk. *ĩçān* ‘dirsek’ (DSYS, 1995, s. 77). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ĩnçā* ~ *ĩsā* ‘dirsek’; Evn. *ieçən* 1. ‘dirsek’ 2. ‘dirsek kemiği’; Neg. *ĩçān* ‘dirsek’; Oroç. *ĩço(n-)* ‘dirsek’; Ud. *isö* ‘dirsek’; Ulaş. *unçə(n-)* ‘dirsek’; Orok. *ūitə* ~ *ūytçə* ‘dirsek’; Nan. *huyçə* ‘dirsek’ (SSTMYa, 1975, s. 336). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden bütün ses özellikleriyle kopyalanmıştır.

ĩkän 1. ‘boğaz, dağ boğazı, geçit’ (Yes.) 2. ‘derelerin üst kesimlerinde yabancı geyikler tarafından çiğnenmiş alçak düzlük’ (Ks.) 3. ‘sokak’ (Bod.) (DSYY, 1976, s. 104; DSYS, 1995, s. 76).

Etim.: bk. *ĩkän*.

ĭkăpčăn ‘tahta kaşık’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: bk. *ĭpčăkăn*.

ĭkăptĭn ‘çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırık’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: bk. *ĭkăptĭn*.

ĭkăn 1. ‘boğaz, dağ boğazı, geçit’ 2. ‘tundrada sırt’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 104; STBUT, 2004-2018, III, s. 566); bk. *ĭkăn*.

Etim.: Evk. *ĭkăn* ‘dağ boğazı, boğaz, geçit’ (DSYY, 1976, s. 104). Sözcüğün Evence ve Negidalce karşılıkları şunlardır: Evn. *nekčan* ‘(dağ) geçidi’; Neg. *ihăn* 1. ‘bel’ 2. ‘dağ boğazı, boğaz’ (SSTMYa, 1975, s. 302).

ĭkăptĭn ‘çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırık’ (An., Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 104; STBUT, 2004-2018, III, s. 566); bk. Yak. *ĭkăptĭn*, Dolg. *ikăptĭn*.

Etim.: Evk. *ikăptun* ‘çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırık’; Evn. *ekăptun* ay. (DSYY, 1976, s. 104). Sözcük Tunguz dillerinden Udihecde de görülmektedir: Ud. *yuyăpti* ‘(enlemesine, üçgen biçimli alaçığının çatısının altındaki) sırık’ (SSTMYa, 1975, s. 301). Uzun ünlülerden anlaşıldığı üzere sözcük Yakutçaya, Evenkice *ĭkăptĭn* varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 236).

ĭkiyă ‘kazan kabı, çantası’ (An.) (DSYY, 1976, s. 104; STBUT, 2004-2018, III, s. 565).

Etim.: bk. *ikăviyă*.

ĭktănă ‘üç yaşında erkek geyik’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: bk. *iktănă*.

ĭpčăkăn 1. ‘tahta kaşık’ (An.) 2. ‘pişen balıkları kazandan balık çıkarmaya yarayan tahta kaşık’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 104; DSYS, 1995, s. 76); bk. Yak. *iăpčăkăn*, *iăpčăxăn*, *ĭkăpčăn*, *ikăpčăn*; Dolg. *ipčăkăn*.

Etim.: Evk. *ipkăn* ‘kaşık’ (DSYS, 1995, s. 76). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *ivkăn* ‘(yağı almak için) kepe, kaşık’; Oroç. *ăukkă ~ yăukkă ~ ōukkă* ‘(balık çorbasından balığı çıkarmak için tahta) kepe,

kaşık'; Ud. *yuyə* '(pişirme sırasında balığı karıştırmak için tahta) kepçe, kaşık'; Ulç. *uhə* 'kepçe'; Orok. *ivvə ~ ivə* '(tahta) kepçe, kaşık'; Nan. *yukə(n-)* '(yağı almak için tahta) kepçe, kaşık' (SSTMYa, 1975, s. 295). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmıştır. Yakutça sözcüğün orta hecesi +çĀn küçültme ekinin -kĀn küçültme ekiyle birleşmesi sonucu oluşmuştur: benzer bir türetim açısından krş. *xalaxaçān*.

īrādi 'beyaz keklik' (Bul.) (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: bk. *īrādī*.

īrādī 'beyaz keklik' (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 104); bk. Yak. *īrādi, īrālī*; Dolg. *īrādī*.

Etim.: Evk. *īrādī* 'yenilebilir sepetçi söğüdü' (DSYY, 1976, s. 104). Novgorodov Evenkice sözcüğün kökenini *īrā-* 'melez ağacının kabuğunu soymak' fiiliyle açıklar (2009, s. 207). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur.

īrālāx 'kızgınlık zamanında erkek geyik ve sığınım yaydığı nahoş koku, etlerinin tadı' (Bul.) (DSYS, 1995, s. 76); krş. Yak. *hīrāṅ, irki*.

Etim.: Evk. *īrā ~ hīrā* '(yabani geyik), erkek sığın (sonbahardaki adlandırma)' (Novgorodov, 2009, s. 207). Evenkice sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Neg. *iyuksə* '(yabani geyiğin, işlenmiş) derisi'; Oroç. *iyu* '(yabani) geyik'; Ulç. *suru(n-)* 'geyik'; Nan. *sirū* '(yabani) geyik'; Man. *iren* '(yabani) geyik' (SSTMYa, 1975, s. 328). Yakutça sıfat yapan *-lĀx* ile türetilen sözcük Yakutçaya Evenkice *īrā* 1. 'yabani geyik, sığın (sonbaharda verilen ad)' 2. 'kızgınlık zamanı erkek yaban geyiği' 3. 'kızgınlık zamanı erkek sığın' sözcüğünden kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 256).

īrālī 'beyaz keklik' (An.) (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: bk. *īrādī*.

ītān 'dört yaşında erkek geyik' (Ks.) (DSYS, 1995, s. 77).

Etim.: bk. *ītān*.

ītān 'üç yaşında erkek geyik' (Ab., Bul., Verx., Sakk.) (DSYY, 1976, s. 105); bk. *ītān*.

Etim.: Evn. *itān* ‘iki-üç yaşında geyik’ (DSYY, 1976, s. 105). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *iktānə* 1. ‘(evcil, iki-üç yaşında) geyik’ 2. ‘(üç yaşında) sığın’; Sol. *itā* ‘(iki yaşında) buzağı’; Neg. *iktānə* ‘(evcil, iki-üç yaşında) geyik’; Orok. *iktānə* ‘(evcil, iki-üç yaşında) geyik’; Man. *iten* ‘(iki yaşında, uzun boynuzlu, kurbanlık) buzağı’ (SSTMYa, 1975, s. 301). Sözcük Yakutçaya bütün ses özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

kaçān ‘kurutulmuş kas kirişi’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 111).

Etim.: Evk. *kaçan* 1. ‘kurutulmuş kas kirişi’ 2. ‘kıkırdak’ 3. ‘(deride kalan) damar’ (Mır., 2004, s. 280). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 385). Yakutçadaki uzun ünlü, tanıklanmamış bir Evenkice varyanta işaret etmektedir.

kadaga ‘bir insanın tırmanmasının ve inmesinin çok zor olduğu çok dik kıyı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 83); bk. *xadār*.

Etim.: Evk. *kadaga* ‘dik bir yamaçtaki kayalık yer’ (DSYS, 1995, s. 83).

kağdakā ‘karnı yarıldıktan sonra dumanda kurutulan ve çubukta kızartılan balık’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 82).

Etim.: Evk. *gağdakā* ‘kurutulmuş balık’ (Vas., 1958, s. 81). Sözcük mevcut anlamıyla yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 135). Diğer Tunguz dillerindeki ‘çift, çift nesne’ anlamlarına bakılırsa sözcük, balığın karnının yarılarak ikiye ayrılması nedeniyle bu adı almış olmalıdır: krş. Nan. *gağdaqā* ‘baldır zırhları’ (SSTMYa, 1975, s. 135). Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

karāki ‘orman tavuğu’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 83); bk. *xarāki*.

Etim.: Evk. *karakī* ‘siyah fındık tavuğu’ (DSYS, 1995, s. 83). Evenkice sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Neg. *karahī* ‘av kuşları (ördek, kaz vb.)’; Man. *qaraki* ‘ekin kargası’ (SSTMYa, 1975, s. 379). Sözcüğün Evenkicede *kārākī* ~ *krākī* ‘siyah fındık tavuğu’ varyantları da bulunmaktadır (Mır., 2004, s. 277). Sözcükteki semantik değişimin nedeni kuşların benzerliği ve siyah renkte olmalarıdır.

kayāma ‘sadece ön kısmı bükük av kayağı’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 111).

Etim.: Evk. *kayama* ‘av kayağı’ (DSYY, 1976, s. 111). Sözcüğün başka bir varyantı Oroççada bulunmaktadır: *qayama* ‘(kürkle kaplı olmayan) av kayağı’ (SSTMYa, 1975, s. 361). Sözcük Yakutçaya Evenkice *kayāma* varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 280).

kākı ‘ekin kargası’ (DSYY, 1976, s. 111).

Etim.: bk. *xākı*.

keta ‘köpek som balığı’; *keta balık taxsar ıya* ‘temmuz (hrf. köpek som balığının çıktığı ay)’ (Ud.), *keta sibätkitä* ‘köpek sombalığı çıktığında açan çiçek (süsen?)’, *keta suorgana* ‘fena hava, köpek som balığının yumurtlama dönemindeki yağmur ve rüzgâr (hrf. köpek som balığının yorganı)’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 84, 288).

Etim.: bk. *kätä*.

käddä ‘deri kazıyıcı, deri sepilemede kullanılan dişli demir’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 143).

Etim.: bk. *kädärän*.

kädäm ‘kısır dişi geyik’ (Ab.); *kädäm tıhı* ay. (Ud.) (DSYY, 1976, s. 143; DSYS, 1995, s. 108).

Etim.: bk. *kätimäx*.

kädärä ‘ahşap deri kazıyıcı’ (Kol.) (DSYS, 1995, s. 108).

Etim.: bk. Yak. *kädärän*.

kädärän ‘deri sepilemeye yarayan kavisli, dişli kazıyıcı, kazağı, ışkı’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, V, s. 456); bk. Yak. *käddä*, *kädärä*, *kärdä*; bk. Dolg. *kädärä*.

Etim.: ← Tung. (Kałuzyński, 1982, s. 265). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kədarə* ~ *kədarəvun* ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’; Sol. *hədarə*- ‘deriyi sepilemek’; Evn. *kərdə* (<*kədarə) ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’; Neg. *kədayə* ~ *kədayə* (<*kədarə) ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’; Oroç. *kədə* ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’; Ud. *kədə* ‘kazağı’; Ulç. *kədar* ‘dalgalı, dalga şeklinde’, *kədarəku* ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’; Orok. *kədarə* ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’; Nan. *kədarəku*

(*kədrəku ~ kədərku*) 1. ‘deri yumuşatmaya yarayan tahta alet’ 2. ‘kaşağı’ 3. ‘tırmık’ 4. ‘tarak’; Man. *kederge mō* ‘(tahtadan, sepilme sırasında derideki tüyleri kazımak için) kaşağı’ (SSTMYa, 1975, s. 443). Doerfer, Yakutça ve Tunguzca varyantların kökenini Klasik Moğolca olarak gösterir: *kederge(n)* ‘deri tabaklamada kullanılan tahta kazıyıcı’ (1985, s. 24). Standart Yakutça sözcüğün etimolojisi üzerine Tunguzca ve Moğolca olmak üzere farklı görüşler bulunmaktadır (STBUT, 2004-2018, V, s. 456; Pek., 1959, s. 1008). Ancak Yakut diyalektlerinde bulunan biçimler açıkça Evenceden kopyalanmışlardır.

kälkämä ‘uzun kürk çizme’ (DSYS, 1995, s. 109); bk. *känkämä*.

Etim.: Evk. *kəlkə* ‘geyiğin bacak derisinden çocuklar için kürk çizme’ (DSYS, 1995, s. 109). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *kəlkə* 1. ‘(çocuk için, geyiğin bacak derisinden) kürk çizme’ 2. ‘(kışın ayakkabının üstüne giyilen) kürk galoş’ (SSTMYa, 1975, s. 446). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış Evenkice **kəlkəmə* varyantından kopyalanmış olmalıdır: krş. *kəlpəkə* ‘(çocuk için, kışlık) giysi’ (SSTMYa, 1975, s. 446).

käncä ‘büyük bıçak, kama’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 144).

Etim.: bk. *gäncä*.

känñä ‘büyük bıçak, kama’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 144).

Etim.: bk. *gäncä*.

känñilbä ‘büyük bıçak, kama’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 144).

Etim.: bk. *gäncä*.

känjis ‘çukur’ (Pek., 1959, s. 1034).

Etim.: bk. *xōŋku*.

känkämä 1. ‘yüksek, geniş konçlu çizme’ 2. ‘uzun konçlu kürk çizme’ (T.), (Pek.) 3. ‘çorap’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 144; STBUT, 2004-2018, V, s. 506).

Etim.: bk. *kälkämä*.

kāṅkil 1. ‘sık, gür, karanlık orman’ 2. ‘seyrek ağaçlı, çamla karışık yüksekte bulunan orman’ (Vil.) (DSYS, 1995, s. 110; STBUT, 2004-2018, V, s. 506).

Etim.: Evk. *kəṅkən* ‘yokuş, yamaç, bayır’ (DSYS, 1995, s. 110). Sözcük yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 450).

kārbīčān ‘üç yaşında geyik’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 110).

Etim.: Evk. *gərbīčān* ‘iki-üç yaşında geyik’ (DSYS, 1995, s. 110). Sözcük mevcut anlamıyla yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır. Evenkice sözcük, *gərbī* ‘ad’ sözcüğünden türetilmiştir (SSTMYa, 1975, s. 180; Vas., 1958, s. 797).

kārdä ‘deri kazıyıcı, deri sepilemede kullanılan dişli demir’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 145).

Etim.: bk. *kädärän*.

kätä ‘köpek som balığı (oncorhynchus keta)’ (SY.) (Pek., 1959, s. 1065; STBUT, 2004-2018, V, s. 584); bk. *keta*, *kiätä*.

Etim.: Evk. *kēta* ‘köpek som balığı’ (Pek., 1959, s. 1065; Novgorodov, 2009, s. 214). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *qēta* ‘köpek som balığı’; Neg. *kēta* ‘köpek som balığı’; Oroç. *kiata* ‘ölü (yumurtlamadan sonra som balığı hk.; vahşi hayvan hk.)’; Ulç. *kēta* ~ *kata* ‘ölü, suyun yüzeyinde yüzen (balık hk.)’; Orok. *qēta* ‘ölü (yumurtlamadan sonra balık hk.)’; Nan. *qīata* ‘ölü (som balığı hk.)’; Man. *k’ata* ‘köpek som balığı (yumurtlamadan sonra)’ (SSTMYa, 1975, s. 389). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden, Rusçaya (*keta*) Tunguzcadan kopyalanmıştır (Anikin, 2000, s. 285). Evenkice *kēta* sözcüğündeki uzunluk, Yakutça *kiätä* varyantında ikiz ünlüye dönüşmüştür.

kätäm ‘kısır diş geyik’ (SY.), (Verx., Sakk., UsY., UsM.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 145; STBUT, 2004-2018, V, s. 587).

Etim.: bk. *kätimäx*.

kätim (*kätim taba*) ‘kısır diş geyik’ (Usuy) (DSYS, 1995, s. 111).

Etim.: bk. *kätimäx*.

kätimäx ‘kısır dişi geyik’ (SY.), (İnd.) (DSYS, 1995, s. 111; STBUT, 2004-2018, V, s. 579); bk. *kädäm, kätäm, kätim, kıtım*.

Etim.: Evk. *kätäm* ‘kısır dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 145). Sözcüğün bulunduğu diğer Tunguz dilleri şunlardır: Evn. *kätäm* (*kötöm ~ kätäm ~ kätäm*) ‘kısır (dişi geyik hk.)’; Neg. *kätäm* ‘kısır (dişi geyik)’ (SSTMYa, 1975, s. 456). Sözcüğün Yakutça varyantlarındaki fonetik değişimler Evence varyantlarla ilgilidir.

kā ‘arkasına eklendiği sözcüğün anlamını güçlendiren parçacık’ (An.); *cä-kā* ‘(ünlem) haydi’ (An.) (DSYY, 1976, s. 147; DSYS, 1995, s. 74).

Etim.: Evk. *kə* ‘ya!, işte!, pekâlâ!’ (Vas., 1958, s. 226). Evenkice sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *gə* ‘pekâlâ! peki!’; Evn. *kə* ‘işte!’; Neg. *kə* ‘pekâlâ! peki!’; Oroç. *ka* ‘pekâlâ! peki! (onaylama ifadesi)’; Ud. *gə* ‘haydi! (teşvik ifadesi); demek ki’; Ulç. *gə* ‘pekâlâ! peki! ya!’; Orok. *kə* ‘ya! al bakalım! (onaylama ya da ikaz ifadesi)’; Nan. *kə* ‘var, mevcut’; Man. *ke* ‘ya! (şaşkınlık ifadesi)’ (SSTMYa, 1975, s. 442). Evenkice sözlüklerde sözcüğün uzun ünlülü varyantı bulunmamaktadır (Vas., 1958, s. 226; Mır., 2004, s. 324; Bol., 2000, I, s. 312). Yakutça kopyadaki ünlü uzunluğunun nedeni sözcüğün soru cümlelerinde yaygın olarak kullanılması ve soru anlamını veren tonlama olmalıdır.

kābā ‘kolay idare etmek için geyiğin yularının her iki tarafına bağlanan dişli yuvarlak boynuz’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 112); bk. *kābā*, bk. resim 2.

Etim.: Evk. *kəvə* ‘geyiği koşuma ve yulara alıştırmak için kullanılan küçük dişleri olan kemik plaka’ (DSYS, 1995, s. 112). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: Evn. *kəvə* ‘(alt) çene’, *kəvəpun* ‘burunsalık’ (SSTMYa, 1975, ss. 442-443). Evence varyant, her ne kadar semantik açıdan Yakutça kopyayla paralellik taşımasa da uzun ünlünün Tunguzca kaynaklı olduğunu kanıtlamaktadır. Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Tunguzca varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

kābā ‘rahat idare edebilmek için geyiğin yularında bulunan kemikten yapılmış tırtıklı yanal plakalar (genellikle yabani geyik avında kullanılır)’ (An.) (DSYY, 1976, s. 147).

Etim.: bk. *kābā*.

kānkirä ‘içi boş buz, suyun çekilmesi sonucu oluşan altında hava boşluğu bulunan sarkık buz’ (Kob.) (DSYY, 1976, s. 147).

Etim.: bk. *xōŋku*.

kāntār ‘üç yaşından büyük dişi yabani geyik’ (An.) (DSYY, 1976, s. 147); bk. *kāntār*.

Etim.: Evn. *kāndə* 1. ‘(Çukça ya da Koryak cinsi koşum) geyiği’ 2. ‘(geyik) kızağı’ (Novgorodov, 2009, s. 213). Sözcük yalnızca Evencede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 448). Sözcükle ilgili daha önce köken olarak gösterilen Evenkice *kāŋgār* ‘büyük’ sözcüğüne Evenkice sözlüklerde ulaşılammıştır (DSYY, 1976, s. 147).

kāŋi ‘suyun çekilmesiyle alttan çıkan buz’ (Bul., İnd., Oym., Kol.); *kāŋir-* ‘suyun çekilmesiyle alttan buz çıkmak’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 112). bk. *xōŋku*.

Etim.: Evk. *kāŋku* ‘kabarmış nehir buzı’; Evn. *kāŋə* ‘çukur, girinti, oyuntu’ (DSYS, 1995, s. 112).

kāŋtār 1. ‘dişi yabani geyik’ (Bul., Olen.) 2. ‘yavrulu dişi yabani geyik’ (Ks.) (DSYY, 1976, s. 147; DSYS, 1995, s. 112).

Etim.: bk. *kāntār*.

kāndökö ‘insanda ve hayvanda kürek kemiği’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 103).

Etim.: Evk. *kāndəkə* ‘kürek kemiği’ (Bol., 2000, I, s. 314). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *kāndət* ‘kürek kemiği’; Neg. *kāndəhə* ‘kürek kemiği’; Orok. *kāndə* ‘kürek kemiği’ (SSTMYa, 1975, s. 448). Etimolojisi ilk kez tespit edilen Yakutça sözcükteki ilk hecedeki daralma; yuvarlaklaşmalar ve son hecedeki ünlü kısalması sözcüğün tanıklanmamış bir varyanttan kopyalandığını düşündürmektedir.

kıramta I 1. ‘ok ucu’ (Pek.) 2. ‘yürek biçimindeki ok ucu’ (Verx.), (Kul.) 3. ‘iskambilde maça’ (Kol.) (DSYY, 1976, s. 137; DSYS, 1995, s. 104); krş. Dolg. *kirāmki*.

Etim.: ← Evk.; bk. Evk. *kirama* ‘(kartal tüylü) ok’, *kiramki* ‘zıpkın’ (SSTMYa, 1975, s. 397; Novgorodov, 2009, s. 212). Sözcük tanıklanmamış bir Evenkice

varyanttan Yakutçaya kopyalanmıştır. Karşılaştırma için verilen sözcükler Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır.

kıramta II ‘(örm.) kemik, kemik kırığı’ (NKol., Vil., VKol.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 137).

Etim.: Evk. *giramda* ~ *giramna* ~ *giramn'a* ‘kemik’ (DSYY, 1976, s. 137). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *giranda* ‘kemik’; Evn. *gı̄rımrb̄* (*gı̄rımdb̄* ~ *gı̄ramda* ~ *gı̄ramna*) 1. ‘mezar’ 2. ‘mezarlık’ 3. ‘iskelet’; Neg. *gı̄yamna* ‘iskelet’; Oroç. *gı̄amsa* (*gı̄yamsa*) ‘kemik, kemikler’; Ud. *geçema^ha* (*gı̄yama*) ‘kemik, iskelet’; Ulç. *gı̄ramsas* ~ *gı̄rmaxsa* ~ *gı̄rmasas* (*germaksas*) ‘kemik’; Orok. *gı̄ransas* ‘kemik; iskelet’; Nan. *gı̄rmaqsa* (*gı̄ramna* ~ *gı̄rmasas*) 1. ‘kemik; iskelet’ 2. ‘ceset’; Man. *gı̄rakū* ‘kemiksiz mitolojik canlı’, *gı̄ran* (*gı̄ram*) 1. ‘kemikler’ 2. ‘ceset’, *gı̄raŋgi* ‘kemik, kemikler’ (SSTMYa, 1975, s. 154). Sözcüğün kopyalanma nedeni örtmece olmalıdır. Yakutlar olumsuz olarak değerlendirdikleri sözcüklerin adlarını söylemekten kaçındıklarından, sözcüğün Yakutçaya yüksek ihtimalle ilk önce ‘kemik kırığı’ anlamı kopyalanmış ve ‘kemik’ anlamı sonradan ortaya çıkmıştır: Örneğin *äcīy* 1. ‘abla’ 2. ‘çiçek hastalığı’ vb.

kıtım ‘kısır kısarak’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 140).

Etim.: bk *kätimäx*.

kicän ‘geyik dizgininde alınlık’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 112).

Etim.: Evk. *gicän* 1. ‘geyik dizgini’ 2. ‘(geyikte) boynun altındaki beyaz kılların olduğu kısım’; ‘(geyikte) çene ve boyun’, *gicän* ‘(geyikte) boynun altındaki beyaz kılların olduğu kısım’, ‘(geyikte) çene ve boyun’ (Vas., 1958, s. 86), ‘(geyiğin) boynu’ (SSTMYa, 1975, s. 149). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: *hicän* ‘gem’ (DSYY, 1976, s. 112). Sözcükteki anlam değişmesinin nedeni Tunguz dizginlerinin alınlıkla süslü olması olmalıdır. Sözcüğün Evenkice kökenli olduğu ilk kez tespit edilmiştir.

kiäldaki ‘büyük boncuk’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 86).

Etim.: bk. *kiäldakī*.

kiäldakī ‘boncuk’ (An.) (DSYS, 1995, s. 86); bk. Yak. *kiäldaki*; krş. Dolg. *kiälçā*.

Etim.: Evk. *kēldakī* 1. ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerinde beyaz leke’ 2. ‘şaşı’ (Vas., 1958, s. 198). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerindeki varyantlar şunlardır: Evn. *kēraqa* ‘şaşı, şaşı gözlü’, *kēraqan* ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerindeki beyaz leke’; Neg. *kēha* ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerindeki beyaz leke’, *kēhaçā* ‘bir gözü kör (gözü lekeli)’; Ulaş. *qēal içəçə-* ‘yan bakmak, kınamak’; Orok. *qeva(n-)* ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerindeki beyaz leke’; Nan. *qāelqo* ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerindeki beyaz leke’; Man. *kaykada ~ kaykata* ‘şaşı, şaşı gözlü’ (SSTMYa, 1975, s. 387). Sözcük, boncuk anlamını benzetme yoluyla kazanmıştır. Göz bebeği üzerindeki beyaz leke, gözün ortası delik açık mavi boncuk gibi görünmesine neden olmaktadır. Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

kiätā (*kiätā sibäkkitā*) ‘köpek som balığı çıktığında açan çiçek (süsen?)’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 288).

Etim.: bk. *kätā*.

kilgäbīn ‘eyerin arkasında bulunan bir sonraki geyiğin bağlandığı boynuz’ (Olen.) (DSYS, 1995, s. 84); bk. *gilḡāmīl*.

Etim.: Evk. *gilbävün* ‘eyer kaşındaki ilmik’ (DSYS, 1995, s. 84). Evenkice sözcüğe ilişkin diğer Tunguz dillerindeki söz varlığı şu şekilde sıralanabilir: Evn. *gilbīn-* ‘(kervanda) geyikleri birbiri ardınca bağlamak’, *gilbār* 1. ‘hayvanları birbiri ardınca koşma, katar (kervandaki geyikler hk.)’ 2. ‘(eyerde) dizgin’; Orok. *gilbā* ‘hayvanları birbiri ardınca koşma, katar (kervandaki geyikler hk.)’, *gilbän-* ‘(kervanda) geyikleri birbiri ardınca bağlamak’ (SSTMYa, 1975, s. 150). Evenkice sözcük *gilbā-* ‘geyikleri birbiri ardınca bağlamak’ + ad yapım eki *-vün* ile türetilmiştir.

kiḡkilān ‘bakır çan’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 113); bk. Yak. *kungirān, küḡkülān*; Dolg. *küpülān*.

Etim.: Evk. *kəḡilān* ‘zil, çan’ (DSYY, 1976, s. 113). Sözcüğün Evenkice ve Evencedeki varyantları şunlardır: Evn. *kəḡgi ~ kəḡgilān* (*kunḡilin ~ kunḡilān ~ kəḡji ~ kəḡilān*) 1. ‘çan, çingirak, küçük çan’ 2. ‘çan’ 3. ‘(çan) sesi’; Evn.

көһөлүнүн ‘çan’ (SSTMYa, 1975, s. 450). Yakutça sözcük, Evenkice *kəŋgilən* varyantından kopyalanmış olmalıdır.

kipçān ‘karaca’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 113).

Etim.: bk. *būçān*.

kitiāmā 1. ‘tundrada kuru, düz yer, kır’ (An.) 2. ‘nehir kıyısındaki kuru, düz alan’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 114).

Etim.: Evk. *kitāmā* ‘çayır, kır, orman açıklığı’ (DSYY, 1976, s. 114). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 400). Sözcük Yakutçaya, Evenkice *kitāmā* 1. ‘taygada düz, kuru, sert yer’ 2. ‘turba yosunuyla kaplı geniş, düz alan’ 3. ‘taygada orman açıklığı, orman içinde ağaçsız yer’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 293).

kībās 1. ‘(boynuzdan ya da ırmak taşından yapılan) voli ağı ve ağın alt tarafındaki ağırlık’ 2. ‘büyük ve küçük ağırlık için boynuzdan ya da huş ağacı kabuğuna sarılmış çakıl taşından yapılan ağırlık’ (All., Vil., Kāb., UsAld., Jig.) (DSYY, 1976, s. 112; STBUT, 2004-2018, IV, s. 61); bk. Dolg. *kībās*.

Etim.: Evk. *kibās* ‘ağırlık, kurşun’ (Novgorodov, 2009, s. 209). Kałuzyński, sözcüğün Yakutçaya Tunguzcadan kopyalandığını belirtir ve Yakutça sözcüğü Tunguz dillerine ait şu varyantlarla karşılaştırır: Evk. *kivā ~ kivā ~ kīvā* ‘huş ağacı kabuğu’; Evn. *kīvā ~ kībā* ‘huş ağacı kabuğu’ (1982, s. 265). Ona göre Evenkice *kibās* Yakutçadan bir geri ödünçlemedir. Stachowski, sözcüğün Dolganca eşdeğerinin kökenini Rus diyalektlerinde bulunan *kibas* ay. sözcüğüyle açıklar (1998, s. 154). Anikin; Dolganca ve Evenkice sözcüklerin kökenini Rusçayla açıklamayı tercih eder. Anikin’e göre Rusça varyantlar Ana Finceden kopyalanmışlardır (2000, s. 286).

kībin ‘balık kesmek ya da kurutmak için kullanılan sepetçi söğüdünden örgü’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 112).

Etim.: bk. *gībin*.

kīkāxtā ‘bayağı kara ördek’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 84); bk. *kīkākī*.

Etim.: Evk. *kikāgdi* ‘ıslık çalan kuşu’ (Novgorodov, 2009, s. 209). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *kiēkəvki* ‘bir tür kuş adı’, *kīkə* ‘anas penelope (bir tür yaban ördeği)’; Neg. *kīhəvki* ‘(küçük) baykuş’; Oroç. *kikoki* ‘kukumav’ (SSTMYa, 1975, s. 392). Sözcük Yakutçaya Evenkice *kīkāgdi* ‘ıslık çalan kuşu’ (< *kīkə*- ‘ıslık çalmak’) varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 284).

koṗčū ‘küçük çocukların giydiği el kısmı kapalı palto, kürk palto’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 86).

Etim.: bk. *kupčū*.

kotokōn ‘küçük bıçak’ (Vil.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 115); bk. *utukān*, *kutukān*, *otokon*, *xotoxōn*, *xotoyo*.

Etim.: Evk. *kotokōn* ‘küçük bıçak’ (Mır., 2004, s. 306). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *koto* ‘bıçak’; Evn. *qotqān* ‘bıçak’; Neg. *koto* ‘bıçak’; Nan. *qoto* ‘bıçak’; krş. Klasik Moğolca *kituya* ~ *xutaya* ~ *xutuya* ‘bıçak’ (SSTMYa, 1975, s. 418). Yakutça ve Evenkice sözcükler, isim + küçültme ekiyle oluşturulmuşlardır. Evenkice ve Yakutçada ortak olan bu ek Tunguzca kökenlidir.

koyobinnā- ‘avı yaralamak’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 115).

Etim.: bk. *xoyobun*.

kōk ‘ayı’ (Ab., SKol., VKol.); *kōk çirahata* ‘ayı yemişi olarak bilinen bir tür orman meyvesi’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 115); bk. *kōktu*, *xox*, *xōx*, *xoxtūla*, *kuoxtula*. ; krş. *hūn*.

Etim.: Evk. *hug* ‘kış uykusuna yatmayan ayı’ (Novgorodov, 2009, s. 239); Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *huy* ~ *hūy* (*huye* ~ *huyi* ~ *huyun* ~ *huh*) 1. ‘aç (hayvan hk.)’ 2. ‘kudurmuş, canavar kesilmiş’ 3. ‘kış uykusuna yatmayan ayı’; Evn. *hök’çən* ‘kış uykusuna yatmayan ayı ya da Sibiry marmotu’; Neg. *hūyāçān* ~ *hūhāçān* 1. ‘aç’ 2. ‘kudurmuş, canavar kesilmiş (kış uykusuna yatmamış ayı hk.)’ 2. ‘kış uykusuna yatmamış ayı’ (SSTMYa, 1977, s. 337). Sözcüğün etimolojisi şüphelidir.

kökko ‘baş, kafa, insan ve hayvan kafası’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 115).

Etim.: bk. *xōxo*.

kōko 1. ‘baş, kafa, insan ve hayvan kafası’ (VKol.) 2. ‘balık kafası’ (SKol.) 3. ‘(örtm.) insanın ve hayvanın gözü’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 115).

Etim.: bk. *xōxo*.

kōktu ‘ayı’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 115).

Etim.: bk. *kōk*.

köbcō ‘kısa geyik kürkü palto’ (All.) (DSYY, 1976, s. 116; STBUT, 2004-2018, IV, s. 203); bk. *xopō*.

Etim.: *Evn. köbcə* ‘kapalı, geyik kürkü kışlık palto’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 148). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kupə* (*kupa* ~ *kupo* ~ *kupomi*) 1. ‘(kürk) giysi, parka, kürk palto’ 2. ‘(çocuk için kol kısmı kapalı kürk) giysi’; *Evn. köbcə* ~ *kəbcə* ‘(geyiğin kışlık derisinden, kapalı, tüylü tarafı dışta, kürk) giysi’; Orok. *qōpomī* ‘(çocuk için, kürk) tulum’ (SSTMYa, 1975, s. 434). Etimolojisi ilk kez tespit edilen Yakutça kopyada ikinci hecede ünlü uzaması meydana gelmiştir.

kögdök ‘her zaman, daima’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 87).

Etim.: Evk. *gəgdək* 1. ‘çok güçlü’ 2. ‘daima, her zaman, hep’ (Vas., 1958, s. 99; Mir., 2004, s. 152). Sözcüğün başka bir varyantı Oroqçada bulunmaktadır: *gəgdək* ~ *gəgdəki* ~ *gəgcək* ‘daima’ (SSTMYa, 1975, s. 176). Sözcük, Yakutistan dışında konuşulan ve Evenkice etkinin fazla olduğu Yakutçanın Udsk ağzında tanıklanmıştır. Evenkice -ə sesi, Yakutçada yuvarlaklaşmıştır. Sözcüğün etimolojisi ilk kez önerilmiştir.

köñüs 1. ‘dik kıyılı derin yarlı dere’ (SY.) 2. ‘derin çukur, hendek, girinti; ırmak kolu, sarp kıyılı çay yatağı’ (Pek., 1959, s. 1153; STBUT, 2004-2018, IV, s. 302).

Etim.: bk. *xōñku*.

köpō ‘tüylü kısmı içe bakan geyik kürkü palto’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 118).

Etim.: bk. Yak. *xopō*.

kudu 1. ‘tuzlak arazi, tuzlu toprak’ (SY.) 2. ‘sığırların kazdığı çukur’ (Sunt.); *kudu manāhin* ‘tuzlu toprakta yaban geyiğini pusuda beklemek’ (Olyok.) (DSYY, 1976, s. 120; DSYS, 1995, s. 90; STBUT, 2004-2018, IV, s. 430); krş. *küllä*.

Etim.: Evk. *kudu* ‘tuzlak arazi, tuzlu toprak’ (DSYY, 1976, s. 120). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kudu* (*kullə*) 1. ‘tuzlak arazi, tuzlu toprak’ 2. ‘tuz’; Man. *huciri* ~ *hucuri* ‘(çamaşır yıkamak için sabun yerine kullanılan) tuzlu toprak, tuzlu kil’; krş. Klasik Moğolca *xucir* ‘tuzlak arazi, tuzlu toprak’ (SSTMYa, 1975, s. 423). Mançuca varyant, Moğolcadan kopyalanmıştır. Evenkice sözcük *-d-* sesinden dolayı daha eskicildir.

kugārka ‘dizginlerin yere düşmesini önleyen geyik koşumunun kemerindeki çengel’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 119).

Etim.: bk. *gugārka*.

kugda ‘bitki örtüsünden yoksun tepelik alan’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 120).

Etim.: Evk. *gugda* ‘yüksek’; Man. *gukdu* ‘küçük tepe’ (Novgorodov, 2009, s. 210). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Kopyalama sırasında sözcüğün anlamı farklılaşmıştır.

kukāki 1. ‘Sibirya alakargası’ (SY.) 2. ‘kara ağaçkakan’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 121; STBUT, 2004-2018, IV, s. 445); bk. Yak. *kukkākı*; Dolg. *kukākı*.

Etim.: Evk. *kukəki* ‘kestane kargası’ (VEYaYa, 1975, s. 164). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *kūkəki* ‘kestane kargası, Sibirya alakargası’; Neg. *kuhāhī* (*kukāki*) ‘kestane kargası, Sibirya alakargası’; Oroç. *kūkəki* ‘kestane kargası, Sibirya alakargası’; Ud. *kugəhi* (<*kukəki) ‘kestane kargası, Sibirya alakargası’; Ulç. *kukay* ‘kestane kargası, Sibirya alakargası’; Orok. *kukən* ‘kuş adı’; Nanay diyal. *kuəkəki* ‘kuş adı’; Man. *keykuhen* ‘kuş adı (bozdoğan?)’⁴ (SSTMYa, 1975, s. 427). Novgorodov’a göre sözcük Yakutçaya, Evenkice *kukāki* ‘kestane kargası, Sibirya alakargası’ varyantından kopyalanmıştır (2009, s. 210). Evenkicede sözcüğün *kukāki* varyantı da bulunmaktadır (Mır.,

⁴ Mançuca sözcüğün anlamının sözlüklerde farklı şekillerde verildiği görülmektedir: *kejkuhen* ‘bozdoğan benzeyen bir kuşun adı’ (Zaxarov, 1875, s. 264), *keikuhen* ‘kerkenez’ (Norman, 1978, s. 173); ‘bayağı arı şahini (Pernis apivorus)’ (Hauer, 2007, s. 304).

2004, s. 310). Yakutçada, Evenkicedeki söz sonu $-ī$ ünlüsü kısalmış ve artdamaksılaşarak $-i$ 'ya dönüşmüştür.

kukārka ‘dizginlerin yere düşmesini önleyen geyik koşumunun kemerindeki çengel’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 121).

Etim.: bk. *gugārka*.

kukkāki ‘Sibiryalaakargası’ (Gorn.) (DSYS, 1995, s. 90).

Etim.: bk. *kukākı*.

kukuhun ‘mavi boya olarak kullanılan mineral’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 121).

Etim.: Evk. *kukigin* ‘yeşil renk veren taş’ (Novgorodov, 2009, s. 211). Sözcükle ilgili ilk etimolojik açıklama olan Evenkice *kuku* ‘mavi, yeşil’ *kukuhun* ile aynı kökten olsa da Novgorodov’un da tespit ettiği üzere sözcük Yakutçaya Evenkice *kukigin* sözcüğünden kopyalanmıştır (DSYY, 1976, s. 121; Novgorodov, 2009, s. 211). Evenkice türemiş biçim olan *kukigin*’in kökeni Evenkice *kuku*’ya, Evenkice *kuku*’nun kökeni ise Klasik Moğolca *kōke*’ye ‘mavi’ dayanır. Moğolca varyant, Eski Türkçe *kōk*’ten ‘mavi’ kopyalanmıştır (Doerfer, 1985, s. 99).

kulīrdāhn ‘eski geleneklere göre avlanan hayvanın kafatasının ve borumsu kemiklerinin özel bir ayaklı platforma konulması’ (Yes.) (DSYY, 1976, ss. 121-122); bk. *gulīk*.

Etim.: Sözcük **kulīrdā-* + eylemden ad yapım eki *-hn* ile türetilmiştir.

kuluhun ‘ateş, yanan odun yığını’ (SY.), (Vil., Kan., VVil.) (DSYY, 1976, ss. 122-123; STBUT, 2004-2018, IV, s. 468).

Etim.: Evk. *guluvūn* ~ *kuluhūn* ‘ateş, yanan odun yığını’; Evn. *gulun* ay. (DSYY, 1976, ss. 122-123). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *guluvun* (*gulubun* ~ *kuluvun* ~ *kuluhun*) 1. ‘ateş, yanan odun yığını’ 2. ‘ocak’ 3. ‘gece kampı’ 4. ‘(örtm.) ayı eti’; Sol. *gulcēr* ‘ocak’; Evn. *gulun* ‘ateş, yanan odun yığını’; Neg. *golovun* ‘(büyük) ateş’; Oroç. *gogco(n-)* ‘ocak’; Ulç. *golco(n-)* ‘ocak’; Nan. *golcō* ‘ocak’ (SSTMYa, 1975, s. 169). Sözcük Yakutçaya Evenkice *kuluhun* varyantından kopyalanmış olmalıdır.

kulugu 1. ‘eksen, mil, bir şeyin dönme şaftı’ 2. ‘sürgü, tırkaz’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, IV, s. 463); bk. Yak. *kuluku*; Dolg. *kuluku*.

Etim.: Evk. *kuluk* ‘üzerine *çəngəy* adı verilen çubuğun asıldığı tahtadan geyik boyunduruğu’ (DSYS, 1995, s. 91). Sözcük mevcut anlamıyla yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 429). Yakutça varyanttaki *-u* için krş. Dolg. *muohuku*.

kuluku 1. ‘geyiklerin koşmasını önleyen serbestçe dönen yatay çubuklu bir tür geyik boyunduruğu’ (Yes., Len.) 2. ‘geyiklerin koşmasını önleyen serbestçe dönen yatay çubuklu bir tür geyik boyunduruğu (Bod.) 3. ‘etrafında bir şeyin serbestçe döndüğü veya hareket ettiği yuvarlak bir nesne’ (NVil.) (DSYY, 1976, s. 122; DSYS, 1995, s. 91).

Etim.: bk. *kulugu*.

kulūk ‘kutup martısı’ (Bul., An., Jig.) (DSYY, 1976, s. 123; DSYS, 1995, s. 91).

Etim.: Evk. *kuluk* ‘martı’ (Novgorodov, 2009, s. 211). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *kular* ‘martı’; Nan. *kuliktə ~ kulihtə* ‘kuğu’ (SSTMYa, 1975, s. 429). Yakutça kopyanın ikinci hecesi uzun ünlüdür. Ancak Tunguz dillerindeki varyantlarda uzun ünlüye rastlanmamıştır.

kuma ‘kızakta çadır bezinden ya da kumaştan yük örtüsü’ (An.) (DSYY, 1976, s. 123); bk. Dolg. *kuma*.

Etim.: bk. Yak. *kumalān*.

kumadāl ‘geyik postunun parçaları birbirine eklenerek, çoğunlukla da geyiğin baş kısımları kullanılarak dikilen kadın eyer örtüsü’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 91).

Etim.: bk. *kumalān*.

kumaxta ‘ayı kulağı (Arctostáphylos)’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 123); bk. *kuoñāxta*.

Etim.: Evk. *kuñakta* ‘ayı kulağı (Arctostáphylos)’ (DSYY, 1976, s. 123). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 433).

kumakā ‘kızıl geyik’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 123); bk. *xamaxa*.

Etim.: Evk. *kumaka* ‘kızıl geyik’ (DSYY, 1976, s. 123). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Sol. *hūmhā* ‘dişi Sibiryaya geyiği’; Neg. *komaha*

(*komaka*) ‘kızıl geyik’; Oroç. *kumaka* ‘(beyaz) Sibiryâ misk geyiği’; Nan. *qomaqa* ‘kızıl geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 430). Yakutça sözcükteki birincil uzun ünlü göz önünde bulundurulursa sözcüğün Yakutçaya Evenkice *kumakā* 1. ‘kızıl geyik’ 2. ‘geyik’ varyantından kopyalandığı ortaya çıkar (Mir., 2004, s. 313).

kumalān 1. ‘geyiğin kafa derisinden yük örtüsü’ (Yes., Olen., UsM.) 2. geyiğin kafa derisinden ya da deri parçalarından yapılmış yere serilen küçük halı’ 3. ‘geyik eyerinde yükün altındaki deri’ (Len.) 4. ‘geyiğin kafa derisinden yatak’ (Sunt.) 5. ‘kemikleri taşla kırarken serilen geyik derisi ya da kalın kumaş’ (Jig.) 6. ‘geyik postunun bacak kısmının parçalarından dikilmiş halı’ (Bod., Olyok.) 7. ‘geyik postunun parçalarından dikilmiş yatak’ (Bod., Olyok.) (DSYY, 1976, s. 123; DSYS, 1995, s. 91; STBUT, 2004-2018, IV, s. 463); bk. Yak. *kuma*, *kumadāl*; Dolg. *kumalān*.

Etim.: Evk. *kumalān* ‘geyiğin kafa derisinden kilim’ (DSYY, 1976, s. 123). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *qūmnān* ‘(yük çantası için, işlemeli) örtü’; Neg. *komalan* ‘(sığınım kafa derisinden) kilim’; Oroç. *kumala* ‘(kürk) kilim’; Orok. *qūmala(n-)* ‘kilim’ (SSTMYa, 1975, s. 430). Sözcük Yakutça *kumalān* varyantına bütün ses özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır. Yakutça *kuma* varyantında hece düşmesi meydana gelmiştir; *kumadāl* varyantındaki ses değişiminin nedeni göçüşme olmalıdır.

kunāx 1. ‘mantar’ (Verx., Yes.), (Pek.) 2. ‘buzağı dışkısı’ (Sak.) (DSYY, 1976, s. 123; STBUT, 2004-2018, IV, s. 479).

Etim.: bk. *kunāk*.

kunāk ‘mantar’ (Mom., Olen.) (DSYY, 1976, s. 123); bk. *kunāx*.

Etim.: Evk. *kunak* ~ *kunāk* ‘ağaç mantarı’ (Novgorodov, 2009, s. 211). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 432).

kungirān ‘çan’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 92).

Etim.: bk. *kiŋkilān*.

kuŋarxān ‘dört yaşında yabani erkek geyik’ (An.) (DSYY, 1976, s. 121).

Etim.: bk. *kuŋarkān*.

kuñarkān 1. ‘iki-üç yaşında yabani geyik’ (Yes.) 2. ‘genç yabani geyik’ (Olen.) 3. ‘yabani geyik yavrusu’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 121).

Etim.: Evk. *kuyarka* ‘sığın’ (DSYY, 1976, s. 121). Evenkice sözcük ‘yabani geyik’ anlamına da gelmektedir (Mir., 2004, s. 324; Vas., 1958, s. 226). Yakutça varyantlar, *-ń-* sesi (> Evk. *-y-*) ve söz sonu *-n* nedeniyle Evenkiceye göre daha eskicil özellikler taşımaktadır. Sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanamamıştır. Sözcük Yakutçaya Tunguzcadan kopyalanmıştır.

kuñtika (*kuñtika sir*) ‘kuru yüksek yer, tepecik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 92); bk. *küntä*, *küntükä*, *küntäx*.

Etim.: Evk. *kuñtikā* ‘kuru yer, tepecik, küçük tepe’ (DSYS, 1995, s. 92). Sözcüğün farklı varyantları Evencede ve Nanaycada da bulunmaktadır: Evn. *küntuk* (*küntək* ~ *küntök* ~ *küntək*) 1. ‘orman açıklığı, çayır, bozkır, düz yer’ 2. ‘tarla, sürülmüş tarla’ 3. ‘(kuru) tundra’ 4. ‘(nehirde, kumlu) kıyı’ 5. ‘vadi’; Nan. *kuñçā* ‘tepe, küçük tepe’ (SSTMYa, 1975, s. 434). Sözcüğün *kuñtika*, *küntükä* ve *künite* varyantları Evenkiceden, *küntäx* varyantı ise Evenceden kopyalanmıştır.

kuoçay 1. ‘ağacın kısaltılmış dalına geçirilen, iki metre uzunluğunda, kurbanlığın derisinin asıldığı ok şeklinde sopa (sivri kısım daima güneye doğru bakar)’ (SY.) 2. ‘geyiğin ayak derisinin altındaki doku tabakasını kazımaya yarayan taş kazağı’ (Verx.) 3. ‘deri altı doku tabakası’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 126; STBUT, 2004-2018, IV, s. 511).

Etim.: Evn. *koçay* ‘kazağı’ (Novgorodov, 2009, s. 210). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 419). Yakutça sözcüğün ilk hecesindeki diftong, ünlü uzunluğuna işaret etmektedir, ancak kaynaklarda Evence **kōçay* varyantına rastlanmamıştır.

kuoxtula ‘ay’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 126; STBUT, 2004-2018, IV, s. 511).

Etim.: bk. *kōk*.

kuolār ‘kış avı için olta’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 124).

Etim.: Evk. *kōlaru* ‘kış avı için olta’ (DSYY, 1976, s. 124). Sözcük yalnızca Evencede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 406). Sözcük *kōlaru* > **kuolār-ı* ~ **kuolar-a* > *kuolār* şeklinde bir değişim geçirmiş olmalıdır, sondaki ünlü

düşmesinin nedeni yanlış ek bölünmesi olmalıdır. İkinci hecedeki uzunluk, ilk hecedeki uzunluk nedeniyle ortaya çıkmıştır.

kuoŋalān 1. ‘büyük oyuklu kuru ağaç’ (SY.) 2. ‘ağaç kovuğu, kovuklu ağaç’ (Bod., Sad., Sunt.) 3. ‘içi çürüyüp dökülmüş silindir şeklinde huş ağacı kabuğu’ (Gorn.); *xatıŋ kuoŋalāna* ‘içi çürüyerek dökülmüş, silindir şeklindeki huş ağacı kabuğu’ (DSYS, 1995, s. 92, 221; STBUT, 2004-2018, IV, s. 496).

Etim.: Evk. *kōŋālān* ‘ağaç kovuğu’ (DSYS, 1995, s. 92). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *kontuhin* (*komtühin* ~ *kontühin*) ‘boş, kof’; Orok. *kunğə* ‘kovuk’; Man. *koŋgohon* ‘oyukça’; Klasik Moğolca *xonggil* ~ *xonggiya* ‘kovuk’ (SSTMYa, 1975, s. 411). Yakutça sözcükte, baştaki ve sondaki uzunluklar, diftong ve uzun ünlü olarak korunurken, orta hecedeki uzun ünlü kısalmıştır.

kuoŋāxta ‘ayı kulağı’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 92).

Etim.: bk. *kumaxta*.

kuoŋī ‘yaban mersini toplamak için kullanılan huş ağacı kabuğundan kutu’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 93).

Etim.: Evk. *kōŋī* 1. ‘huş ağacı kabuğundan süt kovağı’ 2. ‘huş ağacı kabuğundan, silindir şeklinde, tahta kapaklı uzun kap’ 3. ‘huş ağacı kabuğundan sepet’ 4. ‘huş ağacı kabuğundan kova’ 5. ‘huş ağacı kabuğundan oval biçimli kap’ (Mir., 2004, s. 301). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *hoŋg’ē* ‘kova’; Neg. *koŋca* ‘(kap kacak için) huş ağacı kabuğundan kutu’; Oroç. *kuncu* ‘(huş ağacı kabuğundan, kap kacak için) kutu’; Ud. *konc’o* ‘(huş ağacı kabuğundan, ufak tefek eşyalar için) kutu’; Nan. *kuncuḫē* ‘(huş ağacı kabuğundan) kutu’; krş. Klasik Moğolca *kōneg* ~ *kōnüg* ‘kova, ahşap kova’ (SSTMYa, 1975, s. 412). Yakutça kopyada, Evenkice son hecedeki uzun ünlü korunurken ilk hecedeki uzunluk diftonga değişmiştir. Yakutçada sözcükte anlam daralması görülmektedir.

kuopilān ‘çocuğun beşiğine asılan ses çıkaran oyuncak’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 93).

Etim.: Evk. *kopina-* ‘çingırdamak, şingırdamak (kaptaki küçük nesnelere hk.)’ (DSYS, 1995, s. 93). *DSYY*’de verilen bu etimoloji kabul görmediğinden

kendisinden sonraki kaynaklarda kendisine yer bulamamıştır. Sözcük bu etimolojinin aksine Yakutçaya Evk. *kopilān* ‘beşikteki çingirak’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 303). Evenkice sözcük **kopi-* ‘şingirdamak’ + eylemden ad yapım eki *-lān* ile türetilmiştir. Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 411).

kuorba ‘beş-altı yaşında erkek geyik’ (DSYS, 1995, s. 93).

Etim.: bk. *kuorbā*.

kuorbā ‘beş-altı yaşında erkek geyik’ (DSYS, 1995, s. 93); bk. *kuorba*, *küörbā*, *küörbāññä*.

Etim.: Evk. *korbā* ‘evcil erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 132). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kōrbā* (*korbo*) 1. ‘damızlık erkek evcil geyik’ 2. ‘kızgınlık zamanı erkek yabancı geyik’; Evn. *kōrbā* 1. ‘damızlık erkek geyik’ 2. ‘erkek’, *ilqan kōrbā* ‘erkek yabancı geyik, (beş yaşından büyük) sığın’, *haydi kōrbā* ‘(altı yaşından büyük) erkek yabancı geyik’, *kōrbākān* ‘tosun’, *kōrbāñā* ‘erkek yabancı geyik, sığın’; Neg. *kōrbō* ‘damızlık erkek geyik’; Orok. *kōrbo* ~ *kurbo* ~ *kurbu* 1. ‘damızlık erkek geyik’ 2. ‘erkek’ (SSTMYa, 1975, s. 414). Sözcük Yakutçaya Evenkice *kōrbā* varyantından kopyalanmıştır. Evenkice sözcükteki ilk hecedeki *-ō-* Yakutçada *-uo-* diftonguna, son hecedeki *-ā* ise artdamaksılaşarak *-ā'*ya dönüşmüştür.

kuoyabil ‘çalılıklardan orman meyvesi toplamak için kullanılan huş ağacı kabuğundan küçük kap’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 124).

Etim.: bk. *guyavun*.

kupçu 1. ‘uyku tulumu’ 2. ‘ayak kısmı kapalı battaniye’ (Olen.), (Kul.) 3. ‘küçük çocukların giydiği el kısmı kapalı palto, kürk palto’ (An.) (DSYY, 1976, s. 126; DSYS, 1995, s. 94; STBUT, 2004-2018, IV, s. 513); bk. Yak. *kopçu*, *kūkça*; Dolg. *kukçu*.

Etim.: Evk. *kupçu* ‘kapalı giysi’, *kukçu* ‘uyku tulumu-battaniye’ (DSYY, 1976, s. 126). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkicede ve Evencede bulunmaktadır: Evk. *kukçu* (*kokçu* ~ *kukçun* ~ *kupçu*) 1. ‘uyku tulumu’ 2. ‘ayak kısmındaki koruma, kürk battaniyenin bir bölümü’ 3. ‘(çocuk için, kol kısmı kapalı) giysi’ 4. ‘(çocuğun kışlık giysisinde, kapalı) giysi kolu’; Evn. *quçu* (<*kukçu*) 1. ‘(geyik ya

da koyun derisinden) uyku tulumu’ 2. ‘ayak kısmındaki koruma, kürk battaniyenin bir bölümü’ 3. ‘(kapalı, koruma için, çocuğun kışlık giysisindeki) giysi kolu’ (SSTMYa, 1975, s. 427). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Sözcükteki ünlü uzunluğunun nedeni belirsizdir.

kurumu 1. ‘dizin üstüne kadar uzanan yüksek konçlu kürk çizme’ (SY.) 2. ‘suda, bataklıkta giyilen uzun konçlu deri çizme’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 127; STBUT, 2004-2018, IV, s. 534).

Etim.: bk. *kurumū*.

kurumū ‘suda, bataklıkta giyilen uzun konçlu deri çizme’ (Sad., Sunt.); *ū kurumūta* ‘nehirde ve bataklıkta giyilen uzun çizme’ (Ey.) (DSYS, 1995, s. 95, 206).

Etim.: bk. *kürümä*.

kurumūn ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ (DSYS, 1995, s. 95); bk. *urībin*.

Etim.: Evk. *urībūn* ay. (DSYS, 1995, s. 95). Sözcüğün Tunguzca kökenli olduğuna kuşku yoktur ancak etimolojisi belirsizdir. Sözcük, melez sözcük olarak Rusça *kryuk* ‘kanca’ + Evenkice *urībūn* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuş olabilir.

kurupçān ‘tırmık dişlerini delmeye yarayan alet’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 95).

Etim.: Evk. *purupçānə* ‘matkap ucu, delgi, burgu’ (Bol., 2000, I, s. 497). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 44). Sözcükte söz başı *p* > *k*- ses değişiminin meydana geldiği görülmektedir. Evenkice söz sonu /ə/ sesinin düşme nedeni Yakutça küçültme eki *-çān* + 3. tekil şahıs iyelik eki *-a* nedeniyle gerçekleşen örneksemedir.

kuta 1. ‘yüzeyinde ince bir çim tabakası bulunan derin balçıklı bataklık, batak’ (SY.) 2. ‘batak, bataklık’ (Pek) (Novgorodov, 2009, s. 211; STBUT, 2004-2018, IV, s. 553).

Etim.: Evk. *kuta* ‘batak, bataklık’ (Novgorodov, 2009, s. 211). Sözcük Evence ve Negidalcide de bulunmaktadır: Evn. *kuta* ‘batak, bataklık’; Neg. *kota* ‘batak, bataklık’ (SSTMYa, 1975, s. 439). Sözcük Yakutçaya bütün seslik ve semantik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

kutā ‘(buzların sürüklenmesi sırasında) büyük donmuş buz parçası’ (Kan.) (DSYY, 1976, s. 128).

Etim.: Evk. *kuta* ‘buzların sürüklenmesi sırasında kıyıda biriken buz’ (Mır., 2004, s. 322), *kūtā* ay. (Bol., 2000, II, s. 311); Evn. *kuta* ‘buzun kenarı’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 156). Sözcük yalnızca Evenkice ve Evencede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 439). Etimolojisi ilk kez tespit edilen Yakutça kopyadaki seslik değişimler, kullanım sıklığı yüksek Yakutça *kutā* ‘kamp ateşi’ sözcüğünden kaynaklanmış olmalıdır.

kutukān ‘(örtm.) küçük pala’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 128).

Etim.: bk. *kotokōn*.

kuyabil ‘çalılıklardan orman meyvesi toplamak için kullanılan huş ağacı kabuğundan küçük kap’ (VVil., Pek.) (DSYY, 1976, s. 120).

Etim.: bk. *guyavun*.

kuyabīn ‘çalılıklardan orman meyvesi toplamak için kullanılan huş ağacı kabuğundan küçük kap’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 120).

Etim.: bk. *guyavun*.

kuyābil 1. ‘vurarak yaban mersinini toplamaya yarayan huş ağacı kabuğundan kap’ 2. ‘çalılıklardan orman meyvesi toplamak için kullanılan huş ağacı kabuğundan küçük kap’ (Kob., Sunt.) 3. ‘uzun, ince sırk’ (STBUT, 2004-2018, IV, s. 434; DSYY, 1976, s. 120).

Etim.: bk. *guyavun*.

kuyābīn ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 90)

Etim.: bk. *guyavun*.

kuyukān ‘kaz yavrusu’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 120); bk. Yak. *küyükān*; Dolg. *küyūkān*.

Etim.: Evk. *kuyukān* ~ *kuyun* ‘civciv’ (DSYY, 1976, s. 120). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kuyukī* ~ *kuyəkī* ‘kaz’, *küyūkān* (*kuyūn*) ‘kuş yavrusu (ördek yavrusu, kaz yavrusu, civciv)’; Sol. *huyūhē* ‘kuş yavrusu’;

Evn. *kuyukān* ‘kuş yavrusu’; Neg. *kuyihān* ~ *kuyuhān* (*kuyukān*) ‘ördek’; Orok. *kuyumu* ~ *kəyəmə* ‘kadife ördek’; Man. *hoyho* ‘(kuyruksuz, güdük) civciv’ (SSTMYa, 1975, s. 425). Sözcük Yakutçaya ve Dolgancaya Evenkice *kuyukān* varyantından kopyalanmıştır. Evenkice *ā* sesi Yakutçada *kuyukān* varyantında artdamaksılılaşmaya, *küyükān* varyantında ise öndamaksılılaşmaya neden olmuştur. Bu ses Dolgancada ise yalnızca öndamaksılılaşmaya yol açmıştır.

kuyukta ‘hayvanın derisinin altında oluşan at sineği larvası’ (SY.); *taba kuyuktata* 1. ‘ren geyiğinin derisindeki at sineği’ (Pek.) 2. ‘geyikte uyuz’ (SKol.) (STBUT, 2004-2018, IV, s. 442; DSYY, 1976, s. 232); bk. Dolg. *künüktä*.

Etim.: Evk. *kuyiktä* 1. ‘at sineği larvası’ 2. ‘geyiğin derisinde at sineği larvalarının oluşturduğu delikler’ 3. ‘at sineği larvalarının delikleri olan geyik derisi’ (Mır., 2004, s. 309). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kuyīkta* (*kuvīkta* ~ *kuyakta* ~ *kūyiktä* ~ *kun’ukta*) 1. ‘at sineği larvası’ 2. ‘geyiğin derisinde at sineği larvalarının oluşturduğu delikler’ 3. ‘at sineği larvalarının delikleri olan geyik derisi’; Evn. *köyit* 1. ‘(at sineği) larvası’ 2. ‘at sineği’; Neg. *kuyiktä* ‘(at sineği) larvası’; Orok. *kūn’iktä* ~ *kūn’ittä* ‘(at sineği) larvası’ (SSTMYa, 1975, s. 424). Sözcük, Yakutçaya Evenkice orta hece ünsüzü -y-‘li, Dolgancaya ise -n-‘li varyanttan kopyalanmışlardır.

kūcu- ‘cezbetmek, âşık olmak’ (Novgorodov, 2009, s. 210).

Etim.: Evk. *gucəy-* ‘güzelliğiyle dikkatleri çekmek’ (Kałuzyński, 1995, s. 229; Novgorodov, 2009, s. 210). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *gucān-* ‘sevmek’; Evn. *gucān-* 1. ‘acımak, okşamak’ 2. ‘sevmek’ 3. ‘öpmek’; Neg. *gucən-* ‘acımak, okşamak’ 2. ‘sevmek’; Oroç. *gucən-* ‘acımak’; Ud. *guci^{hi}* 1. ‘acımacak’ 2. ‘acımacak şekilde’; Ulç. *gucələsi-* ‘acımak, affetmek’; Orok. *guccilə-* ~ *gucilə-* ~ *gucələ-* 1. ‘acımak, okşamak’ 2. ‘sevmek’; Nan. *guciəsi-* (*gucin-* ~ *gucində-* ~ *gucəsi-*) ‘acımak, kıyamamak, affetmek’ (SSTMYa, 1975, s. 167). Sözcük Yakutçaya Evenkice *gucəy-* ‘güzelliğiyle dikkatleri çekmek’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 147). Yakutça sözcükte Evenkice uzun ünlü göçüşmüştür.

kükça ‘bileği ve daha yukarı kısmını örten eldivenin üst kısmı’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 129); bk. *kupçu*.

Etim.: Evk. *kukçu* ‘kolu, yakası kapalı elbise’, *kupçu* ‘ucu kapalı giysi kolu’ (DSYY, 1976, s. 129).

küllä ‘tuzlu toprak, tuzlak arazi’ (Bod., Bul.) (DSYS, 1995, s. 97); krş. *kudu*.

Etim.: Evk. *kullə* ‘tuzlu toprak, tuzlak arazi’ (Mir., 2004, s. 312). *SSTMYa*’da, sözcük şu Tunguzca varyantlarla birleştirilir: Evk. *kudu* (*kullə*) 1. ‘tuzlak arazi, tuzlu toprak’ 2. ‘tuz’; Man. *huciri* ~ *hucuri* ‘(çamaşır yıkamak için sabun yerine kullanılan) tuzlu toprak, tuzlu kil’; krş. Klasik Moğolca *qucir* ‘tuzlak arazi, tuzlu toprak’ (*SSTMYa*, 1975, s. 423). Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

küntä ‘derenin dik, yarlı kıyısı’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 98).

Etim.: bk. *kuŋtika*.

küntükä ‘kuru ve yüksek yer, tepecik’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 131).

Etim.: bk. *kuŋtika*.

künkülän ‘çan’ (DSYS, 1995, s. 98).

Etim.: bk. *kiŋkilän*.

küörbä ‘erkek geyik’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 132).

Etim.: bk. *kuorbä*.

küörbäänä ‘erkek geyik’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 132); bk. *kuorbä*.

Etim.: Evn. *korbəŋə* ‘yabani geyiğin, sığınım erkeği’ (DSYY, 1976, s. 132).

küräy ‘kızakta geyikleri yönlendirmeye yarayan uzun değnek’ (SY.), (An., Bul., Gorn., Yes., Len., Nyur., Olen.); *küräy ünütä* ‘geyikleri yönlendirmeye yarayan uzun değneğin arkasına yerleştirilen mızrak ucu’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 133; STBUT, 2004-2018, V, s. 100); bk. Dolg. *küräy*.

Etim.: Evk. *kurey* ay. (DSYY, 1976, s. 133). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (*SSTMYa*, 1975, s. 436).

kürkü ‘sürüden ayrılmış serseri geyik’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 133).

Etim.: Evk. *girku* ‘çiftleşmeden önce dişi sığın arama’ (DSYY, 1976, s. 133). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait varyantlar şunlardır: Evn. *gırq̄b* - ‘adım atmak, yürümek’; Neg. *gīhū*- ‘adım atmak, yürümek’; Oroç. *gia*- ‘adım atmak’; Ud. *geæna*- ‘adım atmak, gitmek’; Ulç. *gīran*- ‘adım atmak’; Orok. *gīran*- ‘adım atmak’; Nan. *gīrān*- ‘adım atmak’ (SSTMYa, 1975, ss. 154-155). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Evenkice sözcük mevcut anlamıyla diğer Tunguz dillerinde tanımlanamamıştır.

kürümü ‘dizin üstüne kadar uzanan yüksek konçlu kürk çizme’ (STBUT, 2004-2018, V, s. 93).

Etim.: bk. *kürümä*.

kürümä 1. ‘dizin üstüne kadar uzanan yüksek konçlu kürk çizme’ (SY.) 2. ‘karda yürümek için inek derisinden uzun çizme’ (Pek.) (STBUT, 2004-2018, V, s. 93); bk. Yak. *kürümü*, *kurumu*, *kurumū*; Dolg. *gurumi*.

Etim.: Evk. *kurumū* ‘uzun kürk çizme’, *gurumī* ‘geyik derisinden tozluk’ (DSYS, 1995, s. 95). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 174). Sözcüğün kürümä varyantı Yakutçaya kopyalanırken öndamaksılaştırılmıştır; *kurumū* varyantı ise bütün seslik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

küyükān ‘kaz yavrusu’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 130).

Etim.: bk. *kuyukān*.

kūkākī ‘bayağı kara ördek’ (DSYS, 1995, s. 100).

Etim.: bk. *kīkāxtä*.

kūkāyi ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven (genellikle erkek geyik hk.)’ (Vil., Yes., Olen.); *kūkāyilā*- ‘tos vurmak (boğa hk.)’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 134); bk. Yak. *kūkūy*, *kūrkāyi*; Dolg. *kūkāyi*.

Etim.: Evk. *kukāīn* ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven’ (DSYY, 1976, s. 134). Sözcüğün Evenkicedeki ve Evencedeki varyantları şunlardır: Evk. *kukāyīn* (*kukāyī* ~ *kukāyīvkī*) ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven’, *kōkiy* 1. ‘öfkeli, azgın (hayvan

hk.)’ 2. ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven’ (SSTMYa, 1975, s. 427). Sözcük Mireyeva tarafından *kūkəyīn* ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven’ şeklinde tanımlanmıştır (2004, s. 311). Boldırev’in sözlüğünde ise *kukāīn* ay. şeklinde bulunmaktadır (2000, I, s. 304). Yakutça kopyadaki uzun ünlülerden biri daha sonra örnekseme nedeniyle ortaya çıkmış olmalıdır.

kūküy ‘kızgın, hırçın erkek geyik’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 100).

Etim.: bk. *kūkāyi*.

kūlä ‘evin oturulan bölümüyle sundurma arasındaki oda, hol, antre’ (SY.) (VEYaYa, 1975, s. 164; STBUT, 2004-2018, V, s. 120); bk. Dolg. *gūlä*.

Etim.: Evk. *gulə* ay. (VEYaYa, 1975, s. 164). Sözcüğün Evenkiceden Yakutçaya kopyalandığı yalnızca tek bir eserde dile getirilmiştir (VEYaYa, 1975, s. 164). Yakutça - Evenkice dil ilişkileriyle ilgili son yayınlardan biri olan *Yakutsko - evenkiyskie yazıkovıye kontaktı* (Yakutça - Evenkice Dil İlişkileri) adlı eserde bu sözcükle ilgili bilgi bulunmamaktadır. *STBUT*’de ise çekimsiz kalınmış ve ‘Evenkiceyle karşılaştırmamız’ denilmiştir (2004-2018, V, s. 120). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları bu sözcüğün Yakutçaya Tunguzcadan kopyalandığına kanıt oluşturmaktadır: Sol. *gela* ‘oda’; Ud. *gealan* ay.; Ulç. *gelako* ay.; Nan. *gealoko* ay.; Man. *giyalan* ay. (Vas., 1958, s. 96).

kūntāx ‘orman açıklığı’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 100); bk. *kuñtika*.

Etim.: Evn. *kūntək* ‘tarla, orman açıklığı, çayır, çimenlik, sürülmüş tarla, bozkır’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 154).

kūrkāyi ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven (genellikle erkek geyik hk.)’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 134).

Etim.: bk. *kūkāyi*.

labıçān ‘yüzgeç’ (STBUT, 2004-2018, VI, s. 71).

Etim.: bk. *lapçān*.

labıkça 1. ‘melez ağacının iğne yapraklı yan sürgünleri’ 2. ‘İzlanda yosunu’ (Pek.) (Pek., 1959, s. 1459; STBUT, 2004-2018, VI, s. 70).

Etim.: bk. *labıkta*.

labıkta ‘ren geyiği yosunu’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VI, s. 70); *xara labıkta* ‘kayalıklarda ve ağaçlarda yetişen bir tür ren geyiği yosunu’ (Bul., İnd.), *kulgāx labıkta* ‘beyaz renkli yassı ren geyiği yosunu’ (Bul.), *tās labıktata* ‘bir tür ren geyiği yosunu’, *ürüñ labıkta* 1. ‘ağaçta yetişen bir tür ren geyiği yosunu’ (İnd.) 2. ‘tundrada yetişen ren geyiği yosunu’ (UsY.) (DSYS, 1995, s. 90, 179, 209, 217); bk. Yak. *labırça*, *labıkça*; Dolg. *labıkta*.

Etim.: Evk. *lavıkta* ~ *labıkta* ~ *lavukta* ‘ren geyiği yosunu’ (Novgorodov, 2009, ss. 214-215). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *nāvt̄* (*nāvta* ~ *nāvto* ~ *náuta*) ‘ren geyiği yosunu’; Neg. *lavıkta* (*laukta*) ‘ren geyiği yosunu’; Oroç. *laukta* ‘ren geyiği yosunu’; Ud. *labuga* (*labiga*) ‘ren geyiği yosunu, (ağaçlarda yetişen) yosun’; Orok. *laviqta* ‘ren geyiği yosunu’ (SSTMYa, 1975, ss. 485-486). Sözcük Yakutçaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmıştır.

labırça ‘ren geyiği yosunu’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 149).

Etim.: bk. *labıkta*.

laxaçı ‘cottus gobio balığı’ (DSYY, 1976, s. 150).

Etim.: bk. *lāxa*.

laxā ‘hani balığı’ (Bul., Len.) (DSYY, 1976, s. 150).

Etim.: bk. *lāxa*.

lamba ‘büyük tahta kaşık, kepçe’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 149).

Etim.: Evk. *lamba* ‘kaşık’ (DSYY, 1976, s. 149). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 489).

laña (*laña turāx*) ‘köknar kargası’ (VVil.) (DSYY, 1976, s. 149).

Etim.: bk. *oŋolo*.

lapçān ‘yüzgeç’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VI, s. 84); bk. Yak. *captān*, *cāptān*, *labıçān*, *lābiçān*, *lābiçān*, *lābiçān*, *lāpçān*; Dolg. *lapçān*.

Etim.: Evk. *lapça* ‘balık kuyruğu’ (DSYS, 1995, s. 113). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkicede ve Evencede bulunmaktadır: Evk. *lāpçā* (*lopçon*) 1. ‘(balık) kuyruğu’ 2. ‘(balık) yüzgeci’; Evn. *n’apça* (*napça*) 1. ‘(balık) kuyruğu’ 2.

‘(balık) yüzgeci’ (SSTMYa, 1975, s. 494). Yakutçada *-çān* küçültme eki olarak görev yaptığından sözcük örneksime nedeniyle *lapçān* biçimini almış olmalıdır.

lābiçan ‘balığın ya da yılanın kuyruğunun ucu’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 148; Novgorodov, 2009, s. 214).

Etim.: bk. *lapçān*.

lābiçān ‘yüzgeç’ (STBUT, 2004-2018, VI, s. 62).

Etim.: bk. *lapçān*.

lābiçčan ‘genç melez ağacının ince dalının ucu’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 148).

Etim.: bk. *lapçān*.

lāxa 1. ‘cottus balığı’ (SY.), (UsY.) 2. ‘hani balığı’ (EVil.) (DSYY, 1976, ss. 148-149; STBUT, 2004-2018, VI, s. 66); bk. *laxā, laxaçı*.

Etim.: Evk. *laka* ‘golyan balığı’ (DSYY, 1976, ss. 148-149). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *lahana* ‘bir tür küçük balığın adı’; Oroç. *laka* ‘deniz kaya balığı’; Ud. *l’asā* ‘(deniz ve nehir) kaya balığı’; Ulç. *laqa* ‘(nehir) kaya balığı’; Nan. *lāqa* ‘kaya balığı’; Man. *laqačan nisiha* ‘(büyük kafalı) bir tür balık’ (SSTMYa, 1975, s. 487). Sözcük Yakutçaya uzun ünlülü bir Evenkice varyanttan kopyalanmıştır. Ancak bu varyant çağdaş Evenkice sözlüklerde yer almaz. Nanayca ve Udihece varyantlarda bu uzun ünlülerin seslik izlerini görmek mümkündür.

lāmı 1. ‘deniz’ (Ox., SKol., Sakk.) 2. Ohotsk denizi 3. Ohotsk şehri 4. ‘deniz kıyısında su altında kalan düzlük yer’ (An.) 5. ‘sulu, bataklık yer’ (Bul.); *lābı xoptoto* ‘bir tür martı’, *lāmı xoptoto* ‘bir tür martı’ (Verx.), *lāma andıta* ‘küçük kadife ördek’ (Andr.), *lāmı xāha* (Yes.) ‘tarla kazı (anser serrirostris)’, *lāmı turāğa* (Vil.) ‘köknar kargası’ (DSYY, 1976, s. 148; DSYS, 1995, s. 113; STBUT, 2004-2018, VI, s. 64); bk. Dolg. *lāmı*.

Etim.: Evk. *lāmu* ‘deniz’ (DSYS, 1995, s. 113). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *lāmu* (*lām ~ lāmə ~ nām*) 1. ‘deniz’ 2. ‘Baykal gölünün adı’; Evn. *nām* (*lām ~ lāma*) ‘deniz, okyanus’; Neg. *lām* ‘deniz, okyanus’; Oroç. *nāmu* ‘deniz, okyanus’; Ud. *namu* ‘deniz, okyanus’; Ulç. *namı* ‘deniz, okyanus’;

Orok. *namu* ‘deniz, okyanus’; Nan. *namo/ü (lamü)* ‘deniz, okyanus’; Man. *namu* 1. ‘deniz, okyanus’ 2. ‘deniz aşırı, Avrupa (mal hk.)’ (SSTMYa, 1975, ss. 490-491). Yakutçada ve Dolgancada Evenkice uzun ünlü korunmuştur.

lāpçān ‘balığın kuyruğu, kuyruk yüzgeci’ (UsY.) (DSYS, 1995, s. 113).

Etim.: bk. *lapçān*.

lāruo ‘kelebek’ (Olen.) (DSYS, 1995, s. 114).

Etim.: bk. *lōrūö*.

lābā ‘bataklık, çamur’ (Yes., VKol.) (DSYY, 1976, s. 152); bk. *läbiä, läbiktä, läbi*.

Etim.: Evk. *läbā ~ lävā* ‘bataklık, bataklık’ (DSYY, 1976, s. 152). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *livin* ‘su birikintisi’; Neg. *lävā* ‘bataklık, bataklık’; Orok. *lämu ~ lämunä* ‘bataklık, bataklık’; Man. *lebengi* ‘çamurlu, bataklık çamurlu’ (SSTMYa, 1975, s. 514). Yakutçada sözcüğün *läbā* varyantında Evenkice uzun ünlünün korunduğu görülmektedir, *läbiä* varyantında Evenkice uzun ünlü ikiz ünlüye değişmiştir.

läbiä ‘bataklık, balçıklı’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 152).

Etim.: bk. *läbā*.

läbiktä ‘çamurlu, bataklık yer’ (DSYY, 1976, s. 152); bk. *läbā*.

Etim.: Evk. *lävārgdä* ‘geniş bataklık yer’ (Mir., 2004, s. 347). Evenkice sözcük *lävā* ‘bataklık’ + sıfat yapım eki *-rā* (?) (~ **lävāra*) + sıfat yapan *-gdä* ile türetilmiştir. Etimolojisi ilk kez belirlenen sözcük *labıkta, mākāktä, nälbiktä* vb. Tunguzca kopyalar nedeniyle örnekseme yoluyla mevcut şeklini almış olmalıdır.

lämbä ‘Ayan’da bir tür balık’ (Ay.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 153); bk. *lämpä*.

Etim.: Evk. *lämba* ‘som balığı’ (Mir., 2004, s. 336). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *lämba* ‘som balığı’, *lomboçōn* ‘taymen (Hucho taimen) balığının özel bir türü’; Ulç. *n’imo/ü* ‘lenok (Brachymystax) balığı’; Nan. *imaha* ‘balık (genel adlandırma)’, *n’imo* ‘lenok (Brachymystax) balığı’; Man. *nimada* ‘ejderha, timsah, deniz canavarı’ (SSTMYa, 1975, s. 496). Sözcüğün etimolojisi ilk kez Pekarskiy tarafından anlam belirtilmeden krş. Tunguzca *lamba* şeklinde verilmiştir. Tunguzca sözlüklerde balıkla ilgili bu tür bir sözcüğe

rastlanamamıştır, Pekarskiy muhtemelen arada benzerlik ilişkisi kurduğundan sözcüğü Evenkice *lamba* ‘kaşık’ ile karşılaştırmıştır (Pek., 1959, s. 1488). Novgorodov Yakutça sözcüğün kökenini Evenkice *lambə* ‘balığın yüzgeci’ olarak verir (Novgorodov, 2009, s. 217). Bizce sözcük Evenkice *lamba* ‘som balığı’ sözcüğünden kopyalanmıştır. Evenkice sözcüğün de Evenkicenin Ayan diyalektine ait olması görüşümüzü doğrular niteliktedir.

lämpä ‘bir tür balık’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 153).

Etim.: bk. *lämbä*.

läbi ‘insanların ve hayvanların giremediği geniş bataklık’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VI, s. 174).

Etim.: bk. *läbä*.

lmahä ‘geyiğin burun kemiği’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 152).

Etim.: bk. *luhumä*.

liptä ‘avlude odun kesmek için ayrılan yer’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 174).

Etim.: bk. *niptä*.

loxobun ‘huş ağacı kabuğundan kayığın ters çevrilerek kurutulduğu sıriklardan yapılan tertibat’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 115); bk. *luogān*.

Etim.: Evk. *lokovün* ‘balık, et kurutmak için kullanılan askı’ (DSYS, 1995, s. 115). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerindeki sözcükler şunlardır: Neg. *lōvan* ‘askı (et ve balık kurutmak için sıriklardan yapılan tertibat)’; Oroç. *lōkon* ‘i ~ *lōn* ‘i ‘askı (et ve balık kurutmak için sıriklardan yapılan tertibat)’; Orok. *lōno* ~ *lōnov* ~ *lōnou* 1. ‘(tek bir sıriktan, balık kurutmak için) askı’ 2. ‘(çadırda, giysilerin asıldığı) sırik’; Nan. *lōnçaqo* ~ *lōçaqo* ~ *lōηqo* (*lokoηqu*) ‘duvar askısı’; Man. *lak’aqu* 1. ‘duvar askısı’ 2. ‘(bir şeylerin asıldığı) iskele’ (SSTMYa, 1975, s. 502). Sözcük Yakutçaya Evenkice *lokovun* 1. ‘(et ve balık kurutmak için) askı’ 2. ‘(ocağın üstünde et ve balık kurutmak için) sıriklardan yapılan tertibat’ 3. ‘terazi’ 4. ‘çengel, duvar askısı, çivi’ varyantından kopyalanmıştır (Bol., 2000, I, s. 327).

loxtoŋo ‘küçük tepe’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 151).

Etim.: bk. *loŋtoxo*.

lonkī ‘kazanı, çaydanlığı ateşin üstüne asmak için kullanılan kanca’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 150); bk. Dolg. *lonkī*.

Etim.: Evk. *lonkī* ‘kazanın, çaydanlığın asıldığı kanca için askı’ (DSYY, 1976, s. 150). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 504).

lontoxo ‘küçük tepe’ (Bul., Olen.) (DSYY, 1976, s. 150).

Etim.: bk. *lontoxo*.

lontoxoxo ‘küçük tepe’ (An.) (DSYY, 1976, s. 151); bk. *lontoxo, loxtoxo*.

Etim.: Evk. *londokoxo* ‘tepe’ (DSYY, 1976, s. 150). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 517).

lōruo ‘kelebek’ (Olen.) (DSYS, 1995, s. 115).

Etim.: bk. *lōriüo*.

lököçōk ‘bir yaşında erkek sığın’ (DSYS, 1995, s. 115).

Etim.: bk. *lököçōn*.

lököçōn ‘bir yaşında erkek sığın’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 115); bk. *lököçōk*.

Etim.: Evk. *lukuçōn* ‘sığın (ilkbaharda ve kışın verilen ad)’ (Vas., 1958, s. 240), 1. ‘dört-beş yaşındaki erkek sığın (ilkbaharda ve kışın verilen ad)’ 2. ‘dişi sığın (ilkbaharda)’ (Bol., 2000, I, s. 331), *lukuçōn* 1. ‘dört-beş yaşındaki erkek sığın’ 2. ‘üç yaşındaki sığın, geyik’ (Mır., 2004, s. 344). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *nukāçan* ~ *n’okçan* ‘sığın’; Neg. *lohoçōn* (*lokuçōn*) ‘(erkek, yetişkin) sığın’; Ud. *lōgoso* ‘erkek (sığın, geyik, kızıl geyik, karaca, misk geyiği)’; Ulç. *lokoço* ~ *lukuçu* ‘(erkek) sığın’ (SSTMYa, 1975, s. 509). Sözcükteki seslik değişimlerin nedeni Yak. *lökō* ‘büyük, çok büyük’ sözcüğüne örnekseme olabilir. Sözcüğün kökeni ilk kez tespit edilmiştir.

lökōy 1. büyük erkek sığın (SY.) 2. ‘sığın’ (Amg., Gorn. Olyok.) 3. ‘dört yaşında erkek sığın’ (Nyur.) 4. ‘iri erkek geyik’ (Len., Olyok.) 5. ‘erkek geyik’ (Bul., Gorn., Kan., Sunt., VVil.) (DSYY, 1976, s. 151; STBUT, 2004-2018, VI, s. 129); bk. *lököçōn*.

Etim.: Evk. *lokoy* ‘erkek sığın (kışlık adlandırma)’ (Mir., 2004, s. 339). Sözcüğün etimolojisi ilk kez krş. ibaresiyle *STBUT*’de verilmiştir (2004-2018, VI, s. 129). Diğer Tunguz dillerindeki varyantlar sözcüğün açık şekilde Evenkiceden Yakutçaya kopyalandığını kanıtlamaktadır: Evn. *nukāçan* ~ *n’okçan* ‘sığın’; Neg. *lohoçōn* (*lokuçōn*) ‘(erkek, yetişkin) sığın’; Ud. *lōgoso* ‘erkek (sığın, geyik, kızıl geyik, karaca, misk geyiği)’; Ulaş. *lokoço* ~ *lukuçu* ‘(erkek) sığın’ (SSTMYa, 1975, s. 509).

lōrūö ‘kelebek’ (Jig.); *lōrūö uyata* ‘çiçek (hrf. kelebek yuvası)’ (DSYY, 1976, s. 151; DSYS, 1995, s. 115); bk. Yak. *lāruo*, *lōruo*, *lōrüyä*; Dolg. *lōrūö*.

Etim.: Evk. *lārē* ‘kelebek’ (DSYS, 1995, s. 115). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Sözcüğün Evenkicedeki varyantları şunlardır: *lorukī* (*loruka* ~ *lorākī* ~ *lurekī* ~ *lureku* ~ *lārūkī*), *lārēdō* (*larādo* ~ *lorodo* ~ *lārādū* ~ *n’uredō*), *lārindō* (*lorindo*) ‘kelebek’, *lorutkān* (*lorodōkān*), *lārūkçān* (*lorikçān* ~ *lorukçān* ~ *lārekçān* ~ *lārikçān*) ‘kelebek, pervane’ (SSTMYa, 1975, s. 505). Sözcüğün kökeni olarak gösterilen *lārē* varyantına Evenkice sözlüklerde rastlanılmamıştır.

lōrüyä ‘kelebek’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 151).

Etim.: bk. *lōrūö*.

luça ‘Rus’ (Pek., 1959, s. 1482, 1678).

Etim.: bk. *nūçça*.

luhumā 1. ‘geyiğin burun kemiği’ 2. ‘geyiğin üst dudağı’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 116); bk. *duluspā*, *lumahā*.

Etim.: Evk. *lusma* ‘geyiğin burun kemiği’; Evn. *nusma* ‘hayvanın burnu, burun’ (DSYS, 1995, s. 116). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Ud. *li^himo* (*luimo*) 1. ‘(hayvanın) surati’ 2. ‘(domuzun) burnu’ 3. ‘burun, hayvanın (köpeğin, sığının, domuzun) suratının uzun kısmı’ 4. ‘(filin) hortumu’; Orok. *lūsīma* 1. ‘(hayvanın) surati’ 2. ‘(sığının) üst dudağı’; Nan. *losoā* (*lōsoma*) 1. ‘(sığının) burnu (yumuşak, kıkırdaklı kısım)’ 2. ‘(sığının, atın) üst dudağı’ (SSTMYa, 1975, s. 513). Sözcüğün hangi Tunguzca varyanttan kopyalandığı açık değildir. Yakutça kopya, ikinci hecede bulunan ünlü nedeniyle muhtemel kaynak

diller olan Evenkice ve Evence varyantlardan daha eskicil özellikler taşımaktadır. Bu orta hece ünlüsü Udihece ve Oroçada korunmuştur. Sözcük tanıklanmamış Evenkice ya da Evence bir varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

lumku 1. ‘nehir kıyısında uzun ağaçlardan oluşan geniş ormanlık alan’ 2. ‘sık orman’ (Nyr.) (DSYS, 1995, s. 115).

Etim.: bk. *luḡtu*.

lumtu ‘sedir’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 151); krş. *luḡtu*.

Etim.: Evk. *dulku* ‘kızılağaç’ (Mir., 2004, s. 173). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 223). Benzer bir semantik değişim Evenkicenin kendi sözcüklerinde de görülmektedir: krş. Evk. *əhīktə* ‘kızılağaç’ ← Evk. *asīkta* ‘ladin’. Sözcüğün etimolojisi ilk kez belirlenmiştir.

luḡdī ‘geyiğin sağrı kemiği’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 151); bk. *nuḡdū*.

Etim.: Evk. *nugdi* ‘geyiğin beli’ (DSYY, 1976, s. 151). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: *nugdī* (*nuḡdī*) 1. ‘bel’ 2. ‘(geyiğin) beli’ 3. ‘sağrı kemiğinin altındaki omur’ 4. ‘(geyikte, bel) omuru’ 5. ‘kasık kemiği’ (SSTMYa, 1975, s. 608). Sözcük Yakutçaya *nuḡdī* varyantından kopyalanmıştır. Yakutça kopyadaki anlam, Evenkice ‘sağrı kemiğinin altındaki omur’dan gelişmiş olmalıdır.

luḡku 1. ‘nehir kıyısında uzun ağaçlardan oluşan geniş ormanlık alan’ 2. ‘sık orman’ (Sunt.) (DSYS, 1995, s. 115).

Etim.: bk. *luḡtu*.

luḡtu 1. ‘sedir, sedir ormanı’ (SY.) 2. ‘nehir kıyısında uzun ağaçlardan oluşan geniş ormanlık alan’ 3. ‘sık orman’ (DSYS, 1995, s. 115); bk. *lumku*, *luḡku*; krş. *lumtu*.

Etim.: Evk. *luku* ‘sık (saç, tüy, orman, sis hk.)’ (Novgorodov, 2009, s. 216). Sözcüğün Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evk. *luku* 1. ‘sık (saç, tüy, orman, sis hk.)’ 2. ‘uzun kıllı, uzun tüylü, kıllı’; Neg. *loho* ‘uzun kıllı, uzun tüylü (hayvan hk.)’; Oroç. *loko* ~ *luku* ‘uzun kıllı, uzun tüylü (hayvan hk.)’; Ud. *loho* ‘uzun kıllı, uzun tüylü (hayvan hk.)’; Ulç. *loko* 1. ‘uzun kıllı köpek, tüylü’ 2. ‘köpek adı’; Orok. *lokko* ‘köpek adı’, *lukku* ‘uzun kıllı, uzun tüylü, kıllı’; Nan.

luku 1. ‘kıllı’ 2. ‘uzun kıllı köpek’ 3. ‘köpek adı’; Man. *luku* 1. ‘sık, gür (saç, tüy, orman, ot hk.)’ 2. ‘uzun kıllı, tüylü’; krş. Klasik Moğolca *luγ ~ lüg* ‘yoğun (sis hk.)’ (SSTMYa, 1975, s. 509, 609). Sözcük Yakutçaya Oroqçadakine benzer tanıklanmamış bir Tunguzca varyanttan kopyalanmıştır.

luogān ‘iki çatallı dalın arasında yatay olarak yerleştirilmiş balık kurutmaya yarayan sırik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 116); bk. *loxobun*.

Etim.: Evk. *lōgan* ‘askı’, *lōvan* ‘et kurutmaya yarayan payanda’ (DSYS, 1995, s. 116). Sözcük Yakutçaya Evenkice *lōvān (lōbān ~ lōgān)* 1. ‘askı (et ve balık kurutmak için sıriklardan yapılan tertibat)’ 2. ‘(ocağın üstüne kazan, çaydanlık asmak için) sıriklardan yapılan tertibat’ 3. ‘(geyik bağlamak için) sırik’ varyantından kopyalanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 501).

lūçalī (*lūçalī bāhak*) 1. ‘ekmek bıçağı’ 2. ‘tereyağı bıçağı’ 3. ‘iki tarafı keskin bıçak’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 116).

Etim.: bk. *nūçça*.

mal’mā ‘salvelinus balığı’ (DSYS, 1995, s. 119).

Etim.: bk. *mayba*.

malkī ‘boynuzları ortasından kesilmiş geyik’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 119).

Etim.: Evk. *malja* ‘boynuzsuz yabani geyik’ (DSYS, 1995, s. 119). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 524).

mandağa ‘küçük sığın derisi’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 156).

Etim.: bk. *mandaksa*.

mandaxsa 1. ‘küçük sığın derisi’ 2. ‘tabaklanmamış sığın derisi’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 156).

Etim.: bk. *mandaksa*.

mandaksa ‘bir yaşını doldurmuş sığın yavrusu’ (DSYS, 1995, s. 119); bk. *mandağa*, *mandaxsa*, *mandāha*, *mındaha*.

Etim.: Evk. *mandaksa* ‘bir - iki yaş arası sığın (yaşla ilgili adlandırma)’ (DSYS, 1995, s. 119). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *mandaksa*

(*mandaha*) ‘(bir - iki yaşında) sığın’; Evn. *mandārka* ‘fok cinsinden bir tür deniz hayvanı’; Neg. *mandaksa* ~ *mandoksa* ‘(2-3 yaşında, erkek) sığın’ (SSTMYa, 1975, s. 527). Sözcük Yakutçaya iki farklı varyant üzerinden, Evenkice *mandaksa* ve *mandaha* varyantlarından kopyalanmıştır.

mandāha 1. (Gorn.) ‘bir yaşını doldurmuş sığın yavrusu’ 2. ‘bir yaşında dişi sığın’ (Bod.) 3. ‘üç-dört yaşında sığın’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 119).

Etim.: bk. *mandaksa*.

maᅇgay ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 157).

Etim.: bk. *maᅇxāy*.

maᅇxay 1. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Vil., Len., Nyur.) 2. ‘kısır (kadın hk.)’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 157).

Etim.: bk. *maᅇxāy*.

maᅇxāy 1. ‘kısır (dişi geyik) (SY.) 2. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Yes.) 3. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.); kısır (kadın hk.)’ (VVil.) (DSYY, 1976, s. 157; STBUT, 2004-2018, VI, s. 228). bk. Yak. *maᅇkay*, *māᅇkāy*, *māᅇᅇay*, *maᅇxal*, *maᅇxay*, *māᅇᅇay*, *maᅇgay*, *māᅇᅇay*, *vāᅇgay*; Dolg. *māᅇᅇāy*.

Etim.: Evk. *vaᅇgay* ~ *vaᅇkay* ‘kısır dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 157). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *vaᅇgay* ~ *vaᅇgaykān* ~ *vaᅇkay* (*baᅇgay*) ‘kısır (dişi geyik hk., boğasamayan evcil dişi geyik)’; Evn. *māᅇᅇay* (*maᅇᅇay* ~ *māᅇᅇāy*) ‘kısır (dişi geyik hk., boğasamayan evcil dişi geyik)’; Neg. *vaᅇgay* ‘kısır (dişi geyik hk., boğasamayan evcil dişi geyik)’; Orok. *vaᅇga* ~ *vaᅇgay* 1. ‘kısır (dişi geyik hk., boğasamayan evcil dişi geyik)’ 2. ‘yavrusu ölmüş dişi geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 130). Yakutçadaki kopyalar, farklı Tunguzca varyantlar aracılığıyla kopyalanmışlardır.

maᅇkay ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Gor.) (DSYY, 1976, s. 157).

Etim.: bk. *maᅇxāy*.

mara ‘tayganın ortasındaki bataklık tümsekli, yosunlu, çamurlu, sığ yer’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VI, s. 230).

Etim.: bk. *mārikta*.

maraxa ‘on kilometreye kadar uzanan, yüzeyi nemli tümseklerden oluşan, sert otlarla ve seyrek ağaç adacıklarıyla kaplı vadi’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 120).

Etim.: bk. *mārikta*.

marañda 1. ‘suyu çok sığ olan, küçük bitkili-ağaçlı, ren geyiği yosunlu yer’ (Nyur., Olyok., Sunt.), (SY.) 2. ‘yüksek tümsekli bataklık yerlerde yetişen ot’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 120, 289; STBUT, 2004-2018, VI, s. 233).

Etim.: bk. *mārikta*.

marxa ‘küçük çalı’ (UsY.) (DSYS, 1995, s. 120).

Etim.: bk. *mārikta*.

marıñda ‘suyu çok sığ olan, küçük bitkili, ağaçlı, yosunlu yer’ (Sunt.) (DSYS, 1995, s. 120).

Etim.: bk. *mārikta*.

mayba 1. ‘som balıkları ailesinden bir tür deniz balığı’ (Pek.) 2. ‘alabalık’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 155; DSYS, 1995, s. 119; STBUT, 2004-2018, VI, s. 201); bk. *bayba*, *bayıma*, *mal’mā*, *maymā*, krş. *cayba*, *ñayba*.

Etim.: Evk. *mayma* ‘alabalık’ (STBUT, 2004-2018, VI, s. 201). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *mayma* (*manma*) ‘alabalık’; Evn. *manma* ~ *man’ma* ‘alabalık, salvelinus balığı’; Neg. *manma* ‘alabalık’; Man. *marma nisiha* ‘bir tür (küçük deniz) balığının adı’ (SSTMYa, 1975, s. 522). Sözcüğün *mal’mā* ve *maymā* varyantları için DSYY’de ‘krş.’ ibaresi bulunmaktadır. Evence varyanttaki ‘salvelinus balığı’ anlamı, Yakutçadaki bu kopyaların *mayba*’nın varyantları olduğunu kanıtlamaktadır.

maygi 1. ‘sig (bir tür somon)’ (Len., Tok.) 2. ‘lenok (bir tür somon)’ (Len., Nyur.); *maygi balık* ‘lenok (bir tür somon)’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 155; STBUT, 2004-2018, VI, s. 202).

Etim.: Evk. *māygu* ‘lenok balığı’ (DSYY, 1976, s. 155). Sözcüğün Evenkicedeki ve Udihecedeki varyantları şunlardır: Evk. *māygu* (*māygə* ~ *mōygu*) ‘lenok (bir tür alabalık)’; Ud. *məyəu* ‘lenok (deniz lenoğu)’ (SSTMYa, 1975, s. 521). Sözcüğün Evenkicedeki bütün varyantları uzun ünlülüdür. Kopyalamada Yakutçada bu uzun

ünlü kısalmıştır. Bunda standart Yakutçada kullanım sıklığı yüksek olan olan *maygi* ‘karakter’ sözcüğü etkili olmuş olmalıdır.

maymā ‘salvelinus balığı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 119).

Etim.: bk. *mayba*.

māxta ‘inek derisinden kement’ (An., Bul.) (DSYS, 1995, s. 119).

Etim.: bk. *māmıkta*.

māln ‘avcı’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 118).

Etim.: Evk. *vālān* ‘yetenekli, iyi avcı’ (Novgorodov, 2009, s. 217). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *māl̄n* 1. ‘yetenekli, iyi avcı’ 2. ‘avlanmada ustalık’; Neg. *vālān* ‘yetenekli, iyi avcı’; Oroç. *vālaŋga* ~ *vāliŋga* ‘şanslı avcı’; Orok. *vāla* ‘yetenekli, iyi avcı’; Nan. *valiŋga* ‘şanslı avcı’ (SSTMYa, 1975, s. 128). Novgorodov tarafından Evenkiceden kopyalandığı belirtilen sözcük, *vā-* öldürmek + ustalık anlamı katan eylemden ad yapım eki *-lān* ile türetilmiştir. Sözcüğün kopyalandığı bölgede Evenlerin yaşamasından ve sözcükteki ses değişimlerinden yola çıkılarak sözcüğün Yakutçaya Evenceden kopyalandığı öne sürülebilir.

māmık 1. ‘uzaktan boynuzuna atıp geyiği yakalamaya yarayan, ince deri iplerden örülmüş organ’ 2. ‘geyik yakalamak için kement’ (Kol.); *māmıksıt* ‘kementçi, kement atan’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 118; STBUT, 2004-2018, VI, s. 179).

Etim.: bk. *māmıkta*.

māmıkta 1. ‘uzaktan boynuzuna atıp geyiği yakalamaya yarayan, ince deri iplerden örülmüş organ’ (SY.) 2. ‘atları ve geyikleri yakalamak için uzun organ, kement’ (Pek.); *bia māmıkta* ‘inek derisinden kement’ (Vil.) (Pek., 1959, s. 1513; DSYS, 1995, s. 57; STBUT, 2004-2018, VI, ss. 179-180); bk. Yak. *māmık*, *māxta*, *mōmukta*; Dolg. *mābit*.

Etim.: Evk. *māvukta* ‘kement, laso’ (Mır., 2004, s. 350). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *māvut* (*mābut* ~ *māvukta* ~ *māvutta* ~ *mamit* ~ *māut*) ‘kement’; Evn. *māvūt* ‘kement’; Neg. *māvūt* 1. ‘kement’ 2. ‘(zıpkında) kayış’; Oroç. *mati* ‘(zıpkında) kayış’; Ulç. *matu* ‘(zıpkında, dirgen şeklindeki zıpkında) kayış’; Orok. *mātū* 1. ‘kement’ 2. ‘(zıpkında) kayış’; Nan.

matü ‘kement’ (SSTMYa, 1975, s. 520). Sözcük standart Yakutçadaki Evenkice kopyalardandır. Sözcükle ilgili ilk etimolojide Yakutça *māmıkta* sözcüğünün köken Evenkice *mavut* ‘kement, laso’ olarak gösterilmiştir (VEYaYa, 1975, s. 164). Sözcük bizce Evenkice *māvukta*’dan kopyalanmıştır.

māṅṅay ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 154).

Etim.: bk. *maṅxāy*.

māññık ‘inatçı, yolda kötü giden (geyik hk.)’ (Verx., UsY.); *māññıktā*- ‘inat etmek, yolda kötü gitmek (geyik hk.)’ (Verx., UsY.) (DSYY, 1976, s. 154).

Etim.: Evk. *bāññı* ‘tembel’; Evn. *ban’uk* ‘inatçı’ (DSYY, 1976, s. 154). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *bāññı* (*panakān*) ‘tembel’; Evn. *bāññı* (*bāññık ~ bāññık*) 1. ‘inatçı, söz dinlemez (koşum geyiği hk.)’ 2. ‘inatçılık, söz dinlemezlik’ 3. ‘tembel, haylaz’; Oroç. *bāññı* ‘tembel, uyuşuk’; Orok. *baya ~ bāññı* 1. ‘tembel’ 2. ‘haylaz, aylak’; Nan. *bāññı* 1. ‘tembel’ 2. ‘tembellik’ 3. ‘haylaz’; Man. *banuhu ~ banuhun* 1. ‘tembel, kaygısız, savsak’ 2. ‘miskin’ (SSTMYa, 1975, s. 61). Sözcük Yakutçaya, anlam ve ses açısından en yakın biçim olan Evence varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

māṅṅay ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 154).

Etim.: bk. *maṅxāy*.

maṅṅal 1. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Vil., Len., Nyur., VKol.) 2. ‘kısır (kadın hk.)’ (Vil., VKol.) (DSYY, 1976, s. 157).

Etim.: bk. *maṅxāy*.

māṅṅay 1. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Bul.) 2. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.), kısır (kadın hk.)’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 154).

Etim.: bk. *maṅxāy*.

mārıkta 1. ‘ormanın ortasında bulunan toprağı yosunlu nemli alçak yer’ (SY.) 2. ‘seyrek melez ağacı ormanlarıyla kaplı; yosunlu, yer yer ağaçsız batakları bulunan yüksek nemli alan’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 154; STBUT, 2004-2018, VI, s. 186); bk. *mara, maraxa, maraṅda, marxa, marıṅda, māriṅda*.

Etim.: Evk. *marikta* ‘genç ve bodur huş ağacı, bataklıkta bodur huş ağacı çalılığı’ (DSYS, 1995, s. 120). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 531). Evenkice sözcükteki *-kta* ve *-nda* addan ad yapım ekleri, sözcüğün açık şekilde Evenkice kökenli olduğunu göstermektedir (Vas., 1958, s. 764, 780). Yakutçadaki sözcükle kökteş başka bir biçim olan *mār* ‘çalılarla, seyrek ağaçlarla kaplı geniş, bataklık tümseklerinin bulunduğu arazi’ sözcüğü ise Rusçadan kopyalanmıştır (Dıbo, 2013, s. 231).

mārında ‘suyu çok sığ olan, küçük bitkili, ağaçlı, yosunlu yer’ (Sunt.) (DSYS, 1995, s. 118).

Etim.: bk. *mārıkta*.

māççikā ‘Sibirya misk geyiği’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 131).

Etim.: bk. *mākçäkā*.

māx ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 132).

Etim.: bk. *māxin*.

māxin ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ (UsY.) (DSYS, 1995, s. 132); bk. *bāki*, *māx*, *māki*.

Etim.: Evn. *mākun* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kanca’ (DSYS, 1995, s. 132). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *mākun* (*vək*) 1. ‘(eti kazandan çıkarmak için) kanca’ 2. ‘çatal’, *mākəhək* ‘(haşlanmış et için, tahta) tabak, kâse’; Oroç. *moko* (*moxo*) ‘(yemek için, tahta) kâse’; Ud. *moho* ‘kâse’; Uç. *muksə* (*muksu*) ‘(ayı avlandığında verilen ziyafet için, tahta) tabak’; Nan. *muksu* ‘(yemek için avda kullanılan tahta) kâse’ (SSTMYa, 1975, s. 565). Sözcüğün Yakutçadaki varyantları arasında Evence aslına en yakın olan biçim *māxin*’dir. Kopyalama esnasında Evencedeki uzun ünlü Yakutçada varlığını korumuştur. Diğer Yakutça varyantlarda yanlış ek bölünmesi (< *māx-in) ve söz sonu *-n*’yi bulundurmeyen tanıklanmamış muhtemel farklı Tunguzca varyantların etkileri görülmektedir.

mäkäktä ‘alacalı’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 169).

Etim.: Evk. *məkəpçu* ay. (DSYY, 1976, s. 169). Sözcüğün Evence ve Udihecede ilişkili olduğu sözcükler şunlardır: Evn. *məkkitçə* ‘(su çulluğu türünden) kuş adı’; Ud. *məku* ‘leopar, pars’ (SSTMYa, 1975, s. 566). Sözcük Yakutçaya Evenkice *məkəpçə* ‘alacalı, benekli (beyaz benekli, hayvan donu hk.)’ varyantından kopyalanmış olmalıdır (Bol., 2000, I, s. 372).

mäkçä 1. ‘ev dışında giyilen geyik derisinden kısa palto’ 2. ‘geyik derisinden kısa erkek paltosu’ (Vil., Olen.) 3. ‘evde giyilen kısa palto’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 169; STBUT, 2004-2018, VI, s. 399).

Etim.: bk. *mäkçäkä*.

mäkçäkä 1. ‘geyik derisinden kısa erkek paltosu’ (Vil.) 2. ‘evde giyilen kısa palto’ (DSYY, 1976, s. 169); bk. Yak. *mäkçä*, *mäksä*; Dolg. *mükçükä*.

Etim.: Evk. *məkçukä* ‘erkekler için kışlık kürk kaftan’ (DSYY, 1976, s. 169). Sözcüğün başka bir varyantı Udihecede bulunmaktadır: *moksu^hö* (*mokçə*) ‘(kısa, erkek için) gömlek’ (SSTMYa, 1975, s. 553). Yakutça kopyalarda, Evenkice uzun ünlü kısalmış, -u- ünlüsü ses benzeşmesi nedeniyle -ä-‘ye dönüşmüştür.

mäkçäkä ‘Sibirya misk geyiği’ (Bod., Gorn., NVil.) (DSYS, 1995, s. 130); bk.

mäççikä, mäkçikä, mäkçikär, mäkçiki, mäkçikän I.

Etim.: Evk. *məkçəkä* ay. (DSYS, 1995, s. 130). Sözcüğün farklı varyantları Evenkicede ve Mançucada tanıklanmıştır: Evk. *mikçän* (*makça ~ mekçän ~ mokça ~ məkçə ~ məkçəkä ~ məkçän*) ‘Sibirya misk geyiği’; Man. *mikçan* ‘kokulu misk geyiği’ (SSTMYa, 1975, s. 536). Sözcük, kopyalamada bütün ses ve anlam özelliklerini korumuştur.

mäkçikä ‘Sibirya misk geyiği’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 130).

Etim.: bk. *mäkçäkä*.

mäkçikän I ‘Sibirya misk geyiği’ (Sivts.) (DSYS, 1995, s. 130).

Etim.: bk. *mäkçäkä*.

mäkçikān II ‘kutup porsuğu’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 169).

Etim.: Evk. *məntəkən* ‘kutup porsuğu’ (Bol., 2000, I, s. 375). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 569). Sözcüğün kökeniyle ilgili ilk etimoloji olan Evenkice *məkçəkə* ‘Sibirya misk geyiği’ eksik bir etimolojidir (DSYY, 1976, s. 169). Sözcük Yakutçaya Evenkice *məntəkən* sözcüğünden kopyalanmış ve yine Evenkiceden kopyalanmış olan *mäkçikān* ‘Sibirya misk geyiği’ sözcüğüne örnekseme nedeniyle mevcut görünümünü almıştır. Sözcüğün sahip olduğu ‘kutup porsuğu’ anlamının korunduğu görülmektedir.

mäkçikār ‘karaca’ (Nyur.) (DSYS, 1995, s. 130).

Etim.: bk. *məkçäkä*.

mäkçiki ‘Sibirya misk geyiği’ (Sivts.) (DSYS, 1995, s. 130).

Etim.: bk. *məkçäkä*.

mäksä 1. ‘geyik derisinden kısa erkek paltosu’ 2. ‘evde giyilen kısa palto’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 169).

Etim.: bk. *məkçäkä*.

mälkän ‘orman ruhu’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 130).

Etim.: Evk. *mälkən* ‘uzakta yanıp sönen ışık şeklindeki kötü bir orman ruhu’ (DSYS, 1995, s. 130). Sözcüğün başka bir varyantı Mançucada bulunmaktadır: *melken* 1. ‘hayal’ 2. ‘serap, öğle saatlerindeki hava’ (SSTMYa, 1975, s. 567). Yakutça sözcükte, Evenkice uzun ünlü göçüşmüştür.

mändärä 1. ‘orman kenarı’ (Olen.) 2. ‘kuru küçük çayır, çimenlik’ (Kob.) (DSYY, 1976, s. 170).

Etim.: bk. *mändir*.

mändärgä ‘ormanın kenarındaki tepe’ (Mom.) (DSYY, 1976, s. 169).

Etim.: bk. *mändir*.

māṅkār 1. ‘deri heybe’ 2. ‘tüfek kılıfı’ (Pek.); *sarī māṅkār* ‘deri torba’ (İnd.) (DSYY, 1976, s. 170; DSYS, 1995, s. 158).

Etim.: bk. *māṅkārä*.

māṅkārä 1. ‘heybe, yük torbası’ 2. ‘deri heybe’ (VKol.), (Pek.) 2. ‘tüfek kılıfı’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 170; STBUT, 2004-2018, VI, s. 414); bk. *māṅkār, nāṅkārä*.

Etim.: Evk. *məṅər* ‘heybe’; Evn. *muṅgərə* ay. (DSYY, 1976, s. 170). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkicede ve Evencede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 570). Yakutçaya Evenceden kopyalanan sözcük, ‘tüfek kılıfı’ anlamını daha sonra kazanmış olmalıdır.

māṅkāy ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 170).

Etim.: bk. *maṅxāy*.

mākā ‘sincabın midesi’ (Vil., Gorn., VVil.) (DSYY, 1976, s. 171).

Etim.: bk. *māppā*.

māki ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 131).

Etim.: bk. *māxin*.

māmāçä ‘(örtm.) ‘ayı’ (All.) (DSYY, 1976, s. 171); bk. *mōmō, mōmüsä, mōmüçäkä, māmüçä, mōmüçä*.

Etim.: Evn. *māmāçə* ‘ayı’ (Novgorodov, 2009, s. 220). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanıklanmıştır: *māmāçə* (*mamāçän ~ māmāçən ~ mōmō ~ māmākə ~ māmānce*) ‘ayı’ ← Yuk. *meme* ‘ayı’ (SSTMYa, 1975, s. 568). Sözcük Yakutçaya Evencenin farklı varyantlarından kopyalanmıştır. DSYY’de diğerlerinden farklı anlam taşıyan *mōmüçä* ‘kurt, kutup ayısı’ için krş. denmiş, kesin bir köken verilmemiştir. Sözcükteki uzun ünlü, açık şekilde bu sözcüğün de diğerleriyle kökteş olduğunu kanıtlamaktadır.

māmiçä ‘(örtm.) ayı’ (All.) (DSYY, 1976, s. 171).

Etim.: bk. *māmāçä*.

māntä (*māntälāx*) ‘böğrü beyaz (geyik hk.)’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 171).

Etim.: bk. *mānti*.

mānti 1. ‘açık gri’ 2. ‘sarımtırak’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 171); bk. *māntā*.

Etim.: Evk. *mənti* ‘gri, kızıl kahverengi, kır’; Evn. *mənti* ay. (DSYY, 1976, s. 171). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *məntu* (*məntī ~ məyatu ~ məñəkū ~ mənti ~ mənti*) 1. ‘(yabani) geyik’ 2. ‘sığın’ 3. ‘(kahverengi donda) geyik’ 4. ‘sığın burnu’; Evn. *mənti* ‘gri, bozca kahverengi (hayvan donu hk.)’ 2. ‘köpek adı’, *məntikən* ‘evcil geyik adı’, *məntiə* ‘yeşilbaş (boz ördek)’; Orok. *mənguri* 1. ‘gri’ 2. ‘kahverengi’ (SSTMYa, 1975, ss. 570-571). Sözcük Yakutçaya Evenkice *mānti* 1. ‘açık gri, kahverengi, benekli’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 387).

māppā ‘sincabın midesi’ (Bod., Len.) (DSYS, 1995, s. 131); bk. *mākā*.

Etim.: Evk. *māpā ~ māpā* ay. (DSYS, 1995, s. 131). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 571). Sincap midesi, Evenki mutfağında şişte ya da soba üzerinde kızartılarak yemek olarak da tüketilmektedir (Sviridova, 1955, s. 33). Sözcük Yakutçaya yemek adı olarak kopyalanmış olmalıdır. Sözcük Evenkice *mapa* ‘(geyiğin) karın zarı’ ile karşılaştırılabilir (SSTMYa, 1975, s. 531).

mārikān ‘ip yumağı’ (Sivts.) (DSYS, 1995, s. 132).

Etim.: bk. *bārikān*.

mārīn ‘beyaz ve alaca arasındaki geyik rengi’ (Olen., Sad., Ey.) (DSYS, 1995, s. 132).

Etim.: Evk. *mārin* ‘tüylerinin renk tonu düzenli olmayan sincap’ (DSYS, 1995, s. 132). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *mārīn* (*morin ~ mārīrīn*) ‘alacalı (tüylerinin renk tonu düzenli olmayan sincap hk.)’ 2. ‘gri’; Evn. *mærgiça* (*mærgita ~ mergita ~ mīrgin’a ~ mīrgita ~ mīrgiti*) 1. ‘alacalı’ 2. ‘alacalı geyik’; Man. *mersençe* 1. ‘alacalı’ 2. ‘çilli’ (SSTMYa, 1975, ss. 571-572). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan geyikçilik terimi olarak kopyalanmış olmalıdır.

milkān ‘iki yaşında erkek geyik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 130).

Etim.: bk. *mulkān*.

mındaha ‘küçük sığın derisi’ (DSYY, 1976, s. 168).

Etim.: bk. *mandaksa*.

moçukta ‘iğne yaprak (köknar, melez, çam ağacı), iğne yapraklı ormanların iğneleri, tomurcuk, dal, genç melez ağacı’ (Pek., 1959, s. 1644).

Etim.: bk. *mutukça*.

monuk 1. ‘ezilmiş yaban mersinli geyik sütü’ 2. ‘yaban mersinli geyik sütünden hazırlanan yemek’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 160; STBUT, 2004-2018, VI, s. 285).

Etim.: bk. *monun*.

monun ‘geyik sütüyle karıştırılmış bataklık yaban mersini yemeği’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 123); bk. *munin, monuk*.

Etim.: Evk. *monin* ‘ren geyiği sütüne batırılmış ezilmiş orman meyvesi lapası’ (DSYS, 1995, s. 124). Sözcük, Evenkice *moni-* ‘ezmek, çiğnemek’ + eylemden ad yapım eki *-n* ile türetilmiş ve mevcut anlamıyla yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları deri sepilemeyle ilgilidir (SSTMYa, 1975, s. 545). Sözcük Evenkicedeki anlamını orman meyvesinin ezilmesi ve havanda dövülmesi nedeniyle kazanmış olmalıdır.

mōmukta ‘ince bağ’ (Sunt.) (DSYS, 1995, s. 124).

Etim.: bk. *māmıkta*.

mōmunay ‘hayvanın bağırsak yağı’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 161).

Etim.: Evk. *mōmanay* ‘haşlanmış hayvan kalın bağırsağı’ (Novgorodov, 2009, s. 2019). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkice ve Evencede bulunmaktadır: Evk. *mōman’a* (*lōma ~ mōma ~ momaya ~ mōmalay ~ mōmika*) 1. ‘kalın bağırsak’ 2. ‘mide’ 3. ‘bağırsağın içindekiler’ 4. ‘göden, rektum’ 5. ‘kalçalı ayı yağı’, *mōmanay* 1. ‘haşlanmış hayvan kalın bağırsağı’ 2. ‘haşlanmış hayvan midesi’; Evn. *mōmīna* (*mōmī*) ‘(geyik bağırsağından, yağla doldurulmuş) sucuk’ (SSTMYa, 1975, s. 544). Evencedeki ‘yağla doldurulmuş geyik bağırsağından sucuk’ ve Evenkicedeki ‘kalçalı ayı yağı’ anlamları Yakutça kopyadaki semantik değişimin nedenlerini açıklamaktadır.

mökçögör ‘sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)’ (DSYY, 1976, s. 162).

Etim.: bk. *bökçögör*.

mökçögör ‘sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)’ (DSYY, 1976, s. 162).

Etim.: bk. *bökçögör*.

mōmō ‘(örtm.) ayı’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 163).

Etim.: bk. *māmāçä*.

mōmüçä 1. ‘kurt’ 2. ‘kutup ayısı’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 163).

Etim.: bk. *māmāçä*.

mōmüçäkä ‘(örtm.) ayı’ (All.) (DSYY, 1976, s. 163).

Etim.: bk. *māmāçä*.

mōmüsä ‘(örtm.) ayı’ (DSYY, 1976, s. 163).

Etim.: bk. *māmāçä*.

muçukça ‘iğne yaprak (köknar, melez, çam ağacı), iğne yapraklı ormanların iğneleri, tomurcuk, dal, genç melez ağacı’ (Pek., 1959, s. 1644).

Etim.: bk. *mutukça*.

muçukta ‘iğne yaprak (köknar, melez, çam ağacı), iğne yapraklı ormanların iğneleri, tomurcuk, dal, genç melez ağacı’ (Pek., 1959, s. 1644).

Etim.: bk. *mutukça*.

muçuku ‘çizgili sincap’ (All.) (DSYY, 1976, s. 167).

Etim.: bk. *muruku*.

mukan ‘mide hastalığı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 126).

Etim.: Evk. *mukān* ay. (DSYS, 1995, s. 126). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Ulç. *mōko* ‘(mide hastalığı için) put’; Orok. *muhulə* ‘hastalanmak, soğuk almak’; Nan. *muhu* ‘mide hastalığı (soğuk algınlığı)’, *muha seb* ‘(mide hastalığı için) put’ (SSTMYa, 1975, s. 552). Sözcük Yakutçaya herhangi bir semantik değişim olmadan kopyalanmıştır. Evenkice uzun ünlünün Yakutçada kısaldığı görülmektedir.

mukulu 1. ‘deri şerit kenarlıklı ağzı iple bağlanan deri çanta’ (Len.) 2. ‘yük geyiğinin heybesi’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 164).

Etim.: Evk. *mukulī* ‘geyiğin bacak derisinden heybe’ (Mır., 2004, s. 371). Yakutçada etimolojisi ilk kez tespit edilen sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanmamıştır. Yakutça kopyada Evenkice uzun ünlü kısalmıştır.

mulkān ‘bir yaşında erkek geyik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 126); bk. *mulkān, mulkānçān*.

Etim.: Evk. *mulkān* ‘iğdiş edilmiş bir buçuktan iki yaşına kadar geyik’ (Mır., 2004, s. 374). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *mulkān* ‘(iğdiş edilmiş, bir buçuk - iki yaşında) geyik’, *mulkaçān (munkačān)* 1. ‘(iki - üç yaşında) erkek geyik’ 2. ‘(iki yaşında) sığın’ 3. ‘(iki – üç yaşında) kızıl geyik’; Evn. *mülqan (molkān ~ mülkan ~ mülqān)* 1. ‘(bir – iki yaşında evcil) geyik’ 2. (bir yaşında yabani) geyik, *mülqaçan (mülkaçan ~ mülqačān)* ‘(yabani) geyik, (bir – iki yaşında) sığın’; Neg. *molkān* ‘(bir – iki yaşında yabani) geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 555). Sözcük Yakutçaya Evenkice *mulkān* ve *mulkačān* varyantlarından kopyalanmıştır.

mulkānçān ‘bir yaşında erkek geyik’ (DSYS, 1995, s. 126).

Etim.: bk. *mulkān*.

mundu ‘golyan balığı’ (SY.); *mundu boronj üörä* ‘iç oyuk kısmı bulunmayan balık sepeti dolusu mundu balığı’ (NVil.), *silis munduta* ‘kertenkele (hrf. kök golyan balığı)’ (Vil., Olyok., T., UsAld.) (DSYY, 1976, s. 207; DSYS, 1995, s. 126; STBUT, 2004-2018, VI, s. 334); bk. *munnu*.

Etim.: Evk. *mundu* ‘golyan balığı’ (Novgorodov, 2009, s. 220). Sözcüğün Evenkicede ve Ulçacada tanıklanmıştır: Evk. *punnu (kundukān ~ mundu ~ mundukān ~ pundu ~ pundukān ~ purnukān)* ‘golyan balığı’; Ulç. *puŋgu* ‘kaya balığı’ (SSTMYa, 1977, s. 43). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Sözcük, Sibiryadaki Rus diyalektlerinde ve Yukagircede de görülmektedir (Anikin, 2000, s. 394).

mundukān ‘tavşan’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 126); bk. *mundukān, nūkān*.

Etim.: Evk. *mundukān* ay. (DSYS, 1995, s. 126). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *munnukān (mundu ~ mundukān)* ‘tavşan’; Evn.

münriqan (*mündükan* ~ *mündüqan* ~ *mündükon* ~ *münnükan* ~ *münnüqān* ~ *mün'çiḡān* 'tavşan'; Neg. *monohān* (*monokān*) 'tavşan' (SSTMYa, 1975, s. 556). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmış ve Evenkice etkinin yoğun olduğu Yakutçanın Udsk ağzından derlenmiştir.

mundūkān 'tavşan' (Yes.) (DSYY, 1976, s. 164).

Etim.: bk. *mundukān*.

munin 'geyik sütüyle karıştırılmış bataklık yaban mersini yemeği' (DSYS, 1995, s. 126).

Etim.: bk. *monun*.

munnu 'mundu balığı' (UsY.) (DSYS, 1995, s. 126).

Etim.: bk. *mundu*.

muḡxa 'toplu balık avı için büyük balık ağı, sürtme ağı' (SY.) (STBUT, 2004-2018, VI, s. 353); bk. *muḡka*.

Etim.: Evk. *muḡka* 'sürtme ağı' (Räsänen, 1969, s. 344; Novgorodov, 2009, s. 221). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: Evn. *muḡka* ~ *muḡxa* 'sürtme ağı' (SSTMYa, 1975, s. 557). Sözcük diğer Tunguz dillerinde bulunmadığından Evenkice ve Evence sözcüğün başka bir Sibiryaya dilinden bu dillere kopyalanmış olması mümkündür. Ancak Yakutçadaki varyantlar Tunguz dillerinden kopyalanmışlardır.

muḡka 1. 'at yakalamak için kullanılan dar ağı' (Verx., Oym.) 2. 'yazın tüy döküp şişmanlayarak uçamayacak duruma gelmiş ördeğin kovalanarak içine sokulduğu çubuklardan örülmüş çevrili yer' (SKol.); *muḡxa tūta* 'sürtme ağının orta kısmı' (Verx.) (DSYY, 1976, s. 165).

Etim.: bk. *muḡxa*.

muohukku 'silah kılıfı' (An., Bul., Olen., UsY.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 166).

Etim.: bk. *muohuku*.

muohuku ‘tüfek kılıfı’ (Bul., Olen.) (DSYY, 1976, s. 166); bk. Yak. *muosuku*, *muohukku*; Dolg. *muohuku*.

Etim.: Evk. *mōhik* ~ *mōhuk* ‘tüfek kılıfı’ (Novgorodov, 2009, s. 220). Sözcüğün diğer Tunguz dillerinde değişkeleri şunlardır: Evn. *mōsək* (*mōhak* ~ *muohak*) ‘tüfek kılıfı’; Neg. *mōsīh* ~ *mōsīk* ay.; Orok. *mōsū* ay. (SSTMYa, 1975, ss. 540-541).

muokan ‘fakir’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 165); bk. *buokan*.

Etim.: Evk. *bōkān* ‘ırgat, hizmetkâr’ (DSYY, 1976, s. 165). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 90). Yakutça kopyada söz başında *b-* > *m-* değişimi gerçekleşmiştir. İlk hecedeki Evenkice birincil uzun ünlü Yakutçada ikizleşirken, ikinci hecedeki uzun ünlü kısalmıştır.

muosuku ‘tüfek kılıfı’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 128).

Etim.: bk. *muohuku*.

muotī ‘sığın’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 166); bk. Dolg. *muotī*; krş. Yak. *mutu*.

Etim.: Evk. *mōtī* ‘sığın’ (DSYY, 1976, s. 166). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Evenkice sözcük, *mō* ‘ağaç’ + yiyen, yiyici anlamı katan ad yapım eki *-tī* ile türetilmiştir.

muoyka 1. ‘iki yaşında geyik yavrusu’ 2. ‘bir yaşına kadar geyik yavrusu’ 3. ‘bir yaşında geyik’ (All., UsY.) (DSYY, 1976, s. 165; DSYS, 1995, s. 127; STBUT, 2004-2018, VI, s. 357).

Etim.: bk. Yak. *muoykā*.

muoykā 1. ‘bir yaşına kadar geyik yavrusu’ (Bul., Yes., Len., Olen., Bod.) 2. ‘iki yaşında erkek geyik’ (Verx., Jig.) 3. ‘bir yaşında dişi geyik’ (Nyr.) 4. ‘bir yaşındaki buzağı’ (Yes.) 5. ‘bir yaşında geyik’ (Bod.) (DSYY, 1976, s. 165; DSYS, 1995, s. 127); bk. Yak. *muoyka*, *mūkān*, *nuoyka*, *nuoykā*; bk. Dolg. *muoyka*.

Etim.: Evk. *moyka* ‘bir yaşında yabani geyik’ (DSYY, 1976, s. 165; DSYS, 1995, s. 127). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *mōyka* ~ *mōykačān* 1. ‘(bir yaşında) yabani geyik’ 2. ‘tavşan yavrusu’; Nan. diyal. *moyha* ‘(genç) yaban domuzu’; Man. *mihaça* ‘yaban domuzu yavrusu’ (SSTMYa, 1975,

s. 543). Sözcük Yakutçaya Evenkice *mōyka* varyantından kopyalanmıştır. Yakutça kopyada ilk hecedeki uzun ünlü diftonga değişmiştir, ikinci hecedeki uzun ünlü ilk hecedeki uzunluğa örneksesemyle ortaya çıkmış olmalıdır.

murgu ‘çizgili sincap’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 129).

Etim.: bk. *muruku*.

muruku ‘çizgili sincap’ (SY.), (Vil., Gorn., Nyur., Olyok., Sunt., UsAld., VVil.), (Pek.); *muruku dıbdıata* ‘yalnızca çizgili sincabın ağırlığını kaldırabilecek ince köreşe’, *muruku dıgdıata* ay., *muruku taxsar dıbdıata* ay. (DSYY, 1976, s. 166; DSYS, 1995, s. 129; STBUT, 2004-2018, VI, s. 364); bk. *muçuku*, *murgu*.

Etim.: Evk. *mārīvkī* ‘çizgili sincap’ (Bol., 2000, I, s. 377). Yakutça kopyanın ilişkili olduğu Tunguz dillerine sözcükler şunlardır: Evk. *mo(a)revki* ~ *mārīpkī* ‘çizgili sincap’, *mārīn* (*morin* ~ *mārīrīn*) 1. ‘alaca (tüylerinin tonu düzgün olmayan sincap hk.)’ 2. ‘boz’; Evn. *mārgiça* (*mærgita* ~ *mergita* ~ *mīrgin’a* ~ *mīrgita* ~ *mīrgiti*) 1. ‘alaca, alacalı bulacalı, çil’ 2. ‘benekli, çok renkli’ 3. ‘alaca geyik’; Man. *mersen* 1. ‘(kuş tüylerinde) noktalar, benekler’ 2. ‘(yüzde) çil’ (SSTMYa, 1975, ss. 571-572). Etimolojisi ilk kez tespit edilen Yakutça kopyada Evenkice /m/’nin etkisiyle yuvarlaklaşma meydana gelmiş ve uzun ünlüler kısalmıştır.

mutu ‘altı yaşında erkek geyik’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 167).

Etim.: krş. *muotī*.

mutukça 1. ‘melez ağacının iğneli dalları’ (SY.) 2. ‘genç melez ağacı’ (Olyok.) (DSYS, 1995, s. 129; STBUT, 2004-2018, VI, s. 369); bk. Yak. *moçukta*, *muçukça*, *muçukta*; Dolg. *möçüktä*.

Etim.: Evk. *muçuktä* ~ *muçiktä* ‘melez ağacı iğnesi’ (Novgorodov, 2009, s. 221). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkicede ve Evencede tanıklanmıştır: Evk. *muçuktä* (*muçiktä*) 1. ‘melez ağacı iğnesi’ 2. ‘(ağaçta) tomurcuk’ 3. ‘(köknar, sedir) kozalağı’; Evn. *miçit* (*mūs* ~ *muttā* ~ *mutāk*) 1. ‘iğne yaprak’ 2. ‘(körpe) yeşillik’ 3. ‘(ağaçta) tomurcuk’ (SSTMYa, 1975, s. 562). Sözcükteki ses değişimleri Yakutça *mutuk* ‘budak, dal’ sözcüğüne örneksesemyle gerçekleşmiştir.

muyālda ‘geyiğin ya da sığının uzun boyun altı kılları’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 126); bk. *müyāldā*.

Etim.: Evk. *muyālda* ‘geyiğin beyaz boyun altı kılları’ (DSYS, 1995, s. 126). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *muyālla* ~ *müyālla* (*mugyan* ~ *mugyon* ~ *muyālda* ~ *müyālda* ~ *muyālrə* ~ *müyālrə* ~ *muyan* ~ *müyān* ~ *muhyaldo(a)* ‘(geyiğin, sığının) boyun altı kılları’; Evn. *möyälrb* ~ *höyälrb* (*möyälrb* ~ *muyāldi* ~ *höyāld’ä* ~ *höyāldö* ~ *höyälrb* ~ *höyālla* ~ *höyāllb*) ‘(geyiğin) boyun altı kılları’; Orok. *nīvāltə* ~ *hīvāltə* ‘(geyiğin) boyun altı kılları’ (SSTMYa, 1975, s. 551). Evenkicedeki uzun ünlü Yakutça kopyada korunmuştur. Yakutça sözcükte artdamaksılaşma meydana gelmiştir.

mūkān ‘bir yaşında erkek geyik’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 167); bk. *muoykā*.

Etim.: Evk. *mōykān* ‘bir yaşında yabani geyik’ (DSYY, 1976, s. 167).

mükāl ‘içi ve dışı kürklü kısa geyik derisinden palto’ (An.) (DSYY, 1976, s. 167); bk. Dolg. *mukālkan*.

Etim.: Evk. *mukā* ‘içi ve dışı kürklü zarif kadın paltosu’ (DSYY, 1976, s. 167). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: *mūqa* (*mūka* ~ *mūqar*) ‘(tüylü kısmı dışa bakan, erkek ya da kadın için kürk) giysi, içi ve dışı tüylü kürk giysi’ (SSTMYa, 1975, s. 551). Verilen Evenkice etimoloji Yakutça kopyadaki söz sonu *-l’*yi açıklamakta yetersizdir. Yakutça ve Evenkice sözcük, köken olarak **mukālkan* ‘kürk palto’ sözcüğünden gelişmişlerdir. Evenkice biçimde söz sonu *-l’*nin düşme nedeni, Evenkice çoğul eki *-l’*den kaynaklanan yanlış ek bölünmesi olmalıdır.

mürkāptīn ‘geyik kürkünden çizmenin üst kısmında bulunan dar şerit’ (Vil., Olen., VVil.) (DSYY, 1976, s. 168).

Etim.: bk. *bürkāptīn*.

müyāldā ‘geyiğin uzun boyun altı kılları’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 167).

Etim.: bk. *muyālda*.

mūçār 1. ‘altı yaşında erkek geyik’ 2. ‘altı ve daha büyük yaşlardaki geyik’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 168; STBUT, 2004-2018, VI, s. 382).

Etim.: bk. *mūçārā*.

mūçārä ‘altı yaşında erkek geyik’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 168); bk. *būçār*, *mūçār*, *nūsārä*.

Etim.: Evk. *muçari* ‘altı yaşındaki geyik’ (DSYY, 1976, s. 168). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 561). Sözcüğün Yakutçadaki en eskicil varyantı *mūçārä*’dir. Yakutça *mūçār* ve *būçār* varyantlarında söz sonu *-ä* sesinin bulunmamasının nedeni Yakutça 3. tekil şahıs iyelik eki olan *-A* nedeniyle meydana gelen yanlış ek bölünmesi olmalıdır. Sözcüğün *būçār* varyantının kökeni ilk kez tespit edilmiştir.

nakıta ‘(örtm.) ayı’ (Kul.) (DSYY, 1976, s. 173).

Etim.: Evk. *nakıta* ‘ayı derisi, ayı’ (DSYY, 1976, s. 173). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *naqıt* (*nakat* ~ *nakıta*) 1. ‘ayı’ 2. ‘ayı derisi’; Neg. *nahata* ‘ayı derisi’; Ud. *n’ata* (*nāta*) ‘ayı derisi’; Orok. *natta* ‘ayı derisi’ (SSTMYa, 1975, s. 579). Sözcüğün hangi Tunguzca varyanttan kopyalandığı açık değildir.

nalba 1. ‘balık tutmak için söğüt çubuklarından ya da genç melez ağacından yapılan örgü çit’ (Len.), (Pek.) 2. uzun kütüklerden yapılmış, ot istiflemeye kullanılan geniş ve büyük kızak 3. ‘balık tutmak için suyun dar ve uygun yerinde kurulan çit’ (UsM.) 4. ‘ilkbaharda yangınları söndürmek için kullanılan bir önceki yıla ait ıslak ot yığınları’; *nalba bıhıt* ‘balık tutmak için kullanılan bir tür çit’ (Ab., Nyur., Olyok.), *nalba hıarğa* ‘yazlık kızak’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 173; DSYS, 1995, s. 133; STBUT, 2004-2018, VI, s. 442); bk. *nälbä II*.

Etim.: Evk. *nalba* ‘örgü kirtil’ (DSYY, 1976, s. 173). Sözcüğün başka bir varyantı Ulçacada bulunmaktadır: *nalbıha(n-) mō* ‘suya gömülmüş ağaç’ (SSTMYa, 1975, s. 580). Yakutça kopyadaki anlam genişlemesi söğüt çubuğunun farklı işlevlerde kullanılması nedeniyle meydana gelmiştir.

nalbaka ‘yosun’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 173).

Etim.: bk. *nalbıkta*.

nalbıkta ‘yosun’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 173); bk. *nalbaka*.

Etim.: Evk. *n’albakta* ‘orman yangını üzerinde büyüyen genç çimen’ (DSYY, 1976, s. 173). Sözcüğün Evenkice ve Oroççadaki varyantları şunlardır: Evk.

n'albakta (*n'alvakta*) '(geyikler için iyi bir otlak olan, orman yangını üzerinde büyüyen genç) çimen', *lālbikta* (*lālbukta* ~ *lolbikta* ~ *lolgikta* ~ *lālbiktā* ~ *lālbiktā*) 1. '(bataklıkta) yosun' 2. '(bataklıkta, yosunla kaplı) tümsek' 3. 'bataklık tümseği' 4. '(yosunla kaplı) ırmaktaki taşlar' 5. 'su yosunu, (durgun su yüzündeki) yosun', *lālbukā* (*yalbuka* ~ *lālbākā* ~ *nālbukā* ~ *n'albuka* ~ *nilbuka*) 1. '(bataklıkta) yosun' 2. 'yeşil yosun (*Polytrichum*)' 3. 'çimen' 4. 'kap kacağı silmek için ot'; Oroç. *nāpka* (*nabo* ~ *nabua* ~ *nabuha*) 'yosun' (SSTMYa, 1975, s. 489, 629). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı açık değildir.

nalıkta (*nalıkta otono*) 'akdiken' (Gorn., Kan., Sunt.) (DSYY, 1976, s. 173).

Etim.: bk. *nalıkta*.

nama 'kadınların ayakkabılarının konulduğu heybe' (An.) (DSYY, 1976, s. 173); bk. Yak. *nāmā*; Dolg. *nama*.

Etim.: Evk. *nama* 'kadınlar için küçük heybe' (DSYY, 1976, s. 173). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Evk. *nama* 1. 'yük' 2. '(yükülü) eyer' 3. 'çanta (yük için, küçük, kadın için, binek eyerinin uzatması)'; Evn. *nam-* 'eyerlemek, yüklemek'; Neg. *nama-* ~ *namalā-* '(geyiği, atı) eyerlemek, yüklemek'; Orok. *nama-* ~ *namba-* ~ *namma-* '(geyiği, atı) eyerlemek, yüklemek' (SSTMYa, 1975, ss. 580-581). Seslik özelliklerini koruyarak Yakutçaya kopyalanan sözcüğün anlamı daralmış ve özelleşmiştir.

namıs 'çok ve derin kar' (UsM.) (DSYY, 1976, s. 173; STBUT, 2004-2018, VI, s. 457).

Etim.: Evk. *namus* '(kürk hayvanları için köpekle avı durduran derin) kar' (Novgorodov, 2009, s. 223). Sözcük Evencede de tanıklanmıştır: *namās* '(derin) kar' (SSTMYa, 1975, s. 491). Yakutça kopyada Evenkice *-u-* sesi *-i-*'ya dönüşmüştür.

nāmıkta 'yumuşak sepetçi söğüdü' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 172).

Etim.: bk. *nalıkta*.

nāmın 'dul' (An.) (DSYY, 1976, s. 172); bk. Dolg. *nāmın*.

Etim.: Evk. *navun* 'dul' (DSYY, 1976, s. 172). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *nāvun* (*nāvūn* ~ *nāun*) 'dul'; Sol. *nāyū* 'dul'; Evn.

nāvün (*nāvan* ~ *nāvēn* ~ *nāvna*) ‘dul’; Neg. *nāvün* (*nāyün*) ‘dul’; Ud. *nau* ‘dul’; Ulç. *nāvü(n-)* ‘dul’; Orok. *nāvü(n-)* ‘dul’; Nan. *nāō/ū* (*nāo(n-)* ~ *nāü(n-)*) ‘dul’ (SSTMYa, 1975, s. 575). Sözcük Yakutçaya, Evenkice *nāvun* varyantından kopyalanmıştır.

nām̄t̄in ‘geyikte eyer, yük örtüsü olarak kullanılan, geyiğin kafa derisinden dikilen kilim’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 132).

Etim.: bk. *nāpt̄in*.

nāra ‘iğdiş edilmiş erkek geyik’; *nārangā-* ‘dişinin üstüne çıkmak (tamamen iğdiş edilmemiş erkek geyik hk.)’ (Gorn.), *nārarğā-* ‘kızgınlık döneminde eş aramak (erkek ve dişi geyikler hakkında)’ (Gorn.), *nārırgā-* ‘dişinin üstüne çıkmak (tamamen iğdiş edilmemiş erkek geyik hk.)’, *nārırğā-* ‘şehvetlenmek, heveslenmek (kızgınlık döneminde dişi geyik hk.)’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 172; DSYS, 1995, s. 132).

Etim.: bk. *nārā*.

nārā ‘tamamen iğdiş edilmemiş erkek geyik’ (An., Bul., Yes., Len., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 172); bk. Yak. *nāra*; Dolg. *nārā*.

Etim.: Evk. *nārā* ‘tamamen iğdiş edilmemiş erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 172). Sözcük aynı anlamıyla Evencede de bulunmaktadır: *nara* (Robbek ve Robbek, 2005, s. 188). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır.

nenān ‘bir yaşına kadar olan sığın yavrusu’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 134); krş. *nönön*.

Etim.: Evk. *mēlan* ‘sığın yavrusu’ (DSYS, 1995, s. 134). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: *melele* (*mēlan*) 1. ‘sığın yavrusu’ 2. ‘(küçük, tundra) geyiği’ (SSTMYa, 1975, s. 534). Yakutça kopyada uzun ünlü göçüşmüş ve söz başı *m-* > *n-* değişimi yaşanmıştır.

nāhūçān ‘dişi dağ koyunu’ (Vil.) (DSYS, 1995, s. 136).

Etim.: Evn. *n’amiçan* ‘üç yaşını geçmiş dişi geyik’ (DSYS, 1995, s. 136). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *n’amī* ~ *n’amīkān* 1. ‘dişi (evcil ve yabani geyik)’ 2. ‘üç yaşındaki dişi’, *n’amūkān* 1. ‘bir yaşına kadar dişi geyik, düve’ 2. ‘(genel anlamıyla) dişi’; Evn. *n’amī* ~ *n’amiçan* (*n’amiçān*) 1. ‘dişi geyik (evcil ve yabani geyik)’ 2. ‘(genel olarak) dişi’, *n’amiçan huton*

‘buzağı, geyik yavrusu’; Neg. *n'amī* ‘dişi (yabani geyik)’, *n'amīçān* 1. ‘(evcil) dişi geyik’ 2. ‘dişi sığın’; Orok. *namī* 1. ‘dişi geyik’ 2. dişi (büyük hayvanlar)’, *namō ~ namū* ‘düve’, *namō sondo ~ namūya* ‘düve, dişi (bir yaşına kadar geyik)’ (SSTMYa, 1975, s. 631). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı net değildir. Vilyuysk bölgesi eski bir Tunguz yerleşim yeri olduğundan ve zamanla bölge halkı Yakutlaştığından bu varyant oldukça eskicil olmalıdır.

nākçān ‘kışın erkek yabani geyiğe verilen ad’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 176); bk. Yak. *nākçān*; Dolg. *nāñçān*.

Etim.: Evk. *nīñçān* ‘kışınki yabani geyik (mevsimlik adlandırma)’ (DSYY, 1976, s. 176). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 598). Yakutça kopyada, Evenkice sözcükteki ilk hece uzun ünlüsü kısalmıştır; Evenkice *-k-* ünsüzü Yakutça kopyada *-ŋ-* ‘ye dönüşmüştür.

nākā 1. ‘sürüden ya da otlaktan uzağa gitmeyen geyik’ (Olen.) 2. ‘geyik ve geyik türünden yabani hayvanların beslendikleri yer’ (Bod.); *nākā kīl* ‘uzaklaşmadan aynı yerde beslenen hayvan’ (Bod.), *nākār-* ‘aynı yerde kalarak beslenmek’ (Bod.) (DSYY, 1976, s. 176; DSYS, 1995, ss. 134-135)

Etim.: bk. *nākā*.

nālākā 1. ‘Evenlerin önlük olarak taktıkları boncuklarla süslü giysi’ 2. ‘göğüslük’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 135; STBUT, 2004-2018, VI, s. 510).

Etim.: bk. *nālāki*.

nālāki ‘Evenlerin paltonun üstüne göğüslerine giydikleri nakışlı kürk giysi, göğüslük’ (DSYS, 1995, s. 135) (İnd., Kol.); bk. *nālākā*, krş. *nālbi*.

Etim.: Evn. *nālākən* ‘göğüslük’ (DSYS, 1995, s. 135). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *nālākən ~ nālākən ~ nālākən* (*nālākən ~ nōlākə ~ nālākā ~ nālākən*) ‘(erkek için) göğüslük, önlük’; Evk. *nāl* (*nāl ~ nālbi ~ nālī ~ nālī ~ nālī ~ n'āli*) 1. ‘göğüslük, önlük (genel adlandırma)’ 2. ‘(kadın için) göğüslük, önlük’; Neg. *lālākə* ‘(çocuk için) göğüslük’; Oroç. *lālī* ‘(kadın için) göğüslük, önlük’; Ud. *lālī* ‘(kadın için) göğüslük, önlük’; Ulç. *lālūə* ‘(kadın için, uzun) göğüslük’; Orok. *nolu ~ nalu* ‘(kadın için) göğüslük, önlük’; Nan. *lālaku* 1. ‘(çocuk için) göğüslük, önlük’ 2. (çocuk için, ördek kafasından)

göğüslük' (SSTMYa, 1975, s. 619). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı net değildir.

nälbä I 'ayı kürkünden yaka' (Pek.) (Pek., 1959, s. 1691).

Etim.: bk. *näläki*.

nälbä II 'balık tutmak için suyun dar ve uygun yerinde kurulan çit' (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 177).

Etim.: bk. *nalba*.

nälbi 'beşikte çocuğun başının üst kısmındaki örtü' (Pek.) (DSYS, 1995, s. 135); bk. *nälbiktä*, krş. *nälbi*.

Etim.: Evk. *nälbi* 1. 'çadırın kapı bezi' (Mır., 2004, s. 409). Sözcüğün Evenkice ve Evence varyantları şunlardır: Evk. *nälbi* (*nilbə*) 1. 'çadırın kapı bezi' 2. 'çadırın iç duvarı' 3. 'sahanlık'; Evn. *nilbə* 'çadır örtüsünün kenarı' (SSTMYa, 1975, s. 619). Sözcüğün bu varyantının etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

nälbiktä 'yumuşak ottan ya da yosundan yapılmış kapı perdesi' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 176; Novgorodov, 2009, s. 225).

Etim.: bk. *nälbi*.

nämä 'geyik eyeri' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 177).

Etim.: bk. *nämä*.

nälbi 1. 'hamudun altındaki kumaş dolgu' 2. 'yağmurdan, kardan koruyan pelerin' (SY.) 3. 'kürk ya da kumaştan, tokalı omuz pelerini, kürk yaka' (Pek.) (STBUT, 2004-2018, VI, s. 517; Pek., 1959, s. 1692); bk. *nölbü*, *nälbä*, *nälbi*; krş. *näläki*, *nälbi*.

Etim.: Evk. *n'albu* 'avcı pelerini' (DSYY, 1976, s. 175). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: *n'albu* '(yağmurdan koruyan) pelerin' (SSTMYa, 1975, s. 652). Sözcük, Evenkice *nälbi* 'göğüslük, önlük' ile kökteş olmalıdır.

nāmā ‘geyik eyeri’ (Gorn., Nam, Nyur., UsM.) (DSYY, 1976, s. 177); bk. *nama*, *nāmā*, *nāmā*.

Etim.: Evk. *nāmā* ‘binek eyeri, yüklü eyer’ (DSYY, 1976, s. 177). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *nāmā* (*nama* ~ *namakān*) 1. ‘(binek geyiği) eyeri’ 2. ‘(yüklü) eyer’ 3. ‘(yük için, küçük, kadın) çantası’; Neg. *nāmā* (*nama*) ‘(binek) eyeri’; Orok. *nāmā* ‘(binek için, erkek ve kadın) eyeri’ (SSTMYa, 1975, s. 621). Sözcüğün *nāmā* varyantı Yakutçaya bütün seslik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır. Sözcüğün Yakutçadaki diğer varyantlarında Evenkice varyantların etkisi söz konusudur.

nāptīn ‘geyiğin kafa derisinden yapılan, çadırın baca örtüsü’ (An.) (DSYY, 1976, s. 177); bk. Yak. *nāmīn*; Dolg. *nāptīn*.

Etim.: ← Tung.; Yakutça sözcük ve varyantının etimolojisiyle ilgili farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Evk. *nāptīlā* ‘(geyik için eyerin altındaki) döşek’ (Novgorodov, 2009, s. 222), *namakan* ‘yük ile eyerin üzerindeki örtü’ (DSYS, 1995, s. 132), *nāptān-* ‘yerleştirmek, açmak’ (DSYY, 1976, s. 177). Sözcüğün Tunguzca kökenli olduğuna kuşku yoktur. Ancak sözcüğün kökenini verilen Evenkice sözcüklerle açıklamak zordur. Bizce Evenkice sözcük *nā-* ‘koymak’ + fiilin işleviyle ilgili nesnelere türeten ad yapım eki *-ptin* ile türetilmiş olmalıdır: krş. Evk. *nā-ptīn* ‘eklenti’ (Mir., 2004, s. 413). Bu durumda sözcük ‘eyer örtüsü, baca örtüsü’ anlamına gelen Evenkice **nāptīn* sözcüğünden kopyalanmıştır. Ancak bu sözcük henüz tespit edilmiş değildir.

nārpā ‘sig cinsi bir tür somon (coregonus peled)’ (NKol., SKol.) (DSYY, 1976, s. 177); bk. *nārpā*.

Etim.: Evk. *nalimpe* ay. (Bol., 2000, I, s. 381). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 580). Etimolojisi ilk kez önerilen sözcükteki fonetik değişimlerin nedeni Yak. *niārpā* ‘fok’ (← Rus. *nerpa*) sözcüğünden kaynaklanan örneksime olmalıdır.

nırī 1. ‘gölge balığı’ (Len.), (Pek.) 2. ‘küçük Çin sazani’ (Nyr.) 3. ‘küçük balık’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 176); bk. *nırī*.

Etim.: Evk. *niru* ‘gölge balığı’ (DSYY, 1976, s. 176). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *niru* ~ *n’irū* ‘gölge balığı’; Evn. *nérgat* ‘gölge balığı’; Oroç. *n’ūça* ‘gölge balığı’; Ud. *n’uyusa* ~ *n’ūsa* ‘gölge balığı’ (SSTMYa, 1975, s. 640). Mevcut bilgilerimize göre sözcük Evenkice *n’irū* ‘gölge balığı’ varyantından Yakutçaya kopyalanmış olmalıdır.

niksigā ‘bataklık yaban mersinine benzeyen bir tür tatlı orman meyvesi’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 134); bk. *nişsikān*.

Etim.: Evk. *ciksiñē* ‘siyah frenk üzümü, yaban mersini’ (DSYS, 1995, s. 134). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *ciksiñē* ~ *ciksivē* ~ *ciksigē* ~ *cəkşigē* ~ *niksimē* ‘siyah frenk üzümü, yaban mersini’; Ulç. *custā* ‘yaban mersini’ Orok. *dosoqto* ~ *dusiktā* ‘yaban mersini’; Nan. *cusiktā* ‘yaban mersini’; Man. *duksi* ‘yaban mersini’ (SSTMYa, 1975, s. 256, 591). Sözcüğün Yakutçaya hangi varyanttan kopyalandığı net değildir.

nimsiki ‘sadak’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 174); bk. Yak. *çimpiki*, krş. *nipsiki*; Dolg. *nipçikā*.

Etim.: Evk. *nipçik* ‘ok kılıfı’ (DSYY, 1976, s. 174). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: Evk. *nipçik* ~ *n’ipçik* (*n’apçik*) ‘sadak’ (SSTMYa, 1975, s. 598). Yakutça söz sonu *-i*’den ve ses değişikliklerinden anlaşıldığı kadarıyla sözcük Yakutçaya tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmıştır. Sondaki ses türemesi için krş. Dolg. *muohuku*.

nimtā ‘avluda odun için ayrılan yer’ (An., Bul., Yes., Olen., UsY.), (Kul.) (DSYY, 1976, s. 174).

Etim.: bk. *niptā*.

nişsikān ‘bataklık yaban mersinine benzeyen bir tür tatlı orman meyvesi’ (DSYS, 1995, s. 134).

Etim.: bk. *niksigā*.

nıptä 1. ‘avluda odun kesmek için ayrılan yer’ (Olen., Jig.) 2. ‘ateşin etrafına yayılmış çam dalları’ (Sad.) 3. ‘balığın kesildiği ve içinin çıkarıldığı deri parçası’ (Ks.) (DSYY, 1976, s. 174; DSYS, 1995, s. 134); bk. Yak. *xitä, xiltä, xiptä, liptä, nimtä, nüptä, nıptä*; Dolg. *nıptä*.

Etim.: Evk. *nıptä* ‘iğne yapraklı dallardan döşek’ (DSYS, 1995, s. 134). Sözcük Evenkicede ve Mançucada bulunmaktadır: Evk. *nıptä ~ n’iptä (nıpta)* 1. ‘(üzerine hayvanın gövdesinin konduğu ve bağırlarının çıkarıldığı dallardan ya da huş ağacı kabuğundan yapılan) döşek’ 2. ‘kapacak’ 3. ‘fincan’; Man. *n’amçiri* ‘(otlardan ya da yapraklardan yapılan, üzerine hayvanın konduğu ve derisinin yüzüldüğü) döşek’ (SSTMYa, 1975, s. 598). Sözcük, Yakutçadaki ve Dolgancadaki farklı anlamlarını ağacın dallarının kesilmesi, evde odun kesilen bölüm yani avlu ve kesilen dalların yapraklarının çeşitli işlemlerde kullanılması üzerinden kazanmıştır.

nölbü ‘taygada kullanılan, yakadaki boşlukları kapatarak yağmurdan ve kardan koruyan bir tür pelerin’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *nālbi*.

nöndür ‘kızakta arkalık’ (Korkina, 1992, s. 247).

Etim.: bk. *dündürä*.

nöndürä ‘kızakta arkalık’ (Korkina, 1992, s. 247).

Etim.: bk. *dündürä*.

nönnürä ‘binek kızığının arkılığı’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *dündürä*.

nönön ‘üç yaşından büyük dişi sığın’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 175); krş. *nenān*.

Etim.: Evk. *ninan* ‘yavru sığın’ (Vasilyeviç, 2005, I, s. 216). Sözcüğün Evenkicedeki farklı varyantları şunlardır: *ninā* 1. ‘(bir yaşında) yavru sığın’ 2. ‘(bir yaşına kadar) kızıl geyik yavrusu’ (Bol., 2000, I, s. 395), *ninānān* ‘yavrulu dişi sığın’ (Bol., 2000, I, s. 395), *ninān* 1. ‘bir yaşında sığın’ 2. ‘kızıl geyik yavrusu’ (Mır., 2004, s. 405). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *nınavın* ‘dişi (sığın, kızıl geyik, gebe inek)’, *nınan* ‘(ilk yazında)

sığın yavrusu'; Ud. *n'ausa* ~ *n'əusə* '(bir yaşına kadar) sığın yavrusu' (SSTMYa, 1975, s. 597). Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

nōkü 1. 'azık' (Bul.) 2. 'biriktirilmiş erzak, yiyecek, ihtiyat olarak hazırlanmış şey' (Yes.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *nōkü*.

nuñdū 'geyiğin sağrı kemiği' (Olen.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *luñdī*.

nuoçarık 'demlik' (VKol.) (DSYY, 1976, s. 176).

Etim.: bk. *nuoçarık*.

nuoyka 1. 'bir yaşına kadar geyik yavrusu' 2. 'bir yaşında dişi geyik' (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *muoykā*.

nuoykā 1. 'bir yaşına kadar geyik yavrusu' 2. 'iki yaşında erkek geyik' (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *muoykā*.

nūçça 1. 'Rus' 2. 'Rusla ilgili' (SY.); *nūçça atakīta* 'bir tür büyük örümcek' (An.), *nūçça ohoğō* 'çoğunlukla bahçeye inşa edilen ekmek pişirmeye mahsus ocak' (STBUT, 2004-2018, VI, s. 495; DSYS, 1995, s. 135, 139); bk. bk. *nūça*, *nūçça*, *nūçça*, *luça*, *lūçalī*, *ūçça*.

Etim.: Evk. *luça* 'Rus' (Vas., 1958, s. 242). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *lūça* (*lōça* ~ *nūça* ~ *n'ūça*) 'Rus'; Sol. *lūta* 'Rus'; Evn. *n'ūçī* 'Rus'; Neg. *lōça* 'Rus'; Oroç. *luça* 'Rus'; Ud. *lusa* 'Rus'; Ulç. *luça* ~ *nūça* 'Rus'; Orok. *lūt'a* ~ *luça* 'Rus'; Nan. *loça* 'Rus'; Man. *loça* 'Rus, Ruslar' ← Eski Fince **rōtsi* 'Rus' (SSTMYa, 1975, s. 513; Stachowski, 2011, s. 55). Sözcük farklı Tunguzca varyantlar üzerinden Yakutçaya kopyalanmıştır. Günümüzde, standart Yakutçada *nūçça* ay. varyantı kullanılmaktadır.

nūkān 'tavşan' (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 175).

Etim.: bk. *mundukān*.

nüptä ‘evin yanında bulunan odun kesilen yer’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 176).

Etim.: bk. *niptä*.

nūsārä ‘yedi yaşından büyük erkek geyik’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 176).

Etim.: bk. *mūçārä*.

ñalıkta 1. ‘Daur akdikenini (*Crataegus dahurica*)’ 2. ‘akdiken’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 178; STBUT, 2004-2018, VII, s. 86); bk. *calıkta*, *nāmıkta*, *ñāmıkta*, *nalıkta*.

Etim.: Evk. *n'allıkta* ‘yabani biberiye (*ledum*)’ (DSYY, 1976, s. 173). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *calıkta* (*celiktə*) ‘akdiken (meyvesi)’, *n'alıkta* (*n'alliy* ~ *n'allıkta*) ‘yabani biberiye (*ledum*)’; Neg. *cälta* ‘akdiken’; Oroç. *carakta* ‘akdiken’; Ud. *calıkta* ‘akdiken’; Ulç. *cacaqta* ~ *caraqta* ~ *cariqta* ‘akdiken’; Orok. *dātaqta* ‘akdiken’; Nan. *cariqta* (*calıqta*) ‘akdiken’ (SSTMYa, 1975, s. 246). Yakutça *ñalıkta*, Evenkice *n'alıkta* sözcüğünden kopyalanmıştır.

ñamarğana ‘üç yaşında geyik’ (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 178; STBUT, 2004-2018, VII, s. 89).

Etim.: bk. *ñumarxana*.

ñamarkana ‘dört yaşında erkek geyik’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 178);

Etim.: bk. *ñumarxana*.

ñamān ‘yumuşak, sıcak’ (Sunt.) (DSYS, 1995, s. 137).

Etim.: Evk. *n'ama* 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘sıcaklık’ 3. ‘ısı’ (Mır., 2004, s. 438). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *namagdi* ‘ısı’; Evn. *n'am* (*n'amā*) 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘sıcaklık’ 3. ‘ısı’; Neg. *n'amagdī* (*n'am*) 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘ısı’; Oroç. *n'ama* ~ *n'amasi* (*n'amahi*) 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘ısı’ 3. ‘sıcaklık’; Ud. *n'amā^{hi}* 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘ısı’; Ulç. *n'ama* 1. ‘ısı’ 2. ‘ılık, sıcak’; Orok. *namā* 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘ısı’; Nan. *n'ama* 1. ‘ılık, sıcak’ 2. ‘ısı’ (SSTMYa, 1975, s. 631). Sözcüğün etimolojisi Moğolca *namar* ‘sonbahar’ ve Eski Türkçe *yava* ‘sıcak, تنها yer’ sözcükleriyle açıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 631; DSYS, 1995, s. 137). Sözcüğün kökeni ilk kez Evenkiceyle açıklanmıştır.

ńamırxana ‘dört yaşında erkek geyik’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 178).

Etim.: bk. *ńımarxana*.

ńamı̄ ‘dişi geyik’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 137).

Etim.: Evk. *n’amı̄* ‘dişi geyik, evcil dişi geyik’ (DSYS, 1995, s. 137). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *n’amı̄* 1. ‘dişi geyik (yabani ve evcil geyiğin dişisi)’ 2. ‘(genel anlamıyla) dişi’; Neg. *n’amı̄* ‘dişi (yabani geyik)’; Orok. *namı̄* 1. ‘dişi (geyik)’ 2. ‘(büyük hayvanlarda) dişi’ (SSTMYa, 1975, s. 631). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Evenkice birincil uzun ünlü Yakutçada korunmuştur.

ńaŋatik ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 178).

Etim.: bk. *ıñnamıkta*.

ńarı kuŋā ‘çocuk, yavru, bebek’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 178).

Etim.: Evn. *n’ari kuŋa* ‘çocuk, oğlan’ (DSYY, 1976, s. 178). Sözcüğün bileşiminde bulunan *n’ari* sözcüğü ‘çocuk, oğlan’ anlamıyla yalnızca Evencede bulunmaktadır, sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları ‘erkek, adam’ vb. anlamları taşımaktadır (SSTMYa, 1975, s. 599). Diğer sözcük olan *kuŋā*’nın Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *kuŋa* ~ *kuŋā* ‘çocuk’; Sol. *kuahan* ‘oğul’; Neg. *koŋahākkān* ~ *koŋahkan* ‘küçük çocuk’; Orok. *oŋgaī* ~ *oŋgaiqa* ‘çocuk, (meme emen) bebek’; Nan. *opaqa* ‘çocuk, (meme emen) bebek’ (SSTMYa, 1975, s. 433). Sözcük Evenceden Yakutçaya blok olarak kopyalanmıştır.

ńayba 1. (Bul.) ‘bir tür göl balığı’ 2. ‘göllerde yaşayan kırmızı etli bir tür balık, Yakut alabalığı (salvelinus jakuticus)’ (DSYY, 1976, s. 178; DSYS, 1995, s. 137; STBUT, 2004-2018, VII, s. 73); bk. *cayba*; krş. *mayba*.

Etim.: Evn. *n’ayva* ‘kırmızı etli bir tür göl balığı’ (DSYS, 1995, s. 137). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 628).

ńāŋıtık ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 177).

Etim.: bk. *ıñnamıkta*.

nāğıtık ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 177; STBUT, 2004-2018, VII, s. 63).

Etim.: bk. *ıñnamıkta*.

nāhımda ‘katran, reçine, sakız’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 178).

Etim.: bk. *cāhımda*.

nāmıkta 1. ‘genç, ince sepetçi söğüdü’ 2. ‘yumuşak sepetçi söğüdü’ (Verx., SKol., VKol.) (DSYY, 1976, s. 177; STBUT, 2004-2018, VII, s. 65).

Etim.: bk. *nalıkta*.

nāğıtık ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (Ab., All.) (DSYY, 1976, s. 177; Kałużyński, 1982, s. 266).

Etim.: bk. *ıñnamıkta*

nākā 1. ‘severek yaşanılan, gidilen yer’ (SY.) 2. ‘geyik ve geyik türünden yabancı hayvanların beslendikleri yer’ (Vil., Olen.); *nākālān*- ‘severek yaşanılan, gidilen yer edinmek’, *nākālā*- ‘severek yaşanılan, gidilen yer hâline getirmek’, *nākār*- ‘1. ‘çok gidip gelmek, barınmak, yol gitmek (yabancı hayvan hk.)’ 2. (yabancı hayvan) bir yerde beslenmek, kalmak’(Bod., Vil., Olen.), (Sivts.) (DSYS, 1995, ss. 139-140; STBUT, 2004-2018, VII, ss. 181-182); bk. *nākā I*.

Etim.: Evk. *n’ākā* ‘hayvanlar tarafından çiğnenmiş yer, hayvan yatağı’ (DSYS, 1995, s. 139). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: *n’ākā* ‘geyik sürüsü tarafından çiğnenmiş yer’ (SSTMYa, 1975, s. 651). Sözcük Evenkiceden Yakutçaya bütün ses özellikleri korunarak kopyalanmıştır.

nākçān ‘baharda boynuzlarını değiştiren yabancı erkek geyik’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 182).

Etim.: bk. *nākçān*.

nālbi ‘yağmurda kullanılan yaka’ (Pek.) (Pek., 1959, s. 1717).

Etim.: bk. *nālbi*.

nāñkārā ‘geyik heybesi’ (Kol.) (DSYS, 1995, s. 140).

Etim.: bk. *māñkārā*.

nākā I ‘birinin, bir şeyin doğup büyüdüğü yer’; *nākālā*- 1. ‘yumuşak, iyi bir şekilde yapmak, sıcak kalmasını sağlamak, sağlamlaştırmak (örn. yuvayı)’ 2. küçük çocuğa bakmak, büyütme 3. ruhunun derinliklerinde saklamak, üzerine titremek’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VII, ss. 187-188).

Etim.: bk. *nākā*.

nākā II ‘biriktirilmiş erzak, yiyecek, ihtiyat olarak hazırlanmış şey’ (NKol.) (DSYY, 1976, s. 182).

Etim.: bk. *nōkü*.

nālbi 1. ‘hamudun altındaki kumaş dolgu’ 2. ‘yağmurdan, kardan koruyan pelerin’ (SY.) 3. ‘yatağın önündeki perde’ (İnd.) (STBUT, 2004-2018, VII, s. 188; DSYS, 1995, s. 140).

Etim.: bk. *nālbi*.

nāmā ‘geyik eyeri’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 182).

Etim.: bk. *nāmā*.

nārpä ‘sig cinsi bir tür somon (coregonus peled)’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 182).

Etim.: bk. *nārpä*.

nıbarga ‘dağ koyununun patikası’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 139).

Etim.: Evk. *cugarma* ‘çığır, keçiyolu’ (Vas., 1958, s. 138). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *cuıyarma* ‘çığır, keçiyolu, patika (yazlık)’; Orok. *dūrīma* ‘patika, keçiyolu’ (SSTMYa, 1975, s. 268). Evenkice sözcük *cuga* ‘yaz’ + sıfat yapan addan ad yapım eki *-r* + sıfat yapan *-ma* ile türetilmiştir: krş. Evk. *tugərməkit* ‘(kışlık) patika, keçiyolu’ (< *tugər* ‘kışlık, kışa ait’ < *tugə* ‘kış’) (Mır., 2004, s. 617). Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

nıçā 1. ‘kızılgöz balığı’ 2. ‘Sibirya kıızılgöz balığı (Rutilus rutilus lacustris)’ (All., Vil., Yes., Kob., Olen., Olyok.) (DSYY, 1976, s. 181; STBUT, 2004-2018, VII, s. 180); bk. Dolg. *nıçā*.

Etim.: Evk. *n’iça* ‘kızılgöz balığı (Rutilus rutilus)’ (DSYY, 1976, s. 181). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 601).

ńıkā 1. ‘mızımız, şımarık (genellikle çocuk hk.)’ (SY.) 2. ‘(örtm.) genç, yeni avcı’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 181; STBUT, 2004-2018, VII, s. 154).

Etim.: Evk. *nikā* ‘küçük, minik’ (DSYY, 1976, s. 181). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Sol. *nishū ~ nisūhū* ‘küçük’; Neg. *n’īha (n’ika)* ‘(şevkat sözü) küçük, minimini’; Oroç. *n’iça ~ n’içi* ‘küçük, ufak’; Ud. *niç’a* ‘küçük’; Ulç. *nuçi ~ n’ūçi* ‘küçük, boyut olarak küçük’; Orok. *nūçi* ‘küçük’; Nan. *niskū* ‘küçük, daha küçük’; Man. *isuhun* ‘zayıfça, küçücük (çocuk hk.)’ (SSTMYa, 1975, ss. 589-590). Sözcük Yakutçaya Evenkice *n’ikā* 1. ‘küçük, bebek (hitap)’ 2. ‘küçük’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 424). Sözcüğün ikinci anlamının kopyalanma nedeni, avcılığa yeni başlayan kişinin adını doğrudan anmadan onu kötü güçlerden koruma isteği yani örtmecedir: krş. *ätirkān xara*.

ńımarxana ‘dört yaşında erkek geyik’ (SY.), (Yes., Jig.) (DSYY, 1976, s. 181); bk. Yak. *ńamarğana, ńamarkana, ńamırxana, ńuorğaxxana, ńuoğurka, ńuoğurxana, ńuğarkana, ńōrxōn, ńuoğarkan ahi, ńuorkan, ńuorxan, ńoğurğana, ńuğarkana*; Dolg. *ńımarxana*.

Etim.: Evk. *n’ogarkan* ‘dört yaşında erkek geyik’ (Mıreyeva, 2001, s. 15). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *n’ōyarkān (n’oarkanə ~ n’ōrkana ~ n’ōvarkana ~ n’ōyarkana ~ n’ōηarkān ~ n’ōηarkana ~ n’ōrkāna ~ n’uηarkana ~ n’uorkānə)* 1. ‘(üç - dört yaşında) damızlık erkek geyik’ 2. ‘(üç yaşında) sığın’ 3. ‘(üç - dört yaşında) at’; Evn. *n’ōrqān (n’ōrkan ~ n’ōrkon)* 1. ‘(evcil, dört yaşında) damızlık erkek geyik’ 2. ‘(iğdiş edilmiş, üç - dört yaşında) erkek’ 3. ‘koşum takımında öncü (geyik, köpek hk.)’, *n’ōrqāna (n’ōrkana ~ n’ōrkāna ~ n’ōrkona ~ n’ōrkono)* 1. ‘(dört yaşında, dağ) koyunu’ 2. ‘(yabani, dört yaşında) damızlık erkek geyik’, *n’ōrqānčan ~ n’ōrqāçan (n’ōrkančan ~ n’ōrkānčan ~ n’ōrkāçan ~ n’orkončan ~ n’ōrkoçan)* ‘(yabani, dört yaşında) damızlık erkek geyik’ 2. ‘(dört yaşında) sığın’; Neg. *n’ovorkān ~ n’oyorkān* ‘(evcil, iki - üç yaşında) damızlık erkek geyik’; Orok. *notono ~ n’otono* ‘(dört - beş yaşında, koşum için) damızlık erkek geyik’ (SSTMYa, 1975, ss. 641-642). Sözcüğün Yakutçada farklı varyantları bulunmaktadır. Farklı varyantlar, değişik Tunguz dillerinden kopyalanmışlardır.

ńımām ‘çadır’ (Oym.) (DSYY, 1976, s. 181).

Etim.: bk. *ńımgān*.

ńımāt 1. ‘avcının avı paylaşması, avdan verilen pay’ (SY.), (NKol., Bul., Vil., Yes., Mom., Olen., Usuy, VVil.), (Pek.) 2. ‘geyik avlandığında postunu sırayla insanlara bedava verme’ (Jig.) 3. ‘ayı avlandığında verilen ziyafet’ 4. ‘pohpohlama’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 181; STBUT, 2004-2018, VII, s. 174).

Etim.: Evk. *nimāt* 1. ‘avdan bağış olarak verilen pay; avlanan hayvanın deri parçasının ritüel olarak paydaş avcıya verilmesi’ 2. ‘kıyılmış, haşlanmış ayı etinin ayı yağında kaynatılmasıyla hazırlanan geleneksel yemek’ (DSYY, 1976, s. 181; DSYS, 1995, s. 139). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *n’imāt* 1. ‘hisse, pay (avdan bağışlanan pay, paylaşımında avın bir parçası)’ 2. ‘komşular arasında eşit şekilde dağıtması için bir yaşlıya hediye olarak avı verme geleneği’; Neg. *niimat* ‘hisse, pay (avdan yapılan bağış, paylaşımında avın bir parçası)’ (SSTMYa, 1975, s. 593). Sözcük Yakutçaya Evenkice *n’imāt* 1. ‘hisse, avdan pay’ 2. ‘öldürülen hayvanın kürkünü paydaş avcıya ya da konuğa verme (ayın)’ 3. ‘ayı yağından ve etinden yemek’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 426).

ńımgān ‘kiler olarak kullanılan küçük çadır’ (An.) (DSYY, 1976, s. 181). bk. *cımmān*, *ńımām*, *ńımçān*, *ńıııhān*, *ńıııhān*; krş. *camkan*.

Etim.: Evk. *nēmııa* ‘nemden korunması için iki direğe yerleştirilmiş bir dizi kap’ (DSYY, 1976, s. 181). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 587).

ńırı ‘gölge balığı’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 139).

Etim.: bk. *nırı*.

ńımçān ‘eşya konulan küçük çadır, ambar’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 137).

Etim. bk. *ńımgān*.

ńımıktā ‘geyik boynuzunun derisi’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: bk. *ńımıktā*.

ńimǰä ‘Çin sazanının bağırları, bağırsakları’ (SKol., VKol.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: bk. *cīmdä*.

ńipsiki ‘kemik uçlu, çatalı ok’ (An.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: krş. *nimsiki*.

ńiptä ‘avlu, dışarı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: bk. *niptä*.

ńīmdä ‘geyiik bağırsağındaki pislikler’ (Olen.) (DSYY, 1976, ss. 178-179).

Etim.: bk. *cīmdä*.

ńīmäktä ‘geyiik boynuzunun derisi’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 179); bk. *ńīmiktä*, *ńimiktä*.

Etim.: Evk. *n’īmäktä* ‘geyiğin genç boynuzlarındaki tüylü deri’ (Mır., 2004, s. 427). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *n’iemət* (<*nīmäktä) (*n’ēmät* ~ *n’īmöt* ~ *n’īmət*) ‘geyiğin yeni boynuzları’; Neg. *mīmäktä* ‘geyiğin genç boynuzlarındaki deri’; Ud. *n’imakta* ‘(kızıl geyiğin, sığınım, karacanın) boynuz derisi’ (SSTMYa, 1975, s. 596). Evenkice sözcük **nīmä-* ‘geyiğin boynuz derisi soyulmak’ + eylemden ad yapım eki *-ktä* ile türetilmiştir: bk. Evk. *ńīmäce-* ‘boynuz derisi soyulmak (geyiik hk.)’, *n’īn-* ‘1. tüyle kaplanmak (geyiğin boynuzları hk. 2. boynuzunu düşürmek’ (Mır., 2004, s. 427). Sözcük öne sürüldüğü gibi Yakutçaya Evk. *nīmäktä* ‘geyiğin, sığınımın genç boynuzlarındaki tüylü deri, geyiğin boynuzlarındaki yeni deri’ varyantından değil Evk. *n’īmäktä*’den kopyalanmıştır (Bol., 2000, I, s. 394; DSYY, 1976, s. 179).

ńīmiktä ‘geyiik boynuzunun derisi’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: bk. *ńīmäktä*.

ńoğurğana ‘üç yaşında erkek geyiik’ (Nyr.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńoko ‘Even dilinde Yakut’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 138); bk. *coko*.

Etim.: Evn. *n’oka* ‘Yakut’ (DSYS, 1995, s. 138). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *Yākō* (*Coko* ~ *Yōkō* ~ *Yākā* ~ *N’ōkō* ~ *N’ākā* ‘Yakut’;

Evn. *N'oqa* (*Yoqo* ~ *N'oka*) ‘Yakut’; Neg. *Yoho* (*Yako*) ‘Yakut’; Oroç. *Yoko* ‘Yakut’; Ud. *Yoko* ‘Yakut’; Ulç. *Yoko* ‘Yakut’; Orok. *Yoqo* ‘Yakut’; Nan. *Yoqo* ‘Yakut’ (SSTMYa, 1975, s. 339). Sözcük, anlamdan ve açıklamadan da anlaşıldığı üzere Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır.

ńokō ‘samur’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 138).

Etim.: Evk. *n'akā* ay. (DSYS, 1995, s. 138). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 651).

ńōrxōn ‘dört yaşında erkek geyik’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 179).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńōkō ‘azık’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńōkü*.

ńōkü 1. ‘biriktirilmiş erzak, yiyecek, ihtiyat olarak hazırlanmış şey’ (Vil.) 2. ‘direkler üzerindeki depolama kulübesi’ (Olen., UsY.); *ńōkülā-* ‘kara gömmek, ihtiyat olarak hazırlamak’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 180; STBUT, 2004-2018, VII, s. 137); bk. Yak. *ńākā*, *ńōkō*, *ńōkü*; Dolg. *ńökü*; bk. resim 4.

Etim.: Evk. *nāku* ‘depolama kulübesi, ambar, direkler üzerindeki kiler; geçici olarak bırakılmış eşya’ (DSYY, 1976, s. 180). Sözcüğün farklı Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *nāku* (*nāku*) ‘depolama kulübesi (iskele, eşyaların, yiyeceklerin korunması için direkler üzerindeki döşeme), ambar, depo, kiler’ 2. ‘(depolama kulübesine, ambara bırakılan) besin maddeleri stoğu’ 3. ‘biriktirilen yiyecek (bazı hayvanlar ve kuşlar hk.; sincap, çizgili sincap, fare, köknar kargası vb.)’ 4. ‘(donmuş hâlde, özel olarak kazılmış çukurda) stoklanmış balık’ 5. ‘(geçici olarak bırakılmış) eşya’; Ud. *nāksəŋku* ‘saklama yeri’; Ulç. *nəŋçaku* ~ *nəuçaku* ‘(küçük) kutu’ (SSTMYa, 1975, ss. 614-615). Sözcük Yakutçaya ilk olarak ‘direkler üzerindeki kiler’ anlamıyla kopyalanmış olmalıdır. Bu tür yapılar yiyeceklerin vahşi hayvanlardan korunmasına yaramaktadır.

ńuğarkana ‘dört yaşında erkek geyik’ (Len.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńulku ‘dağların kayalık sırtları’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 138).

Etim.: Evn. *n’ulka* ‘büyük parça, yüksek sarp kaya’ (DSYS, 1995, s. 138). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanıklanmıştır: Evn. *n’ülq̄b̄* (*nelka* ~ *n’ulka* ~ *n’ülqo* ~ *n’ülq̄o* ~ *n’ülq̄i* 1. ‘büyük parça, sapkın kaya’ 2. ‘yüksek sarp kaya, kaya’ 3. ‘zirve (dağ, kayalık)’ (SSTMYa, 1975, s. 645). Sözcük Yakutçaya Evence *n’ülq̄i* varyantından kopyalanmıştır.

ńuñarkana ‘üç yaşında erkek geyik’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńuñi ‘geyiğin baldırı, incik kemiği’ (An.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: Evk. *n’uñi* ‘uyluk; baldır kemiği; dirsek kemiği’ (DSYY, 1976, s. 180). Sözcük Oroççada da tanıklanmıştır: *n’uñn’a* 1. ‘(kol ve el) kasları’ 2. ‘baldır’ (SSTMYa, 1975, s. 646). Sözcük Yakutçaya Evenkice *n’uñi* 1. ‘baldır’ 2. ‘uyluk’ 3. ‘kas’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 432).

ńuññān ‘eşya konulan küçük çadır, ambar’ (An.) (DSYS, 1995, s. 138).

Etim.: bk. *ńumgān*.

ńuoçarık ‘demlik’ (Mom., Oym.) (DSYY, 1976, s. 180); bk. *ńuoçarık*.

Etim.: Evn. *nōçaruk* ay. (DSYY, 1976, s. 180). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanıklanmıştır. Evence sözcük *nōçə* 1. ‘ot, bitki, yeşillik’ 2. ‘çiçek’ + *-ruk* Türkçe *-lXk* ekiyle aynı işlevdeki kap, kutu anlamı veren addan ad yapım ekiyle türetilmiştir.

ńuoğarkan ahı ‘dört yaşında erkek ayı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 138); bk. *ńumarxana*.

Etim.: Evk. *n’ogarkān* 1. ‘(üç-dört yaşında) erkek geyik’ 2. ‘(üç yaşında, boynuzu üç boğumlu) sığın’ 3. ‘(üç-dört yaşında) at’ (Bol., 2000, I, s. 385). Sözcüğün terkinde yer alan *ahı*, Yakutçada tek başına kullanılmaz. Ancak bu sözcük de Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmıştır. ‘Kadın, dişi hayvan’ anlamlarına gelen bu sözcük (← Evk. *ahī*) sözcüğünün izlerine başka Yakutça sözcüklerde de rastlanır: bk. Yak. *ahı kuñā* ‘kız’. *ńuoğarkan ahı* birleşik sözcüğünde, *ńuoğarkan* sözcüğünün eril anlamı dolayısıyla sözcüğün terkindeki *ahı* ‘dişi’ anlamı yitmiştir.

ńuoǵu ‘geyik kızaǵında dizginler’ (SY.); *ńuoǵu tabata* ‘kızakta öncü geyik’ (STBUT, 2004-2018, VII, s. 141); bk. Yak. *ńuoǵu*; Dolg. *ńoǵu*.

Etim.: Evk. *n’ōgū* 1. ‘öncü, ilk’ 2. ‘(geyik kızaǵında) öncü geyik’ 3. ‘kızakta öncü geyiǵin kayışı’ 4. ‘dizgin’ 5. ‘binicilikte kullanılan kadın sopası’ 6. ‘ön’ (Vas., 1958, s. 285). Sözcüǵün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *n’ōyū* (*nōgū ~ n’ōv ~ n’ōva ~ n’ōvū ~ n’ōyūma ~ n’ou*) 1. ‘öncü, ilk’ 2. ‘ön’ 3. ‘(koşumda) öncü geyik’ 4. ‘(koşumdaki öncü geyikte) kayış, dizgin’ 4. ‘(kadın için, binicilikte kullanılan) sopa’ 5. ‘(hayvanlarda) ön ayak, pençe’ 6. ‘(öncü) kızak’; Sol. *nōgū* 1. ‘ilk’ 2. ‘eski, önceki’; Evn. *n’ōy* (*n’ōv ~ n’ōy̆ ~ n’ōyan*) *n’ōy̆n ~ n’ōy̆in ~ n’ou* 1. ‘öncü, lider’ 2. ‘ilk, ön’ 3. ‘(geyik kızaǵında, yolculuk esnasında geyikleri idare etmek için) yular, dizgin’ 4. ‘öncü (köpek hk.), önder’ 4. ‘(koşumda) ilk köpek çifti’; Neg. *n’ōyarmān* ‘yular’, *n’ōyū ~ n’ovū ~ n’oyū ~ n’ovūpti* (*n’ōvōyī ~ n’ōyōyi*) 1. ‘ilk, ön, önde giden, öncü’ 2. ‘önde’; Oroç. *n’ōki* 1. ‘ön’ 2. ‘ilk’, *n’oromci* (*myoromci*) ‘önde giden, öncü, önder (insan hk.), koşumdaki ilk köpek (öncü)’; Ud. *n’olomdi ~ n’oromdi* ‘koşum takımında öndeki köpek’; Ulç. *yoromdi ~ n’eoramci ~ n’oramci ~ n’oromdi* ‘önde giden, öncü; önder (insan hk.); koşumdaki ilk köpek (öncü)’; Orok. *n’ovū* ‘ilk, öncü (koşumdaki geyik hk.)’ 2. ‘öncü’, *n’ōran* ‘koşumda öncü (geyik, köpek)’, *n’ouin’i* 1. ‘(geyik koşumunda) dizgin’ 2. ‘(kızaǵı idare etmek için) kayış’; Nan. *mīorāmcī* (*mīoramci*) ‘önde giden, öncü’ (SSTMYa, 1975, ss. 641-642). Sözcüǵün Evenkicede uzun ve kısa ünlülü varyantları bulunduǵundan (*n’ōgū ~ n’ogū*) uzun ünlülerin farklılaşması açısından Yakutça varyantlarda farklı Evenki ve Even diyalektlerinin etkili olduǵu söylenebilir (Vas., 1958, s. 285; Mır., 2004, s. 421).

ńuoǵurxana ‘dört yaşında dişi geyik’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 180; STBUT, 2004-2018, VII, s. 141).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńuoǵurka ‘dört yaşında erkek geyik’ (Gorn.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńuoŋū (*ńuoŋū hıŋāġa*) ‘geyiğin başlığında bulunan, kemer dizginlerinin bağlı olduğu boynuz plaka’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 138).

Etim.: bk. *ńuoġu*.

ńuora 1. ‘deniz balığı (Salvelinus leucomaenis)’ (Pek.) 2. ‘Salvelinus alpinus’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: Evk. *nyōrā* ‘Salvelinus leucomaenis balığı’ (DSYY, 1976, s. 180). Sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanmamıştır. Sözcüğün Evenkicede *nyora* ‘Salvelinus leucomaenis balığı’ varyantı da bulunmaktadır (Mir., 2004, s. 423). Bazı çalışmalara dâhil edilmeyen bu sözcüğün Evenkice kökenli olduğu düşüncesindeyiz.

ńuorġaxxana ‘dört yaşında erkek geyik’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńuorxan ‘üç yaşında erkek geyik’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńuorī ‘geyik sürerken kadınların kullandığı değnek’ (An., Yes.) (DSYY, 1976, s. 180); bk. Yak. *ńūġarı, ńūrū*; Dolg. *ńori*.

Etim.: Evk. *n’ōrī* ay. (DSYY, 1976, s. 180). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *n’ōrī* 1. ‘(kadın için, binicilikte kullanılan) değnek’ 2. ‘(kadın değneğindeki, geyikten kayan yükü düzeltmeye yarayan ve dağa çıkarken ağaçlara tutunulan) kanca’; Evn. *n’ōri* 1. ‘değnek’ 2. ‘(kadın) değneği’ 3. ‘(kadın değneğinin) ucu’; Oroç. *n’oi (n’oy)* 1. ‘(kayak ya da yürüyüş sopasında, kayalık yerlere çıkılırken destek alınan kemik ya da demir) kanca’ 2. ‘(yaya kadınların kullandığı) sopa’ (SSTMYa, 1975, ss. 641-642). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken son hecedeki uzun ünlü korunmuş, ilk hecedeki uzun ünlü diftonga değişmiştir.

ńuorkan ‘üç yaşında geyik’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *ńumarxana*.

ńükāmdi ‘geyikte binek eyeri’ (Jig., Bul.) (DSYY, 1976, s. 181).

Etim.: bk. *cükāŋdi*.

nūça (eskiden) 1. ‘gezgin tüccar’ 2. ‘ayın sırasında gökyüzüne yükselirken şamana eşlik eden ruhların adları’ (Ks.); *nūça bıhağa* 1. ‘ekmek bıçağı’ (An., Gorn.) 2. ‘tereyağı bıçağı’ (Olyok.) 3. ‘iki tarafı keskin bıçak’ (Bod.), *nūça bilaxita* ‘tahta kurusu’(Pek.), *nūça ohoğō* ‘çoğunlukla bahçeye inşa edilen ekmeğe pişirmeye mahsus ocak’ (Bod., Olyok.) (DSYY, 1976, s. 180; DSYS, 1995, s. 139).

Etim.: bk. *nūçça*.

nūçça ‘Rus’ (SY.); *nūçça ciätä* ‘kütüklerden yapılmış ev’ (Vil., Sunt., VVil.), *nūçça õññūta* ‘yeni yıl kutlaması’ (Oym.), *nūçça tañaha* ‘basma’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 180; STBUT, 2004-2018, VII, s. 147).

Etim.: bk. *nūçça*.

nūçunak ‘deri tütsülenen yapı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 139).

Etim.: *n’ūçinək* ‘tütsülük, deri tütsülemek için özel düzenek’ (Novgorodov, 2009, s. 227). Evenkice sözcük *n’ūçinə-* ‘deri tütsülemek’ + bir işin yapıldığı yer anlamı veren ad yapım eki *-k* ile türetilmiştir. Sözcük mevcut anlam ve biçimiyle yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, ss. 607-608).

nūğarı ‘geyik sürerken kullanılan değnek’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 180).

Etim.: bk. *nūorī*.

nūğūñān ‘eşya konulan küçük çadır, ambar’ (DSYS, 1995, s. 138).

Etim.: bk. *nūmgān*.

nūrū ‘yokuş çıkarken tutunmaya yarayan kayak sopasının ucuna yerleştirilmiş kancalı demir’ (Len.) (DSYS, 1995, ss. 138-139).

Etim.: bk. *nūorī*.

ohobun ‘geyikte eyerin öne kaymasını engelleyen kuyruk altı kayışı’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 146); bk. *ohuohun*.

Etim.: Evk. *ohovun* ‘eyerin, yükün geyiğin boynuna doğru kaymasını engelleyen kayış’ (Mir., 2004, s. 475; Mireyeva, 2005, s. 15). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

ohuohun ‘geyikte eyerin öne kaymasını engelleyen kuyruk altı kayışı’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 146).

Etim.: bk. *ohobun*.

ohuoray ‘halka olup şarkı söylenerek oynanan Yakut milli dansı’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 146).

Etim.: Evk. *osōray* ‘halka olup şarkı söylenerek oynanan Evenki dansı’ (Mır., 2004, s. 474). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 27).

oldōkiä ‘kelebek’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 142).

Etim.: bk. *alduoki*.

oldōn ‘ateşin üstüne tencere asmaya yarayan demir kanca’ (An., Jig.) (DSYY, 1976, s. 185).

Etim.: bk. *ollōn*.

ollōn ‘ateşin üstüne tencereyi, çaydanlığı asmaya yarayan sopa’; *ollōnnō*- ‘bacak bacak üstüne atmak’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VII, s. 255); bk. Yak. *oldōn*; Dolg. *oldōn*.

Etim.: Evk. *ollōn* ‘tencere asmak için kullanılan kanca’ (DSYY, 1976, s. 185). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *ollon* (*oldon* ~ *oldovun* ~ *ollovun* ~ *olron*) ‘(çaydanlığı, kazanı ateşin üstüne asmaya yarayan) kanca’; Evn. *oldrāvün* (*oldavēn* ~ *oldavün* ~ *old'ako,n* ~ *oldan* ~ *ollāvēn* ~ *ollāvün* ~ *olrāvēn* ~ *olçavna*) ‘(çaydanlığı, kazanı ateşin üstüne asmaya yarayan) kanca’; Neg. *olōn* (<*ollōn) ‘(çaydanlığı, kazanı ateşin üstüne asmaya yarayan) kanca’; Oroç. *ogciya* (<*olciya) ‘(çaydanlığı, kazanı ateşin üstüne asmaya yarayan) kanca’; Ud. *olohu* ‘(çaydanlığı, kazanı ateşin üstüne asmaya yarayan) kanca’; Ulaş. *ōrpün* ‘(sobanın yanındaki, kap kacağı, bezleri asmaya yarayan) kanca’; Orok. *olciya* ‘(çaydanlığı, kazanı ateşin üstüne asmaya yarayan) kanca’; Nan. *olpi* ‘(sobanın yanındaki, kap kacağı, bezleri asmaya yarayan) kanca’ (SSTMYa, 1977, ss. 14-15). Sözcük Yakutçaya *ollōn* ve *oldōn* varyantlarından kopyalanmıştır (DSYY, 1976, s. 185; Mır., 2004, s. 462).

ollorī ‘kurutulmuş balık’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 142).

Etim.: Evk. *ollo* ‘balık’ (DSYS, 1995, s. 142). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış *ollorī sözcüğünden kopyalanmış olabilir. Ancak bu biçime kaynaklarda rastlanmamaktadır. Diğer bir ihtimalle sözcük tanıklanmamış *olgorī ‘kurutulmuş balık’ sözcüğünden kopyalanmıştır: krş. Evk. *olgorī* ‘kuraklık, kurak’ (Bol., 2000, I, s. 458). Bu sözcük Evenkice *olgo-* ‘kurumak’ fiilinden türemiştir. Evencede aynı fiilin ‘güneşte, açık havada kurutmak (et, balık vb.)’ anlamı da bulunmaktadır (SSTMYa, 1977, s. 12). Bu sözcükle ilişkili diğer Tunguz dillerindeki sözcükler şunlardır: Evk. *olgon* ‘kurutulmuş et’; Evn. *olḡça* ‘kurutulmuş balık’; Ulç. *holco(n-)* 1. ‘kuru’ 2. ‘kurutulmuş balık’ (SSTMYa, 1977, s. 12).

olomo ‘av kulübesi’ (An.) (DSYS, 1995, s. 142).

Etim.: bk. *xolomo*.

olōççu 1. kısa konçlu deri çizme’ (SY.) 2. ‘geyiğin bacak derisinden kürk çizme’ (Sunt.) 3. ‘ineğin ayak derisinden yapılan ayakkabı’ (VVil.); *olōçculāx* ‘beyaz ayaklı (hayvan hk.)’ (Ab., SKol.) (DSYY, 1976, s. 185; STBUT, 2004-2018, VII, s. 263); bk. Dolg. *olōçu*; bk. resim 5.

Etim.: Evk. *oloçī* ‘kürk tabanlı kısa çizme’ (DSYY, 1976, s. 185). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *olōt* (*olōtçu* ~ *olōçu* ~ *olohik* ~ *oloçī* ~ *olōçik* ~ *olōççu*) 1. ‘(kısa, işte kullanılan, erkek için, güderi) kürk çizme’ 2. ‘ayakkabı’; Sol. *alōtsi* ‘keçe çizme’, *olōtsi* 1. ‘çizme’ 2. ‘deri pabuç (lapti)’; Evn. *olāçiq* (*olāçek* ~ *olāçik*) ‘(kısa yazlık güderiden) kürk çizme’; Neg. *olot* ‘(kısa yazlık güderiden) kürk çizme’; Oroç. *olōçi* ‘kürk çizme’; Ulç. *olcūma* ‘(sığın ayağından) ayakkabı’; Orok. *ollōçī* ‘(kısa yazlık güderiden) kürk çizme’ (SSTMYa, 1977, s. 16). Yakutça sözcükteki ünsüz ikizleşmesinin nedeni örneksime olabilir: krş. *sohuççu* ‘ansızın’ < *sohuy-* ‘şaşırmak’. Bir diğer ihtimalle sözcükteki ünsüz ikizleşmesinin nedeni ünlü uzunluğudur: krş. Yak. *nūçça* ‘Rus’ ← Evk. *luça* ay. Sözcük Yakutçaya kopyalanırken birincil ünlü uzunluğu korunmuştur.

ondōdo 1. ‘avcının sinerek yabani geyiğe yaklaşmasını sağlayan eğitilmiş evcil geyik’ (Pek.) 2. ‘yabani geyik avında kullanılan tuzak geyik’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 186); bk. Yak. *ondōto*; Dolg. *ondōdo*; bk. resim 6.

Etim.: Evk. *ondogdo* ‘tuzak geyik’ (DSYY, 1976, s. 186). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ondad* (*ondāc* ~ *ondāt* ~ *ondār*) 1. ‘tuzak geyik’ 2. ‘mühre (su kuşlarını çekmek için tahtadan ördek)’; Neg. *ondogdo* ‘tuzak geyik’; Oroç. *onciça* 1. ‘erkek geyik’ 2. ‘(küçük) kızıl geyik’ (SSTMYa, 1977, s. 19). Yakutça sözcükteki ünlü uzunluğu ikincildir, Evenkice /g/ sesinin düşmesiyle telafi uzunluğu olarak ortaya çıkmıştır.

ondōto ‘avcının sinerek yabani geyiğe yaklaşmasını sağlayan eğitilmiş evcil geyik’ (An.) (DSYY, 1976, s. 186).

Etim.: bk. *ondōdo*.

oŋku 1. ‘eski, güçlkle fark edilebilen iz’ (SY.) 2. ‘kar yağdıktan sonra atların yürüdüğü ya da karın altından çıkan otları devirdiği yerde kalan iz’ (Pek., 1959, s. 1846; STBUT, 2004-2018, VII, s. 300); krş. Dolg. *oŋko*.

Etim.: Evk. *oŋko* ‘otlak’ (Novgorodov, 2009, s. 228); Man. *soŋko* ‘iz, patika’ (Pek., 1959, s. 1846). Sözcükle ilgili iki farklı etimolojik açıklama bulunmaktadır. Sözcüğün bu iki Tunguz diliyle ilişkisi net değildir.

oŋo 1. ‘teknenin burun kısmındaki elle tutmaya yarayan enlemesine açıklık’ (Bul., Yes.) 2. ‘kayığın burnu ve kış kısmı’ (DSYY, 1976, s. 187).

Etim.: Evk. *oŋo* ‘teknenin burnu’ (DSYY, 1976, s. 187). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *oŋo* ‘(teknenin) burnu’; Oroç. *hoŋko* ‘(kayığın, vapurun) burnu’; Ulç. *hoŋqo* ‘(teknenin) burnu’; Nan. *hōŋqo* ‘(teknenin, vapurun, botun) burnu’; Man. *hoŋko* ~ *hoŋku* ‘burun (geminin ön kısmı)’ (SSTMYa, 1977, s. 22).

oŋolo ‘köknar kargası’ (SY.), (Pek., 1959, s. 1847; STBUT, 2004-2018, VII, s. 302); bk. *laŋa*.

Etim.: Evk. *oŋolo* ay. (Pek., 1959, s. 1847). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *oŋalğan* (*oŋɔlčān* ~ *oŋolčān*) ‘köknar kargası’; Orok.

oŋgolo ‘köknar kargası’ (SSTMYa, 1977, s. 22). Sözcük Yakutçaya ses ve anlam özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

oroçō ‘kurutulmuş et’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 189).

Etim.: bk. *soşça*.

orohu ‘geç doğmuş (buzağı, tay, çocuk)’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VII, s. 333); bk. Yak. *orotī, orotū*; Dolg. *orotī*.

Etim.: Evk. *orotī* ~ *orohu* ‘geç doğmuş geyik yavrusu’ (Mır., 2004, s. 473). Pekarskiy tarafından önerilen Teleütçe ve Altayca *oroçı* ‘babadan sonra varis olarak küçük oğul’ etimolojisi tatmin edici olmaktan uzaktır (1959, s. 1873). Sözcük Evencede de tanıklanmıştır: *orāti (orihu)* ‘(geç doğum yapan) dişi geyik’ (SSTMYa, 1977, s. 23). Muhtemelen türemiş biçimde olan sözcüğün yapısı açık değildir.

orotī ‘geç doğmuş geyik yavrusu’ (An., Yes.) (DSYY, 1976, s. 188).

Etim.: bk. *orohu*.

orotū ‘geç doğmuş geyik yavrusu’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 188).

Etim.: bk. *orohu*.

orumņa ‘kulak kiri’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 146).

Etim.: Evk. *orumņa* ‘kulak kiri’ (DSYS, 1995, s. 146). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *urumņā (orumņā)* 1. ‘(kulak) kiri’ 2. ‘orta kulak’ 3. ‘kulak temizleme çubuğu’; Evn. *ürümрө (ürömdө ~ ürömnө ~ hüromto)* ‘(kulak) kiri’; Neg. *oyomņa* ‘(kulak) kiri’; Ud. *utsæ* ‘(kulak) kiri’; Ulaş. *horomsa* ‘(kulak) kiri’; Orok. *horopsa* (<*horomsa) ‘(kulak) kiri’; Nan. *horomsa (oromsa)* ‘(kulak) kiri’ (SSTMYa, 1977, s. 288). Sözcük Yakutçaya seslik ve semantik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır. Yakutça sözcük ait olduğu bölge itibariyle geç bir Evenkice kopya olmalıdır.

osxor 1. ‘çatal biçiminde demir uçlu Tatar yayı oku’ 2. ‘Tatar yayında okun yerleştirildiği kısım’ (SY.) 3. ‘Tatar yayında kundak, dipçik’ 4. ‘ok’ 5. ‘ön tarafı demirden çatal biçimli uçlu, arka tarafı yayın kirişine takılması için gezli okun sapı’ (Pek., 1959, s. 1891; STBUT, 2004-2018, VII, s. 354); bk. *oskor*.

Etim.: Evk. *oskor* ‘ok’ (Popov, 1980, s. 119). Mireyeva tarafından sözcüğün anlamı şu şekilde verilir: Evk. *oskor* 1. ‘ok’ 2. ‘zıpkının sapı, direği’ (2004, s. 474). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

oskor ‘ağ örmek için kullanılan iğne’ (EVil.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 189).

Etim.: bk. *osxor*.

otokon ‘küçük pala’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 190).

Etim.: bk. *kotokōn*.

okit ‘ormanda yiyecek koymaya yarayan altı kapılı ayaklı küçük ambar’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 144, 145); bk. *ōkut*.

Etim.: Evk. *ōkīt* ‘yapı, inşaat’ (DSYS, 1995, ss. 144-145). Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanan sözcük; *ō-* ‘yapmak’ + bina adı oluşturan eylemden ad yapım eki *-kīt* ile türetilmiştir.

okut ‘ormanda yiyecek koymaya yarayan altından kapılı ayaklı küçük ambar’ (DSYS, 1995, s. 145).

Etim.: bk. *okit*.

öksökü ‘iki ya da üç başlı başlı kartala benzeyen efsanevi kuş’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VII, s. 405); bk. Yak. *hoksākī*, *hoksōkiy*, *höksürgälāx*, *saxsa*, *saxsaxa*, *saxsama*, *saksa*, *saxsā*, *sāxtıya*, *söksōx*, *söksörgönö*; bk. Dolg. *öksökü*.

Etim.: Evk. *haksa* ‘su çulluğu’ (DSYY, 1976, s. 227). Boldrev’in Evenkice sözlüğünde, sözcüğün farklı bir anlamı daha bulunmaktadır: 1. ‘bayağı kaşıkgaga ördeği’ 2. ‘su çulluğu’ (2000, II, s. 15). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Neg. *saksa* ‘bayağı kaşıkgaga ördeği’; Oroç. *saqsan* ‘saksağan’; Ulç. *saqsı* ‘saksağan’; Orok. *saks’a* ‘saksağan’; Nan. *saqsı* ~ *saqsaki* ‘saksağan’, *sæh-sæh mora-* ‘çığlık atmak (saksağan hk.)’; Man. *sakidun* ‘keklik’ (*saksaha* + *cukidun* ‘keklik’), *saksaha* ~ *çaksaha* ‘saksağan’, *çaksi-* ‘cırıldamak (saksağan hk.)’ (SSTMYa, 1977, s. 56). SSTMYa’da yer almamasına rağmen Eski Türkçe *sagızgan* ‘saksağan’ ve Klasik Moğolca *siyacayai* ~ *şacayai* ~ *şayacayai* (← Ana Türkçe *sagızgan ay.) da köken olarak bu sözcüklerle bağlantılıdır. Yakutça sözcük, muhtemelen kaynağını Nanaycadaki biçime benzer

tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan almıştır. Dolgancada aynı sözcüğün iki farklı varyantı olan *höksök* ‘dövüşken kuş’, *höksüök* ‘keklik’ arasındaki semantik değişimin Mançucada da görülmesi ilgi çekicidir. Yakutça ve Dolganca sözcüklerin kökenleri ilk kez tespit edilmiştir.

ölbökün ‘geyik kervanında başta giden kişi, rehber’ (An.) (DSYY, 1976, s. 192; STBUT, 2004-2018, VII, ss. 413-414).

Etim.: bk. Yak. *älgäbīn*.

ölcün ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 193).

Etim.: bk. *öldün*.

öldün ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ (An. Bul.) (DSYY, 1976, s. 193); bk. Yak. *ölcün, öllün*; Dolg. *öldün*.

Etim.: Evk. *əllun* ‘çadır örtüsünün alt kısmı’ (DSYY, 1976, s. 193). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *əllun (əldun)* ‘(çadırın alt kısım) örtüsü’; Sol. *əldū* ‘(çadırdaki, kışlık keçeden) fırır, farbala’; Evn. *əlrımı (əldə)* 1. ‘(çadırdaki, uzun güderiden, duvarı kaplayan) örtü’ 2. ‘güderi’ (SSTMYa, 1977, s. 448). Yakutça ve Dolganca bütün varyantların uzun ünlülü olması sözcüğün uzun ünlülü bir varyanttan kopyalandığını düşündürmektedir. Ancak böyle bir varyant tanıklanmamıştır.

ölkü 1. ‘dört yaşında yabancı erkek geyik’ (An.) 2. ‘ürkek geyik, kavgada yenilmiş’ (Olen.) 3. ‘dişisini, sürüsünü başkasına kaptırmış yabancı geyik ya da sığın’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 193).

Etim.: bk. *ölkü*.

öllün ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 193).

Etim.: bk. *öldün*.

ölokön ‘geyik boynuzunun arkadaki alt dalı’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 193).

Etim.: bk. *ölokön*.

ölökön ‘geyik boynuzunun arkadaki alt dalı’ (An., Yes., Len.) (DSYY, 1976, s. 193); bk. Yak. *ölökön*; Dolg. *ölökön*.

Etim.: Evk. *ulukōn* ay. (DSYY, 1976, s. 193). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır: *ulukān* ‘geyiğin boynuzunun (ilk, arka) dalı’ (SSTMYa, 1977, s. 264). Konuyla ilgili bazı çalışmalarda kendisine yer bulamayan sözcük bizce Evenkice kökenlidir.

ölökü ‘sincap’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 193); bk. *ölökkü*, *ölüktä*.

Etim.: Evk. *ulukī* ‘sincap’ (DSYY, 1976, s. 193). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *uluhi* ‘sincap’; Evn. *öliki* ‘sincap’; Neg. *ölöhī* ‘sincap’; Oroç. *oloki* ‘sincap’; Ud. *olohi* ‘sincap’; Ulç. *holo* ‘sincap’; Orok. *holo* ~ *hulu* ‘sincap’; Nan. *hulu* ‘sincap’; Man. *ulhu* 1. ‘sincap’ 2. ‘kakım’ 3. ‘sincap kürkü’ (SSTMYa, 1977, ss. 263-264). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmış ve sözcükteki ünlüler yuvarlaklaşmışlardır.

ölökkü ‘sincap’ (T.) (DSYY, 1976, s. 193).

Etim.: bk. *ölökü*.

ölüktä I ‘kurutulmuş geyik, sığın eti’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VII, s. 424); bk. Yak. *ülüktä*; Dolg. *ülüktä*.

Etim.: Evk. *ulikta* ‘kurutulmuş et’ (DSYY, 1976, s. 268). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hultā* 1. ‘balık unu’ 2. ‘(yassı levhalar şeklinde) kurutulmuş balık’; Neg. *holokto* ‘uzun süre kurutulmuş et’; Oroç. *huriktā* ‘(kurutulmuş) et’; Man. *fuli* 1. ‘parçalar hâlinde kurutulmuş et’ 2. ‘(kurutulmuş) balık’ (SSTMYa, 1977, s. 345). Sözcük standart Yakutçada da kullanılmaktadır (STBUT, 2004-2018, XII, s. 435).

ölüktä II ‘sincap’ (UsY., Jig.) (DSYY, 1976, s. 193).

Etim.: bk. *ölökü*.

ölükü ‘zayıf, bitkin, güçsüz düşmüş (koşumda, çekim hayvanı hk.)’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, VII, s. 424); bk. *ölkü*.

Etim.: Evk. *olku* ‘yenilmiş’ (DSYY, 1976, s. 193). Evenkice sözcüğün Mireyeva tarafından verilen anlamı şöyledir: 1. ‘sürüden ayrılan yalnız erkek geyik’ 2.

‘kavgada yenilmiş erkek geyik’ (Mir., 2004, s. 462). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

ölün ‘el değmemiş kar, ham kar’ (Olen.); *ölün hir* ay. (Yes.) (DSYY, 1976, s. 194); bk. *ölün*.

Etim.: Evk. *əlun* ‘karlı el değmemiş arazi’ (DSYY, 1976, s. 194).

ölün ‘el değmemiş kar, ham kar’ (Gorn.) (DSYY, 1976, s. 194); bk. *ölün*.

Etim.: Evk. *əlün* ‘dokunulmamış, bakir (derin kar), yol yokluğu’ (Bol., 2000, II, s. 373). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *ələn* ‘dokunulmamış, bakir (şey), yol yokluğu’; Evn. *ələn* (*ölömdö ~ ələn ~ ьлэн*) 1. ‘dokunulmamış, bakir (derin kar), yol yokluğu’ 2. ‘(köreşe altındaki yumuşak) kar’; Orok. *əliv ~ əl’u* ‘dokunulmamış, bakir (derin kar), yol yokluğu’; Ud. *ələ* ‘bir şeyin, kimsenin yanındaki boşluk’ (SSTMYa, 1977, s. 450). Sözcük Yakutçaya Evenkiceden kopyalanmış ve sözcükteki ünlüler yuvarlaklaşmışlardır.

ömçürä ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. *ämçirä*.

ömçürä ‘atın ayak derisinden dizlik’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. *ämçirä*.

ömüksä ‘ateşe tencere asmaya yarayan kancanın kabı’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 194); bk. *ömüskä, ömüñsä ömükçä, ömüksä*.

Etim.: Evk. *əmuksə* ‘sırt çantası; harbi çantası’ (DSYY, 1976, s. 194). Sözcük mevcut biçimi ve anlamıyla yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 452).

ömüñsä (eskiden) 1. ‘sadak’ 2. ‘geyiğin bacak derisinden torba’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. *ömüksä*.

ömürçä ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. *ämçirä*.

ömüskä ‘sadak’ (STBUT, 2004-2018, VII, s. 430).

Etim.: bk. *ömüksä*.

ömükçä ‘geyiğin bacak derisinden torba’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. *ömüksä*.

ömüksä ‘geyiğin bacak derisinden torba’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. *ömüksä*.

öyömö 1. ‘sığ gölde balık kepçesiyle avlanmaya uygun derin yer’ 2. ‘yabani hayvanların dolaşmayı sevdikleri, yetiştikleri beslendikleri yer’ (SY.) 3. ‘buzlar arasında donmamış kalan yer, göl ve nehirde buzlar arasında donmamış kalan yer’ (SKol., Nim.) (DSYY, 1976, s. 192; STBUT, 2004-2018, VII, s. 396).

Etim.: bk. *äyim*.

öyümü 1. ‘göllerde henüz yeterince sertleşmemiş, kabarcıklı sonbahar buzu’ 2. ‘nehirde, dereye kışları donmayan yer’ (STBUT, 2004-2018, VII, ss. 396-397).

Etim.: bk. *äyim*.

öyümä ‘buzlar arasında donmamış kalan yer, göl ve nehirde buzlar arasında donmamış kalan yer’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 192).

Etim.: bk. *äyim*.

öyümü ‘buzlar arasında donmamış kalan yer, göl ve nehirde buzlar arasında donmamış kalan yer’ (Mom.) (DSYY, 1976, s. 192).

Etim.: bk. *äyim*.

öyünü ‘buzlar arasında donmamış kalan yer, göl ve nehirde buzlar arasında donmamış kalan yer’ (Mom.) (DSYY, 1976, s. 192).

Etim.: bk. *äyim*.

päldākīn ‘çıplak insan’ (An.) (DSYS, 1995, s. 153).

Etim.: Evk. *n'arbakin* ‘çıplak’ (DSYS, 1995, s. 153). Sözcük Yakutçaya Evenkice *n'arbakin*’den değil tanıklanmamış Evenkice bir sözcükten kopyalanmıştır. Bu sözcükte de görülen Evenkice *-kin* eki ‘bir şeyden yoksun olma’ anlamında isimler türetmektedir (Bulatova ve Grenoble, 1999, s. 19). Etimoloji olarak verilen sözcükle benzerlik bu ekten ileri gelmektedir; ekin bulunduğu bir başka sözcük için krş. *culākır*.

pōt-pōt (ünlem) ‘köpek kızığının düz gitmesi için söylenen söz’ (Kol.) (DSYS, 1995, s. 152).

Etim.: Evk. *mōd! mōd!* ‘taygada yolculuk sırasında ren geyiği kervanını düzleştirmek için bağırma’, *mōt* ay. (Mir., 2004, s. 362, 368), *mod-mod!* ‘ren geyiğine binildiğinde ‘koşmaya devam et’ anlamına söylenen söz’ (Nedjalkov, 1997, s. 325). Yakutçada etimolojisi ilk kez tespit edilen sözcük diğer Tunguz dillerinde tespit edilememiştir.

puona ‘dolu (yağış türü)’ (Jig.); *puonalā-* ‘dolu yağmak’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 153); bk. Dolg. *buona*.

Etim.: Evk. *bōna* ‘dolu’ (DSYS, 1995, s. 153). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *bōno* ~ *bōŋna* ‘dolu’; Evn. *bōt* (*bot*) ‘dolu’; Neg. *bokta* ‘dolu’; Oroç. *bōno* ‘dolu’; Ud. *bono* 1. ‘dolu’ 2. ‘ince dolu, ebe bulguru’; Ulç. *bōno* ~ *boŋo* ‘dolu’; Orok. *boqto* ~ *bōno* ~ *bōn'e* ‘dolu’; Nan. *bōno* (*boqta* ~ *bunu*) ‘dolu’; Man. *bono* ‘dolu’ (SSTMYa, 1975, s. 94). Sözcükte, söz başı *b-* > *p-* değişimi meydana gelmiştir. Evenkice birincil uzun ünlü Yakutçada ikiz ünlüye değişmiştir.

sabadāy ‘yılın sıcak zamanlarında taze yakalanarak çiğ olarak tüketilen balık’ (DSYY, 1976, s. 200); bk. Dolg. *hogudāy*.

Etim.: Evk. *akuta-* ‘çiğ et yemek’ (Stach., 1993, s. 106). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 26). Stachowski daha sonra fikir değiştirmiş ve sözcüğün kökenini Enetsçe **saguda-* ← **saguda-* ‘çiğ (et, balık) tüketmek’, krş. Ngan. *soŋku* ‘çiğ (balık, et hk.) olarak

göstermiştir (1998, s. 106). Anikin'e göre Evenkice *akuta-* fiili de Samoyed kökenlidir (Anikin, 2000, s. 472).

saçarı 1. 'iki yaşında dişi geyik' (Bul., Nyur., Sakk.), (Kul.) 2. 'iki yaşının içerisindeki dişi geyik' (UsM.) (DSYY, 1976, s. 205).

Etim.: bk. *saçarī*.

saçarī 'iki yaşında dişi geyik' (Vil., Nyur., VVil., VKol., Jig.) (DSYY, 1976, s. 205; STBUT, 2004-2018, VIII, s. 335). bk. *çaçarba*, *çaçarı*, *çıçırīçān*, *haçarī*, *saçarı*, *sartı*, *sattı*, *hattı*; Dolg. *haçarī*.

Etim.: Evk. *saçarī* 'iki yaşında dişi geyik' (DSYY, 1976, s. 205). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *saçarī* (*saçarīkān* ~ *haçarī* ~ *çaçarī* ~ *şaçarīkān*) '(bir - iki yaşında) dişi geyik'; Evn. *hattı* '(bir - iki yaşında evcil) dişi geyik'; Orok. *satıya* ~ *sat'e* ~ *saçe* '(bir - iki yaşında dişi geyik' (SSTMYa, 1977, s. 68). Sözcükte ilk iki hecedeki *a* sesi nedeniyle Evenkice *-ī* artdamaksızlaşarak Yakutçada *-ī*'ya dönüşmüştür. Yakutça kopyanın varyantlarında bazen uzun ünlünün kısaldığı da gözlemlenmektedir. Sözcüğün Yakutçadaki farklı varyantları Evenkice sözcüğün farklı varyantlarından kopyalanmışlardır.

sadıkı 'çizmenin altına giyilen yarı açık kısa kürk çorap' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 201).

Etim.: bk. *ata*.

saxınān (*saxınān sordon*) 'çok büyük turna balığı' (Vil.) (DSYY, 1976, s. 205); bk. *haxanān*.

Etim.: Evk. *sakanan* 'büyük turna balığı' (Mır., 2004, s. 488). Sözcüğün bu varyantı ilk kez tespit edilmiştir.

saxsa (*saxsa köğön*) 'bir tür yeşilbaş ördeği' (Pek.) (Novgorodov, 2009, s. 229); bk. Yak. *öksökü*.

Etim.: Evk. *saksa* 1. 'bayağı kaşıkgağa ördeği' 2. 'su çulluğu' (Vas., 1958, s. 342; Mır., 2004, s. 486; Bol., 2000, II, s. 15).

saxsama ‘dövüşken kuş (çullukgillerden bir tür kuş)’ (Nyur., VVil.) (DSYY, 1976, s. 205).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

saxsaxa ‘dövüşken kuş (çullukgillerden bir tür kuş)’ (Nyur.) (DSYY, 1976, s. 205).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

saxsā 1. ‘yaban ördeği’ (Gorn.) 2. ‘büyük çamurcun’ (MKan.); *köğüllāx saxsā* ‘altıngöz (ördek)’ (Kan.), (Kul.), *saxsa köğön* 1. ‘yumurtlamadan ya da tüy dökmeden önce tüyleri karışık hâle gelmiş yaban ördeği’ (Çur.) 2. ‘büyük çamurcun’ (Pek.), *saxsā köğön* ‘büyük çamurcun’ (T.), *saxsalāx köğön* ‘büyük çamurcun’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 116, 205).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

saksa (Vil.) ‘büyük çamurcun’ (DSYY, 1976, s. 205); bk. Yak. *öksökü*.

Etim.: Evk. *saksa* 1. ‘bayağı kaşıkaga ördeği’ 2. ‘su çulluğu’ (Vas., 1958, s. 342; Mır., 2004, s. 486; Bol., 2000, II, s. 15).

salgımça ‘çadırın iskeletini tutan dört direk’ (UsY.), (Ks.) (DSYS, 1995, ss. 156-157); bk. *halgımçā, homkımça*.

Etim.: Evk. *salkamça* ‘çadırın iskeletindeki ana direk’ (Novgorodov, 2009, s. 229). Sözcük Tunguz dillerinden Evence de bulunmaktadır: Evn. *halkımça* (*alqımça ~ halkamca ~ halkımça ~ halkomça*) 1. ‘(çadır iskeletini destekleyen ana) sııklar’ 2. ‘(çadırdaki) duman deliği’ (SSTMYa, 1977, ss. 58-59). Sözcüğün Yakutçaya Evenkiceden mi yoksa Evenceden mi kopyalandığı açık değildir.

saltākīn ‘bir tür küçük kuş’ (Bul., Olen.) (DSYY, 1976, s. 202).

Etim.: Evk. *soldokūn* ‘küçük kuş’ (DSYY, 1976, s. 202). Köken olarak verilen Evenkice sözcüğe Çağdaş Evenkice sözlüklerde sözcüğe ulaşılamamıştır. Muhtemelen ana dili konuşurlarından derlenmiş olan bu sözcük Evenkice sözlüklerde *sondokūn* ‘küçük kuş’ şeklinde bulunmaktadır (Bol., 2000, II, s. 57; Mır., 2004, s. 516). Bu sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 110). Evenkice sözcük, yine yalnızca Evenkicede tanıklanan *sənnəkūn* (*səndəkūn ~ hornokun*) ‘(ağaçkakangillerden) bir

tür kuş' sözcüğüyle ilintili olmalıdır (SSTMYa, 1977, s. 143). Her iki varyant da Evenkice *çindakē* ile ilgilidir ve sözcüğün diğer Tunguz dillerinde de varyantları bulunmaktadır: Evk. *çindakē* ~ *çındakə* (*çändakū*) 'kuş adı'; Evn. *çindimikə* 'küçük kuş adı'; Neg. *çindoha* (*çindoka*) 'küçük kuş adı'; Oroç. *çındəkə* 'küçük kuş'; Ud. *çind'a* 'küçük kuş'; Ulç. *çində* '(küçük, ötücü) kuş'; Orok. *çində* 'çalı kuşu'; Nan. *çində* 'baştankara' (SSTMYa, 1977, s. 396). Yakutça sözcükle ilgili ilk etimoloji denemesi sağlam görünmediğinden diğer kaynaklarda kendisine yer bulamamıştır. Tespit ettiğimiz diğer Tunguz dillerine ait sözcükler, Yakutça sözcüğün Tunguzca kökenli olduğunu kanıtlamaktadır.

saŋıy- 'düşünceye dalmak, kederlenmek, kahırlanmak, canı sıkılmak' (Popov, 1986, s. 66).

Etim.: bk. *soŋō-*.

sartı 'üç yaşında dişi geyik' (DSYY, 1976, s. 204).

Etim.: bk. *hattı*.

sataki 'geyiğin topuk derisi, tüyü' (Verx.); *sataki ulluŋ* 'geyiğin topuk derisinden ayakkabı tabanı' (DSYY, 1976, s. 204).

Etim.: bk. *ata*.

sattı 'üç yaşında dişi geyik' (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 204).

Etim.: bk. *hattı*.

saya 'el ve ayak parmakları arasındaki boşluk' (Ud.) (DSYS, 1995, s. 155).

Etim.: Evk. *saya* 'parmaklar arasındaki boşluk' (Bol., 2000, II, s. 22). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Ulç. *saya(n-)* ~ *sayā* '(parmaklar arasındaki) boşluk'; Orok. *saya(n-)* '(parmaklar arasındaki) boşluk'; Nan. *sayā* (*saya* ~ *sayra*) '(parmaklar arasındaki) boşluk' (SSTMYa, 1977, s. 55). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken bütün seslik özelliklerini korumuştur.

sāxtıya 'yaban ördeği' (Gorn.) (DSYS, 1995, s. 155).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

sāpça ‘özel bir tür kurutulmuş geyik eti’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 154).

Etim.: Evk. *sāpçā* ‘düz şeritler hâlinde kesilmiş ve güneşte kurutulmuş et’ (DSYS, 1995, s. 154). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 64).

sābārān ‘turna ve kızılköz balığının içiriğinin kızartması’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 172).

Etim.: bk. *sābārin*.

sābārin ‘ayı avlandığında verilen ziyafet’ (SY.), (Gorn.); *sābārinnā*- ‘ayı avlandığında ziyafet vermek’ (DSYS, 1995, s. 172; STBUT, 2004-2018, VIII, s. 335); bk. *sābārān*, *sābārinnā*, *hābārān*.

Etim.: Etim.: Evk. *sāvā* ‘eritilmiş ayı yağı’ (DSYS, 1995, s. 172). Sözcük Yakutçaya Evenkice *sāvārin* ‘ince kıyılmış haşlanmış ayı böbreği, yürek, akciğer, et ve iç yağından oluşan yemek’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 530; Novgorodov, 2009, s. 231). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerindeki sözcükler şunlardır: Evn. *hāvya* (*hāvya*) ‘ayı (adlandırmalardan biri)’; Oroç. *sāvā*- ‘(hayvanların ve balığın) yağını eritmek, eritip yağını çıkarmak’; Ud. *sāvāsi*- ‘yağı eritmek, eritip yağını çıkarmak’; Orok. *sāvānā* ‘(geyiğin) yağı, iç yağı’ (SSTMYa, 1977, s. 135). Evenkice sözcük *sāvā- ‘(ayı yağını) eritmek’ + eylemden ad yapım eki *-rin* ile türetilmiştir. Sözcük mevcut anlamı ve biçimiyle yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

sābārinnā ‘avcı Yakutların geleneklerine göre ayı avlandığında verilen ziyafet’ (SY.) (STBUT, s. 2004-2018, VIII, s. 335).

Etim.: bk. *sābārin*.

sābsāki ‘çayır çekirgesi’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 172); bk. Yak. *sıksık*; Dolg. *sāpsāki*.

Etim.: Evk. *sivsikūn* ‘çayır çekirgesi’ (Bol., 2000, II, s. 28). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *sivsikūn* (*sivsi* ~ *sivsiki* ~ *sivsiku* ~ *sipsikun* ~ *sifsikūn* ~ *şivşikūn* ~ *şiuşikī*) ‘çayır çekirgesi’; Neg. *sivsihin* ~ *sivsihin* ~ *sāpsihin* ‘çayır çekirgesi’; Oroç. *sipsi* ‘çayır çekirgesi’; Ulç. *sipsi* ‘çayır çekirgesi’; Orok. *sipsi* ~ *sipsiku* ~ *sipsiŋu* ‘çayır çekirgesi’; Nan. *sipsiki* (*sifsiki*) ‘çayır çekirgesi’ (SSTMYa, 1977, s. 75). Sözcüğün Dolganca varyantının kökeni bilinmemektedir (Stach., 1993, s. 209). Yakutça varyant ilk kez tespit edilmiştir.

säxsä ‘dallardan yapılan döşek’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 225).

Etim.: bk. *säksä*.

säksä 1. ‘dallardan yapılan döşek’ (SY.), (NKol., Oym., VKol.), (Pek.) 2. ‘alaçık’ (SKol., Oym., VKol.) (DSYY, 1976, s. 223; STBUT, 2004-2018, IX, s. 550); bk. Yak. *häktä, säktä, säxsä, säksä I, sättä, söksö, hoxto, täksä*; bk. Dolg. *häktä*.

Etim.: Evk. *säktä* ‘iğne yapraklı dallardan döşek, döşek’; Evn. *hägtä* ‘dallardan yapılan döşek’ (DSYY, 1976, s. 223). Novgorodov, sözcüğün kökenini Evenkice *sēkta* ‘söğüt’, *sēkta-* ‘söğüt sorkunlarını sermek’ sözcükleriyle açıklar (2009, s. 231). *STBUT*’de Yakutça sözcük, Evenkice *säktä* ‘iğne yapraklı dal’, Klasik Moğ. *sekse*⁵ ‘kuzu derisi’ ve Mançuca *sishe* ‘yatak veya oturak için döşek, minder’ sözcükleriyle karşılaştırılır (STBUT, 2004-2018, IX, s. 550). Sözcük Yakutçaya Evenkice *säktä* sözcüğünden kopyalanmıştır.

säktä 1. ‘dallardan yapılan döşek’ (SY.), (Vil., Olen., VVil.) 2. ‘alaçık’ (DSYY, 1976, s. 223);

Etim.: bk. *säksä*.

säli ‘mamut’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 224).

Etim.: bk. *sälī*.

säliä ‘mamut’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 224).

Etim.: bk. *sälī*.

sälī ‘mamut’ (SY.), (Bul., Vil., Yes., Olen., VVil.) (DSYY, 1976, s. 224; STBUT, 2004-2018, IX, s. 557); bk. *säli, säliä, häli*.

Etim.: Evk. *sälī* ‘mamut’ (DSYY, 1976, s. 224). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 140).

sämçirä ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 224).

Etim.: bk. *ämçirä*.

⁵ Klasik Moğolca sözcük, sözlüklerde *sengse* ay. olarak tanıklanmıştır.

sämin ‘geyiğin üst dudağı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 224); bk. Dolg. *hömün*.

Etim.: Evk. *həmun* ‘dudak’ (Novgorodov, 2009, s. 231). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *həmun* (*homun ~ əmun*) 1. ‘dudak’ 2. ‘ağız’ 3. ‘geyiğin burnu ve dudakları’ 4. ‘(geyiğin, sığının) iste kurutulmuş dudakları’; Sol. *əmmə* (*emún*) ‘dudaklar’; Evn. *həməñ* (*hömöñ ~ əm ~ əməñ*) 1. ‘dudak’ 2. ‘(kabın) kenarı’ 3. ‘(kayığın) kenarı’; Neg. *həmun* ‘dudaklar’; Oroç. *həmu(n-)* ‘dudaklar’; Ud. *həmu(n-)* ‘dudaklar’; Ulç. *pəmu(n-)* ‘dudaklar’; Orok. *pəmu(n-)* ‘dudaklar’; Nan. *pemū* (*fəmu(n-) ~ femū*) ‘dudaklar’; Man. *femen* ‘dudak’; Cür. *fūh-mūh* ‘dudaklar’ (SSTMYa, 1977, s. 365). Sözcük Yakutçaya ve Dolgancaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmıştır.

sämklärä ‘yabani biberiye’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 172); bk. Yak. *hängärä, händipkirä, handukkūra, homdurkurä*; Dolg. *hamdurkurä*.

Etim.: Evk. *səñkirə* ‘ardıç, yabani biberiye (Ledum palustre)’ (DSYY, 1976, s. 230). Sözcüğün pek çok Tunguz dilinde varyantı bulunmaktadır: Evn. *həñkəs ~ həñkəs* ‘yabani biberiye’; Neg. *səñkiyə* (<*səñkirə) ‘yabani biberiye’; Oroç. *səñki* ‘yabani biberiye’; Ud. *səñkiə* ‘yabani biberiye’; Ulç. *səñkurə* ‘yabani biberiye’; Orok. *səkkurə* (<*səñkurə) ‘yabani biberiye’; Nan. *səñkurə* ‘yabani biberiye’; Man. *səñkiri h’an* ‘bir tür bitki adı (? süpürgeotu, yaprakları kurban vermede içilir)’, *səñkiri orqo* ‘bir tür (otsu) bitki’ (SSTMYa, 1977, s. 143). Yakutça kopyada Evenkice uzun ünlü kısaltmış ve dudak benzeşmesi meydana gelmiştir.

səñtə ‘siğil’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 225); bk. Dolg. *həñtə*.

Etim.: Evk. *səñtə ~ həñtə* ‘siğil’ (DSYY, 1976, s. 225). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *həñtə* (*həñtə ~ əñtə ~ əñtə*) ‘siğil’; Neg. *həñtə* (*hoñkto*) ‘siğil’; Ulç. *puktu ~ puktə* ‘siğil’; Orok. *pəuktə* ‘siğil, siğiller’; Nan. *pūktə* (*huktu*) ‘siğil’; Man. *fuhu* 1. ‘(kurbağanın vücudundaki) siğil’ 2. ‘(kuru) yara kabuğu’ (SSTMYa, 1977, s. 367). Sözcük Yakutçaya ve Dolgancaya Evenkice iki varyanttan kopyalanmıştır.

säräçä ‘işleme, geyiğin boyun altı yününden nakış’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 172).

Etim.: Evk. *sərəvçə* ‘ipek işlemeli’ (DSYS, 1995, s. 172). Evenkice sözcük *sərə-* ‘dikmek’ + eylemden ad yapım eki *-vçə* (< edilgenlik eki *-v* + eylemden ad yapım

eki -çā) ile türetilmiştir. Sözcükle ilişkili diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Evn. *hərāçə* 1. ‘nakışlı’ 2. ‘işlemeli’ 3. ‘işleme, nakış’; Man. *sereme* ‘(geyiğin kuyruk tüyünden, çizmelere ve çoraplara iğnealtıyla nakış işlenen) iplikler’ (SSTMYa, 1977, s. 146). Yakutça kopyada -v- sesinin düştüğü görülmektedir.

särgä ‘bodrum, mahzen’ (SKol.) (DSYY, 1976, s. 225).

Etim.: Evk. *hərgī* ‘aşağı, taban, zemin’ (Novgorodov, 2009, s. 231). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ergil’é* ‘aşağı, taban, zemin’; Evn. *hərgil* (*hərgi* ~ *hörgi* ~ *ərgi*) ‘aşağı, taban, zemin’; Neg. *həygidā* ~ *həygidāgdā* ‘alt, aşağı’; Oroç. *həggimə* ‘aşağıda’; Ud. *həgiə* ‘bir şeyin alt tarafı’; Ulç. *pəci* ‘aşağı, taban, zemin, alt taraf’; Orok. *pəddə* ‘alt, aşağı’; Nan. *pəgiə* (*fəgi* ~ *fəgi* ~ *fəygi*) 1. ‘aşağı, taban, zemin’ 2. ‘alt, aşağı’; Man. *fəgifun* ‘aşağıya, aşağı’ (SSTMYa, 1977, ss. 368-369). Yakutça kopyada yaşanan seslik değişimlerin nedeni Yakutça *särgä* ‘at bağlanan direk’ sözcüğüne örnekseme olmalıdır.

särgi ‘kuyruk sokumu kemiği, bel’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 225).

Etim.: bk. *särgī*.

särgī 1. ‘kuyruk sokumu kemiği’ 2. ‘kuyruk sokumu’ (Olen.) 2. ‘balığın kuyruk yüzgecinin kemiği’ (Ks.) (DSYY, 1976, s. 225; DSYS, 1995, s. 172; STBUT, 2004-2018, IX, s. 588); bk. *hərgī*, *särgi*.

Etim.: Evk. *sərgi* ‘kuyruk omuru, kuyruk sokumu’ (DSYY, 1976, s. 225). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkicede ve Evencede bulunmaktadır: Evk. *sirgin* ‘bel omurları’, *sərgi* 1. ‘kuyruk sokumu’ 2. ‘kuyruk omuru’; Evn. *həri* (*səri* ~ *siri*) ~ *höri* 1. ‘kaba et, kış’ 2. ‘leğen, leğen kemiği’ 3. ‘sırt’ (SSTMYa, 1977, s. 145). Yakutça uzun ünlülü varyant Evenkice *särgī* 1. ‘leğen’ 2. ‘kuyruk omuru, kuyruk sokumu’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 535).

sättä (örtm.) 1. ‘dallardan yapılan döşek; alaçık’ (Nyur.) 2. ‘yolculuk esnasında yatak takımına verilen ad’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 225).

Etim.: bk. *säksä*.

säcäk ‘efsanevi vahşi insan, dağ ruhu’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 173).

Etim.: bk. *həyäk*.

sāksä I ‘dallardan yapılan döşek’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 225).

Etim.: bk. *sāksä*.

sāksä II ‘kan’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 225).

Etim.: Evk. *sāksə* ‘kan’ (DSYY, 1976, s. 225). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *sāqçə* ~ *sātçə* ‘kan’; Evn. *hās* ‘(kurumuş, topaklanmış) kan’; Neg. *sāksə* ‘kan’; Oroç. *sāksə* ‘kan’; Ud. *sakeə* ‘kan’; Ulç. *sāksə* ‘kan’; Orok. *s’ āks’ə* ‘kan’; Nan. *sāksə* ‘kan’; Man. *seŋgi* ‘kan’ (SSTMYa, 1977, ss. 138-139). Sözcük Evenkiceden Yakutçaya bütün seslik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

sıaxār ‘küpe’ (DSYY, 1976, s. 219).

Etim.: bk. *sıakār*.

sıakār ‘küçük küpe’ (MKan.) (DSYY, 1976, s. 219); bk. *sıaxār*.

Etim.: Evk. *sēkar* ‘küpe’ (DSYY, 1976, s. 219). SSTMYa’ya göre sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hēqan* ‘küpe’; Neg. *sēldivün* ‘küpe’ (1977, s. 71). Sözcük Yakutçaya Evenkice *sēkār* ‘küpelere’ (< *sēkän* ‘küpe’) sözcüğünden kopyalanmıştır. Yakutça kopyanın ilk hecesindeki uzun ünlü diftonga değişirken ikinci hecedeki uzunluk korunmuştur.

sıalbān ‘tatlısu gelinciği, lota’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 219).

Etim.: bk. *sıaŋān*.

sıaŋan ‘tatlısu gelinciği, lota’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 219).

Etim.: bk. *sıaŋān*.

sıaŋān ‘tatlısu gelinciği, lota’ (Ab., All., NKol., Vil., Verx., Mom., SKol., Sakk., Usuy, VKol.); *sıaŋānnaŋhī* ‘rakiplerin ayak ayağa verip yattıkları ve birinin diğerini ayağıyla yüzüstü çevirmesi gereken oyun’ (İnd., Kol.), *sıaŋān bīlkātā* ‘avın nasıl geçeceği ya da insanın geleceği hakkında bilgi edinmek için tatlısu gelinciği balığının omurga kemiğiyle bakılan bir tür fal’ (DSYY, 1976, s. 219; DSYS, 1995, s. 169); bk. Yak. *sıalbān*, *sıaŋan*, *sıŋān*, *hıanān*, *hıaŋān*; Dolg. *hıaŋān*.

Etim.: Evk. *sēŋān* ‘tatlısu gelinciği, lota’ (DSYY, 1976, s. 219). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hēŋhīn* ‘tatlısu gelinciği, lota’;

Neg. *çēḡan* ‘tatlısu gelinciği, lota’; Oroç. *çīḡan* ‘tatlısu gelinciği, lota’; Ud. *seæ* 1. ‘tatlısu gelinciği, lota’ 2. ‘yılan balığı’; Ulaş. *çemada* ‘tatlısu gelinciği, lota’; Nan. *sānā* ‘tatlısu gelinciği, lota’ (SSTMYa, 1977, s. 71). Sözcük Yakutçaya Evenkice *sēḡān* varyantından kopyalanmıştır. Kopyalama sırasında Evenkice sözcüğün ilk hecesindeki uzun ünlü diftonga değişmiş, ikinci hecedeki uzunluk korunmuştur.

sıksık ‘çayır çekirgesi’ (Kol.) (DSYS, 1995, s. 169).

Etim.: bk. *säbsäki*.

sıḡān ‘tatlısu gelinciği, lota’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 221).

Etim.: bk. *sıḡān*.

sırık 1. ‘derecik’ (An.) 2. ‘nehirin küçük kolu’ (Olen.) 3. ‘sel yarığı’ (Olen.) 4. ‘dar, belli belirsiz patika’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 221).

Etim.: bk. *sırkı*.

sırkı ‘kaynak, pınar ya da küçük dere’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, IX, s. 467); bk. Yak. *sırık*. ; Dolg. *hırık*.

Etim.: Evk. *hiriktə* ‘çatlak, yarık, gedik’ (Bol., 2000, II, s. 264), *siriktə* 1. ‘suyun yanındaki kayadaki mağara’ 2. ‘yarık, ağaçtaki çatlak’ 3. ‘kavak’ 4. ‘büyük, yaşlı söğüt’ 5. ‘dişbudak’; *sirikə* ~ *sirnə* ~ *hirihiktə* ~ *hiriktə* ‘çatlak, yarık, gedik, delik’; *hirkə*- ‘çatlatmak, çatlamak (ağaç ve toprak hk., soğuk nedeniyle)’ (Mır., 2004, s. 508, 509; 558); ‘çatlama (ağaç ve buz hk.)’ (Bol., 2000, II, s. 264). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hiriktə* (*siriktə* ~ *sirikə* ~ *sirnə* ~ *hirihiktə*) 1. ‘çatlak, yarık, gedik, delik’ 2. ‘(suyun yanındaki kayadaki) mağara’; *hirkə*- ~ *sirkə*- ‘çatlama (ağaç, buz hk.)’; Evn. *hir* ‘çatlak, yarık’; Orok. *pīriktə* ‘(buzda) çatlak, yarık’; Nan. *pīari* ~ *fīari* ‘(yay yapmak için kullanılan bir) ağacın adı’, *fīriḡda mōni* ‘Amur leylağı’; Man. *fiktu* ~ *fiktan* 1. ‘yarık, delik, çatlak’ 2. ‘serbest zaman’ 3. ‘ihtilaf’ 4. ‘sıkıntı’ 5. ‘vesile, olay’, *f’arə*- ~ *f’arənə*- ‘çatlak oluşmak; çatlama’, *f’arən* ~ *f’arərən* 1. ‘çatlak, yarık, delik’ 2. ‘dağ boğazı’ 3. ‘çekişme, geçimsizlik’ (SSTMYa, 1977, s. 327). Sözcük büyük olasılıkla *hırık* < *hirik* < *hiriktə* şeklinde bir dönüşüm geçirmiş olmalıdır. Sondaki *-tə* ekinin düşme nedeni, yanlış ek bölünmesidir. Bilindiği gibi *-TA* eki, Yakutçada partitif durum eki olarak görev yapmaktadır.

Evenkiceden yapılan kimi kopyalamalarda bu ekin düşürüldüğü başka örneklere de rastlanmıştır: *māmik* ‘geyik yakalamak için kement’ ← Evk *māvukta* ay. (DSYS, 1995, s. 118; SSTMYa, 1975, s. 520). Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

sibälä ‘ilkbahar taşkınları’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 205); bk. *simälä*; krş. *sībiktä*.

Etim.: Evk. *sivälä* 1. ‘donmayan pınar’ 2. ‘atkuyruğu’ (Mır., 2004, s. 498). Sözcük mevcut anlamıyla yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 76). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları atkuyruğu bitkisiyle ilgilidir. Bu durum atkuyruğu bitkisinin sulak çayırlarda ve su kıyılarında yetişmesiyle ilgili olmalıdır.

sibit ‘açık alanın ortasındaki küçük orman’ (Jig.) (DSYS, 1995, s. 159).

Etim.: Evk. *sigi* ‘sık orman’ (DSYS, 1995, s. 159). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *hiyi* ‘ormanın en sık yeri, (sık) orman, tayga, çalılık’; Neg. *sivū* ~ *siyi* ~ *siyū* ‘ormanın en sık yeri, çalılık, (sık) çalı kümeleri’; Oroç. *sican* ‘çalı kümeleri’; Ud. *sicamp’an* ‘çalılık (sık çalı kümeleri)’; Ulç. *sēu* ‘ormanın en sık yeri, (sık) orman’; Orok. *sīyi* ~ *sij* 1. ‘ormanın en sık yeri, (geçit vermez, sık) orman, çalılık’ 2. ‘(bolca) ölü dal, devrik ağaçlar’; Nan. *şio/ü* 1. ‘ormanın en sık yeri, çalılık’ 2. ‘(bolca ölü dal), devrik ağaçlar’; Man. *şa* ~ *şuva* ‘çalı kümeleri, ‘(dağların kuzey yamacında küçük) orman’; krş. Klasik Moğolca *siyui* 1. ‘koru, çam ormanı’ 2. ‘ormanın en sık yeri’ (SSTMYa, 1977, s. 77). Yakutça sözcükte -g- > -b- değişimi görülmektedir. Yakutça sözcükteki beklenmedik söz sonu -t tanıklanmamış bir Tunguzca varyanta işaret etmektedir.

sigdä 1. ‘insanda dış bel kasları’ 2. ‘balığın sırt kısmı’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 205); bk. Dolg. *higdä*.

Etim.: Evk. *sigdä* ‘file et; omur’ (DSYY, 1976, s. 205). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *sigdä* ‘sıradağ(lar), sırt (dağ sırtı - dağ sırtının üst çizgisi)’; Oroç. *sigdä* 1. ‘(sırtta) kas kirişi’ 2. ‘kurutulmuş balık (üst deri altı tabakası)’; Ulç. *sigdä* 1. ‘(sırtta) kas kirişi’ 2. ‘kurutulmuş balık (yan tabaka)’; Orok. *sigdäri* ‘kurutulmuş balık (ikinci kesim)’; Nan. *sigdä* ‘(sırtta) kas kirişi’, *sigdäkä* ~ *sigdätä* (*sigdä* ~ *sigdänua* ~ *sigdäri*) ‘kurutulmuş balık (yan

tabakadan)’ (SSTMYa, 1977, s. 77). Sözcük Evenkice *sigdä* 1. ‘file et’ 2. ‘omurga boyunca omur, kas’ 3. ‘sinir’ sözcüğünden Yakutçaya kopyalanmış olmalıdır.

silpän ‘avda şans, başarı’; *balık silpänä* ‘balık avında başarı’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 206).

Etim.: bk. *sihkän*.

silti ‘deri sepilemede kullanılan çürük odun tozu bulamacı’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 160).

Etim.: bk. *hilti*.

simälä ‘bahar taşkını’ (An.) (DSYS, 1995, s. 161).

Etim.: bk. *sibälä*.

sihkän ‘yabani geyiğin kürek kemiğiyle avın nasıl geçeceğine dair fal bakılırken yabani geyiğin adı’ (Ks.); *sihkän suola* ‘yanmış yabani geyik kürek kemiğinin üzerindeki başarılı geçecek avın alameti olan yarıklar’ (Ks.), *sihkännäx* ‘avda başarılı’ (SY.) (DSYS, 1995, s. 161; STBUT, 2004-2018, VIII, s. 414); bk. Yak. *silpän*; Dolg. *hihkän*.

Etim.: Evk. *sihkän* 1. ‘avda başarı’ 2. ‘sahipsiz bölgelerin av iyesi’ (DSYS, 1995, s. 161). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Neg. *sihkän* 1. ‘avın koruyucu ruhu, ormanın efendisi (ruhu)’ 2. ‘(av için, şans getiren) tılsım’; Oroç. *sihkə(n-)* ‘vahşi hayvanların efendisi (ruhu)’; Ulç. (*su(n-)* ~ *sə(n-)* ~ *sunə(n-)*) ‘tılsım, muska’; Orok. *sukkə(n-)* ‘(av) tılsımı’; Nan. *sū* ‘tılsım, muska’ (SSTMYa, 1977, s. 91). Sözcük Yakutçaya Evenkice *sihkän* 1. ‘avda başarı’ 2. ‘sahipsiz bölgelerin av iyesi’ 3. ‘inanişe göre avda başarı getiren böcek’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 506).

sibiktä 1. ‘ormanın kenarında gölgelik yerlerde yetişen, sık dallı, çiftlik hayvanlarının (daha çok atın ve geyiğin) severek yediği yumuşak atkuyruğu bitkisi’ (SY.) 2. ‘biçildikten sonra tekrar büyüyen ot’ (SKol.); *sibiktä labıkta* ‘yeşil, öbek hâlinde yetişmeyen bir tür ren geyiği yosunu’ (İnd.), *sibiktälä-* ‘atkuyruğunu koparıp yemek’, *sibiktäläx* 1. ‘atkuyruğu bitkisinin yetiştiği, atkuyruklu’ 2. ‘yosunlu, yosunla kaplı (melez ağacı’ (DSYY, 1976, s. 206; DSYS, 1995, s. 160; STBUT, 2004-2018, VIII, ss. 360-361); krş. *sibälä*.

Etim.: Evk. *sivāktə* ‘atkuyruğu (bitki); bataklıkta küçük çayırliklardaki genç çimen’ (DSYY, 1976, s. 206). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *hīvət* (<*sivāktə) ~ *ivāt* 1. ‘atkuyruğu (bitki)’ 2. ‘(yaz kış yeşil, nehir vadilerinde yetişen) çalılık’; Neg. *sivuktə* ‘atkuyruğu (bitki)’; Ulç. *siuktə* ‘atkuyruğu (bitki)’; Nan. *siuktə* ‘atkuyruğu (bitki)’; Man. *sib’a* ~ *sibe* ‘atkuyruğu (bitki)’; krş. Klasik Moğolca *siber* ‘bataklıklaşmış sık orman’; Moğ. *şivel* ‘atkuyruğu (bitki)’, *şiver* ‘bataklıklaşmış sık orman’, Bur. *şeber* ‘bataklık’ (SSTMYa, 1977, s. 76; Doerfer, 1985, s. 52). Sözcük Yakutçadaki hayvancılıkla ilgili olan anlamını büyük olasılıkla atkuyruğu bitkisinin kesildikten sonra tekrar uzaması nedeniyle kazanmıştır. Sözcük, birincil uzun ünlüden anlaşıldığı üzere Yakutçaya Evenkice *sivāktə* varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 498).

sogdōxu ‘yaşlı dişi geyik’ (An., Bul., Olen., UsY.) (DSYY, 1976, s. 210); bk. *sogdōku*.

Etim.: Evk. *sagdāku* ‘yaşlı (hayvan hk.)’ (Bol., 2000, II, s. 13). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Evn. *haydi kōrbə* ‘(yabani) geyik’; Orok. *sağda* ~ *sağday* ~ *sağdatçi* ‘yaşlı (hayvanla ilgili)’; Man. *sakda* ‘(yaşlı, dört yaşında) domuz’ (SSTMYa, 1977, s. 53). Yakutça varyantlarda *-a-* > *-o-* değişimi görülmektedir.

sogdōku ‘beş-altı yaşında dişi geyik’ (An.) (DSYY, 1976, s. 210).

Etim.: bk. *sogdōxu*.

soṅō- ‘acı acı ağlamak’ (Pek., 1959, s. 2281; Novgorodov, 2009, s. 229); bk. *saṅıy-*, *soṅuy-*.

Etim.: Evk. *soṅo-* ‘ağlamak’ (Novgorodov, 2009, s. 229). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *soṅo-* ‘ağlamak’; Evn. *hoṅ-* ‘ağlamak, gözyaşı dökmek’; Neg. *soṅo-* ‘ağlamak’; Oroç. *soṅo-* ‘ağlamak’; Ud. *soṅo-* ‘ağlamak’; Ulç. *soṅgo-/i-* ‘ağlamak’; Orok. *soṅgo-* ~ *soṅo-* ‘ağlamak’; Nan. *soṅgo-* ‘ağlamak’; Man. *soṅgo-* 1. ‘ağlamak’ 2. çığlık atmak (yağmur öncesinde, su çulluğu hk.)’ (SSTMYa, 1977, s. 112). Tunguzca bütün varyantlarda ikinci hece ünlüsü kısa olduğundan, Yakutça kopyadaki ünlü uzunluğu örnekseme nedeniyle ortaya çıkmış olmalıdır: krş. Yak. *sanā-* ‘düşünmek’, *toxtō-* ‘durmak’ vb.

soñuy- ‘düşünceye dalmak, kederlenmek, kahırlanmak, canı sıkılmak’ (Popov, 1986, s. 66).

Etim.: bk. *soñō-*.

sorça ‘kurutulmuş et’ (Ks.) (DSYS, 1995, s. 164); bk. *sorçō, sorgō, horçō, xorçō, oroçō*.

Etim.: Evk. *horoçō* ‘kurutulmuş, dövülmüş et’ (Mir., 2004, s. 566). Sözcüğün ilişkili olduğu Tunguzca varyantlar şunlardır: Evk. *horoçō (oroçō)* ‘kurutulmuş, dövülmüş et’; Evn. *horça (orça ~ horço)* ‘(ince ince kesilen, kurutulmuş) et’, *horça-* (*orça-* ~ *horça-* ~ *horço-*) 1. ‘(kurutmak için) eti parçalamak’ 2. ‘(balık unu için kurutma yapmak için) balığı sermek’, *horçan* ‘(temizlenmiş, kılçıksız) balık’ (SSTMYa, 1977, s. 333). Evenkice sözcük, *horo-* ‘ezmek, dövmek’ fiilinden türetilmiştir.

sorçō ‘kurutulmuş et’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 164).

Etim.: bk. *sorça*.

sorgō ‘kurutulmuş et’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 211).

Etim.: bk. *sorça*.

söksō ‘(örtm.) dallardan yapılan döşek’ (SY.) (Oym.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 213; STBUT, 2004-2018, VIII, s. 569).

Etim.: bk. *säksä*.

söksörgönō ‘dövüşken kuş’ (DSYY, 1976, s. 213; STBUT, 2004-2018, VIII, s. 570).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

söksōx ‘dövüşken kuş’ (An.) (DSYY, 1976, s. 213).

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

sörū ‘bir tür alabalık (*Prosopium cylindraceum*)’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 213); bk. *sürü, hürü*.

Etim.: Evk. *surī* ‘sig (bir cins somon)’ (Vas., 1958, s. 372). Sözcük Tunguz dillerinden Evencede de bulunmaktadır: Evn. *huriçən ~ huriçān* 1. ‘sig (bir cins somon)’ 2. ‘bir tür alabalık (*Prosopium cylindraceum*)’ (SSTMYa, 1977, ss. 129-

130). Her iki balık da alabalıkgiller ailesine mensuptur, bu Yakutça ve Evenkice arasındaki anlamsal değişimin nedenlerini açıklamaktadır. Sözcüğün bu varyantının etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

sōrük 1. ‘el yapımı küçük deri çanta, heybe’ (SY.) 2. ‘içi dolu küçük deri çanta’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 213; STBUT, 2004-2018, IX, ss. 72-73).

Etim.: Evk. *səruk* ‘av için yük eyeri’ (DSYY, 1976, s. 213). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hāruk* (*hāruk* ~ *ārūk*) 1. ‘torba, çanta’ 2. ‘yük’ 3. ‘(huş ağacı kabuğundan) kapacak’; Neg. *sāyuh* (<*səruk) ‘(yük) çantası’; Orok. *səruku* ‘(yük) çantası’ (SSTMYa, 1977, s. 146). Sözcük Yakutçaya Evenkice uzun ünlülü *səruk* ‘yük çantası’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 535).

sucāŋki ‘tüfek, silah atış desteği’ (DSYY, 1976, s. 214; STBUT, 2004-2018, IX, s. 106).

Etim.: Evk. *sucakaki* ‘(tüfeğin altındaki) çatal ayak, destek’ (Bol., 2000, II, s. 66). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *socah* ~ *sicah* ‘(tüfeğin altındaki) çatal ayak, destek’; Oro. *sucaqu* ‘(tüfeğin altındaki) çatal ayak, destek’; Man. *sucaku* 1. ‘destek, payanda’ 2. ‘(tuzakta) mekanizmayı harekete geçiren aygıt’ (SSTMYa, 1977, s. 120). Yakutça kopyada, Evenkice sözcükteki -*ka*- hecesi düşerken orta hecedeki -*a*- ünlüsünü uzatmış ve sözcük örneksene nedeniyle mevcut görünümünü almıştır: krş. *tägāŋki*, *ütāŋki* vb.

sucanā ‘folklor eserlerinde adı geçen vahşi insan’ (An.) (DSYY, 1976, s. 217).

Etim.: bk. *çuçunā*.

sugar (*sugardā-*) ‘yolu göstermek’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 213); bk. *hūgār*.

Etim.: Evk. *sugar* ‘yol işareti’ (DSYY, 1976, s. 213). Sözcük *sugar* ‘yol işareti’ + addan eylem yapan -*dā* ile türetilmiştir.

sulahın ‘şişe geçirilerek pişirilmiş yağlı et’ (Olen.) (DSYS, 1995, s. 166).

Etim.: Evk. *silavun* ‘şiş’ (DSYS, 1995, s. 166). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hīlün* 1. ‘şiş, sivri kazık’ 2. ‘şiş kebabı (et, balık)’; Neg. *şilavün* ‘şiş, sivri kazık’ 2. ‘şiş kebabı (et, balık)’; Oroç. *silo* ‘şiş

kebapı (et, balık)', *silō(n-)* ~ *siləu(n)* (<*silavun) 'şiş, sivri kazık'; Ud. *silou(n-)* (<*silavun) 1. 'şiş, sivri kazık' 2. 'şiş kebabı (et, balık)'; Ulç. *şilopü(n-)* 'şiş, sivri kazık'; Orok. *şilo(n-)* 'şiş kebabı (et, balık)'; Nan. *şilō (şilaō)* 'şiş kebabı (et, balık)'; Man. *şolon* '(et kızartmak için) şiş, sivri kazık, çatal' 2. 'dirgen, çatal' (SSTMYa, 1977, s. 82). Tunguzca sözcüklerin kökeniyle ilgili iki açıklama bulunmaktadır: Bunlardan biri Moğolca *siru* ~ *soru* 1. 'şiş' 2. 'çatal', diğeri Ana Altayca *sīla 'keskin çubuk, diş' sözcüğüdür (SSTMYa, 1977, s. 82; EDAL, 2003, s. 1251). Sözcük Yakutçaya Evenkice üzerinden kopyalanmıştır.

sulakī 'tilki' (Ud.) (DSYS, 1995, s. 166); krş. Dolg. *suldāmi*.

Etim.: Evk. *sulakī* 'tilki' (DSYS, 1995, s. 166). Sözcüğün diğ. Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *sūlaki* ~ *sūlahi* 'dişi tilki'; Evn. *hūlā* 'tilki'; Neg. *solahī* 'tilki'; Oroç. *sulaki* 'tilki'; Ud. *sul'an* 'tilki'; Ulç. *sūli* 'tilki'; Orok. *sūli* 'tilki'; Nan. *solī* 'tilki' (SSTMYa, 1977, s. 124). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken seslik ve anlamsal özelliklerini korumuştur.

sulukta 'geyik, hayvan bağırsağı' (An., VVil.) (DSYY, 1976, s. 214; STBUT, 2004-2018, IX, s. 124); bk. Yak. *hulukta*; Dolg. *hulukta*.

Etim.: Evk. *silukta* 'bağırsaklar' (DSYY, 1976, s. 214). Sözcüğün diğ. Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ş'ilukta* ~ *ş'ilutta* '(kalın) bağırsaklar'; Evn. *hīltā* 'bağırsak'; Neg. *şilta* ~ *şilukta* '(kalın) bağırsak'; Oroç. *silukta* 'bağırsak'; Ud. *sulukta* 'bağırsak'; Orok. *hīliqta* '(kalın) bağırsak' (SSTMYa, 1977, s. 85). DSYY'de verilen etimolojinin aksine *silukta* sözcüğü, Evenkicede daima tekil olarak 'bağırsak' anlamına gelecek şekilde kullanılır. Sözcük Yakutçaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmış olmalıdır.

sumaxay 'şimdi, şu anda' (Verx.) (DSYY, 1976, s. 214).

Etim.: bk. *humāxy*.

suolā 'çadır gövdesinin temel sııkları' (Olen.) (DSYY, 1976, s. 215).

Etim.: bk. *huona*.

suonā 'çadır gövdesinin temel sııkları' (Bul.) (DSYY, 1976, s. 215).

Etim.: bk. *huona*.

suoᅇā 1. ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ (Sunt., Jig.) 2. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ (VVil.) 3. ‘geyik cenini’ (VVil.) (DSYY, 1976, s. 215; STBUT, 2004-2018, IX, s. 146); bk. *suoᅇᅇa*, *huoᅇᅇa*, *huoᅇā*.

Etim.: Evk. *sōᅇᅇā* ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ (DSYY, 1976, s. 215). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *hōᅇᅇāçan* 1. ‘yavru geyik (evcil ve yabani geyiğin yavrusu, 1-5 aylık)’ 2. ‘yavru (kuzu, tay, buzağı)’; Neg. *sōᅇᅇkān* ‘nisan (geyiğin yavrulama ayı)’, *sōᅇᅇaçān* ‘(yeni doğan) geyik yavrusu’; Oroç. *soᅇᅇo b’ān’i* ‘nisan ayı’, *soᅇᅇoço(n-)* ‘(yeni doğan) geyik yavrusu’; Orok. *sōᅇᅇdo(n-)* 1. ‘(bir yaşına kadar) meme emen geyik yavrusu’ 2. ‘geyik yavrusu’ 3. ‘yavru (tay, ayı yavrusu)’ (SSTMYa, 1977, ss. 110-111). Yakutça *suoᅇᅇa* varyantından anlaşıldığı üzere sözcükte önce *-n-* > *-ᅇ-* değişimi gerçekleşmiş ve ardından *-ᅇ-* seslerinden bir düşmüş olmalıdır.

suoᅇᅇa ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ (An.) (DSYY, 1976, s. 215).

Etim.: bk. *suoᅇā*.

suoraxa ‘beyin’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 215).

Etim.: bk. *suoraka*.

suoraka 1. ‘beyin’ (Ab., All., Verx., Mom., SKol., Sakk., UsY., UsAld., VVil., VKol.) 2. ‘omurilik’ (Bul., Oym.) (DSYY, 1976, s. 215; STBUT, 2004-2018, IX, s. 148). bk. *suorakka*, *suorat*, *suoraxa*; krş. *sutuka*.

Etim.: Evk. *hurka* ‘beyin’ (Novgorodov, 2009, s. 230). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hurka* 1. ‘omurilik’ 2. ‘ağacın özü’; Neg. *hoykān* (<*hurkan) 1. ‘omurilik’ 2. ‘ağacın özü’ (SSTMYa, 1977, s. 353). Sözcüğün etimolojisiyle ilgili ilk öneri Popov tarafından yapılmıştır. Popov sözcüğün kökenini Evence *hōraka* ‘beyin’ sözcüğüyle açıklamıştır (Popov, 1980, s. 119). Bu biçim yalnızca bir Evence sözlükte tanıklanmıştır (Tsintsius ve Rişes 1952, s. 274). Maddedeki diğer sözcüklerden anlaşıldığı kadarıyla bu sözlük Evencenin ağızlarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla Evence sözcük Tunguzca *sōraka’dan kopyalanmış olabileceği gibi Yakutçadan geri kopyalanan bir sözcük olması da mümkündür. İkinci seçenek daha akla yatkındır.

suorakka ‘beyin’ (Verx., Mom.) (DSYY, 1976, s. 215).

Etim.: bk. *suoraka*.

suorat ‘beyin’; *suorat baha* ay. (DSYY, 1976, s. 215).

Etim.: bk. *suoraka*.

sutuka 1. ‘sepetçi söğüdünün ya da yeni yetişen söğüdün kolayca soyulan yumuşak kabuğu’ 2. ‘(baharda) melez ağacının kabğunun altında bulunan yumuşak tabaka, soymuk’ (SY.) 3. ‘omurilik’ (Vil.) (DSYY, 1976, s. 216; STBUT, 2004-2018, IX, s. 192); bk. Yak. *hutukā*, krş. Yak. *suoraka*; Dolg. *hutukā*.

Etim.: Evk. *sutukā* 1. ‘omurilik’ 2. ‘kıkırdak’ 3. ‘ağacın özü’ (Mır., 2004, s. 527). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hutukā* (*kutukā* ~ *hatukā* ~ *huçukā* ~ *huçumā*) 1. ‘(ağacın) özü, (cevizin) içi’ 2. ‘(omur)ilik’ 3. ‘omurga’; Evn. *hütqa* (*ütqa* ~ *hütka*) 1. ‘belkemiği, omurga’ 2. ‘omur’ 3. ‘aşık (kemiği)’; Ud. *hutiga* ‘(ağacın) özü’ (SSTMYa, 1977, ss. 356-357). Yakutçaya Evenkice sözcüğün sahip olduğu ‘omurilik’ ve ‘ağacın özü’ anlamları kopyalanmıştır. Sözcüğün standart Yakutçadaki varyantında Evenkice son hece uzun ünlüsünün kısaldığı görülmektedir.

sūnaxān ‘yabani geyik avında kullanılan tuzak geyiği uzaktan yönlendirmeye yarayan kayış’ (An.) (DSYY, 1976, s. 216); bk. *hūnakān*.

Etim.: Evk. *suna* ‘köpekleri bağlamak için kullanılan kayış’ (DSYY, 1976, s. 216). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *hūñkan* ‘köpek dizgini (avda köpekleri, dönüşte avı bağlamak için kullanılan kayış)’; Oroç. *sūna* ‘(tören sırasında şamana eşlik eden erkeklerin ve kadınların tuttukları şamanın kemerinin arkasına bağlanan uzun) kayış’; Ulç. *sūna* ‘(şamanın) kemeri’; Orok. *suna* ‘köpek dizgini’; Nan. *sona* 1. ‘(uzun, çocuklar için) kayış’ 2. ‘(şamanın) kemeri’; Man. *suna* ~ *sūna* ‘köpek dizgini’ (SSTMYa, 1977, s. 127). Yakutça sözcük *sūna* ‘kayış’ + küçültme eki *-xān* yardımıyla oluşmuştur. Sözcük Yakutçaya Evenkice *sūna* 1. ‘dizgin, (köpekleri bağlamak için küçük) kayış’ 2. ‘dizgin bağı’ varyantından kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 524).

sūptīn ‘çantayı bağlamak için eyer kayışı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 167).

Etim.: Evk. *supti* ‘kabın üstündeki bağ’ (DSYS, 1995, s. 167). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *huhtiŋ* ‘(yükü kızağa bağlamak için) ip’; Oroç. *supti(n-)* ‘(çocuğun beşiğindeki balık derisinden) bağlar’; Ulç. *sūptaŋgi* ‘(yükü kızağa bağlamak için) ip, kayış’; Nan. *soptaŋgi* ‘(yükü kızağa bağlamak için) ip, kayış’; Man. *şooħa* ‘yük arabasını bağlamak için kalın) ip’ (SSTMYa, 1977, s. 129). Sözcük Yakutçaya tanıklanmamış *sūptīn varyantından kopyalanmıştır: bk. Evk. *huptīn* ‘kızıktaki yükü sabitlemek için ip’ (Mır., 2004, s. 578), *sūpti* ‘(yük çantasının, kabın üstündeki) bağ’ (SSTMYa, 1977, s. 129).

sücālā ‘yüzü beyaz çizgili (geyik donu hk.)’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 217); bk. *höcügďä*.

Etim.: Evn. *hucepu* ~ *hucelā* ‘beyaz yüzlü, beyaz burunlu’ (DSYY, 1976, s. 217). Sözcüğün bu varyantı Evenceden kopyalanmıştır. Tunguzca bütün varyantlar kısa ünlülü olduğundan ünlü uzunluğu sözcük Yakutçaya kopyalandıktan sonra ortaya çıkmış olmalıdır.

süntüçān ‘sivrisinek’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 217); bk. Yak. *himciçān*; Dolg. *hünmüktä*.

Etim.: Evn. *humtāçən* ‘sinek, tatarcık’ (DSYY, 1976, s. 217). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hunmiktā* ‘sinek, tatarcık’; Neg. *hunmuçəktā* ‘sinek, tatarcık, titrersinek’; Oroç. *pumiktā* ~ *pumpuktā* ‘sinek, tatarcık’; Ud. *humuktā* ‘sinek, titrersinek’; Ulç. *pultā* ~ *pumiktā* ~ *puntā* ‘sinek, tatarcık’; Orok. *puliktā* ~ *pumiktā* ~ *pəmiktā* ‘sinek, tatarcık’; Nan. *purmiktā* ‘sinek, tatarcık’ (SSTMYa, 1977, s. 348). Sözcük DSYY’de belirtildiği üzere Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır.

sürü ‘bir tür alabalık (*Prosopium cylindraceum*)’ (İnd., Oym., Jig.) (DSYS, 1995, s. 168); bk. *sörü*.

Etim.: Evk. *surī* ‘sig (bir cins somon)’ (Novgorodov, 2009, s. 230); Evn. *huriçən* ~ *huriçān* ‘sig (bir cins somon), *Prosopium cylindraceum* (bir tür alabalık)’ (DSYS, 1995, s. 168).

taxtıkan ‘ormanlık tundrada gür dallı alçak boylu ağaç’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 238; STBUT, 2004-2018, X, s. 310).

Etim.: Evk. *taktikān* ‘sedir’ (Novgorodov, 2009, s. 233). Sözcüğün Udihece ve Mançucadaki varyantları şunlardır: Ud. *taktiya* ‘porsuk ağacı’; Man. *takta moo* ‘Sibirya köknarı’ (SSTMYa, 1977, s. 154). Evenkice sözcük *takti* + *-kān* ‘küçültme ekiyle’ türetilmiştir. Yakutça sözcükte artmadaksılaşma, *-k-* > *-x-* değişimi ve uzun ünlü kısalması meydana gelmiştir.

talān 1. ‘bir şeyin su yüzeyini hareketlendirmesi, dalgalandırması (örn. göle konan ördeğin oluşturduğu gittikçe genişleyen dalgalar’ (SY.) 2. ‘su yüzeyindeki şıprıtı’ (Novgorodov, 2009, s. 200; STBUT, 2004-2018, X, s. 159). bk. Yak. *dalān*, *talār-*; Dolg. *talān*.

Etim.: Evk. *talān* ‘(atılan bir nesneden oluşan) su üzerindeki daire’ (Vas., 1958, s. 383; Bol., 2000, II, s. 91; Mır., 2004, s. 599). Sözcükle ilgili farklı varyantlar Nanaycada tanıklanmıştır: Nan. *talā* 1. ‘kayığın yaptığı iz’ 2. ‘(balığın hareketinden oluşan) dalga’, *talao-* 1. ‘(kayık hareketiyle) iz bırakmak’ 2. ‘(balık hakkında, balığın hareketiyle ilgili) iz bırakmak’ (SSTMYa, 1975, s. 157). Dolganca sözcüğün anlamı ve etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir. Yakutça, Dolganca ve Nanayca varyantların uzun ünlülü olması sözcüğün Yakutça ve Dolgancaya uzun ünlülü tanıklanmamış bir varyanttan kopyalandığını düşündürmektedir.

talār- ‘su yüzeyi hafifçe dalgalanmak’ (Popov, 1986, s. 66).

Etim.: bk. Yak. *talān*.

talgay ‘küçük fok’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 181).

Etim.: Evk. *talgay* ‘yaşlı fok’ (Mır., 2004, s. 599). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

talgāyka ‘küçük fok’ (DSYS, 1995, s. 181).

Etim.: bk. *talgay*.

tana ‘mersin balığı’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 235).

Etim.: Evk. *tana* ~ *taŋa* ‘mersin balığı’ (DSYY, 1976, s. 235). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 162).

taŋsa ‘Sibirya köknarı’ (DSYY, 1976, s. 235); bk. *tāŋsa*.

Etim.: Evk. *taŋsa* ‘sedir ağacı’ (Mır., 2004, s. 603). Yakutçada etimolojisi ilk kez tespit edilen sözcük, yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

tarmı ‘erkek ördek, suna’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 237).

Etim.: bk. *tarmī*.

tarmī ‘ördek adı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 184); bk. *tarmı*.

Etim.: Evk. *tarmī* ‘suna’ (DSYS, 1995, s. 184). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *taymī* ‘suna’; Oroç. *taumē* ‘yeşilbaş’; Ud. *taumas* ‘yaşilbaş’; Ulç. *tarmī* ‘suna’; Nan. *tarmī* 1. ‘suna’ 2. ‘tarakdiş’; Man. *tarmīn n’ehe* ‘boz ördek’ (SSTMYa, 1977, s. 169). Sözcüğün *tarmı* varyantı daha eskicil olduğu için Yakutçanın ses yasalarına uyum sağlamıştır; *tarmī* daha yeni bir kopyadır.

tāxan ‘fırtınadan devrilmiş ağaç, (fırtınadan kopmuş) ölü dallar’ (Yes., Olen.); *tāxan mas* ‘fırtına vb. nedenlerden devrilmiş ancak büyümeye devam eden ağaç’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 232; DSYS, 1995, s. 180).

Etim.: Evk. *tākən* ‘devrilmiş ağaç’ (DSYY, 1976, s. 232). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *tāqən* ‘kütük, (devrilmiş) ağaç, (batık) kütük’; Neg. *tākan* ‘(batık) kütük, (devrilmiş) ağaç’; Oroç. *tāka* ‘(batık) kütük’; Ud. *t’a(n-)* ‘(batık) kütük, (devrilmiş) ağaç’; Orok. *tō* ‘(batık) kütük, (devrilmiş, dereye karşıdan karşıya geçmeye yarayan) ağaç’; Nan. *tāqā* ‘suya devrilen ağaç, devrilmiş ağaç’ Man. *tuhan* ‘nehirin arasında uzanan kütük, (dere boyunca devrilmiş) ağaç’ (SSTMYa, 1977, ss. 155-156). Yakutça sözcükte Evenkice uzun ünlü korunmuştur, Evenkice -ə- sesi artdamaksızın -a-‘ya dönüşmüş, Evenkice -k- Yakutçada -x-‘ya değişmiştir.

tāksa ‘toprak’ (An.) (DSYS, 1995, s. 180); bk. Yak. *dāksa*; Dolg. *tāksa*.

Etim.: Evk. *taksa* ‘kil’ (DSYS, 1995, s. 180). Sözcüğün Tunguz dillerindeki değişmeleri şunlardır: Evk. *tāksa* (*taksa*) ‘kil’; Evn. *tās* (<*tāksa), (*tāl* ~ *tāmaq* ~ *tāš-šā*) ‘(hayvanlar tarafından yiyecek olarak kullanılan beyaz) kil’; Neg. *tāksa* 1. ‘(beyaz) kil’ 2. ‘(örtm.) (ayının) beyni’; Ud. *takeæ* (<*tāksa) 1. ‘(özel bir tür) kil’ 2. ‘(örtm.) (ayının) beyni’; Ulç. *toaqsa* ~ *tiaqsa* 1. ‘kil’ 2. ‘kireç’; Orok. *tōqso* ‘kil’; Nan. *toaqsa* 1. ‘(beyaz) kil’ 2. ‘kireç’ (SSTMYa, 1977, s. 154). Sözcük Yakutçaya Evenkice uzun ünlülü varyanttan, *tāksa*’dan kopyalanmıştır. Evenkice -k- sesi Yakutçada -x-’ya değişmiştir.

tākılān ‘dereden geçmek için kullanılan tomruk, köprü’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 231); bk. Yak. *digdilān*; Dolg. *tākılān*.

Etim.: Evk. *tākālān* ‘tomruk, kütükler, tahta köprü’ (Bol., 2000, II, s. 91). Sözcüğün etimolojisi ilk kez Evenkice *tākən* ‘(derede) tahta geçit, tahta köprü’ ile açıklanmıştır (DSYY, 1976, s. 231). Bu etimoloji kabul görmediğinden olsa gerek diğer çalışmalarda kendisine yer bulamamıştır. Sözcük Yakutçaya Evenkice *tākālān* varyantından kopyalanmıştır. Evenkice sözcükteki uzun ünlüler Yakutça kopyada korunurken Evenkice -ə- ünlüsü -ı-’ya değişmiştir.

tāla ‘tuzlu toprak’ (VKol.) (DSYY, 1976, s. 231).

Etim.: Evk. *tālā* ~ *tala* 1. ‘tuzlu arazi (tuz kaynakları olan vadi)’ 2. ‘(yabani geyikler için) pusu yeri’ (Bol., 2000, II, s. 91, 92). SSTMYa’da sözcüğün Negidalce varyantı şu şekildedir: *talan* ‘kaynak, rezervuar’ (SSTMYa, 1977, s. 156). Sözcüğün Evence varyantı da bulunmaktadır: Evn. *tal* ‘dağ koyunlarının yaladıkları tuzlu kireç’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 240). Sözcük Evenkice *tālā* varyantından Yakutçaya kopyalanmıştır. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

tāmlān 1. ‘çalılık, maki, sık çalılık’ 2. ‘ormanda çalılarla kaplı, meyilli, nemli yer’ (DSYY, 1976, s. 231).

Etim.: bk. *ābilān*.

tāḡā ‘yolda geyikleri otlatmak ve çay içmek için durak yeri’ (Sad.); *tāḡār-* ‘yolda durup geyikleri otlatarak çay içmek’ (Sad.) (DSYS, 1995, s. 179).

Etim.: Evk. *tāḡə* ‘yolda durak; yolda ikinci kahvaltısı’ (DSYS, 1995, s. 179). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. İkinci hecedeki ünlü, birinci hecedeki uzun ünlü nedeniyle uzamıştır.

tāḡsa ‘Sibiry köknarı’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 179).

Etim.: bk. *taḡsa*.

tāpī ‘çanta kayışı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 231).

Etim.: bk. *tāptīn*.

tāptīn 1. ‘çanta kayışı’ (Olen.) 2. ‘iki çantayı bağlayarak birleştiren kayış’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 231; DSYS, 1995, s. 179); bk. *tāpī*, *tāptīn*.

Etim.: Evk. *taptin* ‘çanta kayışı’ (DSYY, 1976, s. 231). Sözcük, Evenkice sözlüklerde tanıklanamamıştır.

tāptīn ‘çanta kayışı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 231).

Etim.: bk. *tāptīn*.

tāḡālgānā ‘geyik eyerinin üstündeki oturmaya mahsus yumuşak yer’ (Sunt.) (DSYY, 1976, s. 255); bk. *tāḡāḡki*.

Etim.: Evk. *tāḡālgān* ‘oturmak için kayığa konulan huş ağacı kabuğundan döşek’ (Novgorodov, 2009, s. 235).

tāḡālkānā ‘geyik eyerinin üstündeki oturmaya mahsus yumuşak yer’ (Novgorodov, 2009, s. 235).

Etim.: bk. *tāḡāḡki*.

tāḡāḡki 1. ‘geyik eyerinin üstündeki oturmaya mahsus yumuşak yer’ (Len.) 2. ‘huş ağacı kabuğundan kayık oturağı’ (Sad.) (DSYY, 1976, s. 255, 256; DSYS, 1995, s. 200); bk. *tāḡālgānā*, *tāḡālkānā*, *tākāḡki*, *tāl*, *tālt*.

Etim.: Evk. *tāḡāḡki* ‘oturak; eyer altı yastığı’ (DSYY, 1976, s. 256). Evenkice sözcüğün Tunguz dillerindeki ilişkili olduğu söz varlığı şöyle sıralanabilir: Evk. *tāḡālgān* (*tālgān*) 1. ‘(oturmak için kayığa konulan huş ağacı kabuğundan) döşek’

2. ‘kanat (binek eyerinde tahtanın kenarı)’, *təyəmkin* ~ *təyəçivun* ‘oturak, sıra, iskemle’, *təyəñki* (*təvəkī* ~ *təyəbūn* ~ *təyəvūn* ~ *təyəçin*) 1. ‘oturak, sıra, iskemle, oturmak için kütük parçası’ 2. ‘(eyerin altındaki, geyik postundan) döşek’; Evn. *təgəlgək* (*tögölgən*) ‘oturma yeri’, *təyənməy* (*tögönməy* ~ *təgənməy* ~ *təyənməyi*) ‘oturak, sıra, peyke, tabure, sandalye, eyer yastığı’, *təyəçin* (*töyöçön* ~ *təgəçin* ~ *təyəçən*) ‘oturak’, *təyəçin* (*töyöçön* ~ *təyəçən*) ‘oturak (sıra, peyke, tabure, sandalye)’, *təgəçək* 1. ‘oturma (işlemi)’ 2. ‘oturulmuş yer’ 3. ‘vahşi hayvan yatağı’; Neg. *təgəvun* ‘(eyerin altındaki) döşek’, *təñku* (*təpun* ~ *təuku*) 1. ‘oturak (sıra, tabure)’ 2. ‘(kayıkta, oturmak için) tahta’ 3. ‘döşek (sığınım ya da yaban domuzunun kafasından, oturmak için kullanılan post parçası)’; Oroç. *təñku* 1. ‘oturak (sıra, tabure)’ 2. ‘(oturmak için) döşek’, *təpu(n-)* ‘küçük halı, (oturmak için) döşek’; Ud. *təñku* (*təgə*) ‘oturak (sandalye, sıra, tabure)’; Ulç. *təñku* ~ *təsuku* ‘oturak (sandalye, sıra, tabure)’; Orok. *təgdə(n-)* ~ *təgə(n-)* ‘oturak (kızaktaki enlemesine tahtalar)’, *təkkū* ~ *təku* 1. ‘oturak (sandalye, sıra, tabure)’ 2. ‘oturmak için döşek, yastık’; Nan. *təñku* ‘oturak (sandalye, sıra, tabure)’ 2. ‘eyer’; Man. *teku* 1. ‘makat, oturak yeri’ 2. ‘oturak (koltuk ve oturmak için her türlü nesne)’ 3. ‘yastık’ 4. ‘ikamet yeri, mesken’ 5. ‘embriyo yeri’ (SSTMYa, 1977, ss. 226-228). Sözcük Yakutçaya Evenkice *təgəlgən* ve *təgəñki* varyantlarından kopyalanmıştır. Tunguzca gövdeler, Ana Tunguzca *təgə-* ‘oturmak’ fiinin değişiklerinden türetilmişlerdir.

täkəñki ‘geyik eyerinin üstündeki oturmaya mahsus yumuşak yer’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 256).

Etim.: bk. *tägəñki*.

täksä ‘ateşin etrafına dağılmış iğne yapraklı dallar’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 200).

Etim.: bk. *säksä*.

täl 1. ‘(kızak, kayık, evin kapısının önündeki vb.) döşeme tahtası’ (SY.) 2. ‘huş ağacı kabuğundan kayığın dibini örten ince tahtalar’ (STBUT, 2004-2018, XI, s. 463; DSYS, 1995, s. 200); Dolg. *täl*.

Etim.: bk. Yak. *tägəñki*.

tälbä ‘destek, payanda, çatallı çubuk’ (Vil., Yes.) (DSYY, 1976, s. 256); bk. Dolg. *tälbä*.

Etim.: Evk. *tälbä* ‘destek, payanda, çatallı çubuk’ (DSYY, 1976, s. 256). Sözcük Oroqçada da bulunmaktadır: *tälbä* ‘(ekmeği, eti ve balığı sıkılaştırmak için kullanılan) şişteki yatay çubuk’ (SSTMYa, 1977, s. 231). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken seslik ve anlamsal özelliklerini korumuştur.

tälägi ‘pantolon kemeri’ (An., Bul., Vil., Yes., Olen., VVil.) (DSYY, 1976, s. 256); bk. Yak. *tälgi*, *täligi*; Dolg. *tälägi*.

Etim.: Evk. *tälägi* ‘uzun kışlık çizmelerin kayışlarının bağlandığı kemer’ (DSYY, 1976, s. 256). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *täligi* 1. ‘(kadınların uzun güderi çoraplarını bağladıkları halkalı) kemer’ 2. ‘(pantolon için) kemer’ 3. ‘(paçaya dikilen, çizmenin ağız kısmının bağlandığı) halka’ 4. ‘uyluk’; Ud. *täli^hə* ‘küçük kemer’; Ulç. *tälə* ‘kemer’; Orok. *täläyi* ‘(uzun çoraplara bağlanan) kemer’; Man. *toli* ‘(çocuk pantolonunda) büzgü’, *telgi* ~ *telg’en* ~ *tesile* ‘(pantolon ve etek için) kemer’; krş. Klasik Moğolca *telei* ‘(pantolon için) kemer’ (SSTMYa, 1977, s. 232, 233). Sözcük Yakutçaya Evenkice *tälägi* ‘pantolon ve kalçalık için küçük kemer’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 648).

tälgi ‘pantolon kemeri’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 256).

Etim.: bk. *tälägi*.

täligi ‘pantolon kemeri’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 256).

Etim.: bk. *tälägi*.

tält ‘kayıktaki tahta oturak’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 256).

Etim.: bk. *tägänki*.

tänin 1. ‘yükli geyik eyerinin altına serilen döşek’ (An.) 2. ‘geyiklerin kafa derileri birleştirilerek dikilen, eyer ve heybe örtüsü olarak kullanılan kilim’ (Ks.) (DSYY, 1976, s. 257; DSYS, 1995, s. 200).

Etim.: bk. *täninä*.

tānīnā ‘yüklü geyik eyerinin altına serilen döşek’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 257); bk. Yak. *tānīn*, Dolg. *tānīnā*.

Etim.: Evk. *tāninā* ‘eyerin altındaki küçük halı-döşek’ (DSYY, 1976, s. 257). Sözcüğün farklı bir varyantı Oroqçada bulunmaktadır: *tāni* ‘eyerin altındaki küçük halı-döşek’ (SSTMYa, 1977, s. 235). Sözcük Yakutçaya Evenkice *tānīnā* ‘yük altındaki küçük kürk halı’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 650).

tān 1. ‘dağlık alandaki düzlük’ 2. ‘bataklık tümseklerinin, söğütlerin, genç huş ağaçlarının bulunduğu dar, uzun nehir vadisi, bataklık alan’ (An., Bul., Olen., UsY.) 3. ‘çıplak dağlardaki açık, düz yer’ 4. ‘nehirin başlangıç noktasındaki yüksek, açık yer’ (Ks.) (DSYY, 1976, s. 258; DSYS, 1995, s. 201; STBUT, 2004-2018, XI, s. 526); bk. Yak. *tānā*; bk. Dolg. *tān*, krş. Dolg. *tānkā*.

Etim.: Evk. *tān* ‘düz geçit; su bölümü çizgisindeki düzlük’ (DSYY, 1976, s. 258; DSYS, 1995, s. 201). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *tānkā* (*tānkō* ~ *tānkā*) 1. ‘(iğne yapraklı, sık) orman, tayga’ 2. ‘(büyük, kalın) ağaç’; Neg. *tān* ‘(ilkbaharda sular altında kalan alçak) kıyı’, *tān* *ōyī* ‘alçak, düz (kıyı hk.)’, *tānki* ‘su birikintisi, çukur’; Oroç. *tānki* ‘su birikintisi’; Orok. *tānāsi* ‘geçit’; Nan. *tānki* ‘su birikintisi’ (SSTMYa, 1977, s. 235). Sözcük Yakutçaya kopyalanırken seslik özelliklerini korumuştur.

tānā ‘düz yer’ (Tok.) (DSYY, 1976, s. 258).

Etim.: bk. *tān*.

tılxaydā- ‘dökülmek (ırmak ve dere hk.)’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 198).

Etim.: bk. *tilkā*.

tilkā 1. ‘kanalın ağzının geniş yeri’ 2. ‘çukur, girinti’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 254); bk. *tılxaydā-*.

Etim.: Evk. *tilkan* ‘nehirin taşması, nehrin kabarması, taşkın’ (DSYY, 1976, s. 254). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *tilqa* ‘ırmağın taşması, nehrin kabarması, taşkın, nehirde su seviyesinin yükselmesi’; Ulç. *çilçan* ‘nehirin taşması, buzların çözülmesi sırasında su seviyesinin yükselmesi’; Nan. *çilqā* ‘nehirin taşması, buzların çözülmesi sırasında su seviyesinin yükselmesi’ (SSTMYa, 1977, ss. 180-181). Sözcük Yakutçaya Evence

ve Nanayca varyantlara benzer *-n* sesinin bulunmadığı bir Tunguzca varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

tıñıçça ‘olta’ (Ab.) (DSYY, 1976, s. 254).

Etim.: bk. *çıñıt*.

tıñıççı ‘olta’ (Verx.) (DSYY, 1976, s. 254).

Etim.: bk. *çıñıt*.

tıgdılān ‘tahta geçit, tahta köprü’ (DSYS, 1995, s. 185).

Etim.: bk. *digdilān*.

tıgdılān ‘tahta geçit, tahta köprü’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 185).

Etim.: bk. *digdilān*.

tiksä ‘huş ağacı kabuğundan çatı’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 239).

Etim.: Evk. *tiksa* ‘(huş kabuğundan, kaynatılmış üç huş kabuğu şeritinden çadır, yük için) örtü’; Evn. *tıs* ‘(huş kabuğundan, çadır için) örtü’; Neg. *tıksa* 1. ‘(huş kabuğundan, yazlık mesken için) örtü’ 2. ‘(huş kabuğundan) bez, döşek’; Oroç. *tuksa* ‘(huş kabuğundan) bez’; Ud. *tukeæ ~ tukæ* ‘(huş kabuğundan) bez’; Ulç. *tııqsa* ‘(huş kabuğundan, yazlık mesken için) örtü’; Nan. *tısa* ‘(huş kabuğundan, alaçık, kulübe için) örtü’; Man. *tuksa boo* ‘(huş kabuğuyla örtülü) alaçık’ (SSTMYa, 1977, s. 179). Sözcükte ilk hecedeki *-i-* ünlüsü nedeniyle öndamaksılaşma meydana gelmiştir.

timäxtin ‘geyik eyerinin kolanı’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 239; STBUT, 2004-2018, X, s. 353); bk. Yak. *timäktin, timältin*; Dolg. *timäxtin*.

Etim.: Evk. *tıñaptun* ‘kolanı’ (DSYY, 1976, s. 239). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *tıñaptın* ‘kolanı, karın altı kayışı’; Neg. *tıñapun* ‘(kadın için) göğüslük’; Ud. *tıñapti(n-)* ‘göğüslük, önlük’ (SSTMYa, 1977, s. 185). Sözcük, Yakutça *timäx* ‘düğme’ sözcüğünden kaynaklanan örneksime nedeniyle mevcut şeklini almıştır. Evenkice sözcük *tıñan* ‘göğüs’ + kaplamak, sarmak anlamı katan ad yapım eki *-ptun* ile türetilmiştir.

timäkt̄in ‘geyik eyerinin kolanı’ (An.) (DSYY, 1976, s. 239); bk. Dolg. *timäkt̄in*.

Etim.: bk. Yak. *timäxt̄in*.

timält̄in ‘geyik eyerinin kolanı’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 239).

Etim.: bk. *timäxt̄in*.

t̄ilā- ‘(örtm.) ayıyı? öldürmek’ (NKol., SKol.) (DSYY, 1976, s. 238).

Etim.: Evk. *t̄ilə ~ t̄ilə* ‘ayı’, *t̄ilə- ~ t̄ilə-* 1. ‘ayı eti yemek’ 2. ‘ayı yağı kokmak’ 3. ‘(büyük hayvanın) derisini yüzmek’ (Bol., 2000, II, s. 142). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 181). Evenkice ad Yakutçaya eylem olarak kopyalanmıştır. Bunda Yakutçanın kullanım sıklığı en yüksek addan eylem yapım eki olan *-lā-* etkili olmuş olmalıdır. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

toŋoldo 1. ‘geyik kızıağının önünde bulunan kolanın takıldığı delikli ahşap ya da boynuz parça’ (An.), (Pek.) 2. ‘söğütten bükülerek yapılan kızıağın önündeki kavis’ (Sakk.) 3. ‘kemendin bir ucuna bağlanmış, ilmiği sarmak için kemikten halka biçimindeki makara’ 4. ‘denizde uzun, dar burun’ (DSYY, 1976, s. 242); bk. Yak. *toŋollo, toŋulla*; Dolg. *toŋoldo*.

Etim.: Evk. *toŋoldo* ‘daire, halka’ (DSYY, 1976, s. 242). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *toŋolrb* ‘(koşum, kolan için) halka’; Neg. *toŋolo* 1. ‘halka’ 2. ‘(serbest hâldeki) düğüm’; Oroç. *tuŋəpkə* ‘(kulak memesine takılan) halka’; Ud. *toŋo* ‘düğüm, tuzak’; Orok. *toŋolto* ‘düğüm’; Nan. *toŋgokpiā* ‘Tatar yayındaki sicim’ (SSTMYa, 1977, s. 198). Sözcük Yakutçaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmış olmalıdır. Yakutça sözcükteki anlam genişlemesi sonradan ortaya çıkmıştır.

toŋollo 1. ‘geyik kızıağının önünde bulunan kolanın takıldığı delikli ahşap ya da boynuz parça’ (Verx., UsY.) 2. ‘söğütten bükülerek yapılan kızıağın önündeki kavis’ (DSYY, 1976, s. 242).

Etim.: bk. *toŋoldo*.

toġulla 1. ‘geyik kızağının önünde bulunan kolanın takıldığı delikli ahşap ya da boynuz parça’ (Ab., Jig.) 2. ‘söğütten bükülerek yapılan kızağın önündeki kavis’ (DSYY, 1976, s. 243; STBUT, 2004-2018, X, s. 458).

Etim.: bk. *toġoldo*.

tōkincā ‘sığın’ (DSYS, 1995, s. 190); bk. *tōkī*.

Etim.: Sözcük Evk. *tōkī* ‘sığın’ + büyütme eki *-ncā* ile türetilmiştir. Sözcük Evenkice sözlüklerde *tōkīncā olarak yer almaz. Evk. *tōkī* ‘sığın’ ve büyütme eki *-ncā* ayrı ayrı zamanlarda Evenkiceden Yakutçaya kopyalanmışlardır. Sözcük daha sonra Yakutçada türetilmiştir.

tōkī ‘sığın’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 190); bk. Yak. *tōkincā*, *tuokī*; Dolg. *tuokī*.

Etim.: Evk. *tōkī* ‘sığın’ (DSYY, 1976, s. 248). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *tōhi* ‘sığın’; Evn. *tōkī* ‘erkek sığın’; Neg. *tōkī* ‘sığın’; Oroç. *tōki* ‘sığın’; Ulç. *tō* ‘sığın’; Orok. *tō* ~ *toyo* ‘sığın’; Nan. *tō* ‘sığın’; Man. *toho* ‘(yetişkin) sığın’ (SSTMYa, 1977, s. 192). Yakutça *tuokī* varyantı ikiz ünlüden dolayı daha eskicil olmalıdır, *tōkī* varyantı bütün seslik özelliklerini koruyan daha geç bir kopyadır.

tölüör ‘manivela, destek, payanda, dayanak’; *tölüördā-* ‘bir şeyi manivela yardımıyla kaldırmak’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 245; STBUT, 2004-2018, X, s. 546).

Etim.: Evk. *tulān* ‘destek, dayak’ (DSYY, 1976, s. 245). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur.

tugalan ‘bozkır, ağaçsız yer’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 246).

Etim.: bk. *tukulān*.

tuxalan ‘bozkır, ağaçsız yer’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 251).

Etim.: bk. *tukulān*.

tukalan ‘bozkır, ağaçsız yer’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 246).

Etim.: bk. *tukulān*.

tukulān 1. ‘kumları durağan olmayan geniş açık yer (Vil., Kob., Olen.) 2. ‘seyrek kuru orman’ (BS SS) (DSYY, 1976, s. 246; DSYS, 1995, s. 193).

Etim.: bk. *tukulān*.

tukula (*kihi uŋuoğun tukulata*) ‘mezar’ (Len.) (DSYS, 1995, s. 85); bk. *tukulān*.

Etim.: Evk. *tukala* 1. ‘yer, zemin, kil, toprak’ 2. ‘toz, kül’ 3. ‘mezar’ (Bol., 2000, II, ss. 116-117). Yakutçada *kihi uŋuoğa* (hrf. insan kemiği) tabiri ‘mezar’ı ifade etmektedir. *Tukula* sözcüğüne Yakutçada tek başına rastlanmamıştır. Ancak yüksek ihtimalle sözcük ‘toprak’ anlamına gelmekte ve tıpkı Evenkicede olduğu gibi mezarı ifade etmektedir. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

tukulan ‘bozkır, ağaçsız yer’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 247).

Etim.: bk. *tukulān*.

tukulān 1. ‘nehir havzalarında oluşan geniş kumluk alan’ (SY.) 2. ‘kuru orman’ (Oym.) 3. ‘yangında yanmış yer’ (Gorn.); *tukulān tua* (GD BMB) ‘ölü ağaçlı ve bataklık geçit vermez orman’ (DSYS, 1995, ss. 193-194; STBUT, 2004-2018, XI, s. 80); bk. *tugalan*, *tuxalan*, *tukalan*, *tukalān*, *tukula*, *tukulan*.

Etim.: Evk. *tukalān* ‘sıgılık, kıyı oku’ (DSYY, 1976, s. 246). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları ve ilişkili olduğu sözcükler şunlardır: Evk. *tuka* ‘kum’, *tukala* (*tokalā ~ tōkalā ~ tukalā*) 1. ‘yer, zemin, kil’ 2. ‘toz, kül’ 3. ‘dip çamuru’ 4. ‘kum’, *tukalay* (*tukalān*) ‘sıgılık, kıyı oku’; Sol. *tokolá* ‘toprak (fanza konut türünde zemin)’; Evn. *tūq̄l* 1. ‘çöp, süprüntü, pislik’ 2. ‘yonga’; Neg. *tohola* 1. ‘süprüntü, çöp, toz’ 2. ‘toprak, zemin’; Oroç. *tuala* ‘kil’; Ud. *tukeæ* ‘kil’; Ulaş. *tuaqsa* ‘kil’; Nan. *tohala* 1. ‘yer, zemin’ 2. ‘kil’ (SSTMYa, 1977, s. 207). Standart Yakutçadaki ‘nehir havzalarında oluşan geniş kumluk alan’ anlamı Evenkice ‘kıyı oku’ndan gelişmiştir.

tuokī ‘sıgım’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 248); bk. Dolg. *tuokī*.

Etim.: bk. Yak. *tōkī*.

turku 1. ‘geyiğin koşulduğu hafif, küçük kızak’ 2. ‘geyik koşum kızığı’ (Yes., Nyur.) (DSYY, 1976, s. 249; STBUT, 2004-2018, XI, s. 163); bk. Dolg. *turku*.

Etim.: Evk. *turku* ‘geyik kızığı’ (DSYY, 1976, s. 249). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *türqi* 1. ‘kızak, zanka’ 2. ‘(köpek) kızığı’; Oroç. *tukki* ‘(köpek) kızığı’; Ud. *tuhi* ‘(köpek) kızığı’; Ul. *tuçi* ‘(köpek) kızığı’; Orok. *tütçi* ~ *tuçi* ‘(köpek) kızığı’; Nan. *toki* ‘(köpek) kızığı’ (SSTMYa, 1977, s. 220). Sözcük Yakutçaya seslik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

tübüktä ‘hanımeli meyvesi’ (Ald., Amg.) (DSYS, 1995, s. 196).

Etim.: bk. *ütümüktä*.

tüktäbil ‘kurutulmuş balığı ufalamak için kullanılan bir tür küçük tokmak’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 251).

Etim.: Evk. *duktävün* ‘havan, döveç’ (DSYY, 1976, s. 251). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Sol. *duktä-* ‘vurmak, çarpmak’; Evn. *du-* ~ *duv-* 1. ‘vurmak, dövmek, çarpmak’ 2. ‘(borumsu kemikleri) kırmak, parçalamak’ 3. ‘sökme’; Neg. *duktä-* ‘vurmak, dövmek, çarpmak’ 2. ‘el çırpmak’ 3. ‘gürlemek, şingirdamak, çınlamak’; Oroç. *duktä-* ‘deriyi tahta tokmakla ezerek yumuşatmak’, *duktänki* ‘(deriyi yumuşatmak için) tokmak’; Ud. *duktä-* ‘vurmak’; Ulç. *duksin-* ~ *dupsin-* ‘vurmak’; Orok. *dūhin-* 1. ‘çarpmak, vurmak’ 2. ‘(sopayla vurarak balığı) sersemletmek’, *duktä-* ‘vurmak, çakmak’, *duktäku* ‘(kazık çakmak için) tokmak’; Nan. *dū-* 1. ‘vurmak’ 2. ‘(sportif oyun) sopalarla vuruşmak’ 3. ‘balığın derisini tahta tokmakla ezme’ 4. ‘tef çalmak’, *duktä-* 1. ‘vurmak’ 2. ‘çakmak’ 3. ‘çalmak’ 4. ‘çırpmak’; Man. *duku* ~ *dūku* 1. ‘tokmak, balyoz’ 2. ‘el döveni’ (SSTMYa, 1977, s. 219). Evenkice sözcük *duktä-* ‘vurmak, dövmek’ + eşya adları türeten *-vün* ile türetilmiştir.

tüptä ‘sivrisinekleri uzaklaştırmak için bir şeyler yakıp (örn. tezek) yoğun duman çıkarma’ (SY.); *tüptä xāta* ‘sivrisineklerden korunmak için tezek yakılan yerin etrafındaki çit’ (Sad.) (STBUT, 2004-2018, XI, s. 276; DSYS, 1995, s. 197).

Etim.: Evk. *tipivkə* ‘sivrisineklerden korunmak için yakılan dumanlı ateş’ (Bol., 2000, II, s. 146). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 185). Evenkice sözcük *tipī-* ‘(duman, buhar, toz) çıkmak,

kalkmak' fiilinden türetilmiştir. *STBUT*'deki ET. *tüt-* 'tütmek' + eylemden ad yapım eki *-pā* açıklaması tatmin edici değildir (2004-2018, XI, s. 276).

türgä 1. 'yabani geyik avında gizlenmek için kullanılan iki kızaklı hafif ahşap siper' (Yes.), (Pek.) 2. 'avcının yabani geyiğe sinerek yaklaşmak için kendisine siper ettiği geyik' (An.) (DSYY, 1976, s. 252); bk. Dolg. *türgä*.

Etim.: Evk. *turgə* 'pusu' (DSYY, 1976, s. 252). Sözcüğün başka bir varyantı Evencede bulunmaktadır: Evn. *turgь* (*turgö ~ turgun ~ turgə*) 1. 'pusu, siper' 2. 'Tatar yayı için yer' (SSTMYa, 1977, s. 219). Yakutça sözcükte, Evenkice /ə/ sesi nedeniyle öndamaksılaşma meydana gelmiştir.

tütün 'deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 253).

Etim.: bk. *çüçün*.

türüt 'bir tür siyah frenk üzümü (*Ribes procumbens*)' (UsM.) (DSYY, 1976, s. 253).

Etim.: Evk. *turut* 1. 'böğürtlen' 2. 'bektaşi üzümü' (Vas., 1958, s. 404), *turut ~ türikta* 1. 'kuş kirazı' 2. 'bektaşi üzümü' 3. 'böğürtlen; siyah frenk üzümü' (Mir., 2004, ss. 625-627). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 219). Etimolojisi ilk kez tespit edilen Yakutça sözcükteki ünlü uzunluğu tanıklanmamış bir varyanta işaret ediyor olabilir.

ucara 1. 'vahşi hayvan izi' (Len.) 2. yere yatan hayvanın izi ya da avcının sığınağı' 3. 'zor fark edilen iz' (Yes.) 2. (DSYY, 1976, s. 258; *STBUT*, 2004-2018, XII, s. 86).

Etim.: Evk. *ūca* 'iz, yol' (DSYY, 1976, s. 258). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *ūci* 'iz'; Evn. *ūcaran* 1. 'iz, damga' 2. 'patika, keçiyolu'; Neg. *oca* 1. 'iz, damga' 2. 'keçiyolu, yol' (SSTMYa, 1977, s. 249). Sözcük Yakutçaya Evenkice *ucarān* '(av) patikası' varyantından kopyalanmış olmalıdır (Mir., 2004, s. 663).

ucurba 1. 'türdeş nesnelerin demeti, deste, tutam' 2. 'demet, bağlam' (Pek.) (DSYY, 1976, s. 258; *STBUT*, 2004-2018, XII, s. 88).

Etim.: bk. *uçurba*.

uçurba 1. ‘bir Şeyin demeti ( rn. tütün)’ 2. ‘demet, bağlam’ (Nam), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 267; STBUT, 2004-2018, XII, s. 396); bk. Yak. *ucurba*, *uçulbu*; Dolg. *uçulbu*.

Etim.: Evk. *uçivuvun* ‘makara, bobin’ (Bol., 2000, II, s. 232) < Evk. *u i-* ‘sarmak, dolamak’ (Bol., 2000, II, s. 231). Sözcük Evencede de mevcuttur: Evn. *u in* 1. ‘(ipliği sarmak için kemik) daire, halka’ 2. ‘makara, bobin’ (SSTMYa, 1977, s. 296). S zc ğin etimolojisi ilk kez önerilmiştir.

uçulbu ‘kendir, kenevir; açılan, üzülen ip’ (Gol’derova, 2014, s. 32).

Etim.: bk. *uçurba*.

ugd n 1. ‘ atısı ağaç kabuğundan yazlık kulübe’ 2. ‘alaçık’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 202).

Etim.: Evk. *ugdan* ‘karaçam kabuğuyla kaplı  adır Şeklinde konut’ (DSYS, 1995, s. 202). S zc ğin diğer Tunguz dillerindeki varyantları Şunlardır: Evn. *udan* ‘(eşyaları saklamak için kazıklar üzerinde kurulmuş) ambar’; Neg. *ogdan* ‘huş kabuğuyla kaplı yazlık) mesken’ (SSTMYa, 1977, s. 244). Sözcük Yakutçaya Evenkice *ugd n* ‘ağaç kabuklarıyla kaplı mesken’ varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 658).

uguçax ‘binek geyiği’ (An., Bul.) (DSYY, 1976, s. 258).

Etim.: bk. *u ax*.

uguri ‘uzun kürk  izme’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 202).

Etim.: Evk. *ugi* ‘yüksek’ (DSYS, 1995, s. 202). Sözcük Yakutçaya Evenkice *ugiri* ‘uzun erkek kürk çizmesi’ varyantından kopyalanmıştır (Novgorodov, 2009, s. 236; Mır., 2004, s. 659). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

uk ari ‘suyun getirdiği ağaç ya da suda duran ağaç’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 259); bk. Dolg. *uk ari*.

Etim.: Evk. *uk ari* ‘  r k kütük’ (DSYY, 1976, s. 259). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Yakutça orta hecedeki uzun ünlü son hecedeki uzunluk nedeniyle oluşmuştur.

umaki ‘uyluk, uyluk kemiği’ (Yes.) (DSYY, 1976, s. 260).

Etim.: bk. *imaki*.

umtuçān 1. ‘karga yemişi (Arctous erythrocarpa Small)’ (Sakk.) 2. ‘siyah meyveli bir tür bodur çalı (Émpetrum)’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 260; DSYS, 1995, s. 203); bk. *untūçān*.

Etim.: Evn. *umtaçan* ‘siyah meyveli bir tür bodur çalı (Émpetrum)’ (DSYS, 1995, s. 203). Sözcüğün Evencedeki ve Oroççadaki varyantları şunlardır: Evn. *ümtəçan* (*ümtaçan* ~ *umtəçan* ~ *untəçan* ~ *ümtiçan*) ‘siyah meyveli bir tür bodur çalı (Émpetrum)’; Oroç. *un ’ukta* ‘bir tür yemiş (Rus. *sikva*)’ (SSTMYa, 1977, s. 268).

untūçān ‘karga yemişi (Arctous erythrocarpa Small)’ (DSYY, 1976, s. 260).

Etim.: bk. *umtuçān*.

uñurax ‘binek geyiği’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 260).

Etim.: bk. *ūçax*.

uocu ‘mizaç, âdet, alışkanlık’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 260); bk. Yak. *uocugan*; Dolg. *uocu*.

Etim.: Evk. *oco* 1. ‘tutumluluk’ 2. ‘ambar’ 3. ‘yasak, tabu’ 4. ‘günah’ (Bol., 2000, I, s. 450), *ocō* ‘yasak’ (Vas., 1958, s. 315) < Evk. *oco-* 1. ‘saklamak, korumak; acımak, esirgemek’ 2. ‘âdetlere, yasaklara uymak’ (Mır., 2004, s. 455), *ocō-* 1. ‘saklamak, korumak’ 2. ‘yasakları, tabuları, gelenekleri gözetmek’ (SSTMYa, 1977, s. 7). Evenkice fiilin diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *ocā-* ‘saklamak, korumak, tutumlu kullanmak’ 2. ‘yasakları, tabuları, gelenekleri gözetmek’; Neg. *ocō-* ~ *acō-* ‘yasağı, tabuyu çiğnemek; günah işlemek’; Uç. *ocoçi-* ‘saklamak, korumak, tutumlu kullanmak’; Orok. *oddovçi-* ~ *oddouçi-* (< **ocovçi-*) ‘saklamak, tutumlu kullanmak’; Nan. *ocoçi-* ‘saklamak, korumak, tutumlu kullanmak, cimrilik etmek’ (SSTMYa, 1977, s. 7). Yakutça ve Dolganca sözcüklerin etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir. Dolganca sözcük yalnızca Barbolina tarafından tanıklanmıştır (2019, s. 416). Ancak farklı metinlerden yararlanarak tespit ettiğimiz anlamlar, bu sözlükte bulunan ‘alışkanlık’ anlamından daha geniş kapsamlıdır. Kopyalanan sözcükteki diftong, Evenkice sözcüğün ikinci hecesinde bulunan uzun ünlünün diftonga dönüşmesi ve göçüşme sonucunda ortaya çıkmış olmalıdır.

uocugan ‘mizaç, âdet, alışkanlık’ (Mom.) (DSYY, 1976, s. 260); bk. *uocu*.

Etim.: Evn. *ocamagân* ‘idareli, tutumlu’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 218).

Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

uoxta 1. ‘Yakutistan’da nehir kıyılarında, vadilerde yetişen siyah frenk üzümüne benzeyen, koyu mavi, iri, çalimsı bitki ve bu bitkinin meyvesi (*Ribes dikuscha*)’ (SY.)
2. ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYY, 1976, s. 261; STBUT, 2004-2018, XII, s. 243); bk. *uokta*, *uopta*.

Etim.: Evk. *okta* ‘yabani kırmızı frenk üzümü’ (DSYY, 1976, s. 261). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *ōkta* ‘(siyah) frenk üzümü’; Oroç. *oktokto* ‘(siyah) frenk üzümü’ (SSTMYa, 1977, s. 11). Sözcük Yakutçaya Evenkice *ōkta* 1. ‘yabani kırmızı frenk üzümü’ 2. ‘yabani üzüm’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 458).

uoxtala ‘tundrada yetişen çalılık’ (An.) (DSYY, 1976, s. 261); bk. Dolg. *uoxtala*.

Etim.: Evk. *ōktala* ‘söğüt’ (Mir., 2004, s. 459). Sözcük mevcut hâliyle yalnızca Evenkicede bulunmaktadır. Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Evk. *oktay* ~ *ōktāk* (*ōktalīy*) 1. ‘huş ormanı (dağlık kutup huşu çalılıkları)’ 2. ‘sepetçi söğüdü çalılıkları’, *ōktamkura* ~ *ōktan* (*ōktar*) 1. ‘(dağlık, kutup) huşu ağacı’ 2. ‘(bataklıkta dağ vadilerinde yetişen) sepetçi söğüdü’; Evn. *ōtlaqāy* (*ōtlakāv*) ‘kızılağaç korusu (bodur kıızılağaç çalılıkları)’, *ōtlāt* ‘(bodur) kıızılağaç’; Neg. *oktahamka* (*oktakamka*) ‘(siyah kutup) huşu’ (SSTMYa, 1977, s. 11). Sözcük iddia edildiği gibi Evk. *ōktag* ‘uzun kutup huş ağacı çalılıkları’ sözcüğünden değil tespit ettiğimiz Evenkice *ōktala*’dan Yakutçaya kopyalanmıştır (DSYY, 1976, s. 261; Novgorodov, 2009, s. 235).

uokta (*kihil uokta*) ‘kırmızı frenk üzümü’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 85).

Etim.: bk. *uoxta*.

uolbāt 1. ‘bir tür orman meyvesi’ 2. ‘siyah frenk üzümü’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 260; DSYS, 1995, s. 203).

Etim.: bk. *uorbāt*.

uopikta ‘kuşburnu’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 204).

Etim.: Evk. *kōpakta* ‘kuşburnu’ (DSYS, 1995, s. 204). Evenkice sözcüğün bu varyantına sözlüklerde rastlanmamıştır. Etimolojik açıklamada verilen sözcük tanımlanmamış bir Evenkice varyanta ait olabilir. Sözcük, standart Evenkicede *kopukşa* ‘kuşburnu’ şeklindedir (Mir., 2004, s. 303). Sözcük, Negidalcede de bulunmaktadır: *kōpikta* ‘kuşburnu’ (SSTMYa, 1975, s. 414). Tunguzca -k > Yak. -Ø beklendik bir ses değişimi değildir. Sözcük Ulç. *omaqta* ‘kuşburnu’ varyantına benzer tanımlanmamış bir Evenkice varyanttan Yakutçaya kopyalanmış olmalıdır (SSTMYa, 1977, s. 16).

uopta ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (T.) (DSYY, 1976, s. 261).

Etim.: bk. uoxta.

uoran ‘şelale’ (Len., Sunt.); *tühū uoran* (Yes.) ‘şelale’ (DSYY, 1976, s. 252, 261).

Etim.: bk. *uorān*.

uorān 1. ‘uzaktan duyulabilen yankılı ses, yankı’ 2. ‘gürültülü şelale’ (SY.) 3. ‘şelale’ (VVil.) 4. ‘seki; nehirde sığ, kayalık yer’ (Bod., Len.) (DSYY, 1976, s. 261; DSYS, 1995, s. 204; STBUT, 2004-2018, XII, s. 211); bk. Yak. *uoran*, *uorānçık*; Dolg. *uoran*.

Etim.: Evk. *ōran* ‘çayın dibindeki seki, nehirdeki taşlık yer’ (DSYY, 1976, s. 261). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 23).

uorānçık ‘salmo lenok alabalığının küçüğü’ (Len.) (DSYS, 1995, s. 204); bk. *uorān*.

Etim.: Sözcük Yak. *uorān* ‘nehirde sığ, kayalık yer’ (← Evk. *ōran*) ve Yak. addan ad yapım eki -*çık*’ın (← Rus. -*çık*) birleşmesiyle oluşmuştur.

uoranıki ‘alacalı ördek’ (Bod., Olyok.) (DSYS, 1995, s. 204); bk. *uorınkı*.

Etim.: Evk. *ōranmuki* ‘çamurcun’ (Novgorodov, 2009, s. 235). Sözcük yalnızca Evenkicede tanımlanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 23).

uorbāt 1. ‘bir tür orman meyvesi’ 2. ‘siyah frenk üzümü’ (Sakk.) (DSYY, 1976, s. 261; DSYS, 1995, s. 204); bk. *uolbāt*.

Etim.: Evn. *ōrbat* ‘siyah frenk üzümü’ (Novgorodov, 2009, s. 235). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evencede tanımlanmıştır.

uorınıkı ‘alacalı ördek’ (Bod.) (DSYS, 1995, s. 204).

Etim.: bk. *uoranıkı*.

urağapça ‘kızak kayaklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 262).

Etim.: bk. *urağapçı*.

urağapçı ‘kızak kayaklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ (Ab., Verx., Olen., Jig.) (DSYY, 1976, s. 262); bk. Yak. *urğapçı*, *urağapça*, *urağapçı*, Dolg. *urgapçı*.

Etim.: Evn. *урагырчы* ‘kızaktaki kavisli kısım’ (SSTMYa, 1977, s. 282). Sözcük, öne sürüldüğü gibi Yakutçaya ve Dolgancaya Evenkice *uragaptun* ‘kızak kayağı’ sözcüğünden değil Evenceden kopyalanmıştır (DSYY, 1976, s. 262). Sözcük Tunguz dillerinden Evenkice ve Evencede bulunmaktadır (SSTMYa, 1977, s. 282).

urağapçı ‘kızak kayaklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ (An.) (DSYY, 1976, s. 262).

Etim.: bk. *urağapçı*.

urb̄in ‘kazandan et çıkarmaya yarayan uzun demir kanca’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 262).

Etim.: bk. *ur̄ibin*.

urgaxta ‘kurutulmuş et’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 262); bk. Yak. *urgaxtar*; Dolg. *urgaxta*.

Etim.: Evk. *urgakta* ‘güneşte kurutulmuş et’ (DSYY, 1976, s. 262). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *orgakta* ‘(güneşte kurutulmuş) et’; Nan. *uçiktə* ‘(kurutulmuş) et’; Man. *uçalaha yali* ‘kurutulmuş et’ (SSTMYa, 1977, s. 283). Yakutça kopyada -k- > -x- ses değişimi meydana gelmiştir.

urgaxtar ‘kurutulmuş et’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 262).

Etim.: bk. *urgaxta*.

urğapçı ‘kızak kayaklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ (All.) (DSYY, 1976, s. 262).

Etim.: bk. *urağapçı*.

ur̄ibin ‘kazandan et çıkarmaya yarayan uzun demir kanca’ (An.) (DSYY, 1976, s. 270); bk. Yak *urb̄in*, *ür̄im̄än*, *kurum̄ün*; Dolg. *iribun*.

Etim.: Evk. *ur̄ibūn* ‘kazandan et çıkarmaya yarayan uzun demir kanca’ (DSYY, 1976, s. 262). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *urivun* 1. ‘kazandan et, balık çıkarmaya yarayan kanca’ 2. ‘(balık çıkarmak için) küçük kanca’; Ulç. *hürca(n-)* ‘(buzda açılan delikten buzları çekmek için) kepeç’; Orok. *urikku* ‘(kazandan eti çıkarmak için) kanca’ (SSTMYa, 1977, s. 284). Sözcük Yakutçaya orta hecesi uzun ünlülü Evenkice *ur̄ivun* ~ *ur̄ibun* varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 693).

urp̄ä ‘kızıl geyik çağırmaya yarayan ahşaptan ya da ağaç kabuğundan yapılan 60-70 santimetre uzunluğunda boru’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 206).

Etim.: Evk. *urev̄ün* ‘kızıl geyiği çekmek için kullanılan ses taklit edici av borusu’ (DSYS, 1995, s. 206). Sözcükle ilişkili diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Sol. *or’ē-* ‘çağırma’; Nan. *or’æŋqo/i* ‘(kızıl geyiği çağırma için) düdük’ (SSTMYa, 1977, s. 23). Sözcük Evenkice kökenlidir, ancak etimolojisi belirsizdir. Yakutça sözcük *ur-* (Yak. *ür-* ‘üfleme’ filinden örneksime ← Evk. *orē-* ‘(dişi kızıl geyiğin sesini taklit eden ve böylece erkek kızıl geyiği yemleyerek çeken) ses taklit edici boruyu çalmak’) ve Yakutça eylemden ad yapım eki *-pA* ile türetilmiş melez bir sözcük olmalıdır.

uruñān ‘çene’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 206); bk. Dolg. *uruñān*.

Etim.: Evk. *urum̄ŋa* ‘şakak’ (DSYS, 1995, s. 206). Sözcük ‘şakak’ anlamıyla yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır, diğer Tunguz dillerindeki varyantlar kulak ve kulak kiriyle ilgilidir (SSTMYa, 1977, s. 288).

urupk̄ä ‘çadırın kısa sııkları’ (Olen.); *urupk̄ähut* ‘kervanda en sonda yer alan ve çadırın küçük sııkları olan *urupk̄ä*ları taşıyan geyik’ (Olen., Ey.) (DSYY, 1976, s. 263; DSYS, 1995, s. 206).

Etim.: Evk. *irivkā* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna bağlanan sopa’ < Evk. *ir-* ‘sürüklemek, çekmek’ (DSYY, 1976, s. 263; Novgorodov, 2009, s. 236). Sözcük mevcut şekli ve anlamıyla yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır. Yakutça kopyada anlam değişmesi meydana gelmiştir.

utaxa ‘küçük deri torba, çanta’ (An., Olen.) (DSYY, 1976, s. 265).

Etim.: bk. *utaka*.

utaka ‘küçük deri torba, çanta’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 265); bk. Yak. *utaxa*; Dolg. *utaka*.

Etim.: Evk. *utakān* ‘torba, çanta’, *hutakān* ~ *hutakāçān* ‘küçük nesnelere için küçük torba, tütün kesesi’ (DSYY, 1976, s. 265). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *utagān* ‘valiz’, *ūthā* ‘tulum, kırba’; Evn. *hūtqan* (*otqān* ~ *ūtqān* ~ *hūtkan*) 1. ‘çanta, torba’ 2. ‘(fişek) çantası’ 3. ‘para çantası’, *hūtqaçan* (*otqāçān*) 1. ‘para çantası’ 2. ‘çanta’; Neg. *hotakān* (*utakān*) 1. ‘(balık derisinden, kumaştan) kese’ 2. ‘(bir günde içilecek tütünün içerisine konduğu) tütün kesesi’; Oroç. *huta* ~ *hutaka* ‘torba, kese’; Ud. *hut* ‘a ~ *puta* ‘a ~ *putasa* ‘torba, kese, çanta’; Ulç. *potaça(n-)* (*pataça*) ‘(balık derisinden) kese’, *pūta(n-)* ‘(kumaştan) torba, külah’; Orok. *pūta* ‘çanta, torba, çuval’; Nan. *pōtaçā* (*foçaqtā*) ‘(balık derisinden) kese, torba, çanta’; Man. *fintaha* ‘heybe’; krş. Orta Moğolca *hu’uta* ‘torba’, Klasik Moğolca *uyuta* ‘torba’ (SSTMYa, 1977, s. 356). Yakutça sözcükte uzun ünlü kısalmış ve *-n* sesi düşmüştür.

utukān ‘küçük pala’ (DSYY, 1976, s. 265).

Etim.: bk. *kotokōn*.

uyukta ‘kolsuz kadın kürk paltosu’ (SY.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 258).

Etim.: Evk. *oyokū* ‘üst giysisi’, Evn. *oyiy* ‘üst giysisi’ (Novgorodov, 2009, s. 236). Yakutça sözcükteki *-kta* eki, sözcüğün Evenkiceden kopyalandığını kanıtlamaktadır. Yakutça sözcük, eldeki mevcut Tunguzca biçimlerden farklı bir sözcükten kopyalanmıştır.

ūçax 1. ‘binek geyiği’ (SY.); *ūçax tañağa* ‘geyik binerken kullanılan sopa’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 208; STBUT, 2004-2018, XII, s. 393); bk. Yak. *uguçax*, *uñurax*, *ūççāx*; Dolg. *uguçak*.

Etim.: Evk. *uguçak* ~ *ūkçak* ~ *ūçak* ‘binek geyiği’ (DSYY, 1976, s. 258). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ūçiq* ‘binek geyiği’; Neg. *okçah* ‘binek geyiği’; Man. *oŋgon* 1. ‘bel (atın sırtı)’ 2. ‘(eyer kaşının arasındaki) çukur, oyuntu’ 3. ‘(eyer ve eyer altı keçesindeki arasındaki) boşluk’; krş. Klasik Moğolca *unuyan* 1. ‘binek hayvanı’ 2. ‘ulaşım aracı’ (SSTMYa, 1977, s. 244). Evenkice sözcük *uguça-* ‘binmek’ fiilinden türetilmiştir (Ubryatova, 1985a, s. 66).

ūçça ‘Rus’ (Mom., Sakk., VVil.), (Pek.); *ūçça bārgähätä* ‘beş ineğin yiyebileceği miktarda saman yığını’, *ūçça aňñita* ‘buz kırmaya yarayan bir tür küskü’, *ūçça talağa* ‘çubukları gevrek bir tür söğüt’, *ūçça tanaha* ‘kumaş, manifatura’ (DSYY, 1976, s. 267).

Etim.: bk. *nūçça*.

ūku ‘dereye set kurarak balık avlama’ (Bod., Len.) (DSYS, 1995, s. 207).

Etim.: Evk. *uki* ‘balık tutmak için nehirde enlemesine yapılmış kazık çit’ (DSYS, 1995, s. 207). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ūkit* (*ōki*) ‘(olta) takımı’; Neg. *uhi* ‘(olta) takımı’; Oroç. *uki* 1. ‘(olta) takımı’ 2. ‘balık tutma çiti’; Ud. *uki* ‘iskele, platform’; Nan. *uki* ‘(olta) takımı’; Man. *uku* ‘(ağız kısmı tıkayıcılı) balık tutma sepeti’ (SSTMYa, 1977, s. 253). Evenkiceden kopyalanan sözcükte uzun ünlü göçüşmüştür.

ūmka ‘puhu kuşu’ (DSYS, 1995, s. 207).

Etim.: bk. *hūmka*.

ūhülān ‘geyiği iple ağıl oluşturarak yakalama’ (Oym., UsM.) (DSYY, 1976, s. 271).

Etim.: Evk. *usīlān* ‘gemlenmiş’; Evn. *usilān* (*uhilān*) 1. ‘çevirme’ 2. ‘(geyikleri çevreleyen insanların ellerinde tuttıkları) kayış daire’ (Novgorodov, 2009, s. 237; SSTMYa, 1977, s. 291). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Sol. *uṣ’īlā* ‘(çadırda örtüye bağlanan) şeritler’; Neg. *usinān* ‘alınlık (şifa tılsımı)’ (SSTMYa, 1977, s. 291). Evenkice sözcük *usī* ‘gem’ + içinde anlamı katan addan ad yapım eki *-lān* ile türetilmiştir. Sözcük, Yakutçaya Evenceden kopyalanmıştır.

üksän- ‘yemek, yolda karnını doyurmak’ (Novgorodov, 2009, s. 237).

Etim.: bk. *üssän-*.

üktä ‘uç kısmı kıymık şeklinde kesilmiş çıra olarak kullanılan ağaç parçası’ (DSYS, 1995, s. 208).

Etim.: bk. *üptä*.

üktänä 1. ‘iki, üç yaşında erkek geyik’ 2. ‘üç yaşında erkek geyik’ (Vil., Len., Nyur.), (Kul., Pek.) (DSYY, 1976, s. 268; STBUT, 2004-2018, XII, s. 417).

Etim.: bk. *iktänä*.

üktäni ‘üç yaşında erkek geyik’ (Gorn.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: bk. *iktänä*.

ülänki ‘kurutulmuş et’ (Olen.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: bk. *ülänki*.

ülänki ‘kurutulmuş geyik, sığın eti’ (SY.) (STBU, 2004-2018, XII, s. 447); bk. *ülänki*.

Etim.: Evk. *ülänki* ‘kurutulmuş et’ (Mır., 2004, s. 677). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 266).

ülbäki ‘göl körfezi’ (Jig.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: bk. *ilbä-*.

ölüktä 1. ‘kurutulmuş geyik, sığın eti’ (SY.), 2. ‘kurutulmuş et’ (An., Bul., Yes. Mom., Sunt., VKol., Jig.) (DSYY, 1976, s. 268; STBUT, 2004-2018, XII, s. 435).

Etim.: bk. *ölüktä*.

ümnärin ‘dişi geyik’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: Evk. *umnärī* ‘iki yaşında dişi geyik’ (Novgorodov, 2009, s. 237). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *omiri* ‘(yavrusu ölen) dişi geyik’; Neg. *umigdä* ‘(yazın, sığın) dişi geyik’ (SSTMYa, 1977, s. 268). Sözcük Yakutçaya tespit edilememiş *-n*’li bir varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

ünäkän ‘birkaç hayvan derisi birleştirilerek dikilmiş deri’ (Pek.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: bk. *ünäkän*.

ünäkān 1. ‘deri çadır örtüsü’ 2. ‘çadır örtüsünün üst yarısı’ (An., Bul., Yes., Olen., Jig.) (DSYY, 1976, s. 268; STBUT, 2004-2018, XII, s. 454); bk. Yak. *ünäkān*; Dolg. *ünäkān*.

Etim.: Evk. *unākān* ‘üst kısmın örtüsü (çadırın örtüsü)’ (DSYY, 1976, s. 268). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *unāhā* ‘(keçe) çadır örtüsü’; Evn. *unən* 1. ‘konut’ 2. ‘in’; Orok. *unə* ‘(ağaç kabuğundan, huş kabuğundan, güderiden çadırın) örtüsü’ (SSTMYa, 1977, s. 276). Yakutça kopyada, Evenkice sözcükteki -ə- ve -ē- sesleri nedeniyle öndamaksılaştırma meydana gelmiştir.

ünäptin ‘ağzı yüzük şeklinde, tahta saplı deri işleme kazağısı’ (EViL.) (DSYY, 1976, s. 268; STBUT, 2004-2018, XII, s. 454).

Etim.: Evk. *iyaptun* ~ *un’apūn* 1. ‘yüksük’ 2. ‘zihgir’ (Novgorodov, 2009, s. 237). Evenkice sözcük **un’a* (< *un’akāčān* ‘işaret parmağı’) + *-ptun* ‘kapsama, kuşatma, sarma anlamı katan ek’ ile oluşmuştur. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ün’ipən* ‘yüksük’, *ün’qapən* ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’; Neg. *on’ahapūn* ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’; Oroç. *un’aptu(n-)* 1. ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’ 2. ‘yüksük’; Ud. *un’apti(n-)* 1. ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’ 2. ‘yüksük’; Ulç. *hon’aqa(n-)* ~ *hün’aqa(n-)* ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’, *hon’aptü(n-)* ~ *hün’aptü(n-)* 1. ‘yüksük’ 2. ‘uç’; Orok. *hüp’aptü(n-)* 1. ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’ 2. ‘kolandaki halka’ 3. ‘yüksük’; Nan. *hon’aqā* ‘yüzük, (değerli taşlı) yüzük’, *hon’aptō/ū* ‘yüksük’ (SSTMYa, 1977, ss. 276-277). Sözcük mevcut anlamını benzetme yoluyla kazanmıştır.

ünüçā ‘yük geyiği’ (Bul., Verx.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: Evn. *inuçə* ‘yük geyiği’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 125). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evk. *inīvrən* ‘yük geyiği’, *inivuvçə* ‘yük, yük vurulmuş (geyik hk.)’; Neg. *iniyiplə* ‘yük, yüklenmiş (geyik hk.)’ (SSTMYa, 1975, s. 316; Mır., 2004, s. 247). Evenkice sözlüklerde *inuçə* maddesi yer almadığından, sözcük Yakutçaya DSYY’de öne sürüldüğü gibi Evenkiceden değil Evenceden kopyalanmıştır.

üñür ‘geyiğin yük teçhizatlarının yığılması, toplanması’ (Yes., Olen.) (DSYY, 1976, s. 269); bk. Dolg. *üñür*.

Etim.: Evk. *inñir* ~ *innir* ‘düğüm, deste’ (DSYY, 1976, s. 269). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *inñır* ‘düğüm’; Neg. *in’ñin* ‘düğüm’; Ud. *in’iktə* ‘düğüm’; Nan. *inru* ~ *inuru* ‘sepet’ (SSTMYa, 1975, ss. 317-318). Yakutça sözcük Evenkice *inñir* maddesinden kopyalanmış olmalıdır. Yakutça kopyada *-n-* sesi düşmüş ve yuvarlaklaşma meydana gelmiştir.

üönñä ‘çocuklar için özel olarak yapılan geyik eyeri’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 208).

Etim.: Evk. *unn’əvun* ‘çocuk heybesi için tahsis edilmiş geyik; çocukların taşındığı geyik’ (Mır., 2004, s. 684), ‘(çocuğu taşımak için, çocuğun yükünü taşımak için) geyik’ (Bol., 2000, II, s. 209). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerindeki varyantlar şunlardır: Evn. *ön’ə* 1. ‘göç esnasında eyere bağlanan üç yaşından beş-altı yaşına kadar çocuk’ 2. ‘(çocuk) eyeri’; Oroç. *un’ə* ‘tutam, demet’; Ud. *uncu* ‘demet’; Man. *un’ele* ‘tüy’ (SSTMYa, 1977, s. 277). Evenkice sözcük şu fiilden türemiştir: Evk. *unē-* 1. ‘(yükü) sarmak, bağlamak’ 2. ‘(yükü) örtmek’ (Mır., 2004, s. 684), *ünē-* 1. ‘(yüke, çocuklu beşiği) bağlamak’ 2. ‘sarmak, sarmalamak, birbirine bağlamak’ 3. ‘bürümek’ (Bol., 2000, II, s. 209). Sözcük kopyalanırken *-vun* eki düşmüştür, ilk hecedeki uzunluk ikinci hecedeki birincil uzunluk nedeniyle ortaya çıkmış olmalıdır. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez belirlenmiştir.

üptä ‘uç kısmı kıymık şeklinde kesilmiş çıra olarak kullanılan ağaç parçası’ (İnd.) (DSYS, 1995, s. 209); bk. *üktä*.

Etim.: Evk. *uptə* ‘çürük (ağaç, odun hk.)’ (Bol., 2000, II, s. 217). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki ilişkili olduğu varyantlar şunlardır: Evk. *upkəptin* ‘(yakmak için) talaş, yonga’; Sol. *ütəldə* ‘kırıntılar, naaş, kül’; Evn. *ütñil’a* ‘çürük’; Neg. *uktə* ‘çürümüş tahta, çürüntü; kav’; Oroç. *ütə* ‘çürük ağaç, çürümüş tahtalar’; Ud. *utə* ‘çürük ağaç’; Ulç. *hutə* ‘çürümüş tahta, çürük ağaç’; Orok. *hütə* ‘çürümüş tahta, çürüntü’; Nan. *hütə* 1. ‘çürümüş tahta, çürüntü’ 2. ‘içi büsbütün çürümüş çotuk, çürük (ağaç hk.)’; Man. *ibte* ~ *ibete* ‘çürük ağaç, çürük mürük, çürümüş tahta’ (SSTMYa, 1977, s. 281). Yakutça sözcüğün kökeni ilk kez tespit edilmiştir.

ürbä 1. ‘mesane’ (Ab., Bul., Verx., Mom., SKol., VKol.) 2. ‘tatlı su gelinciği balığının derisinden çanta’ (UsY.) (DSYY, 1976, s. 268).

Etim.: Evk. *urmə* 1. ‘huş ağacı kabuğundan yüksek kap’ 2. ‘huş ağacı kabuğundan yük torbası, heybe’ (Bol., 2000, II, s. 222). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *ōnma* 1. ‘huş ağacı kabuğundan yüksek kap’ 2. ‘huş ağacı kabuğundan yük torbası, heybe’; Oroç. *umma* ‘(giysiler için, huş ağacı kabuğundan) kutu’ (SSTMYa, 1977, s. 286). Yakutça sözcükte *-m-* > *-b-* değişimi meydana gelmiştir. Yakutça kopyadaki ‘mesane’ anlamı örtmece nedeniyle oluşmuştur. Yakutça sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

ürsän- ‘yemek, yolda karnını doyurmak’ (Novgorodov, 2009, s. 237).

Etim.: bk. *üssän-*.

ürügüpçün ‘geyiğin boynunda yer alan, geyiğin uzaklaşmaması için takılan sopanın bağlandığı söğüt halka’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 209).

Etim.: Evk. *urgəptun* ‘(başparmak) yüzüğü’ (Vasilyeviç, 2005, I, s. 192). Sözcük, Evenki ağızlarında başparmak anlamına gelen *ūrugən* + *-ptun* ‘kapsama, kuşatma, sarma anlamı katan ek’ birleşmesiyle oluşmuştur. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *urğuğəbtén* ~ *ur(u)guptún* ‘zihgir’; Neg. *hoyəəpən* ‘zihgir’; Oroç. *hoŋoptu(n-)* ‘zihgir’; Ulç. *həəptu(n-)* ‘zihgir’; Nan. *pərhə* ‘zihgir’; Man. *fergedun* ~ *fergetun* ‘zihgir’ (SSTMYa, 1977, s. 354). Sözcüğün kopyalanmasında yüzük ve geyiğin boynunda yer alan, geyiğin uzaklaşmaması için takılan sopanın bağlandığı söğüt halkanın benzerliği etkili olmuştur. Sözcükle ilgili Evk. *çəŋgoiptun* ‘geyiğin boynunda bulunan, geyiğin uzaklaşmaması için takılan sopanın (*çəŋgoy*) bağlandığı ahşap çember’ açıklaması hatalıdır (DSYS, 1995, s. 209). Zira adı geçen sözcük Evenkice *çəŋgoy* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan sopa’ + kapsama, kuşatma, sarma anlamı katan ad yapım eki *-ptun* ile türetilmiştir ve sözcüğün Yakutça kopyayla yalnızca ek ve anlam benzerliği bulunmaktadır.

ürümän ‘kazandan et çıkarmaya yarayan uzun demir kanca’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 271).

Etim.: bk. *urībin*.

üssän- ‘yemek, yolda karnını doyurmak’ (Novgorodov, 2009, s. 237); bk. *üksän-*, *ürsän-*, *ipsän-*.

Etim.: Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *irgisə* ‘erzak, yolda azık’; Evn. *issъ* ‘erzak, yolda azık’; Neg. *issə* ‘erzak, yolda azık’; Oroç. *iggihə* ‘yolda erzak’; Ulç. *huysə* ‘erzak, yolda azık’; Orok. *huysə* ‘erzak, yolda azık’; Nan. *huygəsə* ~ *hulgiksə* ‘erzak, yolda azık’ (SSTMYa, 1975, s. 326). Tunguzca kökenli olan sözcüğün Yakutçaya hangi Tunguz dilinden ve varyanttan kopyalandığı net değildir.

ütä ‘bir yaşını doldurmamış ayı yavrusu’; *ütälämmiit ähä* ‘yeni doğum yapmış ayı’ (DSYY, 1976, s. 268; DSYS, 1995, s. 211).

Etim.: Evk. *utə* ‘yavru’ (Novgorodov, 2009, s. 238). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerindeki varyantlar şunlardır: Evn. *nakat hutən* ‘ayı yavrusu’; Ud. *sīc’a* ‘(bir yaşına kadar) ayı yavrusu, kaplan yavrusu’ (SSTMYa, 1977, s. 357). Sözcük Yakutçaya ‘ayı yavrusu’ anlamına gelen *utə sözcüğünden kopyalanmış olabilir: krş. Evk. *hutətkən* 1. ‘yavru’ 2. ‘çocuk’ 3. ‘bir yaşına kadar ayı yavrusu’ (Mir., 2004, s. 582).

ütäŋki ‘turba’ (Bul.) (DSYS, 1995, s. 211).

Etim.: bk. *ütäŋki*.

ütäŋki ‘bataklık bitkilerinin çürümüş kalıntılarından oluşan yoğun kütle, turba (çoğunlukla yakıt ve gübre olarak kullanılır’ (SY.), (Pek.) (DSYY, 1976, s. 272; STBUT, 2004-2018, XII, s. 572); bk. *ütäŋki*.

Etim.: Evk. *utun* ‘tundra, bataklık’ (DSYS, 1995, s. 211). Köken olarak verilen sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır (SSTMYa, 1977, s. 294). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur. Yakutça kopya *-ŋki* ekli tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olabilir.

ütügändä ‘hanımeli yemişi’ (UsM.) (DSYY, 1976, s. 271).

Etim.: bk. *ütümüktä*.

ütümüktä ‘hanımeli yemişi’ (DSYY, 1976, s. 272); bk. *tübüktä, ütügändä*.

Etim.: ← Tung. (Kałużyński, 1982, s. 267). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hutumukta ~ hutumüktä (utumukta ~ utumüktä* 1. ‘hanımeli (yemişi)’ 2. ‘çilek’; Evn. *hut̄mt̄* ‘hanımeli’; Neg. *hutumtə ~ hutəmtə* ‘hanımeli’; Oroç. *utumuktə ~ utimiktə* ‘hanımeli’; Ud. *hutumuktə* ‘hanımeli’; Nan. *kutumiəktə* ‘(siyah) frenk üzümü’ (SSTMYa, 1977, s. 357). Sözcük Yakutçaya Evenkice *utumuktə* varyantından kopyalanmıştır (Mır., 2004, s. 705). Evenkice -ə- sesi nedeniyle Yakutça kopyada öndamaksılaşma meydana gelmiştir.

üççäx ‘binek geyiği’ (Bul.) (DSYY, 1976, s. 272).

Etim.: bk. *üçax*.

üçän ‘Sibirya misk geyiği’ (Gorn.) (DSYS, 1995, s. 211).

Etim.: bk. *büçän*.

ütän ‘avcı kulübesi, barakası’ (SY.) (STBUT, 2004-2018, XII, s. 594).

Etim.: Evk. *ütän* 1. ‘iğne yapraklı ağaçların kabuğuyla kaplı çadır’ 2. ‘avcı kulübesi’ (Mır., 2004, s. 705). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ütän* ‘zeminlik, kışlak, (Yakut tipi) mesken’; Neg. *ütän* ‘(av için, kışlık, tabanı karla doldurulmuş) alaçık’; Oroç. *ütəçəkən ~ ütəçəmi* ‘mesken’; Ud. *utuli ~ utulu* ‘kapalı müştəmilat’; Orok. *ütəmi* ‘alaçık, kulübe’ (SSTMYa, 1977, s. 295). Sözcük Yakutçaya avcılık terimi olarak Evenkiceden kopyalanmıştır.

vängay ‘kısır dişi geyik’ (DSYS, 1995, s. 62).

Etim.: bk. *maŋxäy*.

3.2. Dolgancadaki Tunguzca Genel Kopyalar

abalakäé 1. ‘iki yaşındaki erkek geyik’ 2. ‘altı ila on iki aylık geyi yavrusu’ (Stach., 1993, s. 27).

Etim.: bk. Dolg. *abilakän*.

abilakän 1. ‘iki yaşındaki erkek geyik’ 2. ‘altı ila on iki aylık geyik yavrusu’ (Stach., 1993, s. 27); bk. Dolg. *abalakäé*.

Etim.: bk. Yak. *abilaxān*.

aça ‘geyiğin bağırsağı’ (DSYY, 1976, s. 54; Stach., 1993, s. 27); bk. Dolg. *haça*.

Etim.: bk. Yak. *aça*.

ahān ‘geyiğin ön bacağına kürek kemiğiyle birleştiği yerdeki boyun kası’; *ahan sıata* ‘geyiğin ön tarafında bulunan, boyun ve kürek kemikleri arasındaki yağlı, kemiksiz et’, *ahān bia* ‘geyikte göğüs kayışı’ *ahān bıata* ‘koşum esnasında geyiğin yaralanmamasını sağlayan kızak kayışındaki ince, kısa ip’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 68; DSYY, 1976, s. 52; Spiridonova ve Spiridonov, 2001, s. 4); bk. Yak. *ahām*.

Etim.: Evk. *ahān* ‘sığının boynu ve göğsü arasında bulunan, bezler içeren yağlı et’ (Mır., 2004, s. 59). Aynı sözcüğün başka bir varyantı Yakutçada bulunmaktadır: *ahām bıata* ‘geyiğin göğüs kayışı (geyiğin göğsündeki kayışı sıkı küçük kayış)’ (DSYY, 1976, s. 52). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 59). Sözcüğün etimolijisi ilk kez tespit edilmiştir.

ahılgalā- ‘hayvanın izini sürmek ve bulunduğu yeri işaretlemek’ (Stach., 1993, s. 29); bk. Dolg. *ahılgar*.

Etim.: bk. Yak. *ahılgalā*.

ahılgar ‘hayvanın izini sürmek ve bulunduğu yeri işaretlemek’ (Stach., 1993, s. 29); bk. Yak. *ahılgar*.

Etim.: bk. Dolg. *ahılgalā*.

ahun da ‘hiç, zerrece’ (Ubryatova, 1985a, s. 67; Stach., 1993, s. 29).

Etim.: Evk. *asun* ‘ne kadar, kaç’ (Ubryatova, 1985a, s. 67; Stach., 1993, s. 29). Sözcük Tunguz dillerinden Evence ve Orokçada da bulunmaktadır: Evn. *asun-da* (*ahun-da*) ‘hiç, zerrece’; Orok. *hasun-da* ‘hiç, zerrece’ (SSTMYa, 1975, ss. 56-57). Sözcük Dolgancaya Evenkice *asun* sözcüğünden değil Evenkice *asun-da* ‘hiç, zerrece’ varyantından kopyalanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 56).

axtamın ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (Stach., 1993, s. 31).

Etim.: bk. Dolg. *axtamī*.

axtamī ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (DSYY, 1976, s. 54); bk. Dolg. *aktamī*, *axtamın*.

Etim.: bk. Yak. *axtamī*.

akār- ‘acımak (uyuşmak (?))’ (SLK, 2016, s. 148).

Etim.: bk. Dolg. *akārı*.

akārı ‘aptal’ (Stach., 1993, s. 30); bk. *akārimi*; krş. *akār-*.

Etim.: bk. Yak. *akārı*.

akārimi ‘bir masal kahramanının adı’ (SLK, 2016, s. 181).

Etim.: bk. Dolg. *akārı*.

aktamī ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ (Stach., 1993, s. 31).

Etim.: bk. Dolg. *axtamī*.

ala 1. ‘kayış, geyik kayışı, geyik kızağındaki kayış’ 2. ‘geyik koşumu’ (Stach., 1993, s. 31).

Etim.: bk. Yak. *ala*.

alaña ‘yay’ (Stach., 1993, s. 31).

Etim.: bk. Dolg. *alaña*.

alaña ‘yay’ (Stach., 1993, s. 31); bk. Dolg. *alaña*.

Etim.: bk. Yak. *alaña*.

aldıs ‘kaya’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 31).

Etim.: krş. Evk. *aldəji* ‘sarp kaya’, *alda-* ‘yontmak’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 31). Sözcük bizce Dolgancaya Evenceden kopyalanmıştır: Evn. *aldās* ‘tabut’ (Robbek ve Robbek, 2005, s. 39). Semantik açıdan krş. Evk. *avsa* 1. ‘(geyik güderisinden)tabanı sert, güderiyle kaplı kadınlar için iğne işi kutusu’ 2. ‘yumuşak kadın çantası’ 3. ‘kutu, sandık’ 4. ‘kutu şeklindeki dağlara verilen ad’ 5. ‘tabut’ (Vas., 1958, ss. 14-15).

altana ‘bakır’ (SLK, 2016, s. 63).

Etim.: Evk. *altama* 1. ‘bakır’ 2. ‘altın’ (Mir., 2004, s. 38). Dolganca sözcük etimoloji ve anlam olarak ilk kez bu çalışmada tespit edilmiştir. Evenkice sözcük, *altan* ‘altın’ + *-ma* ‘addan sıfat yapan ek’ ile türetilmiştir. Sözcüğün kökeni olan *altan*, Türk, Moğol ve Tunguz dillerindeki ortak sözcüklerdendir: Sol. *altā* ‘altın’; Neg. *altan* ‘bakır’; Oroç. *akta* (<*altan) 1. ‘teneke’ 2. ‘çinko’; Ud. *alta* ~ *arta* 1. ‘teneke’ 2. ‘çinko’; Ulç. *alta(n-)* ‘teneke’; Nan. *altā* 1. ‘teneke’ 2. ‘teneke kap kacak, tas’, *altama* 1. ‘tenekeden’ 2. ‘teneke kap kacak, tas’; Klasik Moğolca *altan* 1. ‘altın’ 2. ‘altından’ (SSTMYa, 1975, s. 33). Klasik Moğolca *a-a* ve Eski Türkçe *a-u* denkliği sözcüğün Moğolcadaki Türkçe kopyalardan biri olduğunu göstermektedir (Schönig, 2003, s. 409). Doerfer, sözcüğü Tunguz ve Moğol dilleriyle karşılaştırarak Yakutça *altan* ‘bakır’ sözcüğünün Moğolcadan ya da Doğu Tunguzcasından kopyalanmış olabileceğini belirtir (1985, s. 64). Dolganca sözcükteki Evenkice ek, sözcüğün açık şekilde Evenkiceden kopyalandığını göstermektedir. Dolg. *-n-* < Evk. *-m-* Dolganca Evenkice dil ilişkisinde karakteristik bir değişim değildir. Bu ses değişimi muhtemelen sözcüğün kopyalandığı dönemde Dolgancada hâlihazırda var olan *altan* ‘bakır’ sözcüğüne örneksemeyle gerçekleşmiştir.

alın 1. ‘bir tür kutup tilkisi’ 2. ‘yabani geyik, yoğun tilki akını’ (Ubryatova, 1985a, s. 63; Stach., 1993, s. 32).

Etim.: bk. *ālin*.

alka ‘çekiç’ (Stach., 1993, s. 32).

Etim.: bk. Dolg. *halka*.

amarkana ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Stach., 1993, s. 33); bk. Dolg. *amarkāna*.

Etim.: bk. Yak. *amarxana*.

amarkāna ‘beş yaşındaki erkek geyik’ (Stach., 1993, s. 33).

Etim.: bk. Dolg. *amarkana*.

amdunda ‘buzun üstüne çıkan su ve bu suyun üzerindeki ince buz tabakası’ (Ubryatova, 1985a, s. 28; Stach., 1993, s. 33).

Etim.: bk. Yak. *amdunğa*.

amdurāra ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ (Stach., 1993, s. 33).

Etim.: bk. Dolg. *hamdurkurā*.

amirān ‘üvey baba’ (Stach., 1993, s. 33).

Etim.: Evk. *amīrān* ay. (Stach., 1993, s. 33). Dolganca sözcük Evenkice *amirān* varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 42). Evenkice sözcük *ami* ‘baba’ + üvey anlamı katan ad yapım eki *-rĀn* ile türetilmiştir. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *amrāri* ‘üvey baba’; Neg. *amiyan* ‘üvey baba’; Orok. *amīrā(n-)* ‘üvey baba’ (SSTMYa, 1975, ss. 34-35).

aḡni ‘iki yaşından önce yavrulamış dişi ren geyiği’ (Stach., 1993, s. 35).

Etim.: bk. *äḡnī*.

aramūn ‘geyiğin burun boşluğunda oluşan at sineği larvası’ (DSYY, 1976, s. 49).

Etim.: bk. *aramīn*.

arı ‘şeytan, kötü ruh’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 37).

Etim.: krş. Evk. *arinki* ~ *ariḡka* ~ *arinka* ~ *araḡka* ‘şeytan, kötü ruh’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 37). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *ariḡqḡ* 1. ‘kötü ruh, şeytan, cin, iblis’ 2. ‘ucube’; Neg. *ayi* ‘orman ruhu’; Nan. *ari* ‘put’; Man. *ari* ‘kötü ruh’ (SSTMYa, 1975, s. 51).

arkalān ‘enlemesine bel boyunca uzanan şaman giysisindeki uzantılar’ (Stach., 1993, s. 37).

Etim.: Evk. *arkalān* ‘göğsü ve sırtı örten şaman pelerini’ (Ubryatova, 1985a, s. 65). Evenkice *arka* ‘omuz’ + giysi adları türeten yapım eki *-lĀn* ile türetilen sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 51; Bol., 2007, s. 75). Sözcük Dolgancaya şamanizm terimi olarak kopyalanmıştır.

artın ‘sıra, nöbet’ (DSYY, 1976, s. 51; Stach., 1998, s. 34).

Etim.: bk. Yak. *altın*.

ataki ‘örümcek’ (Stach., 1993, s. 38).

Etim.: bk. Dolg. *atākī*.

atākin ‘örümcek’ (Stach., 1993, s. 38).

Etim.: bk. Dolg. *atākī*.

atākī ‘örümcek’; *atākī argıta* ‘örümcek ağı’ (Stach., 1993, s. 38; DSYY, 1976, s. 52); bk. Dolg. *ataki, atākin*.

Etim.: bk. Yak. *atākī*.

āku 1. ‘insanın elinden yem yiyen yumuşak başlı geyik’ 2. ‘tahıla alışmış geyik, insanın elinden yem yiyen yumuşak başlı geyik’ (DSYY, 1976, s. 37; Ubryatova, 1985a, s. 41, 61).

Etim.: bk. Yak. *ākō*.

ālin ‘ren geyiklerinin sürüden ormana akını’ (Stach., 1998, s. 38), ‘göç eden geyik sürüsü ve vahşi hayvan sürüsü’ (Yefremov, 2000, s. 414); *ālinnā-* ‘dizi, katar, silsile olarak gitmek’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 41); bk. *alin*.

Etim.: Evk. *ālin* ‘kitlesel olarak yer değiştiren hayvanlar (sincap, samur)’ (Mır., 2004, s. 37). Sözcük ile ilişkili diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Evn. *alın* 1. ‘sıradağdan geçiş’ 2. ‘dağ boğazı’; Neg. *alahīt* 1. ‘sıradağdan geçiş’ 2. ‘dağ boğazı’; Ud. *ala* ‘hafif eğimli alçak vadi, geniş ve uzun sel yarığı’; Nan. *ala* 1. ‘alçak dağlar’ 2. ‘geçit’ 3. ‘gayrimeskûn alan’; Man. *alin* 1. ‘dağ’ 2. ‘sıradağ’ (SSTMYa, 1975, s. 28). Sözcüğün etimolojisi *Fol’klor Dolgan* adlı eserin açıklamalar bölümünde verilmiştir, ancak bu etimoloji gözlerden uzak kaldığı için kendisinden sonra yazılmış kaynaklarda yer almamıştır: Evk. *alin* ‘kitlesel olarak yer değiştiren hayvanlar (göçmen geyikler)’ (Yefremov, 2000, s. 414).

bacan ‘memnuniyetle, ama lütfen, ne olur’ (Stach., 1998, s. 48).

Etim.: Evk. *bacan* ‘iyi ki’ (Bol., 2000, I, s. 58). Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, Yakutça varyantı bulunmamaktadır. Sözcük, Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 64).

balı ‘kör’ (Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 51).

Etim.: bk. *balī*.

balī ‘kör’ (DSYY, 1976, s. 58; Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 51); bk. *bali*.

Etim.: Evk. *balī* ‘kör’; Klasik Moğolca *balai* ay. (DSYY, 1976, s. 58). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *balıqaç* ‘kör’; Neg. *balı* ‘kör’; Oroç. *bāli* ‘kör’; Ud. *bali* ‘kör’; Ulç. *balı* ‘kör’; Orok. *balı* ‘kör’; Nan. *balı* ‘kör’; Man. *balu* ‘kör (adam)’ (SSTMYa, 1975, s. 70). Popigay köyü Dolgan ağzına ait olan Moğolca kökenli *balay* ‘kör’ sözcüğü sesbilgisel açıdan çok fazla değişmediğinden sözcüğün Dolgancaya Moğolcadan değil Evenkiceden kopyalandığı çok açıktır (Stach., 1993, s. 51).

baᅇay ‘kısır geyik’ (Stach., 1993, s. 56).

Etim.: bk. *māᅇāy*.

baᅇay ‘kısır’ (Ubryatova, 1985a, s. 60).

Etim.: bk. *māᅇāy*.

bāᅇāy ‘kısır hayvan’ (DSYY, 1976, s. 55).

Etim.: bk. *māᅇāy*.

bāptın ‘kurban, kanlı kurban’ (Ubryatova, 1985a, s. 27, 65; Stach., 1993, s. 56).

Etim.: bk. *bāptin*.

bāptin ‘kurban, kanlı kurban’ (Ubryatova, 1985a, s. 27, 65; Stach., 1993, s. 56); bk. *bāptin*.

Etim.: Evk. *vāptin* ‘avdan önce verilen kurban’ (Ubryatova, 1985a, s. 27, 65; Stach., 1993, s. 56). Evenkice sözcük *vā-* ‘öldürmek’ + eylemden ad yapım eki *-ptin* ile türetilmiştir. Sözcük mevcut hâliyle Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır.

bālū ‘bebekleri uyutmak için söylenen sözcük, ee-ee, ninni-ninni’ (Stach., 1998, s. 54), *bālū* ay. (Popov ve Popova, 2004, s. 178); *bālūkāydā-* ‘uykuya dalmasını sağlamak, uyutmak’ (Stach., 1998, s. 54).

Etim.: Evk. *bālū-bālū bālūkān* ‘ee-ee, ninni-ninni’, *bālū-* ‘ninni söylemek, beşik sallamak’ (Mır., 2004, s. 120). Sözcükle ilişkili diğer Tunguzca varyantlar şunlardır: Evn. *bābā- ~ bābāt-/ç- (bābā-)* 1. ‘(çocuğu) sallamak, (çocuğa) ninni söylemek’ 2. ‘dadılık etmek’; Neg. *bābā-* ‘(beşiği) sallamak, ninni söylemek’; Oroç. *bākkā-* ‘(çocuğa) ninni söylemek’; Ud. *buāpti* ‘kundak bezi’; Ulç. *bābākaçi-/u-* ‘(salıncakta) sallanmak’; Orok. *bā-bā* ‘ee-ee’, *bābā-* ‘ninni söylemek’; Nan. *bā ~ bā-bā* ‘ee-ee’; Man. *bebu* ‘(çocuğa) ninni söyleme’; krş. Klasik Moğolca *būbei* ‘ee-ee’ (SSTMYa, 1975, s. 118). Sözcük Dolgancaya Evenkice *bālū*’dan kopyalanmıştır. Dolganca *bālū* varyantı, kopyalanmış olduğu Evenkice kaynak sözcüğe daha yakın iken *bālū* varyantı Evenkice *-ā-* sesinden dolayı öndamaksılaştırılmıştır. Sözcüğün etimolojisi ilk kez önerilmiştir.

bilā ‘kir, balçık, pislik’ (Stach., 1993, s. 61).

Etim.: Evk. *bulā* ‘batak, turbalı bataklık’; Evn. *bulā* ‘batak, çamur, pislik’ (Stach., 1993, s. 61). Sözcüğün başka bir varyantı Oroççada bulunmaktadır: *bulā* ‘bataklık (batak)’ (SSTMYa, 1975, s. 109). Dolganca sözcük anlam açısından Evence varyanta daha yakın olduğundan sözcük Dolgancaya Evenceden kopyalanmış olmalıdır.

bolgikta ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYY, 1976, s. 64).

Etim.: bk. Yak. *bolbukta*.

bota ‘parmaklık, tahta perde’ (Ubryatova, 1985a, s. 26; Stach., 1993, s. 63).

Etim.: bk. Dolg. *buota*.

böksögör ‘sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)’ (DSYY, 1976, s. 67); bk. Yak. *böksögör*.

Etim.: Yak. *bökçögör* ‘kambur’ ← Moğ.; Klasik Moğolca *bögçögör* ay. (Rassadin, 1980, s. 71; Stach., 1993, s. 63).

bugdıska ‘alacalı renkte ren geyiği donu’ (Stach., 1993, s. 64).

Etim.: bk. Dolg. *bugdıska*.

bugdıska ‘alacalı renkte ren geyiği donu’; *bugdıska bugdi* ‘alacalı’ (Stach., 1993, s. 64).

Etim.: bk. Dolg. *bugdī*.

bugdī ‘alacalı, alaca, alaca don’ (DSYY, 1976, s. 70); bk. *bugdıska, bugdıska*.

Etim.: bk. Yak. *bugdī*.

buona ‘dolu’ (Stach., 1993, s. 66).

Etim.: bk. Yak. *puona*.

buorakī ‘huysuz’ (Stach., 1998, s. 62), *buorakī* ‘inatçı, söz dinlemez (geyik hk., sürü uzaklaştığında lider geyik idare edilemez olur)’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 111), *buorakī* ‘koşumda hırçın’ (Popov ve Popova, 2012, s. 67, 189); bk. Yak. *buorakīrar*.

Etim.: Evk. *bōraki* ‘yoldan uzaklaşan, koşumda iyi gitmeyen geyik’ (Mır., 2004, s. 95), *bōraki* ~ *bōram* ‘ileriye doğru koşan geyik’, *oronmi bōram* ‘harın, azgın geyik’ (Vas., 1958, s. 61) < *bōra-* ‘çabalamak, can atmak’ (Vas., 1958, s. 61). Sözcüğün Yakutçanın Lensk diyalektinde bulunan *buorakīrar* varyantının etimolojisi doğru şekilde Evenkiceyle açıklanmıştır (DSYY, 1976, s. 71). Dolganca sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

buota ‘at sineklerini ve sivrisinekleri geyiklerden uzak tutmak için yakılan tütsünün üzerine geyikleri yanıklardan korumak için koni şeklinde yerleştirilen sıırıklar’ (Stach., 1993, s. 67); bk. *bota*.

Etim.: Evk. *vōta* 1. ‘geyikler için çit’ 2. ‘nehirde set, engel’ (Mır., 2004, s. 125), *gōta* 1. ‘tahta perde, çit, duvar’ 2. ‘geyikler için çitle çevrili yer; ağıl’ 3. ‘nehirde set, engel’ 4. ‘(kaz avlamak için) yığılmış ağaçlardan engel’ 5. ‘sebze bahçesi’ (Bol., 2000, I, ss. 119-120), 1. ‘tahta perde, çit’ 2. ‘bölme’ 3. ‘sebze bahçesi’ 4. ‘ocağın etrafındaki gece çiti’ (Vas., 1958, s. 93; Mır., 2004, s. 145). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 131). Kałużyński Evenkice sözcüğün kökenini Klasik Moğ. *qota* ‘koyun ağılı; şehir’; Kalm. *χot^o* ‘çit, tahta perde’ sözcükleriyle birleştirir (1982, s. 262). Dolganca sözcük anlamını ‘ocağın etrafındaki gece çiti’ anlamına gelen *vōta sözcüğünden almıştır. Sözcük yalnızca Dolgancada bulunmaktadır, sözcüğün Yakutça varyantı yoktur. Dolganca sözcükte görülen *b-* < *g-* değişiminin nedeni Evenkice diyalektlerinde görülen nöbetleşmedir (Ubryatova, 1985a, s. 26). Evenki diyalektlerindeki bu nöbetleşme Dolgancadaki farklı dilden kopyalarda da görülmektedir: Dolg. *gumāgi* ‘kâğıt’ ← Rus. *bumagi* ‘kâğıtlar’.

calkān ‘düşünce(cik)’ (SLK, 2016, s. 50).

Etim.: Evk. *cal* ‘düşünce’ (Mır., 2004, s. 217). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *cal* (*cali*) 1. ‘akıl, us, bilinç’ 2. ‘düşünce’ 3. ‘karakter, ruh hâli’ 4. ‘kurnazlık’ 5. ‘keder’; Sol. *cal* ~ *cali* (*cali*) ‘düşünce’; Evn. *cal* (*cel*) 1. ‘karakter; ruh hâli, ruhsal durum, keyif’ 2. ‘şans, başarı’ 3. ‘akıl; düşünce’; Neg. *calada-* ‘kendini yalandan ... olarak göstermek, ...miş gibi yapmak’, *caliņa* (*calidayin*) ‘kurnaz’; Ulç. *calda-* ‘(işten) sıyrılmak’, *caliқи* ‘kurnaz, yalancı’; Nan. *cali* ‘aldatma, yalan’; Man. *cali arğa* ‘kurnazlık ve şeytanlık’; krş. Klasik Moğolca *cali* ‘kurnazlık’ (SSTMYa, 1975, ss. 244-245). Dolganca sözcük ve etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

colo ‘dağ koyunu, argali’ (DSYY, 1976, s. 98).

Etim.: bk. Yak. *colo*.

coloptin ‘suda düzleşmiş ve garip bir şekil almış tedavide kullanılan bir tür taş’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 90); krş. Dolg. *colo*.

Etim.: Evk. *colo* ‘taş’ + addan ad yapım eki *-ptin* (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 90). Sözcük Evenkicede ve diğer Tunguz dillerinde tanıklanamamıştır. Ancak etimolojik açıklama doğrudur. Sözcük Dolgancaya tanıklanamamış ya da tanıklanmadan yok olmuş bir Evenkice varyanttan kopyalanmıştır.

coᅅgulga ‘bayağı kara ördek’ (DSYY, 1976, s. 98; Stach., 1993, s. 91).

Etim.: Evk. *dəᅅnyalgun* ‘ucu kalkık (burun hk.)’ (DSYY, 1976, s. 98; Stach., 1993, s. 91). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur.

cödüktä 1. ‘kas(lar)’ 2. ‘yemek’ (Stach., 1993, s. 91; Yefremov, 2000, s. 410).

Etim.: Evk. *ceduktä* ‘bir parça et (kemiksiz)’ (Mır., 2004, s. 195; Bol., 2000, I, s. 152). Stachowski tarafından verilen ‘kas(lar)’ anlamlandırması, Yefremov tarafından hazırlanan *Dolganskoe Olonxo* adlı eserin sözlük bölümünden alınmıştır (1984, s. 129). Yefremov, sözcüğü anlamlandırırken büyük ihtimalle Evenkice *gulduka* ‘kas, adale’ sözcüğünü göz önünde bulundurmuş olmalıdır (Mır., 2004, s. 148). İkinci anlam olarak verilen ‘yemek’ yine Yefremov tarafından hazırlanan *Fol’klor Dolgan* adlı eserden alınmış ve sözcüğün

etimolojisi krş. Evk. *cebuktā* ‘yemek’ şeklinde verilmiştir (2000, s. 410) . İki farklı eserde geçen bu sözcükler aynı metinden alınmış ve anlamları aynı yazar tarafından verilmiştir. Yefremov aradan geçen zaman içerisinde sözcükle ilgili düşüncesini değiştirmiş olmalıdır. Bizce sözcük Evenkice *ceduktā* ‘(kemiksiz) bir parça et’ sözcüğüyle ilgilidir (Mr., 2004, s. 195; Bol., 2000, I, s. 152). Metinde geçen ve yazar tarafından *Bu abāhı kün cödüktätin hiä – diän illābit* ‘Bu şeytanın etini ye diye şarkı söylemiş’ olarak çevrilen cümle görüşümüzü doğrular niteliktedir. Metinde geçen *kün* sözcüğü yazar tarafından çevrilmeden bırakılmıştır (Yefremov, 2000, ss. 130-131). Bu sözcük standart Dolganca *kuŋ* ‘etin kemiksiz kısmı, kemiksiz et’ sözcüğüdür ve çeviri de ‘Bu şeytanın bir parça kemiksiz etini ye diye şarkı söylemiş’ şeklinde olmalıdır. Bahsi geçen *kuŋ* sözcüğü için *Škol’nyy slovar’ dolganskogo yazıka* isimli esere bakılabilir (Barbolina, 2015, s. 134).

cuka 1. ‘çadır, kulübe’ 2. ‘terk edilmiş kulübe’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *cukça*.

cukākān ‘çocuğun doğduğu yerde bırakılmış çadır iskeleti’ (DSYY, 1976, s. 99).

Etim.: bk. Dolg. *cukça*.

cukāŋdī 1. ‘geyik eyeri’ 2. ‘erkek eyeri’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *cükāŋdi*.

cukça 1. ‘çadır, kulübe’ 2. ‘terk edilmiş kulübe’ (Stach., 1993, s. 91); bk. Dolg. *cuka*, *cukākān*, *dukakan*, *d’ukka*, *dūka*; Yak. *cukāxān*.

Etim.: Evk. *cukça* 1. ‘çadır’ 2. ‘obada çadır yeri’ 3. ‘eski, terk edilmiş çadır iskeleti’ (Mr., 2004, s. 208). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *coqsa* ~ *cūkça* 1. ‘(çadır) iskeleti’ 2. ‘(terk edilmiş) oba’; Neg. *cōkça* 1. ‘(av için, yazlık) çadır’ 2. ‘(çadır) iskeleti’ (SSTMYa, 1975, s. 267). Evenkice varyantların tamamı uzun ünlülüdür, Dolganca sözcükte ünlü kısalması meydana gelmiştir.

cukun ‘su samuru’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Yak. *cūkun*.

culkak 1. ‘çadırdaki, kulübedeki oturma alanı’ 2. ‘çadır odaşığı’ 3. ‘başka birinin evinde yaşayan aile’ 4. ‘komşu’ (Stach., 1993, s. 91); bk. Dolg. *culkāka*, *d’ulkak*.

Etim.: bk. Yak. *cukāx*.

culkāka 1. ‘çadırdaki, kulübedeki oturma alanı’ 2. ‘çadır odaşığı’ 3. ‘başka birinin evinde yaşayan aile’ 4. ‘komşu’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *culkak*.

cübüktä ‘yaban arısı’ (Stach., 1993, s. 83); bk. *dübüktä*.

Etim.: Evk. *cuvuktä* ‘yaban arısı’ (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *cūktä* ‘bal arısı’; Evn. *cəvət* ~ *cəvət* 1. ‘yaban arısı’ 2. ‘bal arısı’ 3. ‘hezen arısı’ 4. ‘at sineği’; Neg. *cəvəktä* ~ *cəvəktä* ~ *cəvəktä* 1. ‘yaban arısı’ 2. ‘bal arısı’ 3. ‘böcek’; Nan. *cəvā* ~ *cəvəkā* 1. ‘yaban arısı’ 2. ‘bal arısı’; krş. Klasik Moğ. *cögei* ‘bal arısı’ (SSTMYa, 1975, s. 268). Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, Yakutçada bulunmamaktadır.

cükāñdi 1. ‘geyik eyeri’ 2. ‘erkek eyeri’ (Stach., 1993, s. 91); bk. Dolg. *cukāñdī*, *d’ukañdı*, *cūkāñdi*.

Etim.: bk. Yak. *cükāñdi*.

cülbiñki ‘köpek derisinden avcı önlüğü’ (Stach., 1993, s. 92).

Etim.: bk. Yak. *cülbāñki*.

cükāñdi 1. ‘geyik eyeri’ 2. ‘erkek eyeri’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *cükāñdi*.

çalak ‘kızakta kolanın geçirildiği delikli tahta ya da boynuz’ (Stach., 1993, s. 72).

Etim.: bk. Dolg. *çalāk*.

çalāk ‘kızakta kolanın geçirildiği delikli tahta ya da boynuz’ (DSYY, 1976, s. 296); bk. Dolg. *çalak*.

Etim.: bk. Yak. *çalāx*.

çanıt ‘serseri, haydut, şiddet eyleminin faili, firari’ (Stach., 1993, s. 72).

Etim.: bk. *çañit*.

çañit ‘serseri, haydut, şiddet eyleminin faili, firarı’ (Stach., 1993, s. 72).

Etim.: bk. *çañit*.

çañit ‘serseri, haydut, şiddet eyleminin faili, firarı’ (Stach., 1993, s. 72); bk. *çanıt, çañıt, t’anıt*.

Etim.: Evk. *çañit* ‘düşman, haydut’ (Stach., 1993, s. 72). Sözcük Oroçça ve Oroççada da bulunmaktadır: Oroç. *çañiti* 1. ‘savaşçı, pehlivan’ 2. ‘düşmanlık, kabileler arası düşmanlık’; Orok. *tañiçi* ~ *tañiçi* ‘düşman’ (SSTMYa, 1977, s. 384). Dolgancada *çañit* varyantı en eskicil varyanttır; *çanıt, çañıt* ve *t’anıt* varyantlarında artdamaksılaşma meydana gelmiştir.

çapa ‘kırmızı göz hastalığı, konjonktivit’ (DSYY, 1976, s. 297).

Etim.: Evk. diyal. *çapa* ‘irinli’ (DSYY, 1976, s. 297). Sözcüğe çağdaş Evenkice sözlüklerde ve diğer Tunguz dillerinde rastlanmamıştır.

çäkçäkä ‘tümsek, küçük toprak tümseği’ (DSYY, 1976, s. 307); bk. Dolg. *çokçäkä*.

Etim.: bk. Yak. *çäkçäkä*.

çälkä ‘beyaz’ (Stach., 1993, s. 74).

Etim.: bk. *çälkä*.

çälkä ‘beyaz’ (Stach., 1993, s. 74).

Etim.: bk. *çälkä*.

çälkä ‘beyaz’; *çäbit-çälkä* ‘bembeyaz’ (DSYY, 1976, s. 308; Stach., 1993, s. 73); bk. Dolg. *çälkä, çälkä, t’älkä*.

Etim.: bk. Yak. *çälkä*.

çıçıpka ‘(eskiden) avcıların ava çıkarken yanlarına aldıkları ahşap insan tasviri’ (DSYY, 1976, s. 306).

Etim.: bk. Yak. *çıçıpka*.

çılki ‘kas, adale, pazu’ (DSYY, 1976, s. 305).

Etim.: bk. Yak. *çılki*.

çımka ‘çadırın ortasında bulunan, *ikäptin*’i (çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırtığı) tutan direk; çadırda ateş ve giriş arasında bulunan iki dikey direk’ (DSYY, 1976, s. 305; Ubryatova, 1985a, s. 62); bk. Dolg. *çımka*.

Etim.: bk. Yak. *çımka*.

çımka ‘çadırın ortasında bulunan, *ikäptin*’i (çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırtığı) tutan direk; çadırda ateş ve giriş arasında bulunan iki dikey direk’ (DSYY, 1976, s. 298; Ubryatova, 1985a, s. 62).

Etim.: bk. Dolg. *çımka*.

çobi ‘kıvrık (tırnak hk.)’ (DSYY, 1976, s. 298).

Etim.: Evk. *çobi* ~ *çovi* ‘kuşun tırnağı’ (DSYY, 1976, s. 298). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Neg. *çovokī* ‘tırnak, (ayının) pençesi’; Oroç. *çopokto* ‘(vahşi hayvanın ve kuşun) tırnağı’; Ud. *çof’o* ‘tırnak’; Nan. *tsofolā-* ~ *tsofoli-* ‘sıkmak’; Man. *şoforo* ‘(yırtıcı kuşun) tırnağı’ (SSTMYa, 1977, s. 402). Sözcük Dolgancaya Evenkice *çōbi* (*çōbi*) ‘kuşun tırnağı’ varyantından kopyalanmış olmalıdır (Mır., 2004, s. 724). Evenkice *-o-* sesindeki uzunluk Dolgancada ikinci heceye kaymıştır.

çokçäkä ‘tümsek, küçük toprak tümseği’ (Stach., 1993, s. 73).

Etim.: bk. Dolg. *çäkçäkä*.

çombira ‘gereksiz yere, anlamsızca’ (Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 74); bk. *çomirälä-*.

Etim.: Evk. *çombi-* 1. ‘cıvıldamak’ 2. ‘anlamsızca gevezelik etmek’ (Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 74). Dolganca sözcük Evenkice *çombira sözcüğünden kopyalanmıştır. *-ra* eki arkasına geldiği fiillerden sıfat türetir: Evk. *lävərə* ‘bataklı, batak; bataklık yer’ < *lävə-* ‘bataklıkta batmak’ (Bol., 2007, ss. 367-368).

çomirälä- ‘anlamsızca gevezelik etmek’ (Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 74).

Etim.: bk. *çombira*.

çoᅇal ‘kap kakak için yer’ (Stach., 1993, ss. 74-75).

Etim.: bk. *çuoᅇäl*.

çoŋku ‘kemik (iliği)’ (Stach., 1993, s. 75); bk. Yak. *çoŋku*.

Etim.: Evk. *çūki* ‘kafatası’ (Stach., 1993, s. 75). Evenkice *çūki* ‘kafatası’ sözcüğü yalnızca ayı kafatası için kullanılan bir sözcüktür (SSTMYa, 1977, s. 411). Bu nedenle sözcüğün Evenkice *çūki* ‘kafatası’ sözcüğünden kopyalanması çok mümkün gözükmemektedir.

çotkīlā- ‘yemek, gagalamak’ (Yefremov, 1984, s. 130; Stach., 1993, s. 75).

Etim.: Evk. *çokti-* 1. ‘koparmak, sökmek, dişini kırmak’ 2. ‘derin ve dar bir şeyden çıkararak yemek’ (Mir., 2004, s. 726). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evk. *çōk-* (*çoki-* ~ *çopti-* ~ *çək-* ~ *çəki-*) 1. ‘kazmak, eşmek, (yerde) eşinmek’ 2. ‘(kar) küremek’ 3. ‘çıkarmak’, *çokis-* ‘sivri bir şey batırıp (gözü) kör etmek’, *çokti-* (*çokron-*) ‘kanırmak, sökmek, kırmak (dişi)’, *çopti* ‘(oyulmuş) gerdel, kap’; Evn. *çuq-* (*çuk-*) 1. ‘kurcalamak, çıkarmak’ 2. ‘(avın) gözünü çıkarmak’; Neg. *çok-* ‘oymak, oyarak yapmak (huş ağacı kabuğundaki süsleme)’, *çohiŋkī* (*çohaun*) ‘(süslemeyi oymak için) bıçak, kalem’; Oroç. *tūku* ~ *çūku* 1. ‘oymacı kalemi’ 2. ‘(demir) oyma kalemi’, *çokto* ‘(küçük, gri) ağaçkakan’; Ulç. *çoqi* ~ *çoqipo(n-)* ~ *çoqipü(n-)* ‘gaga’, *çoqi-* ‘gagalamak’, *çoqiçi-* ~ *çoqiçiçü* ‘(gagayla) vurmak’, *çoku-* ‘(ürün) seçmek, aramak’; Nan. *çō* ~ *çovo* (*çoqo* ~ *tsoqo*) ‘gaga’, *çoyçi-* ‘oymak’, *çoqi-* (*tsoki-*) ‘gagayla vurmak’, *çoqila-* ‘gagalamak’, *çoqiçi-* ‘gagalamak, gagalayarak oymak’; Man. *çoki-* ‘batırmak, çakmak, saplamak, toprağa batırmak, dikmek’ (SSTMYa, 1977, s. 403). Evenkice fiil, Dolgancaya ad olarak kopyalanmış ve *-lā* addan eylem yapım ekini almıştır. Sözcük, Dolgancaya kopyalanırken göçüşme meydana gelmiştir. Evenkice *çokti-* fiili, yine Evenkice *çoŋki* ‘gagalama’, *çoŋkī* ‘gaga’, *çoŋkī-* ‘gagalamak’ sözcükleriyle ilişkilidir. Sözcüğün Eski Türkçe ve Klasik Moğolca eşdeğerleri *çoq-* ve *çoki-* ‘vurmak, oymak, hakketmek’ fiilleridir (SSTMYa, 1977, s. 403; Doerfer, 1985, s. 68). Tunguzca varyantlar kökenlerini Moğolcadan alırlar, Dolganca varyant ise açık şekilde Evenkiceden kopyalanmıştır. Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

çōku ‘sert buz tabakası, köreşe’ (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 230; Popov ve Sotnikova, 2002, s. 62), ‘sert kar köreşesi’ (Barbolina, 2015, s. 264), ‘kar köreşesi’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 441; Stach., 1998, s. 71).

Etim.: Evk. *çēga* ‘köreşe’ (Bol., 2000, II, s. 321; Mir., 2004, s. 715; Vas., 1958, s. 516). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evn. *çakay* ‘köreşe’; Man. *çaqca-* ‘köreşe oluşmak’; krş. Klasik Moğ. *çar* ‘köreşe’ (SSTMYa, 1977, s. 387). Kökeni ilk kez tespit edilen Dolganca sözcükte Evenkice uzun ünlü korunmuş ve yuvarlaklaşma ses olayı meydana gelmiştir.

çörkökü ‘çakırkanat’ (DSYY, 1976, s. 301).

Etim.: bk. Yak. *çörkökü*.

çunda ‘dolama, tırnak etrafındaki ağırlı şiş’ (Stach., 1993, s. 75); Dolg. *çūnda*.

Etim.: bk. Yak. *çunda*.

çuonal ‘kap kacak için yer’ (Stach., 1993, ss. 74-75).

Etim.: bk. *çuoñāl*.

çuoñāl ‘kap kacak için yer’ (DSYY, 1976, s. 302); bk. *çoñal*, *çuonal*, *t’uonal*.

Etim.: Evk. *çōñal* ‘kap kacak için yer’ (DSYY, 1976, s. 302). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki değişkeleri şunlardır: Evn. *çōñāl* ‘(girişte, kap kacağın ve ev eşyalarının saklandığı) çadırdaki yer’; Neg. *çōñal* ‘(girişte, kap kacağın ve ev eşyalarının saklandığı) meskendeki yer’; Orok. *çoñol* ‘(girişte, kap kacağın ve ev eşyalarının saklandığı) meskendeki yer’ (SSTMYa, 1977, s. 406). Sözcük yalnızca Dolgancada bulunmaktadır, Yakutça varyantı yoktur.

çuos ‘büyük yol’ (DSYY, 1976, s. 303).

Etim.: bk. Yak. *çuos*.

çūnda ‘dolama, tırnak etrafındaki ağırlı şiş’ (DSYY, 1976, s. 303).

Etim.: bk. Dolg. *çūnda*.

dalba ‘evin dış duvarındaki kapı alanı’ (Stach., 1998, s. 75), 1. ‘meskenin kapısı ve dışarısı arasındaki boş alan’ 2. ‘çadıra, kirişe takılan kapının yanındaki rüzgâr koruması’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 137), ‘avlu, evin konut kısmıyla sundurma arasındaki oda’ (Barbolina, 2015, s. 72); bk. Yak. *dalba*.

Etim.: Evk. *dalba* 1. ‘(kap kacak vb. için) raf’ 2. ‘evin gereçleri için çadırdaki girişin yanındaki yer’ (Bol., 2000, I, s. 142), ‘(girişte) çadırın ön kısmı’ (Mir.,

2004, s. 159), ‘çadırda ev sahibesinin yeri’ (Vas., 1958, s. 105). Sözcüğün Yakutça eşdeğerinin etimolojisi bilinmektedir (Novgorodov, 2009, s. 200). Ancak Dolganca sözcüğün kökeni ilk kez tespit edilmiştir.

dalbākī ‘çocuğun ruhuyla özdeşleşmiş bir masal kuşu’ (Stach., 1998, s. 75); bk. *dolbaki*.

Etim.: Evk. *dolbaki* ‘dövüşken kuş’ (Vas., 1958, s. 105). Sözcüğün bilinmeyen bir diğer varyantı olan *dolbaki* ‘bir tür küçük kuş’ için Stachowski, Evenkice *dokolī* ‘küçük su çulluğu’ etimolojisini önermiştir (1993, s. 81). Küçük su çulluğu ve dövüşken kuş aynı familyadan, çullukgiller ailesindedir. Ancak yüksek ihtimalle her iki varyant da Evenkice *dolbaki*’den kopyalanmıştır. Evenkice *dalbat*-/ç- ‘sallamak’ fiilinden türeyen sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 193).

darama ‘kuyruk sokumu kemiği, bel; fileto’ (DSYY, 1976, s. 85).

Etim.: bk. Yak. *darama*.

dahına ‘yükün üzerine örtülen geyik derisinden örtü, denk örtüsü’ (DSYY, 1976, s. 86).

Etim.: bk. Yak. *dahına*.

däbgä 1. ‘tepe, tümsek’ 2. ‘çamurlu, balçıklı yer, bataklık’ 3. ‘turba bataklığı’ (Stach., 1998, s. 76), ‘turba bataklığı, bataklık, bataklıklaşmış yer’ (Barbolina, 2015, s. 84; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 155); bk. Yak. *däbgä*.

Etim.: Evk. *däbgä* 1. ‘bataklık yer, bataklık yer’ 2. ‘ıssız yer’, *dävgä* 1. ‘turba bataklığı, bataklıklaşmış yer’ 2. ‘ıssız, تنها yer’ 3. ‘bataklık’ (Vas., 1958, s. 131), *dävgä* 1. ‘bataklık, turba bataklığı, bataklıklaşmış yer’ 2. ‘ıssız, تنها yer’ (Bol., 2000, I, s. 186), *däbgä* ~ *dävgä* 1. ‘turba bataklığı, bataklık yer’ 2. ‘ıssız yer’ 3. ‘bataklık’ (Mır., 2004, s. 183). Sözcüğün Yakut diyalektlerindeki varyantının kökeni bilinmektedir. Ancak Dolganca varyantın etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

däginmäktä ‘mantar’ (Stach., 1993, s. 78); bk. Dolg. *diñilmäktä, dögömöktö*.

Etim.: bk. Yak. *dägälmäktä*.

dälämiçä ‘sürünün arkasında serbestçe koşan evcil geyikler’ (Stach., 1993, s. 74), ‘göç esnasında geyik sürüsüne verilen ad’ (Yefremov, 2000, s. 424); bk. Yak. *dälgämiçä*.

Etim.: Evk. *dälämi*- ‘sürüden bağımsız olarak gitmek (geyik hk.)’ (Yefremov, 2000, s. 424). Dolganca sözcüğün etimolojisi, ilk olarak *Fol’klor Dolgan* adlı eserde verilmiştir. Eserin yazım ilkeleri gereği etimolojiler sondaki açıklamalar kısmında yer almaktadır. Bu nedenle sözcüğün gözden uzak kalan etimolojisi, Dolgancayla ilgili diğer kaynaklarda yer almamıştır. Sözcük Yakutçanın ağızlarında da bulunmaktadır: *dälgämiçä* ‘göç esnasında geyik sürüsüne verilen ad’ ← Evenki *dälä*- ‘bir yerden başka bir yere göçmek’, *dälämiçä*- ‘kaçışmak, dağılmak (geyikler hk.)’ (DSYY, 1976, s. 91).

dälkän ‘dışarıda çadırın yanında giysi asmak için kullanılan ayaklı yapı’ (DSYY, 1976, s. 91).

Etim.: bk. Yak. *dälkän*.

dä ‘koca, kocacığım’ (Popov ve Popova, 2004, s. 73); bk. Yak. *dö*.

Etim.: Evk. *cē* 1. ‘kan bağı bulunan akraba’ 2. ‘koca, karı, görümce’ 3. ‘arkadaş, dost’ (Bol., 2000, I, s. 148), 1. ‘kan akrabası’ 2. ‘görümce’ 3. ‘(hitap) karı, koca’ 4. ‘yakın arkadaş, yoldaş’ 5. ‘yeğen’ (Mır., 2004, s. 193), 1. ‘kan akrabası’ 2. ‘(hitap) koca, karı’ 3. ‘yakın arkadaş, yoldaş’ 4. ‘görümce’ 5. ‘yeğen’ (Vas., 1958, s. 109). Vasilyeviç, Evenkice sözcüğü şu Tunguzca sözcüklerle karşılaştırır: Sol. *dede* ‘abla’; Oroç, Ulç., Nan. *de* ‘yoldaş’; Nan. *dealahi* ‘akraba, hısım’ (Vas., 1958, s. 109). Dolganca sözlüklerde yer almayan sözcük, anlam ve etimoloji bakımından ilk kez tespit edilmiştir. Kopyalama esnasında sözcükte anlam daralması meydana gelmiş ve Dolgancaya Evenkicede hitap olarak kullanılan ‘koca’ anlamı kopyalanmıştır. *SSTMYa*’da sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *cā* 1. ‘(kan) akrabası’ 2. ‘arkadaş, yoldaş, yol arkadaşı’ 3. ‘(hitap) küçük, yavrum, evlat’; Oroç. *cā* 1. ‘akraba’ 2. ‘arkadaş, yoldaş’; Ud. *cā* (<*cāl) 1. ‘(kan) akrabası, akrabalar; yakınlar’ 2. ‘yoldaşlar’; Man. *caci* ‘(hitap) tatlı, yakışıklı’; Oroç. *cē* 1. ‘yoldaş’ 2. ‘yol arkadaşı’; Ulç. *cē* ‘arkadaş, yoldaş, ortak’; Orok. *cē* 1. ‘arkadaş, yoldaş, ortak’ 2. ‘yoldaş, yol arkadaşı’ 3. ‘muhatap, sohbet arkadaşı’ 4. ‘(eskiden, dinî terim) gövdesi delik bir tür put’; Nan. *çia* 1.

‘arkadaş, yoldaş, ortak’ 2. ‘yoldaş, yol arkadaşı’ 3. ‘koca’ 4. ‘akraba, hısım’ (1975, s. 239, 254).

diñdilān ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ (DSYY, 1976, s. 86).

Etim.: bk. Yak. *digdilān*.

diñilmäktä ‘ren geyiği yosunu’ (DSYY, 1976, s. 86); bk. *däginmäktä*.

Etim.: Evk. *dəvunñāktə* ‘mantar’ (DSYY, 1976, s. 86).

dolbaki ‘bir tür küçük kuş’ (Stach., 1993, s. 81).

Etim.: bk. *dalbākī*.

dolgan ‘Dolgan’ (Stach., 1993, s. 81); bk. *dulgan, dulgān*.

Etim.: Evk. *dul* ‘orta’ + addan ad yapım eki *-gAn* (Stach., 1993, s. 81). Evenkicede ‘oturan, yaşayan’ anlamını veren addan ad yapım eki *-gAn* işlek olarak kullanılmaktadır: *Moskvagan* ‘Moskova’da yaşayan, Moskovalı’ (< *Moskva* ‘Moskova’ + addan ad yapım eki *-gan, cūgan* ‘aile’ < *cu* ‘ev’ + addan ad yapım eki *-gan* vb. (Vas., 1958, s. 138, 258). *Dolgan* sözcük olarak ‘ortada yaşayanlar’ anlamına gelmektedir.

dögömöktö ‘mantar’ (Barbolina, 2003, s. 57).

Etim.: bk. *däginmäktä*.

dukakan ‘lohusa çadırı’ (Stach., 1993, s. 82); bk. Dolg. *cukça*.

Etim.: Evk. *cukokan* ‘küçük çadır’ < *cu* ‘ev’ + küçültme eki (Titov, 1926, s. 56; Ubryatova, 1985a, s. 62).

dulañı ‘kısır dişi geyik’ (Stach., 1993, s. 82); bk. Yak. *dulañı*.

Etim.: Evk. *dulak* ~ *dulan* ay. (Stach., 1993, s. 82).

dulgan ‘Dolgan’ (Stach., 1993, s. 81).

Etim.: bk. *dolgan*.

dulgān ‘Dolgan’ (Stach., 1993, s. 81).

Etim.: bk. *dolgan*.

dübüktä ‘yaban arısı’ (Stach., 1993, s. 83).

Etim.: bk. *cübüktä*.

düka 1. ‘çadır, kulübe’ 2. ‘terk edilmiş kulübe’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *cukça*.

dündür ‘binek kızağının önünde ve arkasında bulunan enlemesine çeperler’ (DSYY, 1976, s. 90).

Etim.: bk. Dolg. *dündürä*.

dündürä ‘binek kızağının önünde ve arkasında bulunan enlemesine çeperler’ (DSYY, 1976, s. 90); bk. Dolg. *dündür*.

Etim.: bk. Yak. *dündürä*.

d’ukañdı 1. ‘geyik eyeri’ 2. ‘erkek eyeri’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *cükäñdi*.

d’ukka 1. ‘çadır, kulübe’ 2. ‘terk edilmiş kulübe’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. Dolg. *cukça*.

d’ulkak 1. ‘çadırdaki, kulübedeki oturma alanı’ 2. ‘çadır odaşığı’ 3. ‘başka birinin evinde yaşayan aile’ 4. ‘komşu’ (Stach., 1993, s. 91).

Etim.: bk. *culkak*.

äçäñärgä- ‘bakınmak, gözlemlemek’ (Popov ve Popova, 2012, s. 45).

Etim.: bk. *içäñärgä-*.

äksän ‘gizli şey’ (Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 44).

Etim.: krş. Evk. *aksän* ‘refah’, *aksəri* ‘tanrı’ (Ubryatova, 1985a, s. 66; Stach., 1993, s. 44). Sözcük Dolgancaya, Evenkice *aksän* ‘muska; özenle saklanan, kişinin yanında taşıdığı şey’ sözcüğünden kopyalanmıştır. Dolganca kopyadaki uzun ünlü ve semantik yakınlık bunu doğrular niteliktedir. Sözcük, Tunguz dillerinden Oroçça ve Oroççada da bulunmaktadır: Oroç. *aksə(n-)* ‘kurt’; Orok. *aksəpsi* ‘özenli, dikkatli, ihtiyatlı’ (SSTMYa, 1977, s. 444).

äldä ‘kafatasının tepe noktası (geyikte boynuz tabanı)’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 49).

Etim.: bk. Dolg. *äldä*.

äldän ‘kuzey ışıkları’ (Stach., 1998, s. 42).

Etim.: Man. *elden* ‘ışık, parlıtı’ (Hauer, 2007, s. 128). Sözcük yalnızca Mançucada tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 446). Dolganca ve Mançuca arasında doğrudan bağlantı bulunmadığından sözcüğün tanıklanmamış Evenkice bir varyanttan Dolgancaya kopyalanmış olması mümkündür. Hakkında önceki çalışmalarda herhangi bir köken açıklaması bulunmayan sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

älä ‘son, tek kalan’ (DSYY, 1976, s. 319; Stach., 1993, s. 44).

Etim.: bk. Yak. *älä*.

ämäkäçän ‘kadın çantası, kişisel eşyaların bulunduğu kadın çantası’ (Stach., 1993, s. 45).

Etim.: Evk. *ämähäkän* ay. (Stach., 1993, s. 45). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 452).

ämkä 1. ‘yamaç, bayır’ 2. ‘uçurum, yar’ (Stach., 1998, s. 43), 1. ‘yar, yamaç’ 2. ‘uçurum’ (Aksyonova ve diğerleri, 1992, s. 85; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 463).

Etim.: Evk. *ämkar* ‘yüksek dik kıyı’ (Vas., 1958, s. 556), ‘yüksek kıyı’ (Mır., 2004, s. 769), 1. ‘(yüksek, dik) kıyı’ 2. ‘boğaz, dağ boğazı’ (Bol., 2000, II, s. 379). Sözcük yalnızca Dolgancada bulunmaktadır, Yakutça varyantı yoktur. Sözcük, Tunguz dillerinden Evencede de tanıklanmıştır: *ämkar* 1. ‘(yüksek, dik, sarp) kıyı’ 2. ‘uçurum, yar’ 3. ‘yamaç’ (SSTMYa, 1977, s. 450). Evenkice sözcük Dolgancaya kopyalanırken söz sonu *-r* sesi yanlış ek bölünmesi nedeniyle düşmüş olmalıdır. Bilindiği üzere *-r* Dolgancada kullanım sıklığı yüksek bir addan eylem yapım ekidir: bk. *ärgär-* ‘eskimek’ < *ärgä* ‘eski’ vb. (Stach., 1997, s. 63).

ämüldä ‘telkuyruk ördeği’ (Stach., 1998, s. 43); bk. Dolg. *ömüldä*, *ömüldük*, *ömüldä*; Yak. *äbillä*.

Etim.: Evn. *ävaldi* ‘telkuyruk ördeği’ (Stach., 1998, s. 43).

ännäräkän ‘geyiğin diz kapağı’ (Stach., 1993, s. 45); krş. Yak. *hämñäkä*.

Etim.: Evk. *əññəkən* ~ *inñikən* ay. (Stach., 1993, s. 45). Sözcük Dolgancaya tanıklanmamış bir Evenkice varyanttan kopyalanmıştır.

äññi ‘iki yaşından önce yavrulmuş dişi ren geyiği’ (Stach., 1998, s. 43), *änni* ‘iki yaşındaki geyik yavrusu’ (Spiridonova ve Spiridonov, 2001, s. 33); bk. Dolg. *añni*; Yak. *äññi*.

Etim.: Evk. *əññi* ‘iki yaşında yavrulmuş dişi geyik’, *əññi* ‘iki yaşında yavrulamak (dişi geyik hk.)’ (Vas., 1958, s. 559; Bol., 2000, II, s. 395; Mır., 2004, s. 777). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *āni* ‘(yavrulmuş) bir yaşında dişi geyik’; Neg. *əññəhən* (*əññəkən*) ‘(geyik, sığın) yavrusu’ (SSTMYa, 1977, s. 457). Sözcüğün Yakutça varyantının kökeni bilinmekteydi: *äññi* ‘iki yaşında yavrulmuş dişi geyik’, *äññilä* ‘iki yaşında yavrulamak (dişi geyik hk.)’ ← Evk. *əññi* ‘iki yaşında yavrulmuş dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 321). Dolganca varyantın etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

äldä ‘kafatasının tepe noktası (geyikte boynuz tabanı)’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 49); bk. Dolg. *äldä*; Yak. *äldä*.

Etim.: Evk. *aldən* ‘boncuklu erkek şapkası’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 49). Ubryatova tarafından önerilen Evenkice *aldən* ‘boncuklu erkek şapkası’ açıklaması hatalıdır. Sözcük Dolgancaya Evenkice *allə* ‘kafatası’ sözcüğünden kopyalanmıştır.

gelāma ‘seyrek tüylü geyik kürkünden kadın paltosu’ (DSYY, 1976, s. 83); bk. *giälāma*.

Etim.: Evk. *gēlāma* ~ *ñēlāma* ‘kürk kenarlı palto’ (DSYY, 1976, s. 83). Evenkice sözlüklerde bu sözcüklere rastlanmamıştır. Ancak sözcüğün Tunguzca kökenli olduğu kuşkusuzdur. Tunguz dillerinde şu ilgili varyantlar tespit edilmiştir: Evk. *n’ēldra* (*n’ēlla* ~ *ñēldra*) ‘(keçi ya da koyun derisinden, elbisenin eteği, kilimin kenarı boyunca) kürk zıh, kürkten zıh’, *nēlā*- 1. ‘kenarlık dikmek’ 2. ‘düzleştirmek, kırmak’; Evn. *ñēlatiñ* (*n’alatiñ* ~ *ñēlatiñ* ~ *ñīlatiñ* ‘kenar, zıh’, *ñēlā*- ‘zıhlamak, bir şeyi çerçevelemek’ (SSTMYa, 1975, s. 658).

gäbärdä- ‘tekrarlamak’ (Yefremov, 2000, s. 410).

Etim.: Evk. *gev-* ay. (Yefremov, 2000, s. 410). Sözcüğün etimolojisi *Fol'klor Dolgan* adlı eserin notlar bölümünde verilmiştir. Sözcük kelime ve etimoloji olarak Dolgancayla ilgili diğer kaynaklarda yer almaz. Sözcük eylem + eylemden ad yapım eki + addan eylem yapım ekiyle oluşturulmuş olmalıdır. Ancak eylemden ad yapım eki *-Ar* kısa ünlülü olduğundan orta hecedeki ünlü uzunluğunun nedeni belirsizdir. Evenkice sözcüğün *gēv-* ‘tekrarlamak, bir şeyi ikinci kez yapmak, (bir eylemi) tekrarlamak’ varyantı da bulunmaktadır (Vas., 1958, s. 83; Mır., 2004, s. 131). Sözcük Negidalcede de tanıklanmıştır: *gēvgi-* ‘bir eylemi tekrarlamak’ (SSTMYa, 1975, s. 144).

gädärä ‘deri sepilemek için kazıyıcı’ (Stach., 1993, s. 85).

Etim.: bk. Dolg. *kädärä*.

gäkçan ‘kabile adı’ (Stach., 1993, s. 85).

Etim.: Evk. *gēkçān* ‘şahin’ (Stach., 1993, s. 85). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *gēqçn* 1. ‘atmaca’ 2. ‘delice doğan’; Neg. *gēhin* ‘atmaca’; Oroç. *gēki* ‘atmaca’; Ud. *geæhi* ‘atmaca’; Ulç. *gēhō/ũ* ‘atmaca’; Nan. *gihō/ũ* ‘atmaca’; Man. *g’ahun* 1. ‘atmaca’ 2. ‘(genel anlamıyla) yırtıcı kuş’ (SSTMYa, 1975, s. 146). Dolganca sözcükte uzun ünlüler kısalmıştır.

gäncä ‘büyük bıçak, kama’ (DSYY, 1976, s. 83).

Etim.: bk. Yak. *gäncä*.

giäläma ‘parka (millî giysi)’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 132).

Etim.: bk. *geläma*.

gidalün ‘yusufçuk’ (DSYY, 1976, s. 83); bk. Dolg. *gidolun*.

Etim.: Evk. *gidalū* ‘yusufçuk’ (DSYY, 1976, s. 83). Sözcüğün Evenkicedeki ve diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *gidavkī* ~ *gidapkī* ~ *gidalu* ~ *gidalā* ~ *gidalün* ~ *gidla* ~ *cido* ~ *kitalu* ‘yusufçuk’; Ud. *gindoulā* ‘yusufçuk’; Orok. *gīdala* ~ *gīdadamçī* ‘yusufçuk’ (SSTMYa, 1975, s. 149). Tunguzca bütün varyantlar kökenlerini *gida* ‘mızrak’ ~ *gida-* ‘mızraklamak’ sözcüklerinden alırlar (← Klasik Moğolca *cida* ‘mızrak’ → Türkçe *cıda* ay.). Bu ad, bu canlıya insanı

ısırması ya da kuyruk yapısının mızrağa benzemesinden dolayı verilmiş olmalıdır. Sözcük Dolgancaya Evenkice *gidalūn* varyantından kopyalanmıştır.

gidolun ‘yusufçuk’ (Stach., 1993, s. 85).

Etim.: bk. *gidalūn*.

gildi ‘sapan’ (Stach., 1993, s. 86).

Etim.: Evk. *gildi* ‘halka’ (Stach., 1993, s. 86). Sözcüğün ilişkili olduğu Tunguz dillerine ait diğer varyantlar şunlardır: Evk. *gildikān*- ‘halka şeklinde bükme’; Neg. *gilcihān* ‘halka’ (SSTMYa, 1975, s. 150). Sözcük Dolgancaki mevcut anlamını benzerlik nedeniyle kazanmış olmalıdır.

golomo ‘zeminlik, yer altı barınağı, ağaç kabuğuyla kaplı, kısım toprakla, karla örtülen bir tür eski konut tipi’ (Stach., 1993, s. 86); bk. Dolg. *xolomo*.

Etim.: bk. Yak. *xolomo*.

goyobun ‘yara’ (Stach., 1993, s. 86).

Etim.: bk. Dolg. *goyobūn*.

goyobūn ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ (DSYY, 1976, s. 83); bk. Dolg. *goyobun*.

Etim.: bk. Yak. *xoyobun*.

gudi ‘mide zarı’ (Stach., 1998, s. 85).

Etim.: Evk. *gudī* 1. ‘karın zarı’ 2. ‘mide’ (Mır., 2004, s. 147), *gudigā* ay. (Vas., 1958, s. 95; Bol., 2000, I, s. 123; Mır., 2004, s. 147). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *gudagā* ~ *gudagā* (*gudé* ~ *gudegé*) 1. ‘karın’ 2. ‘mide’; Evn. *gudi* 1. ‘karın zarı’ 2. ‘mide’ 3. ‘içirik’; Neg. *gudi* 1. ‘karın zarı’ 2. ‘(hayvanın) midesinin içindekiler’; Ud. *gudiā* ‘karın zarı’; Nan. *gūcā* ‘(hayvanın) midesi’; Man. *guvecihe* ‘mide’, *gucuge* 1. ‘karın zarı’ 2. ‘tulum (kurutulmuş mideden yapılan torba)’ (SSTMYa, 1975, s. 167). Doerfer, sözcüğü Moğolca *güciye* ~ *güceye* ‘mide zarı’ sözcükleriyle karşılaştırır. Ancak diğer Tunguz dillerinde görülen *gudagā* benzeri varyantlarda bulunan -GA ekinin Tunguz dillerinde organ adlarında yaygın görülen bir ek olması nedeniyle sözcüğün aslen Tunguzca olabileceğini belirtir (1985a, s. 22). Sözcük, yalnızca Dolgancada bulunmaktadır. Yakutça varyanta rastlanmamıştır.

gugārka ‘dizginlerin yere düşmesini önleyen geyik koşumunun kemerindeki çengel’ (DSYY, 1976, s. 83).

Etim.: bk. Yak. *gugārka*.

gurum ‘süssüz bir tür kışlık çizme’ (Stach., 1993, s. 87).

Etim.: bk. Dolg. *gurumi*.

gurumi ‘süssüz bir tür kışlık çizme’ (Stach., 1993, s. 87); bk. Dolg. *gurum*.

Etim.: bk. Yak. *kürümä*.

gūlä ‘hol, antre’ (Stach., 1993, s. 87), ‘koridor’ (Stach., 1998, s. 85), 1. ‘evin oturulan bölümüyle sundurma arasındaki oda’ 2. ‘koridor’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 134); bk. Yak. *kūlä*.

Etim.: Evk. *gūlä* 1. ‘konut, kulübe, kışlık ev, kışlık kulübe, köy evi’ 2. ‘bekçi kulübesi’ 3. ‘kır evi’ 4. ‘yapı, bina’ 5. ‘bina, oda’ (Bol., 2000, I, s. 124), *gula* 1. ‘kulübe’ 2. ‘kışlık ev’ 3. ‘kışlak’ 4. ‘oda’ (Vas., 1958, s. 96; Mır., 2004, s. 149). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *gela*; Ud. *gealan*; Ulç. *gelako*; Nan. *gealoko*; Man. *giyalan* ‘oda’ (Vas., 1958, s. 96). Sözcük Dolgancaya Evenkiceden kopyalanmıştır (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 134). Dolganca varyant, Yakutçaya göre daha eskicil özellik göstermektedir ve Evenkice aslına daha yakındır.

habul ‘doğru’ (Stach., 1993, s. 92); bk. *hābul*, *xābul*.

Etim.: Evk. *habəl* ~ *hāvəl* ‘doğru mu? gerçek mi? gerçekten öyle mi?’ (Stach., 1993, s. 92). Sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanamamıştır.

haça ‘bağırsak’ (Stach., 1993, s. 92).

Etim.: bk. Dolg. *aça*.

haçarī ‘iki yaşında dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 226).

Etim.: bk. Yak. *saçarī*.

hakanan ‘büyük turna balığı’ (Stach., 1993, s. 93).

Etim.: bk. Yak. *haxanān*.

haktarā ‘mil, dip çamuru; çer çöp’ (V. B.; N. K. 2018, kişisel görüşme).

Etim.: Evk. *çitarā* ‘mil, dip çamuru; pislik’ (Bol., 2000, II, s. 329), *çitarāvün* ‘mil, dip çamuru; (kıyıda) pislik’ (Vas., 1958, s. 523), *çitaravun* ay. (Mir., 2004, s. 724). Sözcük Dolgancada anlam ve etimoloji olarak ilk kez tanıklanmıştır. Kopyalama esnasında uzun ünlü varlığını korumaya devam ettiği görülmektedir. *Haktarā*, Dolg. *hak (< *hāk*) ‘dışkı’ + Evk. *tara (< *çitarā*) birleşimiyle oluşan melez bir sözcüktür.

halka ‘çekiç’ (Stach., 1993, s. 32); bk. Dolg. *alka*.

Etim.: bk. Yak. *halxa*.

hamdurkurā ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ (DSYY, 1976, s. 226); bk. Dolg. *amdurāra*, *handukkūra*, *hāndipkirā*, *hāñkirā*.

Etim.: bk. Yak. *sāmkārā*.

hamnūt ‘tütsü’ (Stach., 1993, s. 95).

Etim.: bk. *sāmnūt*.

hamñit ‘tütsü’ (Stach., 1993, s. 95).

Etim.: *sāmnūt*.

handukkūra ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ (Stach., 1993, s. 94).

Etim.: bk. *hamdurkurā*.

haran ‘yeni evin inşa edileceği yer, yeni ev, çadır için yer’ (Stach., 1993, s. 97); bk. Dolg. *sarān*.

Etim.: bk. Yak. *arān*.

hābul ‘doğru’, *kircik-hābul* ‘tamamıyla doğru’ (Stach., 1993, s. 92, 149).

Etim.: bk. *habul*.

hāktā 1. ‘dallardan yapılan döşek’ 2. ‘alaçık’ (DSYY, 1976, s. 230).

Etim.: bk. Yak. *sāksā*.

hāmākān ‘ahşap ruh tasviri’ (Stach., 1993, s. 101).

Etim.: bk. *hāmākān*.

hämäkän ‘ahşap ruh tasviri’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 101); bk. Dolg. *hämäkän*; Yak. *hämäkäççi*.

Etim.: Evk. *hämäkän* ‘insan tasviri şeklindeki avcı muskası’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 101).

hämın ‘dudak’ (Petrov, 2015, s. 49).

Etim.: bk. *hömün*.

händipkirä ‘dağda yetişen, yabancı biberiyeye benzeyen bitki’ (Stach., 1993, s. 94).

Etim.: bk. *hamdurkurä*.

hängä ‘siğil’ (Stach., 1993, s. 101).

Etim.: bk. *häntä*.

häntä ‘siğil’ (Stach., 1993, s. 101).

Etim.: bk. *häntä*.

hänkirä ‘ardıç’ (Stach., 1993, s. 101); bk. Dolg. *hamdurkurä*.

Etim.: Evk. *hänkirä* ‘ardıç’ (Mir., 2004, s. 590).

hänätä ‘siğil’ (DSYY, 1976, s. 230); bk. Dolg. *hängä, häntä, säntä*.

Etim.: bk. Yak. *säntä*.

hıağan ‘tathısu gelinciği, lota’, *hıağan ıya* ‘mart (lota balığının avlandığı ay)’ (Ubryatova, 1985a, s. 55; Stach., 1993, s. 117).

Etim.: bk. Dolg. *hıağan*.

hıağan ‘tathısu gelinciği, lota’ (DSYY, 1976, s. 229); bk. Dolg. *hıağan, hıağan*.

Etim.: bk. Yak. *sıağan*.

hılukta ‘bağırsak’ (Stach., 1993, s. 118); bk. Yak. *sulukta*.

Etim.: Evk. *hılukta* ‘bağırsak’ (Ubryatova, 1985a, s. 64).

hırık 1. ‘boğaz, dağ geçidi’ 2. ‘yer çatlağı, yarık’ 3. ‘dere, çay’ (Stach., 1993, s. 120; Aksyonova ve diğeri, 1992, s. 63; Barbolina, 2015, s. 224; Barbolina ve diğeri, 2019, s. 359).

Etim.: bk. Yak. *sırkı*.

hiağan ‘tatlısu gelinciği, lota’ (Stach., 1993, s. 102).

Etim.: bk. Dolg. *huaḡān*.

hiḡdä 1. ‘insanda dış bel kasları’ 2. ‘balığın sırt kısmı’ (DSYY, 1976, s. 226); bk. Dolg. *sigdä*.

Etim.: bk. Yak. *sigdä*.

hikirä ‘tatlı su gelinciği için olta’ (Ubryatova, 1985a, s. 63; Stach., 1993, s. 103).

Etim.: krş. Evk. *hiki-* ‘bulandırmak’ (Ubryatova, 1985a, s. 63; Stach., 1993, s. 103). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur.

himiktä ‘kırmızı yaban mersini’ (Stach., 1993, s. 104).

Etim.: Evk. *himiktä* ay. (Stach., 1993, s. 104). Sözcüğün başka bir varyantı Evencede bulunmaktadır: *hiēmt* ay. (SSTMYa, 1977, s. 325). Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, sözcüğün Yakutça varyantı bulunmamaktadır.

hiḡkän ‘ruhlar için tuzak yemi’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 104); bk. Yak. *siḡkän*.

Etim.: Evk. *hiḡkän* ~ *siḡkän* ‘av bölgesinin ruhu, vahşi hayvanların koruyucu ruhu’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 104).

hiriktä ‘karınca’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 105).

Etim.: Evk. *iriktä* ‘karınca’ (Ubryatova, 1985a, s. 64; Stach., 1993, s. 105). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *īriktä* (*hiriktä*) ‘karınca’; Evn. *hirit* ‘karınca’; Neg. *īktä* ‘karınca’; Oroç. *īktä* ‘karınca’; Ud. *iktä* ‘karınca’; Orok. *siruktä* ‘karınca’; Uç. *sinono* ‘karınca’; Nan. *siluktä* ‘karınca’; Man. *yərhuḡə* ~ *yərhuḡən* ‘karınca’ (SSTMYa, 1975, s. 327). Sözcük Dolgancaya Evenkice *hiriktä* varyantından kopyalanmıştır. Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, Yakutça varyantı bulunmamaktadır.

hīpkā ‘endişeli, korkmuş’; **hīpkār-** ‘heyecanlanmak, telaşlanmak, acele etmek’ (DSYY, 1976, s. 227; Popov, 2000a, s. 32).

Etim.: Evk. *hivīpçu* 1. ‘endişeli, telaşlı, sinirli, heyecanlı’ 2. ‘kaygılı’ 3. ‘nahoş’ (Bol., 2000, II, s. 259), *hivīnipçu* ‘endişeli, telaşlı’ (Bol., 2000, II, s. 259), *hivipçu* ‘nahoş’ (Vas., 1958, s. 475), *hivīpçu ~ hivīnīhī* 1. ‘tehlikeli, korkulu’ 2. ‘nahoş’ 3. ‘tehlikeli surette, hoşla gitmeyecek biçimde’ (Mir., 2004, s. 551). Evenki *hivīn-* ‘endişelenmek, telaşlanmak, heyecanlanmak’ fiilinden türeyen Evenkice sözcükle ilişkili başka bir sözcük Evencede bulunmaktadır: *hiēv-* (*ēv-*) 1. ‘telaşlanmak, endişelenmek’ 2. ‘merak etmek’ (SSTMYa, 1977, s. 321). Dolganca sözcük, hiçbir sözlükte yer almaz. Türemiş *hīpkār-* ‘heyecanlanmak, telaş etmek’ biçimi DSYY’de Dolganca olarak işaretlenmiştir (1976, s. 227). Dolganca sözcükteki ünlü uzunluğu ikincildir ve Evenkice sözcükteki orta hecenin büzüşmesi sonucu ortaya çıkmıştır: *-igi-* > *-ī-*. Dolgancanın eskicil özelliklerinin korunduğu bir eser olan *Üyägä Orok*’ta sözcüğün farklı ve daha eski bir biçimi olan *higikkälā-* ‘korkmak’ biçimi bulunur ve *hīpkā* varyantındaki ünlü uzunluğuna neden olan büzüşmeyi bu sözcükle açıklamak mümkündür (SLK, 2016, s. 75). Dolgancaya kopyalanan Evenkice sözcük şu şekilde tasarlanabilir: Dolg. *higikkā-lā-* ← Evk. **higipkə* (< **higin-ivkə*) → Dolg. *hīpkā*.

hogudāy ‘yılın sıcak zamanlarında taze yakalanarak çiğ olarak tüketilen balık’ (DSYY, 1976, s. 226); bk. Dolg. *hojudāy*.

Etim.: bk. Yak. *sabadāy*.

hoksākī ‘Sibiryaya alakargası’ (DSYY, 1976, s. 227).

Etim.: bk. Dolg. *öksökü*.

hoktokit ‘dar yol, patika’; *hoktokit huol* ‘yol’ (Stach., 1993, s. 107).

Etim.: Evk. *hoktokit* ‘çığır, keçiyolu’ (Ubryatova, 1985a, s. 64). Dolgancaya Evenkiceden türemiş şekilde kopyalanan sözcüğe bu biçimiyle diğer Tunguz dillerinde rastlanmamıştır (SSTMYa, 1977, s. 331).

homka ‘karga’ (Stach., 1993, s. 108); bk. Yak. *hūmka*.

Etim.: Evk. *humka ~ humukī* ‘puhu’ (Ubryatova, 1985a, s. 64).

honan ‘çadır sırtındaki duman deliği’ (Stach., 1993, s. 108); bk. Dolg *huona*.

Etim.: Evk. *hōnān* 1. ‘üç-dört bağlı sırıktan oluşan çadır iskeleti’ 2. ‘çadırın iskeletindeki uzun yatak direk’ 3. ‘çadırda tencerenin asıldığı sıruk’ 4. ‘(dışarıda) kazanın, çaydanlığın asıldığı çengelli sıriklar’ (Mır., 2004, s. 516, 563).

hoḡudāy ‘yılın sıcak zamanlarında taze yakalanmış, çiğ olarak tüketilen balık’ (DSYY, 1976, s. 226).

Etim.: bk. *hogudāy*.

horoki ‘çalı horozu’ (Stach., 1993, s. 108).

Etim.: Evk. *horoki* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *horikī* 1. ‘çalı horozu, yaban horozu’ 2. ‘çil’; Neg. *hoyogī* 1. ‘çalı horozu, (erkek) yaban horozu’; Oroç. *hōki* ‘çalı horozu’; Ulç. *poro* ‘çalı horozu’; Orok. *poro* ‘çalı horozu’; Nan. *poro* ‘yaban horozu’; Man. *horiki* ‘çalı horozu, yaban horozu’; krş. Çağdaş Moğolca *xur* ‘yaban horozu’ (SSTMYa, 1977, ss. 333-334). Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, Yakutça varyantı bulunmamaktadır.

horon ‘eyer kaşı’ (Stach., 1993, s. 108); bk. Yak. *horōn*.

Etim.: Evk. *horon* ‘eyerin ahşap kısmı’ (Ubryatova, 1985a, s. 61).

höçükä ‘birçok çocuğu ölen aile’ (Stach., 1993, s. 109); bk. *uçaki*.

Etim.: Evk. *suçākin* 1. ‘hastalıklı, cılız’ 2. ‘bedbaht, talihsiz’ (Ubryatova, 1985a, s. 65). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 132).

höksökō ‘dövüşken kuş’ (Popov ve Popova, 2004, s. 17-18, 30; Popov ve Popova, 2012, s. 11).

Etim.: bk. Dolg. *öksökü*.

höksök ‘dövüşken kuş’ (DSYY, 1976, s. 228; Stach., 1993, s. 110; Barbolina, 2015, s. 218; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 339).

Etim.: bk. Dolg. *öksökü*.

höksüök ‘keklik, kar kekliği’ (Stach., 1998, s. 109)

Etim.: bk. Dolg. *öksökü*.

hömün ‘dudak’ (Petrov, 2015, s. 49); bk. Dolg. *hämün*; Yak. *sämin*.

Etim.: Evk. *həmun* 1. ‘dudak’ 2. ‘ağız’ 3. ‘füme, (yabani geyiğin, sığının) iste kurutulmuş dudağı’ (Vas., 1958, s. 507), ‘dudak, ağız’ (Bol., 2000, II, s. 306), *həmun ~ əmun* ‘dudak’ (Mır., 2004, s. 588). Vasilyeviç tarafından sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları olarak şunlar verilmiştir: Sol. *əmmə*; Neg. *həmun*; Evn. *həməñ*; Oroç., Orok. *pəmu*; Oroç., Ud. *həmu*; Ulç., Nan. *pəmun*; Man. *femen* ‘dudaklar’ (Vas., 1958, s. 507). *SSTMYa*’da ise şu karşılıklar bulunmaktadır: Evk. *həmun (homun ~ əmun)* 1. ‘dudak’ 2. ‘ağız’ 3. ‘geyiğin burnu ve dudakları’ 4. ‘(geyiğin, sığının) iste kurutulmuş dudakları’; Sol. *əmmə (emün)* ‘dudaklar’; Evn. *həməñ (hömöñ ~ əm ~ əməñ)* 1. ‘dudak’ 2. ‘kenar (kabın kenarı)’ 3. ‘(kayığın) kenarı’; Neg. *həmun* ‘dudaklar’; Oroç. *həmu(n-)* ‘dudaklar’; Ud. *həmu(n-)* ‘dudaklar’; Ulç. *pəmu(n-)* ‘dudaklar’; Orok. *pəmu(n-)* ‘dudaklar’; Nan. *pemü (fəmu(n-) ~ femü)* ‘dudaklar’; Man. *femen* ‘dudak’; Cür. *füh-müh* ‘dudaklar’ (1977, s. 365). Sözcük yalnızca bir yerde *Olenevodçeskaya leksika dolganskogo yazıka: etnolingvistiçeskiy slovar’* (Dolgancanın Geyikçilik Sözlüğü: Etnolinguistik Sözlük) adlı eserde tanıklanmıştır (Petrov, 2015, s. 49). Bu eser Dolgancadaki geyikçilikle ilgili söz varlığını bir araya topladığından, verilen ‘dudak’ anlamı yalnızca geyikler için geçerlidir. Sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

hunakān ‘geyik kızağına yük bağlamak için kullanılan sicim’ (Stach., 1993, s. 111).

Etim.: bk. Dolg. *hūnakān*.

huona 1. ‘çadır direklerinin üst bağlantı noktası’ 2. ‘çadır iskeletindeki ana sııklar’ 3. ‘koruyucu ruhların yaşadıkları çadır iskeletindeki dört direkten biri’ 4. ‘çadır sığığının desteği’ (Stach., 1993, s. 112); bk. Dolg. *honan, huonā, suona*; Yak. *huona*.

Etim.: Evk. *hōna ~ sōna* ‘çadırın iskeleti (üç-dört temel sıık)’ (Ubryatova, 1985a, s. 62).

huonā 1. ‘çadır direklerinin üst bağlantı noktası’ 2. ‘çadır iskeletindeki ana sırtıklar’ 3. ‘koruyucu ruhların yaşadıkları çadır iskeletindeki dört direkten biri’ 4. ‘çadır sırıgının desteği’ (Stach., 1993, s. 112).

Etim.: bk. Dolg. *huona*.

hutaga ‘torba, çanta’ (Stach., 1993, s. 247).

Etim.: bk. Dolg. *utaka*.

hutaka ‘torba, çanta’ (Stach., 1993, s. 247).

Etim.: bk. Dolg. *utaka*.

hutuka ‘omurilik’ (Stach., 1993, s. 114).

Etim.: bk. Dolg. *hutukā*.

hutukā ‘omurilik’ (DSYY, 1976, s. 228; Stach., 1993, s. 114); bk. Dolg. *hutuka*, *hüçümä*.

Etim.: bk. Yak. *sutuka*.

hūnakān ‘geyik kızağına yük bağlamak için kullanılan sicim’ (DSYY, 1976, s. 229); bk. Dolg. *hunakān*.

Etim.: bk. Yak. *hūnakān*.

hüçümä 1. ‘omur’ 2. ‘boyun omuru, omurga’ 3. ‘başın arka tarafı, artkafa kemiği’; *uguçaktanar hüçümä* ‘ikinci boyun omuru’, *uhun hüçümä* ‘en uzun boyun omuru’ (Stach., 1998, s. 116; Petrov, 2015, s. 49, 51; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 352); bk. Dolg. *süçümä*, *hutukā*.

Etim.: Evk. *huçumə* ‘uzun omurdan sonraki üç omur’ (Mır., 2004, s. 582). Sözcük, Evenkice sözlüklerden yalnızca A. N. Mireyeva’nın *Evenkiysko-russkiy slovar*’ (Evenkice-Rusça Sözlük) adlı eserinde bulunmaktadır. Evenkice *huçumə* sözcüğü standart Evenkice *hutukā*’nın varyantlarından biri olan *huçumä*’dan gelişmiş olmalıdır: Evk. *hutukā* (*kutukā* ~ *hatukā* ~ *huçukā* ~ *huçumä*) 1. ‘(ağacın) özü, (findık) içi’ 2. ‘beyin’ 3. ‘omurga’ (SSTMYa, 1977, s. 356). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *hutka* 1. ‘belkemiği, omurga’ 2. ‘omur’ 3. ‘aşık (kemiği)’; Ud. *hutiga* ‘(ağacın) özü’ (SSTMYa, 1977, ss. 356-357).

hünmüktä ‘sinek’ (Stach., 1993, s. 115); bk. Yak. *süntüçän*.

Etim.: Evk. *hinmiktə* ‘sinek’ (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcük Dolgancaya Evenkice *hunmiktə* ‘sinek’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 575).

xabiyaxān ‘keklik’ (DSYY, 1976, s. 275).

Etim.: bk. Dolg. *kabiyakān*.

xabiyaxān ‘keklik’ (Stach., 1993, s. 132).

Etim.: bk. Dolg. *kabiyakān*.

xañalda ‘geyiğin boynuzuna asılan ve ses çıkaran tahta parçası’ (DSYY, 1976, s. 279).

Etim.: bk. Yak. *xañalda*.

xarbakī ‘tundra kekliği’ (DSYY, 1976, s. 282).

Etim.: bk. Dolg. *karbakī*.

xarbıktī ‘tundra kekliği’ (Stach., 1993, s. 139).

Etim.: bk. Dolg. *karbakī*.

xābul ‘doğru’ (Stach., 1993, s. 92).

Etim.: *habul*.

xālī ‘büyük’ (DSYY, 1976, s. 273).

Etim.: bk. *kālī*.

xolomo ‘ağaç kabuğuyla kaplı, kışın toprakla, karla örtülen bir tür eski konut tipi’ (Stach., 1993, s. 86).

Etim.: bk. Dolg. *golomo*.

xoñnomuoy 1. ‘siyah’ 2. ‘siyah geyik donu’ (DSYY, 1976, s. 290; Stach., 1993, s. 153).

Etim.: bk. Dolg. *koñnomo*.

xopō ‘geyiğin yazlık kürkünden erkek paltosu’ (DSYY, 1976, s. 291).

Etim.: bk. Dolg. *kopō*.

ıntıka ‘kutup tilkisi kuyruklu şapka’ (Stach., 1993, s. 260).

Etim.: bk. Yak. *ıntıkā*.

ırāki ‘ön ve arka çeperi olmayan, eğik ayaklı binek kızağı’ (DSYY, 1976, s. 314).

Etim.: bk. Yak. *ırāki*.

ırba ‘balıkların yumurtlama mevsimi’ (Stach., 1993, s. 261).

Etim.: Evk. *irbā* ‘yumurtlama dönemi’ (Ubryatova, 1985a, s. 63). Diğer Tunguz dillerindeki sözcükle ilişkili varyantlar şunlardır: Uç. *hulbi-* ‘havyarını dökmek’; Nan. *hurbā-* ‘havyarını dökmek’, *hurbāŋku* ‘yumurtlama alanı’ (SSTMYa, 1975, s. 324). Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, sözcüğün Yakutça varyantı bulunmamaktadır. Sözcükteki artdamaksılaşma, *-a-* sesine yakın olarak telaffuz edilen Evenkice *-ə-* sesi nedeniyle gerçekleşmiş olmalıdır.

ırgaxta ‘geyik at sineği’ (DSYY, 1976, s. 314);

Etim.: bk. Dolg. *ırgakta*.

ırgakta ‘geyik at sineği’ (DSYY, 1976, s. 314); bk. Dolg. *ırgaxta*, *ırgākta*.

Etim.: bk. Yak. *ırgaxta*.

ırgākta ‘geyik at sineği’ (Stach., 1993, s. 261).

Etim.: bk. Dolg. *ırgakta*.

ibāk ‘odun’ (Stach., 1993, s. 122).

Etim.: bk. Dolg. *ibāk*.

ibāki ‘odun’ (Stach., 1993, s. 122).

Etim.: bk. Dolg. *ibāk*.

içān ‘kâhin’ (Yefremov, 2000, s. 322); krş. Dolg. *içāŋärgā-*; bk. Yak. *içān*.

Etim.: Evk. *içān* ‘büyücü, kâhin’ (Mır., 2004, s. 262). Sözcük Dolganca sözlüklerde yer almaz. Anlamı ve etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

içāŋärgā- ‘bakınmak, gözlemlemek’ (Popov ve Sotnikova, 2002, s. 70).

Etim.: bk. *içāŋärgā-*.

içäjärgä- ‘bakınmak, gözlemlemek’ (Popov, 2000a, s. 11); bk. Dolg. *äçäjärgä-*, *içijärgä-içän*.

Etim.: Evk. *içəñan* 1. ‘göz’ 2. ‘göz bebeği’ 3. ‘görüm, görme’ (Mır., 2004, s. 263). Tunguz dillerindeki sözcükle ilişkili diğer varyantlar şunlardır: Evn. *it-/ç-* ‘görmek, fark etmek’; Neg. *içə-* ‘görmek’; Oroç. *içə-* ‘görmek’; Ulç. *içə-* ‘görmek’; Nan. *içə-* ‘görmek’; Orok. *it-* ~ *itə-* (<*içə-) ‘görmek, bakmak’ (SSTMYa, 1975, s. 335). Evenkice sözcük *içə-* ‘görmek’ fiilinden türetilmiştir (Mır., 2004, s. 261); Dolganca sözcük, anlam ve etimoloji bakımından ilk kez tanıklanmıştır. Sözcük, *içəñä + -rgä addan eylem yapım ekiyle türetilmiştir.

igiliktä ‘kırmızı frenk üzümü’ (Stach., 1993, s. 123).

Etim.: Evk. *igəliktə* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *iyəliktə* ~ *iyiliktə* ~ *yəliktə* ~ *hiyəliktə* ~ *əyəliktə* ‘kırmızı frenk üzümü’; Neg. *iyəltə (iyəliktə)* ‘(kırmızı) frenk üzümü’; Evn. *igöltö* ‘(kırmızı) frenk üzümü’ (SSTMYa, 1975, s. 297). Sözcük Dolgancaya Evk. *igəliktə* ya da *iyiliktə* varyantından kopyalanmıştır. Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, sözcüğün Yakutça varyantı bulunmamaktadır.

ikäptin ‘çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırtık’ (Stach., 1993, s. 124).

Etim.: bk. Dolg. *ikäptin*.

ikäptin ‘çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırtık’ (DSYY, 1976, s. 105); bk. Dolg. *ikäptin*.

Etim.: bk. Yak. *ikäptin*.

iktänä ‘üç yaşında erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 105); bk. Dolg. *iptänä*.

Etim.: bk. Yak. *iktänä*.

iläksä ‘sepetçi söğüdü kabuğu’ (Stach., 1993, s. 124); krş. Yak. *iläçi*.

Etim.: Evk. *iläksə* ‘sepetçi söğüdü’ (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Neg. *ilə-* ‘söğüt kabuğunu (uzunlamasına) ayırmak’; Man. *ildehe* ‘(ıhlamur) soymuğu, kabuğu’ (SSTMYa, 1975, s. 311). Sözcük Dolgancaya seslik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

imaga ‘(erken doğmuş geyik yavrusu gibi) zayıf, güçsüz’ (Yefremov, 2000, s. 411); bk. Yak. *imağa*.

Etim.: Evk. *imagan* ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ (Yefremov, 2000, s. 411). Sözcük Dolganca sözlüklerde bulunmamaktadır. Sözcüğün etimolojisi, *Fol’klor Dolgan* adlı eserin notlar bölümünde doğru biçimde Evenkice olarak verilmiştir. Ancak bu etimoloji kendisinden sonraki kaynaklarda yer almaz. Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *imagan* 1. ‘keçi’ 2. ‘sakat geyik yavrusu (alt çenesi kısa)’ 3. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ 4. ‘albino geyik yavrusu’, *imagan-* 1. ‘vaktinden önce yavrulamak’ 2. ‘albino yavru dünyaya getirmek’; Sol. *imagā* ‘keçi’; Neg. *imaya* ‘keçi’; Oroç. *ima(n-)* ‘yabani keçi’; Ud. *ima* ‘keçi’; Ulç. *ima(n-)* ‘keçi’; Nan. *ima* ‘keçi’; Man. *imaqu ~ niman* ‘keçi’ (SSTMYa, 1975, s. 312). SSTMYa’da sözcük Klasik Moğolca *nimayan ~ imayan* ‘keçi’ ile karşılaştırılır (1975, s. 312). Doerfer, sözcüğün Tunguz ve Moğol dillerindeki karşılıklarıyla beraber Eski Türkçe karşılığı olan *ımya* ‘chamois (Rupicapra rupicapra)’ sözcüğünü verir ve bu sözcüğün Juan-Juanca **imayo*’dan gelmiş olabileceğini belirtir (1985, s. 37). Clauson’a göre ise sözcük Türkçe kökenlidir ve Moğolcadaki erken alıntılardan birisidir (1972, s. 158). Sözcük Dolgancaya Evenkiceden kopyalanmıştır.

imäki ‘bacak (kemiği)’ (SLK, 2016, s. 30); bk. Yak. *imäki*.

Etim.: Evk. *umäki* ‘hayvanın uyluğu, budu’ (Mır., 2004, s. 684), 1. ‘(hayvanlarda) uyluk, but’ 2. ‘(hayvanlarda) kürek kemiği’ (Vas., 1958, s. 445; Bol., 2000, II, s. 209). Sözcüğün farklı bir varyantı Mançucada tanıklanmıştır: *umehef ~ umehen giranği* ‘kemik (hayvanlarda, kürek kemiğiyle birleşen ön ayakların üst kısmındaki ilikli borumsu kemik)’ (SSTMYa, 1977, s. 272). Sözcüğün Yakut diyalektlerinde *imäki ~ umäki ~ imäki* ‘geyiğin uyluğu, uyluk kemiği’ şeklinde farklı varyantları bulunmaktadır (VEYaYa, 1975, s. 170; DSY, 1976, s. 107; Novgorodov, 2009, s. 236). Dolganca sözcük ve etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

inäri ‘yazlık ayakkabının ön kısmındaki kıvrımlar’ (Stach., 1993, s. 127); krş. *ünür*.

Etim.: Evk. *innir* ‘düğüm’; Evn. *inji* ‘göz çukurunun bağ dokusu’ (Stach., 1993, s. 127). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *injer* ‘düğüm’;

Neg. *in'jin* ‘dügüm’; Ud. *in'iktə* ‘dügüm’; Nan. *inru* ~ *inuru* ‘sepet’ (SSTMYa, 1975, ss. 317-318). Sözcüğün Dolgancaya hangi Tunguz dilinden ve varyanttan kopyalandığı net değildir.

ipçäkän ‘balıkları kazandan çıkarmaya yarayan kaşık’ (Stach., 1993, s. 127).

Etim.: bk. Yak. *ipçäkän*.

iräbünkülä- ‘parçalar hâlinde taşımak’ (Stach., 1993, s. 128); bk. *iräbünkülür*, *iribuŋkulür*.

Etim.: Evk. *irüvün* ‘yük arabası, araba’ (Ubryatova, 1985a, s. 61). Evenkice *ir-* ‘sürüklemek, çekmek’ fiilinden türeyen sözcüğe ilişkin başka bir varyanta Evencede rastlanmıştır: *irəldivün* (*irəldivən*) ‘araba, çekici (araç)’ (SSTMYa, 1975, s. 323). Sözcük Dolgancaya kopyalanırken uzun ünlüler kısalmış ve Evenkice *-i-* sesinin etkisiyle Dolganca kopyada öndamaksılaşma meydana gelmiştir.

iräbünkülür ‘parçalar hâlinde taşıma’ (Stach., 1993, s. 128).

Etim.: bk. *iräbünkülä-*.

irgä ‘beyin’ (DSYY, 1976, s. 107).

Etim.: bk. Yak. *irgä*.

iribun ‘eti kazandan çıkarmak için demir kanca’ (Stach., 1993, s. 128); bk. Yak. *uribin*.

Etim.: Evk. *uribün* ay. (Mır., 2004, s. 693). Ubryatova ve Stachowski tarafından verilen Evk. *irivun* ‘çekme, sürükleme düzeneği’ etimolojisi hatalıdır. Dolganca *iribun* sözcüğünün kökeni olan Evenkice *uribün* ‘kazandan et çıkarmaya yarayan uzun demir kanca’ sözcüğü Evenkice *urī-* ‘çekip çıkarmak’ fiilinden türetilmiştir. Diğer sözcük olan Evenkice *irivun* ise Evenkice *irū-* ‘yüklenmek, yük almak’ fiiliyle ilgilidir.

iribuŋkulür ‘parçalar hâlinde taşıma’ (Stach., 1993, s. 128).

Etim.: bk. *iräbünkülä-*.

irkä ‘çadır girişinde yer alan kapı direği işlevine sahip olan sırık’ (Stach., 1993, s. 128).

Etim.: Evk. *urkə* ‘kapı’ (Vas., 1958, s. 452; Mir., 2004, s. 695), 1. ‘kapı’ 2. ‘giriş, çıkış’ 3. ‘eşik’ 4. ‘bina girişi’ 5. ‘sundurma’ 6. ‘küçük kapı’ 7. ‘(vagonda, otobüste) sahanlık’ (Bol., 2000, II, ss. 221-222). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol.; Evn. *urkə*; Ong. *urk*; Neg. *ujkə*; Oroç. *ukkə*; Orok. *utə*, Ud. *ukə* ~ *uçə*; Ulç., Man. *uçe* ‘kapı’; Klasik Moğolca *erüke* ‘duman deliği’ (Vas., 1958, s. 453). Doerfer sözcüğü Tunguzca ve Moğolca sözcüklerle mukayese ederken bu karşılaştırmanın semantik ve fonetik açıdan biraz kuşkulu olduğunu belirtir (1985, s. 21). Sözcüğün Yakutça varyantı bulunmamaktadır.

ibāk ‘odun’ (Stach., 1993, s. 122); bk. Dolg. *ibāk*, *ibāki*.

Etim.: bk. Yak. *ibāk*.

iptānā ‘üç yaşında erkek geyik’; *iptānā tiñähä taba* ay. (Stach., 1993, s. 124).

Etim.: bk. Dolg. *iktānā*.

irādī ‘beyaz keklik’ (DSYY, 1976, s. 104).

Etim.: bk. Yak. *irādī*.

kabiyakān ‘keklik’ (DSYY, 1976, s. 111); Dolg. *xabiyaxān*, *xabiyaxān*, *kabiyakan*, *kabiyakān*.

Etim.: bk. Yak. *xabiyaxān*.

kabiyakan ‘keklik’ (Stach., 1993, s. 132).

Etim.: bk. Dolg. *kabiyakān*.

kabiyakān ‘keklik’ (Stach., 1993, s. 132).

Etim.: bk. Dolg. *kabiyakān*.

kalakačan ‘tencere’ (SLK, 2016, s. 130).

Etim.: bk. *kalakačan*.

kalakaçān ‘tencere’ (SLK, 2016, s. 182); bk. Dolg. *kalakaçan*; Yak. *xalaxaçān*.

Etim.: Evk. *kalakāçān* 1. ‘(yemek pişirmek için) tencere’ 2. ‘küçük kova’ 3. ‘çömlek’ (Bol., 2000, I, s. 274). Sözcüğün Yakutça varyantının etimolojisi bilinmektedir: Yakut *xalaxaçān* ‘bakır tencere’ ← Evenki *kalakāçān* ‘tencere’ (Novgorodov, 2009, s. 238). Dolganca sözcük, anlam ve etimoloji olarak ilk kez tespit edilmiştir.

kaldā ‘boynuzun geniş kısmı’ (Yefremov, 2000, s. 424).

Etim.: bk. Yak. *xaldā*.

karbakī ‘tundra kekligi’ (DSYY, 1976, s. 111); bk. Dolg. *xarbakī*, *xarbkī*.

Etim.: bk. Yak. *xarbkī*.

kālī ‘büyük’ (DSYY, 1976, s. 111); bk. *xālī*.

Etim.: Evk. *kali* ‘büyük’ (DSYY, 1976, s. 273). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 366). Sözcük Evenkicede daima kısa ünlülü olarak tanıklandığından ünlü uzunlukları sözcük Dolgancaya kopyalandıktan sonra gelişmiş olmalıdır.

kādārā ‘deri sepilemek için kazıyıcı’ (Stach., 1993, s. 85); bk. Dolg. *gādārā*.

Etim.: bk. Yak. *kādārān*.

kā ‘vurgulama parçacığı’ (Stach., 1993, s. 146).

Etim.: bk. Yak. *kā*.

kıamaka ‘binek geyiğinin kolanı için bağlayıcı, tutturucu vazifesi gören metal halka’ (Barbolina, 2015, s. 148; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 248).

Etim.: Evk. *kēmaka* ~ *kēmaha* ‘geyiğin kolanında ya da yularındaki halka’ (Mır., 2004, ss. 281-282), *kēmakā* ~ *kēmaha* ‘(kolanda, yularda) halka’ (Vas., 1958, s. 198), *kēmakā* 1. ‘(kolanda, yularda) halka’ 2. ‘(koşumda sırtın ön tarafında eyere destek olan deri yastığın kayışındaki) toka’ (SSTMYa, 1975, s. 388). Dolganca sözcük Evenkice *kēmaka* varyantından kopyalanmış olmalıdır. Evenkice sözcüğün ilk hecesindeki ünlü uzunluğu Dolgancada diftonga dönüşmüştür. Dolganca sözcüğün etimolojisi Barbolina tarafından doğru bir şekilde Evenkice olarak tespit edilmiştir (2019, s. 248). Evenkice sözcükle aynı kökten olan bir diğer sözcük

Tunguz dillerinden Oroççada bulunmaktadır: *kyamaha* ‘(kolanda, yularda) halka’ (Vas., 1958, s. 198).

kiälčä ‘tek gözlü’ (Popov ve Popova, 2006, s. 86); krş. Yak. *kiäldakī*.

Etim.: ← Evk.; Evk. *kēldakī* 1. ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerinde beyaz leke’ 2. ‘şaşı’ (Vas., 1958, s. 198). Negidalce *kēha* ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerindeki beyaz leke’, *kēhaçā* ‘bir gözü kör (gözü lekeli)’, Dolganca sözcüğün tanıklanmamış Evenkice **kēlčā*’dan kopyalandığını düşündürmektedir. Sözcük Dolgancada anlam ve etimoloji olarak ilk kez tespit edilmiştir.

çiälčä ‘tek gözlü’ (Popov ve Popova, 2004, s. 33).

Etim.: bk. *kiälčä*.

kiñlä ‘kızak, av kızağı’ (Ubryatova, 1985a, s. 63; Stach., 1993, s. 148).

Etim.: Evk. *kiñlä* ‘kızak, av kızağı’ (Ubryatova, 1985a, s. 63; Stach., 1993, s. 148). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evn. *kiñna* ‘kızak, av kızağı’; Neg. *kiñnə* ‘kızak, av kızağı’; Oroç. *kiñilə* ‘kızak, av kızağı’; Ud. *kiñgilə* ‘kızak, av kızağı’; Ulç. *kuñgiltə ~ künğultə* ‘kızak, av kızağı’; Orok. *kuñgiltə* ‘kızak, av kızağı’; Nan. *kuñgiltə ~ kuñgultə* ‘kızak, av kızağı’ (SSTMYa, 1975, s. 296). Sözcük Dolgancaya seslik özelliklerini koruyarak kopyalanmıştır.

kirāmki ‘balık avında kullanılan zıpkın’ (Stach., 1993, s. 148); krş. Yak. *kıramta I*.

Etim.: Evk. *kıramkī* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 63). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 397).

kībäs ‘büyük ve küçük ağlar için boynuzdan ya da huş ağacı kabuğuna sarılmış çakıl taşından yapılan ağırlık’ (DSYY, 1976, s. 112).

Etim.: bk. Yak. *kībäs*.

koltir ‘eşik’ (Stach., 1993, s. 151).

Etim.: bk. *kültir*.

koñnomo 1. ‘siyah geyik’ 2. ‘siyah geyik donu’ (Stach., 1993, s. 153); bk. Dolg. *xoñnomuoy, koñnomuoy*; Yak. *xoñnomuoy*.

Etim.: Evk. *koñnomo* ‘siyah’ (DSYY, 1976, s. 290; Stach., 1993, s. 153).

koņnomuoy 1. ‘siyah geyik’ 2. ‘siyah geyik donu’ (Stach., 1993, s. 153).

Etim.: bk. *koņnomo*.

kopō ‘kürk palto (geyik derisinden, kürklü kısmı dışa bakan erkek üst giysisi)’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 215); bk. Dolg. *xopō*.

Etim.: bk. Yak. *xopō*.

kökün 1. ‘(güçlendirme edatı)’ çok 2. ‘büyük, iyi’ 3. ‘pek çok’ (Stach., 1993, s. 158).

Etim.: bk. *kōkün*.

kōkün 1. ‘(güçlendirme edatı) çok’ 2. ‘büyük, iyi’ 3. ‘pek çok’ (Stach., 1993, s. 158).

Etim.: Evk. *-kākun ~ -kākun ~ -kōkün* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 67). Ek, Negidalce ve Evencede de görülmektedir: *-kakan* (Vas., 1958, s. 759). Sözcük, Dolgancaya isim soylu sözcük olarak kopyalanmıştır: *taba kōkünä* ‘çok geyik’ vb. (Stach., 1993, s. 158).

kukāki ‘kestane kargası’ (Yefremov, 2000, s. 200); bk. Yak. *kukāki*.

Etim.: Evk. *kukāki* ‘kestane kargası’ (Vas., 1958, s. 218), 1. ‘Sibirya alakargası’ 2. ‘kestane kargası’ (Bol., 2000, I, s. 304), *kūkāki* ‘kestane kargası’ (Mir., 2004, s. 311). Sözcüğün Yakutça varyantının etimolojisi bilinmemektedir. Sözcüğün Dolganca varyantı ve etimolojisi ilk tez tespit edilmiştir.

kukçu ‘ayak kısmı birbirine dikilmiş battaniye’ (Stach., 1993, s. 160).

Etim.: bk. Yak. *kupçu*.

kukti ‘guguk kuşu’ (Stach., 1993, s. 158).

Etim.: Evk. *kukti* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *kəkuçən* ‘guguk kuşu’; Neg. *kəkku* ‘guguk kuşu’; Oroç. *kəkku* ‘guguk kuşu’; Ud. *kəku* ‘guguk kuşu’; Ulç. *kəku* ‘guguk kuşu’; Orok. *kəkku ~ kəu* ‘guguk kuşu’; Nan. *kəkū* 1. ‘guguk kuşu’ 2. ‘kumru’; Man. *kekuhe* ‘kumru’; krş. Klasik Moğolca *kökege ~ kökei ~ köküge ~ kökegükei* ‘guguk kuşu’ (SSTMYa, 1975, s. 426). Sözcük yalnızca Dolgancada tanıklanmıştır, Yakutça karşılığı tespit edilememiştir. Sözcük Dolgancaya seslik özelliklerini koruyarak Evenkiceden kopyalanmıştır.

kulikan ‘solucan’ (Stach., 1993, s. 160).

Etim.: Evk. *kuliktan* 1. ‘solucan’ 2. ‘böcek’ 3. ‘sülük’ 4. ‘su böceği’ (Ubryatova, 1985a, s. 64). Sözcük Dolgancaya Evenkice *kulikān* 1. ‘solucan’ 2. ‘sülük’ 3. ‘böcek’ 4. ‘su böceği’ 5. ‘ayı’ varyantından kopyalanmıştır (Vas., 1958, s. 218). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *hol’ēhā* ‘solucan’; Evn. *quliçān* ‘sivrisinek’; Neg. *kolihān* 1. ‘solucan’ 2. ‘kurt’; Oroç. *kulē* ‘solucan (solucanın, tırtılın, yılanın ortak adı)’; Ud. *kuliga* ‘solucan (solucanın, tırtılın, yılanın ortak adı)’; Ulç. *qolī* ‘(su) böceğinin adı’, *qula* ‘solucan’; Orok. *qola ~ qolīa ~ qolīya* 1. ‘böcek’ 2. ‘solucan’; Nan. *qolā* 1. ‘solucan’ 2. ‘tırtıl’ 3. ‘böcek’ (SSTMYa, 1975, s. 428). Evenkice sözcük *kulin* ‘yılan’ + *-kĀn* küçültme ekinin birleşimiyle oluşmuştur.

kuluk 1. ‘kaçmamaları için ren geyiklerinin boyunlarına tutturulan tahta parçası’ 2. ‘küçük yavruların üzerine atılan yarı vahşi geyikleri ya da köpekleri zapt etmek için kullanılan ahşap mekanizma’ 3. ‘(uzağa gitmemesi için) geyiğin boynundaki ahşap mekanizma’, ‘(geyikleri çok hızlı koşturmaması için) köpeğin boynundaki ahşap mekanizma’ (Stach., 1998, s. 166; Barbolina, 2015, s. 133; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 230); bk. Yak. *kuluk*; bk. resim 3.

Etim.: Evk. *kuluk* 1. ‘(geyiğin uzağa gitmemesi için küçük tahtanın asıldığı tahtadan) boyunduruk’ 2. ‘(geyiğin boynundaki) tahta parçası, kısa kütük’ (Bol., 2000, I, s. 305), ‘üzerine *çəngəy* adı verilen çubuğun asıldığı tahtadan geyik boyunduruğu’ (Vas., 1958, s. 218; Mir., 2004, s. 312). Sözcüğün Yakutça varyantının etimolojisi bilinmektedir. Dolganca sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

kuma ‘kızak üstündeki yükleri korumak için tente ya da kumaş örtü’ (Stach., 1998, s. 166).

Etim.: bk. Yak. *kuma*.

kumalān ‘geyiğin kafa derisinden yük örtüsü’ (DSYY, 1976, s. 123).

Etim.: bk. Yak. *kumalān*.

kunatu ‘boncuklu ayakkabı’ (Stach., 1993, s. 160).

Etim.: Evk. *kunetu* ‘tozluklu baharlık-sonbaharlık ayakkabı’ (Ubryatova, 1985a, s. 63). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: *kān’əçə* ‘kürk çorap’ (SSTMYa, 1975, s. 449).

kunāk ‘mantar’ (DSYY, 1976, s. 123).

Etim.: bk. Yak. *kunāk*.

kültir ‘kapı eşiği’ (Stach., 1993, s. 163); bk. *koltir*, *kültir*.

Etim.: Evk. *kultir* (*kültir* ~ *kültur* ~ *kültir*) 1. ‘eşik, basamak’ 2. ‘eşik, kapı önünde küçük merdiven’ (SSTMYa, 1975, s. 428). Sözcüğün ilişkili olduğu diğer Tunguz dillerine ait varyantlar şunlardır: Evn. *kūlitij* 1. ‘kapak, tahta perde, bölme, perde, örtü’ 2. ‘koruma’; Neg. *kultik* ‘(lohusanın yerleştirildiği) bölme’; Oroç. *kukti*- 1. ‘bölmeyle ikiye ayırmak’ 2. ‘konutta lohusa için duvar çekmek’ (SSTMYa, 1975, ss. 428-429). Sözcük Dolgancaya farklı Evenkice varyantlar üzerinden kopyalanmıştır.

kültir ‘kapı eşiği’ (Stach., 1993, s. 163).

Etim.: bk. *kültir*.

kükäyi 1. ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven (genellikle erkek geyik hk.)’ 2. ‘tos vurmaya seven geyik’ (Stach., 1993, s. 166).

Etim.: bk. Dolg. *kūkāyi*.

künüktä ‘at sineği larvası’ (Stach., 1993, s. 165); bk. Dolg. *künüktä*.

Etim.: bk. Yak. *kuyukta*.

künüktä ‘bir tür at sineği’ (Stach., 1993, s. 165).

Etim.: bk. *künüktä*.

küpülän ‘büyük çan’ (DSYY, 1976, s. 132).

Etim.: bk. Yak. *kiŋkilän*.

küräy ‘geyikleri yönlendirmeye yarayan uzun değnek’ (DSYY, 1976, s. 133).

Etim.: bk. Yak. *küräy*.

küyükān ‘kuş palazı, kaz yavrusu, civciv’ (Stach., 1998, s. 170).

Etim.: bk. Yak. *küyükān*.

kürkāyi 1. ‘tos vuran, boynuzla vurmayı seven (genellikle erkek geyik hk.)’ 2. ‘tos vurmayı seven geyik’ (Stach., 1993, s. 166).

Etim.: bk. Dolg. *kürkāyi*.

kükāyi 1. ‘tos vuran, boynuzla vurmayı seven (genellikle erkek geyik hk.)’ 2. ‘tos vurmayı seven geyik’ (Stach., 1993, s. 166); bk. Dolg. *kükāyi*, *kürkāyi*.

Etim.: bk. Yak. *kükāyi*.

labıkta ‘ağaçta büyüyen yosun’ (Stach., 1998, s. 172); bk. Dolg. *labukta*; Yak. *labıkta*.

Etim.: Evk. *lavıkta* ~ *lālbukā* ‘ren geyiği yosunu’ (Ubryatova, 1985a, s. 64).

labukta ‘ağaçta büyüyen yosun’ (Stach., 1998, s. 172).

Etim.: bk. Dolg. *labıkta*.

laḡkī (*laḡkī timir*) ‘ateş kancası, fırın kancası’ (SLK, 2016, s. 161, 163).

Etim.: bk. *loḡkī*.

lapçān ‘balık kanadı, yüzgeç’ (Stach., 1993, s. 172).

Etim.: bk. Yak. *lapçān*.

lāmı ‘deniz’ (Stach., 1993, s. 173).

Etim.: bk. Yak. *lāmı*.

läpkär- ‘eskimek, yıpranmak’; *läpkärbit* 1. ‘yırtık pırtık, paçavra hâline gelmiş giysi’ 2. ‘eskimiş, yıpranmış’ (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 96; Spiridonova ve Spiridonov, 2001, s. 14; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 270).

Etim.: Evk. *läpkə* ‘eskimiş, yıpranmış (giysi, ayakkabı hk.)’ (Bol., 2000, I, s. 337), ‘eskimiş, yıpranmış’ (Vas., 1958, s. 244), *läpkə* ‘eskimiş, yıpranmış (giysi hakkında)’, *läpçə* ‘yıpranmış (giysi, ayakkabı hk.)’ (Mir., 2004, ss. 349-350). Sözcüğün farklı Tunguz dillerindeki değişkeleri şunlardır: Evk. *läp-* ‘yıpranmak (elbise hk.)’; Evn. *nəbdə-* ‘sökmek, koparmak’; Ud. *ləmdə-ləmdə* ‘parçalar hâlinde’; Ulç. *ləbəkə* ‘(vatkalı, kapitone) giysi’; Nan. *ləbər* ‘(eski, yıpranmış)

giysi' (SSTMYa, 1975, s. 518). Evenkice varyantlar *lāp-* ~ *lāp-* 'yıpranmak (elbise hk.)' fiilinden türemişlerdir. Dolganca sözcük, Evenkiceden kopyalanan *lāpkā* isminden türetilmiş olmalıdır.

libgā 1. 'yumuşak kar' 2. 'yapışkan, yapış yapış kar'; *libgā* (*lipkā*) 'donun çözülmesi', *libgā kār* 'sulu (yeni yağan kar hakkında)' (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 22; Popov ve Popova, 2007, 140; Popov ve Popova, 2012, s. 127; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 269).

Etim.: Evk. *libgā* 1. 'ilk kar' 2. 'ilkbahardaki yumuşak kar' (Bol., 2000, I, s. 324; Mır., 2004, s. 337), *libgā* 1. 'ince ince yağan ilk kar' 2. 'ilkbahardaki yoğun kar yağışı' (Vas., 1958, s. 236). Sözcüğün etimolojisi *The Collected Works – Ogdo Akşyonova* adlı eserde doğru bir şekilde Evenkiceyle açıklanmıştır: Evk. *libgā* 'ince ince yağan ilk kar' (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 22). Ancak bu etimoloji kaynaklarda yer almaz. Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede bulunmaktadır: Evenki *libgā* (*livga* ~ *livgā* ~ *lavgā*) 1. 'ilk kar' 2. 'ilkbahardaki yumuşak kar' 3. '(ilkbahardaki) kar yağışı' 4. 'karlı kış' (SSTMYa, 1975, s. 497). Sözcük, 2019 yılında basılan son Dolganca sözlük olan *Dolgansko-russkiy slovar'* haricindeki diğer Dolganca sözlüklerde yer almaz (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 269).

loŋkī 'çengel, kanca' (Stach., 1998, s. 184); bk. Dolg. *laŋkī*; Yak. *lonkī*.

Etim.: Evk. *loŋkī* 1. 'çengel, kanca' 2. 'zıpkın' 3. '(kazanın, çaydanlığın asıldığı kanca için) askı' 4. 'gaga' (Bol., 2000, I, s. 328), 1. 'gaga' 2. 'çengel, kanca' 3. 'zıpkın' 4. 'kanca için askı (kazanın, çaydanlığın asıldığı kanca askısı)' (Mır., 2004, s. 340), 1. '(kazanın, çaydanlığın asıldığı) kanca için askı' 2. 'çengel, kanca' 3. 'zıpkın' (Vas., 1958, s. 238). Sözcüğün Yakut diyalektlerindeki varyantının Evenkiceden kopyalandığı bilinmektedir: Yak. *lonkī* 'ateşin üstüne kazanı, çaydanlığı asmaya yarayan kanca' ← Evk. *loŋkī* 'kazanın, çaydanlığın asıldığı kanca için askı' (DSYY, 1976, s. 150). Dolganca etimoloji çalışmalarında bu Yakutça eşdeğer gözden kaçırılmıştır. Dolganca sözcüğün etimolojisi yalnızca 2019 yılındaki basılan *Dolgansko-russkiy slovar'* adlı sözlükte bulunmaktadır (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 269).

lörüö ‘kelebek’ (Stach., 1993, s. 174).

Etim.: bk. Dolg. *lörüö*.

lörüö ‘kelebek’ (DSYY, 1976, s. 151); bk. Dolg. *lörüö*.

Etim.: bk. Yak. *lörüö*.

luo ‘balık şeklindeki şaman sembolü’ (Stach., 1993, s. 174).

Etim.: Evk. *oldo ~ ollo* ‘balık’ (Ubryatova, 1966, s. 65). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur. Yakut mitolojisinde adı geçen mitolojik bir varlık olan *luo balık* (hrf. *luo* balığı) bize bu sözcüğün ejderhayla ilgili olabileceğini düşündürmektedir: krş. Çin. *lóng*; Eski Uygurca, Moğolca *lū* ‘ejderha’ (STBUT, 2004-2018, VI, s. 134).

lügdünki ‘kötü ruha dönüşen ölülerin ruhları’ (Stach., 1993, s. 174).

Etim.: Evk. *luglukə* ‘(gövdesi ve budaklarındaki dalları demet şeklinde) yaşlı, hasta ağaç’ (Ubryatova, 1985a, s. 65). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur.

mabut ‘geyik yakalamak için ince kesilmiş geyik güderisi şeritlerinden örülmüş kement’ (Stach., 1993, s. 177).

Etim.: bk. Dolg. *mābit*.

mamıt ‘geyik yakalamak için ince kesilmiş geyik güderisi şeritlerinden örülmüş kement’ (Stach., 1993, s. 177).

Etim.: bk. Dolg. *mābit*.

mamut ‘geyik yakalamak için ince kesilmiş geyik güderisi şeritlerinden örülmüş kement’ (Stach., 1993, s. 177).

Etim.: bk. Dolg. *mābit*.

mañā ‘rezerv, stok’; *mañālā-* ‘biriktirmek, tasarruf etmek’ (Stach., 1998, s. 186; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 272).

Etim.: bk. *mayālā-*.

mata ‘kahraman, yiğit’ (Stach., 1993, s. 177).

Etim.: Evk. *mata* ‘bahadır’ (Yefremov, 1984, s. 129). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: *māta bəy* ‘cesur adam, yiğit’ (SSTMYa, 1975, s. 533). Sözcük

Tunguz dillerinde bu anlamıyla yalnızca edebî eserlerde kullanıldığından sözcük Dolgancaya Evenkice halk edebiyatı ürünlerinden kopyalanmış olmalıdır.

mayālā- ‘biriktirmek, tasarruf etmek’ (Stach., 1998, s. 175), ‘idare etmek, tasarruf etmek, saklamak’ (Yefremov, 2000, s. 410); bk. *mañā*.

Etim.: Evenki *mayā-* ‘bir dahaki sefere biraz yiyecek bırakmak’ (Bol., 2000, I, s. 345), ‘otlamak; bir dahaki sefere biraz yiyecek bırakmak’ (Mır., 2004, s. 358). *SSTMYa*’da sözcüğün Evenkice ve Evence varyantlarına yer verilmiştir: Evk. *mayā* ‘yemek artıkları; tabak artıkları’, *mayā-* ‘bir dahaki sefere biraz yiyecek bırakmak’; Evn. *māya* ‘stok (besin), erzak’, *māya-* 1. ‘ihtiyat olarak saklamak’ 2. ‘ertelemek’, *māyamiya* ‘artık (stok, yiyecek), artıklar’ (1975, s. 521). Yakutçada sözcüğün herhangi bir varyantına tesadüf edilmemiştir. Sözcüğün, kökeni bilinmeyen Yakutça *manña* ‘bir hizmet karşılığında verilen ücret, mükâfat, ödül’ ile ilişkisi açık değildir. Dolganca sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

mābık ‘geyik yakalamak için ince kesilmiş geyik güderisi şeritlerinden örülmüş kement’ (Stach., 1993, s. 177).

Etim.: bk. Dolg. *mābit*.

mābit ‘geyik yakalamak için ince kesilmiş geyik güderisi şeritlerinden örülmüş kement’ (Stach., 1993, s. 177); bk. Dolg. *mābık, māmut, mabut, mamut, mamıt*.

Etim.: bk. Yak. *māmıkta*.

māmıt ‘geyik yakalamak için ince kesilmiş geyik güderisi şeritlerinden örülmüş kement’ (Stach., 1993, s. 177).

Etim.: bk. Dolg. *mābit*.

māṅgāy ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ (DSYY, 1976, s. 154); bk. Dolg. *baṅgay, baṅgay, bāṅgāy*.

Etim.: bk. Yak. *maṅxāy*.

mākçä ‘içi ve dışı kürklü palto, yazlık geyik derisinden kışlık erkek paltosu’ (Stach., 1993, ss. 183-184).

Etim.: bk. Dolg. *mükçükä*.

möçüktä ‘kozalak’ (Stach., 1993, s. 180).

Etim.: bk. Yak. *mutukça*.

mökçükä ‘içi ve dışı kürklü palto, yazınki geyik derisinden kışlık erkek paltosu’ (Stach., 1993, s. 183, 184).

Etim.: bk. Dolg. *mükçükä*.

möyküö ‘salıncak; *möyküölä-* ~ *möyküölün-* ‘sallanmak’ (Stach., 1998, s. 192; Aksyonova ve diğerleri, 1992, s. 46); bk. *möyküö*.

Etim.: Evk. *mäykävun* ‘salıncak’ (Bol., 2000, I, s. 372), *mäykävün* ay. (Vas., 1958, s. 268), *mäykävun* ay. (Mır., 2004, s. 383). Evenkice sözcük, *mäykä-* ‘sallanmak, sallanmaya başlamak (ağaçlar hk.)’ < *mäy-* 1. ‘sallanmak, dalgalanmak, hafifçe sallanmak’ 2. ‘eğrilmek (ağaç hk.)’ sözcüğünden türemiştir. Evenkice fiilin diğer Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Evn. *māi-* ~ *māyi-* ‘sallamak, sallandırmak’; Man. *maymada-* ~ *maymida-* ‘sallanmak, sendeleyerek gitmek, düşe kalka yürümek, sallana sallana yürümek’ (SSTMYa, 1975, s. 564). Sözcüğün Yakutça varyantı bulunmamaktadır. Sözcüğün etimolojisi ilk kez *The Collected Works – Ogdo Aksyonova* adlı eserde Evenkice *mäykävun* olarak gösterilmiştir (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 116). Aynı etimoloji *Dolgansko-russkiy slovar*’ adlı sözlükte de yer alır (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 277). Bu etimolojiler Dolgancanın en kapsamlı sözlüğü olan *Dolganischer Wortschatz*’da yer almaz.

möyküö ‘salıncak’ (Barbolina, 2015, s. 175; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 277).

Etim.: bk. *möyküö*.

mukalkan ‘geyik bacakları derisinden ve boncuklarla süslenmiş erkek elbisesi; yazın evde veya dışarıda giyilir’ (Stach., 1993, s. 181).

Etim.: bk. Dolg. *mukālkan*.

mukālkan ‘geyik bacakları derisinden ve boncuklarla süslenmiş erkek elbisesi, yazın evde veya dışarıda giyilir’ (Stach., 1993, s. 181); bk. Dolg. *mukalkan*; Yak. *mükāl*.

Etim.: Evk. *muxalkán* ‘geyik yavrusu derisinden yapılan giysi’ (Pek., 1959, s. 1618); Evk. *mukalkan* ‘kürk sahibi’ < *muka* ‘yetişkin geyik derisinden kürk’

(Ubryatova, 1985a, s. 63). Evenkice *mukalkan* ve *muxalkán*, standart Evenkice sözcüklerde yer almazlar.

mukutikān ‘kör, küt’ (SLK, 2016, s. 147).

Etim.: Evk. *mukutī* ‘kör, küt (kesici cisimlerin ucu, ağzı hk.)’ (Bol., 2000, I, s. 362), 1. ‘kör (bıçak hk.)’ 2. ‘altı kenarlı küt şekilde kesilmiş (kütük hk.)’ (Vas., 1958, s. 260), *mukutī* ~ *muktī* 1. ‘kör (kesici nesnelere hk.), kırılmış’ 2. ‘kör bağırsak’ (Mır., 2004, s. 371). Sözcüğün farklı Tunguz ve Moğol dillerinde eşdeğerleri bulunmaktadır: Sol. *mohō* ‘kör (bıçak hk.)’, *mohor* ‘boynuzsuz (sığır hk.)’; Evn. *müktī* (*müqtaqān* ~ *müqtiqān* ~ *müqti*) 1. ‘kör, küt uçlu’ 2. ‘kısa, tek (örneğin boynuz hk.)’ 3. ‘parmaksız, boynuzsuz’; Oroç. *mōkto* ‘boynunu dişle kesmek, kemirmek (hayvan hk.)’; Nan. *moqto* ‘parçalar hâlinde, ikiye, yarı yarıya’; Nan. diyal. *moqtoqa* (*moqto* ~ *moqtoqo* ~ *moqtū*) ‘kırılmış, kırık’; Man. *moqolo* ‘boynuzsuz (öküz hk.)’, *moqto* ~ *moqtu* 1. ‘kör, kesilmiş, kırılmış (bir şeyin ucu hk.)’ 2. ‘kuyruğu kesik, kuyruksuz’ 3. ‘boynuzsuz’ 4. ‘sert, çoşkun, öfkeli; dayanıklı, uzlaşmaz; inatçı’; Klasik Moğolca *mojutur* ~ *muxur* 1. ‘kör, boynuzsuz’, *moxi-* ‘körelmek’; *moxuya* ‘kör’; Moğ. *mogotor* ~ *muxar* 1. ‘kör’ 2. ‘boynuzsuz’, *moxo-* ‘körelmek’, *moxoo* ‘kör’; Bur. *mogsogor* ‘kuyruğu kesik’, *moxo-* ‘körelmek’, *moxoo* ‘kör’, *muxar* 1. ‘boynuzsuz’ 2. ‘kuyruğu kesik’ 3. ‘kısa’ (SSTMYa, 1975, s. 553). Evenkice sözcük, Evenkice *muku-* 1. ‘körelmek’ 2. ‘kırılmak (bıçak hk.)’ fiilinden türetilmiştir (Vas., 1958, s. 260; Bol., 2000, I, s. 362; Mır., 2004, s. 371). Sözcük Dolgancaya Evenkiceden kopyalanmıştır. Sözcüğün bünyesinde Dolgancada sıklıkla kullanılan ve yine Evenkiceden kopyalanmış olan *+kān* eki küçültme eki bulunmaktadır (Nedjalkov, 1997, s. 298; Khabtagaeva, 2017, s. 191). Etimolojisi ilk kez tespit edilen sözcük yalnızca bir kez tanıklanmıştır. Bu sözcük günümüzde Dolganlar tarafından kullanılmamakta ve anlamı bilinmemektedir.

muohuku ‘tüfek kılıfı’ (Stach., 1998, s. 194); bk. Yak. *muohuku*.

Etim.: Evk. *mōsik* 1. ‘(tüfek için) kılıf’ 2. ‘sadak’ (Bol., 2000, I, s. 358), *mōhik* 1. ‘tüfek kılıfı’ 2. ‘sadak’ (Vas., 1958, s. 258; Mır., 2004, s. 368). Sözcüğün etimolojisi *Dolganischer Wortschatz Supplementband*’da Rusça *meşok* ‘çuval, torba’ ile açıklanmıştır (Stach., 1998, s. 194). Oysa Dolganca sözcükteki ikiz

ünlülü olan ilk hece, kaynak dildeki uzun ünlüye ve vurguya işaret etmektedir. Bahsi geçen Rusça sözcükte vurgu ikinci hecededir. Bizce bu sözcük Evenkice *mōsik* ‘tüfek kılıfı, sadak’ sözcüğünden *kopyalanmıştır*. Evenkice sözcük, *mō* ‘ağaç, ahşap’ + giysi adları yapan addan ad yapım eki *-sik* birleşiminden oluşmuştur. Evenkicede bu ekin türetkenliği yüksektir: *cūsik* ‘ev giysisi’ < *cū* ‘ev’; *samāsik* ‘şaman giysisi’ < *samān* ‘şaman’. Stachowski *u-* sesinin sözlükselleşmiş eski bir 3. tekil kişi iyelik eki olduğunu belirtir (1998, s. 194); krş. Dolg. *kuluku* (← Evenki *kuluk*). Sözcüğün Yakutçada bulunan varyantı da *muohuku* şeklindedir ve ‘tüfek kılıfı’ anlamına gelmektedir (Novgorodov, 2009, s. 220).

muotī ‘sığın’ (DSYY, 1976, s. 166).

Etim.: bk. Yak. *muotī*.

muoyka ‘bir yaşına kadar geyik yavrusu’ (DSYY, 1976, s. 165).

Etim.: bk. Yak. *muoykā*.

mükçükä ‘içi ve dışı kürklü palto, yazınki geyik derisinden kışlık erkek paltosu’ (Stach., 1993, ss. 183-184).

Etim.: bk. Dolg. *mükçükä*.

mükçükä ‘içi ve dışı kürklü palto, yazlık geyik derisinden kışlık erkek paltosu’ (Stach., 1993, s. 183, 184.); bk. Dolg. *mäkçä, mökçükä, mükçükä*.

Etim.: bk. Yak. *mäkçäkä*.

nabun 1. ‘dul kadın’ 2. ‘dul adam’ (Stach., 1993, s. 184).

Etim.: bk. Dolg. *nāmın*.

nakaçän ‘tatlısu levreği’ (Stach., 1993, s. 184).

Etim.: Evk. *nəkəçən* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 64). Dolgancaya *nəkəçən* varyantından kopyalanan sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 651).

nama ‘yük çantası’ (Stach., 1993, s. 184); bk. Dolg. *ńama*.

Etim.: bk. Yak. *nama*.

nara ‘iğdiş edilmemiş erkek ren geyiği’ (Stach., 1993, s. 184).

Etim.: bk. Dolg. *nārā*.

nābun 1. ‘dul kadın’ 2. ‘dul adam’ (Stach., 1993, s. 184).

Etim.: bk. *nāmın*.

nāmın 1. ‘dul kadın’ 2. ‘dul adam’ (Stach., 1993, s. 184); bk. Dolg. *nabun, nābun*.

Etim.: bk. Yak. *nāmın*.

nārā ‘tamamen iğdiş edilmemiş erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 172); bk. Dolg. *nara*.

Etim.: bk. Yak. *nārā*.

nācimā ‘yeni doğan bebek için doğumdan sonraki ilk ziyarette verilen hediyeler’ (Stach., 1998, s. 197).

Etim.: bk. *nācimā*.

nācimā ‘yeni doğan bebek için doğumdan sonraki ilk ziyarette verilen hediyeler’ (Stach., 1998, s. 197); bk. *nācimā, ḥadıma*.

Etim.: Evk. *nyācema-* 1. ‘(akrabalardan) geyik satın almak’ 2. ‘hediye etmek’ 3. ‘geyik hediye etmek ya da hediye almak’ (Bol., 2000, I, s. 417), *nyācemā-* ‘(akrabalardan) geyik satın almak’ (Vas., 1958, s. 309), *nyācema-* 1. ‘(akrabalardan) geyik satın almak’ 2. ‘(geyik) hediye etmek’ (Mır., 2004, s. 436) < Evk. *nyācu* 1. ‘kan bağıyla bağlı olunan akraba’ 2. ‘aynı boydan insanlar’ 3. ‘büyükler (abla, ağabey)’ 4. ‘koca tarafından akraba; kocanın babası, kocanın ağabeyi (kadınlar onlara böyle seslenir)’ (Mır., 2004, s. 436); krş. Evk. *nyācumī-* 1. ‘kan bağıyla bağlı akrabaya konuk olmak’ 2. ‘kocanın akrabalarına konuk olmak’, *nyācūrən* ‘(eskiden) damadın hediyesine karşılık verilen hediye’ (Mır., 2004, s. 436). Evenkice sözcüğün farklı Tunguz dillerindeki eşdeğerleri şunlardır: Neg. *nyaca* (*nyacə*) 1. ‘(kan) akrabası’ 2. ‘akraba, hısım, erkek kardeş (aynı boydan kadın, erkeğe böyle seslenir)’, *nyacakta* ~ *nyacəktə* ‘akrabalar, erkek kardeşler (bütün akrabalık derecelerinde)’; Oroç. *nyācakta* ‘akrabalar, erkek kardeşler (bütün akrabalık derecelerinde)’; Ud. *nyācakta* ‘akrabalar, erkek kardeşler (bütün akrabalık derecelerinde)’; Uıç. *nyācaқта* ~ *nyaciли* ‘akrabalar, erkek kardeşler (anne tarafından akrabalar)’; Orok. *nāda* ‘akraba, erkek kardeş’,

nādaqta ‘akrabalar, erkek kardeşler (kuzenler)’; Nan. *nyacaqta* ‘erkek kardeşler’ (SSTMYa, 1975, s. 628). Sözcüğün Yakutça varyantı olan *nācı* ‘çocuğun biyolojik ebeveynlerinin ve evlat edinen anne babasının oluşturduğu akrabalık’ anlamına gelir (STBUT, 2004-2018, VII, s. 63). Sözcük yüksek ihtimalle Moğolca kökenlidir, krş. Klasik Moğolca *nayica* ‘arkadaş’ (Bayarma Khabtagaeva, 2022, kişisel görüşme).

nāpt̄in ‘geyiğin kafa derisinden yapılan, çadırın baca örtüsü’ (DSYY, 1976, s. 177).

Etim.: bk. Yak. *nāpt̄in*.

niñçan 1. ‘boynuzsuz’ 2. ‘boynuzsuz ren geyiği’ (Stach., 1993, s. 185).

Etim.: bk. *nāñçān*.

niñçān 1. ‘boynuzsuz’ 2. ‘boynuzsuz ren geyiği’ (Stach., 1993, s. 185).

Etim.: bk. *nāñçān*.

niptā ‘odun kesmek için kütük, ocak için yakacak odun keserken kullanılan altlık, kütük’ (DSYY, 1976, s. 174; Stach., 1993, s. 1985; Yefremov, 1984, s. 129); bk. Dolg. *n̄iptā*.

Etim.: bk. Yak. *niptā*.

nökçö ‘kambur’ (Stach., 1993, s. 187).

Etim.: bk. *nokço*.

nökü ‘artık ihtiyaç duyulmayan ve eski ikamet yerinde geride bırakılan tüm eşyalar’ (Stach., 1993, s. 186).

Etim.: bk. Yak. *nökü*.

nādıma ‘hediye, şükran’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 284).

Etim.: bk. *nācimä*.

nāma ‘kadın eyeri’ (Stach., 1993, s. 186).

Etim.: bk. Dolg. *nama*.

nāmarkana ‘dört yaşında erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 178).

Etim.: bk. Dolg. *nūmarxana*.

näkçān 1. ‘ilkbaharda boynuzunu düşürdükten sonra yabani erkek geyik’ 2. ‘vahşi erkek geyik’ (Stach., 1993, s. 186; Barbolina, 2015, s. 185)

Etim.: bk. *nāñçān*.

nāñçān ‘ilkbaharda boynuzunu düşürdükten sonra yabani erkek geyik’ (Stach., 1993, s. 186).

Etim.: bk. *nāñçān*.

nāñçān ‘ilkbaharda boynuzunu düşürdükten sonra yabani erkek geyik’; *nāñçān kīl* ‘boynuzsuz geyik; yabani erkek geyik’ (Stach., 1993, s. 186; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 287); bk. Dolg. *niñçan, niñçān, nākçān, nāñçān, nūñçan*; Yak. *nākçān*.

Etim.: Evk. *nīñçān* ‘yabani geyik (kışlık, mevsimsel adlandırma)’ (Vas., 1958, s. 295; Bol., 2000, I, s. 395), *niñçān* ‘yabani erkek geyik (kışlık mevsimsel ad)’, *neñçān* ‘erkek yabani geyik (kış ve ilkbahardaki adlandırma)’ (Mır., 2004, s. 420, 428). Sözcüğün Yakutça varyantının etimolojisi bilinmektedir. Sözcüğün Dolganca varyantının etimolojisi *Dolgansko-russkiy slovar*’ adlı sözlükte doğru biçimde Evenkice olarak tespit edilmiştir (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 287).

nūñçan 1. ‘boynuzsuz’ 2. ‘boynuzsuz ren geyiği’ (Stach., 1993, s. 185).

Etim.: bk. *nāñçān*.

nīçā ‘Sibirya kızıl göz balığı (*Rutilus rutilus lacustris*)’ (DSYY, 1976, s. 181).

Etim.: bk. Yak. *nīçā*.

nūmarxana ‘dört yaşında erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 181); bk. Dolg. *nāmarkana, nōgarkana*.

Etim.: bk. Yak. *nūmarxana*.

nīpçikā ‘sadak’ (Stach., 1993, s. 186).

Etim.: bk. Yak. *nīmsiki*.

nīptā ‘odun kesmek için kütük, ocak için yakacak odun keserken kullanılan altlık, kütük’ (DSYY, 1976, s. 179; Stach., 1993, s. 1985; Yefremov, 1984, s. 129).

Etim.: bk. Dolg. *nīptā*.

ńogarkana ‘dört yaşında erkek geyik’ (Stach., 1993, s. 186).

Etim.: bk. Dolg. *ńumarxana*.

ńogu ‘dizgin’ (Stach., 1993, s. 187).

Etim.: bk. Dolg. *ńōgu*.

ńoguhut ‘öncü geyik’ (Stach., 1993, s. 187).

Etim.: bk. Dolg. *ńōgu*.

ńokço ‘kambur’ (Stach., 1993, s. 187); bk. *nökçö*.

Etim.: Evk. *ńukçukī* ay. (Ubryatova, 1985a, s. 66). Dolganca kopyayla ilişkili varyantlar Evenkice ve Evencede bulunmaktadır: Evk. *n’əkçə* ‘kambur, hörgüç’, *n’əkçəkān* (*n’akçağar* ~ *n’ukçukī*), *n’əkçəlāmə* (*n’okçomo* ~ *n’ukçəlāmə*), *n’əkçərīn* (*n’ukçūrīn* ~ *n’əkçərən*), *n’əkçərəkī* (*nokçorōk* ~ *nəkçərək* ~ *n’okçorōkī* ~ *n’ukçurəkī*) 1. ‘sırtı hafifçe kamburlaşmış’ 2. ‘kambur’; Evn. *n’əkçəkū* ‘kambur, kamburlaşmış’ (SSTMYa, 1975, s. 651). Sözcüğün Yakutça *ńoxçoğor* ‘kambur’ sözcüğünden kopyalanmış olması da mümkündür. Son heceyi düşürme Dolgancada yaygın görülen bir ses olayıdır: krş. Yak. *kırcağas* ‘ihtiyar adam’, Dolg. *kırcā* ay.

ńori ‘geyiğe binerken kadınların kullandığı sopa’ (Stach., 1993, s. 187).

Etim.: bk. Yak. *ńuorī*.

ńōgu ‘dizgin’ (Stach., 1993, s. 187); bk. Dolg. *ńogu*, *ńoguhut*, *ńūgu*.

Etim.: bk. Yak. *ńuoğū*.

ńuora ‘alabalık’ (Stach., 1993, s. 187).

Etim.: Evk. (Ubryatova, 1985a, s. 38). Ubryatova sözcüğün Evenkice kökenli olduğunu belirtmiş ancak sözcüğün hangi Evenkice sözcükten kopyalandığını yazmamıştır. Bu sözcük Evenkice *nyora* ‘bir tür alabalık (*Salvelinus leucomaenis*)’ olmalıdır (Mır., 2004, s. 423).

ńūgu ‘dizgin’ (Stach., 1993, s. 187).

Etim.: bk. Dolg. *ńōgu*.

oldon ‘kazanı asmak için ocağın üzerindeki çubuk veya kanca’ (Stach., 1993, s. 191).

Etim.: bk. Dolg. *oldōn*.

oldōn ‘ateşin üstüne tencere asmaya yarayan demir kanca’ (DSYY, 1976, s. 185); bk. Dolg. *oldon*.

Etim.: bk. Yak. *ollōn*.

olōçu ‘geyik güderisinden yazlık ayakkabı’ (Stach., 1993, s. 193).

Etim.: bk. Yak. *olōççu*.

ondōdo ‘avcının sinerek yabani geyiğe yaklaşmasını sağlayan eğitilmiş evcil geyik’ (DSYY, 1976, s. 186).

Etim.: bk. Yak. *ondōdo*.

oņko ‘kışlık geyik otlağı’; *oņkolot-* ‘otlatmak (DSYY, 1976, s. 187); krş. Yak. *oņku*.

Etim.: Evk. *oņko* ‘geyik otlağı’ (DSYY, 1976, s. 187). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *oņko* (*hoņko*) 1. ‘yem (çayır), otlak; ren geyiği yosunluğu’ 2. ‘yemiş’; Evn. *oņq̄b̄* (*oņka ~ oņk̄b̄ ~ oņko ~ oņkay*) ‘yem (çayır), otlak; ren geyiği yosunluğu’; Neg. *oņko* ‘yem (çayır), otlak; ren geyiği yosunluğu’; Oroç. *ōņko b’ān’i* ‘mayıs ayı’; Ud. *oņkosi-* ‘otlamak, otlamak’; Ulaş. *oņqo* ‘otlak, (hayvan) yatağı’; Orok. *oq̄qo* (<*oņqo) ‘yem (çayır), otlak’; Nan. *oņqo-* ‘otlamak, otlamak’; Man. *oņqo* ‘otlak, mera (hayvan için)’ (SSTMYa, 1977, s. 21). Sözcük Dolgancaya geyikçilik terimi olarak kopyalanmış olmalıdır.

orotī 1. ‘geç doğmuş geyik yavrusu’ 2. ‘geç (sonbaharda) yavrulayan dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 188); bk. Yak. *orohu*.

Etim.: Evk. *orotī* ay. (Stach., 1993, s. 196)

ögdö ‘balığın sırtı’ (Popov ve Popova, 2004, s. 204; N. K. 2018, kişisel görüşme).

Etim.: Evk. *hogco* 1. ‘(insanda) alt sırt’ 2. ‘kuyruk’ (Bol., 2000, II, s. 267), ‘sırtın aşağısı’ (Mır., 2004, s. 560), *sogdon ~ sogdondo ~ sogdonnyo ~ sogdonno* ‘sırt’ (Vas., 1958, s. 360), *sogdonno* 1. ‘sırt’ 2. ‘omurga’ 3. ‘bel’ 4. ‘batı’ (Bol., 2000, II, s. 48), *sogdonno* ‘sırt’ (Mır., 2004, s. 511), *səgdənnə* ‘sırt’, *həgdənnə ~ həgdəndə* 1. ‘sırt’ 2. ‘omurga’, *şogdon ~ şogdondo* ‘sırt’ (Vas., 1958, s. 374, 504, 539). Sözcük Evenkice haricinde iki Tunguz dilinde daha bulunmaktadır: Sol.

çogdonó ‘sırt’; Ud. *sogdüho* ‘sırt’ (SSTMYa, 1977, s. 103). Sözcüğün anlamı ve kökeniyle ilgili Dolgancayla ilgili hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır. Aşağı Dolgan diyalekti konuşuru gazeteci Nina Kudryakova’nın sözlü olarak belirttiğine göre bu sözcük yukarı Dolgan diyalektine aittir. Nitekim sözcüğün, bu diyalektin konuşulduğu bölgede doğan Dolgan yazar N. A. Popov’un eserinden alınmış olması bunu doğrular niteliktedir. Sözcük, sözbaşı *h-*’nin düştüğü tanıklanmamış Evenkice bir varyanttan kopyalanmış olmalıdır: Örneğin *hokto ~ okto* ‘yol’, *hojokto ~ ojojokto* ‘burun’ vb. (Mır., 2004, s. 561, 564, 470). Sözcük sadece Dolgancada tanıklanmıştır, Yakutça varyanta rastlanmamıştır. Semantik açıdan krş. *darama*.

öksökü ‘mitolojik kuş, efsanevi kartal, kuşların kralı’ (Yefremov, 2000, s. 202, 415); bk. Dolg. *hoksākī, höksökō, höksōk, höksüök*.

Etim.: bk. Yak. *öksökü*.

öldün 1. ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ 2. ‘tavanın alt kısmı’ (DSYY, 1976, s. 193; Stach., 1993, s. 199).

Etim.: bk. Dolg. *öldün*.

öldün 1. ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ 2. ‘tavanın alt kısmı’ (DSYY, 1976, s. 193; Stach., 1993, s. 199); bk. Dolg. *öldün*.

Etim.: bk. Yak. *öldün*.

ölgöbün ‘yaz göçünde geyik kervanı’ (Stach., 1993, s. 199).

Etim.: bk. Yak. *älgäbīn*.

ölökön ‘ren geyiğinin boynuzlarının arka alt kısmındaki çıkıntı’ (Stach., 1998, s. 214).

Etim.: bk. Yak. *ölökön*.

ölümñä- ‘acele etmek’; *ölümñän-* ‘kendisi için acele etmek’ (Yefremov, 2000, s. 92; Popov, 2000a, s. 84).

Etim.: Evk. **älin* ‘hız’; krş. Evk. *älīndä* ‘hızlıca’ < **älīn* + araç eki *-dä*, *älinçä-* ‘acele etmek, acelesi olmak’ (Vas., 1958, s. 554; Mır., 2004, s. 766), Evk. *həlin* 1. ‘vakit darlığı’ 2. ‘acele’ (Vas., 1958, s. 506; Bol., 2000, II, s. 304), *həlīn* ‘acele’ (Mır., 2004, s. 587). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır:

Evn. *həlīḡçi-* ‘acele etmek, acelesi olmak’; Neg. *həkindu-kəhadu* ‘vaktim yok (acelem var)’; Ud. *həli* ‘acele’; Orok. *pəlin-* ‘acele etmek, acelesi olmak’; Nan. *pənimbuvən-* ‘acele ettirmek’ (SSTMYa, 1977, s. 364). Sözcük, Dolganca sözlüklerde yer almaz. Anlamı ve etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir. Yapı olarak *ölüm + addan eylem yapım eki *nā-* ile oluşturulan sözcükte yuvarlaklaşma ve *-m- < -n-* ses değişimi meydana gelmiştir.

ömçürä ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ (DSYY, 1976, s. 194).

Etim.: bk. Yak. *ämçürä*.

ömüldä ‘telkuyruk ördeği’ (Stach., 1998, s. 43).

Etim.: bk. *ämüldä*.

ömüldük ‘telkuyruk ördeği’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 308).

Etim.: bk. *ämüldä*.

ömüldä ‘telkuyruk ördeği’ (Popov ve Popova, 2006, s. 43).

Etim.: bk. *ämüldä*.

sarān ‘yeni evin inşa edileceği yer, yeni ev, çadır için yer’ (Stach., 1993, s. 97).

Etim.: bk. Dolg. *haran*.

sāmnīt ‘dumanı sivrisineklerden ren geyiğini koruyan yosunla yakılmış tütsülü ateş’ (Stach., 1993, s. 209); bk. *hamñıt, hamñıt*.

Etim.: Evk. *samñin* ‘tütsü’, *samñiptın* ‘tütsü için kullanılan çürük çarık’ (Bol., 2000, II, s. 17), *samnin* ~ *samñin* ‘tütsü’ (Mir., 2004, s. 490), *samñin* ~ *samnin* ‘tütsü’ (Vas., 1958, s. 343). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *hamñisan* 1. ‘tütsü’ 2. ‘(ocaktan, ateşten çıkan) duman’; Neg. *samnin* ~ *samñin* ~ *samñin* ‘tütsü’; Orok. *samñi* ~ *sañmi* ~ *sañmiqū* ~ *sañmişqa* ‘tütsü’; Nan. *samñiçi-* ~ *sañmiçi-* 1. ‘(tütsüyle) tütsülemek’ 2. ‘(balığı) tütsülemek’ (SSTMYa, 1977, s. 60). Dolganca sözcüğün etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir. Dolganca sözcük Evenkice *samñiptın* varyantından kopyalanmış ve sözcükte ses düşmesi meydana gelmiş olabilir. Öte yandan Dolganca kopyadaki *-t*

göz önünde bulundurulursa sözcüğün gelişimi şu şekilde tasarlanabilir: Dolg. *sāmnīt* < *sāmnīt + çoğul eki *-tār* < *sāmnīn ← Evk *samñīn*.

sāñtā ‘siğil’ (Stach., 1993, s. 101).

Etim.: bk. *hāñtā*.

sāpsākī ‘çayır çekirgesi’ (Stach., 1993, s. 209); bk. Yak. *sābsāki*.

Etim.: Evk. *sivsikun* ay. (Stach., 1993, s. 209).

sımna ‘ayın sırasında şamanın bir ucunu çadırın tavanına bağlayarak tutunduğu alacalı sicim şeklindeki şaman ipi’ (Stach., 1993, s. 213).

Etim.: krş. Evk. diyal. *semnār* ‘çadırın kirişine bağlanan ve ayın sırasında şamanın gökyüzüne çıkarken merdiven olarak kullandığı sicim’ (Pek., 1959, s. 2457). Sözcüğün kökeni açık değildir.

sigdä 1. ‘insanda dış bel kasları’ 2. ‘balığın sırt kısmı’ (Stach., 1993, s. 103).

Etim.: bk. Dolg. *higdä*.

silti (*siltiā-*) ‘temizlemek’ (Stach., 1993, s. 210).

Etim.: bk. Yak. *hilti*.

suldāmi ‘yorgan’ (Yefremov, 1984, s. 88).

Etim.: Evk. *hulla* ‘yorgan’ (Vas., 1958, s. 493). Sözcüğün Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Evk. *hulla* (*olda ~ ulda ~ ulla ~ ulra ~ hulda*) 1. ‘yorgan’ 2. ‘(uyku) tulumu’; Sol. *ulā ~ ul’á ~ ul’dá ~ ul’l’á* ‘yorgan’; Evn. *hulrā* (*üllā ~ huldā ~ huld’ä ~ hūldo ~ hūlla*) 1. ‘yorgan’ 2. ‘(uyku) tulumu’; Neg. *hola* (<*hulla) ‘yorgan’; Oroç. *hukta* (<*hulta) ‘yorgan’; Ud. *hula^ha* 1. ‘yorgan’ 2. ‘yatak’; Ulaş. *pūlta* ‘yorgan’; Orok. *pūlta* 1. ‘yorgan’ 2. ‘(uyku) tulumu’; Nan. *polta* (*folta*) 1. ‘yorgan’ 2. ‘(uyku) tulumu’ (SSTMYa, 1977, s. 345). Dolganca sözcüğün anlamı ve etimolojisi önceki çalışmalarda ‘tilki’ ile açıklanmıştır: krş. Evk. *sulakī* ay. (Yefremov, 1984, s. 130; Stach., 1993, s. 212). Bu etimoloji ve anlamlandırma hatalıdır. Sözcük Dolgancaya tanıklanmamış Evenkice *suldāmi ~ *suldami varyantından kopyalanmıştır. Sözcükteki *-mi* nadir rastlanan bir Evenkice addan ad yapım ekidir: krş. *akārimi*.

suona 1. ‘çadır direklerinin üst bağlantı noktası’ 2. ‘çadır iskeletindeki ana sııklar’ 3. ‘koruyucu ruhların yaşadıkları çadır iskeletindeki dört direkten biri’ 4. ‘çadır sırımın desteği’ (Stach., 1993, s. 112).

Etim.: bk. *huona*.

süçümä ‘geyiğin omurgası’ (Spiridonova ve Spiridonov, 2001, s. 22).

Etim.: bk. *hüçümä*.

talān ‘suda oluşan halka, daire’ (Popov, 2000a, s. 75).

Etim.: bk. Yak. *talān*.

tamu ‘yabani geyikleri yakalamak için ormanın kıyısında kurulan ağaç engel’ (Stach., 1993, s. 216).

Etim.: Evk. *tamu* ‘ipin ucu’ (Ubryatova, 1985a, s. 66). Sözcük diğer Tunguz dillerinde tanıklanmamıştır.

tana (~ **taņa** ?) ‘eski, kurumuş geyik kemiği’ (Stach., 1993, s. 216).

Etim.: Evk. *taņa* ‘rüzgarın beyazlattığı kemikler’ (Stach., 1993, s. 216). Sözcük yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 162).

tākılān ‘dereden geçmek için kullanılan tomruk, köprü’ (DSYY, 1976, s. 231).

Etim.: bk. Yak. *tākılān*.

tāksa 1. ‘pislik, çamur’ 2. ‘yapışkan kil karışımı’ 3. ‘donmuş kil’ (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 18; Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 367); bk. Yak. *tāksa*.

Etim.: Evk. *tāksa* ‘kil’ (Vas., 1958, s. 382; Bol., 2000, II, s. 89; Mir., 2004, s. 598). Sözcüğün Yakutça varyantının etimolojisi bilinmektedir: *tāksa* ‘toprak’ ← Evk. *tāksa* ‘kil’ (DSYS, 1995, s. 180). Büyük olasılıkla sözcük, tanıkladığımız *The Collected Works – Ogdo Aksyonova* adlı eserde ‘kil’ anlamına gelmektedir. *Toŋ tāksattan tollubakka küök tölön tölörüydä* ‘Donmuş kilden çekinmeden, mavi alev yerinden kııldadı’ (Barbolina ve Fujishiro, 2001, s. 18) cümlesinden görüleceği üzere eserde anlam ‘donmuş kil’ olarak verildiğinden sözcüğün anlamında herhangi bir değişiklik yapmadık. Ancak bizce sözcüğün anlamı tıpkı Evenkicede olduğu gibi ‘kil’dir. Sözcüğün anlamı ‘donmuş kil’ olsaydı Dolganca cümlenin başına tekrar *toŋ* ‘donmuş’ sıfatının ilave edilmemesi gerekirdi.

İletişime geçtiğimiz Yakutistan sınırına yakın oturan Sındasskolu Dolganlar bu sözcüğü bilmediklerini ifade ettiler. Bu sözcük Dolgancanın yukarı diyalektine ait olmalıdır. Nitekim sözcüğün tanıklandığı eserin yazarı olan Ogdo Aksyonova, yukarı Dolgan diyalektinin konuşulduğu Voloçanka'da dünyaya gelmiştir.

täl 'sandalda oturacak yer' (Barbolina, 2003, s. 45).

Etim.: bk. Yak. *täl*.

tälägi 1. 'pantolon kemeri' 2. 'kışlık erkek kemeri' (Stach., 1993, s. 220).

Etim.: bk. Dolg. *tälägi*.

tälägi 1. 'pantolon kemeri' 2. 'kışlık erkek kemeri' (DSYY, 1976, s. 256; Stach., 1993, s. 220); bk. Dolg. *tälägi*.

Etim.: bk. Yak. *tälägi*.

tälbä I 'hastanın girdiği deliği kapatan bir tür ahşap mızrak tasviri' (Stach., 1993, s. 220; Ubryatova, 1985a, s. 66); krş. Dolg. *tälbä II*.

Etim.: Evk. *tälgä* 'dallardan yapılan döşek' (Ubryatova, 1966, s. 65). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur. Evenkice *tälgə* 'hayvanın etinin parçalandığı dallardan yapılan döşek' anlamına gelir ve diğer Tunguz dillerinde de varyantları bulununan *tälgə-* 'etini parçalamak' fiiliyle ilgilidir. Dolganca *tälbä I*'in Dolganca *tälbä II*'den anlam değişmesi yoluyla ortaya çıkmış olması mümkündür.

tälbä II 'destek, payanda, çatallı çubuk' (DSYY, 1976, s. 256); krş. Dolg. *tälbä I*.

Etim.: bk. Yak. *tälbä*.

täninä 1. 'yük için geyik derisinden eyer yastığı, örtü, kısa kesilmiş kürkten nemin geçmesine engel olan eyer örtüsü' 2. 'yükli geyik eyerinin altına serilen döşek' (Stach., 1993, s. 220)

Etim.: bk. Dolg. *täninä*.

täninä 1. 'yük için geyik derisinden eyer yastığı, örtü, kısa kesilmiş kürkten nemin geçmesine engel olan eyer örtüsü' 2. 'yükli geyik eyerinin altına serilen döşek' (Stach., 1993, s. 220); bk. Dolg. *täninä*.

Etim.: bk. Yak. *täninä*.

təŋkä ‘barikat, bariyer’ (Stach., 1993, s. 221); krş. Yak. *tān*.

Etim.: Tung. *təŋtə* ‘kütük, tahta, küçük köprü’ (Stach., 1993, s. 221). Stachowski’nin Tunguzca olarak işaretlediği sözcük Negidalceye aittir (SSTMYa, 1977, s. 236). Sözcük Dolgancaya bu sözcükten değil Evence *təŋkə* ‘büyük, kalın ağaç’ sözcüğünden kopyalanmış olmalıdır.

tābin ‘evde giyilen hafif kürk çizme’ (DSYY, 1976, s. 257).

Etim.: Evn. *tābun* ~ *tāvun* ‘ev ayakkabısı, terlik’ (Stach., 1993, s. 221). Sözcük Evenkicede de bulunmaktadır: Evk. *dīvun* ~ *dīvūn* ‘güderi ev ayakkabısı’ (Vas., 1958, s. 127; Bol., 2000, I, s. 180; Mır., 2004, s. 177). Sözcük Dolgancaya Evenceden kopyalanmıştır.

tān ‘büyük ova, tundrada düz ağaçsız alan’ (Stach., 1993, s. 221).

Etim.: bk. Yak. *tān*.

tibda ‘su samuru’ (Stach., 1993, s. 237).

Etim.: krş. *tibdä*.

tibdä ‘vaşak’ (DSYY, 1976, s. 238); krş. *tibda*.

Etim.: Evk. *tıbcakī* ‘vaşak’ (DSYY, 1976, s. 238). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *tıgcəhi* ~ *tircihi* ‘vaşak’; Neg. *tıbcə* ‘vaşak’; Oroç. *çıbcaki* ~ *çıbcəhi* ‘vaşak’; Ud. *tıbcəhi* ‘vaşak’; Ulç. *tıgcə* ‘vaşak’; Orok. *tıgdə* ~ *tıgcə* ‘vaşak’; Nan. *tıgcə* ‘vaşak’ (SSTMYa, 1977, s. 174). Sözcüğün Yakutça varyantı bulunmamaktadır. Tunguz dillerindeki *d* ~ *c* alternasyonu göz önünde bulundurulursa sözcük Dolgancaya eskicil bir Evenkice varyanttan kopyalanmış olmalıdır.

tilaga ‘ok’ (Stach., 1993, s. 223).

Etim.: ← Evk. (Yefremov, 1984, s. 77). Sözcüğün Evenkice kökenli olduğu belirtilmiş ancak Evenkice sözcük yazılmamıştır. Tunguz dillerinde bu tür bir sözcüğe rastlanmamıştır.

timäxtin 1. ‘yükü geyiğe sıkıca bağlamaya yarayan demir halka’ 2. ‘yazlık deri kolan’ 3. ‘geyik eyerinin kolanı’ (Stach., 1993, s. 223); bk. Dolg. *timäktin*, *timäktīn*, *timäktin*.

Etim.: bk. Yak. *timäxtīn*.

timäktin 1. ‘yüku geyiğe sıkıca bağlamaya yarayan demir halka’ 2. ‘yazlık deri kolan’ 3. ‘geyik eyerinin kolanı’ (Stach., 1993, s. 223).

Etim.: bk. Dol. *timäxtin*.

timäktin̄ ‘geyik eyerinin kolanı’ (DSYY, 1976, s. 239).

Etim.: bk. Dol. *timäxtin*.

timäktin 1. ‘yüku geyiğe sıkıca bağlamaya yarayan demir halka’ 2. ‘yazlık deri kolan’ 3. ‘geyik eyerinin kolanı’ (Stach., 1993, s. 223).

Etim.: bk. Dol. *timäxtin*.

toki ‘sığın’ (Stach., 1993, s. 227).

Etim.: bk. Dolg. *tuokī*.

tonoldo ‘kızağa üç geyik koşulduğunda kullanılan araba oku ya da dizgin işlevindeki kayışlı blok’ (Stach., 1993, s. 226).

Etim.: bk. Dolg. *toḡoldo*.

toḡoldo ‘kızağa üç geyik koşulduğunda kullanılan araba oku ya da dizgin işlevindeki kayışlı blok’ (Stach., 1993, s. 226); bk. Dolg. *tonoldo*, *toḡoldu*.

Etim.: bk. Yak. *toḡoldo*.

toḡoldu ‘kızağa üç geyik koşulduğunda kullanılan araba oku ya da dizgin işlevindeki kayışlı blok’ (Stach., 1993, s. 226).

Etim.: bk. Dolg. *toḡoldo*.

tōkī ‘sığın’ (Stach., 1993, s. 227).

Etim.: bk. Dolg. *tuokī*.

tōmū ‘sal’ (Stach., 1993, s. 228).

Etim.: Evk. *tāmu* 1. ‘sal’ 2. ‘şaman tefi’ (Ubryatova, 1985a, s. 66). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Evn. *tām* ‘sal’; Neg. *tām* ‘sal’; Oroç. *tāmmu* ‘sal’; Ulç. *tāmu(n)* 1. ‘sal’ 2. ‘feribot’; Orok. *tāmu(n-)* ‘sal’; Nan. *tāmu* 1. ‘sal’ 2. ‘feribot’ (SSTMYa, 1977, s. 234). Dolganca sözcükte Evenkice ünlü uzunluğunun son heceye kaydığı görülmektedir.

tuokī ‘sığın’ (Stach., 1993, s. 227); bk. Dolg. *toki, tōkī*.

Etim.: bk. Yak. *tuokī*.

turku ‘geyik koşum kızağı’ (DSYY, 1976, s. 249).

Etim.: bk. Yak. *turku*.

turū ‘şaman direği’ (Stach., 1993, s. 233).

Etim.: Evk. *туру* ‘direk, kazık, üst kısmı göğe kadar ulaşan şaman ağacı’ (Ubryatova, 1985a, s. 65). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *törö* ‘(kapı) sövesi’; Neg. *toyo* 1. ‘(dinî terim) sıruk’ 2. ‘kurban sunma alanı’; Oroç. *tū* ‘(şaman) sırığı’, *tura* ‘direk’; Ulç. *tūra ~ tūrū* ‘direk’, *türī(n-)* ‘(şaman) sırığı’; Orok. *toro ~ torro ~ türü* 1. ‘direk’ 2. ‘(kapı) sövesi’; Nan. *tora* ‘direk; (ambarda) kazık’, *toro* ‘(şaman) sırığı’; Man. *tura* 1. ‘direk’ 2. ‘destek’; krş. Klasik Moğolca *tura* ‘kale, şehir’ (SSTMYa, 1977, s. 221). Dolgancadaki ünlü uzunluğunun nedeni örnekseme olmalıdır: *turū* ‘direk’ < (halk etimolojisi olarak) *tur-* ‘ayakta durmak’.

türgä ‘yabani geyik avında gizlenmek için kullanılan iki kızaklı hafif ahşap siper’ (DSYY, 1976, s. 252).

Etim.: bk. Yak. *türgä*.

t’anıt ‘serseri, haydut, şiddet eyleminin faili, firari’ (Stach., 1993, s. 72).

Etim.: bk. *çañit*.

t’ālkā ‘beyaz’ (Stach., 1993, s. 74).

Etim.: bk. *çālkā*.

t’uonal ‘kap kaçak için yer’ (Stach., 1993, ss. 74-75).

Etim.: bk. *çuoñāl*.

uçakı ‘birçok çocuğu ölen aile’ (Stach., 1993, s. 109).

Etim.: bk. *höçükä*.

uçu ‘şiişt, ses yok! (sessiz ol anlamında ünlem)’ (Stach., 1993, s. 240).

Etim.: Evk. *uçinē* ~ *uçini* ay. (Ubryatova, 1966, s. 65). Sözcük, Negidalcede de bulunmaktadır: *oçunē* ~ *oçunēy* ‘ses yok! bağırma!’ (SSTMYa, 1977, s. 297).

uçulba ‘çıkırık’ (Popov, 2000b, s. 31).

Etim.: bk. Dolg. *uçulbu*.

uçulbu 1. ‘çıkırık 2. ‘kenevir, kendir’ (Popov ve Popova, 2004, s. 116; Popov, 2000b, s. 13; Spiridonova ve Spiridonov, 2001, s. 28); bk. Dolg. *uçulba*.

Etim.: bk. Yak. *uçurba*.

uguçax 1. ‘binek geyiği’ 2. ‘binek atı’ (Stach., 1993, s. 240).

Etim.: bk. Dolg. *uguçak*.

uguçak 1. ‘binek geyiği’ 2. ‘binek atı’ (Stach., 1993, s. 240); *uguçaktā-* 1. ‘geyiği eyerlemek’ 2. ‘binmek’, *uguçaktāk* ‘binek geyikli’ (Stach., 1993, s. 240); bk. Dolg. *uguçax, ūçak*.

Etim.: bk. Yak. *ūçax*.

ukçāri ‘çürük, çürümüş ağaç’ (Stach., 1993, s. 242).

Etim.: bk. Yak. *ukçāri*.

uksi ‘her iki tarafı kayalık sahil; dar, geçilmesi, güç, kaygan’ (Stach., 1993, s. 242); bk. *uksi*.

Etim.: Evk. *uksi* ‘kaya, iki tarafı kayalık yer, boğaz’ (Yefremov, 1984, s. 130). Sözcük Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklanmıştır (SSTMYa, 1977, s. 253).

uksi ‘her iki tarafı kayalık sahil; dar, geçilmesi, güç, kaygan’ (Stach., 1993, s. 242).

Etim.: bk. *uksi*.

uocu 1. ‘alışkanlık’ 2. ‘karakter’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 416; Popov ve Popova, 2006, s. 39); *huruyar uocu* ‘yazım tarzı, yazma geleneği’ (Popov ve Popova, 2004, s. 3); bk. Dolg. *uocu*.

Etim.: bk. Yak. *uocu*.

uocū ‘gelenek’ (Popov ve Popova, 2012, s. 86).

Etim.: bk. Dolg. *uocu*.

uoxtala ‘tundrada yetişen çalılık’ (DSYY, 1976, s. 261).

Etim.: bk. Yak. *uoxtala*.

uoran 1. ‘seki, nehirde kayalık yer, ivinti yeri’ 2. ‘şelale’ (Stach., 1993, s. 244); *uorannā-* ‘nehirin dibindeki sekiye doğru gitmek’, *uorannāgi* ‘sekideki, sekili’ (Stach., 1993, s. 245).

Etim.: bk. Yak. *uorān*.

uorukta ‘hayvan tersi, gübre’ (Yefremov, 2000, s. 231).

Etim.: Evk. *ōrikta* ‘hayvan tersi, gübre (geyik dışkısı)’ (Bol., 2000, I, s. 474), ‘geyik tersi, gübresi’ (Vas., 1958, s. 326), 1. ‘geyik dışkısı’ 2. ‘ters, gübre’ 3. ‘çiftlik gübresi, gübreleme’ (Mir., 2004, s. 472). Evenkice sözcüğün eşdeğerleri Tunguz dillerinden Evencede ve Orokçada bulunmaktadır: Evk. *ōrikta* ‘(geyik) dışkısı’, *ōrina-* ‘dışkılamak, defî hacet etmek (geyik hk.)’; Evn. *ōriṭ* (<*ōrikta) ‘(geyik, koyun, at) dışkısı’; Orok. *horiṭta* ‘(geyik) dışkısı’ (SSTMYa, 1977, ss. 23-24). Sözcük, Dolganca sözlüklerde yer almaz. Anlamı ve etimolojisi ilk kez tespit edilmiştir.

uragapçik ‘kızak kayaklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ (DSYY, 1976, s. 262).

Etim.: bk. Dolg. *urgapçi*.

urahapçi ‘kızağın üst kısmı’ (Stach., 1993, s. 245).

Etim.: bk. Dolg. *urgapçi*.

urgaxta ‘kurutulmuş et’ (DSYY, 1976, s. 262); bk. *urgān*.

Etim.: bk. Yak. *urgaxta*.

urgapçi ‘kızak kayaklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ (DSYY, 1976, s. 262); bk. Dolg. *uragapçik*, *urahapçi*.

Etim.: bk. Yak. *urağapçi*.

urgān ‘ocakta tütsülenmiş büyük et parçası’ (Stach., 1993, s. 246); bk. *urgaxta*.

Etim.: Evk. *urgan* ‘kurutulmuş et’ (Ubryatova, 1985a, s. 66).

uruṅān ‘şakak’ (DSYY, 1976, s. 263); bk. Dolg. *uruṅṅān*; Yak. *uruṅān*.

Etim.: Evk. *urumṅa* ay. (Stach., 1993, s. 246).

uruṅṅān ‘şakak’ (Stach., 1993, s. 246).

Etim.: bk. Dolg. *uruṅān*.

utaka ‘torba, çanta’ (Stach., 1993, s. 247); bk. Dolg. *ūtaka*, *hutaka*, *hutaga*.

Etim.: bk. Yak. *utaka*.

uçak 1. ‘binek geyiği’ 2. ‘binek atı’ (Stach., 1993, s. 240).

Etim.: bk. Dolg. *uguçak*.

ūtaka ‘torba, çanta’ (Stach., 1993, s. 247).

Etim.: bk. Dolg. *utaka*.

ülüktä ‘küçük parçalar hâlinde kurutulmuş geyik eti’ (Stach., 1993, s. 250).

Etim.: bk. Yak. *ölüktä*.

ünākān ‘duman deliğinin yanında bulunan, hızla aşındığı ve yıprandığı için eski deri parçalarından dikilen, çadır örtüsünün üst kısmı’ (Stach., 1993, s. 250); bk. Dolg. *ünākān*.

Etim.: bk. Yak. *ünākān*.

ünākān ‘duman deliğinin yanında bulunan, hızla aşındığı ve yıprandığı için eski deri parçalarından dikilen, çadır örtüsünün üst kısmı’ (Stach., 1993, s. 250).

Etim.: bk. Dolg. *ünākān*.

ünür ‘çanta’ (Stach., 1993, s. 251); krş. Dolg. *ünür*; Yak. *ünür*.

Etim.: Evk. *unyaruk* ‘kaşıklık’ (Ubryatova, 1985a, s. 62). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur.

ünür ‘paketlenmiş şeyler; geyiğin yük teçhizatlarının yığılması, toplanması’ (DSYY, 1976, s. 269; Stach., 1993, s. 251); krş. Dolg. *inüri, ünür*.

Etim.: bk. Yak. *ünür*.

ümän ‘gırtlak (kıkırdağı), boğaz, hançere’ (Barbolina ve diğerleri, 2019, s. 436), ‘boğaz, gırtlak’ (Petrov, 2015, s. 49), ‘geyikte gırtlak çıkıntısı’ (Spiridonova ve Spiridonov, 2001, s. 30).

Etim.: Evk. *umən* ‘gırtlak çıkıntısı’ (Bol., 2000, II, s. 209), ‘gırtlak (kıkırdağı)’ (Vas., 1958, s. 445; Mir., 2004, s. 684). Sözcük Evencede de bulunmaktadır: Evn. *ōm* 1. ‘gırtlak kıkırdağı (adem elması)’ 2. ‘gırtlak, hançere’ (SSTMYa, 1977, s. 273). Evence varyantın da işaret ettiği üzere sözcük Dolgancaya tanıklanmamış uzun ünlülü Evenkice **ümən* varyantından kopyalanmış olmalıdır.

4. YAKUTÇADAKİ TUNGUZCA KOPYALARIN TÜR ve TEMA BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI

Yakutçada 1200'ün üzerinde Tunguzca kökenli sözcük bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden bir kısmı aynı sözcüğün farklı varyantlarıdır. Bunlardan 120'si ilk kez bu çalışmada ortaya konulmuştur. Dolgancada ise 35 yeni sözcük belirlenmiştir. Sözcükler çoğunlukla Evenkiceden ve isim olarak kopyalanmışlardır. Yakutçadaki Tunguzca kökenli söz varlığı aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

4.1. İsimler

Yakutçaya doğrudan fiil olarak kopyalanmış dört sözcük haricinde Evenkice sözcükler Yakutçaya daima isim olarak kopyalanmışlardır. Bunlar aşağıda tematik olarak sınıflandırılmıştır:

4.1.1. Yeryüzü Şekilleri

Yakutçadaki yeryüzü şekilleriyle ilgili Evenkice sözcükler, Yakutların daha güneydeki bölgelerden kuzeye göç etmelerinin kanıtlarından birini oluşturmaktadır. Bu tür sözcükler oldukça fazla sayıdadır. Bunlara *ābılān* 1. 'çalılık, maki, sık çalılık' 2. 'ormanda çalılarla kaplı, meyilli, nemli yer'; *cāñı* 1. 'tundra' 2. 'tundradaki sırt, tepe'; *kuta* 'bataklık' gibi sözcükler örnek gösterilebilir (Pek., 1959, s. 1263; DSY, 1976, s. 37, 92).

(3) Yakutça

<i>Ağa-lara</i>	<i>ust-a</i>	<i>köh-ör</i>	<i>kutalāx</i>	<i>kāñäsküöl</i>
baba-İYE.3ÇK	yüzmek-ZF	göçmek-ORT	bataklıkli	geniş göl
<i>kütī-tı-gar</i>	<i>saxa</i>	<i>xotūr-u-nan</i>	<i>ot</i>	<i>oxs-or</i>
kıyı-İYE.3TK-BUL	Saha tırpan-İYE.3TK-VAS	ot	biçmek-GEN	

'Babaları yüzerek yer değiştiren bataklıkli geniş göl kıyısında Saha tırpanıyla ot biçiyor' (STBUT, 2004-2018, IV, s. 553).

(4) Evenkice

Həkupçu-l-du tırgani-l-du siñərəkən kuta hemuripçu-du
 sıcak-ÇK-BUL gün-ÇK-BUL fare yavrusu bataklık serin-BUL
mu-du-n əlbəskətçə-ηki-n.
 su-BUL-İYE.3TK yüzmek-AGEÇ-3TK

‘Sıcak günlerde fare yavrusu bataklığın serin suyunda yüzerdi’ (Bol., 2000, I, s. 311).

4.1.2. Bitki ve Hayvan Adları

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda bitki ve hayvan adları önemli bir yer tutmaktadır. Bunlardan önemli bir kısmı Yakutistan coğrafyasında yaygın görülen türlerdir. Bazı örneklerde ise Evenkice sözcük, Genel Türkçe sözcüğü bloke ederek onun yerini almıştır. Hayvan adları arasında özellikle geyikle ilgili adlandırmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, Tunguz kültüründe geyiğin en önemli evcil hayvan olmasından ileri gelmektedir. Evenkiceden Yakutçaya kopyalanan bitki ve hayvan adlarına şunlar örnek gösterilebilir: *säbsäki* ‘çayır çekirgesi’; *ütä* ‘bir yaşını doldurmamış ayı yavrusu’; *suonā* 1. ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ 2. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ 3. ‘geyik cenini’; *būçān* ‘Sibirya misk geyiği (*Moschus moschiferus*)’; *sämklärä* ‘yabani biberiye’; *uoxtala* ‘tundrada yetişen çalılık’ vb. (DSYY, 1976, s. 261) (Sleptsov, 1972, s. 90; DSYY, 1976, s. 215, 261, 268; DSYS, 1995, s. 172).

(5) Yakutça

Ähä būçān kuobax ät-in buor
 ayı Sibirya misk geyiği tavşan et-İYE.3TK-BEL toprak
xaya sağa-nı mus-put-tar
 dağ kadar-BEL yığmak-GEÇ-3ÇK

‘Tepe gibi ayı, Sibirya misk geyiği ve tavşan eti yığmışlar’ (STBUT, 2004-2018, II, s. 659).

(6) Evenkice

Nuŋan oron-duk himatmərıt tuksa-ca-ŋki-n huktı-cəri-l

O geyik-AYR daha hızlı koşmak-BG-AGEÇ-3TK koşmak-SF-ÇK

gıvçä-r-vä pəkturu-lə-n bi-çə-n

dağ keçisi-ÇK-BEL birden çok kez ateş etmek-GEÇ-3TK olmak-GEÇ-3TK

‘O bir geyikten daha hızlı koşuyordu, koşan dağ keçilerine ateş ediyordu’ (Bol., 2000, I, s. 108).

4.1.3. Geyikçilik

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda, geyikçilik ve geyikle ilgili terimler önemli bir yer tutmaktadır. Kendisinden binek hayvanı, yük taşıma aracı, besin olarak yararlanılan geyiğin derisi ve kemikleri de araç-gereç, giysi yapımında kullanılmaktadır. Yakutçadaki geyikçilikle ilgili kopyalar; geyiklerin yaşları, renkleri, iğdiş edilip edilmeme gibi çeşitli ayırt edici özellikleriyle ilgilidir. Bu tür sözcüklere şu Yakutça kopyalar örnek verilebilir: *cäpti* ‘yiyeceği, kumaşı, bütün her şeyi yemeye alışmış geyik’; *çalām* ‘binilmemiş, terbiye edilmemiş (geyik hk.)’; *saçarı* ‘iki yaşında dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 103, 296; STBUT, 2004-2018, VIII, s. 335).

(7) Yakutça

Ädär tıhı-nı saçarı-nı ärdättän sınıy-an

genç dişi-BEL iki yaşında dişi geyik önceden dikkat etmek-ZF

saptarı-ga kıtıar-al-lar

çiftleştirme-YÖN katmak-GEN-3ÇK

‘Önceden dikkat ederek genç dişiyi, iki yaşında dişi geyiği çiftleştirmeye ayırırlar’ (STBUT, 2004-2018, VIII, s. 335).

(8) Evenkice

Minŋi saçarı-v oro-r-duk

benim iki yaşında dişi geyik-İYE.1TK geyik-ÇK-AYR

amānmu-çā

geri kalmak-GEÇ

‘Benim iki yaşındaki dişi geyiğim, geyiklerin gerisinde kaldı’ (Mir., 2004, s. 494).

4.1.4. Giysi Adları

Evenkiceden kopyalanan giysi adları, çoğunlukla Yakutistan’ın soğuk coğrafyasına uygun kalın kürk giysi adlarından ibarettir. Giysi adlarının çoğunu geyik derisinden ürünler oluşturmaktadır. Ayrıca Yakutçada; avda kullanılan özel kıyafetler, aksesuar adları vb. ile ilgili Evenkice sözcükler de bulunur: *dalıs* 1. ‘ava sinerek yaklaşmak için giyilen deri göğüs giysisi, göğüslük’ 2. ‘önlük, göğüslük’ 3. ‘paltunun kenarları arasındaki boşluğu kapatan bir tür önlük’; *xopō* ‘geyik kürkünden kısa palto’; *tälägi* ‘pantolon kemeri’; *näläki* ‘Evenlerin paltunun üstüne göğüslerine giydikleri nakışlı kürk giysi, göğüslük’ (DSYY, 1976, s. 85, 256, 291; DSYS, 1995, s. 135).

(9) Yakutça

Näläki *mīginiyā-bin*

sanat-an

göğüslük beni anne-İYE.1TK.BEL

düşündürmek-ZF

udadıp-pıt-a

duygulandırmak-GEÇ-3TK

‘Göğüslük, annemi hatırlatarak beni duygulandırdı’ (DSYS, 1995, s. 135).

4.1.5. Yiyecek Adları

Yakutçadaki Evenkice kökenli yiyecek adları et ve balık yemekleri, orman meyvelerinden yapılan yiyecekler ve tören yemekleri ağırlıklıdır: *çilkān* ‘haşlanmış balığın yaban mersiniyle karıştırılmasıyla yapılan bir tür yemek’; *monuk* ‘yaban mersinli geyik sütünden hazırlanan yemek’; *sābārin* ‘ayı avlandığında verilen ziyafet’ vb. (DSYY, 1976, s. 160, 305; DSYS, 1995, s. 172).

(10) Yakutça

Bügün säbärinnī-l-lär ühü
 bugün ayı ziyafeti vermek-GEN-3ÇK İLG

‘Bugün ayı avladıkları için ziyafet vereceklermiş’ (DSYS, 1995, s. 172).

(11) Evenkice

Sāvārin-mə ocōn-ŋī-l ə-vki-l
 ayı etinden yemek-BEL koruma-ABE-ÇK OLZ-AG-ÇK
cəpil-gāt gun-ə təkət-kāt
 yemeye başlamak-EMR demek-GEN ayı sakatatı yemek-EMR
guni-vki-l
 demek-AG-ÇK

‘Tabu nedeniyle ince kıyılmış haşlanmış ayı böbreği, yürek, akciğer, et ve iç yağından oluşan yemeği yiyelim demezler, ayı sakatatı yiyelim derler’ (Mır., 2004, s. 530).

4.1.6. Eşya Adları

Yakutçadaki Evenkice kökenli eşya adları kopyalandıkları dönemde günlük hayatta yaygın kullanılan nesnelere olmalıdır. Bu tür kopyalar ev eşyaları, kadınlara ait nesnelere, geyik ekipmanları, avla ilgili nesnelere, dinî nesnelere vb. olarak sınıflandırılabilir: Yak. *utaka* ‘küçük deri torba, çanta’; *tüktäbil* ‘kurutulmuş balığı ufalamak için kullanılan bir tür küçük tokmak’; Yak. *uçurba* ‘demet, tutam, bağlam, bağ’ (= Dolg. *uçulbu* ‘çıkırık’) vb. (Pek., 1959, s. 3102; DSY, 1976, s. 251, 265; Popov ve Popova, 2004, s. 116).

(12) Dolganca

Bīrdä irāktāgı kīh-a ubay-dar-ı-n
 Birinde kral kız-İYE.3TK ağabey-ÇK-İYE.3TK-BEL
kūt-ä olor-on tünnik-kä uçulbu-nnan nīt-i
 beklemek-ZF oturmak-ZF pencere-BUL çıkırık-ARÇ ip-BEL
kat-ar
 eğir-GEN

‘Birinde prenses, ağabeylerini beklerken pencerede çukrukla ip eğirir’ (Popov ve Popova, 2004, s. 116).

(13) Evenkice

Hunat radiopriyomnik uçivuvun-ma-n horolbu-ça-n
Kız radyo alıcısı bobin-BEL-İYE.3TK sar-GEÇ-3TK

‘Kız, radyo alıcısının bobinini sardı’ (Bol., 2000, II, s. 232).

4.1.7. Mesken Adları ve Konut Bölümleri

Yakutçadaki konutla ilgili Evenkice kökenli kopyalar, Evenki yaşam tarzının Yakutlar üzerindeki etkisini göstermektedir: Yak. *cukā* 1. ‘iki yanı örtülü, çatısı dik alaçık’ 2. ‘tundrada karla kaplanmaması için yakılacak odunların koni şeklinde istif edilmesi’; *älbälän* ‘yalnızca bir tarafı huş ağacı kabuğu ya da güderiyle kaplı koni biçimindeki alaçık’; *xolomo* 1. ‘(eskiden) kalın ağaçlardan yapılan, toprağın üst kısmıyla kaplanan, koni biçimli kışlık mesken’ 2. ‘(eskiden) ağaç kabuğuyla kaplı, kışın toprakla, karla örtülen bir tür eski konut tipi’; *kūlä* 1. ‘evin oturulan bölümüyle sundurma arasındaki oda’ 2. ‘hol’ 3. ‘antre’ (VEYaYa, 1975, s. 164; DSYY, 1976, s. 289; DSYS, 1995, s. 72; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 541).

(14) Yakutça

Kūlä-ğū taxs-an kör-büt-üm min ağa-m
antre çıkmak-ZF görmek-GEÇ-1TK benim baba-İYE.1TK

kulüp-ka tīy-än är-är
kulüp-YÖN ulaşmak-ZF olmak-GEN

‘Antreye çıkıp baktım, babam kulübe varmak üzere’ (STBUT, 2004-2018, V, s. 120).

(15) Evenkice

Bi gulā-l-və omni injener bi-si-m
ben bina-ÇK-BEL inşaatçı mühendis olmak-GEN-1TK

‘Ben inşaat mühendisiyim (hrf. Ben evleri yapıcı mühendisim)’ (Bol., 2000, I, s. 124).

4.1.8. Organ Adları ve Vücut Bölümleri

Yakutçada Evenkiceden kopyalanan hayvan organ adları insan organ adlarına göre daha fazla sayıdadır. Bu durumun ortaya çıkmasında geyikçilik, avcılık ve organ adının doğrudan söylenmesinin tabu olarak görülmesi nedeniyle örtmece önemli rol oynamıştır: Yak. *çılki* ‘kas, adale, pazu’; *sigdä* 1. ‘insanda dış bel kasları’ 2. ‘balığın sırt kısmı’; *lapçān* ‘yüzgeç’, *cīmdä* ‘geyiğin karnı’ (DSYY, 1976, s. 96, 205, 305; STBUT, 2004-2018, VI, s. 84).

(16) Yakutça

<i>Kīl</i>	<i>cīmdä-ti-nān</i>	<i>māñiālī-bit</i>
yabani geyik	geyiğin karnı-İYE.3TK-VAS	yem olarak kullanmak-1ÇK

‘Yem olarak yabani geyiğin karnını kullanıyoruz’ (DSYS, 1995, s. 69).

(17) Evenkice

<i>Ōlī-du</i>	<i>amə-rə-n</i>	<i>hatana</i>	<i>əyāt-çə-çā-n</i>
kuzgun-YÖN	gelmek-GEN-3TK	şeytan	rica etmek-BG-GEÇ-3TK
<i>min-du</i>	<i>bū-kəl</i>	<i>ō-na-l-wa-n</i>	
ben-YÖN	vermek-EMR.2TK	yapmak-ORT-ÇK-BEL-İYE.3TK	
<i>ērukta-dā-w</i>		<i>bi</i>	<i>hin-du</i>
gözden geçirmek-AMÇ-1TK		ben	sen-YÖN
<i>çaptılə-wə</i>	<i>bū-cə-m</i>	<i>higcəy</i>	<i>nimdə-wə</i>
yiyecek-BEL	vermek-YGEL-1TK	(?)	karnı-BEL
<i>bū-cə-m</i>	<i>bi</i>		
vermek-YGEL-1TK	ben		

‘Şeytan kuzguna gelir, rica eder, o yaptığma bakmama izin ver, ben sana iyi yiyecek vereceğim, karnın içindekilerden vereceğim (der)’ (Däbritz ve Gusev 2021, YM_1931_Raven_flk.014 (003.009)).

4.1.9. Dinî Terimler ve Şamanizm

Yakutçada Evenkiceden kopyalanan şamanizmle ilgili pek çok dinî terim bulunmaktadır. Bu durum Evenki mitolojisinin Yakut mitolojisi üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Ancak bu ilişki karşılıklıdır ve Evenki mitolojisi üzerinde de Yakut etkisi söz konusudur: Evk. *ai* ‘iyi ruh, Yukarı ve Orta Dünya’daki varlık’ ← Yak. *ayī* ‘Orta Dünya’daki insanları ve varlıkları yaratmış, insanlara iyilik eden Yukarı Dünya’da yaşayan ruhların genel adı’ < Yak. *ay-* ‘yaratmak’. Bu tür söz varlığı geç dönem Evenkice eserlerde daha sık gözlemlendiğinden bu karşılıklı etkileşim öncelikle Yakut ve ardından Evenki mitolojisinde gerçekleşmiş olmalıdır. Örtmece sonucu kopyalanmış sözcükler de başlık altında incelenebilir. Yakutçadaki Evenkice kökenli dinsel söz varlığına şunlar örnek gösterilebilir: Yak. *hāmākāççi* ‘avcıların tapındıkları ahşap put’; *candārdā-* (<*candār) ‘ayinde şamana yardımcılık yapmak’; *çıçıpkān* ‘uzunlamasına yarılmış değnek şeklinde şamanlık alametidir, hastayı şifa bulması için bu yarığın arasından geçirirler’; *içān* ‘geleceği gören, büyücü’ vb. (Pek., 1959, s. 988; DSYY, 1976, s. 95; Popov, 1980, s. 118; DSYS, 1995, s. 178).

(18) Yakutça

<i>Kini</i>	<i>cukāğ-a</i>	<i>içān</i>	<i>kihi</i>	<i>ühü</i>
O	komşu-İYE.3TK	kâhin	kişi	imiş

‘Onun komşusu kâhinmiş’ (STBUT, 2004-2018, III, s. 810).

(19) Evenkice

<i>Ər</i>	<i>dulin buga-dū</i>	<i>min-ηəçīn</i>	<i>içān</i>	<i>mədān</i>	<i>āçin</i>
Bu orta	dünya-BUL	ben-EŞT	kâhin	keskin gözlü	yok

bi-çā-n

olmak-GEÇ-3TK

‘Bu Orta Dünya’da benim gibi kâhin, keskin gözlü yoktu’ (Mır., 2004, s. 262).

4.1.10. Akrabalık Adları

Yakutçadaki Evenkice kökenli akrabalık terimleri az sayıdadır. Bu durumun nedeni Yakutların kızlarını Evenkilere vermeleri ancak onlardan gelin almamaları olmalıdır.⁶ Bu durum doğal olarak Yakutçada Tunguzca kökenli az sayıda akrabalık teriminin bulunmasına yol açmıştır. Yakutların *kīs oĝo omuk anala* ‘Kız çocuğu yabancının kismetidir’, *kīs oĝo omukka anallāx kīl buollaĝa* ‘Kız daima yabancıların malı oluyor’ atasözleri bu nedenle ortaya çıkmış olabilir (Kirişçioĝlu, 2007, s. 108). Yakutların yabancı halklarla evliliği teşvik etmesi ve mümkün olduğunca farklı vilayetlerden evlenmeleri akraba evliliği sonucu ortaya çıkabilecek hastalıkları önlemeye yöneliktir (N. S. 2017, kişisel görüşme). Bu tür sözcüklere şunlar örnek gösterilebilir: Yak. *ācı* 1. ‘dayı’ 2. ‘amca’; *aĝarān* (< Yak. *aĝa* + Evk. *-rān*) ‘üvey baba’ (DSYY, 1976, s. 40; DSYS, 1995, s. 34).

(20) Dolganca

<i>Irāktāĝı</i>	<i>kīs</i>	<i>ihūrūn-ü</i>	<i>gini-ni</i>	<i>kaytak</i>
kral	kız	üvey anne-İYE.3TK	o-BEL	nasıl
<i>ölör-büt-äy</i>		<i>kāpsā</i>		
öldürmek-GEÇ-SOR		anlatmak-EMR.2TK		

‘Prensesin üvey annesi onu nasıl öldürmüş, anlat’ (Popov ve Popova, 2004, s. 119).

(21) Evenkice

<i>Kuktūkən</i>	<i>irgi-çə-duk</i>	<i>ənirən-duk-vi</i>
guguk kuşu yavrusu	beslemek-SF-AYR	üvey anne-AYR-DÖN.İYE
<i>ilara</i>	<i>dıramdı-mar</i>	<i>o-ça</i>
üç kez	şişman-ÜST	olmak-GEÇ
		olmak-GEÇ

‘Guguk kuşu yavrusu kendisini yetiştiren üvey annesinden üç kat daha şişman olmuş’ (Bol., 2000, II, s. 389).

⁶ 2017 yılındaki alan araştırmamız sırasında Yakutistan’ın Hangalas vilayetinde Yakutların geçmişte kan dökülmemesi adına kızlarını Evenkilere gelin olarak verdikleri ve böylece Tunguzlarla akrabalık ilişkisi tesis ederek barışı sağladıkları anlatıldı.

4.1.11. Avcılık

Tunguzlar, Yakutlar ve Dolganlar tarafından usta avcı ve çevik bir toplum olarak tanınırlar. Yakutçada Evenkiceden kopyalanmış pek çok avcılık terimi bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı av hayvanı adı olarak kopyalanmıştır. Avcılık gelenekleri, avda kullanılan nesnelere ve hayvanlar ve örtmece nedeniyle avcının adının doğrudan telaffuz edilmek istenmemesi diğer nedenlerdendir: *hūkā* ‘genç, yeni avcı’; *ätirkān xara* ‘yaşlı avcı’, *mālın* ‘avcı’ (DSYY, 1976, s. 181, 324; DSYS, 1995, s. 118).

(22) Yakutça

<i>Xol'çoho xorsun</i>	<i>mālın</i>	<i>xata käl-äm-min</i>	<i>bultuy-ārı</i>
çevik	cesur	iyi avcı	ne iyi gelmek-ZF-1TK avlamak-AMÇ
<i>gın-nağ-ım</i>	<i>diän bāyā-bin</i>	<i>xayğan-nı-m</i>	
kılmak-İF-1TK diye	kendi-İYE.1TK-BEL	övmek-GEÇ-1TK	
<i>sanā-bin</i>	<i>kötögün-nü-m</i>		
düşünce- İYE.1TK-BEL	yükseltmek-GEÇ-1TK		

‘Ne iyi ki çevik ve cesur bir avcı olarak buraya gelip avım iyi geçeceğini anlayınca kendimi övdüm ve moralimi yükselttim’ (DSYS, 1995, s. 118).

(23) Evenkice

<i>Nivānikān</i>	<i>soma valan</i>	<i>bi-çə</i>	<i>bəyun-mə</i>
özel ad	çok iyi avcı	olmak-GEÇ	sığın-BEL

‘Niveniken çok iyi bir sığın avcısıydı’ (Bol., 2000, I, s. 95).

4.2. Fiiller

Fiil kopyaları, adlara göre daha yoğun dil ilişkisi gerektirdiğinden Moğolca kopyaların aksine Yakutçada çok az sayıda Evenkice kökenli fiil bulunmaktadır. Popov, Yakutçadaki kökeni bilinmeyen söz varlığını ele aldığı çalışmasında 8 Yakutça fiilin Evenkiceden kopyalandığını belirtir (1986, s. 66). Novgorodov’un eserinde toplamda on fiil madde başı bulunmaktadır. Önceki çalışmalarda Tunguzca kökenli olarak gösterilen

bu fiillerden bazılarının etimolojileri tatmin edici bulunmadıklarından bu çalışmaya dâhil edilmemişlerdir. Söz konusu fiiller şunlardır:

Yak. *agday-* ‘azarlamak’ ← ? Evk. *agdı-* ‘gürlemek’ (DSYS, 1995, s. 35). Sözcüğün etimolojisi kuşkuludur; bu etimoloji tek bir kaynaktan kendisine yer bulabilmiştir.

Yak. *argıy-* ~ *arby-* ‘bir şeye şiddetle vurmak; takırdatmak’ ← Evk. *argi-* 1. ‘şarıldamak (dere hk.); ‘ses çıkarmak (nehir hk., nehir dibindeki sekide)’ 2. ‘gürlemek’ (Popov, 1986, s. 66). SSTMYa’da sözcüğün Tunguz dillerinden yalnızca Evenkicede tanıklandığı ve sözcüğün Evenkiceye Yakutçadan kopyalandığı belirtilir (1975, s. 50).

Yak. *boçoy-* ‘yapmak, acemice yapmak’ ← Man. *boço* ‘renk, görünüş, kılık’ (Popov, 1986, s. 66). Yakutça fiilin Mançuca ad ile ilişkisi şüphelidir.

Yak. *xaxsıy-* ~ *xaxsay-* ‘durmadan, sert bir şekilde öksürmek’ ← Man. *kaksi-* ‘tükürüp balgam çıkarmak, balgam tükürmek, boğaza gelen bir şeyi balgamla atmak’ (Popov, 1986, s. 66). Sarı Uygurca *kaxku* ‘öksürük’ ve Klasik Moğ. *kakir-* ‘balgam çıkarmak’, Yakutça fiilin Moğolca kökenli olduğunu düşündürmektedir (Pek., 1959, s. 3417; STBUT, 2004-2018, XIII, s. 482). Ayrıca sözcüğün Tunguz dillerinden yalnızca Mançucada tanıklanması, sözcüğün Mançucadan kopyalandığı görüşünü zayıflatmaktadır (SSTMYa, 1975, s. 363).

Yak. *lamdıy-* ‘sarkmak’ ← Evk. *landulbu-* ~ *landuldi-* 1. ‘sallanmak (asılı nesne hk.)’ 2. ‘bir şeyi sallamak’ ~ Evk. *lëndū-* ‘sallanmak (ağaç hk.), *lëndur-* ‘sallanmak, (rüzgârdan) dalgalanmak, sarkmak, asılı olmak’ (DSYS, 1995, s. 114; Novgorodov, 2009, s. 215). Her iki etimoloji de sorunludur, sözcük standart Yakutça *nalby-* ‘asılmak, sarkmak’ (← Klasik Moğolca *dalbiy-* ‘sarkmak’) sözcüğüyle kökteştir.

Yak. *maray-* ‘kuvvet harcamadan dolayı şişmek, kabarmak; şişkin göbeğe sahip olmak (kısa boyunlu tıknaz vücut hk.)’ ← Evk. *mariv-* 1. ‘rüzgârdan eğilmek’ 2. ‘ağırlıktan dolayı eğilmek’ 3. ‘güçsüzlükten dizlerinin bağı çözülmek’ < Evk. *mar-* ‘(çubuk, ağaç) eğilmek’ (Popov, 1986, s. 66). Yakutça fiil, Klasik Moğ. *mariya* ‘vücut, et; etlilik, şişmanlık, tıknazlık’, *mariyala-* ‘şişmanlamak, kilo almak’ ile ilgilidir (Lessing, 2017, s. 648, 649).

Yak. *ül-* ‘erimek’ ← Evk. *hulu-* ay. (Novgorodov, 2009, s. 235). Yak. *ül-* ‘erimek’ fiilini Kałuzyński’nin de belirttiği üzere Türkçeye açıklamak daha akla yatkındır: Yak.

ül- (Böhtlingk: *ul-*) ‘buzu çözülmek, erimek, çözülmek’ = DLT. *ul-* ‘eprimek, eriyecek ve dağılacak hâle gelmek, eskiyerek yıpranıp yırtılmak’ (1995, s. 199). Evenkice *hulu-* ‘erimek’ fiilinin diğer Tunguz dillerinde tanıklanmaması Tunguzca köken görüşünü zayıflatmaktadır (SSTMYa, 1977, s. 346).

Bazı fiiller, önce isim olarak Evenkiceden kopyalanıp ardından Yakutça addan eylem yapım ekiyle türetildiklerinden bu tür sözcükleri fiil kopyaları başlığında incelemek mümkün değildir:

Yak. *çıkānnā-* (*çıkālā-*) ‘çiş yapmak (çocuk hk.)’ ← Evk. *çikān* ‘sidik, idrar’ (Novgorodov, 2009, s. 242). Sözcük Yak. *çikān* ‘çiş’ + addan eylem yapım eki *-nā* ile türetilmiştir.

Yak. *āñtīr-* ‘kırgınlık zamanı ses çıkarmak (erkek geyik hk.)’ ← Evk. *añtī* ‘erkek geyiklerin (sonbaharda) ses çıkarması’ (Novgorodov, 2009, s. 245). Yakutça sözcük *āñtī + addan eylem yapım eki *-r* ile türetilmiştir.

Yak. *talār-* ‘su yüzeyi hafifçe dalgalanmak’ < Yak. *talān* ‘su yüzeyindeki şıprırtı’ + addan eylem yapım eki *-r* ← Evk. *talān* ‘(atılan bir nesneden oluşan) su üzerindeki daire’ (Popov, 1986, s. 66).

Yak. *candārdā-* ‘kamlaması sırasında şamana eşlik etmek’ ← Evk. *yandramat-* ‘(ateşin yanında) şaman ayini düzenlemek’, *yandra* ‘kamp ateşi’ (Novgorodov, 2009, s. 205). Sözcüğün fiil olarak kopyalandığına dair yeterince kanıt bulunmamaktadır. Sözcük Yakutçaya *candār şeklinde ad olarak kopyalanmış ve addan eylem yapım eki almıştır.

Bu çalışmada doğrudan Evenkiceden kopyalandığı düşünülen toplamda beş fiile ve bunların varyantlarına yer verilmiştir: *ahay-* ‘kovalamak’, *būlā-* ‘intikam almak, peşini bırakmamak’, *kūcuy-* ‘cezbetmek, âşık olmak’, *üssän-* (*ipsän-*, *üksän-*, *ürsän-*) ‘yemek, yolda karın doyurmak’, *soñō-* (*soñuy-* ~ *sañuy-*) ‘acı acı ağlamak, kederlenmek’ (Novgorodov, 2009, s. 195, 197, 210, 229, 237; Popov, 1986, s. 66). Bu fiillerle ilgili ayrıntılı bilgi, sözcüğün incelendiği madde başında bulunmaktadır.

(24) Yakutça

Kini-lär-i xannık ärä atıııras abāhı
 o-ÇK-BEL hangi EDT yabancıları sevmeyen kötü ruh
būlā-bit diä-n kăpsī-l-lärä
 musallat olmak-GEÇ demek-ZF anlatmak-GEN-3ÇK

‘Onlara yabancıları sevmeyen bir kötü ruh musallat olmuş diye anlatıyorlardı’
 (STBUT, 2004-2018, II, s. 595).

(25) Evenkice

Bulā-säl munji-və gorod-va-vun samolyot-il-duk
 düşman-ÇK bizim-BEL şehir-BEL-İYE.3TK uçak-ÇK-AYR
bombi-ca-ŋki-tın
 bombalamak-BG-AGEÇ-3ÇK

‘Düşmanlar bizim şehrimizi uçaklarla bombalıyorlardı’ (Bol., 2000, I, s. 84).

4.3. Seçilmiş Kopyalar

Seçilmiş kopyalar, genel kopyalara göre daha yoğun dil ilişkilerini gerektirmektedir. Yakutçada ve Dolgancada az sayıda Evenkice seçilmiş kopya tespit edilmiştir. Bunların tamamı anlamsal kopyalardır. Yakutça/Dolganca - Tunguzca dil ilişkilerinde, dil temasının başlangıç dönemi haricinde baskın taraf daima Yakutça olduğundan bu kopyalar, dil ilişkilerinin başladığı ilk döneme ait olmalıdır. Seçilmiş kopyaların oluşmasında muhtemel iki dillilik de etkili olmuş olabilir. Az sayıda seçilmiş kopya bulunması bu iki dilliliğin kısa sürdüğüne bir kanıt oluşturmaktadır.

Seçilmiş kopyalar bitki örtüsü, örtmece sözcükler, hayvanlarla ilgili adlandırmalar, organ adları ve fiiller olarak gruplandırılabilir. Bunlardan bazıları hem Yakutçada hem Dolgancada görülürken bazıları yalnızca Dolgancada bulunmaktadır. Yakutça ve Dolgancada ortak görülen sözcükler Evenkice - Yakutça dil ilişkilerinin başlangıç dönemine aittir. Yalnızca Dolgancada görülen seçilmiş kopyalar ise Evenkice - Dolganca geç iki dillilik dönemine ait olmalıdır.

Yakutça ve Dolganca, Evenkicenin bu iki dil üzerindeki anlambilimsel etkisi açısından daha önce kısıtlı olarak incelendiğinden aşağıdaki sözcüklerde görülen anlamsal değişimler ilk kez Tunguzca etkiyle açıklanacaktır:

Yak. *kus* ‘ördek’; Dolg. *kus* ay. (STBUT, 2004-2018, IV, s. 543; Stach., 1993, s. 162) ← Evk. *dəgi* ~ *dəgī* (*dahi* ~ *dohi* ~ *dəhi* ~ *dəyi*) 1. ‘(genel olarak) kuş’ 2. ‘su kuşu, ördek’ (SSTMYa, 1975, s. 228). Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki karşılıkları şunlardır: Sol. *dəgī* ‘kuş’; Evn. *dəgi* (*dögi* ~ *dəy* ~ *dəyi*) ‘kuş’; Neg. *dəgī* 1. ‘(genel olarak) kuş’ 2. ‘su kuşu, ördek’ (SSTMYa, 1975, s. 228, 229). Yakutça sözcüğün sahip olduğu ‘ördek’ anlamı, seçilmiş kopya olarak Evenkiceden kopyalanmıştır. Evenkiceye en yakın Tunguz dili olan Negidalcede de aynı anlambilimsel özelliklerin bulunduğu görülür. Evenkice seçilmiş kopya, Yakutçadaki Eski Türkçe kökenli sözcüklerden biri olan *kus*’un (← ET *kuş* ‘kuş’) ‘iki kanatlı uçucu hayvan’ anlamını bloke ederek ‘ördek’ anlamını kazanmasına yol açmıştır.

(26) Yakutça

Kus-tar   *āṅkā-ḡä*   *tüh-äl-lär*
ördek-ÇK   buzlar arasındaki açık su-YÖN   inmek-GEN-3ÇK

‘Ördekler, buzlar arasındaki açık suya konuyorlar’ (DSYS, 1995, s. 250).

(27) Evenkice

Bivkə-l dəgi-l   *baldıcak-il-du-var*   *bikiç-il-du*
yerli kuş-ÇK   doğum yeri-ÇK-YÖN-DÖN.İYE.ÇK   yer-ÇK-YÖN
tatı-vki-l
alışmak-AG-3ÇK

‘Yerli kuşlar memleketlerine alışırlar’ (Bol., 2000, I, s. 188).

Yak. *kötör* ‘kuş’ (Aksyonova ve diğerleri, 1992, s. 38; STBUT, 2004-2018, IV, s. 387). Yakutça *köt-* ‘uçmak’ fiilinden türetilen *kötör* sözcüğü, kronolojik olarak Yakutça *kus* ‘ördek’ sözcüğünün ‘kuş’ anlamını yitirerek ‘ördek’ anlamını kazanmasından sonra türetilmiş olmalıdır. Sözcük Yakutçada Evenkice *dəgī* ‘kuş’ (< Evk. *dəg-* ‘uçmak’) sözcüğünün yapısı kopyalanarak oluşturulmuştur. Sözcüğün diğer Tunguz dillerindeki semantik gelişimi için *kus* ‘ördek’ maddesine bakılabilir.

Yak. *tia* ‘orman’; Dolg. *tia* ay. (Aksyonova ve diğeri, 1992, s. 72; STBUT, 2004-2018, XI, s. 328). Eski Türkçe *tag* ‘dağ’ sözcüğünden gelen Yakutça *tia* sözcüğü, Evenkicenin etkisiyle anlam değişmesine uğramıştır. Sözcüğün ‘orman’ anlamı seçilmiş kopya olarak Evenkiceden alınmıştır: Evk. *urə ~ urē* 1. ‘dağ, tepe’ 2. ‘dağlık tayga, orman’ 3. ‘sarp yer’ (Bol., 2000, II, s. 225). Sözcüğün diğeri Tunguz dillerindeki varyantları şunlardır: Sol. *urə* ‘dağ’; Evn. *urəkçən* 1. ‘dağ, tepe’ 2. ‘taş, çakıl’; Neg. *uyē* ‘dağ, tepe’; Oroç. *uvə ~ uə* 1. ‘dağ’ 2. ‘(kızartılmış balık hazırlamak için yapılmış, yarılmış ve kille kaplanmış sııklardan oluşan) tepecik’; Ud. *və ~ uə* ‘dağ’; Ulç. *hurə(n)* ‘dağ’; Orok. *hurən ~ hurəgə(n)* 1. ‘dağ’ 2. ‘tayga, orman’; Nan. *hurē* 1. ‘dağ, tepe’ 2. ‘tayga, orman’; Man. *vehe* ‘taş, taşlar, kayalar’; Cür. *wôh-hēi ~ woh-leh* ‘taş’ (SSTMYa, 1977, s. 289). Orokça ve Nanayca sözcükler, semantik açıdan Evenkiceyle aynı özellikleri taşımakta ve hem ‘dağ’ hem de ‘orman’ anlamlarına gelmektedir. Yakutça sözcüğün anlamı, Tunguzca etkiyle sahip olduğu ‘dağ’ anlamını kaybederek ‘orman’a dönüşmüştür.

(28) Yakutça

Tūlāxsit-tār   ***ta-ğa***   *tagıs-tı-lar*
kürk avcısı-ÇK   orman-YÖN   çıkmak-GEÇ-3ÇK

‘Kürk avcıları ormana gittiler’ (STBUT, 2004-2018, XI, s. 328).

(29) Evenkice

Bultamni-l cugani-va   *tugəni-və*   *upkat-va-n*   ***urə-duk***
avcı-ÇK   yaz-BEL   kış-BEL   bütün-BEL-İYE.3TK   orman-AYR
ə-vki-l   *yu-cə-rə*
OLZ-AG-ÇK   çıkmak-BG-GEN

‘Avcılar yaz kış ormandan çıkmazlar’ (Bol., 2000, II, s. 225).

Yak. *caxtar* 1. ‘karı, eş’ (Ab., An., Verx., Kan., SKol., Oym., Sakk., T., VKol.), (Pek.) 2. ‘dişi, kuşun dişisi’ (VKol.); *umsāx caxtara* ‘dişi dalgıç kuşu’; Dolg. *katun ~ kotun* 1. ‘kadın’ 2. ‘bayan’ 3. ‘ev sahibi’ 4. ‘ev sahibesi’ 5. ‘dişi’ ← Evk. *asī* 1. ‘kadın’ 2. ‘karı’ 3. ‘hayvanın dişisi’ 4. ‘teyze, teyzeciğim’ (DSYY, 1976, s. 96; Bol., 2000, I, s. 46; Stach., 1993, s. 141; SLK, 2016, s. 74). Yakutça ve Dolganca, Evenkice sözcüğün sahip olduğu ‘dişi hayvan’ anlamını kopyalamıştır. Kopyalama Yakutçada *caxtar* ‘kadın’,

Dolgancada ise *kotun* ‘hatun’ sözcüğü üzerinden gerçekleşmiştir. Bu anlamıyla sözlüklerde yer almayan Dolganca sözcük ilk kez bu çalışmada tespit edilmiştir. Aynı semantik durum şu Tunguz dillerinde de görülmektedir: Evn. *asī* 1. ‘kadın’ 2. ‘karı’ 3. ‘hayvanın dişisi’; Neg. *asī* 1. ‘kadın’ 2. ‘karı’ 3. ‘hayvanın dişisi’; Oroç. *asa* 1. ‘kadın’ 2. ‘karı’ 3. ‘hayvanın dişisi’; Nan. *asī* 1. ‘dişi cins’ 2. ‘hayvanın dişisi’ 3. ‘karı’ (SSTMYa, 1975, s. 55).

Yak. *kılaman* (Pek.) ‘göz kapağı, göz kapakları’ (DSYY, 1976, s. 135). Standart Yakutçada *kılaman* yalnızca ‘kirpik’ anlamına gelmektedir. Sözcük, Evenkicenin etkisiyle Yakutçanın ağızlarında ‘göz kapağı’ anlamını kazanmıştır. Aynı anlamsal özelliği gösteren Tunguz dillerine ait sözcükler şunlardır: Evk. *hurimikta* 1. ‘göz kapağı’ 2. ‘kirpik’ 3. ‘kaş’; Sol. *hurmult* ~ *hurmultə* ~ *hurmuttə* 1. ‘göz kapakları’ 2. ‘kirpik’ (SSTMYa, 1977, s. 352).

Yak. *kös* 1. ‘karı, eş’ 2. ‘günlük, bir günlük mesafe’ (Yes.); Dolg. *kös* ay. ← Evk. *nulgi* 1. ‘göç, göç etme (bir günlük, yaklaşık 10 km.)’ 2. ‘kadın, (kervanı idare eden) hanım, kadın kılavuz, göçebenin karısı’ (DSYY, 1976, s. 118; Bol., 2000, I, s. 401). Yakutça ve Dolgancadaki anlamsal değişim Çağatayca *köç* 1. ‘kadın’ 2. ‘aile’ sözcüğüyle açıklanmıştır (DSYY, 1976, s. 118; Stach., 1993, s. 158). Standart Yakutçada ‘eş, karı’ anlamı bulunmadığından ve bu anlam yalnızca Evenkice etkinin yüksek olduğu günümüz Yakutistan’ı dışında konuşulan Yesey ağzında ve Dolgancada tanıklandığından sözcüğün ‘eş, karı’ anlamı Evenkiceden seçilmiş kopya olmalıdır. Diğer Tunguz dillerindeki ortaklık bu görüşümüzü doğrular niteliktedir: Neg. *nulgi* 1. ‘göç, göç etme’ 2. ‘kamplar arasındaki mesafe’ 3. ‘karı, eş’ 4. ‘aile’; Oroç. *nuggi* ‘aile’; Ulç. *n’ulci* ‘aile’; Orok. *nuldi* ~ *nulci* 1. ‘konma yeri, göçebe kampı’ 2. ‘konup göçülen alan’ 3. ‘(göç eden) aile’ 4. ‘bir göçebe kampını oluşturan aile grubu’; Nan. *nuktə* ‘aile, familya’ (SSTMYa, 1975, s. 610).

(30) Dolganca

<i>Köh-üm</i>	<i>öl-büt-ä</i>	<i>ikkis</i>	<i>sıl-a</i>
karı-İYE.1TK	ölmek-İF-İYE.3TK	ikinci	yıl-İYE.3TK

buol-la

olmak-GEÇ

‘Karım öleli iki yıl oldu’ (DSYY, 1976, s. 118).

(31) Evenkice

<i>Tar-il</i>	<i>Əvənki-l</i>	<i>Loŋko-yə</i>	<i>nulgi-l-və-tun</i>
Bu-ÇK	Evenki-ÇK	Loŋko-BYDE	kadın-ÇK-BEL-İYE.3ÇK

içə-rə

görmek-GEN

‘Bu Evenkiler Loŋko (kabilesinin) kadınlarını gördüler’ (Bol., 2000, I, s. 401).

Yak. *kuturuk* ‘kurt’ (Amg., Gorn.); Dolg. *kuturuk* ‘1. kuyruk 2. kurt’; Yak. *kuturuktāx* ‘kurt’ (Ab., Vil., Kob., Nyur., Olyok., Sakk., Sunt., T., Tok.) (DSYY, 1976, s. 128; Stach., 1998, s. 169). Yakutça ve Dolgancada *kuturuk* ‘kuyruk’ ve *kuturuktāx* ‘kuyruklu’ sözcükleri Evenkice *irgiçi* ‘kuyruklu’ (<*irgi* ‘kuyruk’ + sıfat yapan addan ad yapım eki *-çi*) sözcüğünün etkisiyle ‘kurt’ anlamını kazanmışlardır (Stach., 1998, s. 169). Sözcüğün kopyalanma nedeni kurdun tabu olarak görülmesi, korku ve saygıdan dolayı adının doğrudan anılmak istenmemesidir.

Yak. *tıhı* 1. ‘iki yaşından büyük dişi geyik’ (Bul., Nyur., SKol., UsM., VVil., VKol.) 2. ‘inek’ (Yes.) 3. ‘üç yaşından büyük dişi geyik’; Dolg. *tıhı* ‘dişi ren geyiği’ (DSYY, 1976, s. 255; Stach., 1993, s. 237; DSYS, 1995, s. 199). Eski Türkçe *tışi* ‘dişi’ sözcüğünden gelişen Yakutça ve Dolganca *tıhı* ‘dişi’ sözcüğü, Evenkicenin etkisiyle ‘dişi geyik’ anlamını kazanmıştır: Evk. *nyamī* ~ *nyamīkān* 1. ‘(evcil ve yabani geyiğin) dişisi’ 2. ‘(üç yaşında) dişi’, *nyamīkān* ‘dişi’ (Bol., 2000, I, s. 419). Standart Yakutçadaki *tıhı* ‘dişi’ demektir ve bu anlam geyiklerle sınırlandırılmamıştır.

Dolg. *hābirdākkān* ‘taç yaprak’ (Stach., 1998, s. 100). Dolganca *hābirdāk* ‘yaprak’ + küçültme eki *-kān*’den oluşan *hābirdākkān* ‘taç yaprak’ sözcüğü Evenkice *avdanna* ‘yaprak’ + küçültme eki *-kān* ile türetilmiş *avdannakān* 1. ‘yaprakçık’ 2. ‘taç yaprağı’ sözcüğünden kopyalanmıştır (Bol., 2000, I, s. 15). Sözcüğün Yakutça eşdeğeri bulunmamaktadır.

Yak. *tītçān* ‘genç karaçam’ (Ud.) (DSYS, 1995, s. 186). Dil ilişkileri sonucu Yakutçanın Udsk ağzında *tītçān* ‘genç karaçam’ (<*tīt* ‘karaçam’ + küçültme eki *-çān*) sözcüğü standart Yakutça *titirik* ay. sözcüğünün yerini almıştır. Yakutça sözcük, seçilmiş kopya olarak Evenkice *irāktākān* ‘küçük karaçam’ (<*irāktā* ‘karaçam’ + küçültme eki *-kān*) sözcüğünden kopyalanmıştır.

Yak. *muos* 1. ‘boynuz’ 2. ‘kemik’; *sālī muoha* ‘mamut kemiği (hrf. mamut boynuzu)’ (STBUT, 2004-2018, IX, s. 557). ‘kemik’, esasen mamutun fil dişine benzer uzun kıvrık dişleri için kullanılmaktadır. Yakutça *sālī muoha* ‘mamut dişi, mamut kemiği’ ibaresindeki *muos* ‘fil dişi’ anlamına gelir. Bu sözcük Evenkice *iyə* 1. ‘boynuz’ 2. ‘fil dişi’ sözcüğünden kopyalanmıştır. Diğer Tunguz dillerinden aynı semantik özellikleri gösteren şu örnekler verilebilir: Man. *veyhe* 1. ‘boynuz’ 2. ‘yayın ön kısmı’ 3. ‘diş’; Evn. *hürka* 1. ‘(hayvanın) köpek dişi’ 2. ‘(deniz aslanı, fil) dişi’ (SSTMYa, 1975, s. 299; 1977, 130).

Dolg. *ämiy* 1. ‘kadın memesi’ 2. ‘süt’ (Stach., 1993, s. 45). Eski Türkçe *emig* ‘meme’ sözcüğünden gelişen Dolganca *ämiy* Evenkice etki nedeniyle süt anlamını kazanmıştır: Evk. *ukun* 1. ‘kadın memesi’ 2. ‘meme başı’ 3. ‘kadın sütü’ (Vas., 1958, s. 435). Aynı anlamsal ilişki diğer Tunguz dillerinde de görülmektedir: Oroç. *oko(n-)* 1. ‘kadın memesi’ 2. ‘meme başı’ 3. ‘anne sütü’; Ud. *kos’o* 1. ‘(kadın) memesi’ 2. ‘meme’ 3. ‘süt’; Ulç. *kuə(n-)* 1. ‘(kadın) memesi’ 2. ‘süt’, Orok. *qō(n-) ~ qū(n-)* 1. ‘(kadın) memesi’ 2. ‘meme başı’ 3. ‘(anne) sütü’; Nan. *kū* 1. ‘(kadın) memesi’ 2. ‘meme başı’ 3. ‘(anne) sütü’ (SSTMYa, 1977, s. 255). Yakutçada *ämīy* yalnızca ‘meme’ anlamına geldiğinden Dolgancadaki ‘süt’ anlamı yüksek ihtimalle Evenkice altkatman etkisinin bir kalıntısıdır.

Dolg. *tāy-* 1. ‘tahmin etmek, çözmek’ 2. ‘ayırt etmek, tanımak’ (Aksyonova ve diğerleri, 1992, s. 65). Yakutça *tāy-* fiili 1. ‘çözmek, bilmek’ 2. ‘önceden sezmek, içine doğmak’ anlamlarına gelmektedir (Sleptsov, 1972, s. 371). Stachowski, Dolganca fiili Genel Türkçe *tap-* ‘bulmak’ ve Dolgancayla anlamsal açıdan özdeş olan Evenkice *tāg-* fiiliyle karşılaştırır (1993, s. 219). Yakutça ve Dolganca fiillerin kopyalandığı Moğolca *ta-* fiili yalnızca ‘çözmek’ anlamına geldiğinden Dolganca *tāy-* fiilindeki ‘ayırt etmek, tanımak’ anlamını Evenkice alt-katman etkisiyle açıklamak mümkündür.

5. KOPYALARIN DİLBİLGİSEL ÖZELLİKLERİ

5.1. Sesbilgisi

Dil ilişkilerinde benzerlikler kopyalama açısından çekici özelliklerdir. Yakutça, ikiz ünlüler ve Evenkicede bulunmayan sesler nedeniyle daha fazla ünlüye sahiptir. Bu nedenle Yakutça kopyalardaki ünlüler; özellikle örneksene, artdamaksılaşıma ve öndamaksılaşıma ses olaylarıyla Yakutçanın ses yapısına uyum sağlamışlardır. Evenkicede, Yakutça ve Dolgancada olduğu gibi uzun ve kısa ünlülerin anlam ayırıcı olması, kopyalama için çekici bir özellik olmuştur ve çoğu durumda Evenkice uzun ünlüler Yakutçada korunmuştur. Uzun ünlülerin fonem değeri taşıması, bahsi geçen Türk dilleri ve Evenkice arasındaki benzerliklerden biridir: Ör. Yak. *at* ‘at’, *āt* ‘ad’; Dolg. *at* ‘at’, *āt* ‘ad’; Evk. *osīkta* ‘tırnak’, *ōsīkta* ‘yıldız’. Yakutça, Dolganca ve Evenkicenin ünlüler tablosu aşağıdaki şekildedir:

Tablo 1: Yakutça ve Dolganca Ünlüler Tablosu

Nitelik	Ön		Art	
	Düz	Yuvarlak	Düz	Yuvarlak
Dar	i, ī	ü, ū	ı, ī	u, ū
Geniş	ä, ā	ö, ō	a, ā	o, ō
İkiz Ünlü	iä	üö	ıa	uo

Tablo 2: Evenkice Ünlüler Tablosu

Nitelik	Ön		Merkez	Art	
	Düz	Yuvarlak		Düz	Yuvarlak
Dar	i, ī			ı	u, ū
Orta	ē		ə ē		o, ō
Geniş				a, ā	

5.1.1. Ünlüler

5.1.1.1. /a/, /ā/

Evenkicede /a/ sesi, kopyalama sırasında genellikle korunmaktadır. Üç dilde de uzun ve kısa /a/ ünlüsünün bulunması Yakutça - Dolganca ve Evenkice dil ilişkileri açısından çekici bir özelliktir:

/a/ = /a/

Evenkice /a/ sesi genellikle farklı pozisyonlarda korunmaktadır:

Yak. *lamba* ‘büyük tahta kaşık, kepçe’ ← Evk. *lamba* ‘kaşık’ (DSYY, 1976, s. 149).

Yak. *labıkta* ‘ren geyiği yosunu’ ← Evk. *lavıkta* ~ *labıkta* ~ *lavukta* ‘ren geyiği yosunu’ (STBUT, 2004-2018, VI, s. 70; Novgorodov, 2009, ss. 214-215).

/ā/ = /ā/

Evenkice /ā/ sesi de /a/’da olduğu gibi genellikle tüm pozisyonlarda korunmaktadır:

Yak. *nārā* ‘tamamen iğdiş edilmemiş erkek geyik’; Dolg. *nārā* ay. ← Evk. *nārā* ay. (DSYY, 1976, s. 172).

/ā/ < /a/

Bazı kopyalarda /a/ sesinin /ā/’ya değiştiği görülmektedir. Bu durum Yakutçanın diyalektleriyle ilgili olabilir. Öte yandan aynı ses değişimi Evenkicenin diyalektlerinde de gözlemlenmiştir:

Yak. *xālim* ‘balina’ ← Evk. *kalim* ‘balina’ (DSYY, 1976, s. 273).

Yak. *ayān* ‘nehir körfezi, koy; nehirle bağlantılı küçük göl’ ← Evk. *ayan* ‘eski mecra, kuru nehir yatağı, koy, nehir körfezi’ (DSYS, 1995, s. 37). Sözcük Yakutçaya uzun ünlülü Evk. *ayān* 1. ‘eski mecra, kuru nehir yatağı’ 2. ‘ırmak kolu, çay’ 3. ‘körfez’ 4. ‘kıyı oku’ varyantından kopyalanmıştır (Mir., 2004, s. 67).

Bazı örneklerde ünlü uzunluğunun nedeni örneksemedir. Aşağıdaki örnekte *açāxta I*’de *açāxta II*’ye örnekseme nedeniyle ünlü uzunluğu oluşmuştur.

Yak. *açāxta I* ‘üvez ağacı’ ← Evk. *açakta* ‘akça ağaç, üvez ağacı’ (DSYY, 1976, s. 54).

Yak. *açāxta II* ‘yara kabuğu’ ← Evk. *igakta ~ ihāktə* ay. (DSYY, 1976, s. 54).

/a/ < /ā/

Yakutçadaki kimi kopyalarda ünlü kısalması gözlemlenmiştir. Bu kısaltmaların bir kısmı Evenkicenin ağız özellikleriyle ilgilidir. Evenki diyalektleriyle açıklanamayan ünlü kısaltmaları ise büyük olasılıkla belgelenmeden yok olmuş Evenki diyalektleriyle ya da doğrudan Yakutçanın ağızlarının kendi ses özellikleriyle ilgilidir.

Yak. *taxtıkan* ‘ormanlı tundrada gür dallı alçak boylu ağaç’ ← Evk. *taktikān* ‘sedir’ (DSYY, 1976, s. 238; Novgorodov, 2009, s. 233).

Yak. maygı 1. sig (bir tür somon) 2. lenok (bir tür somon)’ ← Evk. *māygu* ‘lenok balığı’ (DSYY, 1976, s. 155).

/ā/ ünlüsünün göçüşmesi

Bazı örneklerde uzun ve kısa /a/ ünlüsü göçüşmüştür:

Yak. *ağān* 1. ‘bileği taşı’ 2. ‘tırpan bilemede kullanılan bileği taşı’ ← Evk. *āgən* ‘bileği taşı, bileme taşı’ (VEYaYa, 1975, s. 163; DSYY, 1976, s. 40).

/a/ ~ /o/ nöbetleşmesi

Bazı sözcüklerde *a ~ o* nöbetleşmesi görülmektedir. Bu ses değişimi, Yakut diyalektlerinde yaygın olarak görülen *a ~ o* nöbetleşmesi nedeniyle ortaya çıkmış olmalıdır:

Yak. *alduoki ~ oldōkiä* ‘kelebek’ ← Evk. *oldokē ~ oldoki* ‘kelebek’ (DSYS, 1995, s. 38, 142).

Yak. *babılıkta ~ bolbīkta* ‘bodur çam’; Dolg. *bolgikta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ ← Evk. *bolgikta* ‘bodur çam, cüce çam (pinus pumila)’ (DSYY, 1976, s. 64; DSYS, 1995, s. 46, 51).

Yak. *xoŋxo* 1. ‘soluk borusu’ 2. ‘gırtlak’; *xaŋxa* (*sūhü xaŋxata*) ‘hayvanın boğazı’ ← Evk. *kavka* 1. ‘boğaz’ 2. ‘gırtlak, hançere, soluk borusu’ (DSYY, 1976, s. 291; DSYS, 1995, s. 168; Bol., 2000, I, s. 274).

/a/ < /ə/

Evenkice /ə/ sesi merkez ünlüdür ve telaffuzu Türkiye Türkçesindeki /e/ ve /a/ seslerinin birleşimine yakındır. Evenkice /ə/ Yakutça kopyalarda genellikle /ä/ olarak korunmaktadır. Ancak nadiren de olsa bu sesin Yakutçada /a/’ya dönüştüğü örnekler de bulunmaktadır:

Yak. *abīy* ‘ayı’ ← Evk. *əbāy* ~ *əbəy* ay. (DSYS, 1995, s. 35; Mır., 2004, s. 750; Bol., 2000, II, s. 348).

(32) Evenkice

<i>Asi-n</i>	<i>əbəy-və</i>	<i>iktə-rə-n</i>	<i>kultur-it</i>	<i>doktonno-li-n</i>
karı-İYE.3TK	ayı-BEL	vurmak-GEN-3TK	eşik-VAS	alın-İD-İYE.3TK

‘Karısı eşikte ayının alnına vurdu’ (Bol., 2000, II, s. 348).

5.1.1.2. /ä/, /ā/

/ä/ = /ə/

Evenkice /ə/ sesi, Yakutçada çoğunlukla /ä/ ile temsil edilir:

Yak. *kilgābīn* ‘eyerin arkasında bulunan ve bir sonraki geyiğin bağlandığı boynuz’ ← Evk. *gilbāvūn* ‘eyer kaşındaki ilmik’ (DSYS, 1995, s. 84).

Yak. *ihälä* ‘kertenkele’ ← Evk. *ihələ* ‘kertenkele’ (DSYS, 1995, s. 81).

/ā/ = /ā/

Evenkicedeki uzun ünlülü /ā/ bazı durumlarda korunurken, bazen kısalıp /ä/’ye değişmektedir. Bu durum, Yakutçanın ve Evenkicenin diyalektleriyle ilgilidir:

Yak. *tān* 1. ‘bataklık tümseklerinin, söğütlerin, genç huş ağaçlarının bulunduğu dar, uzun nehir vadisi, bataklık alan’ 2. ‘çıplak dağlardaki açık, düz yer’ 3. ‘nehirin başlangıç noktasındaki yüksek, açık yer’; Dolg. *tān* ‘büyük ova, tundrada düz ağaçsız alan’ ← Evk. *tān* ‘düz geçit; su bölümü çizgisindeki düzlük’ (DSYY, 1976, s. 258; Stach., 1993, s. 221; DSYS, 1995, s. 201).

Yak. *änägār* ‘geyik eyerindeki ilave yük’ ← Evk. *ənəgār* ‘yüke ek olarak bağlanan eşya’ (DSYS, 1995, s. 249; Mır., 2004, s. 776).

/ä/ < /ā/

Bazı örneklerde Evenkice uzun /ā/ Yakutçaya kopyalanırken kısalmıştır. Bu durum, tanıklanmamış bir Evenkice sözcükten kaynaklanıyor olabilir. Hem Yakutçada hem de Evenkicede uzun ünlülü benzer sesler bulunduğundan ünlünün kısalmasını ses yasalarıyla açıklamak zordur. Nitekim bulgular bu görüşümüzü desteklemektedir:

Yak. *ämpärä* ‘kayak sopasındaki halka’ ← Evk. *əbgurə* ‘kayak batonu’ (DSYY, 1976, s. 320; Vas., 1958, s. 542). Sözcüğün tanıklandığı eser, yazıldığı dönem itibariyle kaynak olarak Vasilyeviç’in *Evenkiysko-russkiy slovar*’ (Evenkice Rusça Sözlük) isimli eserini kaynak olarak kullanmaktadır. Aynı sözcük, A.N. Mireyeva’nın sözlüğünde kısa ünlülü biçimdedir: *əbgurə* ‘kayak batonu’ (2004, s. 750). Bu durum sözcükteki ünlü kısalmasının nedenini açıklamaktadır.

Yak. *däbgä* 1. ‘turbalık’ 2. ‘batak, bataklık yer’; Dolg. *däbgä* 1. ‘tepe, tümsek’ 2. ‘çamurlu, balçıklı yer, bataklık’ 3. ‘turba bataklığı’, ‘turba bataklığı, batak, bataklıklaşmış yer’ ← Evk. *dəvgə* ‘batak yer, bataklı yer’ (DSYY, 1976, s. 91; Stach., 1998, s. 76; Barbolina, 2015, s. 84; 2019, s. 155). Sözcük tanıklanmamış Evenkice **dəvgə*’den kopyalanmış olmalıdır.

(33) Dolganca

<i>Manna</i>	<i>Alyoška</i>	<i>bul-but-a</i>	<i>älbäk</i>	<i>morōskolōk</i>
burada	Alyoška	bulmak-GEÇ-3TK	çok	Norveç
<i>däbgä-ni</i>	tepe-BEL			böğürtlenli

‘Burada Alyoška bol Norveç böğürtlenli tepeyi bulmuş’ (Popov ve Popova 2001, s. 13).

(34) Evenkice

<i>Sijərəkə-tkən</i>	<i>əsi</i>	<i>olgoço-li</i>	<i>dəvgə-li</i>	<i>huktı-cəçə-n</i>
Fare-KÜÇ	şimdi	kurumuş-İD	bataklık-İD	koşmak-ŞZH-
3TK				

‘Şimdi fare yavrusu kurumuş bataklıkta koşuyordu’ (Bol., 2000, I, s. 186).

/ã/ < /ə/

Yak. /ã/ < Evk. /ə/ ünlü uzamasında da ünlü kısalmasıyla ilgili etmenler geçerlidir:

Yak. *ãldä* ‘sığın ve yaban geyiğinin boynuzunun dibindeki kemik’; Dolg. *ãldä* ‘kafatasının tepe noktası (geyikte boynuz tabanı)’ ← Evk. *allə* ‘kafatası’ (DSYY, 1976, s. 324).

Bazı durumlarda /ã/ ünlüsünün uzaması diğer heceye örneksime nedeniyle meydana gelmiştir:

Yak. *mārīn* ‘beyaz ve alaca arasındaki geyik rengi’ ← Evk. *mərin* ‘tüylerinin renk tonu düzenli olmayan sincap’ (DSYS, 1995, s. 132). Sözcüğün Evenkicedeki diğer varyantları şunlardır: Evk. *mārīn* ~ *morin* ~ *mārīrīn* 1. ‘alacalı (tüylerinin renk tonu düzenli olmayan sincap hk.)’ 2. ‘gri’ (SSTMYa, 1975, ss. 571-572). Sözcük Yakutçaya Evenkice *mārīn* varyantından kopyalanmış ve ikinci hecedeki uzun ünlüden kaynaklanan örneksime nedeniyle ilk hecedeki /ã/ ünlüsünde de uzama meydana gelmiştir.

5.1.1.3. /o/, /õ/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda genellikle /o/ ve /õ/ sesleri korunmaktadır.

/o/ = /o/

Yak. *orumja* ‘kulak kiri’ ← Evk. *orumja* ‘kulak kiri’ (DSYS, 1995, s. 146).

Yak. *osxor* 1. ‘çatal biçiminde demir uçlu Tatar yayı oku’ 2. ‘Tatar yayında okun yerleştirildiği kısım’ 3. ‘Tatar yayında kundak, dipçik’ 4. ‘ok’ 5. ‘ön tarafı demirden çatal biçimli uçlu, arka tarafı yayın kirişine takılması için gezli okun sapı’ ← Evk. *oskor* 1. ‘ok’ 2. ‘zıpkının sapı, direği’ (Pek., 1959, s. 1891; Popov, 1980, s. 119; Mır., 2004, s. 474; STBUT, 2004-2018, VII, s. 354).

/ō/ = /ō/

Yak. *ōkit* ‘ormanda yiyecek koymaya yarayan altından kapısı olan ayaklı küçük ambar’ ← Evk. *ōkīt* ‘yapı, inşaat’ (DSYS, 1995, ss. 144-145).

Yak. *ollōn* ‘kamp ateşi üzerine çaydanlığı, tencereyi asarak kaynatmaya yarayan, bir ucu yere dayanan ve yatak şekilde uzatılan sıruk’ ← Evk. *ollōn* ‘tencere asmak için kullanılan kanca’ (STBUT, 2004-2018, VII, s. 255; DSYY, 1976, s. 185).

(35) Yakutça

<i>Uok-ka</i>	<i>xatıŋ</i>	<i>ollōŋ-ŋo</i>	<i>cās</i>	<i>çānñuk</i>
Ateşte	huş ağacı	sırık-BUL	kırmızı bakır	çaydanlık
<i>kīñh-a</i>	<i>tur-ar</i>			
kaynamak-ZF	durmak-GEN			

‘Ateşte huş ağacından direk üzerinde kırmızı bakır çaydanlık kaynamaktadır’ (STBUT, 2004-2018, VII, s. 255).

/o/ < /ō/

Uzun ünlülü /ō/ Yakutçadaki kopyalarda nadir hâllerde kısalarak /o/’ya değişir.

Yak. *coŋgu* ‘uzağa gitmemesi için geyiğin boynuna bağlanan büyük tahtadan gövde’ ← Evk. *çōŋgōy* ay. (DSYS, 1995, s. 71; Mır., 2004, s. 728).

/ō/ < /o/

Bazı örneklerde Evenkice sözcük kısa ünlülü olduğu hâlde Yakutça sözcüğün uzun ünlülü olduğu görülmektedir. Farklı kaynaklarda bu sözcüklerin diğer varyantlarının uzun ünlülü olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla sözcük Yakutçaya çoğunlukla uzun ünlülü Evenkice varyanttan kopyalanmıştır:

Yak. *olōççu* 1. ‘geyiğin bacak derisinden kürk çizme’ 2. ‘ineğin ayak derisinden yapılan ayakkabı’ ← Evk. *oloçī* ‘kürk tabanlı kısa çizme’ (DSYY, 1976, s. 185); bk. Evk. *olōçi* ‘kürk tabanlı erkeklere özgü kısa iş çizmesi’ (Mır., 2004, s. 464).

Yak. *horōn* ‘eyerin ahşap kısmı, eyer kaşı’; Dolg. *horon* ‘eyer kaşı’ ← Evk. *oron* ‘eyer kaşı’ (DSYY, 1976, s. 228; Stach., 1993, s. 108); bk. Evk. *horōn* ‘eyer kaşı’ (Mır., 2004, s. 566).

/o/ < /ə/

Bazı örneklerde yuvarlaklaşmanın etkisiyle /o/ < /ə/ değişimi meydana gelmiştir:

Yak. *comku* ‘kızıl geyiğin severek yediği şifalı ot, zigadenus’ ← Evk. *cəmku* ‘geyiklerin ve sığınların severek yedikleri bir tür bataklık bitkisi’ (DSYS, 1995, s. 288).

5.1.1.4. /ö/, õ

Evenkicede /ö/ sesi bulunmadığından, Yakutçadaki kopyalarda bulunan /ö/ sesi, diğer hecelerdeki seslerin yol açtığı yuvarlaklaşma sonucu oluşmaktadır.

/ö/ < /ə/

Yakutça kopyalarda /ö/ < /ə/ değişimine sık rastlanmaktadır:

Yak. *öldün* ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’; Dolg. *öldün* 1. ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ 2. ‘tavanın alt kısmı’ ← Evk. *əllun* ‘çadır örtüsünün alt kısmı’ (DSYY, 1976, s. 193; Stach., 1993, s. 199).

Yak. *ömüksä* ‘ateşe tencere asmaya yarayan kancanın kabı’ ← Evk. *əmuksə* ‘sırt çantası; harbi çantası’ (DSYY, 1976, s. 194).

/ö/ < /o/

Yakutça kopyalardaki /ö/’ye kaynaklık eden bir diğer ses de Evenkice /o/’dur. Yakutça kopyalarda bu ses, öndamaksılaşma nedeniyle ortaya çıkar.

Yak. *ölkü* 1. ‘dört yaşında yabancı erkek geyik’ 2. ‘ürkek geyik, kavgada yenilmiş’ 3. ‘dişisini, sürüsünü başkasına kaptırmış yabancı geyik ya da sığın’ ← Evk. *olku* ‘yenilmiş’, 1. ‘sürüden ayrılan yalnız erkek geyik’ 2. ‘kavgada yenilmiş erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 193; Mır., 2004, s. 462).

/ö/ < /u/

Bir örnekte /ö/ sesinin kaynağı /u/’dur.

Yak. *ölökü* (UsM.) ‘sincap’ ← Evk. *uluki* ay. (DSYY, 1976, s. 193).

/ō/ < /ā/

Evenkice uzun ünlülü /ā/ Yakutça kopyalarda çoğunlukla /ō/ ile temsil edilmektedir:

Yak. *nōkü* 1. ‘azık’ 2. ‘biriktirilmiş erzak, yiyecek, ihtiyat olarak hazırlanmış şey’ ← Evk. *nāku* ‘depolama kulübesi, ambar, direkler üzerindeki kiler; geçici olarak bırakılmış eşya’ (DSYY, 1976, s. 175, 180).

(36) Yakutça

Xas da sir-gä   ***nōkülän-ni-bit***   *māñiä-ni da*
kaç BAĞ yer-YÖN   stok yapmak-GEÇ-1ÇK   dadamık-BEL BAĞ

ūr-a   *tüs-tü-büt*

koymak-ZFdüşmek-GEÇ-1ÇK

‘Kaç yerde stok yaptık, tuzaklara da yem koyduk’ (STBUT, 2004-2018, VI, s. 482).

(37) Evenkice

Cantaki   *nāku-və-t*   *sukça-ça-n*
kutup porsuğu   depolama kulübesi-BEL-İYE.1ÇK kırmak-GEÇ-3TK

‘Kutup porsuğu depolama kulübemizi kırmış’ (Bol., 2000, I, s. 407).

/ō/ < /ə/

Bir örnekte /ō/ kısa /ə/ sesinden gelir:

Yak. *sōrük* ‘içi dolu küçük deri çanta’ ← Evk. *səruk* ‘av için yük eyeri’ (DSYY, 1976, s. 213). Ancak aynı sözcüğün daha yeni tarihli bir kaynakta *sāruk* ‘yük çantası, heybe’ şeklinde bir varyantı daha tespit edilmiştir (Mir., 2004, s. 535). Dolayısıyla bu madde /ō/ < /ā/ değişimiyle birlikte düşünülmelidir. Sözcük Yakutçaya Evenkice uzun ünlülü *sāruk* ‘yük çantası’ sözcüğünden kopyalanmıştır.

/ō/ < /ō/

Evenkice /ō/ sesi, bazen uzunluğunu koruyarak Yakutça kopyalarda /ō/’ye değişmiştir:

Yak. *ölökōn* ‘geyik boynuzunun arkadaki alt dalı’; Dolg. *ölökōn* ‘ren geyiğinin boynuzlarının arka-alt kısmındaki çıkıntı’ ← Evk. *ulukōn* ay. (DSYY, 1976, s. 193; Stach., 1998, s. 214).

5.1.1.5. /u/, /ū/

/u/ = /u/

Yakutça kopyalarda /u/ sesi yaygın olarak korunmaktadır:

Yak. *sulakī* ‘tilki’ ← Evk. *sulakī* ay. (DSYS, 1995, s. 166).

Yak. *cūkun* ‘su samuru’; Dolg. *cukun* ay. ← Evk. *cukun* ~ *cūkun* ay. (DSYY, 1976, s. 100; Stach., 1993, s. 91; DSYS, 1995, s. 73; Mir., 2004, s. 208).

(38) Yakutça

Sulakī-ni noyabr'-tan il-a oxotalī-l-lar
tilki-BEL kasım-AYR almak-ZF avlamak-GEN-3ÇK

‘Tilkiyi kasımdan itibaren avlarlar’ (DSYS, 1995, s. 166).

(39) Evenkice

Amin-mi cantaki-l-va cələki-l-və
baba-İYE.1TK kutup porsuğu-ÇK-BEL kakım-ÇK-BEL

cuku-r-va sulaki-l-va va-ŋki-n
su samuru-ÇK-BEL tilki-ÇK-BEL avlamak-AGEÇ-3TK

‘Babam kutup porsuklarını, kakımları, su samurlarını, tilkileri avlardı’ (Bol., 2000, I, s. 198).

/u/ < /ū/

Evenkice /ū/ sesi bir Yakutça kopyada kısalarak /u/’ya değişmiştir:

Yak. *ucara* 1. ‘zor fark edilen iz’ 2. ‘vahşi hayvan izi’ ← Evk. *ūca* ‘iz, yol’ (DSYY, 1976, s. 258).

/u/ < /i/

Yakutçada dudak uyumu kuvvetli olduğundan bazı örneklerde /u/ < /i/ ses değişimi gözlemlenmiştir:

Yak. *sulukta* ‘geyik, hayvan bağırsağı’ ← Evk. *silukta* ‘bağırsak’ (DSYY, 1976, s. 214).

Yak. *monun* ‘geyik sütüyle karıştırılmış bataklık yaban mersini yemeği’ ← Evk. *monin* ‘ren geyiği sütüne batırılmış ezilmiş orman meyvesi lapası’ (DSYS, 1995, ss. 123-124).

/u/ < /ī/

Kısa /i/’de gözlemlenen ses değişimi uzun /ī/ için de geçerlidir:

Yak. *urupkā* ‘çadırın kısa sırıkları’ ← Evk. *irivkā* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna bağlanan sopa’ (DSYY, 1976, s. 263).

/ū/ < /u/

Yakutça kopyalarda /ū/ < /u/ ünlü uzaması, kısalmaya göre daha yaygın görülen bir ses olayıdır. Bazen bu durumun ortaya çıkışında farklı Evenkice varyantların etkisi söz konusudur:

Yak. *hūmka* ‘puhu kuşu’ ← Evk. *humkə* ‘büyük baykuş’ (DSYS, 1995, s. 177); bk. Evk. *hūmkə* ‘büyük baykuş, puhu kuşu’ (Mir., 2004, s. 574).

Yak. *ūmka* ‘puhu kuşu’ ← Evk. *umkə* ‘baykuş’ (DSYS, 1995, s. 207); bk. Evk. *ūmkə* ‘büyük baykuş, puhu kuşu’ (Mir., 2004, s. 679).

(40) Yakutça

Ūmka   *hū*   *diä-ççi*

puhu kuşu   huu   demek-AG

‘Puhu kuşu *huu* diye ses çıkarır’ (DSYS, 1995, s. 207).

Bazı durumlarda /ū/, izleyen hecelere örneksene nedeniyle ortaya çıkmıştır:

Yak. *ūku* ‘dereye set kurarak balık avlama’ ← Evk. *uki* ‘balık tutmak için nehirde enlemesine yapılmış kazık çit’ (DSYS, 1995, s. 207).

/ū/ < /ō/

Bir örnekte sızıcı damaksıl ünsüz /y/’nin daraltıcı etkisiyle /ū/ < /ō/ değişimi gözlemlenmiştir:

Yak. *mūkān* ‘bir yaşında erkek geyik’ ← Evk. *mōykān* ‘bir yaşında yabani geyik’ (DSYY, 1976, s. 167).

5.1.1.6. /ü/, /ū/

Evenkicede /ü/ sesi bulunmadığından Yakutça kopyalardaki /ü/ sesinin kaynağı başka seslerdir. Bu ses genellikle Yakutça kopyalarda /u/'nun öndamaksılaşması sonucu ortaya çıkmaktadır:

/ü/ < /u/

Yak. *türgä* 1. 'yabani geyik avında gizlenmek için kullanılan iki kızaklı hafif ahşap siper' 2. 'avcımın yabani geyiğe sinerek yaklaşmak için kendisine siper ettiği geyik'; Dolg. *türgä* 'yabani geyik avında gizlenmek için kullanılan iki kızaklı hafif ahşap siper' ← Evk. *turgə* 'pusu' (DSYY, 1976, s. 252).

Yak. *ülüktä* 1. 'kurutulmuş geyik, sığın eti' 2. 'kurutulmuş et'; Dolg. *ülüktä* 'küçük parçalar hâlinde kurutulmuş geyik eti' ← Evk. *ulikta* 'kurutulmuş et' (DSYY, 1976, s. 268; Stach., 1993, s. 250; STBUT, 2004-2018, XII, s. 435).

(41) Yakutça

<i>Samīr</i>	<i>ürdü-bär</i>	<i>tüh-är-i-ttän</i>	<i>kuot-an</i>
yağmur	üst-İYE.1TK-YÖN	düşmek-ORT-İYE.3TK-AYR	kaçmak-ZF
<i>uonna</i>	<i>ülüktä-bin</i>	<i>siä-n</i>	<i>ir-bit</i>
ve	kurutulmuş et-İYE.1TK-BEL	yemek-ZF	ısınmak-ORT
<i>kurduk</i>	<i>buol-an</i>	<i>sotoru</i>	<i>utuy-du-m</i>
gibi	olmak-ZF	yakında	uyumak-GEÇ-1TK

'Üstüme yağmurun yağmasından kaçıp kurutulmuş eti yiyerek ısınmış gibi oldum ve kısa süre sonra uyudum' (STBUT, 2004-2018, XII, s. 435).

/ü/ < /i/

Yakutçadaki kimi kopyalarda /ü/ sesinin ortaya çıkmasında yuvarlaklaşma ve öndamaksılaşma etkili olmuştur:

Yak. *ünüçā* ‘yük geyiği’ ← Evn. *inuçā* ‘yük geyiği’ (DSYY, 1976, s. 268; Robbek ve Robbek, 2005, s. 125).

Yak. *ünür* ‘geyiğin yük teçhizatlarının yığılması, toplanması’; Dolg. *ünür* ‘paketlenmiş şeyler; geyiğin yük teçhizatlarının yığılması, toplanması’ ← Evk. *inir* ~ *innir* ‘dügüm, deste’ (DSYY, 1976, s. 269).

/ü/ < /v/

İki örnekte -v- sesinin düşmesi, uzun ünlünün ortaya çıkmasına neden olmuştur:

Yak. *būçān* ‘Sibiryaya misk geyiği (*Moschus moschiferus*)’ ← Evk. *givçān* 1. ‘karaca, dağ keçisi’ 2. ‘Sibiryaya misk geyiği’ (Sleptsov, 1972, s. 90; Bol., 2000, I, s. 108).

Yak. *hörübün* ‘büyük aladoğan, çakır kuşu’ ← Evk. *horomivün* 1. ‘çaylak’ 2. ‘doğan’ (DSYY, 1976, s. 228; Bol., 2000, II, s. 274).

/ü/ < /u/

Bir örnekte /ü/ < /u/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *türüt* ‘bir tür siyah frenk üzümü (*Ribes procumbens*)’ ← Evk. *turut* 1. ‘böğürtlen’ 2. ‘bektaşi üzümü’ (DSYY, 1976, s. 253; Vas., 1958, s. 404).

/ü/ < /ü/

Bazı kopyalarda Evenkice /ü/ sesi öndamaksılaşarak /ü/’ye değişmiştir:

Yak. *cūktā* 1. ‘kışın donmayan dere’ 2. ‘toprağın donması sırasında yer altı sularının yüzeye çıktığı bataklık yer, buzun üstüne çıkan suyun üzerindeki ince buz tabakası’ 3. ‘güneş ışınlarının nüfuz etmediği, buz çözülmeyen veya az çözülen yer’ ← Evk. *yūktā* 1. ‘pınar, kaynak, memba’ 2. ‘dere’ 3. ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ 4. ‘doğma, doğuş’ 5. ‘doğu’ (SSTMYa, 1975, s. 348, 349, 350; DSYS, 1995, s. 73).

Yak. *höröbün* ‘büyük aladoğan, çakır kuşu’ ← Evk. *horomivün* 1. ‘çaylak’ 2. ‘doğan’ (DSYY, 1976, s. 228; Bol., 2000, II, s. 274).

5.1.1.7. /ɨ/, /i/

/ɨ/ = /i/

Söz başında bulunmayan Evenkice /ɨ/ sesi, /i/ sesinin koşullu değişmesiyle ortaya çıkmaktadır. Evenkicede /t/, /d/, /n/ ünsüzlerinden sonra gelen /i/ sesi Rusçadaki /ɨ/ sesine benzer şekilde telaffuz edilir (Lebedeva ve diğerleri, 1985, s. 13). Evenkice /ɨ/ sesi; düzleşme, öndamaksılaşma gibi ses olaylarıyla değişmediği sürece Yakutçada /ɨ/ olarak korunmaktadır. Ancak bu tür sözcükler az sayıdadır:

Yak. *ārbıtıla* ‘kurumuş gölün bulunduğu yerde orta çıkan, içinden bir derenin aktığı derin ve dar girinti’ ← Evk. *arbaptılā* ‘sudan boşalan yer’ (DSYY, 1976, s. 38).

Yak. *ıntıkā* ‘önünden ve arkasından kayışla sıkılan geyik derisinden şapka’; Dolg. *ıntıka* ‘kutup tilkisi kuyruklu şapka’ ← Evk. *ıntıkā* ‘geyiğin kafa derisinden şapka’ (DSYY, 1976, s. 313; Stach., 1993, s. 260).

/ɨ/ < /i/

Yakutçada ünlü uyumu güçlü olduğundan Evenkice kopyalarda /ɨ/ < /i/ değişimi yaygın olarak görülmektedir:

Yak. *ıñnamıkta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ ← Evk. *ıñamukta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYS, 1995, s. 243).

Yak. *ırgaxta* ‘geyik at sineği’; Dolg. *ırgakta* ‘geyik at sineği’ ← Evk. *ırgakta* ‘at sineği, büve’ (DSYY, 1976, s. 314).

(42) Evenkice

Pastux-il samŋi-sal-a ilatça-vki-l ŋanmakta-l irgakta-l
 çoban-ÇK tütsü-ÇK-BEL yakmak-AG-ÇK sivrisinek-ÇK at sineği-ÇK
oro-r-vo ə-də-tın cəv-rə
 geyik-ÇK-BEL OLZ-AMÇ-3ÇK yemek-GEN

‘Çobanlar sivrisinekler ve at sinekleri geyikleri ısırmasın diye tütsü yakarlar’
 (Bol., 2000, II, s. 17).

/ɨ/ < /ɨ̃/

Evencede /a/ sesine göre daha dar bir şekilde telaffuz edilen /ɨ̃/’nın Yakutça kopyalarda sıklıkla /ɨ/ ile temsil edildiği görülmektedir:

Yak. *dalgıra* ‘sessizlik, sükûnet’ ← Evn. *talğır̄ɨ̃n* (*talgaran*) ‘(hava hk.) sessizlik, rüzgârsızlık’, *talarḡɨ̃n* ‘(deniz, göl, ırmak hk.) sakinleşmek, dalgalanmayı kesmek, (deniz) tamamen sakinleşmeye başlamak’ (DSYY, 1976, s. 85; SSTMYa, 1977, s. 157; STBUT, 2004-2018, III, s. 99).

Yak. *çāmık* ‘dağ sıçanı’ ← Evn. *çām̄ıq̄* ‘dağ sıçanı’ (DSYY, 1976, s. 295; SSTMYa, 1977, s. 383).

Yak. *mālın* ‘avcı’ ← Evn. *māl̄ɨ̃n* 1. ‘yetenekli, iyi avcı’ 2. ‘avlanmada ustalık’ (DSYS, 1995, s. 118; SSTMYa, 1975, s. 128).

Yak. *urağarçı* ‘kızak kayıklarını birbirine bağlayan uzunlamasına sopa’ ← Evn. *uraȳp̄rç̄ɨ̃* ‘kızaktaki kavisli kısım’ (SSTMYa, 1977, s. 282; DSYY, 1976, s. 262).

/ɨ̃/ < /ə̃/

Bir örnekte /ɨ̃/ < /ə̃/ değişimine rastlanmıştır:

Yak. *ab̄ıy* ‘ay’ ← Evk. *əb̄əy* ay. (DSYS, 1995, s. 35; Mır., 2004, s. 750).

/ɪ/ < /ī/

Kimi sözcüklerde Evenkice /ī/ artdamaksılaşarak /ɪ/ya değişmiştir:

Yak. *saçarı* ‘iki yaşında dişi geyik’; Dolg. *haçarı* ‘iki yaşında dişi geyik’ ← Evk. *saçarı* ‘iki yaşında dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 205).

/ɪ/ < /u/

Çok sayıda kopyada Evenkice /u/’nun daralarak Yakutçada /ɪ/ya değiştiği gözlemlenmiştir:

Yak. *buolkarık* ‘içerisine kurşun konulan deri kese’ ← Evk. *puləruk* ~ *pulkəruk* ‘kurşun için kese’ (DSYY, 1976, s. 71; Kałużyński, 1982, s. 262; Novgorodov, 2009, s. 197).

Yak. *ıminçān* ‘orta parmak’ ← Evk. *ımukəçān* ‘işaret parmağı’ (DSYS, 1995, s. 242).

Yak. *nuoçarik* ‘demlik’ ← Evn. *nōçəruk* ay. (DSYY, 1976, s. 180).

/ɪ/ < /ū/

Daralarak /ɪ/’ya değişme /ū/ uzun ünlüsünde de gözlemlenmiştir:

Yak. *arbin* 1. ‘sepetçi söğütlü nehir kıyısı’ 2. ‘göl kıyısındaki cılız, hastalıklı söğüt’ 3. ‘alçakta bulunan ve nehir taşkınlarının bastığı bataklık yer’ ← Evk. *arbūn* ‘iki kurumuş nehir kolu arasındaki arazi’ (DSYY, 1976, s. 50).

/ɪ/ < /a/

Bazı Yakutça kopyalarda Evenkice /a/ ünlüsü daralarak /ɪ/ya değişmiştir:

Yak. *nalbıkta* ‘yosun’ ← Evk. *n’albakta* ‘orman yangını üzerinde büyüyen genç çimen’ (DSYY, 1976, s. 173).

Yak. *xānılda* ‘geyiğin boynuzuna asılan ve ses çıkaran tahta parçası’ ← Evk. *kañaldra* ~ *kañaldə* ‘çan, zil’ (DSYY, 1976, s. 273, 279).

/ɨ/ < /e/

Bir örnekte Evenkice /e/ sesi Yakutçada /ɨ/’ya değişmiştir:

Yak. *xabiyaxān* ‘keklik’ ← Evk. *kavekān* ‘keklik’ (DSYY, 1976, s. 275).

/ɨ/ < /ē/

Bir örnekte Evenkice /ē/ sesi daralarak ve kısalarak Yakutçada /ɨ/’ya dönüşmüştür:

Yak. *ñumgān* ‘kiler olarak kullanılan küçük çadır’ ← Evk. *nēmŋa* ‘nemden korunması için iki direğe yerleştirilmiş bir dizi kap’ (DSYY, 1976, s. 181).

/ɨ/ < /ī/

İki örnekte Evenkice /ī/ kısalarak /ɨ/’ya dönüşmüştür:

Yak. *adāki* ‘örümcek’ ← Evk. *atakī* ay. (DSYY, 1976, s. 41, 52).

Yak. *axtamı* ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ ← Evk. **aktamī* ‘iğdiş edilmiş hayvan’ (DSYY, 1976, s. 54).

/ɨ/ türemesi

Bir sözcükte /ɨ/ türemesi gözlenmiştir:

Yak. *bayıma* ‘bir tür balık’ ← Evk. *mayma* ‘alabalık’ (DSYY, 1976, s. 58; STBUT, 2004-2018, VI, s. 201).

5.1.1.8. /i/, /ī/

/i/ = /i/

Evenkicede önlük - artlık uyumu bulunmamaktadır. Bu nedenle Evenkice /i/’yi koruyan Yakutça sözcükler çoğunlukla ince sıradan seslerle oluşmuş Evenkice sözcüklerden kopyalanmışlardır:

Yak. *ilkān* ‘geyiğin kulağına çeşitli şekillerde kesikler, çentikler atarak yapılan sahiplik işareti’ ← Evk. *ilkən* ‘işaret, kertik’ (DSYY, 1976, s. 106; DSYS, 1995, s. 7).

Yak. *ihälä* ‘kertenkele’ ← Evk. *ihələ* ay. (DSYS, 1995, s. 81).

(43) Yakutça

İhälä köppöx tuoxtāx hir-där-gä bār buol-ar
kertenkele yosun sahip olan yer-ÇK-BUL var olmak-GEN

‘Kertenkele yosunlu yerlerde bulunur’ (DSYS, 1995, s. 81).

/i/ < /u/

Bir sözcükte daralma ve öndamaksılaşma nedeniyle /i/ < /u/ ses değişimi meydana gelmiştir:

Yak. *imäki* ‘uyluk, uyluk kemiği’; Dolg. *imäki* ‘bacak (kemiği)’ ← Evk. *umäki* ‘uyluk, but’ (DSYY, 1976, s. 107).

(44) Dolganca

Bu bagayı añar diäki cabacı-tı-n
Bu alçak diğer kısım -e doğru dudağın kenarı-İYE.3TK-BEL

bīh-tı-nan bīr imäki oñuog-u-n bīrag-an
aralık- İYE.3TK-VAS bir bacak kemik-İYE.3TK-BEL at-ZF

biär-är aňag-tı-ttan orō-n il-ar
ver-GEN ağız-İYE.3TK-AYR çıkarmak-ZF almak-GEN

‘Bu alçak, bir bacak kemiğini ağızından çıkarıp dudağının kenarından atar’ (SLK, 2016, s. 16).

/i/ < /ə/

Bazı örneklerde Evenkice /ə/ sesi daralarak Yakutçada /i/’ye dönüşmüştür.

Yak. *digdilān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ < Evk. *tıgdālān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük’ (DSYY, 1976, s. 86).

Yak. *kiñkilān* ‘bakır çan’ ← Evk. *kəñilān* ‘zil, çan’ (DSYY, 1976, s. 113); krş. Yak. *kiñkinā-* ‘çatırdamak (ateş hk.), gürültü etmek, güm diye çınlamak’ (Pek., 1959, s. 1095).

$\bar{i}/ < /i/$

Yakutça ve Evenkice uzun ünlülerin sesbirim değeri taşıdığı dillerdir. Bu benzer özellikten dolayı Evenkice ve Evence $\bar{i}/$ Yakutçada çoğunlukla $\bar{i}/$ ile temsil edilmektedir.

Yak. *alakī* ‘arkası açık çocuk pantolonu’ ← Evk. *alakī* ‘çocuk pantolonunun askıları’ (DSYY, 1976, s. 43).

Yak. *itān* ‘üç yaşında erkek geyik’ ← Evn. *itān* ‘iki-üç yaşında geyik’ (DSYY, 1976, s. 105).

$\bar{i}/ < /i/$

Bazı sözcüklerde Evenkice kısa ünlülü $/i/$ Yakutçada $\bar{i}/$ ’ye değişir. Ünlü uzunluğunun ortaya çıkışı izleyen hecelerdeki uzun ünlüye örneksemeyle ilgilidir.

Yak. *ibāk* ‘odun’; Dolg. *ibāk* ay. ← Evk. *ivāk* ‘odun’ (DSYY, 1976, s. 104).

Yak. *ipçäkān* 1. ‘tahta kaşık’ 2. ‘pişen balıkları kazandan çıkarmaya yarayan tahta kaşık’ ← Evk. *ipkān* ‘kaşık’ (DSYY, 1976, s. 104; DSYS, 1995, s. 76).

5.1.2. İkiz Ünlüler

Yakutçada Ana Türkçedeki birincil uzun ünlülerin ikiz ünlüye değişmesi yaygın görülen bir ses olayıdır. Aynı durum Evenkiceden kopyalanan sözcükler için de geçerlidir. Evenkiceden kopyalanan sözcüklerde standart Yakutçadaki dört ikiz ünlünün tamamı bulunur: $/ia/$, $/iä/$, $/uo/$ ve $/üö/$.

/ɪa/ < /ē/

Yakutça kopyalardaki /ɪa/ ikiz ünlüsünün kaynağı Evenkice /ē/ ve /ā/ sesleridir. Bu ses, sözcüğün diğer hecelerindeki sesler ve kopyalama sonrası gerçekleşen ses olaylarıyla /ɪa/, /iä/, /ō/ gibi farklı seslere de değişebilmektedir:

Yak. *ɪalaki* ‘keklik’ ← Evk. *ālakī* ay. (DSYY, 1976, ss. 309-310).

Yak. *sıaṅān* ‘tatlısu gelinciği, lota’; Dolg. *hıaṅān* ay. ← Evk. *sēṅān* ay. (DSYY, 1976, s. 219).

(45) Evenkice

<i>Si</i>	<i>əva</i>	<i>ilitça-nni</i>	<i>ənalḡə</i>	<i>seṅan</i>
sen	niçin	durmak-2TK	tembel	lota

‘Sen ne duruyorsun tembel tatlısu gelinciği!’ (Bol., 2000, II, s. 26).

/iä/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda bulunan /iä/ ikiz ünlüsü, kaynağını Evenkice /ē/, /ā/ ve /ī/ seslerinden almaktadır.

/iä/ < /ē/

Evenkicede bütün ünlülerin uzun ve kısa iki varyantı bulunmaktadır. Orta ön ünlü /ē/ bunun tek istisnasıdır. Bu ses Evenkicede daima uzun bir şekilde telaffuz edilmektedir (Konstantinova ve Lebedeva, 1953, s. 13). /t/, /d/, /n/ sesleri haricinde eklendiği ünsüzün telaffuzunda yumuşamaya neden olan bu ses, Yakutçada genellikle kısalmaz ve ikiz ünlüyle temsil edilir:

Yak. *kiäldakī* ‘boncuk’ ← Evk. *kēldakī* 1. ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerinde beyaz leke’ 2. ‘şaşı’ (Vas., 1958, s. 198; DSYS, 1995, s. 86).

Yak. *kiätā sibäkkitä* ‘köpek som balığı çıktığında açan çiçek (süsen?)’ ← Evk. *kēta* ‘köpek som balığı’ (Pek., 1959, s. 1065; DSYS, 1995, s. 288; Novgorodov, 2009, s. 214).

/iä/ < /ä/

İki örnekte /iä/ < /ä/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *kitiämä* 1. ‘tundrada kuru, düz yer, kır’ 2. ‘nehir kıyısındaki kuru, düz alan’ ← Evk. *kitämä* 1. ‘taygada düz, kuru, sert yer’ 2. ‘turba yosunuyla kaplı geniş, düz alan’ 3. ‘taygada orman açıklığı, orman içinde ağaçsız yer’ (DSYY, 1976, s. 114; Mır., 2004, s. 293).

Yak. *läbiä* ‘batak, balçıklı’ ← Evk. *läbä ~ lävä* ‘bataklık, batak’ (DSYY, 1976, s. 152).

/iä/ < /i/

Bir sözcükte /iä/ < /i/ gelişimi tespit edilmiştir. İkiz ünlü, tanıklanmamış /i/ uzun ünlülü bir sözcük nedeniyle ortaya çıkmış olabilir: krş. Yak. *ikäpçän* ‘tahta kaşık’ (DSYY, 1976, s. 104).

Yak. *iäpçäkän* ‘tahta kaşık’, *iäpçäxän* ‘pişen balıkları kazandan balık çıkarmaya yarayan tahta kaşık’ ← Evk. *ipkän* ‘kaşık’ (DSYY, 1976, s. 110; DSYS, 1995, s. 76, 82).

/uo/ < /ö/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda ortaya çıkan /uo/ ikiz ünlüsü ağırlıklı olarak Evenkice /ö/ uzun ünlüsünden gelişmiştir:

Yak. *puona* ‘dolu (yağış türü)’; Dolg. *buona* ‘dolu’ ← Evk. *böna* ay. (Stach., 1993, s. 66; DSYS, 1995, s. 153).

Yak. *duoptün* ‘geyik eyerinin altına serilen deri döşek’ ← Evk. *döptun* ‘dengin altına serilen döşek’ (DSYY, 1976, s. 89).

Yak. *huona* ‘binanın iskeleti’; Dolg. *huona* 1. ‘çadır direklerinin üst bağlantı noktası’ 2. ‘çadır iskeletindeki ana sırtıklar’ 3. ‘koruyucu ruhların yaşadığı çadır iskeletindeki dört direktten biri’ 4. ‘çadır sırtığının desteği’ ← Evk. *söna ~ höna* ‘çadırın iskeleti (üç temel sırtık)’ (DSYY, 1976, s. 228; Stach., 1993, s. 112).

Yak. *muotī* ‘sığın’; Dolg. *muotī* ay. ← Evk. *mōtī* ay. (DSYY, 1976, s. 166).

(46) Evenkice

<i>Gorovo</i>	<i>bāyūktā-cāçā</i>	<i>taduk umun</i>	<i>mōtī-va</i>
uzun süre toynaklı hayvan avlamak-ŞZH		sonra bir	sığın-BEL
<i>vā-çā</i>			
öldürmek-GEÇ			

‘Uzun süre avlanmış, sonra bir sığın öldürmüş’ (Mır., 2004, s. 368).

Yak. *muohuku* ‘tüfek kılıfı’; Dolg. *muohuku* ay. ← Evk. *mōhik* ~ *mōhuk* ay. (DSYY, 1976, s. 166; Stach., 1998, s. 194; Novgorodov, 2009, s. 220).

(47) Dolganca

<i>Ogonhor</i>	<i>hā-tı-n</i>	<i>muohuku-ttan</i>	<i>huptu</i>	<i>tard-an</i>
İhtiyar	silah-İYE.3TK-BEL	kılıf-AYR	doğruca	çekmek-ZF
<i>ıl-an</i>	<i>ıt-ārı</i>	<i>gın-ar-ı-n</i>		<i>gitta</i>
almak-ZF	ateş etmek-AMÇ	yapmak-ORT-İYE.3TK-BEL		ile
<i>ontu-ta</i>	<i>hab-a</i>	<i>tüs-püt</i>	<i>känn-i-ttän</i>	
o-İYE.3TK	saldırmak-ZF	düşmek-GEÇ	arka-İYE.3TK-AYR	
<i>ärgill-ä</i>	<i>kitta</i>	<i>ıt-tag-a</i>	<i>diä-n</i>	
dönmek-ZF	ile	ateş etmek-GEL-TK	demek-ZF	
<i>örühüttär-bäkkä</i>				
izin vermek-OLZ.ZF				

‘İhtiyar silahını tam kılıftan çekip atmaya yeltendiği sırada diğeri (kutup ayısı), dönerse ateş eder, diye buna izin vermeyip ona arkasından saldırmış’ (SLK, 2016, s. 199).

/uo/ < /o/

Bazı kopyalarda /uo/ < /o/ ses değişimi görülmektedir. Bu ses değişimlerinden bazıları göçüşmeyle ilgilidir. Verilen ilk örnekte Evenkice sözcüğün ikinci hecesindeki uzun ünlü Yakutça kopyada birinci heceye göçüşerek ikiz ünlünün ortaya çıkmasına neden

olmuştur. İkinci örnekte ise diğer hecedeki uzunluk örneksime nedeniyle Yakutça kopyada ünlü uzamasına yol açmıştır.

Yak. *uocu* ‘mizaç, âdet, alışkanlık’; Dolg. *uocu ~ uocū* 1. ‘alışkanlık’ 2. ‘karakter’ 3. ‘gelenek’ ← Evk. *ocō* ‘yasak’, *oco* 1. ‘tutumluluk’ 2. ‘ambar’ 3. ‘yasak, tabu’ 4. ‘günah’ (Vas., 1958, s. 315; DSY, 1976, s. 260; Bol., 2000, I, s. 450; Popov ve Popova, 2006, s. 39; Popov ve Popova, 2012, s. 86; Barbolina, 2019, s. 416).

Yak. *alduoki* ‘kelebek’ ← Evk. *oldokē ~ oldoki* ay. (DSYS, 1995, s. 38).

Bazı kopyalardaki /uo/ ikiz ünlüsünün ortaya çıkış nedeni belirsizdir. Bu tür kopyalarda tanıklanmamış Evenkice uzun ünlülü sözcükler etkili olmuş olabilir:

Yak. *ohuohun* ‘geyikte eyerin öne kaymasını engelleyen kuyruk altı kayışı’ ← Evk. *ohovun* ‘eyerin, yükün geyiğin boynuna doğru kaymasını engelleyen kayış’ (DSYS, 1995, s. 146; Mir., 2004, s. 475).

Yak. *kuoçay* 1. ‘geyiğin ayak derisinin altındaki doku tabakasını kazımaya yarayan taş kazağı’ 2. ‘deri altı doku tabakası’ ← Evn. *koçay* ‘kazağı’ (DSY, 1976, s. 126; Novgorodov, 2009, s. 210).

/uo/ < /ō/

Bir örnekte Evence /ō/ sesinin Yakutçada /uo/’ya değiştiği tespit edilmiştir:

Yak. *ñuoçarık* ‘demlik’ ← Evn. *nōçaruk* ay. (DSY, 1976, s. 180).

/üö/ < /ū/

Evenkicede /ü/ sesi ve /üö/ ikiz ünlüsü bulunmadığından Yakutçadaki Evenkice kopyalardaki /üö/ sesi farklı seslerden gelişmiştir. /üö/ < /ū/ değişimi Yakutçadaki Evenkice kopyalarda en sık görülen ses değişimidir.

Yak. *düöndä* ‘nehirin yukarı kısmındaki düzlük’ ← Evk. *dūndä* 1. ‘dünya, toprak’ 2. ‘mezar’ (DSYS, 1995, s. 66; Mir., 2004, s. 175).

Yak. *cüörä* ‘benzer, benzeyen; aynı’ ← Evk. *cūrä* ‘(her) ikisi de, iki (kişi)’ (Vas., 1958, s. 144; Bol., 2000, I, s. 203; STBUT, 2004-2018, III, s. 468).

/üö/ < /ə/

Bir örnekte Evenkice /ə/ ünlüsü Yakutçada ikiz /üö/ ünlüsüne değişmiştir:

Yak. *cüölākān* ‘tavşan’ ← Evk. *cəlākī* ‘kakım’ (DSYY, 1976, s. 101).

/üö/ < /u/

Bir örnekte /üö/ < /u/ ses değişimi tespit edilmiştir. Bu sözcükteki ünlü uzamasının nedeni ikinci hecedeki uzun ünlü olmalıdır.

Yak. *üönñā* ‘çocuklar için özel olarak yapılan geyik eyeri’ ← Evk. *un’əvun* ‘çocuk heybesi için tahsis edilmiş geyik; çocukların taşındığı geyik’ (DSYS, 1995, s. 208; Mır., 2004, s. 684).

/üö/ < /ō/

Bir örnekte /üö/ < /ō/ ses değişimi tespit edilmiştir. Evenkice /ō/ uzun ünlüsü Yakutçada öndamaksılaşarak ikiz ünlüye değişmiştir:

Yak. *küörbā* ‘erkek geyik’ ← Evk. *kōrbā* 1. ‘damızlık erkek evcil geyik’ 2. ‘kızgınlık zamamı erkek yabani geyik’ (SSTMYa, 1975, s. 414; DSYY, 1976, s. 132).

/üö/ < /ē/

Yak. *lōrūö* ‘kelebek’; Dolg. *lōrūö* ay. ← Evk. *lārē* ‘kelebek’ (DSYY, 1976, s. 151; DSYS, 1995, s. 115).

5.1.3. Ünsüzler

Evenki alfabesi, yapısı itibariyle birtakım zorluklar içermektedir. Genizsil damaksıl ünsüz *n* ve patlamalı damaksız *c* sesi ayrı harflerle gösterilmemektedir. Bu çalışmada Evenkice sözcükler okudukları şekliyle transkribe edilmiş ve değerlendirilmiştir. Sözcüklerin transkripsiyonu ve okunuşları için *SSTMYa*’ya ve Evenkice ana dili

konuşurlarına başvurulmuştur: Evk. *un'āvun* (ун'эвун) ‘çocuk heybesi için tahsis edilmiş geyik; çocukların taşındığı geyik’, *cugda* (дугда) ‘ihlamur’. Yakutça, Dolganca ve Evenkice ünsüzler tablosu aşağıdaki şekildedir:

Tablo 3: Yakutça Ünsüzler Tablosu

	Dudaksıl Ünsüzler	Diş Ünsüzleri	Damaksıl Ünsüz	Artdamaksıl	Küçük Dil Ünsüzü	Yutaksıl
Patlamalı	p, b	t, d		g, k	x	
Sızıcı	v	s	y		ğ	h
Patlamalı/Sürtünmeli		c, ç				
Genizsil	m	n	ń	ŋ		
Akıcı		l, r				

Tablo 4: Dolganca Ünsüzler Tablosu

	Dudaksıl Ünsüzler	Diş Ünsüzleri	Damaksıl Ünsüz	Artdamaksıl	Küçük Dil Ünsüzü	Yutaksıl
Patlamalı	p, b	t, d		g, k		
Sızıcı	v	s	y			h
Patlamalı/Sürtünmeli		c, ç				
Genizsil	m	n	ń	ŋ		
Akıcı		l, r				

Tablo 5: Evenkice Ünsüzler Tablosu

	Dudaksıl Ünsüzler	Diş Ünsüzleri	Damaksıl Ünsüz	Artdamaksıl	Yutaksıl
Patlamalı	p, b	t, d	c	k, g	
Sızıcı	v	s	y		h
Patlamalı/Sürtünmeli		ç			
Genizsil	m	n	n'	ŋ	
Akıcı		l, r			

5.1.2.1. /b/

/b/ = /b/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda Yakutça /b/ = Evenkice /b/ denkliği sıklıkla korunmaktadır:

Yak. *biaka* 'ay' ← Evk. *bēga* 'ay' (DSYY, 1976, s. 75).

Yak. *būgana* 'ayının in kazarken çıkardığı yığın hâlinde toprak' ← Evk. *bugan* 'in kazarken ayının dışarıya attığı toprak' (DSYS, 1995, s. 56).

(48) Yakutça

Arğah-ı-n   *tahıgar*   *būgana*   *kıtar-a*
in-İYE.3TK-BELdış-İYE.3TK-YÖN   toprak yığını   kızarmak-ZF
sıt-ar   *buol-ar*
yatmak-ORT   olmak-GEN

'İninin dışında yığın hâlinde kırmızı renkli toprak bulunur' (DSYS, 1995, s. 56).

(49) Evenkice

Ėkun-mal bugan-ma *içə-m*

bir şey inin yanındaki toprak-BEL görmek-1TK

‘İnin yanında toprak yığını gibi bir şey gördüm (Avcılar, doğrudan söylemek yerine [ayıya] saygıdan dolayı bu şekilde ifade ederler)’ (Mır., 2004, s. 100).

Yak. *kuorbā* ‘beş-altı yaşında erkek geyik’ ← Evk. *korbə* ‘evcil erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 132; DSYS, 1995, s. 93).

/b/ < /v/

/b/ < /v/ ses değişimi Yakutça - Evenkice dil ilişkilerinde yaygın görülen bir ses olayıdır. Bu ses değişimi Yakutçadan Evenkiceye kopyalanan sözcüklerde tam tersi şekilde /v/ < /b/ olarak gerçekleşebilmektedir: Evk. *avahi* ‘şeytan’ ← Yak. *abāhu* ay. (VEYaYa, 1975, s. 179).

Yak. *abilaxān* 1. ‘bir yaşımı doldurmuş, iki yaşındaki erkek geyik’ 2. ‘iki yaşının içerisindeki erkek geyik’ 3. ‘iki yaşındaki erkek geyik’ 4. ‘sonbahara ulaşmış erkek geyik yavrusu (ilk kışındaki erkek geyik yavrusu)’ 5. ‘bir yaşındaki tosun’ ; Dolg. *abilakān* 1. ‘iki yaşındaki erkek geyik’ 2. ‘altı ila on iki aylık geyik yavrusu’ ← Evk. *āvlākān* ‘bir yaşına kadar erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 39; Stach., 1993, s. 27; STBUT, 2004-2018, I, s. 237).

(50) Yakutça

Kırcağas ıalcı-bit *möltöx oğolöx atır-dar-ı*

ihtiyar hastalanmak-ORT zayıf yavrulu erkek geyik-ÇK-BEL

käskil-ä suox abilaxān-nar-ı säski-ttan sağalā-n

gelecek-İYE.3TK yok geyik-ÇK-BEL bahar-AYR başlamak-ZF

attī-l-lar būr-ga tahār-al-lar

iğdiş etmek-GEN-3ÇK ihtiyar-YÖN çıkarmak-GEN-3ÇK

‘İhtiyar, hasta ve yavruları zayıf erkek geyikleri, gelecek vadetmeyen iki yaşında geyikleri ilkbahardan itibaren iğdiş ederler, ihtiyarlığa ayırırlar’ (STBUT, 2004-2018, I, s. 237).

(51) Evenkice

Nuĵan cur-və avalaka-r segitkat-çəri-l-va

o iki-BEL geyik-ÇK kar eşelemek-ORT-ÇK-BEL

içə-rə-n

görmek-GEN-3TK

‘O karı eşeleyeyen iki yaşındaki geyikleri gördü’ (Bol., 2000, I, s. 14).

Yak. *säbsäki* ‘çayır çekirgesi’ ← Evk. *sivsikün* ‘çayır çekirgesi’ (DSYS, 1995, s. 172; Bol., 2000, II, s. 28).

/b/ < /m/

Yakut diyalektlerinde söz başında /b/ ~ /m/ alternasyonuna sıklıkla rastlanmaktadır: *būs* ~ *mūs* ‘buz’, *buoras muoras* ‘ayaz’ vb. Eski Türkçeden başlayarak diğer Türk dil ve diyalektlerinde de yaygın olarak karşılaşılan bu nöbetleşmede hangi sesin daha eskicil olduğu net değildir (Poppe, 1960, s. 34). Evenkice *m-*, Yakutça kopyalarda ağırlıklı olarak korunmaktadır. Birkaç münferit ses değişimi hariç tutulacak olursa Evenkice *m-*, Yakutçada *m-* olarak korunmadığında *b-*‘ye değişir.

Yak. *bāki* ~ *māxin* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ ← Evn. *mākun* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kanca’ (DSYS, 1995, s. 132).

Yak. *bürkaptin* ‘geyik kürkünden çizmenin üst kısmında bulunan dar şerit’ ← Evk. *murəkaptin* ‘ayakkabının üst kısmındaki şerit, sıkma’ (DSYY, 1976, s. 75).

Yak. *bārikān* ‘topaç’, *mārikān* ‘ip yumağı’ ← Evk. *pārīkēn* ‘topaç’ (Afanas’yev ve Xaritonov, 1968, s. 75; DSYS, 1995, s. 132; Mir., 2004, s. 484).

/b/ < /g/

Bazı örneklerde Yakutça /b/’nin kaynağı Evenkice /g/’dir:

Yak. *bolbīkta* ‘bodur çam’ ← Evk. *bolgikta* ‘bodur çam, cüce çam (pinus pumila)’ (DSYY, 1976, s. 64; DSYS, 1995, s. 51).

Yak. *nı̄barga* ‘dağ koyununun patikası’ ← Evk. *cugarma* ‘çığır, keçiyolu’ (DSYS, 1995, s. 139; Vas., 1958, s. 138).

5.1.2.2. /p/

Yakutçada söz başı /p/ genellikle Rusçadan kopyalanan sözcüklerde ve kimi ünlemlerde görülür. Evenkice söz başı /p/ Yakutçada hiçbir kopyada korunmamıştır. Yakutçada Evenkiceye ait farklı seslerden gelişmiş /p/ ile başlayan çok az sayıda kopya bulunmaktadır.

/p/ = /p/

Yakutçadaki kopyalarda Evenkice söz ortası /p/ sesi genellikle korunmuştur:

Yak. *xopō* ‘geyik kürkünden kısa palto’, *xoppō* ‘palto’; Dolg. *kopō* ‘kürk palto (geyik derisinden, kürklü kısmı dışa bakan erkek üst giysisi)’ ← Evk. *kupə* ‘erkek kürk paltosu’ (DSYY, 1976, s. 291; Barbolina, 2019, s. 215).

Yak. *māppā* ‘sincabın midesi’ ← Evk. *māpā* ~ *māpā* ‘sincabın midesi’ (DSYS, 1995, s. 131).

(52) Yakutça

Āriāxā-ni   *hiā-bit*   *buol-lağ-ına*   ***māppā-ti-n***
kabuklu yemiş-BEL   yemek-SF   olmak-ŞRT-3TK karın-İYE.3TK-BEL

üt-ān   *hī-bit*
çubukta kızartmak-ZF   yemek-1ÇK

‘Kabuklu yemişle beslenmişse sincabın karnını çubukta kızartarak yeriz’ (DSYS, 1995, s. 131).

/p/ < /m/

Bazı kopyalarda Yakutça /p/’nin kaynağı Evenkice /m/’dir.

Yak. *pōt-pōt* ‘köpek kızığının düz gitmesi için söylenen söz’ ← Evk. *mōd! mōd!* ‘taygada yolculuk sırasında ren geyiği kervanını düzleştirmek için bağırma’, *mōt* ay. (DSYS, 1995, s. 152; Mir., 2004, s. 362, 368).

Yak. *duluspā* ‘geyiğin burun kemiği’ ← Evk. *lusma* ‘geyiğin burun kemiği’; Evn. *nusma* ‘hayvanın burnu, burun’ (DSYS, 1995, s. 65, 116).

/p/ < /b/

Bazı örneklerde söz başında ve ortasında /p/ < /b/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *puona* ‘dolu (yağış türü)’; Dolg. *buona* ‘dolu’ ← Evk. *bōna* ‘dolu’ (DSYS, 1995, s. 153; Stach., 1993, s. 66).

Yak. *çurpuyā* ‘sivri tepeli kayalar’ ← Evk. *çurbukā* ‘tepecik, tepe, bir şeyin yığını’ (DSYY, 1976, s. 303; DSYS, 1995, s. 236).

Yak. *lämpā* ‘bir tür balık’ ← Evk. *lēm̄ba* ‘som balığı’ (DSYY, 1976, s. 153).

/p/ < /k/

Bazı Yakutça kopyalarda söz ortası ve sonunda /p/ < /k/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *çirāp* ‘iki yaşından büyük erkek sığın’ ← Evk. *çirak* ‘dört yaşında sığın’ (DSYS, 1995, s. 237).

Yak. *xargiptī* ‘tundra kekligi’ ← Evk. *karbukī* ‘patka ördeği’ (DSYY, 1976, s. 282, 283).

Yak. *silpān* ‘avda şans, başarı’ ← Evk. *siṅkān* 1. ‘avda başarı’ 2. ‘sahipsiz bölgelerin av iyesi’ (DSYY, 1976, s. 206; DSYS, 1995, s. 161).

Yak. *uopta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ ← Evk. *ōkta* 1. ‘yabani kırmızı frenk üzümü’ 2. ‘yabani üzüm’ (DSYY, 1976, s. 261; Mir., 2004, s. 458).

/p/ < /v/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda gözlemlenen /p/ < /v/ değişimi /b/ üzerinden gerçekleşmiş olmalıdır:

Yak. *urupkā* ‘çadırın kısa sıırıkları’ ← Evk. *irivkā* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna bağlanan sopa’ (DSYY, 1976, s. 263; Novgorodov, 2009, s. 236).

Yak. *gipçān* ~ *kipçān* ‘karaca’ ← Evk. *givçān* 1. ‘karaca, dağ keçisi’ 2. ‘Sibiryaya misk geyiği’ (DSYY, 1976, s. 113; DSYS, 1995, s. 62; Bol., 2000, I, s. 108).

/p/ < /l/

Bir örnekte /p/ < /l/ ses değişimi tespit edilmiştir. Ses değişiminde örneksene (Yak. *xaptağas* ‘siyah frenk üzümü, *xaptağay* ‘düz’, *xaptahın* ‘tahta’ gibi sözcükler) rol oynamış olabilir:

Yak. *xaptāma* ‘yazın geyiklerin güneşten ve sivrisineklerden korunması amacıyla yapılan çardak’ ← Evk. *kaltāma* ‘geyiklerin sıcaktan ve sineklerden korunması için yapılan gölgelik’ (DSYY, 1976, s. 277, 280).

/p/ < /g/

Bir örnekte /p/ < /g/ ses değişimi gerçekleşmiştir:

Yak. *ämpärä* ‘kayak sopasındaki halka’ ← Evk. *əbgurə* ‘kayak batonu’ (DSYY, 1976, s. 320; Vas., 1958, s. 542).

/p/ < /t/

Bir sözcükte ses benzeşmesi nedeniyle /p/ < /t/ değişimi meydana gelmiştir:

Yak. *äyāppīn* ‘geyik boynuzunun arka budağı’ ← Evk. *iyəptun* ‘(geyikte) boynuz uzantısı’ (DSYS, 1995, s. 247; Bol., 2000, I, s. 230).

5.1.2.3. /v/

/v/ < /v/

Bazı kopyalarda Evenkice /v/ sesi korunmuştur:

Yak. *avsa* ‘dikiş malzemeleri için deri kese’ ← Evk. *avsa* ‘kutu’ (DSYS, 1995, s. 35).

Yak. *guyavun* ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ ← Evk. *guyavūn* ‘orman meyvesi toplamak için kullanılan koni şeklinde huş ağacı kabuğundan kap’ (DSYS, 1995, s. 62, 90).

Yak. *ikāviyā* ‘geyik derisinden ya da geyiğin bacak derisinden torba’ ← Evk. *ikāvya* 1. ‘(kazan, kap kacak, yük için) çanta’ 2. ‘(kap kacak için) sandık’ varyantından kopyalanmıştır (SSTMYa, 1975, s. 301; DSYS, 1995, s. 77).

Yak. *dāvāgdā* ‘söğüde benzeyen yapışkan yapraklı ağaç’ ← Evk. *dīvāktā* ‘(bodur) huş ağacı’ (SSTMYa, 1975, s. 203; Kałużyński, 1982, s. 263; DSYS, 1995, s. 66).

Kopyalama yoluyla ortaya çıkmış örnekler hariç tutulursa Yakutçada söz başında /v/ bulunmaz. Bu nedenle Evenkice söz başı *v-* sesi Yakutçada yalnızca tek bir sözcükte tanıklanmıştır:

Yak. *vāngay* ‘kısır dişi geyik’ ← Evk. *vanḡay* ~ *vanḡay* ‘kısır dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 157; DSYS, 1995, s. 62).

/v/ yitimi

Bazı kopyalarda iki ünlü arasında ve ünlü komşuluğunda /v/’nin seslik iz bırakmadan düştüğü tespit edilmiştir:

Yak. *sārāçā* ‘işleme, geyiğin boyun altı yününden nakış’ ← Evk. *sārāvçā* ‘ipek işlemeli’ (DSYS, 1995, s. 172).

Yak. *tüptä* ‘sivrisinekleri uzaklaştırmak için bir şeyler yakıp (örn. tezek) yoğun duman çıkarma’ (STBUT, 2004-2018, XI, s. 276) ← Evk. *tipivkā* ‘sivrisineklerden korunmak için yakılan dumanlı ateş’ (Bol., 2000, II, s. 146; DSYS, 1995, s. 197).

Bir sözcükte *-v-* sesi yuvarlaklaşmaya yol açarak kaybolmuştur:

Yak. *cugdām* ‘bir tür ağaç’ ← Evk. *cugdān* ‘kızılağaç’ (SSTMYa, 1975, s. 269; DSYS, 1995, s. 72).

Söz ortasında -m- < -n- değişimi ses benzeşmesi ve göçüşme olayları nedeniyle ortaya çıkmaktadır:

Yak. *immar* ‘geyik yularında artkafa kayışı’ ← Evk. *inmar* ‘geyik yularında ense kayışı’ (DSYY, 1976, s. 312).

Yak. *imnokā* ‘olta kamışı’ ← Evk. *inmākə* ‘kamuş oltu, oltu iğnesi’ (DSYS, 1995, s. 78).

/m/ < /v/

Yakutça /m/ sesinin bir kaynağı da /v/’dir:

Yak. *maṅxāy* 1. ‘kısır (dişi geyik) 2. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ 3. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.); kısır (kadın hk.)’; Dolg. *māṅgāy* ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ ← Evk. *vaṅgay* ~ *vaṅkay* ‘kısır dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 157; STBUT, 2004-2018, VI, s. 228).

Yak. *mālın* ‘avcı’ ← Evk. *vālān* ‘yetenekli, iyi avcı’ (DSYS, 1995, s. 118; Novgorodov, 2009, s. 217).

(54) Evenkice

<i>Amaka</i>	<i>Andrey</i>	<i>aya</i>	<i>valan</i>	<i>bi-si-n</i>
dede	Andrey	iyi	iyi avcı	olmak-GEN-3TK

‘Andrey dede iyi bir avcıdır’ (Bol., 2000, I, s. 95).

Yakutça kopyalarda söz sonu hariç diğer bütün pozisyonlarda /m/ < /v/ ses değişimi gözlemlenmiştir.

Yak. *aramīn* ‘geyiğin burun boşluğunda oluşan at sineği larvası’ ← Evk. *aravgī* ~ *aravgū* ‘at sineği larvası’ (DSYY, 1976, s. 49).

Yak. *xoṅxomūn* ‘şişlere dizilip ateşte kızartıldıktan sonra kurutulmuş küçük Çin sazı balıkları’ ← Evk. *koṅkovun* 1. ‘(vurarak balığı sersemletmek için) tokmak’ 2. ‘bir tür ahşap vürmalı çalgı’ (DSYY, 1976, s. 291; Bol., 2000, I, s. 298).

Yak. *māmıkta* ‘atları ve geyikleri yakalamak için uzun urgan, kement’ ← Evk. *māvukta* ‘kement, laso’ (Pek., 1959, s. 1513; Mir., 2004, s. 350).

Yak. *nāmın* ‘dul’; Dolg. *nāmın* 1. ‘dul kadın’ 2. ‘dul adam’ ← Evk. *navun* ‘dul’ (DSYY, 1976, s. 172; Stach., 1993, s. 184).

/m/ < /ŋ/

İki örnekte Yakutça /m/ Evenkice /ŋ/’den gelişmiştir:

Yak. *cükāmdi* ‘geyikte binek eyeri’ ← Evk. *yukəŋ* ~ *yūkəŋ* (*yūkəŋki*) ‘(kadın) eyeri’ (SSTMYa, 1975, s. 350; DSYY, 1976, s. 100).

Yak. *çāmkiñtīn* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ ← Evk. *çəŋgəyiptin* ay. (DSYY, 1976, s. 308; Mir., 2004, s. 741).

/m/ < /b/

Yakutça kopyalarda /m/ < /b/ değişimi yaygın görülen bir ses olayıdır:

Yak. *muokan* ‘fakir’ ← Evk. *bōkān* ‘ırgat, hizmetkâr’ (DSYY, 1976, s. 165).

Yak. *māññık* ‘inatçı, yolda kötü giden (geyik hk)’ ← Evn. *ban’uk* ‘inatçı’ (DSYY, 1976, s. 154).

Yak. *ämpärä* ‘kayak sopasındaki halka’ ← Evk. *əbgurə* ‘kayak batonu’ (DSYY, 1976, s. 320; Vas., 1958, s. 542).

/m/ < /p/

Bazı örneklerde patlamalı dudaksıl /p/’nin genizsil ve dudaksıl /m/’ye değiştiği gözlemlenmiştir:

Yak. *nāmītīn* ‘geyikte eyer, yük örtüsü olarak kullanılan, geyiğin kafa derisinden dikilen kilim’ ← Evk. *nəptīn ay. < Evk. *nə-* ‘koymak’ + filin işleviyle ilgili nesnelere türeten ad yapım eki *-ptin* (DSYS, 1995, s. 132).

Yak. *nimtä* ‘avluda odun için ayrılan yer’ ← Evk. *niptä* ‘iğne yapraklı dallardan döşek’ (DSYY, 1976, s. 174; DSYS, 1995, s. 134).

Yak. *cimmān* ‘eşya konulan küçük çadır, ambar’ ← Evk. *campan* (*camkan*) 1. ‘örtü, cibinlik (sivrisineklerden, böceklerden korunmak için bir tür çadır)’ 2. ‘çadır’ (SSTMYa, 1975, s. 247; DSYS, 1995, s. 73).

Yak. *mārikān* ‘ip yumağı’ ← Evk. *pārikān* ‘topaç’ (DSYS, 1995, s. 132; Mır., 2004, s. 484).

/m/ < /l/

Bazı kopyalarda genizsil dudaksıl /m/, akıcı diş ünsüzü /l/’den değişmiştir.

Yak. *homkımça* ‘çadırın iskeletini tutan dört direk’ ← Evk. *salkamça* ‘çadırın iskeletindeki ana direk’ (DSYS, 1995, s. 176; Novgorodov, 2009, s. 229).

Yak. *nāmıkta* ~ *nāmıkta* ‘yumuşak sepetçi söğüdü’ ← Evk. *n’alíkta* ‘yabani biberiye (ledum)’ (SSTMYa, 1975, s. 246; DSYY, 1976, s. 172, 173, 177).

/m/ yitimi

Bir sözcükte /m/ düşmüştür. Sözcükteki fonetik değişimin nedeni Yak. *niārpä* ‘fok’ (← Rus. *nerpa*) sözcüğünden kaynaklanan örnekseme olmalıdır.

Yak. *nārpä* ‘sig cinsi bir tür somon (coregonus peled)’ ← Evk. *nalimpe* ay. (DSYY, 1976, s. 177; Bol., 2000, I, s. 381).

5.1.2.5. /t/

/t/ = /t/

Yakutça kopyalarda Evenkice söz başı /t/ sesi genellikle korunmuştur:

Yak. *tāṅsa* ‘Sibirya köknarı’ ← Evk. *taṅsa* ‘sedir ağacı’ (DSYS, 1995, s. 179; Mır., 2004, s. 603).

(55) Yakutça

Tāḡsa   *sābirdäğ-i-ttān*   *ilī-ni*   *atağ-ı*
Sibiryā köknarı   yaprak-İYE.3TK-AYR el-BEL   ayak-BEL
pārili-l-lar
buğulamak-GEN-3ÇK

‘Sibiryā köknarının yaprağıyla eli-ayağı buğularlar’ (DSYS, 1995, s. 179).

(56) Evenkice

Məkāgir-il   *taḡsa-va*   *naḡta*   *gun-ivki-l*
Mekegir-ÇK   Sibiryā köknarı-BEL   naḡta   demek-AG-3ÇK

‘Mekegirler Sibiryā köknarına *naḡta* derler’ (Mır., 2004, s. 603).

Yak. *tōkī* ‘sıgım’ ← Evk. *tōkī* ‘sıgım’ (DSYS, 1995, s. 190; DSYY, 1976, s. 248).

Yakutça kopyalardaki /t/, söz ortasında ve sonunda da yaygın olarak korunmaktadır:

Yak. *açāxta* ‘üvez ağacı’ ← Evk. *açakta* ‘akçaağaç, üvez ağacı’ (DSYY, 1976, s. 54).

Yak. *ōkit* ‘ormanda yiyecek koymaya yarayan altı kapılı ayaklı küçük ambar’ ← Evk. *ōkīt* ‘yapı, inşaat’ (DSYS, 1995, s. 144, 145).

/t/ < /d/

Pek çok sözcükte /t/ < /d/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *tüktābil* ‘kurutulmuş balığı ufalamak için kullanılan bir tür küçük tokmak’ ← Evk. *duktāvün* ‘havan, döveç’ (DSYY, 1976, s. 251).

Yak. *çartan-* (*çartammıt āt*) ‘kurutulmuş et’ ← Evk. *çarda* ‘ateşte et kurutmak için kullanılan altlık üzerindeki kap’ (DSYS, 1995, s. 232).

Yak. *kāntār* ‘üç yaşından büyük dişi yabani geyik’ ← Evn. *kāndə* 1. ‘(Çukça ya da Koryak cinsi koşum) geyiği’ 2. ‘(geyik) kızağı’ (DSYY, 1976, s. 147; Novgorodov, 2009, s. 213).

Yak. *kīkāxtā* ‘bayağı kara ördek’ ← Evk. *kikāgdi* ‘ıslık çalan kuşu’ (DSYS, 1995, s. 84; Novgorodov, 2009, s. 209).

Yak. *läbiktä* ‘çamurlu, bataklık yer’ ← Evk. *lävərəgdə* ‘geniş bataklık yer’ (DSYY, 1976, s. 152; Mir., 2004, s. 347).

Yak. *loŋtoxo* ‘küçük tepe’ ← Evk. *loŋdoko* ‘tepe’ (DSYY, 1976, s. 150, 151).

/t/ türemesi

Bazı sözcüklerde, söz başında ve ortasında /t/ türemesi meydana gelmiştir. Beklendik bir ses olayı olmadığından bu durumun nedeni açık değildir. Ses türemesinde tanıklanmamış Evenkice sözcükler etkili olmuş olabilir.

Yak. *tāmilān* 1. ‘çalılık, maki, sık çalılık’ 2. ‘ormanda çalılarla kaplı, meyilli, nemli yer’ ← Evk. *avlān* ‘ormandaki açıklık, küçük orman’; Evn. *avlan* ‘orman açıklığı, tundra’ (DSYY, 1976, s. 231, 37).

Yak. *sibit* ‘açık alanın ortasındaki küçük orman’ ← Evk. *sigī* ‘sık orman’ (DSYS, 1995, s. 159).

Yak. *kıramta* 1. ‘ok ucu’ 2. ‘yürek biçimindeki ok ucu’ 3. ‘iskambilde maça’ ← Evk. *kirama* ‘(kartal tüylü) ok’ (SSTMYa, 1975, s. 397; DSYY, 1976, s. 137; DSYS, 1995, s. 104; Novgorodov, 2009, s. 212).

/t/ < /s/

Bir sözcükte *t*- < *s*- değişmesi tespit edilmiştir. Bu ses olayının oluşum nedeni sözcükte yaşanan göçüşmedir:

Yak. *täksä* ‘ateşin etrafına dağılmış iğne yapraklı dallar’ ← Evk. *səktə* ‘iğne yapraklı dallardan döşek, döşek’ (DSYY, 1976, s. 223; DSYS, 1995, s. 200).

/t/ ~ /ç/

Bazı kopyalarda /t/ ~ /ç/ alternasyonu tespit edilmiştir:

Yak. *tıñıçça* ~ *tıñıççı* ~ *çıñıt* ‘olta’ ← Evn. *çəñəç* ‘olta’ (DSYY, 1976, s. 254, 305).

Yak. *tütün* ~ *çüçün* ‘deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir’ ← Evk. *çuçun* ‘deri altı doku tabakasını kazımak için kullanılan kazağı’ (DSYY, 1976, s. 253, 304).

Yak. *çigdilān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ ~ *tigdilān* ‘tahta geçit, tahta köprü’ (DSYY, 1976, s. 86, 298; DSYS, 1995, s. 185).

/t/ < /k/

Bir örnekte gerileyici ses benzeşmesi nedeniyle gerçekleşen /t/ < /k/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *sättä* 1. ‘dallardan yapılan döşek; alaçık’ 2. ‘yolculuk esnasında yatak takımına verilen ad’ ← Evk. *səktə* ‘iğne yapraklı dallardan döşek, döşek’ (DSYY, 1976, s. 223, 225).

5.1.2.6. /d/

/d/ = /d/

Evenkice /d/ sesi Yakutça kopyalarda söz başında ve ortasında sıklıkla korunmaktadır. Söz başındaki diğer ses değişimleri, ses benzeşmesi ve göçüşme kaynaklıdır: bk. /l/, /t/.

Yak. *aydār* ‘yaban domuzu’ ← Evk. *aydar* ‘erkek yaban domuzu’ (DSYY, 1976, s. 42).

Yak. *bugdī* ‘alacalı, alaca, alaca don’; Dolg. *bugdī* ay. ← Evk. *bugdı* ‘alacalı, alaca, çil’ (DSYY, 1976, s. 70).

Yak. *dağañna* ‘geyiğin uyluk kısmı’ ← Evk. *dagan’a* ‘uyluk kemiği; kol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 84).

Yak. *darama* ‘kuyruk sokumu kemiği, bel; fileto’; Dolg. *darama* ay. ← Evk. *darama* ‘bel; fileto’ (DSYY, 1976, s. 85).

Yak. *dalba* ‘çadırın dış duvarı’; Dolg. *dalba* ‘evin dış duvarındaki kapı alanı’ ← Evk. *dalba* ‘çadırda ev sahibesinin yeri’ (DSYY, 1976, s. 84; Stach., 1998, s. 75).

(57) Dolganca

Dalba-ttan   *ñuorī-ni*   *kīllār*

kapı alanı-AYR   kadın sopası-BEL   getir-EMR

‘Kapının oradan kadının sopasını getir’ (Stach., 1998, s. 75).

(58) Evenkice

Bī   *mān-mi*   *dıgī*   *munuk-tū dalba-dū*

ben   kendi-İYE.1TK   dördüncü   köşe-BUL   giriş-BUL

dıkān-cigā-v

saklanmak-GEL-1TK

‘Ben kendim girişte dördüncü köşede saklanacağım’ (Mir., 2004, s. 159).

/d/ < /t/

Kimi kopyalarda söz başı ve ortasında /d/ < /t/ ses değişimi gerçekleşmiştir:

Yak. *dalgıra* ‘sessizlik, sükûnet’ ← Evk. *tālgurān (tālgurā)* ‘sessizlik, rüzgarsızlık (gün, hava hk.)’ (DSYY, 1976, s. 85; SSTMYa, 1977, s. 157; STBUT, 2004-2018, III, s. 99).

Yak. *dolloku* ‘küçük, hafif kızak’ ← Evk. *tolgokī* ‘kızak’ (DSYY, 1976, s. 87).

Yak. *adāki* ‘örümcek’ ← Evk. *atakī* ‘örümcek’ (DSYY, 1976, s. 41, 52).

/d/ < /n/

Bazı kopyalarda genizsil dış ünsüzü /n/, patlamalı dış ünsüzü /d/’ye dönüşmüştür:

Yak. *amdunğa* ‘buzun üstüne çıkan su ve bu suyun üzerindeki ince buz tabakası’; Dolg. *amdunda* ay. ← Evk. *amnunda ~ amnunna* ay. (DSYY, 1976, s. 45).

Yak. *cāhımda* ‘katran, reçine, sakız’ ← Evk. *n’ahamna* ‘genç melez ağacı sürgünü’ (DSYY, 1976, s. 93).

Yak. *kumadāl* ‘geyik postunun parçaları birbirine eklenerek, çoğunlukla da geyiğin baş kısımları kullanılarak dikilen kadın eyer örtüsü’ ← Evk. *kumalān* ‘geyiğin kafa derisinden kilim’ (DSYY, 1976, s. 123; DSYS, 1995, s. 91).

/d/ < /c/

Bir örnekte /d/ < /c/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *dō* ‘yakın arkadaşta hitap edilirken kullanılan söz’; Dolg. *dā* ‘koca, kocacığım’ ← Etkim.: Etkim. *cē* 1. ‘kan akrabası’ 2. ‘görümce’ 3. ‘(hitap) karı, koca’ 4. ‘yakın arkadaş, yoldaş’ 5. ‘yeğen’ (DSYY, 1976, s. 88; Popov ve Popova, 2004, s. 73; Mir., 2004, s. 193).

5.1.2.7. /s/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda /s/ sesinin kaynaklarından biri Evenkice /s/ sesidir:

Yak. *saxinān* (*saxinān sordoŋ*) ‘çok büyük turna balığı’ ← Etkim. *sakanan* ‘büyük turna balığı’ (DSYY, 1976, s. 205; Mir., 2004, s. 488).

Yak. *saya* ‘el ve ayak parmakları arasındaki boşluk’ ← Etkim. *saya* ‘parmaklar arasındaki boşluk’ (DSYS, 1995, s. 155; Bol., 2000, II, s. 22).

Yak. *alas* ‘geyikte üstkol, pazu kemiği ya da incik’ ← Etkim. *alas* ‘geyiğin arka bacağının inciği, uyluk, kaval kemiği’ (DSYY, 1976, s. 43).

Yak. *avsa* ‘dikiş malzemeleri için deri kese’ ← Etkim. *avsa* ‘kutu’ (DSYS, 1995, s. 35).

/s/ < /ç/

Bazı kopyalarda /s/ < /ç/ ses değişimi gözlemlenmiştir. Aynı sözcüğün /ç/’li varyantı da Yakutçada bulunduğundan bu ses değişiminin kopyalama gerçekleştikten sonra meydana gelmiş olması mümkündür.

Yak. *böksögör* ~ *bökçögör* ‘sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)’ ← Etkim. *mokçaka* ‘sig türünden bir tür somon balığı (coregonus)’ (DSYY, 1976, ss. 67-68).

Yak. *mäksä* ~ *mäkçäkä* 1. ‘geyik derisinden kısa erkek paltosu’ 2. ‘evde giyilen kısa palto’ ← Etkim. *məkçukē* ‘erkekler için kışlık kürk kaftan’ (DSYY, 1976, s. 169).

Yak. *mōmüsä* ‘ay’ ~ *mōmüçä* 1. ‘kurt’ 2. ‘kutup ayısı’ ← Etkim. *māməçə* ‘ay’ (DSYY, 1976, s. 163; Novgorodov, 2009, s. 220).

Yak. *nūsārā* ‘yedi yaşından büyük erkek geyik’ ~ *mūçārā* ‘altı yaşında erkek geyik’ ← Evk. *muçərī* ‘altı yaşındaki geyik’ (DSYY, 1976, s. 168, 176).

/s/ < /h/

Bazı kopyalarda Evenkice ve Evence /h/ sesine karşılık Yakutça kopyalarda /s/ bulunmaktadır. Bu ses olayında standart Yakutçadaki söz başı /s/ etkili olmuş olabileceği gibi kopyalamanın tanıklanmamış farklı Evenkice sözcükler üzerinden yapılmış olması da mümkündür.

Yak. *sartı* ~ *sattu* ‘üç yaşında dişi geyik’ ~ *hattı* ‘iki yaşında dişi geyik’ ← Evn. *hattı* ‘dişi geyik (bir - iki yaşında evcil geyiğin dişisi)’ (DSYY, 1976, s. 204, 226; SSTMYa, 1977, s. 68).

Yak. *muohuku* ‘tüfek kılıfı’ ~ *muosuku* ay. ← Evk. *mōhik* ~ *mōhuk* ay. (DSYY, 1976, s. 166; DSYS, 1995, s. 128; Novgorodov, 2009, s. 220).

Yak. *sāmin* ‘geyiğin üst dudağı’; Dolg. *hāmin* ‘dudak’ ← Evk. *həmun* ‘dudak’ (DSYY, 1976, s. 224; Novgorodov, 2009, s. 231; Petrov, 2015, s. 49).

5.1.2.8. /c/

Çağdaş Evenki alfabesinde /c/ sesi için bir harf bulunmaz; /d/ ve /c/ sesleri için /d/ harfi kullanılır. /c/ sesi, Latin temelli ilk Evenki alfabesinde *ç* ve Tsintsius tarafından kullanılan alfabede *ç* ile gösterilmiştir: *дуктə* ~ *çiktə* ~ *çūkmə* ‘orman meyvesi’ (Vasilyeviç, 1933, s. 36; SSTMYa, 1975, s. 256; Bol., 2000, I, s. 163).

/c/ = /c/

Yakutça kopyalardaki /c/, çoğunlukla kaynağını Evenkicede /d/ ve /c/ arasında telaffuz edilen bu palatal sestem almaktadır. Evenkice /c/ söz başında ve ortasında Yakutça kopyalarda çoğunlukla korunmaktadır:

Yak. *camkan* ‘sivrisineklerden ya da yağmurdan korunup altında uyumak için yatağa ya da yere çadır şeklinde gerilen küçük ince örtü’ ← Evk. *camkan* 1. ‘örtü’ 2. ‘cibinlik’ 3. ‘kadın çadırı’ (DSYS, 1995, s. 68; Mir., 2004, s. 219).

Yak. *cantakī* ‘kutup porsuğu’ ← Evk. *cantakī* ‘kutup porsuğu’ (DSYS, 1995, s. 68).

Yak. *äcigān* 1. ‘Yana nehrinin su bölümü çizgisinden Lena ırmağına doğru eğimli bölge’ 2. ‘nehirlerin ve akarsuların alt kısmında bulunan yer ve orada oturan insanlar’ ← Evk. *äcīgən* ‘nehirin aşağı kesiminde oturan sakinler’ (DSYS, 1995, s. 246).

Yak. *culxa* ‘gemilerin işlemesine elverişli (buzsuz) su durumu; buzdan temizlenme, buzun erimesi’ ← Evk. *yülku* ~ *culku* ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ < Evk. *yu-* ‘doğmak, çıkmak’ (Pek., 1959, s. 861; Popov, 1986, s. 59, 61; Novgorodov, 2009, s. 206).

/c/ < /y/

Bazı kopyalarda Evenkice /y/ sesinin Yakutçada /c/’ye değiştiği gözlemlenmiştir. Aynı ses değişimi Yakutçadaki Rusça kopyalarda da görülmektedir: Yak. *cākır* ‘gemi çapası’ ← Rus. *yakor*’ ay., Yak. *cāt* ‘zehir’ ← Rus. *yad* ay. vb.

Yak. *cāḡı* 1. ‘tundra’ 2. ‘tundradaki sırt, tepe’ ← Evk. *yāḡı* ‘dağ zirvesi’ (DSYY, 1976, s. 92; Mir., 2004, s. 795).

Yak. *cūkāḡdi* ‘geyikte binek eyeri’ ← Evk. *yūkəḡ* (*yūkəḡki*) ‘(kadın) eyeri’ (SSTMYa, 1975, s. 350; DSYY, 1976, s. 100).

Yak. *cūktā* 1. ‘kışın donmayan dere’ 2. ‘toprağın donması sırasında yer altı sularının yüzeye çıktığı bataklık yer, buzun üstüne çıkan suyun üzerindeki ince buz tabakası’ 3. ‘güneş ışınlarının nüfuz etmediği, buz çözülmeyen veya az çözülen yer’ ← Evk. *yūktu* ‘pınar, kaynak, dere’ (DSYS, 1995, s. 73).

/c/ < /n'/

Bazı Yakutça sözcüklerde /c/ < /n'/ ses değişimi gerçekleşmiştir. Bu ses değişimi /y/ üzerinden gerçekleşmiş olabilir. Dolgancada, Yakutça söz ortasında /y/'ye karşılık /ń/ bulunması daha eskicil bir özelliktir: krş. Yak. *iyä* 'anne'; Dolg. *inä* ay. vb.

Yak. *caŋta* 'bodur çam' ← Evk. *n'aŋta* 'sedir kozası; çam fıstığı' (DSYS, 1995, s. 69, 95).

Yak. *cayba* 'Aldan ırmağının sol tarafında bulunan, 26-30 cm. uzunluğunda kırmızı etli bir tür balık' ← Evn. *n'ayva* 'kırmızı etli bir tür göl balığı' (Pek., 1959, s. 773; DSYS, 1995, s. 137).

Yak. *cāhimda* 'katran, reçine, sakız' ← Evk. *n'āhimda* 'genç melez ağacı' (DSYY, 1976, s. 93; Mir., 2004, s. 442).

/c/ < /ç/

Üç örnekte /c/ < /ç/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *ucurba* 'demet, bağlam' ← Evk. *uçivuvun* 'makara, bobin' (DSYY, 1976, s. 258; Bol., 2000, II, s. 232).

Yak. *cılıhun* 1. 'yüksek, ince genç melez ağacı' 2. 'nehir vadisinde yetişen uzun ve düz melez ağacı' ← Evk. *çinəhun* 'melez ağacı' (DSYY, 1976, s. 102; Mir., 2004, s. 721; STBUT, 2004-2018, III, s. 499).

Yak. *coŋgu* 'uzağa gitmemesi için geyiğin boynuna bağlanan büyük tahtadan gövde' ← Evk. *çəŋgəy* 'kaçmasını önlemek için geyiğin boynuna bağlanan sopa' (DSYS, 1995, s. 71, 239).

/c/ türemesi

Bir örnekte /c/ türemesi tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni kopyanın melez (hibrit) sözcük olması olabilir:

Yak. *cabsa* ‘marangozluk aletleri kutusu?’ ← ? Yak. *cāhık* ‘kutu’ + Evk. *avsa* ‘kutu’ (DSYS, 1995, s. 35; 68).

/c/ < /d/

İki sözcükte /c/ < /d/ değişimi gerçekleşmiştir:

Yak. *cālkān* 1. ‘yük çadırı’ 2. ‘ayaklı platform, ambar’ 3. ‘su, buz konulan ambar’ ← Evk. *dālkān* 1. ‘kazıklar üzerinde kurulmuş ambar’ 2. ‘kazıklar üzerindeki tahta döşeme’ (DSYY, 1976, s. 103; DSYS, 1995, s. 74; Mır., 2004, s. 188).

Yak. *ōlcūn* ‘geyik derisinden ya da güderiden yapılmış çadır örtüsü’ ← Evk. *aldun* ‘örtü (çadırın, alt kısım)’ (DSYY, 1976, s. 193; SSTMYa, 1977, s. 448).

/c/ < /g/

Bir kopyada /c/ < /g/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *cılık* Yak. *cılık* 1. ‘üç yaşında koşuma koşulmamış, binilmemiş semiz geyik’ 2. ‘iğdiş edilmiş geyik’ 3. ‘üç yaşında, otlayıp tavlanan geyik’ ← Evn. *gilrak* ‘iş geyiği’ (DSYY, 1976, s. 102; STBUT, 2004-2018, III, s. 495).

/c/ < /q/

Bir kopyada Yakutçada /c/’nin kaynağı Evence /q/ sesidir:

Yak. *cabacı* (*xara cabacı*) ‘tundra kekliği’ ← Evn. *kabāv* ~ *qabcaqa* (*kabēv* ~ *kabēu* ~ *kab’āev* ~ *qabca* ~ *qabcıqa* ~ *kabiv*) ‘keklik’ (SSTMYa, 1975, s. 357; DSYY, 1976, s. 281).

/c/ < /l/

Bir sözcükte /c/ < /l/ ses değişimi tespit edilmiştir. Kopyalamanın Evence üzerinden gerçekleşmiş olması da mümkündür: krş. /c/ < /ń/.

Yak. *captān* ‘balıkta kuyruk yüzgeci’ ← Evk. *lāpçā* (*lopçon*) 1. ‘(balık) kuyruğu’ 2. (balık) yüzgeci’; Evn. *n’apça* (*napça*) 1. ‘(balık) kuyruğu’ 2. ‘(balık) yüzgeci’ (SSTMYa, 1975, s. 494; DSYS, 1995, s. 69; Korkina, 1992, ss. 106-107).

/c/ < /t/

Evenceden kopyalanan bir sözcükte /c/ < /t/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *himciçān* ‘sivrisinek’ ← Evn. *humtəçən* ‘sinek, tatarcık’ (DSYY, 1976, s. 217, 227).

5.1.2.9. /ç/

/ç/ = /ç/

Az sayıda örnekte görülen ses değişimleri haricinde Evenkice - Yakutça /ç/ = /ç/ denkliği bütün kopyalarda korunmaktadır:

Yak. *çopko* ‘sel yarığı, geniş ve uzun yar, hafif eğimli alçak vadi’ ← Evk. *çopko* ‘çukur, girinti’ (DSYS, 1995, s. 233).

Yak. *çalāx* 1. ‘kızakta kolanın geçirildiği delikli tahta ya da boynuz’ 2. ‘tuzaktaki ince yatay çubuk’ 3. ‘kapandaki ince yatay çubuk’; Dolg. *çalāk* ‘kızakta kolanın geçirildiği delikli tahta ya da boynuz’ ← Evk. *çalak* ‘geyik koşumundaki blok’ (DSYY, 1976, s. 296, 304).

Yak. *çımka* ‘çadırda ateş ve giriş arasında bulunan iki dikey direk’; Dolg. *çımka* ‘çadırın ortasında bulunan, *ikāptin*’i (çadırda ocağın üstüne kazanın, çaydanlığın asıldığı yatay sırtığı) tutan direk; çadırda ateş ve giriş arasında bulunan iki dikey direk’ ← Evk. *çīmka* ‘(giriş ve ocak arasındaki) çadırın orta direği’ (DSYY, 1976, s. 305; Ubryatova, 1985a, s. 62).

Yak. *aça* ‘geyiğin bağırsak yağı’; Dolg. *aça* ‘geyiğin bağırsağı’ ← Evk. *haça* ‘bağırsak çevresi yağı, yağla kaplı bağırsaklar’ (DSYY, 1976, s. 54; Stach., 1993, s. 27).

/ç/ < /g/

Bir örnekte /ç/ < /g/ ses değişimi tespit edilmiştir. Değişimin nedeni yüksek ihtimalle örneksemedir: krş. *açāxta I*.

Yak. *açāxta* ‘yara kabuğu’ ← Evk. *igakta ~ ihāktə* ay. (DSYY, 1976, s. 54).

/ç/ < /s/

Bir sözcükte /ç/ < /s/ ses değişimi tespit edilmiştir. Ses değişiminin nedeni uzak benzeşmedir:

Yak. *çaçarı* ‘iki yaşında dişi geyik’ ← Evk. *saçarı* ‘iki yaşında dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 205, 297).

/ç/ < /t/

Dört sözcükte /ç/ < /t/ ses değişimi meydana gelmiştir:

Yak. *çīgdilān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’ ← Evk. *tıgdālān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük’ (DSYY, 1976, s. 86, 298; DSYS, 1995, s. 185).

Yak. *xamıçı* ‘huş ağacı kabuğundan dört köşeli düz kap’ ← Evk. *kamit* ‘et ve balık için huş ağacı kabuğundan sepet, kutu’ (DSYS, 1995, s. 215, 216).

Yak. *labıkça* ‘İzlanda yosunu’ ~ *labırça* ‘ren geyiği yosunu’ ← Evk. *lavikta ~ labikta ~ lavukta* ‘ren geyiği yosunu’ (Pek., 1959, s. 1459; DSYY, 1976, s. 149; Novgorodov, 2009, ss. 214-215).

Yak. *ürügüpçün* ‘geyiğin boynunda yer alan, geyiğin uzaklaşmaması için takılan sopanın bağlandığı söğüt halka’ ← Evk. *urgəptun* ‘(başparmak) yüzüğü’ (DSYS, 1995, s. 209; Vasilyeviç, 2005, I, s. 192).

/ç/ < /d/

Bir örnekte /ç/ < /d/ ses değişimi tespit edilmiştir. Değişimin nedeni Evenkice sözcükteki /ç/ nedeniyle gerçekleşen ünsüz benzeşmesidir.

Yak. *çuxxa* ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ ← Evk. *dukçā* 1. ‘çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış kalan yer’ 2. ‘buzda açılmış delik’ (DSYY, 1976, s. 304; Mir., 2004, s. 172).

/ç/ < /c/

Bir örnekte /ç/ < /c/ ses değişimi belirlenmiştir:

Yak. *çugdān* ‘bir tür ağaç’ ← Evk. *cugda* ‘ıhlamur’ (DSYS, 1995, s. 72, 235).

/ç/ < /k/

Bir örnekte gerileyici ses benzeşmesi nedeniyle /ç/ < /k/ ses değişimi yaşanmıştır:

Yak. *māççikā* ‘Sibirya misk geyiği’ ← Evk. *mākçākā* ay. (DSYS, 1995, s. 131).

5.1.2.10. /n/

/n/ = /n/

Evenkice /n/ Yakutça kopyalarda tüm pozisyonlarda çoğunlukla /n/ olarak korunmaktadır:

Yak. *nakita* ‘ayı’ ← Evk. *nakīta* ‘ayı derisi, ayı’ (DSYY, 1976, s. 173).

Yak. *nalba* 1. ‘balık tutmak için söğüt çubuklarından ya da genç melez ağacından yapılan örgü çit’ 2. ‘balık tutmak için suyun dar ve uygun yerinde kurulan çit’ 3. ‘ilkbaharda yangınları söndürmek için kullanılan bir önceki yıla ait ıslak ot yığınları’ ← Evk. *nalba* ‘örgü kirtil’ (DSYY, 1976, s. 173).

Yak. *bārikān* ‘topaç’ ← Evk. *pārīkān* ‘topaç’ (Afanas’jev ve Xaritonov, 1968, s. 75; Mir., 2004, s. 484).

Yak. *iktānā* 1. ‘iki, üç yaşında erkek geyik’ 2. ‘üç yaşında erkek geyik’ 3. ‘doğumundan dördüncü yaşının baharına kadar erkek geyik’ 4. ‘üç yaşında boğa’ ← Evk. *iktānə* ‘iki-üç yaşında erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 105; STBUT, 2004-2018, III, s. 604).

/n/ < /n’/

Bazı Yakutça kopyalarda /n/ sesi Evenkice ve Evence /n’/ sesinden gelişmiştir:

Yak. *nalbıkta* ‘yosun’ ← Evk. *n’albakta* ‘orman yangını üzerinde büyüyen genç çimen’ (DSYY, 1976, s. 173).

Yak. *nāhūçān* ‘dişi dağ koyunu’ ← Evn. *n’amiçan* ‘üç yaşını geçmiş dişi geyik’ (DSYS, 1995, s. 136).

Yak. *nāmıkta* ‘yumuşak sepetçi söğüdü’ ← *n’alikta* ‘yabani biberiye (ledum)’ (SSTMYa, 1975, s. 246; DSYY, 1976, s. 172, 173).

/n/ < /m/

Bazı kopyalarda genizsil /m/ ünsüzü yine genizsil bir ses olan /n’/ye değişmiştir:

Yak. *ançıkā* ‘Sibiryaya vizonu’ ← Evk. *amçikā* ‘kokarca’ (DSYY, 1976, s. 46; DSYS, 1995, s. 39).

Yak. *xaltāna* ‘yazın geyiklerin güneşten ve sivrisineklerden korunması amacıyla yapılan çardak’ ← Evk. *kaltāma* ‘geyiklerin sıcaktan ve sineklerden korunması için yapılan gölgelik’ (DSYY, 1976, s. 277).

Yak. *nūsārā* ‘yedi yaşından büyük erkek geyik’ ← Evk. *muçərī* ‘altı yaşındaki geyik’ (DSYY, 1976, s. 168, 176).

Bir örnekte ses benzeşmesi ve örneksime nedeniyle /n/ < /m/ ses değişimi yaşanmıştır:

Yak. *innākā* ~ *innökō* ‘olta kamışı’ ← Evk. *inmākə* ‘kamış olta, olta iğnesi’ (DSYS, 1995, s. 78, 79). Sözcükteki değişimde Yakutça *innä* ‘iğne’ sözcüğünden kaynaklanan örneksime ve -n- etkisiyle oluşan benzeşme etkili olmuştur.

/n/ < /ŋ/

Bazı sözcüklerde /n/ < /ŋ/ değişimine rastlanmıştır. /ŋ/ sesi hem Evenkicede hem de Yakutçada bulunduğundan bu değişimin nedeni açık değildir.

Yak. *xāml̄da* ‘geyiğin boynuzuna asılan ve ses çıkaran tahta parçası’ ← Evk. *kaŋāldr̄a* ~ *kaŋald̄a* ‘çan, zil’ (DSYY, 1976, s. 273, 279).

Yak. *hianān* (*köppōx hianāna*) ‘kertenkele’ ← Evk. *sēŋān* ‘tatlısu gelinciği, lota’ (DSYY, 1976, s. 118, 219).

Bir örnekte ayrışma tespit edilmiştir:

Yak. *borōngo* ~ *borōnkō* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ ← Evk. *boroŋo* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYY, 1976, s. 65; (Mır., 2004, s. 97).

/n/ türemesi

Bazı Yakutça kopyalarda /n/ türemesine rastlanmıştır. Evenkicede söz sonu /n/ düşmesi yaygın görülen bir ses olayı olduğundan bu durumun nedeni bazı kopyalarda sözcüğün tanıklanmamış bir Evenkice sözcükten kopyalanması olabilir.

Yak. *axtam̄in* ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ ← **aktam̄i*, bk. Evk. *akta-m̄i* ‘iğdiş etmek’ (DSYY, 1976, s. 54).

Yak. *hūmgān* ‘kiler olarak kullanılan küçük çadır’ ← Evk. *nēmŋa* ‘nemden korunması için iki direğe yerleştirilmiş bir dizi kap’ (DSYY, 1976, s. 181).

Yak. *uruŋān* ‘çene’; Dolg. *uruŋān* ‘şakak’ ← Evk. *urumŋa* ‘şakak’ (DSYS, 1995, s. 206; Stach., 1993, s. 246).

/n/ yitimi

Bazı kopyalarda söz sonu /n/’nin düştüğü gözlemlenmiştir. Bu duruma Evenkice diyalektlerinde de rastlanmaktadır: Ör. Evk. *çakçakān* ~ *çakçakā* 1. ‘tümsek’ 2. ‘tepe’ (Mır., 2004, ss. 739-740). /n/ yitiminin sözcük kopyalandıktan sonra mı gerçekleştiği yoksa bu şekilde mi kopyalandığı her zaman net değildir.

Yak. *çäkçäkä* ‘tümsek, küçük toprak tümseği’; Dolg. *çäkçäkä* ay. ← Evk. *çäkçäkän* ‘tümsek, küçük toprak tümseği’ (DSYY, 1976, s. 307).

Yak. *imağa* ‘albino geyik yavrusu’; Dolg. *imaga* ‘(erken doğmuş geyik yavrusu gibi) zayıf, güçsüz’ ← Evk. *imagan* ‘albino geyik yavrusu’ (SSTMYa, 1975, s. 312; DSYY, 1976, s. 312).

Yak. *säbsäki* ‘çayır çekirgesi’; Dolg. *säpsäki* ‘çayır çekirgesi’ ← Evk. *sivsikün* ‘çayır çekirgesi’ (Stach., 1993, s. 209; DSYS, 1995, s. 172; Bol., 2000, II, s. 28).

İki sözcükte /ŋ/ komşuluğundaki /n/ düşmüştür:

Yak. *ünür* ‘geyiğin yük teçhizatlarının yığılması, toplanması’; Dolg. *ünür* ‘paketlenmiş şeyler; geyiğin yük teçhizatlarının yığılması, toplanması’ ← Evk. *inñir* ~ *innir* ‘dügüm, deste’ (DSYY, 1976, s. 269; Stach., 1993, s. 251).

Yak. *suñā* 1. ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ 2. ‘erken doğmuş geyik yavrusu’ 3. ‘geyik cenini’ ← Evk. *sōñā* ‘yeni doğmuş geyik yavrusu’ (DSYY, 1976, s. 215).

/n/ < /d/

Bir sözcükte benzeşme nedeniyle /n/ < /d/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *nöndür* ~ *nöndürä* ‘kızakta arkalık’ ~ *nönnürä* ‘binek kızağının arkılığı’ ← Evk. *dundurin* ‘binek kızağındaki enlemesine ön çeper’ (DSYY, 1976, s. 90, 175; Korkina, 1992, s. 247).

/n/ < /l/

Bir sözcükte /n/ < /l/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *nūçça* 1. ‘Rus’ 2. ‘Rusla ilgili’ ← Evk. *luça* ‘Rus’ (Vas., 1958, s. 242; STBUT, 2004-2018, VI, s. 495).

5.1.2.11. /l/

/l/ = /l/

Evenkice /l/ sesi Yakutça kopyalarda tüm pozisyonlarda korunmaktadır:

Yak. *lāmu* 1. ‘deniz’ 2. ‘deniz kıyısında su altında kalan düzlük yer’ 3. ‘sulu, bataklık yer’; Dolg. *lāmu* ‘deniz’ ← Evk. *lāmu* ‘deniz’ (DSYY, 1976, s. 148; Stach., 1993, s. 173; DSYS, 1995, s. 113).

Yak. *lonkī* ‘kazanı, çaydanlığı ateşin üstüne asmak için kullanılan kanca’; Dolg. *loŋkī* ‘çengel, kanca’ ← Evk. *loŋkī* ‘kazanın, çaydanlığın asıldığı kanca için askı’ (DSYY, 1976, s. 150; Stach., 1998, s. 184).

Yak. *ülüktä* 1. ‘kurutulmuş geyik, sığın eti’ 2. ‘kurutulmuş et’; Dolg. *ülüktä* ‘küçük parçalar hâlinde kurutulmuş geyik eti’ ← Evk. *ulikta* ‘kurutulmuş et’ (DSYY, 1976, s. 268; Stach., 1993, s. 250).

Yak. *oŋolo* ‘köknar kargası’ ← Evk. *oŋolo* ay. (Pek., 1959, s. 1847).

Yak. *çuoŋāl* ‘kap kakak için yer’ ← Evk. *çōŋal* ‘kap kakak için yer’ (DSYY, 1976, s. 302).

/l/ < /r/

Üç sözcükte akıcı diş ünsüzü /r/, /l/’ye değişmiştir:

Yak. *altīnnā*- ‘yerini almak, birbirinin yerine geçmek, değişmek’ ← Evk. *artin* ‘sıra, nöbet’ (DSYY, 1976, s. 51; DSYS, 1995, s. 38).

Yak. *cıllık* 1. ‘üç yaşında koşuma koşulmamış, binilmemiş semiz geyik’ 2. ‘iğdiş edilmiş geyik’ 3. ‘üç yaşında, otlayıp tavlanan geyik’ ← Evn. *gilrak* ‘iş geyiği’ (DSYY, 1976, s. 102; STBUT, 2004-2018, III, s. 495).

Yak. *uolbāt* 1. ‘bir tür orman meyvesi’ 2. ‘siyah frenk üzümü’ ← Evn. *ōrbat* ‘siyah frenk üzümü’ (DSYY, 1976, s. 260; DSYS, 1995, s. 203; Novgorodov, 2009, s. 235).

/l/ türemesi

Bazı sözcüklerde görülen /l/ türemesi, tanıklanmamış Evenkice sözcükler ile ilgili olmalıdır. Öte yandan Yakutça sözcük, Evenkice sözcüklerden daha eskicil özellikler taşıyıp sözcüğün ilk hâlini koruyor da olabilir:

Yak. *bātılı* ~ *bōtulu* 1. ‘yonga’ 2. ‘kazıklar üzerindeki çit’ ← Evk. *vōta* ~ *gōta* ~ *ηōta* ‘çit, tahta perde; ren geyikleri için çitle çevrili yer; nehirde blokaj, kaz avı için yığılmış ağaçlardan engel’ ← Klasik Moğ. *qota* ‘koyun ağılı; şehir’; Kalm. *χot^o* ‘tahta perde, çit’ (Pek., 1959, s. 410; DSYY, 1976, s. 65; Kałużyński, 1982, s. 262).

Yak. *cukāñıl* ‘geyikte binek eyeri’ ← Evk. *yukəñ* ‘kadın binek eyeri’ (DSYY, 1976, ss. 99-100).

/l/ yitimi

Bir örnekte -l- düşmesi tespit edilmiştir:

Yak. *cukāx* 1. ‘biriyle aynı evde, dairede, odada kalan kişi’ 2. ‘insana daima eşlik eden şey’ ← Evk. *culgāk* ‘dairede, çadırda komşu’ (STBUT, 2004-2018, III, s. 433; Mir., 2004, s. 209).

/l/ < /n/

Yakutçadaki Evenkice kopyalarda /l/ < /n/ değişimi yaygın şekilde görülmektedir:

Yak. *cılıhun* 1. ‘yüksek, ince genç melez ağacı’ 2. ‘nehir vadisinde yetişen uzun ve düz melez ağacı’ ← Evk. *çinəhun* ‘melez ağacı’ (DSYY, 1976, s. 102; Mir., 2004, s. 721; STBUT, 2004-2018, III, s. 499).

Yak. *kāñkil* ‘seyrek ağaçlı, çamla karışık yüksekte bulunan orman’ ← Evk. *kəñkən* ‘yokuş, yamaç, bayır’ (DSYS, 1995, s. 110).

Yak. *kuoyabil* ~ *kuyabil* ~ *kuyābil* ‘çalılıklardan orman meyvesi toplamak için kullanılan huş ağacı kabuğundan küçük kap’ ← Evk. *guyavūn* ‘orman meyvesi toplamak için kullanılan koni şeklinde huş ağacı kabuğundan kap’ (DSYY, 1976, s. 120, 124; DSYS, 1995, s. 90).

Yak. *liptä* ‘avluda odun kesmek için ayrılan yer’ ← Evk. *niptə* ‘iğne yapraklı dallardan döşek’ (DSYY, 1976, s. 174; DSYS, 1995, s. 134).

Yak. *tüktäbil* ‘kurutulmuş balığı ufalamak için kullanılan bir tür küçük tokmak’ ← Evk. *duktävün* ‘havan, döveç’ (DSYY, 1976, s. 251).

/l/ < /ŋ/

Bir örnekte /l/ < /ŋ/ ses değişimi tespit edilmiştir. Bu değişim /l/ üzerinden gerçekleşmiş olmalıdır:

Yak. *silpän* ‘avda şans, başarı’ ← Evk. *siŋkən* 1. ‘avda başarı’ 2. ‘sahipsiz bölgelerin av yyesi’ 3. ‘inanişaya göre avda başarı getiren böcek’ (DSYY, 1976, s. 206; Mır., 2004, s. 506).

/l/ < /d/

Bir örnekte /l/ < /d/ ses değişimine rastlanmıştır:

Yak. *lumtu* ‘sedir’ ← Evk. *dulku* ‘kızılağaç’ (DSYY, 1976, s. 151; Mır., 2004, s. 173).

Kimi örneklerde /l/ komşuluğundaki sesler benzeşmeye uğramıştır. Yakutça kopyalardaki /l/ < /d/ ses değişimi bu durumun en yaygın örneğidir:

Yak. *toŋollo* ~ *toŋulla* 1. ‘geyik kızıağının önünde bulunan kolanın takıldığı delikli ahşap ya da boynuz parça’ 2. ‘söğütten bükülerek yapılan kızıağın önündeki kavis’ ← Evk. *toŋoldo* ‘daire, halka’ (DSYY, 1976, ss. 242-243).

Yak. *ābillä* ‘telkuyruk ördeği’ ← Evk. *āvaldī* ‘telkuyruk ördeği’ (SSTMYa, 1975, s. 10; STBUT, 2004-2018, XV, s. 407).

/l/ < /y/

Bir örnekte söz sonu /y/ sesi /l/’ye değişmiştir:

Yak. *maŋxal* 1. ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ 2. ‘kısır (kadın hk.)’ ← Evk. *vaŋgay* ~ *vaŋkay* ‘kısır dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 157).

5.1.2.12. /r/

/r/ = /r/

Evenkice ve Yakutçada sözcükler birincil olarak *r-* ile başlamazlar. Yakutçadaki Evenkicede kopyalar açısından da aynı durum söz konusudur. Söz ortası ve sonunda Yakutça kopyalarda Evenkice /r/ genellikle korunmaktadır. İncelediğimiz kopyalarda ve Evenkice kaynak sözcüklerde söz başı /r/ tanıklanmamıştır.

Yak. *açarūn* ‘deri çadır örtüsünün üst kısmı’ ~ *açurum* ‘soba bacası’ ← Evn. *açurun* ~ *açurin* ‘çadır örtüsünün duman deliğinin yakınındaki kısmı’ (DSYS, 1995, s. 45; Robbek ve Robbek, 2005, s. 49).

Yak. *bıra* ‘derede derin yer’ ← Evk. *bira* ‘ırmak’ (DSYY, 1976, s. 77).

Yak. *aydār* ‘yaban domuzu’ ← Evk. *aydar* ‘erkek yaban domuzu’ (DSYY, 1976, s. 42).

/r/ < /l/

Bazı sözcüklerde /r/ < /l/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *cüöräkān* ‘tavşan’ ← Evk. *cələkī* ‘kakım’ (DSYY, 1976, s. 101).

Yak. *därkän* ‘eski geleneklere göre avlanmış hayvanın kemiklerini ağaca asma’ ← Evk. *dälkən* 1. ‘kazıklar üzerinde kurulmuş ambar’ 2. ‘kazıklar üzerindeki tahta döşeme’ (DSYY, 1976, s. 92; Mir., 2004, s. 188).

(59) Evenkice

<i>Əməgə-r-və</i>	<i>dälkən-dū</i>	<i>nā-rə-n</i>
eyer-ÇK-BEL	ambar-YÖN	koymak-GEN-3TK

‘Eyerleri ambara koydu’ (Mir., 2004, s. 188).

Yak. *nārpä* ‘sig cinsi bir tür somon (*coregonus peled*)’ ← Evk. *nalimpe* ay. (DSYY, 1976, s. 177; Bol., 2000, I, s. 381).

/r/ türemesi

Bir sözcükte ünlü uzunluğundan kaynaklı /r/ türemesi meydana gelmiştir:

Yak. *kūrkāyi* ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven (genellikle erkek geyik hk.)’ ← Evk. *kukāin* ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven’ (DSYY, 1976, s. 134).

5.1.2.13. /y/

/y/ = /y/

Evenkice söz başı /y/ Yakutçada /c/ ve /ñ/ sesleriyle temsil edilmektedir. Evenkice /y/, söz ortasında ve sonunda ise çoğunlukla korunmaktadır.

Yak. *ayān* ‘nehir körfezi, koy; nehirle bağlantılı küçük göl’ ← Evk. *ayān* 1. ‘eski meca, kuru nehir yatağı’ 2. ‘ırmak kolu, çay’ 3. ‘körfez’ 4. ‘kıyı oku’ (DSYS, 1995, s. 37; Mir., 2004, s. 67).

Yak. *kuoçay* 1. ‘geyiğin ayak derisinin altındaki doku tabakasını kazımaya yarayan taş kazağı’ 2. ‘deri altı doku tabakası’ ← Evk. *koçay* ‘kazağı’ (DSYY, 1976, s. 126; Novgorodov, 2009, s. 210).

Yak. *abīy* ‘ayı’ ← Evk. *abāy* ay. (DSYS, 1995, s. 35; Mir., 2004, s. 750).

/y/ türemesi

Çok sayıda kopyada /y/ türemesi tespit edilmiştir. Ses türemesinin nedeni örnekseme ve uzun ünlülerdir:

Yak. *agday-* ‘azarlamak’ ← ? Evk. *agdī-* ‘gürlemek’ (DSYS, 1995, s. 35). Sözcükteki /y/ türemesinin nedeni *arbay-* ‘dağınık olmak’, *ārgiy-* ‘dönmek’ gibi /y/ ile biten çok sayıda fiile örnekseme olabilir.

Uzun ünlüler ve *aī ~ aī̄* ve *öü* ünlü çiftleri de söz ortasında ve sonunda /y/ türemesine yol açmıştır:

Yak. *ayıktıra* ‘kabağı lifli bir tür çalı’ ← Evk. *aīktamkura* ‘hanımeli (çalı)’ (DSYY, 1976, s. 42).

Yak. *bobukuy* ‘tavşan’ ← Evk. *mombokī* ‘beyaz tavşan’ (DSYY, 1976, s. 63; Mir., 2004, s. 365).

Yak. *xabıyaxān* ‘keklik’ ← Evk. *kavēkān ay. < Evk. *kavekān* ‘keklik’ (DSYY, 1976, s. 275).

Yak. *lōrüyä* ‘kelebek’ ← Evk. *lārē* ‘kelebek’ (DSYY, 1976, s. 151; DSYS, 1995, s. 115).

Yak. *kūkāyi* ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven (genellikle erkek geyik hk.)’ ← Evk. *kukāin* ‘tos vuran, boynuzla vurmaya seven’ (DSYY, 1976, s. 134).

/y/ < /k/

Bir sözcükte /y/ < /k/ ses değişimi tespit edilmiştir. Değişimin nedeni açık değildir:

Yak. *çurpuyā* ‘sivri tepeli kayalar’ ← Evk. *çurbukā* ‘tepecik, tepe, bir şeyin yığını’ (DSYY, 1976, s. 303; DSYS, 1995, s. 236).

/y/ < /h/

Bir sözcükte /y/ < /h/ ses değişimi meydana gelmiştir:

Yak. *dalbayīk* ‘kurt’ ← Evk. *dolbohik* ‘kurt’ (DSYS, 1995, s. 64; Mir., 2004, s. 167).

5.1.2.14. /ń/

/ń/ = /n’/

Genizsil ve damaksıl bir ünsüz olan Yakutça /ń/ ve /n’/ sesleri her iki dilde de bulunduğundan kopyalama açısından çekici özellik taşımaktadır. Bu ses çağdaş Evenki alfabesinde ayrı bir harfle belirtilmeden yazılır. SSTMYa gibi farklı çalışmalarda

genellikle *n* ile transkribe edilen Evenkice bu ses Yakutça kopyalarda *çoğunlukla /ń/* ile temsil edilmektedir.

Yak. *ńami* ‘dişi geyik’ ← Evk. *n’ami* ‘dişi geyik, evcil dişi geyik’ (DSYS, 1995, s. 137).

Yak. *ńuńi* ‘geyiğin baldırı, incik kemiği’ ← Evk. *n’uńi* 1. ‘baldır’ 2. ‘uyluk’ 3. ‘kas’ (DSYY, 1976, s. 180, Mir., 2004, s. 432).

Yak. *dağáńna* ‘geyiğin uyluk kısmı’ ~ *dağáńnax* ‘kol ya da uyluk kemiği’ ← Evk. *dagan’a* ‘uyluk kemiği; kol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 84).

/ń/ < /y/

İki sözcükte */ń/ < /y/* ses değişimi tespit edilmiştir. Yakutça *kuńarkān* sözcüğündeki */ń/* sesi (> Evk. */y/*) nedeniyle Yakutça kopya daha eskicidir ve sözcük muhtemelen farklı bir varyanttan Yakutçaya kopyalanmıştır. Diğer sözcükteki ses değişiminde hece düşmesi etkili olmuştur.

Yak. *kuńarkān* 1. ‘iki-üç yaşında yabani geyik’ 2. ‘genç yabani geyik’ 3. ‘yabani geyik yavrusu’ ← Evk. *kuyarka* ‘sığın’ (DSYY, 1976, s. 121).

Yak. *xomńūllā-* ‘av hayvanını yaralamak’ < Yak. *xoyobun* ‘yaralı (av hayvanı hk.)’ ← Evk. *goyovun* ‘yara, yaralı’ (DSYS, 1995, s. 225; DSYY, 1976, s. 287).

/ń/ < /m/

Bir sözcükte */ń/ < /m/* değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *ńāńkārā* ‘geyik heybesi’ ← Evn. *muńğārā* ‘heybe’ (DSYY, 1976, s. 170; DSYS, 1995, s. 140).

/ń/ < /n/

Kimi Yakutça kopyalarda /ń/ < /n/ değişimi tespit edilmiştir. Evenkice sözcüklerde de aynı alternasyon yaygın olarak görüldüğünden bu sözcüklerin tanıklanmamış /ń/'li bir varyanttan kopyalanıp kopyalanmadıkları net değildir: krş. *niptä, nurī*.

Yak. *nōkü* 1. 'biriktirilmiş erzak, yiyecek, ihtiyat olarak hazırlanmış şey' 2. 'direkler üzerindeki depolama kulübesi' ← Evk. *nāku* 'depolama kulübesi, ambar, direkler üzerindeki kiler; geçici olarak bırakılmış eşya' (DSYY, 1976, s. 180).

Yak. *nuoçarık* 'demlik' ← Evn. *nōçaruk* ay. (DSYY, 1976, s. 180).

/ń/ < /ŋ/

Bir sözcükte /ń/ < /ŋ/ deęişimi tespit edilmiştir:

Yak. *küörbāññä* 'erkek geyik' ← Evn. *korbaŋə* 'yabani geyiğin, sığınımın erkeği' (DSYY, 1976, s. 132).

/ń/ < /c/

Bir sözcükte /ń/ < /c/ ses deęişimi görülmektedir:

Yak. *ńibarga* 'daę koyununun patikası' ← Evk. *cugarma* 'çıęır, keęiyolu' (Vas., 1958, s. 138; DSYS, 1995, s. 139).

/ń/ < /l/

Bir sözcükte /ń/ < /l/ ses deęişimi tespit edilmiştir. Ses deęişimi /ń/ < /n/ < /l/ şeklinde gerçekleşmiş olmalıdır:

Yak. *ńūça ~ nūçça* 1. 'gezgin tüccar' 2. 'ayın sırasında gökyüzüne yükselirken şamana eşlik eden ruhların adları' 3. 'Rus' ← Evk. *luça* 'Rus' (Vas., 1958, s. 242; DSYY, 1976, s. 180; DSYS, 1995, s. 139).

5.1.2.15. /g/

/g/ = /g/

Söz başında ve ortasında /g/ = /g/ denkliği çoğunlukla korunmaktadır:

Yak. *bugdī* ‘alacalı, alaca, alaca don’; Dolg. *bugdī* ay. ← Evk. *bugdı* ‘alacalı, alaca, çil’ (DSYY, 1976, s. 70).

Yak. *būgana* ‘ayının in kazarken çıkardığı yığın hâlinde toprak’ ← Evk. *bugan* ‘in kazarken ayının dışarıya attığı toprak’ (DSYS, 1995, s. 56).

Yak. *gādik* ‘yumurtlamış köpek som balığı’ ← Evk. *gēdik* ‘nehirin kaynağında ölen balık’ (Vas., 1958, s. 84; DSYS, 1995, s. 62).

/g/ < /m/

Bazı kopyalarda Yakutça /g/’nin kaynağı Evenkice /m/’dir. Bu ses değişiminin /b/ üzerinden gerçekleşmiş olması mümkündür:

Yak. *anıga* ~ *anıgı* ‘erkek dağ koyunu’ ← Evk. *anam* ‘çiftleşmeden önce sığın’; Evn. *anana* ‘erkek dağ koyunu’ (DSYY, 1976, s. 47; Kałuzyński, 1982, s. 262; DSYS, 1995, s. 39).

Yak. *nāgıtık* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ ← Evk. *injamukta* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYY, 1976, s. 177; SSTMYa, 1975, s. 317).

/g/ < /k/

Pek çok sözcükte Evenkice /k/ sesinin ötümlüleşerek /g/’ye değiştiği gözlemlenmiştir. Değişim çoğunlukla iki ünlü arasındadır:

Yak. *culagır* ‘çıplak, düz, cavlak’ ← *culakir < Evk. *culakin* ‘bitkisiz, çıplak’ (DSYY, 1976, s. 99; DSYS, 1995, s. 72).

Yak. *cūgun* ‘su samuru’ ← Evk. *cūkun* ‘su samuru’ (DSYS, 1995, s. 73; Mır., 2004, s. 208).

Yak. *däbigdä* ‘kabuğu kâğıt gibi ince olan huş ağacı’ ← Evk. *dīvaktä* ‘(bodur) huş ağacı’ (SSTMYa, 1975, s. 203; DSYY, 1976, s. 91).

Yak. *tugalan* ‘bozkır, ağaçsız yer’ ← Evk. *tukalān* ‘sığlık, kıyı oku’ (Pek., 1959, s. 2971; DSYY, 1976, s. 246).

/g/ < /b/

Yakutça kopyalarda görülen /g/ < /b/ değişimi Evenkicenin etkisiyle ortaya çıkmış bir ses olayıdır ve aynı durum Evenki diyalektleri için de geçerlidir (Ubryatova, 1985a, s. 26). Aynı nöbetleşme Dolgancada da görülmektedir (Hayırsever, 2023b, s. 235).

Yak. *argulāt* ‘geyiklerin beslendiği, kurak, kuru ve yüksek yer’ ← Evk. *arbūn* ‘iki kurumuş nehir kolu arasındaki arazi’ (DSYS, 1995, s. 41, 42; DSYY, 1976, s. 50).

Yak. *xargiptī* ‘tundra keklığı’ ← Evk. *karbukī* ‘patka ördeği’ (DSYY, 1976, s. 282, 283).

Yak. *kilgābīn* ‘eyerin arkasında bulunan bir sonraki geyiğin bağlandığı boynuz’ ← Evk. *gilbāvūn* ‘eyer kaşındaki ilmik’ (DSYS, 1995, s. 84).

/g/ türemesi

İki sözcükte /g/ türemesi tespit edilmiştir:

Yak. *borōngo* ~ *borōngō* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ ← Evk. *boroŋo* ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (DSYY, 1976, s. 65; Mır., 2004, s. 97).

Yak. *dälgämiçä* ‘göç eden geyik sürüsüne verilen ad’ ← Evk. *dälämiçä* ‘kaçışmak, dağılmak (geyik hk.), *dälämiçä* ‘vahşileşmiş dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 91; Vasilyeviç, 2005, I, s. 41).

/g/ < /ŋ/

Üç Yakutça kopyada genizsil - artdamaksıl /ŋ/ sesi, patlamalı artdamaksıl /g/ sesine değişmiştir:

Yak. *çägäräkän* ‘fare’ ← Evk. *çiñirikän ~ çiñərəkän* ‘fare’ (DSYY, 1976, s. 305, 307).

Yak. *niksigä* ‘bataklık yaban mersinine benzeyen bir tür tatlı orman meyvesi’ ← Evk. *ciksiñə* ‘siyah frenk üzümü, yaban mersini’ (DSYS, 1995, s. 134).

Yak. *ñumgān* ‘kiler olarak kullanılan küçük çadır’ ← Evk. *nēmŋa* ‘nemden korunması için iki direğe yerleştirilmiş bir dizi kap’ (DSYY, 1976, s. 181).

/g/ < /ç/

Bir sözcükte /g/ < /ç/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *sorgō* ‘kurutulmuş et’ ← Evk. *horōçō* ‘kurutulmuş, dövülmüş et’ (DSYY, 1976, s. 211; Mır., 2004, s. 566).

5.1.2.16. /k/

/k/ = /k/

Evenkice /k/, Yakutçada /x/ ve /g/ gibi seslere değişmediği müddetçe her pozisyonda /k/ olarak korunmaktadır:

Yak. *kaçān* ‘kurutulmuş kas kirişi’ ← Evk. *kaçan* 1. ‘kurutulmuş kas kirişi’ 2. ‘kıkırdak’ 3. ‘(deride kalan) damar’ (DSYY, 1976, s. 111; Mır., 2004, s. 280).

Yak. *kadaga* ‘bir insanın tırmanmasının ve inmesinin çok zor olduğu çok dik kıyı’ ← Evk. *kadaga* ‘dik bir yamaçtaki kayalık yer’ (DSYS, 1995, s. 83).

Yak. *atākī* ‘örümcek’; Dolg. *atākī* ay. ← Evk. *atakī* ay. (DSYY, 1976, s. 52; Stach., 1993, s. 38).

Yak. *ālık* 1. ‘köpek koşum takımının kayışı’ 2. ‘geyik koşum takımının kayışı’ ← Evk. *alig ~ alik* ‘geyik koşum takımının kayışı’ (DSYY, 1976, s. 38).

/k/ < /g/

Bazı kopyalarda /k/ < /g/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *biaka* ‘ay’ ← Evk. *bēga* ‘ay’ (DSYY, 1976, s. 75).

Yak. *çāṅkāyi* 1. ‘sığırların (bazen köpeklerin) çitlerden geçmemeleri ya da kaçmamaları için boyunlarına bağlanan tahta’ 2. ‘zahmetli yük’ 3. ‘bir ucu serbest bir sopaya bağlı tavşan tuzağı için metal ilmik’ ← Evk. *çəṅgəy* ‘kaçmasını önlemek için geyiğin boynuna bağlanan sopa’ (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 293; DSYS, 1995, s. 239).

Yak. *āmākācān* ‘geyik eyeri ekipmanlarının yığılması’ ← Evk. *əməgən* ‘eyer, yük eyeri’ (DSYS, 1995, s. 248).

/k/ < /h/

Bir sözcükte /k/ < /h/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *kōk* ‘ay’ ← Evk. *hug* ‘kış uykusuna yatmayan ay’ (DSYY, 1976, s. 115; Novgorodov, 2009, s. 239).

/k/ < /ŋ/

Üç sözcükte patlamalı artamaksıl /k/ genizsil - artdamaksıl /ŋ/ sesine değişmiştir:

Yak. *çäkäräkān* ‘fare’ ← Evk. *çiṅirīkān* ~ *çiṅərəkān* ‘fare’ (DSYY, 1976, s. 305, 307).

Yak. *nākçān* ‘kışın erkek yabani geyiğe verilen ad’ ← Evk. *nīṅçān* ‘kışınki yabani geyik (mevsimlik adlandırma)’ (DSYY, 1976, s. 176).

Yak. *malkī* ‘boynuzları ortasından kesilmiş geyik’ ← Evk. *malḡa* ‘boynuzsuz yabani geyik’ (DSYS, 1995, s. 119).

/k/ < /p/

Bazı kopyalarda /k/ < /p/ değişimi meydana gelmiştir:

Yak. *üktä* ‘uç kısmı kıymık şeklinde kesilmiş çıra olarak kullanılan ağaç parçası’ ← Evk. *uptə* ‘çürük (ağaç, odun hk.)’ (DSYS, 1995, s. 208; Bol., 2000, II, s. 217).

Yak. *kurupçān* ‘tırmık dişlerini delmeye yarayan alet’ ← Evk. *purupçānə* ‘matkap ucu, delgi, burgu’ (DSYS, 1995, s. 95; Bol., 2000, I, s. 497).

Yak. *mākäktä* ‘alacalı’ ← Evk. *məkəpçu* ay. (DSYY, 1976, s. 169).

Yak. *mākā* ‘sincabın midesi’ ← Evk. *māpā* ~ *māpā* ay. (DSYY, 1976, s. 171; DSYS, 1995, s. 131).

/k/ yitimi

Bir sözcükte /k/ sesinin, kimi sözcüklerde /k/ sesinin bulunduğu hecelerin düştüğü görülmektedir:

Yak. *uopikta* ‘kuşburnu’ ← Evk. *kōpakta* ‘kuşburnu’ (DSYS, 1995, s. 204).

Yak. *ayıktıra* ‘kabuğu lifli bir tür çalı’ ← Evk. *aīktamkura* ‘hanımeli (çalı)’ (DSYY, 1976, s. 42).

Yak. *ımunçān* ‘orta parmak’ ← Evk. *ımunçān* ‘işaret parmağı’ (DSYS, 1995, s. 242).

Yak. *sucāñki* ‘tüfek, silah atış desteği’ ← Evk. *sucakaki* ‘(tüfeğin altındaki) çatal ayak, destek’ (DSYY, 1976, s. 214; Bol., 2000, II, s. 66).

/k/ türemesi

Bazı sözcüklerde /k/ türemesi tespit edilmiştir. Bu ses olayının gerçekleşmesinde Evenkice farklı varyantlar, ünsüz değişimleri ve örnekseme etkili olmuştur:

Yak. *çonku* ‘(kuzeyde) çiğ olarak yenilen ve leziz yemek sayılan; geyiğin, sığının incik kemiğinin iliği’; Dolg. *çonku* ‘kemik (iliği)’ ← Evk. *çəŋa* ‘ilik (Stach., 1993, s. 75; STBUT, 2004-2018, XIV, s. 176).

Yak. *älbārāk* ‘kayak sopasındaki halka’ ← Evk. *əbgurə* ‘kayak batonu’ (Vas., 1958, s. 542; DSYS, 1995, s. 247).

Yak. *hämñäkä* ‘geyiğin bacak kemiği’ ← Evk. *həññən’ə* (*həññəmə*) ‘(geyiğin ön bacaklarında) önkol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 230; SSTMYa, 1977, s. 366).

Yak. *kurumün* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ ← Evk. *urībün* ay. (DSYS, 1995, s. 95).

5.1.2.17. /ŋ/

/ŋ/ = /ŋ/

Evenkicenin aksine Yakutçada /ŋ/ söz başında yer almaz. Yakutça kopyalarda söz sonu /ŋ/ sesleri farklı Evenkice seslerden gelişmiştir. Sözcük ortasındaki /ŋ/ sesi ise Yakutça kopyalarda çoğunlukla korunmaktadır.

Yak. *alañā* 1. ‘yay’ 2. ‘Tatar yayı’ 3. ‘imza yerine kullanılan yay şeklinde işaret’; Dolg. *alañā* ‘yay’ ← Evk. *alañā* ‘yay, Tatar yayı’ (DSYY, 1976, s. 43; Stach., 1993, s. 31; STBUT, 2004-2018, I, ss. 398-399).

Yak. *cañta* ‘bodur çam’ ← Evk. *n’añta* ‘sedir kozası; çam fıstığı’ (DSYY, 1976, s. 95; DSYS, 1995, s. 69).

Yak. *säñtä* ‘siğil’; Dolg. *häñtä* ay. ← Evk. *səñtə* ~ *həñtə* ‘siğil’ (DSYY, 1976, s. 225, 230).

/ŋ/ < /m/

Genizsil dudaksıl /m/ sesi bazı kopyalarda genizsil - artdamaksıl /ŋ/ sesine değişmiştir:

Yak. *anañ* ‘erkek dağ koyunu’ ← Evk. *anam* ‘çiftleşmeden önce siğil’; Evn. *anana* ‘erkek dağ koyunu’ (DSYY, 1976, s. 47; DSYS, 1995, s. 39).

Yak. *daraña* ‘geyikte ense’ ← Evk. *darama* ‘bel; fileto’ (DSYY, 1976, s. 85).

Yak. *hämñäkä* ‘geyiğin bacak kemiği’ ← Evk. *həññən’ə* (*həññəmə*) ‘(geyiğin ön bacaklarında) önkol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 230; SSTMYa, 1977, s. 366).

/ŋ/ < /n/

Yakutça kopyalarda /ŋ/ < /n/ değişimi yaygın görülen bir ses olayıdır:

Yak. *arbiŋ* ‘göl kıyısındaki cılız, hastalıklı söğüt’ ← Evk. *arbūn* ‘iki kurumuş nehir kolu arasındaki arazi’ (DSYY, 1976, s. 50).

Yak. *çoŋoku* ‘iğdiş edilmiş iki yaşında geyik’ ← Evk. *çonoko* ‘iki yaşındaki erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 299; Mir., 2004, s. 728).

Yak. *çuŋda* ‘dolama, tırnak etrafındaki ağrılı şiş’ ← Evk. *çuŋdaça* ‘apse, irinli yer’ (DSYY, 1976, s. 302).

/ŋ/ < /d/

Bir örnekte /ŋ/ < /d/ değişimi tespit edilmiştir.

Yak. *niŋŋä* ‘Çin sazanının bağırları, bağırsakları’ ← Evk. *nimdə* ‘hayvanın karnı’ (DSYY, 1976, s. 96, 179).

/ŋ/ < /g/

Bazı Yakutça kopyalarda Evenkice /g/ sesi /ŋ/ sesine değişmiştir.

Yak. *diŋdilān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük, küçük köprü’; Dolg. *diŋdilān* ay. ← Evk. *tıgdälān* ‘dereden geçmek için kullanılan kütük’ (DSYY, 1976, s. 86).

Yak. *dulaŋı* ‘kısır dişi geyik’ ← Evk. *dūlagı* (*dūlak* ~ *dūlik*) ‘kısır (dişi geyik hk.)’ (SSTMYa, 1975, s. 221; DSYY, 1976, s. 89).

Yak. *giŋŋāmil* ‘kervanda bir sonraki geyiği bağlamak için eyer kaşındaki ilmik’ ← Evk. *gilbävün* ‘eyer kaşındaki ilmik’ (DSYY, 1976, s. 83; DSYS, 1995, s. 84).

/ŋ/ türemesi

Bir sözcükte /ŋ/ türemesi tespit edilmiştir:

Yak. *luŋku* 1. ‘nehir kıyısında uzun ağaçlardan oluşan geniş ormanlık alan’ 2. ‘sık orman’ ← Evk. *luku* ‘sık (saç, tüy, orman, sis hk.)’ (DSYS, 1995, s. 115; Novgorodov, 2009, s. 216).

/ŋ/ < /k/

Bazı Yakutça kopyalarda /ŋ/ < /k/ değişimi gözlemlenmektedir:

Yak. *maran̄da* 1. ‘suyu çok sığ olan, küçük bitkili-ağaçlı, ren geyiği yosunlu yer’ 2. ‘yüksek tümsekli bataklık yerlerde yetişen ot’ ← Evk. *marikta* ‘genç ve bodur huş ağacı, bataklıktaki bodur huş ağacı çalılığı’ (DSYS, 1995, s. 120, 289; STBUT, 2004-2018, VI, s. 233).

Yak. *niŋsikān* ‘bataklık yaban mersinine benzeyen bir tür tatlı orman meyvesi’ ← Evk. *ciksinī* ‘siyah frenk üzümü, yaban mersini’ (DSYS, 1995, s. 134).

Yak. *sucāŋki* ‘tüfek, silah atış desteği’ ← Evk. *sucakaki* ‘(tüfeğin altındaki) çatal ayak, destek’ (DSYY, 1976, s. 214; Bol., 2000, II, s. 66).

Yak. *ömüŋsā* 1. ‘sadak’ 2. ‘geyiğin bacak derisinden torba’ ← Evk. *əmuksə* ‘sırt çantası; harbi çantası’ (DSYY, 1976, s. 194).

/ŋ/ < /v/

Bir örnekte /ŋ/ < /v/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *xaŋxa* ‘boğaz’ ← Evk. *kavka* 1. ‘boğaz’ 2. ‘gırtlak, soluk borusu’ (DSYS, 1995, s. 168; Bol., 2000, I, s. 274).

/ŋ/ < /l/

Bir örnekte /ŋ/ < /l/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *kāŋkāmā* 1. ‘uzun konçlu kürk çizme’ 2. ‘çorap’ ← Evk. *kālka* ‘geyiğin bacak derisinden çocuklar için kürk çizme’ (DSYY, 1976, s. 144; DSYS, 1995, s. 109).

/ŋ/ < /p/

Bir örnekte /ŋ/ < /p/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *çāmkiñtīn* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ ← Evk. *çoŋgoyīptun* (*çāŋgāyīptīn* ~ *çāŋgāyīptūn*) 1. ‘(geyiğin boynuna tahtanın bağlanması için ağaçtan) halka’ 2. ‘(geyikte boyun için kayış)’ (DSYY, 1976, s. 308; SSTMYa, 1977, s. 407).

5.1.2.18. /x/

/x/ < /k/

Ses benzeşmesi, örnekseme, ünlü türemesi gibi ses olayları hariç tutulursa Yakutça kopyalardaki patlamalı küçük dil ünsüzü /x/ kaynağını çoğunlukla Evenkice /k/ sesinden alır. Bu ses değişimi Yakutçadaki Eski Türkçe söz varlığı için de geçerlidir: Yak. *xara* ‘kara’ ← ET *kara* ay.

Yak. *amarxana* ‘beş yaşındaki erkek geyik’ ← Evk. *amarkān* ‘beş yaşında ya da daha büyük erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 45).

Yak. *māxin* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kancalı demir’ ← Evn. *mākun* ‘eti kazandan çıkarmaya yarayan kanca’ (DSYS, 1995, s. 132).

Yak. *sogdōxu* ‘yaşlı dişi geyik’ ← Evk. *sagdāku* ‘yaşlı (hayvan hk.)’ (DSYY, 1976, s. 210; Bol., 2000, II, s. 13).

/x/ < /g/

Evenkice /k/’den sonra Yakutça kopyalardaki /x/’ya en çok kaynaklık eden ikinci ses Evenkice /g/’dir:

Yak. *xādık* ‘balığın yumurtladığı sığ yer’ ← Evk. *gēdik* ‘nehirin kaynağında ölen balık’ (Vas., 1958, s. 84; DSYS, 1995, s. 212).

Yak. *xāki* ‘ekin kargası’ ← Evk. *gāki* ‘karga’ (DSYS, 1995, s. 212; Bol., 2000, I, s. 103).

Yak. *xoyobun* ‘yaralı (av hayvanı hakk.)’ ← Evk. *goyovun* ‘yara, yaralı’ (DSYY, 1976, s. 287).

Yak. *kīkāxtā* ‘bayağı kara ördek’ ← Evk. *kikāgdi* ‘ıslık çalan kuşu’ (DSYS, 1995, s. 84; Novgorodov, 2009, s. 209).

/x/ < /h/

İki örnekte /x/ < /h/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *xatki* ‘üçra yer’ ← Evn. *hakū* ‘her yönden kapalı, kapalı’ (DSYY, 1976, s. 285).

Yak. *xorçō* ‘sırtından kesilerek güneşte kurutulmuş balık’ ← Evk. *hororçō* ‘kurutulmuş, dövülmüş et’ (DSYY, 1976, s. 293; Mir., 2004, s. 566).

/x/ < /n/

Bir sözcükte /x/ < /n/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *xiptā* ‘evin yanında bulunan odun kesilen yer’ ← Evk. *niptā* ‘iğne yapraklı dallardan döşek’ (DSYY, 1976, s. 287; DSYS, 1995, s. 134).

/x/ türemesi

Kimi Yakutça kopyalarda /x/ türemesi gözlemlenmiştir:

Yak. *boxxot* ‘fıstık, çam fıstığı’ ← Evk. *bokoto* 1. ‘(bodur çam, çam) kozalağı’ 2. ‘tomurcuk’ 3. ‘(huş ağacında, kızılağaçta) küçük çiçeklerden oluşan salkım şeklinde çiçekler’ 4. ‘akçam’ 5. ‘bodur çam’ 6. ‘aşırı büyüme, (huş ağacındaki) ur’ (SSTMYa, 1975, s. 90, 91; DSYY, 1976, s. 67; Kałużyński, 1982, s. 262).

(60) Evenkice

<i>Tadū</i>	<i>nuŋan</i>	<i>burduk</i>	<i>bokoto-l-vō-n</i>	<i>mayā-çā</i>
Orada	o	tahıl	tane-ÇK-BEL-İYE.3TK	saklamak-ORT
<i>bi-çə</i>	<i>tugə</i>	<i>cəv-dā-vī</i>		
olmak-GEÇ	kış	yemek-AMÇ-DÖN.İYE		

‘Orada o, tahıl tanelerini kışın yemek için saklamış’ (Mir., 2004, s. 358).

Yak. *dağahnax* ‘kol ya da uyluk kemiği’ ← Evk. *dagan*’a ‘uyluk kemiği; kol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 84).

Bazı durumlarda Yakutça kopyada görülen /x/ türemesi, sözcüğün bünyesindeki yapım ekinden kaynaklanmaktadır:

Yak. *kätimāx* ‘kısır dişi geyik’ ← Evk. *kətam* ~ Evn. *kətm* ‘kısır dişi geyik’ + addan ad yapım eki *-mak* (Vas., 1958, s. 770; DSYY, 1976, s. 145; DSYS, 1995, s. 111).

5.1.2.19. /ğ/

/ğ/ < /g/

Sızıcı küçük dil ünsüzü /ğ/ Evenkicede bulunmadığından Yakutça kopyalardaki /ğ/ farklı seslerden gelişmiştir. Bu ses çoğunlukla iki ünlü arasındaki Evenkice /g/ sesi kaynaklıdır.

Yak. *buğar* ‘ormanda yangın yerinde yeniden büyüyen genç orman’ ← Evk. *bugar* ‘ormanda yangın yerindeki genç orman’ (DSYY, 1976, s. 70).

Yak. *dağahnā* ‘geyiğin uyluk kısmı’ ← Evk. *dagan*’a ‘uyluk kemiği; kol kemiği’ (DSYY, 1976, s. 84).

Yak. *nuoğu* ‘geyik kızağında dizginler’ ← Evk. *n’ōgū* 1. ‘öncü, ilk’ 2. ‘(geyik kızağında) öncü geyik’ 3. ‘kızakta öncü geyiğin kayışı’ 4. ‘dizgin’ 5. ‘binicilikte kullanılan kadın sopası’ 6. ‘ön’ (Vas., 1958, s. 285; STBUT, 2004-2018, VII, s. 141).

/ǰ/ < /x/

Bazı örneklerde Evenkice /x/ Yakutça kopyalarda /ǰ/ sesine değişmiştir.

Yak. *amarǰana* ‘beş yaşındaki erkek geyik’ ← Evk. *amarkān* ‘beş yaşında ya da daha büyük erkek geyik’ (DSYY, 1976, s. 45).

Yak. *mānǰay* ‘kısır (dişi evcil hayvanlar hk.)’ ← Evk. *vanǰay* ~ *vanǰay* ‘kısır dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 154, 157).

/ǰ/ < /m/

Bir örnekte Evenkice /m/ Yakutça kopyalarda /ǰ/ sesine değişmiştir.

Yak. *imǰärä* ‘geyik dizgininde boyun altı kayışı’ ← Evk. *immär* ~ *immän* ‘geyik yularında boyun kayışı’ (DSYY, 1976, s. 107; Mir., 2004, s. 245).

/ǰ/ türemesi

Bir sözcükte ikiz ünlü arasında /ǰ/ türemesi meydana gelmiştir.

Yak. *nūǰarı* ‘geyik sürerken kullanılan değnek’ (< Yak. *nūori* ‘geyik sürerken kadınların kullandığı değnek’) ← Evk. *n’ōri* 1. ‘(kadın için, binicilikte kullanılan) değnek’ 2. ‘(kadın değneğindeki, geyikten kayan yükü düzeltmeye ve dağa çıkarken ağaçlara tutunulan) kanca’ (SSTMYa, 1975, s. 641, 642; DSYY, 1976, s. 180).

/ǰ/ < /d/

Bir örnekte /ǰ/ < /d/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *amdunǰa* ‘buzun üstüne çıkan su ve bu suyun üzerindeki ince buz tabakası’ ← Evk. *amnunda* ~ *amnunna* ay. (DSYY, 1976, s. 45).

/ǰ/ < /ŋ/

Bir örnekte /ǰ/ < /ŋ/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *çökçöğö* ‘uzun boylu su çulluğu’ ← Evk. *çukçəḡē* (*çəkçəḡē*) ‘su çulluğu, yağmur kuşu’ (Pek., 1959, s. 3663; SSTMYa, 1977, s. 412).

/ğ/ < /ks/

Bir örnekte Evenkice /ks/ Yakutçada /ğ/ sesine değişmiştir:

Yak. *mandağa* ‘küçük sığın derisi’ ← Evk. *mandaksa* ‘bir - iki yaş arası sığın (yaşla ilgili adlandırma)’ (DSYY, 1976, s. 156; DSYS, 1995, s. 119).

5.1.2.20. /h/

/h/ = /h/

Yakutça kopyalarda sözcük ortasındaki /h/ genellikle korunur:

Yak. *muohuku* ‘tüfek kılıfı’; Dolg. *muohuku* ‘tüfek kılıfı’ ← Evk. *mōhik* ~ *mōhuk* ‘tüfek kılıfı’ (DSYY, 1976, s. 166; Novgorodov, 2009, s. 220).

Yak. *dolbohik* ‘kurt’ ← Evk. *dolbohik* ‘kurt’ (DSYS, 1995, s. 64; Mir., 2004, s. 167).

Yak. *cāhumda* ‘katran, reçine, sakız’ ← Evenkice *n’āhimda* ‘genç melez ağacı’ (DSYY, 1976, s. 93; Mir., 2004, s. 442).

Bazı kopyalarda, söz başında da aynı durum geçerlidir:

Yak. *haxanān* ‘büyük turna balığı’; Dolg. *hakanan ay.* ← Evk. *hakanān* ‘büyük turna balığı’ (Stach., 1993, s. 93; DSYS, 1995, ss. 174-175).

Yak. *hāmākāççi* ‘avcıların tapındıkları ahşap put’; Dolg. *hāmākān* ‘ahşap ruh tasviri’ ← Evk. *hāmākān* ‘insan tasviri (put)’ (Ubryatova, 1985a, s. 65; Stach., 1993, s. 101; DSYS, 1995, s. 178).

Yak. *höcügädä* (*höcügädä bugdī*) ‘benekli, alını noktalı (geyik donu hk.)’ ← Evk. *həcugdä* (*oron*) ‘üst dudaklı beyazlı (geyik)’ (DSYS, 1995, s. 176; Mir., 2004, s. 585).

Evenki diyalektleri söz başı *h*-‘nin korunması ve düşmesiyle ilgili farklılıklar taşımaktadır: *hokto* ~ *okto* ‘yol’, *hoŋokto* ~ *oŋokto* ‘burun’ vb. (Mir., 2004, s. 561, 564, 470). Aynı durum Yakutçadaki Evenkice kopyalar için de geçerlidir:

Yak. *alxa* ~ *halxa* ‘çekiç’; Dolg. *alka* ~ *halka* ay. ← Evk. *halka* (*alka* ~ *aluka*) 1. ‘çekiç, balyoz, varyos’ 2. ‘demirci’ (DSYY, 1976, s. 44, 226; SSTMYa, 1977, s. 313).

Yak. *ämçirä* ~ *hämçirä* ‘dizlikle birlikte giyilen, geyiğin bacak derisinden yapılmış kısa kürk çizme’ ← Evk. *ämçirä* ~ *hämçürä* ‘geyiğin bacak derisinden ya da güderiden kısa erkek ayakkabısı’ (DSYY, 1976, s. 230, 320; Mir., 2004, s. 588).

İki sözcükte, söz başı /h-/‘nin düştüğü görülmektedir. Bunlar tanıklanmamış Evenkice diyalektlerden kopyalanmış olabileceği gibi sözcüğün kopyalandıktan sonra bu ses değişimine uğramış olması da mümkündür:

Yak. *aça* ‘geyiğin bağırsak yağı’; Dolg. *aça* ‘geyiğin bağırsağı’, *haça* ‘bağırsak’ ← Evk. *haça* ‘bağırsak çevresi yağı, yağla kaplı bağırsaklar’ (DSYY, 1976, s. 54; Stach., 1993, s. 27, 92).

Yak. *äyim* 1. ‘nehirin derin yeri’ 2. ‘nehirde donmayan yer’ 3. ‘kışın nehirde buzdan açık kalan balığın daima bulunduğu yer’ ← Evk. *həyum* ‘nehirde derin kaynak yeri’ (DSYY, 1976, s. 318; Pek., 1959, s. 236).

/h/ < /k/

Bir örnekte /h/ < /k/ ses değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *äbäcähin* (*äbäcähin tial*) ‘zayıf rüzgâr’ ← Evk. *äväcekin* ‘güç bela, zar zor’ (DSYS, 1995, s. 246).

/h/ < /s/

Kimi Yakutça kopyalarda /h/ < /s/ değişimi tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin /h/‘li varyantları Evenkicede bulunmadığından ses değişimi kopyalama sonrası meydana gelmiş olabilir. Öte yandan kopyalamanın tanıklanmamış bir sözcük üzerinden yapılmış olması da mümkündür. /h/ < /s/ değişimi, yalnızca Yakutça ve Dolgancada değil, Moğol

(Buryatça ve Hamnigan Moğolcası) ve Samoyet (Orman Nenetsçesi ve Selkupça) dillerinde de görülmektedir (Janhunen, 2024, s. 143). Dolayısıyla Yakutça ve Dolgancadaki bu ses değişimi, kökeni kesin olarak bilinmemekle birlikte bölgesel tipolojinin etkisiyle ortaya çıkmıştır.

Yak. *haçarī* 1. ‘iki yaşında dişi geyik’ 2. ‘iki yaşının içerisindeki dişi geyik’ 3. ‘iki yaşında düve’ ← Evk. *saçarī* ‘iki yaşında dişi geyik’ (DSYY, 1976, s. 205, 226).

Yak. *handukkūra* ‘dağda yetişen, yabani biberiyeye benzeyen bitki’ ← Evk. *səŋkirə* ‘ardıç, yabani biberiye (Ledum palustre)’ (DSYY, 1976, s. 226, 230).

/h/ < /m/

Bir sözcükte Evence /m/ sesi Yakutçada /h/’ye değişmiştir:

Yak. *nähūçān* ‘dişi dağ koyunu’ ← Evn. *n’amičan* ‘üç yaşını geçmiş dişi geyik’ (DSYS, 1995, s. 136).

/h/ < /g/

Bir örnekte /h/ < /g/ değişimi tespit edilmiştir:

Yak. *kukuhun* ‘mavi boya olarak kullanılan mineral’ ← Evk. *kukigin* ‘yeşil renk veren taş’ (Novgorodov, 2009, s. 211). (DSYY, 1976, s. 121).

/h/ < /v/

Bir örnekte /h/ < /v/ ses değişimi gözlemlenmiştir. Bu durumun nedeni *xaptāhun* ‘tahta’, *kuolastāhun* ‘seçim’ vb. sözcüklere örnekseme olmalıdır:

Yak. *sulahun* ‘şişe geçirilerek pişirilmiş yağlı et’ ← Evk. *silavun* ‘şiş’ (DSYS, 1995, s. 166).

5.2 Biçimbilimsel Sözdizimi

Türk dillerinde öge dizilişinde meydana gelen değişiklikler genellikle Hint-Avrupa dillerinin etkisiyledir. Slav dillerinin etkisiyle Gagavuzcanın değişen sözdizimi ve Farsça ile Rusçanın etkisiyle Azericede kullanımı sıklık kazanan *ki*'li birleşik cümle yapıları buna örnek gösterilebilir. Yakutça cümlelerin öge dizilişinde Evenkicenin herhangi bir etkisi tespit edilememiştir. Ancak ilgi durumu ve yokluğun ifadesinde kopyalamanın izleri görülmektedir.

5.2.1. İlgi Durum Ekinin Düşmesi

Yakutçanın diğer Türk dillerinden ayrılan kimi özelliklerini Moğolca ve Evenkiceyle açıklamak mümkündür. Ancak Yakutça, Evenkiceden çok Moğolcadan etkilenmiştir. Evenkice ve diğer Tunguz dillerinin Moğol dilleri üzerindeki etkileri ise sınırlıdır. Bahsi geçen dillerin karşılıklı etkileşimlerini Doerfer, *Mongolo-Tungusica* adlı monografisinde ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (1985). Yakutça, diğer Türk dillerinden farklı olarak ilgi durum ekini düşürmektedir. Bu ekini Moğolcada düşmemesi ve bu özelliğin Yakutçada en eski yazılı kaynaklardan itibaren görülmesi, bu durumun Yakutçadaki Tunguzca alt-katman etkisinden kaynaklandığını göstermektedir:

(61) Klasik Moğolca

aq-a-yin   *morin*
ağabey-İLG   at

‘ağabeyin atı’ (Poppe, 1974, s. 143; 2016, s. 184).

(62) Çağdaş Moğolca

Gol-in   *gün*   *ix*   *biş*
Irmak-İLG derinlik   fazla değil

‘Irmağın derinliği fazla değil’ (Ersoy, 2018, s. 80).

(63) Yakutça

Börölör   *hün-nara*   *sürdāx*
kurt-ÇK.[İLG]   açgözlülük-İYE.3ÇK   korkunç

‘Kurtların açgözlülüğü korkunçtur’ (DSYY, 1976, s. 229).

(64) Dolganca

Kıa-balagaçān   *uolat-tar-ı-n*   *üh-üöt-tār-i-n*
 Kıa-balagaçān.[İLG]   oğul-ÇK-İYE.3TK-BEL   üç-TOP-ÇK-İYE.3TK-BEL
ölör-dü-m   *üçügäydik*   *küöstän-iäk-pit*   *kalakaçaŋ-ŋın*
 öldür-GEÇ-1TK   güzelce   pişirmek-GEL-1ÇK   tencere-İYE.2TK-BEL
bälämnän
 hazırlanmak-EMR.2TK

‘Kıa-balagaçān’ın oğullarının üçünü de öldürdüm, güzelce pişireceğiz, tencereni hazırla’ (SLK, 2016, s. 130).

(65) Evenkice

Kurē   *daga-dū-n*   *tīnivaptı*   *çonoku-ŋit*   *bu-çā*
 ağıl.[İLG]   etraf-BUL-İYE.3TK   çünkü   geyik-İYE.1ÇK   ölmek-GEÇ

‘Çitin etrafında çünkü iki yaşında geyiğimiz öldü’ (Mır., 2004, s. 728).

5.2.2. -sIz Ekinin Düşmesi

Yakutça, Hakasça, Altayca ve Tuvacanın yokluk bildirme eki olan -sIz’ı düşürdüğü bilinmektedir (Abtekin ve Solak Sağlam, 2022, s. 393). Bu ek düştüğünde yokluk, sözdizimsel olarak ad + *yok* yahut ad + iyelik eki + *yok* yapılarıyla ifade edilmektedir. Bahsi geçen dillerde bu ekin düşmesi ve ekin yerini *yok* sözcüğünün alması dil ilişkileri sebebiyle, daha açık bir ifadeyle Moğolca etkisiyle gerçekleşmiştir (Schönig, 2012, ss. 147-148). Klasik Moğolcada yokluk bildirme ekinin yerine *ügei* ‘yok’ sözcüğü kullanılmaktadır: Klasik Moğ. *morin* ‘at’, *morin ügei* ‘atsız (hrf. at yok)’ (Grønbech ve Krueger, 1993, s. 38). *İbni Mühennâ Lügati*’nde *bi mori ügey* ‘bende at yok’ ya da ‘benim atım yok’ anlamına gelen bir cümle tanıklanmıştır (Gül, 2016, s. 167). Çağdaş Moğolcada *ügei* dilbilgiselleşmiştir: *mor* ‘at’, *mor’güy* ‘atsız’. Ekin Çağdaş Moğolcadaki kullanımını cümle içerisinde göstermesi bakımından şu Moğol atasözü önemlidir: *Joloogüi mor*, *zorilgogüi hün* ‘Binicisiz at, hedefsiz insan (gibidir)’ (Gül, 2010, s. 110).

-*sIz* ekini düşüren Türk dillerinde ad + *yok* ve ad + iyelik eki + *yok* yapıları bulunurken Yakutça ve Dolgancada yokluk, yalnızca ad + iyelik eki + *yok* şeklinde ifade edilmektedir: *āt* ‘ad’, *āta suox* ‘adsız’, *balkon-a suox ciä* ‘balkonsuz ev’. Bu yapı Moğolcayla açıklanabilir. Ancak yine Moğolca etkisindeki bir başka Türk dili olan Tuvacada aynı yapı *balkon çok kvartira* ‘balkonsuz daire’ şeklinde, yani iyelik eksiz biçimde ifade edilmektedir (Monguş, 1988, s. 18).

Ubryatova, Yakutçada ad + iyelik eki + *yok* yapısının ortaya çıkışında Evenkicenin etkili olduğunu öne sürmüştür (1960a, s. 14). Evenkicede, Moğolca ve Yakutçada olduğu gibi özel bir yokluk bildirme eki bulunmamakta ve bu yapı tıpkı Klasik Moğolcada olduğu gibi ‘yok’ sözcüğü ve -A ve -yA ekleriyle ifade edilmektedir: *halgan* ‘ayak’, *halgan-a āçin* ‘ayaksız (hrf. ayağı yok)’ (Bol., 2000, II, s. 247). Vasilyeviç’e göre Evenkice -A ~ -yA ekleri, belirtme durum eki işlevindedir (1958, s. 799). Nedjalkov -ya, -yə ve -yo varyantları bulunan bu ekin -n ile biten sözcüklere -a, -ə, -o şeklinde eklendiğini belirtir ve ekin işlevini belirsiz yükleme durum eki (indefinite accusative case) olarak açıklar (1997, s. 142, 159).

Tuvaca ve Altayca gibi Türk dillerinde görülen ad + *yok* yapısının yerine Yakutça ve Dolgancada daima ad + iyelik eki + *yok* yapısının bulunmasının nedeni Evenkiceye bağlanabilir. Benzer özellikler, kopyalamada çekici rol oynadığından Evenkice *halgan-a āçin* ‘ayaksız’ yapısı, Yakutça *atağ-a suox* ‘ayaksız’ (<*atax suox) yapısının ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. İlgi durum eki ve -*sIz* ekinin düşmesi, Yakutçada Evenkice etkisiyle ortaya çıkan sıklık kopyası olarak da değerlendirilebilir.

(66) Yakutça

Kini-lär   *är-ä*   *suox-tar*
o-ÇK   koca-İYE.3TK   yok-3ÇK

‘Onlar bekardır (hrf. onlar eri yoklar)’ (Pek., 1959, s. 2355).

(67) Dolganca

Diriŋ-ü huok-ka ogo-lor hötüölü-l-lär

derin-İYE.3TK yok-BUL çocuk-ÇK yüzmek-GEN.3ÇK

‘Çocuklar derin olmayan yerde (hrf. derini yokta) yüzüyorlar’ (Stach., 1998, s. 78).

(68) Evenkice

Bi ŋinakin-a açin bi-si-m

ben köpek-BYDE yok olmak-GEN-1TK

‘Benim köpeğim yok (hrf. ben köpeği yokum)’ (Bol., 2000, I, s. 49).

5.3. Bağımlı Biçimbirim Kopyaları

Diller arasındaki tipolojik yakınlık kopyalamada çekici bir rol oynamaktadır. Sesbilgisinde, biçimbilgisinde, anlamda ve sözdizimde yakın A karşılıklarına sahip görünen B unsurlarının tercihen kopyalandıkları sık sık gözlemlenmektedir (Johanson, 2014, s. 62). Yakutça ve Dolgancaya Evenkiceden ağırlıklı olarak yapım ekleri kopyalanmışlardır. Evenkiceden kopyalandığı öne sürülen tek çekim ekinin kökeni ise tartışmalıdır.

5.3.1. Yapım Ekleri

5.3.1.1. Yakutçadaki Evenkice Yapım Eki Kopyaları

Yakutçadaki Evenkice kökenli yapım ekleri sınırlı sayıdadır. Bunlar küçültme ekleri -*kĀn*, -*çĀn*, -*IyA*; büyütme eki -*ncA*, eylemden ad yapım eki -*ki* ve üveylilik anlamı katan addan ad yapım eki -*rĀn*’dır.

Küçültme ekleri olan -*kĀn* ve -*çĀn* Tunguz dillerinde Moğolca etkisiyle ortaya çıkmıştır (Novgorodov, 2009, s. 98). Benzing -*kĀn* ekinin Tunguz dillerinde ortak görüldüğünü belirtir (1956, ss. 58-60). Novgorodov bu eklerin Yakutçaya Evenkice üzerinden kopyalandıklarını, daha erken tarihlerde kopyalanmış olsalardı Yakutçanın ses

yasalarına uyum sağlayarak *-*sān*, *-*hān*, *-*cān* gibi pek çok farklı varyantla temsil ediliyor olmaları gerektiğini söyler (2009, s. 98). Ek Moğolcadan kopyalanmış olsaydı Yakutçada kısa ünlülü olması bekleneceğinden Yakutça ve Tunguzca eklerdeki uzun ünlüler de Novgorodov'un bu görüşünü desteklemektedir. Bu ekin klasik Moğolcadaki karşılığı olan *-qan* ~ *-ken* kısa ünlülüdür: *qaraqan* 'karacık (küçük ya da sevimli şeyler hk., örn. küçük atlar ve kuşlar)' < *qar-a* 'kara', *keüken* 'kız, kız evlat, çocuk' < *keü* 'oğul' vb. (Poppe, 1974, s. 42; Poppe, 2016, s. 65).

Bir diğer küçültme eki olan *-IyA*'nın kökeni tartışmalıdır. Novgorodov ekin kökenini Evenkice olarak gösterir (2009, s. 98). Stachowski'ye göre bu ek Selkupçada da bulunmaktadır (1997, s. 35). Eklerden *+kĀn*, *+çĀn* ve *+IyA* standart Yakutçada kullanılır. *-ncĀ* ise ağızlarda kullanılan bir ektir. Bu ekin özellikle Yakutistan dışında konuşulan Yakutçanın Udsk diyalektinde yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Öyle ki ek, Udsk diyalektinde Rusçadan kopyalanan sözcüklere de eklenebilmektedir. Üveylik anlamı katan addan ad yapım eki *-rĀn* ise Yakutçada yalnızca bir sözcükte tespit edilmiştir.

kihincä 'uzun insan' < Yak. *kihi* 'kişi' + Evk. büyütme eki *-ncĀ* (DSYS, 1995, s. 85).

oğonñoruncä 'yaşlı büyük adam' < Yak. *oğonñor* 'yaşlı adam' + Evk. büyütme eki *-ncĀ* (DSYS, 1995, s. 141).

oğo köhüyätä 'küçük tencere (hrf. çocuğun küçük tenceresi)' < Yak. *küös* 'tencere' + küçültme eki *-(I)yA* (DSYS, 1995, s. 140).

tsvetočkān (Ud.) 'çiçek' ← Rus. *tsvetok* 'çiçek' + küçültme eki *-kĀn* (DSYS, 1995, s. 291).

şiruokonca (Ud.) 'çok geniş' ← Rus. *şirokiy* 'geniş' + büyütme eki *-nca* (DSYS, 1995, s. 240).

(69) Yakutça

Tsvetočkān-nar *älbäx-tär*

çiçek-ÇK   çok-ÇK

'Çiçekler çoktur' (DSYS, 1995, s. 291).

(70) Yakutça

Örüs manan şiruokonca

nehir burayla çok geniş

‘Nehir burada çok geniştir’ (DSYS, 1995, s. 240).

(71) Evenkice

Cə tar da bi-çā-kān dolbohik əmə-rə-n

işte bu BAĞ olmak-GEÇ-KÜÇ kurt gelmek-GEN-3TK

‘Bir süre sonra kurt gelir’ (Mir., 2004, s. 167).

(72) Evenkice

Aççəkay atırkā-çān bira-ncā itçi-n bira-kūn

Aççəkay ihtiyar kadın-KÜÇ nehir-BÜY iye-İYE.1TK nehir-GÜÇ

bəgin-in halgan-mī sirkū-nə-n

efendi-İYE.3TK ayak-DÖN.İYE ayak uzatmak-GEN-3TK

‘İhtiyar Aççəkay kadıncık, büyük nehrin iyesi, ulu ırmağın efendisi ayaklarını uzattı’ (Mir., 2004, s. 509).

Yakutçada yalnızca birkaç sözcükte kalıplaşmış hâlde bulunan eylemden ad yapım eki -*ki* işlek değildir: *çäpçäki* ‘hafif’ (STBUT, 2004-2018, XIV, s. 295) < Yak. *çäpçä-* ‘hafiflemek’ + Evk. eylemden ad yapım eki -*ki*.

5.3.1.2. Dolgancadaki Evenkice Yapım Eki Kopyaları

Stachowski’ye göre Dolgancada altı Evenkice kökenli ek bulunmaktadır. Bunlar -*çAn*, -*kĀn* ~ -*kAn*, -*kkĀn* ~ -*kkAn*, -*mī* ve -*rĀn*’dır. Bu eklerden -*kAn*, -*kkĀn* ve -*kkAn*, Yakutçada da görülen -*kĀn* küçültme ekinin varyantlarıdır. -*çAn* eki Dolganca sözcüklerde uzun ünlülü biçimde bulunuyorsa da bu durum morfolojiyle değil sözcüğün doğrudan Evenkiceden ya da Yakutçadan uzun ünlülü biçimde kopyalanmasıyla ilgilidir, Dolgancadaki *niñčan* ~ *nüñçān* vb. sözcükler bunlara örnek gösterilebilir. Addan ad yapım eki olan -*mī* Dolgancada az kullanılan ve nadir rastlanan bir ek olsa da Yakutçanın aksine sözcük türetebilmektedir: *atīrumī* ‘(küçültme ekiyle) ren geyiği adı’

< *atīr* ‘damızlık erkek geyik’ (Stach., 1997, s. 25). Ekin Dolgancada kısa ünlülü *-mi* varyantı da bulunmaktadır: *akārimi* ‘bir masal kahramanının adı’ < *akāri* ‘aptal’. Yakutça sözcüklerde de aynı ek görülür ancak türetkenliği yoktur, Evenkice sözcüklerle birlikte kopyalanmıştır: bk. *axtamī*. Yakutçada da tanıklanan *-ki* eylemden ad yapım eki Dolgancada sık kullanılan bir ek değildir. Ancak ekin kullanım sıklığı Yakutçaya göre daha fazladır: Dolg. *īrāki* ‘çılgın’ < *īr-* ‘çıldırmaq’, *kīyākū* ‘öfkeli’ < **kīyin-* ‘çok öfkelenmek’ (Hayırsever, 2016, s. 279, 307).

Üveylik anlamı katan *-rĀn* eki Dolgancada üç sözcükte tanıklanmıştır: *amirān* ‘üvey baba’, *agarān* ‘üvey baba’, *inārān* ‘üvey anne’. *Amirān* sözcüğü doğrudan Evenkice *amīrān* ay. sözcüğünden kopyalanmıştır. *Agarān* ve *inārān* ise Dolganca *aga* ‘baba’ ve *inā* ‘anne’ sözcüklerine getirilen *-rĀn* ekiyle türetilmişlerdir. Bu ek Evenkicede eklendiği sözcüklere ‘sahtelik’ anlamı katar: bk. Evk. *purtarān* ‘sahte bıçak’ < *purta* ‘bıçak’, *hoktorōn* ‘patika’ < *hokto* ‘yol’, *amīrān* ‘üvey baba’ < *amī* ‘baba’ (Nedjalkov, 1997, s. 297). Dolgancaya ekin yalnızca ‘üvey’ anlamı kopyalanmıştır. Ekin Dolgancadaki kullanım sıklığı Yakutçaya göre daha yüksektir:

Yak. *inārān* ~ *inārān* ‘üvey anne’ (DSYY, 1976, s. 107) < *inā* ‘anne’ + üveylik anlamı katan addan ad yapım eki *-rĀn*.

Dolg. *agarān* ‘üvey baba’ (Stach., 1993, s. 28) < *aga* ‘baba’ + üveylik anlamı katan addan ad yapım eki *-rĀn*.

Dolg. *inārān* ~ *inārān* ~ *iyārān* ‘üvey anne’ (Stach., 1998, s. 128) < *inā* ‘baba’ + üveylik anlamı katan addan ad yapım eki *-rĀn*.

(73) Dolganca

<i>Agarān-ım</i>	<i>tuok dī-r-ä</i>	<i>barı-tın</i>	
üvey baba-İYE.1TK	ne demek-İF-İYE.3TK	hepsi-İYE.3TK-BEL	
<i>billār-iä</i>	<i>min äniäkä</i>	<i>caktar</i>	<i>buol-ar-bın</i>
bildirmek-GEL	ben sana	kadın	olmak-İF-İYE.1TK-BEL
<i>buol-bap-pın</i>	<i>dū</i>		
olmak-OLZ-İYE.1TK-BEL	SOR		

‘Her şey üvey babamın ne diyeceğine bağlı, ben sana eş olacak mıyım yoksa olmayacak mıyım’ (Popov, 2000a, s. 38).

(74) Evenki

Nuŋan-ma-n ami-v amiran ayavu-ŋki-tin

o-BEL-İYE.3TK baba-İYE.1TK üvey baba sevmek-AGEÇ-3ÇK

‘Onu babam ve (onun) üvey babası severdi’ (Däbritz ve Gusev, 2021, BTV_20190815_ShamanNyokcho_nar.011 (011)).

Yakutçada ve Dolgancada kullanım sıklığı en yüksek olan ekler küçültme ekleri olan *-kĀn* ve *-çĀn*’dır. Bu iki ekin birleşmesiyle oluşmuş *-kAçĀn* ~ *-kĀçĀn* Dolgancada bağımsız bir ek olarak tanıklanmıştır: *kördükkāçān* ‘gibi (hrf. gibicik)’ (SLK, 2016, s. 154) < *kördük* ‘gibi’ + küçültme eki *-kĀçĀn*. Yakutçada *-kAçĀn* ~ *-kĀçĀn* bağımsız olarak bulunmamakta ancak Evenkiceden kopyalanan *xalaxačān* ‘küçük bakır kazan’ (← Evk. *kalakāčān* ‘küçük kazan’) sözcüğünün terkinde görülmektedir. Evenkice eklerin Yakutça ve Dolgancada sınırlı sayıda olması Evenki morfolojisinin bu iki Türk dili üzerinde çok fazla etkili olmadığını göstermektedir.

5.3.1.3. Yakutçaya Kopyalanan Sözcüklerdeki Evenkice Yapım Ekleri

Yakutça kopyalarda Evenkice 24 yapım eki tespit edilmiştir. Eklerden bazıları Moğolcayla paralellik taşımaktadır. Kimi ekler bilinenden daha geniş işlevde kullanılmakta ve bazı ekler hem ad hem de eylem türetebilmektedirler:

5.3.1.3.1 -ça

Bu ek, eylemlere gelerek sıfat işlevli sözcükler türetir. Ekin uzun ve kısa ünlülü iki varyantının bulunduğu tespit edilmiştir:

Yak. *il’çiça* ‘dört kayışlı, dört kayıştan örülmüş kement’ ← Evn. *il’çaça* ‘örülü; örme, örgü’ < Evn. *il’ça-* ‘örmek, bağlamak’ + eylemden ad yapım eki *-ça*.

Yak. *sārāčā* ‘işleme, geyiğin boyun altı yününden nakış’ ← Evk. *sārā-* ‘dikmek’ + eylemden ad yapım eki *-vçā* (< edilgenlik eki *-v* + eylemden ad yapım eki *-çā*).

5.3.1.3.2. -gAn

Evenkice -gAn eki, eklendiği sözcüğe ‘oturma, yaşama’ anlamı katar. Bu ek iki sözcükte tespit edilmiştir:

Yak. *äcigān* 1. ‘Yana nehrinin su bölümü çizgisinden Lena ırmağına doğru eğimli bölge’ 2. ‘nehirlerin ve akarsuların alt kısmında bulunan yer ve orada oturan insanlar’ ← Evk. *äcīgān* ‘nehirin aşağı kesiminde oturan sakinler’ < Evk. *äcīg* ‘(nehirin akış yönüne doğru) alt, aşağı’ + gAn ‘oturma, yaşama anlamı katan ek’.

Dolg. *Dolgan* ‘Dolgan’ ← Evk. *dul* ‘orta’ + addan ad yapım eki -gAn.

5.3.1.3.3. -gdA

Evenkice -gdA addan ad yapım eki sıfat işlevli sözcükler türetmektedir:

Yak. *bäyagdä* ‘yalnız, bekar’ ← Evk. *bäyā-gdā = Oroç. *bäyagdä* ‘yalnızca bir’.

Yak. *höcügädä* (*höcügädä bugdī*) ‘benekli, alını noktalı (geyik donu hk.)’ ← Evk. *həcugdä* (*oron*) ‘üst dudağı beyazlı (geyik)’ < Evk. *həcun* ‘dudak’ + sıfat yapan addan ad yapım eki -gdä.

Yak. *läbiktä* ‘çamurlu, bataklık yer’ ← Evk. *lävəragdä* ‘geniş bataklık yer’ < *lävə* ‘bataklık’ + sıfat yapan -rə (?) (~ *lävərə) + sıfat yapan addan ad yapım eki -gdä.

5.3.1.3.4. -hik

Evenkice hayvan adları türeten -hik eylemden ad yapım eki bir sözcükte belirlenmiştir:

Yak. *dolbohik* ‘kurt’ ← Evenkice *dolbohik* ‘kurt’ < Evk. *dolbo-* ‘akşam olmak’ + -hik ‘eylemden hayvan adları türeten ek’.

5.3.1.3.5. -k

Eylemden ad türeten -k yapım ekine üç kopyada tesadüf edilmiştir:

Yak. *ibāk* ‘odun’; Dolg. *ibāk* ay. ← Evk. *ivāk* ‘odun’ < Evk. *ivā-* ‘*odun kırmak*’ + *-k* ‘eylemden yer adları türeten ek’.

Yak. *nūçunak* ‘deri tütsülenen yapı’ ← Evk. *n’ūçinək* ‘tütsülük, deri tütsülemek için özel düzenek’ < Evk. *n’ūçinə-* ‘deri tütsülemek’ + bir işin yapıldığı yer anlamı veren eylemden ad yapım eki *-k*.

Yak. *cukāx* 1. ‘biriyle aynı evde, dairede, odada kalan kişi’ 2. ‘insana daima eşlik eden şey’; Dolg. *culkak* 1. ‘çadırdaki, kulübedeki oturma alanı’ 2. ‘çadır odaşığı’ 3. ‘başka birinin evinde yaşayan aile’ 4. ‘komşu’ ← Evk. *culgāk* ‘dairede, çadırdaki komşu’ < *culgā-* ‘komşu olarak yaşamak’ + *-k* ‘eylemden yapıcı adları türeten ek’.

5.3.1.3.6. *-kin*

Evenkice *-kin* addan ad yapım eki eklendiği sözcüğe ‘bir şeyden yoksun olma’ ve fiilin anlamına göre ‘işaret, belirti’ anlamları katar: *cāmū-kin* ‘aç’, *olgō-kin* ‘kuru’ (Bulatova ve Grenoble, 1999, s. 19). Yakutçada bu ekin bulunduğu iki Evenkice kopya tespit edilmiştir:

Yak. *pāldākīn* ‘çıplak insan’ ← Evk. **pāldākin* < **pāldā* + *kin*.

Yak. *culākır* ‘bitkisiz, çıplak, cavlak’ ← Evk. *culāki-r* ‘çıplaklar’ < Evk. *culākin* 1. ‘çıplak, cavlak’ 2. ‘yalınayak’.

5.3.1.3.7. *-kit*

Yer adları türeten *-kit* eki ikisi Yakutçada biri Dolganca üç sözcükte tanıklanmıştır. Eylemden ad yapım eki olarak bilinen *-kit*’in, addan ad da türetebildiği tespit edilmiştir:

Yak. *ilbākīt* ‘balıkların yerleştirilen ağlara doğru sürüldüğü göl körfezi, küçük koy’ ← Evk. **ilbākīt* < Evk. *ilbā-* ‘(hayvanı) sürmek, kovmak, (sığırları) sevk etmek, balığı (ağa) sürmek’ + eylemin sürekli gerçekleştiği yer anlamını veren yapım eki *-kit*.

Yak. *ōkit* ‘ormanda yiyecek koymaya yarayan altı kapılı ayaklı küçük ambar’ ← Evk. *ōkīt* ‘yapı, inşaat’ < *ō-* ‘yapmak’ + eylemden bina adları türeten ek *-kit*.

Dolg. *hoktokit* ‘dar yol, patika’ ← Evk. *hoktokit* ‘çığır, keçiyolu’ < Evk. *hokto* ‘yol’ + -*kīt* ‘yer adı türeten ek’; krş. Evk. *tugərməkit* ‘(kışlık) patika, keçiyolu’ (< *tugər* ‘kışlık, kışa ait’ < + sıfat yapan addan ad yapım eki -*ma* < *tugə* ‘kış’) (Mır., 2004, s. 617).

5.3.1.3.8. -*ksa*

Evenkice -*ksa* addan ad yapım eki kürk ve deri adları türetmektedir: Evk. *mōtīksa* ‘sığın kürkü’ < *mōtī* ‘sığın’ vb. (Vas., 1958, s. 763). Ek bir Yakutça sözcükte tespit edilmiştir:

Yak. *dalbaxsa* ‘(eskiden) pahalı kumaştan ya da kürkten pelerin; değerli kürk giysi’ ← Evk. *dalbaksa < *dalba + -*ksa* ‘addan kürk adları türeten ek’.

5.3.1.3.9. -*кта I*

Evenkice -*кта* eki adlara gelerek çok anlamlı sözcüğün bir anlamını vurgular:

Yak. *çukakta* ‘kuru yerde yetişen şifalı bitki’ ← Yak. *çukakta < Evk. *çūka* ‘ot, yeşillik’ + addan ad yapım eki -*кта*.

Yak. *mārikta* 1. ‘ormanın ortasında bulunan toprağı yosunlu nemli alçak yer’ 2. ‘seyrek melez ağacı ormanlarıyla kaplı; yosunlu, yer yer ağaçsız batakları bulunan yüksek nemli alan’ ← Evk. *marikta* ‘genç ve bodur huş ağacı, bataklıktaki bodur huş ağacı çalılığı’ < Evk. *mar* ‘kısa boylu genç huş ormanı’ + addan ad yapım eki -*кта*.

Yak. *uyukta* ‘kolsuz kadın kürk paltosu’ ← Evk. *uyukta < Evk. *oyokū* ‘üst giysisi’ ~ Evn. *oyiy* ‘üst giysisi’ + addan ad yapım eki -*кта*.

5.3.1.3.10. -*кта II*

Adların ve eylemlerin sonuna eklenebilen -*ksa* eki deri adları türetir: bk. -*ksa*.

Yak. *nīmāktā* ‘geyik boynuzunun derisi’ ← Evk. *nīmāktā* ‘geyiğin genç boynuzlarındaki tüylü deri’ < Evk. **nīmā-* ‘geyiğin boynuz derisi soyulmak’ + eylemden ad yapım eki -*ktā*.

5.3.1.3.11. *-lĀn*

Addan ad yapım eki *-lĀn*'ın Evenkice kökenli Yakutça ve Dolganca kopyalarda dört farklı işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir. Boldrev'e göre ek *-la* 'eylem türeten ek' ve *-n* 'ad türeten ek'in birleşimiyle oluşmuştur (2007, s. 75).

Ek, Yakutça kopyalarda en çok 'alet adı türetme' işleviyle kullanılmıştır:

Yak. *çüçülĀn* 'deri sepilemede kullanılan saplı yuvarlak demir' ← Evk. *çuçu-lĀn < Evk. *çuçun* 'deri altı doku tabakasını kazımak için kullanılan kazağı'.

Yak. *hurkulĀn* 'kemendin bir ucuna bağlanmış, ilmiği sarmak için kemikten halka biçimindeki makara' ← Evk. *hurkulĀn < *hurka* 'ilmik, ilmikli tuzak'.

Yak. *kuopilĀn* 'çocuğun beşiğine asılan ses çıkaran oyuncak' ← Evk. *kopilĀn* 'beşikteki çingirak' < Evk. *kopina-* 'şingirdamak (kaptaki küçük nesnelere hk.)' + eylemden ad yapım eki *-lĀn*.

Bir Yakutça kopyada ek 'içinde' anlamında sözcük türetmiştir:

Yak. *ühülĀn* 'geyiği iple ağıl oluşturarak yakalama' ← Evk. *usĭlĀn* 'gemlenmiş' < *usĭ* 'gem' + içinde olma anlamı katan addan ad yapım eki *-lĀn*.

Dolgancaya kopyalanan Evenkice sözcükteki ek 'giysi adları türetme' işlevindedir:

Dolg. *arkalĀn* 'enlemesine bel boyunca uzanan şaman giysisindeki uzantılar' ← Evk. *arkalĀn* 'göğsü ve sırtı örten şaman pelerini' < Evk. *arka* 'omuz' + giysi adları türeten yapım eki *-lĀn*.

Bir Yakutça kopyada ek, sözcüğe 'ustalık' anlamı katmıştır:

Yak. *mĀln* 'avcı' ← Evk. *vālĀn* 'yetenekli, iyi avcı' ~ Evn. *mālĭn* ay. < Evk. *vā-* 'avlamak' + ustalık anlamı katan eylemden ad yapım eki *-lĀn*.

5.3.1.3.12. *-ma*

İki sözcükte addan sıfat yapım eki *-ma*'nın izine rastlanmıştır:

Yak. *nĭbarga* 'dağ koyununun patikası' ← Evk. *cugarma* 'çığır, keçiyolu' < Evk. *cuga* 'yaz' + addan sıfat yapım eki *-r* + addan sıfat yapım eki *-ma*.

Dolg. *altana* ‘bakır’ ← Evk. *altama* 1. ‘bakır’ 2. ‘altın’ < *altan* ‘altın’ + addan sıfat yapan ek *-ma*.

5.3.1.3.13. *-mi*

Yakutçada ve Dolgancada görülen *-mi* addan ad yapım ekinin işlevi tam olarak belli değildir. Bu ek Dolgancada insan ve hayvan adlarının sonuna gelirken Yakutçada nesne adı türetmiştir:

Yak. *axtamī* ‘yaşlandıktan sonra iğdiş edilmiş geyik’ ← Evk. **aktamī* < *akta* ‘iğdiş edilmiş geyik’ + ad yapım eki *-mi*.

Dolg. *akārimi* ‘bir masal kahramanının adı’ ← Evk. *akāri* ‘aptal’ + addan ad yapım eki *-mi*.

Dolg. *suldāmi* ‘yorgan’ ← Evk. **suldāmi* ~ **suldami* < Evk. *hulla* ‘yorgan’.

5.3.1.3.14. *-mkura*

Bu Evenkice ek, Yakutçaya kopyalanan bir sözcükte ‘orman meyvesi çalısı ya da meyve ağacı’ anlamı verdiği görülmüştür:

Yak. *ayıktıra* ‘kabuğu lifli bir tür çalı’ ← Evk. *aīktamkura* ‘hanımeli (çalısı)’ < Evk. *aīkta* ‘hanımeli yemişi’ + addan ad yapım eki *-mkura*.

5.3.1.3.15. *-n*

Bir Yakutça kopyada Evenkice eylemden ad yapım eki olan *-n* tespit edilmiştir:

Yak. *monun* ‘geyik sütüyle karıştırılmış bataklık yaban mersini yemeği’ ← Evk. *monin* ‘ren geyiği sütüne batırılmış ezilmiş orman meyvesi lapası’ < Evk. *moni-* ‘ezmek, çiğnemek’ + ad yapım eki *-n*.

5.3.1.3.16. *-ptn*

Evenkice *-ptn*, eklendiği eylemin anlamına paralel adlar türetir:

Yak. *nāmtīn* ‘geyikte eyer, yük örtüsü olarak kullanılan, geyiğin kafa derisinden dikilen kilim’ ← Evk. *nāptīn ay. < Evk. *nā-* ‘koymak’ + eylemin işleviyle ilgili nesnelere türeten ad yapım eki *-ptun*.

Yak. *bürkāptīn* ‘geyik kürkünden çizmenin üst kısmında bulunan dar şerit’ ← Evk. *murākāptun* ‘ayakkabının üst kısmındaki şerit, sıkma’ < Evk. *murākā-* ‘bir şeyin etrafında dolaşmak’ + eylemden ad yapım eki *-ptun*.

Dolg. *bāptin* ‘kurban, kanlı kurban’ ← Evk. *vāptin* ‘avdan önce verilen kurban’ < Evk. *vā-* ‘öldürmek’ + eylemden ad yapım eki *-ptin*.

5.3.1.3.17. *-ptun*

Bu addan ad yapım eki, eklendiği sözcüğe ‘sarma, kuşatma’ anlamı katar. Ekin Moğolca karşılığı *-bçi ~ -bçin*’dir: Klasik Moğ. *çike* ‘kulak’, *çikebçi* ‘kulaklık’ (Ramstedt, 1952, s. 232).

Yak. *çāñkāyiptīn* ‘uzaklaşmaması için geyiğin boynuna takılan enlemesine çubuğun bağlandığı söğüt halka, tasma’ ← Evk. *çāñgāyiptūn* 1. ‘(geyiğin boynuna tahtanın bağlanması için, ağaçtan) halka’ 2. ‘(geyikte, boyun için) kayış’ < Evk. *çāñgāy* ‘kaçmasını önlemek için geyiğin boynuna bağlanan sopa’ + addan ad yapım eki *-ptun*.

Yak. *ürügüpçün* ‘geyiğin boynunda yer alan, geyiğin uzaklaşmaması için takılan sopanın bağlandığı söğüt halka’ ← Evk. *urgāptun* ‘(başparmak) yüzüğü’ < *ūrugān* + *-ptun* ‘kapsama, kuşatma, sarma anlamı katan ek’.

Yak. *timāxtīn* ‘geyik eyerinin kolanı’; Dolg. *timāxtin* 1. ‘yükü geyiğe sıkıca bağlamaya yarayan demir halka’ 2. ‘yazlık deri kolan’ 3. ‘geyik eyerinin kolanı’ ← Evk. *tıñāptun* ‘kolan’ < Evk. *tıñān* ‘göğüs’ + kaplamak, sarmak anlamı katan addan ad yapım eki *-ptun*.

5.3.1.3.18. *-r*

Addan sıfat yapım eki *-r* bir sözcükte tespit edilmiştir:

Yak. *nıbarga* ‘dağ koyununun patikası’ ← Evk. *cugarma* ‘çığır, keçiyolu’ < Evk. *cuga* ‘yaz’ + addan sıfat yapım eki *-r* + addan sıfat yapım eki *-ma*.

5.3.1.3.19. *-ra*

Fiillerden sıfat türeten *-ra* eki bir sözcükte tespit edilmiştir. Bu ek Evenkicede sıfat türetirken Dolgancaya kopyalanan sözcük zarf biçimindedir:

Dolg. *çombira* ‘gereksiz yere, anlamsızca’ ← Evk. **çombira* < Evk. *çombi-* 1. ‘cıvıldamak’ 2. ‘anlamsızca gevezelik etmek’ + eylemden ad yapım eki *-ra*.

5.3.1.3.20. *-rin*

Bir kopyada Evenkice eylemden ad yapım eki *-rin* tespit edilmiştir. Bu ek çoğunlukla fiillerden sıfat türetmektedir. Yakutça kopyada ise yemek adı türetmiştir. Ekin Evenkicede tanıklanmamış **-rī* ekiyle ilişkisi net değildir: Yak. *ollorī* ‘kurutulmuş balık’ ← Evk. **ollorī* < Evk. *ollo* ‘balık’ + *-*rī*.

Yak. *sābārin* ‘ayı avlandığında verilen ziyafet’ ← Evk. *sāvārin* ‘ince kıyılmış haşlanmış ayı böbreği, yürek, akciğer, et ve iç yağından oluşan yemek’ < Evk. **sāvā-* ‘(ayı yağını) eritmek’ + eylemden ad yapım eki *-rin*.

5.3.1.3.21. *-ruk*

Evenkice *-ruk* addan ad yapım eki sonuna geldiği sözcüklere ‘depolama, yerleştirme, kap, kılıf, kutu’ anlamını verir. Bu ek iki sözcükte tespit edilmiştir:

Yak. *nūoçarık* ‘demlik’ ← Evn. *nōçə* 1. ‘ot, bitki, yeşillik’ 2. ‘çiçek’ + *-ruk*.

Yak. *buolkarık* ‘içerisine kurşun konulan deri kese’ ← Evk. *pulə* ‘kurşun’ + *-ruk*.

5.3.1.3.22. *-sik*

Giysi adları türeten addan ad yapım eki *-sik* Evenkicede yaygın kullanılan bir ektir: *cūsik* ‘ev giysisi’ < *cū* ‘ev’; *samāsik* ‘şaman giysisi’ < *samān* ‘şaman’. Bu ek Yakutçada ve Dolgancada bir sözcükte tanıklanmıştır:

Yak. *muohuku* ‘tüfek kılıfı’; Dolg. *muohuku* ay. ← Evk. *mō* ‘ağaç, ahşap’ + giysi adları yapan addan ad yapım eki *-sik*.

5.3.1.3.23. *-tī*

Evenkice *-tī* eki adların ve eylemlerin sonuna gelerek ‘yiyen, yiyici’ anlamlarını katar. Bu ek iki sözcükte tespit edilmiştir:

Yak. *muotī* ‘sığın’; Dolg. *muotī* ay. ← Evk. *mō* ‘ağaç’ + yiyen, yiyici anlamı katan addan ad yapım eki *-tī*.

Yak. *cāptī* ‘yiyeyeceği, kumaşı, her şeyi yemeye alışmış geyik’ ← Evk. *cāp-* ‘yemek’ + eylemden ad yapım eki *-tī*.

5.3.1.3.24. *-vūn*

Evenkice *-vūn* eylemden ad yapım eki çoğunlukla eylemden nesne adları türetir. Poppe, Evenkice ekin Moğolca addan eylem yapım eki *-yur* ile kökteş olduğunu öne sürer (1969). Ek Yakutça kopyalarda altı sözcükte tespit edilmiştir:

Yak. *gībin* ‘geyiğin bağırsaklarının içindeki pisliğin kurutulduğu çit’ ← Evk. *gīvūn* ‘tütsüleme ve kurutma amacıyla ateş yakılan yapı’ < Evk. *gī-* ‘tütsülemek’ + eylemden ad yapım eki *-vūn*.

Yak. *guyavun* ‘orman meyvesi toplamaya yarayan huş ağacından kap’ ← Evk. *guyavūn* ‘orman meyvesi toplamak için kullanılan koni şeklinde huş ağacı kabuğundan kap’ < Evk. *guyā-* ‘huş ağacından kapla orman meyvesi toplamak’ + eylemden ad yapım eki *-vūn*.

Yak. *xoŋxomūn* ‘şişlere dizilip ateşte kızartıldıktan sonra kurutulmuş küçük Çin sazani balıkları’ ← Evk. *koŋkovun* 1. ‘(vurarak balığı sersemletmek için) tokmak’ 2. ‘balığa vurulan sopa’ 3. ‘bir tür ahşap vurmalı çalgı’ < Evk. *koŋko-* ‘balığa sopayla vurmak’ + eylemden ad yapım eki *-vūn*.

Yak. *tüktäbil* ‘kurutulmuş balığı ufalamak için kullanılan bir tür küçük tokmak’ ← Evk. *duktävūn* ‘havan, döveç’ < Evk. *duktä-* ‘vurmak, dövmek’ + eşya adları türeten eylemden ad yapım eki *-vūn*.

Yak. *kilgäbīn* ‘eyerin arkasında bulunan bir sonraki geyiğin bağlandığı boynuz’ ← Evk. *gilbävūn* ‘eyer kaşındaki ilmik’ < Evk. *gilbä-* ‘geyikleri birbirini ardınca bağlamak’ + eylemden ad yapım eki *-vūn*.

Bir örnekte Evenkice *-vūn* eki hayvan adı türetmiştir:

Yak. *höröbūn* ‘büyük aladoğan, çakır kuşu’ ← Evk. *horomivūn* 1. ‘çaylak’ 2. ‘doğan’ < *horomī-* ‘çalı horozu avlamak’ + eylemden ad yapım eki *-vūn*.

5.4. Çekim Ekleri

5.4.1. Yakutça Çekim Eki *-LĪn*

Yakutçada ve Dolgancada görülen ortaklık durumu eki *-LĪn*, araç durum ekinden farklı olarak herhangi bir şeyi, bir şahıs veya grupta yapmayı ifade eder. Ekin kökeni üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Kökeni Eski Türkçeye açıklayan görüşe göre bu ek ET *-lig* > *-li* ya da ET *-li*, *-li* ekine ekine vasıta hâli eki *-n*’nin eklenmesiyle oluşmuştur (Kirişçioğlu, 1999, s. 77). Tunguzca kökeni savunan görüşler de bulunmaktadır. Ramstedt Moğolca ortaklık durum eki *-luga* ~ *-lüge* ve Tunguzca *-lun* ‘ile’ ekini ortak kökene bağlar ve Yakutça ortaklık durumunun Evenkice etkisiyle oluştuğunu öne sürer (1952, s. 42). Ubryatova ise daha önceden Böhtlingk ve Radloff tarafından Eski Türkçeye açıklanan ekin benzer biçiminin Evenkicede de bulunduğunu belirtir ve Yakutça ekin kökenini Evenkice ile açıklar (1985a, s. 123; Korkina vd., 1982, s. 133). Ekin Tunguz dillerinden yalnızca Evenkiceyle Evencede görülmesi ve güney Tunguz dillerinde ekin bulunmayışı Yakutçada ekin ortaya çıkışının Tunguzca etkisiyle olduğu savını zayıflatmaktadır (Novgorodov, 2009, s. 100). Ek, kökeni tartışmalı olmakla

birlikte yüksek ihtimalle Eski Türkçeye bağlantılıdır. Bunun yanı sıra Orta Moğolca gibi kimi dillerin ortaklık ve araç durumunu ayırması, Yakutçadaki bu gelişimin nedenlerinden biri olabilir (Nevskaya, 2014, s. 260).

(75) Yakutça

<i>Bırāt-a</i>	<i>Ölöksöy-dün</i>	<i>Mikītä</i>	<i>ān maḡḡay</i>	<i>iti</i>
küçük erkek kardeş	Aleksey-ORD	Nikita	ilk kez	şu
<i>kurduk</i>	<i>körüs-tü-lär</i>			
gibi	görüşmek-GEÇ-3ÇK			

‘Nikita ve erkek kardeşi Aleksey ilk kez bu şekilde görüştüler’ (Korkina vd., 1982, s. 132).

(76) Evenkice

<i>Ətırkən</i>	<i>atırkan-nun-mi</i>	<i>tar</i>	<i>guləkən-du</i>
İhtiyar adam	ihtiyar.kadın-ORD-DÖN.İYE	şu	evcik-BUL
<i>bi-cə-çə-tın</i>			
yaşamak-BG-GEÇ-3ÇK			

‘İhtiyar adam, yaşlı karısıyla şu evde yaşıyordu’ (Konstantinova ve Lebedeva, 1953, s. 64).

5.4.2. Yakutça Kopyalardaki Evenkice Çekim Ekleri

Yakutça kopyalarda iki çekim eki tespit edilmiştir. Bunlar çoğul eki olan *-l*, *-r* ve geçmiş zaman eki *-çĀ*’dır. *-çĀ* ve *-l*, *DSYS*’de daima Yakutçanın Udsk diyalektine ait verilerde tanıklanmıştır; *-r* ise yalnızca kalıplaşmış olduğu sözcüklerde bulunmaktadır.

Yak. *biçĀ* ‘idi’ ← Evk. *biçĀ* ay. < Evk. *bi-* ‘olmak’ + geçmiş zaman eki *-çĀ*.

Yak. *biçĀl* ‘idiler’ ~ *biçĀl* ay. ← Evk. *biçĀl* ay. < Evk. *bi-* ‘olmak’ + geçmiş zaman eki *-çĀ* + çokluk eki *-l*.

Yak. *culākır* ‘bitkisiz, çıplak, cavlak’ ← Evk. *culāki-r* ‘çıplaklar’ < Evk. *culākin* 1. ‘çıplak, cavlak’ 2. ‘yalınayak’.

(77) Yakutça

Bılır manna bitiristāk itarga bār biçũ
 eskiden burada saçaklı küpe var idi

‘Eskiden burada saçaklı Yakut küpesi vardı’ (DSYS, 1995, s. 50).

(78) Evenkice

Avdanna-l gugda çurbuka-tın hərgidədu-n suptıləçi
 yaprak-ÇK yüksek yığın-İYE.3ÇK altında-İYE.3TK dikenli
yoj simumat dikil-ça bi-çə-n
 kirpi sessizce gizlenmek-SF olmak-GEÇ-3TK

‘Yüksek yaprak yığınlarının altında dikenli kirpi sessizce gizlenmişti’ (Bol., 2000, I, s. 121).

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışmada Tunguzcanın Yakutçayı ve Dolgancayı hangi açılardan etkilediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu iki Türk dili çoğunlukla Evenkiceden ve sınırlı şekilde Evenceden etkilenmiştir. Yakutistan dışında konuşulan Tunguz dilleriyle olan ilişkinin yönünü ve kapsamını eldeki kısıtlı tarihsel kaynaklardan ve günümüzde bu dillerin tamamının tehlike altında olmasından dolayı ortaya koymak zordur. Ancak ele aldığımız söz varlığında, kısıtlı da olsa Mançuca, Udihece, Nanayca gibi Tunguz dillerinin etkilerini görmek mümkündür.

Tunguz dilleriyle olan etkileşim en çok söz varlığı alanında gerçekleşmiştir. Bu durum, Yakutların güneyden bugünkü Yakutistan'a göç etmeleri teorisiyle uyumludur. Bu yeni bölgenin yeryüzü şekilleri, bitki ve hayvan adları, bölgenin soğuk ikliminin giysileri vb. Yakutçaya o dönemde Yakutistan'ın dört bir tarafına dağılmış Evenki ve Evenlerin dillerinden kopyalanmıştır. Çok az sayıda fiil hariç tutulursa Evenkice ve daha sınırlı sayıda Evence sözcükler Yakutça ve Dolgancaya daima ad olarak kopyalanmışlardır. Bunlar tematik olarak on bir başlık altında incelenmişlerdir.

Yeni tespit edilen sözcüklerle Yakutçadaki Tunguzca kökenli sözcük sayısı 1200'ün üstüne çıkmıştır. Bunlardan bazıları aynı sözcüğün farklı ağızlardaki varyantlarıdır. Yakutçadaki 120 Tunguzca kopya ilk kez bu çalışmada ortaya konmuştur. Dolgancada ise 200 civarında Tunguzca sözcüğün varlığı bilinmekteydi. Bu çalışmayla sayı dörtte bir oranında artmış ve 250'nin üzerine çıkmıştır. Yakutçanın ve Dolgancanın karşılaştırmalı olarak incelenmesi yeni sözcüklerin tespitinde önemli rol oynamıştır. Örneğin Dolganca *hünmüktä* 'sinek' (←Evk. *hinmiktə* ay.) ve Yakutça *süntüçän* 'sivrisinek' (←Evn. *humtəçən* 'sinek, tatarcık') sözcüklerinin etimolojileri ayrı ayrı bilinirken bu çalışmada söz konusu veriler arasında ortaklık kurulmuş ve bunlar Tunguz dilleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmişlerdir. Örneğin, Dolganca *orotī* 1. 'geç doğmuş geyik yavrusu' 2. 'geç (sonbaharda) yavrulayan dişi geyik' sözcüğü (← Evk. *orotī* ay.), Yakutça sözcüğün etimolojisinin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır: *orohu* 'geç doğmuş (buzağı, tay, çocuk)' ← Evk. *orotī* ~ *orohu* 'geç doğmuş geyik yavrusu'.

Günümüzde Yakutça ve Tunguzca arasındaki dil ilişkileri dolaylı olarak devam etmektedir. Tunguz dillerinden Yakutçanın ağızlarına kopyalanmış olan sözcükler

standart Yakutçaya girmeye devam etmektedir. Bu nedenle 1975 yılında yayımlanan *VEYaYa*'da 35 sözcük standart Yakutça olarak işaretlenmişken bugün tespitlerimize göre standart Yakutçadaki sözcük sayısı 114'tür. Yakutistan'da Tunguzların yaşadığı kuzey ve güney bölgelerden yazar ve şairlerin artması, standart Yakutçaya bu diyalektlerden, dolayısıyla da Tunguzcadan sözcük kopyalanmasına neden olmaktadır. Gelecekte bu sayının artacağı öngörülebilir.

Biçimbilgisi ve sözdizimi alanlarında Tunguzcanın etkisi sınırlıdır. Yakutçada 6, Dolgancada ise 9 adet Tunguzca ek tespit edilmiştir. Bir ek haricinde Tunguzcadan daima yapım ekleri kopyalanmıştır. Çekim eki başlığında incelediğimiz bu ekin Tunguzcadan mı yoksa Eski Türkçeden mi kopyalandığı tartışmalıdır. Sözdiziminde sıklık kopyası sonucu iki ekin düştüğü görülmektedir. İlgi ekinin düşmesi Tunguzca ile açıklanırken *-sIz* yokluk ekinin düşmesinin Tunguzca veya Moğolcadan sıklık kopyası olmasına dair iki farklı görüş bulunmaktadır. Daha yoğun dil ilişkileri gerektiren kopyaların az sayıda olması, Yakutların Türkleşmiş Tunguzlar olduğu görüşünü zayıflatmaktadır.

Yakutça ve Dolgancada az sayıda seçilmiş kopya bulunmaktadır. Tespit edilen 13 seçilmiş kopya, ağırlıklı olarak Yakutça - Tunguzca dil ilişkilerinin başlangıç dönemine ait olmalıdır. Seçilmiş kopyaların tespitinde Moğolca, Rusça gibi diğer diller de göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle Yakut ağızlarında ve Dolgancada bulunan *biar* 'karın' (standart Yakutça *biar* 'karaciğer') Tunguz dillerindeki *hākin* 'mide, karın, böbrek, iç organları' sözcüğüyle birleştirilebilecekken Klasik Moğolca *elige* 1. 'karaciğer' 2. 'karın', Tunguzca *hākin*'in bu çalışmaya seçilmiş kopya olarak alınmasına engel olmuştur. Türk, Moğol ve Tunguz dillerinde görülen bu anlamsal benzerlikler ayrı bir incelemenin konusudur.

Günümüzde Tunguz halkları daima iki ya da üç dillidir. Bu nedenle Tunguz dillerinin kullanım alanı çoğunlukla gündelik hayatla ve aile içi iletişimle sınırlı kalmaktadır. Yakutistan'daki Tunguz dilleri Evenkice ve Evence için de durum benzerdir. Yakutça ve Rusça, Tunguz dillerine baskın durumdadır. Yakutistan'daki Tunguz halkları için bazı olumlu koşullar da söz konusudur. Evenkice ve Evence, Yakutsk'ta M. K. Ammosov Kuzeydoğu Federal Üniversitesi ile Rusya Bilim Akademisine bağlı Beşerî Bilimler ve Kuzeyin Yerli Halklarının Sorunları Enstitüsünde araştırılmakta ve

öğretilmektedir. Evenkice ve Evence kitaplar Yakut ulusal yayıncılık şirketi Biçik'te basılmaktadır. Yakutsk'ta yayın yapan İlken (Yolun İşareti) gazetesinde Rusça, Yakutça, Yukagirce, Çukçaca ve Dolganca haberlerin yanı sıra Evenkice ve Evence yazılar da yayımlanmaktadır. Yine Yakutistan dışında yayımlanan ve içerisinde Evenkice bir sayfanın da yer aldığı Evenkiyskaya jizn' (Evenki Yaşamı) gazetesi, Buryatya'da yayın yapan Birakan (Küçük Nehir) radyo programı ve Ulgur (Haber) televizyon programı Evenkicenin kısıtlı da olsa kitle iletişim araçlarında kullanıldığını göstermektedir. Yakutistan'daki NVK Sakha televizyon kanalında Yakutça ve Rusçayla birlikte yer yer Evenkice ve Evence yayınlar izlenebilmektedir. Çocuklar, bazı ailelerde hâlen Evenkiceyi ve Evenceyi ana dili olarak öğrenmeye devam etmektedirler. Son yıllarda açılan Evengus, Evenkiteka gibi internet siteleri, Evenkice araştırmalarına katkı sağlamaktadır. 2019 yılında Evence yazılmış ilk roman *Bini - Aç Mudna Hövnek* (Yaşam - Sonsuz Geçit) Andrey Krivoşapkin tarafından yayımlanmıştır. Görüldüğü üzere Evenkice ve Evence dil durumu için olumlu ve olumsuz göstergeler bir arada bulunmaktadır. Ancak her şeye rağmen Tunguz halklarının dillerini korumak için büyük gayret gösterdikleri ortadadır.

Yakutça, Dolganca ve Tunguzca dil ilişkilerini ele alan bu çalışmada bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Mançurya'dan kuzey Sibirya'ya kadar uzanan oldukça geniş bir coğrafyada konuşulan Tunguz dillerini araştırmanın belirli zorlukları vardır. Birbirinden uzak alanlarda konuşulan varyantlar ve kısıtlı iletişim olanakları farklı diyalektlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yalnızca Rusya'da konuşulan Evenkicenin bile 51 diyalekti bulunmaktadır. Standart Evenkice dilbilgisi bu diyalektler karşısında her zaman işe yaramamakta ve metinlerdeki söz varlığını ve gramatikal özellikleri çözümlenmeye yetmemektedir. Bu noktada günümüzde ivme kazanan derleme faaliyetlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ol'ga Kazakeviç önderliğindeki *Malıye yazıki Sibiri: naşe kul'turnoye naslediye* (Sibirya'nın Küçük Dilleri: Bizim Kültürel Mirasımız) (Kazakeviç, ty.), Hamburg'ta gerçekleştirilen *INEL Evenki Corpus* gibi çalışmalar, bu zorlukların aşılmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak Yakutçadaki eskicil, tanıklanmadan yok olmuş varyantlara ait sözcükler için tarihsel karşılaştırmalı dilbilim haricinde bilgi edinme imkânı kalmamıştır. Tespit ettiğimiz Yak. *dalbaxsa* '(eskiden) pahalı kumaştan ya da kürkten pelerin; değerli kürk giysi' ← Evk. *dalba + kürk adları türeten *-ksa* eki, Dolganca *kiälçä* 'tek gözlü' ← Evk. *këlçä; krş. Evk.

kēldakī 1. ‘göz lekesi, misafir, göz bebeği üzerinde beyaz leke’ 2. ‘şaşı’ gibi sözcükler buna örnek gösterilebilir.

Yakutçadaki Evenkice kopyaların tarihlendirilmesi bir diğer önemli sorundur. Yakutça ve Dolgancadaki kopyalar sözcüğün kaçınıcı yüzyılda kopyalandığının belirlenmesi açısından somut kanıtlar sunmaz. Buna rağmen birkaç ipucu, sözcüğün ne kadar eski ya da yeni olduğuna dair fikir verebilir. Sözcük ne kadar eskicil bir kopyaysa o kadar çok varyanta sahiptir. Örneğin *xoyobun* ‘yaralı (av hayvanı hk.)’, 18 varyantıyla eskicil bir sözcükken *ācı* 1. ‘dayı’ 2. ‘amca’ tek varyanta sahip olması ve yalnızca tek bir bölgede tanıklanması nedeniyle daha geç bir kopyadır. Kronolojinin belirlenmesi açısından ses ve dudak uyumu da önemli bir göstergedir. Yakutçada ses ve dudak uyumu çok güçlü olduğundan sözcük ne kadar Evenkice orijinale yakınsa o kadar geç tarihte kopyalandığı sonucu çıkarılabilir. Bu nedenle *çalımı* ‘hayvan bağırsağı’ (←Evn. *çālmī*), *çalamī* ay. varyantına göre; *bolbukta* 1. ‘bodur çam’ 2. ‘turuncu kutup böğürtleni, Norveç böğürtleni’ (←Evk. *bolgikta* ‘bodur çam, cüce çam’) varyantı da *bolbīkta* ‘bodur çam’ varyantına göre daha eskicildir. Tunguzlar, standart Yakutçaya kaynaklık eden Yakutçanın merkezî diyalektlerinin konuşulduğu Kangalas, Tattinsk gibi bölgelerde daha az sayıda olduklarından, *VEYaYa* tarafından incelenen standart Yakutçadaki Tunguzca söz varlığı en eskicil tabakayı teşkil ediyor olmalıdır.

Bu çalışmayla Tunguz dillerinin, yoğun eskicil özellikler gösteren Türk dilleri Yakutça ve Dolganca üzerindeki etkisi ortaya konmuştur. Tunguzca kopyaların daha çok sözlüksel olduğu, ayrıca sözdizimi, biçimbilgisi, sesbilgisi ve anlam bilgisi alanlarında da etkileşimlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Tunguz dilleri, yalnızca Türk dilleriyle olan ilişkileri açısından değil Altayistik bakımından da Türkolojiyi yakından ilgilendirmektedir. Ülkemizde Tunguz dilleriyle ilgili çalışmaların artması, Altayistik ve Türkoloji araştırmaları açısından verimli ve ilgi çekici sonuçlar doğuracaktır.

7. KAYNAKÇA

- Abtekin, F. ve Solak Sağlam, M. (2022). Kuzeydoğu Türk Lehçelerinde +siz Fonksiyonunda Kullanılan Yapılar. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*, 6(2), 391-404.
- Afanas'yev, P. S. ve Xaritonov, L. N. (1968). *Russko-yakutskiy slovar'*. Moskva: İzdatel'stvo sovetskaya entsiklopediya.
- Afanas'yev, P. S. (1996). *Saxa Biliñni Tila: Leksikologiya*. Cokūskay: Saxa gosudarstvennay un-tın izd-ta.
- Aksyonova, Ye. Ye., Bel'tyukova, N. P. ve Koşeverova, T. M. (1992). *Slovar' dolgansko-russkiy i russko-dolganskiy*. Sankt-Peterburg: Prosveşçeniye.
- Alekseyev, A. N. (1996). *Drevnyaya yakutiya: Jeleznıy vek i epoxa srednevekov'ya*. Novosibirsk: İzdatel'stvo İnstituta arxeologii i etnografii SO RAN.
- Anderson, D. G. (2000). *Identity and Ecology in Arctic Siberia*. New York: Oxford University Press.
- Anikin, A. Ye. (2000). *Etimologiçeskiy slovar' russkix dialektov sibiri*. Moskva ve Novosibirsk: Nauka.
- Antonov, N. K. (1971). *Materialı po istoriçeskoj leksike yakutskogo yazıka*. Yakutsk: Yakutskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Atnine, V. (1997). The Evenki Language from the Yenisei to Sakhalin. H. Shoji ve J. Janhunen (Ed.). *Northern minority languages: problems of survival* (ss. 109-121). Suita: National Museum of Ethnology.
- Aydemir, İ. A. (2020). *Çağdaş Türk Dillerinde Altasıralama Stratejileri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Barbolina, A. A. (2003). *Kartinnıy slovar' dolganskogo yazıka*. St. Petersburg: Prosveşçeniye.
- Barbolina, A. A. (2015). *Şkol'nyy slovar' dolganskogo yazıka*. Dudinka: Taymırskiy Dom narodnogo tvorçestva.

- Barbolina, A., Kudryakova, N. S., Jarkova, N. N. ve Fujishiro, S. (2019). *Dolgansko-russkiy slovar'*. St. Peterburg: Almaz-graf.
- Barbolina, A. ve Fujishiro, S. (2001). *The collected Works: Ogdo Aksenova*. Tokyo: Department of Linguistics, University of Tokyo.
- Benzing, J. (1956). *Die tungusischen Sprachen: Versuch einer vergleichenden Grammatik*. Wiesbaden: Akademie der Wissenschaften und der Literatur.
- Bol., 1994** Boldirev, B. V. (1994). *Russko - evenkiyskiy slovar'*. Novosibirsk: Nauka.
- Bol., 2000** Boldirev, B. V. (2000). *Evenkiysko-russkiy slovar' 1-2*. Novosibirsk: GEO.
- Bol., 2007** Boldirev, B. V. (2007). *Morfologiya evenkiyskogo yazıka*. Novosibirsk: Nauka.
- Bolo, S. (1994). *Liänäğä nūçça kälän innināği saxa oloğo*. Cokūskay: Biçik natsional'nay kinigä kihata.
- BS SS** Sülbä, B. (1985). *Siri siksiginän*. Yakutskay: Saxa sirināği kinigä izdatel'stvota.
- Bulatova, N. ve Grenoble, L. (1999). *Evenki*. München ve New Castle: LINCOM EUROPA.
- Burıkin, A. A. (2013). O nekotorig nazvaniyax dikix jivotnıx v tyurskix yazıkax (K etimologii izolirovannoy leksiki i otsenke xarakteru evolyutsii tyurskix yazıkov v kontekste altayskoy teorii). *Rossiyskaya tyurkologiya*, 1(8), 31-36.
- Burıkin, A. A. (2017). Tyurkizmi v tunguso-man'çjursix yazıkax v perspektive istorii tyurskix yazıkov. N. N. Telitsin (Ed.). *Aktual'nye voprosı tyurkologičeskix issledovaniy (Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya XIX İvanovskiye çteniya, 19 maya 2017 g.)* (ss. 16-22). St. Peterburg: Tsentr sodeystviya obrazovaniyu.
- Castrén, M. A. (1856). *Grundzüge einer tungusischen sprachlehre, nebst kurzem wörterverzeichnis*. A. Schiefner (Haz.). St. Petersburg: Buchdruckerei der Kaiserlichen akademie der wissenschaften.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Däbritz, Ch. L., Kudryakova, N. ve Stapert, E. (2022). *INEL Dolgan Corpus*. Version 2.0. Publication date 2022-11-30. <https://hdl.handle.net/11022/0000-0007-F9A7->

4. Archived at Universität Hamburg. In: The INEL corpora of indigenous Northern Eurasian languages. <https://hdl.handle.net/11022/0000-0007-F45A-1>.
- Däbritz, Ch. L. ve Gusev, V. (2021). *INEL Evenki Corpus*. Version 1.0. Publication date 2021-12-31. Archived at Universität Hamburg. <https://hdl.handle.net/11022/00000007F43C3>. In: The INEL corpora of indigenous Northern Eurasian languages. <https://hdl.handle.net/11022/00000007F45A1>
- Däbritz, Ch. L. (2022). *A grammar of Dolgan: A Northern Siberian Turkic language of the Taimyr Peninsula*. Leiden: Brill.
- Demir, D. Ö. (2012). Nanaylar ve Nanay Dili Üzerine Notlar. *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 1(1), 135-144.
- Demir, N. (2003). Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış. *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz* (ss. 37-44). Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları.
- Dıbo, A. V. (2013). *Etimologiçeskiy slovar' tyurskix yazıkov*. Astana: TOO Prosper Print.
- DLT**. Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgati-t-Türk Dizini "Endeks" IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Doerfer, G. (1978). Classification Problems of Tungus. G. Doerfer ve M. Weiers (Ed.). *Tungusica: Band I, Beiträge zur Nordasiatischen Kulturgeschichte* (ss. 1-26). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Doerfer, G. (1985). *Mongolo-Tungusica*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Dolgix, B. O. (1963). *Proisxojdeniye dolgan*. Moskva ve Leningrad: İzdatel'stvo AN SSSR.
- DSYY** Afanas'yev, P. S., Voronkin, M. S. ve Alekseyev, M. P. (1976). *Dialektologiçeskiy slovar' yakutskogo yazıka*. Moskva: Nauka.
- DSYS** Voronkin, M. S., Alekseyev, M. P. ve Vasil'yev, Yu. İ. (1995). *Dialektologiçeskiy slovar' yazıka saxa*. Novosibirsk: Nauka.
- EDAL** Starostin, S., Dybo, A. ve Mudrak, O. (2003). *Etymological Dictionary of the Altaic Languages*. Leiden-Boston: Brill.

- Eren, H. (1981). A. V. Romanova, A. N. Mireeva, P. P. Baraşkov, Vzaimovliyanie evenkiyskogo i yakutskogo yazıkov. Leningrad 1975, 211 s. *TDAY-Belleten*, 1977-78, 257-259.
- Ersoy, F. (2018). *Çağdaş Moğolca: El Kitabı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ersöz, M. (2023). *Axtular (Hatıralar) - Sahaca İlk Edebî Eser*. İstanbul: Ihlamur Akademi.
- Ethnologue. (2023). <https://web.archive.org/web/20170930050650/https://www.ethnologue.com/18/language/mnc/> (Erişim tarihi 16.12.2023).
- Forsyth, J. (1992). *A History of the Peoples of Siberia: Russia's North Asian Colony 1581-1990*. Cambridge: UK Cambridge University Press.
- Gogolev, A. İ. (1993). Yakutı: *Problemi etnogeneza i formirovaniya kul'turi*. Yakutsk: YAGU.
- GD BMB** Govorov, D. (2010). *Mülcü Böğö*. Yakutsk: Biçik.
- Gol'derova, A. A. (2014). *Anabarskiy dialekt yakutskogo yazıka*. Jakutsk: Dani-Almaz.
- Grønbech, K. ve Krueger, J. R. (1993). *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian* (3. bs.). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Gül, B. (2010). *Moğol Atasözleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Gül, B. (2016). *İbni Mühennâ Lügati*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Hauer, E. (2007). *Handwörterbuch der Mandschusprache* (2. bs.). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Hayırsever, H. (2016). *Dolgancada Addan Ad Yapımı*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hayırsever, H. (2023a). Dolgancadaki Nganasanca Söz Varlığı, *Türkbilig*, 46, 227-236.
- Hayırsever, H. (2023b). Some remarks on newly discovered Evenki copies in Dolgan, *Turkic Languages*, 27, 2, 231-272.

- Hayit, B. (2000). *Sovyetlerde Türklüğün ve İslâm'ın Bazı Meseleleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Hözl, A. (2015). A typology of negation in Tungusic. *Studies in Language*, 39(1), 117-157.
- İkegami, J. (1974). Versuch einer Klassifikation der tungusischen Sprachen. G. Hazai ve P. Zieme (Ed.). *Sprache, Geschichte und Kultur der Altaischen Völker* (s. 271-272). Berlin: Akademie Verlag.
- Janhunen, J. (2003). Proto-Mongolic. J. Janhunen (Ed.). *The Mongolic languages* (s. 1-29). London ve New York: Routledge.
- Janhunen, J. (2012). The expansion of Tungusic as an ethnic and linguistic process. A. Malchukov ve L. Whaley (Ed.). *Recent advances in Tungusic Linguistics* (s. 5-16). Wiesbaden: Harrassowitz.
- Janhunen, J. (2005). Tungusic: An Endangered Language Family in Northeast Asia. *International Journal of the Sociology of Language*, 173, 37-54.
- Janhunen, J. (2010). North-east Asia. Christopher Moseley (Ed.). *Atlas of the World's Languages Danger* (s. 48-59). Paris: UNESCO.
- Janhunen, J. (2024). Siberian Ewenki. A. Vovin, J. A. Alonso de la Fuente ve J. Janhunen (Ed.). *The Tungusic Languages* (s. 139-183). London, New York: Routledge.
- Johanson, L. (2009). *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler* (N. Demir, E. Yılmaz (Çev.)). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Johanson, L. (2014). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler* (N. Demir, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Joshua. (2023). https://joshuaproject.net/people_groups/18454 (Erişim tarihi 11.12.2023).
- Kałużyński, S. (1982). Einige tungusische Lehnwörter im Jakutischen. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 36 (1/3), 261-269.
- Kałużyński, S. (1995). *Iacutica: Prace Jakutoznawcze*. Warszawa: Dialog.
- Kara, G. (1998). *Mongol-magyar szótár*. Budapest: Terebess Kiadó.

- Kazakeviç, O. (ty.). <https://siberian-lang.srcc.msu.ru/ru/glavnaya> (Erişim tarihi 01.01.2024).
- Khabtagaeva, B. (2017). *The Ewenki dialects of Buryatia and their relationship to Khamnigan Mongol*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Killi Yılmaz, G. (2010). Kuzey ve Güneydoğu Sibirya Türklerinin Dil Durumu. Ankara: KÖKSAV.
- Killi Yılmaz, G. (2017). Saha Türkçesindeki Ayı İle İlgili Örtmece Söz Varlığı. *Türkbilig*, 33, 25-56.
- Kincses-Nagy, É. (2018). *Mongolic Copies in Chaghatai*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Kirişçioğlu, M. F. (1999). *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK.
- Konstantinov, İ. V. (1975). Proisxojdeniye yakutskogo naroda i yego kul'turu. Yu. A. Moçanov (Ed.). *Yakutiya i yego sosedi v drevnosti: trudi Prilenskoy arxeologičeskoj ekspeditsii* (ss. 106-173). Yakutsk: Yakutskiy Filial SO AN SSSR.
- Korkina, Ye. İ., Ubryatova, Ye. İ., Xaritonov, L. N. ve Petrov, N. Ye. (1982). *Grammatika sovremennogo yakutskogo literaturnogo yazıka*. Moskva: Nauka.
- Korkina, Ye. İ. (1992). *Severo-vostoçnaya dialektnaya zona yakutskogo yazıka*. Novosibirsk: Nauka.
- Kul.** Kulakovskiy, A. Ye. (1946). *Stat'i i materialı po yakutskomu yazıku*. Yakutsk: Yakutskaya gosudarstvennaya tipografiya.
- Ks.** Ksenofontov, G. V. (1992). *Uraangxaj saxalar 1-2*. Yakutsk: Nats. izd-vo Resp. Saxa (Yakutiya).
- Lebedeva, Ye. P., Konstantinova, O. A. ve Monaxova, İ. V. (1985). *Evenkiyskiy yazık: Uçebnoye posobiye dlya pedagogičeskix uçilişç*. Leningrad: Prosveşçeniye.
- Lebedeva, Ye. P. ve Konstantinova, O. A. (1953). *Evenkiyskiy yazık: Uçebnoye posobiye dlya pedagogičeskix uçilişç*. Moskva ve Leningrad: Gosudarstvennoye uçebno-pedagogičeskoye izdatel'stvo ministerstva prosveşçeniya RSFSR.

- Lessing, F. D. (1960). *Mongolian-English Dictionary*. Berkeley ve Los Angeles: University of California Press.
- Lessing, F. D. (2017). *Moğolca-Türkçe Sözlük* (G. Karaağaç, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lindberg, G. U. ve Gerd, A. S. (1972). *Slovar' nazvaniy presnovodnix rib SSSR*. Leningrad: Nauka.
- Lingsib. (2023a). <https://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/udeghe.shtml> (Erişim tarihi 05.12.2023).
- Lingsib. (2023b). <https://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/uilta.shtml> (Erişim tarihi 05.12.2023).
- Malchukov, A. L. (2006). Yakut interference in North-Tungusic languages. H. Boeschoeten ve L. Johanson (Ed.). *Turkic languages in contact* (s. 122-138). Wiesbaden: Harrassowitz.
- Menges, K. H. (1968). Die tungusischen Sprachen. W. Fuchs ve diğerleri (Ed.). *Tungusologie: Handbuch der Orientalistik* (s. 21-256). Leiden: Brill.
- Mireyeva, A. N. (2001). *Leksika evenkiyskogo yazıka: Rastitel'nyy i jivotnyy mir*. Novosibirsk: Nauka.
- Mir.** Mireyeva, A. N. (2004). *Evenkiysko-russkiy slovar'*. Novosibirsk: Nauka.
- Mireyeva, A. N. (2005). *Leksika evenkiyskogo yazıka: traditsionnoye khozyaystvo*. Novosibirsk: 'Nauka'.
- Mixal'çenko, V. Yu. (Ed.) (2016). *Yazık i obşçestvo: Entsiklopediya*. Moskva: İzdatel'skiy tsentr 'Azbukovnik'.
- Monguş, D. A. (1988). *Russko-tuvinskiy uçebniy slovar'*. Moskva: Russkiy yazık.
- Nedjalkov, İ. (1997). *Evenki*. London ve New York: Routledge.
- Nevskaya, İ. (2014). Innovations and archaisms in Siberian Turkic spatial case paradigms: A Transeurasian historical and areal perspective. M. Robbeets ve W. Bisang (Ed.). *Paradigm Change: In the Transeurasian languages and beyond* (ss. 257-285). Amsterdam, Netherlands; Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company.

- Norman, J. (1978). *A Concise Manchu-English Lexicon*. Seattle ve London: University of Washington Press.
- Novgorodov, İ. N. (2008). *Yakutizmi evenkiyskogo yazıka*. Yakutsk: SMÜK-Master.
- Novgorodov, İ. N. (2009). *Yakutsko - Evenkiyskiye yazıkoviye kontaktı*. Yakutsk: SMÜK-Master.
- Özalan, U. (2021). *Mançuca Nişan Şaman Hikâyesi*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Pakendorf, B. ve Aralova, N. (2018). The endangered state of Negidal: A field report. *Language Documentation and Conservation*, 12, 1-14.
- Pakendorf, B. (2007). *Contact in the prehistory of the Sakha (Yakuts): Linguistic and genetic perspectives*. Utrecht: LOT
- Pandia. (2021). <https://pandia.ru/text/78/251/1609.php> (Erişim tarihi 17.11.2021).
- Pekarskiy, E. K. (1945). *Yakut Dili Sözlüğü* (Komisyon, Çev.). İstanbul: Ebüzziya Matbaası.
- Pek.** Pekarskiy, E. K. (1959²). *Slovar' yakutskogo yazıka 1-3*. Moskva: Akademiya nauk SSSR.
- Peler, G. Y. (2020). Günümüzde Kuzey ve Kuzey Batı Çin'de Konuşulan Çin - Tibet Dilleri Dışındaki Dillerin Durumu II Altay Dilleri 2 – Tunguzca. *KARE*, 9, 244-314.
- Petrov, A. A. (2015). *Olenevodçeskaya leksika dolganskogo yazıka: Etnolingvistiçeskiy slovar'*. Sankt-Peterburg: Almaz-Graf.
- Petrov, A. A. (2017). *Olenevodçeskaya leksika evenskogo yazıka: Etnolingvistiçeskiy slovar'*. Sankt-Peterburg: İzdatel'stvo RGPU im. A. İ. Gertsena.
- Pikunova, Z. N. ve Pikunova, İ. R. (2004). *Buga carin entsiklopediya: Flora*. Sankt-Peterburg: Prosveşçeniye.
- Pikunova, Z. N. (1999). *Kartinniy slovar' evenkiyskogo yazıka*. Sankt-Peterburg: Prosveşçeniye.

- Popov, A. A. (2008). *Kamlaniya şamanov bivşego Vilyuyskogo okruga*. Novosibirsk: 'Nauka'.
- Popov, G. V. (1980). O slovak tunguso-man'çjurskogo proisxojudeniya v yakutskom yazıke. Ye. İ. Korkina ve P. A. Sleptsov (Ed.). *Aktual'niye voprosı yakutskoy leksikologii i leksikografii: sbornik nauçnix trudov* (s. 115-122). Yakutsk: Yakutskiy filial SO AN SSSR.
- Popov, G. V. (1986). *Slova 'neizvestnogo proisxojudeniya' yakutskogo yazıka: sravnitel'no-istoričeskoye issledovaniye*. Yakutsk: Yakutskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Popov, N. A. (2000a). *Äristin: Rasskazı*. Sankt-Peterburg: Prosveşçeniye.
- Popov, N. A. (2000b). *Oloñkolor*. St. Peterburg: Prosveşçeniye.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2006). *Xrestomatiya po literature: Uçebnoe posobie dlya 6 klassa dolganskix şkol*. St. Peterburg: Drofa.
- Popov, N. A. ve Sotnikova, İ. P. (2002). *Çteniye: Uçebnik dlya 4 klassa dolganskix şkol*. Sankt-Peterburg: Filial izdatel'stva Prosveşçeniye.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2007). *Literatura: Uçebnoye posobiye na dolganskom yazıke dlya 7 klassa obşçeobrazovatel'nix uçrejdeniy*. Sankt-Peterburg: Drofa.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2001). *Çteniye: Uçebnik dlya 3 klassa dolganskix şkol*. Sankt-Peterburg: Otdelenie izdatel'stva Prosveşçeniye.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2004). *Literatura: Uçebnik dlya 5 klassa dolganskix şkol*. St. Peterburg: Drofa.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2004). *Literatura: Uçebnik dlya 5 klassa dolganskix şkol*. St. Peterburg: Drofa.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2012). *Dulgättar literaturalara 8*. St. Peterburg: Filial izdatel'stva Prosveşçeniye.
- Poppe, N. (1960). *Vergleichende Grammatik der Altaischen Sprachen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Poppe, N. (1969). Mongolian -γur and Evenki -wün. *Central Asiatic Journal*, 13(4), 253-262.

- Poppe, N. (1974). *Grammar of Written Mongolian* (3. bs.). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Poppe, N. (1979). Jurchen and Mongolian. Schwarz, H. G. (Ed.). *Studies on Mongolian: Proceedings of the First North American Conference on Mongolian Studies* (s. 30-37). Bellingham ve Washington: Western Washington University.
- Poppe, N. (2016). *Moğol Yazı Dilinin Grameri* (G. Karağaça, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Radloff, W. (1908). *Die jakutische Sprache in ihrem Verhältnisse zu den Türksprachen*. SPb: Tip. İmp. akad. nauk.
- Ramstedt, G. J. (1952). *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, II. Formenlehre*. P. Aalto (Haz.). Helsinki: Mémoires de la Société Finno-Ougrienne.
- Ramstedt, G. J. (1957). *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, I. Lautlehre*. P. Aalto (Haz.). Helsinki: Mémoires de la Société Finno-Ougrienne.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Rassadin, V. İ. (1980). *Mongolo-buryatskiye zaimstvovaniya v sibirskix tyurskix yazıkax*. Moskva: Nauka.
- Robbek, V. A. ve Robbek, M. Ye. (2005). *Evensko-russkiy slovar'*. Novosibirsk: 'Nauka'.
- Robbek, V. A. (1989). *Yazık evenov berezovki*. Leningrad: Nauka.
- Robbek, V. (1990). Even. Dirmid R.F. Collis (Ed.). *Arctic Languages: An Awakening* (s. 103-105). Paris: UNESCO.
- Robbeets, Martine ve Bisang, W. (Ed.). *Paradigm Change: In the Transeurasian languages and beyond*. Amsterdam, Netherlands; Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company.
- Rosstat. (2020). https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/Tom5_tab1_VPN-2020.xlsx (Erişim Tarihi: 10.11.2023).
- Sarı, İ. (ty.) <https://www.isa-sari.com/transkripsiyon/> (Erişim tarihi 14.12.2023).

- Schönig, C. (2003). Turko-Mongolic relations. J. Janhunen (Ed.). *The Mongolic languages* (s. 403–418). London ve New York: Routledge.
- Schönig, C. (2012). Die hohe Kunst der Negation. M. Erdal, B. Kellner-Heinkele, E. Ragagnin, C. Schönig (Ed.). *Botanica und Zoologica in der türkischen Welt* (s. 147-179). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Sevortyan, E. V. (Ed.) (1974-1989). *Etimologičeskiy slovar' tyurskix yazıkov, I, II, III, IV*. Moskva: Akademiya Nauk SSSR.
- Sivts.** Sivtsev, G. F. (1979). *Saxalī kılgas tılcıt*. Yakutskay: Saxa sirināği kinigä izdatel'stvota.
- Sivtsev, D. K. (2008). *Saņa käs tıl*. Moskva: Bibliya tılbāhın instituta.
- STBUT** Sleptsov, P. A. (Ed.) ve diğeri. (2004-2018). *Saxa tılın bıhārılāx ulaxan tılcıta I-XV*. Novosibirskay: 'Nauka'.
- Sleptsov, P. A. (1972). *Yakutsko-russkiy slovar'*. Moskva: İzdatel'stvo sovetskaya entsiklopediya.
- Slezkine, Yu. (1994). *Arctic Mirrors: Russia and the Small Peoples of the North*. New York: Cornell University Press.
- SLK** Suzdalova, A. A, Laptukova, İ. A. ve Kudryakova, N. S. (2016). *Üyägä orok. Doroga v veçnost'*. *Fol'klor dolgan xatangskoy tundrı*. Dudinka: Taymırskiy Dom narodnogo tvorçestva.
- Spiridonova, A. Ye. ve Spiridonov, V. Ye. (2001). *Ürüñ-Xaya dolgannarın oloxtōx tilların (dialektarın) tılcıta (Anābir ulūha)*. Anabar: Anabarskaya ulusnaya tipografiya.
- Stach., 1993** Stachowski, M. (1993). *Dolganischer Wortschatz*. Kraków: Nakl. Uniewersytetu Jagiellońskiego.
- Stach., 1997** Stachowski, M. (1997). *Dolganische Wortbildung*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Stach., 1998** Stachowski, M. (1998). *Dolganischer Wortschatz: Supplementband*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

- Stachowski, M. (2011). *Etimoloji*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Stapert, E. (2013). *Contact-Induced Change in Dolgan*. Utrecht: LOT.
- Sunik, O. P. (1959). Tunguso-man'çjurskiye yazıki. Ye. A. Bokaryov ve Yu. De. Deşeriyev (Ed.). *Mlado-pis'menniye yazıki narodov SSSR* (ss. 318-351). Moskova ve Leningrad: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- Sülbä Uola, B. N. (2018). Ribolovnaya leksika v toponimii severo-zapada Respubliki Saxa. *Filologičeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki: nauçnyy yejemesyaçnyy jurnal*, 10(88), 45-52.
- Sviridova, N. A. (1955). *Priglaşayem na tuyun: iz evenkiyskoy natsional'noy kuxni*. Krasnoyarsk: Fond severnix literatur Heglen.
- Şçerbak, A. M. (2019). *Eski Dönem Türk - Moğol Dil İlişkileri (8.-14. Yüzyıllar)* (R. Alimov, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şçerbak, A. M. (1997). *Ranniye tyursko-mongol'skiye yazıkoviye svyazi (VIII-XIV vv.)*. Sankt-Peterburg: İLİ RAN.
- Tekin, T. (2013). *Makaleler I: Altayistik*. E. Yılmaz, N. Demir (Haz.). Ankara: TDK Yayınları.
- Teziç, M. C. (2014). Evenklerin Toplumsal ve Siyasal Dönüşümü. *Siberian Studies (SAD)*, 2(5), 75-96.
- Titov, Ye. İ. (1926). *Tungussko-russkiy slovar'*. İrkutsk: İzdaniye Çitinskogo Krayevogo Gosudarstvennogo Muzeya imeni A. K. Kuznetsova.
- Tsintsius, V. İ. ve Rişes, L. D. (1952). *Russko-evenskiy slovar'*. Moskva: Gosudarstvennoye izdatel'stvo inostrannıkh i natsional'nıkh slovarey.
- Tsintsius, V. İ. (1949). *Sravnitel'naya fonetika tunguso-man'çjurskix yazıkov*. Leningrad: Gosuçpedgiz.
- SSTMYa Tsintsius, V. İ. (Ed.) ve diğlerleri. (1975-1977). *Sravnitel'nyy slovar' tunguso-man'çjurskix yazıkov 1-2*. Leningrad: Nauka.

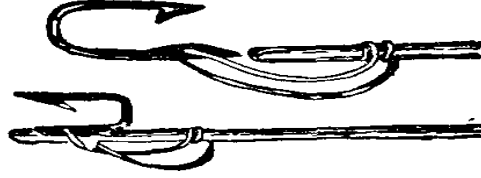

- Tsumagari, T. (1997). Linguistic diversity and national borders of Tungusic. H. Shoji ve J. Janhunen (Ed.). *Northern minority languages: problems of survival* (ss. 175-186). Suita: National Museum of Ethnology.
- Tsumagari, T. (1997). Linguistic Diversity and National Borders of Tungusic. H. Shoji ve J. Janhunen (Ed.). *Northern minority languages: Problems of survival* (ss. 175-186). Osaka: National Museum of Ethnology.
- Ubryatova, Ye. İ. (1956). Vzaimodeystviye yazıkov na materiale vzaimootnoşenyi yakutskogo i evenkiyskogo yazıkov. *Doklady i soobşçeniya İnstituta yazıkoznaniya AN SSSR*, 9, 85-92.
- Ubryatova, Ye. İ. (1960a). Das Jakutische in seinem Verhältnis zu den anderen türkischen sowie den mongolischen und tunguso-mandschurischen Sprachen. Moskau: Orientalische Literatur.
- Ubryatova, Ye. İ. (1960b). *Opıt sravnitel'nogo izučeniya fonetiçeskix osobennostey yazıka naseleniya nekotoryx rayonov Yakutskoy ASSR*. Moskva: Akademiya nauk SSSR.
- Ubryatova, Ye. İ. (1966). O yazıke dolgan. V. A. Avrorin (Ed.). *Yazıki i fol'klor narodov sibirskogo Severa* (s. 41-68). Moskva: Nauka.
- Ubryatova, Ye. İ. (1985a). *Yazık noril'skix dolgan*. Novosibirsk: Nauka.
- Ubryatova, Ye. İ. (1985b). *İstoriçeskaya grammatika yakutskogo yazıka: Uçebnoye posobiye*. Yakutsk: İzd. Yakutskogo gosuniversiteta.
- Ubryatova, Ye. İ. (2011). *İzbranniye trudy: İssledovaniya po tyurskim yazıkam*. Novosibirsk: RİTS NGU.
- Vas.** Vasilyeviç, G. M. (1958). *Evenkiysko-russkiy slovar'*. Moskva: Gosudarstvennoye izdatel'stvo inostrannıx i natsional'nıx slovarey.
- Vasilyev, Yu., Kirişçiöğlü, M. F. ve Killi, G. (1996). *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vasilyeviç, G. M. (1933). *Omakta hokto: Əvədivə turənmə tatçari ələkəsipti dukuvun*. Leningrat: Uçpedgiz.

- Vasilyeviç, G. M. (1934). *Evenkiysko-russkiy dialektologičeskiy slovar'*. Leningrad: Gosudarstvennoye uębeno-pedagogičeskoye izd-vo.
- Vasilyeviç, G. M. (1969). *Evenki: İstoriko-etnografiğeskiy oğerki (XVIII – nağalo XX v.)*. Leningrad: Nauka.
- Vasilyeviç, G. M. (2005). *Russko - evenkiyskiy slovar' I-II*. Sankt-Peterburg: Filial izdatel'stva Prosveşęeniye.
- VEYaYa** Romanova, A. V., Mireyeva, A. N. ve Baraşkov, P. P. (1975). *Vzaimovliyaniye evenkiyskogo i yakutskogo yazıkov*. Leningrad: Nauka.
- Voronkin, M. S. (1984). *Severo-zapadnaya gruppа govorov yakutskogo yazıkа*. Yakutsk: Yakutskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Voronkin, M. S. (2001). *Saxa dialektologiyata*. Cokūskay: Saxa gosudarstvennay un-tın izd-ta.
- Vovin, A., Alonso de la Fuente, J. A. ve Janhunen, J. (Ed.). *The Tungusic Languages*. London, New York: Routledge.
- Yakovlev, V. F.. (1992). *Konov yaz' (Sārgā)*. Yakutsk: Sitim.
- Yefremov, P. Ye. (1984). *Dolganskoye olonxo*. Yakutsk: Yakutskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Yefremov, P. Ye. (2000). *Fol'klor dolgan*. Novosibirsk: İzdat'elstvo İnituta arxeologii i etnografii SO RAN.
- Yıldırım, K. (2018). Tunguz Halkı Üzerine Araştırmalar-II: Curęen'ler. *Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, 118(233), 11-26.
- Yılmaz, E. (2019). /DOK/ Ekli Yüklemler ve Kıyı Dilleri: Çuvaşça, Yakutça, Dolganca ve Halaçça. *İdil-Ural Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 261-269.
- Yılmaz, E. (2021). Uluslararası Yakutça ve Dolganca Araştırmalarına Bakış. E. Yılmaz ve H. Hayırsever (Ed.). *Uluslararası Yakutça Araştırmaları* (s. 247-270). Ankara: Nobel Yayınevi.

Zaxarov, Í. (1875). *Pol'nyy man'čjursko-russkiy slovar'*. Sanktpeterburg: Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk.

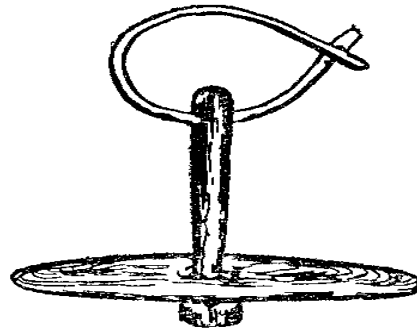
8. RESİMLER

resim 1: älgī (Vas., 1958, s. 553).

resim 2: kābā (Vas., 1958, s. 226).

resim 3: kuluku (Vas., 1958, s. 218).

resim 4: nõkü (Pikunova, 1999, s. 74).

resim 5: olõççu (Vas., 1958, s. 321).

resim 6: ondõdo (*Pandia*, 2023).

9. EKLER

Ek 1: Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu

Form No: 13

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>		
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p>		
Tarih: 06/02/2024		
Tez Adı: Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca Kopyalar		
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. 		
<p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>		
Gereğini saygılarımla arz ederim.		
Adı Soyadı:	Hasan HAYIRSEVER	
Öğrenci No:	N16242194	
Anabilim Dalı:	Türkiyat Araştırmaları A.B.D.	
Programı:	Türkiyat Araştırmaları Dr. Programı	
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora	
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>		
_____		
Telefon: 0-312-2976771	Faks: 0-3122977171	E-posta: turkiyat@hacettepe.edu.tr

Ek 2: Orijinallik Raporu

Form No: 12

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 06/02/2024	
Tez Adı: Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca Kopyalar	
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 468 sayfalık kısmına ilişkin, 04/02/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turmitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1'dir.	
Uygulanan filtrelemeler:	
1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,	
2- Kaynakça hariç	
3- Alıntılar hariç/dâhil	
4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Adı Soyadı:	Hasan HAYIRSEVER
Öğrenci No:	N16242194
Anabilim Dalı:	Türkiyat Araştırmaları A.B.D.
Programı:	Türkiyat Araştırmaları Dr. Programı
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora
DANIŞMAN ONAYI	
UYGUNDUR	

Ek 3: Turnitin Benzerlik İndeksi

Yakutça ve Dolgancadaki Tunguzca Kopyalar			
ORJİNALLİK RAPORU			
% 1	% 1	% 0	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
BİRİNCİL KAYNAKLAR			
1	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%	1
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<%	1
3	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%	1
4	www.tekedergisi.com İnternet Kaynağı	<%	1
5	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%	1
6	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%	1
7	en.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<%	1
8	www.ctl.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%	1
9	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<%	1